

Journal of MCU Peace Studies

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

ISSN : 2985-1556 (Online)

หลักสูตรสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Vol. 12 No. 3

(May-June 2024)

ปีที่ 12 ฉบับที่ 3

(พฤษภาคม-มิถุนายน 2567)

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 12 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2567)

Vol. 12 No. 3 (May – June 2024)

ISSN: 2985-1556 (Online)

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม และ ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม) ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 7 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September – October and 6th issue November- December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภовังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
084-320-3962, 082-551-5991
journalpeacemcu@gmail.com
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

● **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
084-320-3962, 082-551-5991
journalpeacemcu@gmail.com
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

● **บรรณาธิการบริหาร**

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **Executive Editor**

Prof.Dr. Phra Medhivajarapundit
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

● **กองบรรณาธิการ**

พระครูนิติธรรมบัณฑิต, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **Editorial Board**

Dr.Phrakru Nitithambundit
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr.Phra Pramote Vadakovid
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Phrakrupalad Adisak Vajirapañño

พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นายสุชนา ศิริธัญญ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.อุทัย สติมัน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst.Prof.Dr.Khantong Wattanapradith
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Mr.Suchaya Siritanyaporn
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University
Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University
Assoc.Prof.Dr.Rattana Panyapa

รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รศ.ดร.นิตานาจ โสภภาพล
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศิลาคม
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Ubon Ratchathani Rajabhat University
Assoc.Prof.Dr.Nisanart Sopapol
Ubon Ratchathani Rajabhat University
Asst.Prof.Dr.Krairoek Silakom
Udon Thani Rajabhat University
Asst.Prof.Dr.Pramote Yotkaew
Suan Dusit University
Dr.Sanya Kenaphoom
Rajabhat mahasarakham University

ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผศ.ดร.พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.ชลัท ประเทืองรัตน

สถาบันพระปกเกล้า

รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.สุรัชย์ พุดชู

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Asst.Prof.Dr.Padtheera Narkurairattana

Mahidol University

Dr.Chalat Pratheuagrattana

King Prajadhipok's Institute

Assoc.Prof.Dr.Pimolpun Phetsombat

Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Asst.Prof.Dr.Phamaha Maghavin Purisuttamo

Mahamakut Buddhist University

Dr.Surachai Phutchu

Mahamakut Buddhist University

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสมพร ปสนโน (หลังแก้ว),

มือถือ: 084-320-3962 Line ID: Tom77725

อีเมลล์: Somporn.lang@mcu.ac.th

ดร.ประติสธิษฐ์ ประคองสาย,

มือถือ: 082-551-5991 Line ID: ohho456

อีเมลล์: Pradisist.pra@mcu.ac.th

Coordination and Management

Phra Somporn Pasanno (Langkeaw),

Tel. 084-320-3962 ID line: Tom77725

Email: Somporn.lang@mcu.ac.th

Dr. Pradisist Prakongsai,

Tel. 082-551-5991 Line ID: ohho456

Email: Pradisist.pra@mcu.ac.th

● ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

ดร.คชาภรณ์ คำสอนทา: Dr.Kachaporn Kumsonta

● ออกแบบปก (Cover designed)

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรัตน (โสมา): Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

● จัดรูปเล่ม (Content designed)

พระสมพร ปสนโน (หลังแก้ว), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phra Somporn Pasanno (Langkaew)

ดร.ประติสธิษฐ์ ประคองสาย, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Dr. Pradisist Prakongsai

กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้อง
 ปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็น
 เอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index>

บทบรรณาธิการ

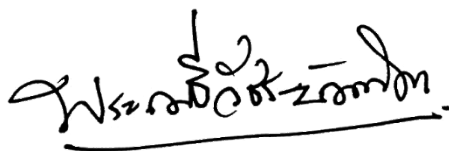
วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้คณาจารย์บุคลากร
 เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้สนใจ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้เสนอและเผยแพร่บทความ ได้แก่
 บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ บทความปริทรรศน์ และบทความพิเศษ ที่ได้มาตรฐาน
 สู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้
 เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย
 และที่สำคัญองค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นแนวทางไปสู่การบูรณาการ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมสันติวิธี เนื่องจาก
 สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ
 และความเหลื่อมล้ำในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอยู่ร่วมกันของสมาชิก
 ที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เป็นต้น อันก่อให้เกิดแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้ง
 เชิงโครงสร้างของสังคม หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นถึงปัญหา
 ดังกล่าว จึงได้จัดทำวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เพื่อให้เป็นตลาดวิชาการ และเป็นช่องทางแห่งการ
 ค้นหาและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้ง
 และหลักการ แนวทางในการเสริมสร้างสันติวิธี เพื่อพัฒนาไปสู่สันติสุขหรือสันติภาพ ดังนั้น ชุดองค์ความรู้จาก
 บทความวิชาการ บทความวิจัย เป็นต้น ที่ทางวารสารได้รับตีพิมพ์เผยแพร่จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ
 หลากหลายสาขามาไว้ด้วยกัน จะเกิดการสร้างสรรค์และค้นพบเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

จะทำให้บุคคล องค์กร สังคม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติให้เกิดสันติสุขได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน หรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลหรือสังคมเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่จะตามมา

ทั้งนี้ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้เปิดรับบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สันติศึกษา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชน การศึกษา จิตวิทยา และรวมถึงสหวิทยาการ เชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับๆ ละ 33 บทความ โดยบทความที่ดีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ทั้งนี้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปีที่ 12 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2567) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืนซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงานที่ได้เข้าร่วมตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ซึ่งเป็นการเอื้อเพื่อแบ่งปันชุดองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อจะร่วมกันพัฒนาชีวิต องค์กร ชุม และสังคม ให้เจริญก้าวหน้าอยู่อาศัยอย่างอารยชนยิ่งขึ้นไป

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ให้ความสนใจส่งบทความวิชาการเข้ามาร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ และกองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้ติดตามอ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

(พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(5)
บทความวิจัย: Research Articles	
The Classification and Design of New Tensegrity Structure Based on the Area Coverage Concept.....	822-835
<i>Visuwat Malai, Eakachat Joneurairatana and Veerawat Sirivesmas</i>	
An Analysis of the Factors and Elements Associated with Parametric Design Method in the Field of Interior Design.....	836-850
<i>Klawkanlayaphon Sawatmongkhonkul, Eakachat Joneurairatana and Veerawat Sirivesmas</i>	
บทความวิจัย: Research Articles	
การใช้ภาษาและเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ: The Usage of Inspirational Language and Content on Social Media through Facebook Fan Page.....	851-864
<i>พรรณษา พลอยงาม: Phunnasa Ployngam</i>	
มังกร “ตำนาน ความเชื่อ เอกลักษณ์” ของจิ้งหรีดราชบุรี: Dragon: Legend, Belief and Identity of Ratchabuti Province.....	865-876
<i>จริญญาพร สายนานุสรณ์: Jarinyaporn Sauynapanusorn</i>	
การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก: An Analyze of Guidelines for the Development of Natural Landscapes through Knowledge Management with Thung Salaeng Luang Communities in Phitsanulok Province.....	877-888
<i>พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิกุล สุเทพ ดีเยี่ยม และ พระมหาเทวประสาท มากคล้าย: Phrakrupaladsuwattanabuddhikun Suthep Deeyiam and Phramaha Tevaprapas Makklay</i>	

เรื่อง	หน้า
การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลงโดยการจัดการเรียนรู้แบบ สืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK: Development of Science Process Skills and Learning Achievement of Mathayomsuksa 2 Students on the Topic of the Changing in the Earth by Using Inquiry Model (5Es) with TPACK.....	889-903
เจษฎากร บุญแสน, อนันต์ ปานศุภวัชร และ กุลวดี สุวรรณไตรย์: <i>Jesadagorn Boonsan, Anun Pansuppawat and Kulwadee Suwannatrai</i>	
รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา: A Model of Personnel Management Based on the Principles of Morality and Transparency for the Primary Education Service Area Office.....	904-917
พงษ์สยาม มาสุข, ชวนคิด มะเสนะ และ นเรศ ชันชะรี: <i>Pongsayam Masuk, Chuankid Masena and Naret Khuntaree</i>	
ความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวชายแดนไทย-ลาว ในจังหวัด อุบลราชธานี: การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว: Belief, Narratives and History of the Lao-Thai Border Tourist Attraction in Ubon Ratchathani Province: Development of Cultural Capital to Increase Tourism Values.....	918-931
ปานรดา วรรณประภา และ สุนทร วรรณ: <i>Panrada Wannaprapa and Suntorn Worahan</i>	
คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ: English Transliterated Words Appeared in Sermons Delivered by Buddhadasa Bhikkhu.....	932-946
สิริมา เชียงchauไว: <i>Sirima Chiengchaovai</i>	

เรื่อง	หน้า
การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน: The Development of a Model for the Organization of Activities in Line with the Learning Ecosystem at School.....	947-961
ศศินันท์ เศรษฐวัฒน์บดี, กันฤทัย คลังพหล, ศศิธร จันทมฤก, วิสัณห์ จิโรจพันธ์ และ คชินทร์ โกกนุทาภรณ์: <i>Sasinan Setthawatbodee, Kanreutai Klangphahol, Sasithorn Chanthamaruk, Wassaporn Jirojphan and Kachin Kokanotapron</i>	
รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ: A Model for the Development of Teacher Competencies at Special Education Center under Special Education Bureau.....	962-974
กาญจนา ฮวดศรี และ สธิรพร เชาวนชัย: <i>Kanchaana Huadsri and Sathiraporn Chowachai</i>	
การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี: Development of Local Food to Promote Tourism in Ubon Ratchatani Province.....	975-989
วิภา มะลา, มาลี ไชยเสนา และ กุลวดี ละม้ายจีน: <i>Wipa Mala, Mali Chaisena and Kulvadee Lamaijeen</i>	
การออกแบบตัวละครจากตำนานเรื่องเล่าผีล้านนาสู่การสร้างสรรคงานศิลปะมัลติมีเดียเพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม: Character Design from the Legend of Lanna Ghosts: Towards the Creation of Multimedia Art in Order to Propagate Lanna Artistic and Cultural Identity.....	990-1004
สิริวิทย์ พังสุวรรณ และ ฉลองเดช คูพานุมาด: <i>Siriwit Phangsuwan and Chalongdej Kuphanumat</i>	

เรื่อง	หน้า
การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาตอนต้น: The Development of a Learning Management Model to Promote English Skills for Early Elementary School Students.....	1005-1018
วลิตา นีระพันธ์, ปริณ ทนันชัยบุตร และ องอาจ นามวงศ์: <i>Wasita Neerpan, Prin Tanunchaibutra and Ong-art Namwong</i>	
แนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการ ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี: Guidelines to Strengthen Integrated Democratic Leadership of Youth in Ubon Ratchathani Province.....	1019-1031
ปรีดี ทุมเมฆ และ อรทัย เลียงจินดาถาวร: <i>Preedee Thummake and Orathai Leangjindathaworn</i>	
การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: The Development of a Drug Prevention Model for Students in Higher Educational Institutions in the Northeast Region.....	1032-1042
ไวกูณฐ์ ครองยุทธ, มาลี ไชยเสนา และ จุฑามาส ชมผา: <i>Waikoon Krogyuth, Mali Chaisena and Chuthamas Chompha</i>	
บทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำ ความผิดอาญาที่เื้อื้อต่อวิถีพระธรรมวินัย: Legal Provision and Law Conducive to the Dhamma Vinaya Concerning Residential Arrangement for Monk Alleged of Criminal Offence.....	1043-1053
พงษ์ธร ธัญญสิริ: <i>Phongthon Thanyasiri</i>	
สันตินวัตกรรมการพัฒนากระบวนการวิเคราะห์สัจธรรมเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและ ความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ: Peace Innovation for Integrity Ecosystems Development Enhancing Integrity and Transparency Assessment: ITA.....	1054-1068
ชนิดา อาคมวัฒนะ, พระธรรมวัชรบัณฑิต และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์: <i>Chanida Arkomwatthana, Phra Dhamvatcharabundit and Khanthong Wattanapradit</i>	

เรื่อง	หน้า
การพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองด้วยสันติ นวัตกรรม: The Development of Elderly as Model Communicator for Self- Empowerment by Peace Innovations.....	1069-1083
ณัฐศิษฐ์ เดชาพิพัฒน์กุล, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ: <i>Nattasit Dachapipatkhon, Khantong Wattanapradith and Phrakrupalad Adisak Vajirapañño</i>	
การพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ด้วยสันตินวัตกรรม: The Competency Development of Model Volunteers for Social Development and Human Security by Peace Innovation.....	1084-1097
ยุวดี บำรุงบุตร, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ: <i>Yuwadee Bumrungrutr, Khantong Wattanapradith, and Phrakhupalhad Adisak Vajirapañño</i>	
แนวทางการสื่อสารสำหรับบุคลากรต่างวัยในองค์กรตามหลักพุทธสันติวิธี: Communication Guidelines for Organizational Personnel of Different Ages Based on Buddhist Peaceful Means.....	1098-1109
วาสนา โชติชะวารานนท์ และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์: <i>Wasana Chotichawaranont and Khantong Wattanapradith</i>	
การพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน : “สติริมน้ำ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมือง สันติสุขโดยพุทธสันติวิธี: The Development of Vipassanā Meditation Center “Sati-Rimnam Aram Tun Ru” for Promotion of the Peaceful Urban Community by Buddhist Peaceful Means.....	1110-1125
นวลพรรณ กลั่นเพชร: <i>Nualphan Klankesorn</i>	

เรื่อง	หน้า
สันตินวัตกรรมสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี: The Peace Innovation of Communication for Enhancing Customer Loyalty in Audit Firms.....	1126-1137
สุทธิตักดิ์ จิระวิศิษฐ์นนท์, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ: <i>Suttisak Jivavisitnont, Khanthong Wattanapradith and Phrakhupalad Adisak Vajirapañño</i>	
กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน: ศึกษากรณีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา: The Process of Developing Mindfulness-Based Learning: A Case Study of Prathomsuksa 6 Students at Chakrarajaratsamakkhī School, Nakhonratchasima Province.....	1138-1149
เข็มชาติ ทนกระโทก, พระธรรมวชิรบัณฑิต สมจินต์ สมมาปญโญ และ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท: <i>Khemchat Thonkrathoke, Phra Dhammavajrabundit Somjin Sammapañño and Phra Pramote Vadakovido</i>	
รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้: A Model of Healthcare Based on the Cultural Wisdom of Lao, Khmer, and Kui Ethnic Groups in the Southern Isan Region of Thailand.....	1150-1163
อภินันท์ สุขบพ, นิสานาจ โสภภาพล และ กุลชญา ลอยหา: <i>Apinan Sukbot, Nisanart Sopapol and Kulchaya Loyha</i>	
ข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาเฉพาะกรณีศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดสมุทรสงคราม: The Process of Mediation of Family Conflict by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Samut Songkram Youth and Family Court.....	1164-1173
ประภาวัลย์ บุญยานภาพันธุ์ และ อดุลย์ ชันทอง: <i>Praphawal Bunyanapapan, and Adul Khunthong</i>	

บทความวิชาการ : Articles

- แนวทางการพัฒนาสันติสุขภาวะผู้สูงวัยโดยพุทธสันติวิธี เพื่อส่งเสริมสุขภาพของ
ผู้สูงวัยอย่างยั่งยืน: Guidelines for the Development of Peace for the Elderly
Through Buddhist Peaceful Methods to Promote the Health of the Elderly
Sustainably..... 1174-1187
กันยารัตน์ คอนกรีต: Kanyarat Khonkrit
- การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี: Dispute Mediation and
Resolution by Buddhist Peaceful Means..... 1188-1203
สุทธิธรรม รัตนแสนยานุภาพ: Suttitham Rattanasanyanuphap
- การศึกษาวิเคราะห์แนวทางขั้นพื้นฐานประตูสู่สันติบท: “Vedanākhanda” Gateway
to Peace..... 1204-1215
दनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์: Danai Preechapermprasit
- วิกฤตจำนวนศาสนทายาทเพื่อการรักษาพระพุทธศาสนา: The Crisis in the Number
of Religious Heirs to preserve Buddhism..... 1216-1229
*ปวีณา อุดมสถาผล และ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท:
Paweena Udomsataphol and Phra Pramote Vādakovito*
- การพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจเมื่อเผชิญปัญหา:
Developing a Growth Mindset for Empowering Resilience when Facing the
Problems..... 1230-1240
*จิตตินันท์ บุญสทธิกรกุล และ คาลอส บุญสุภา:
Jittinun Boonsathirakul and Carlos Boonsupa*
- พุทธวิธีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักขายอย่างมืออาชีพ: Buddhist Methods
for Promoting the Morality and Ethics of Professional Salesmen..... 1241-1254
พิมพ์ชญา บุญญชนะ: Pimchaya Boonchana

เรื่อง	หน้า
“สิกกุก” ในสายธารประวัติศาสตร์ไท: “Sikuk” in Thailand History.....	1255-1267
ศุภกานต์ นานรัมย์: <i>Supakan Nanrum</i>	

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

The Classification and Design of New Tensegrity Structure Based on the Area Coverage Concept*

¹Visuwat Malai, Eakachat Joneurairatana and Veerawat Sirivesmas

Silpakorn University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Malai_V@su.ac.th

Abstract

This research was conducted to explore, classify and propose design principles for new types of tensegrity structures for area cover applications. Tensegrity structures are widely used in the fields of engineering and architecture to create bridges, domes, and buildings because the structures are flexible, lightweight and can be expanded into a variety of forms. Moreover, the tensegrity structure had a series of continuous cables in tension and another set of discontinuous struts in compression. It was usually flexible, lightweight, and capable of spanning wide ranges but considered complex and challenging to assemble. This practical research involves the classification, development of models, and their application to specific types of work. The research process is divided into six main steps: Classification, Summary, Hypotheses, Experiments, Results, and Deliveries. Experiments with physical models are also conducted to explore potential variations in tensegrity structures. This method helps verify forces, identify form-finding factors, and create efficient designs.

The results of this research can be used to guide the development of architecture, product design, and other designs by leveraging the classifications, principles, and methods established in this study. In addition, the research and experimentation process involve an in-depth exploration of the structural forms and properties of each type, leading to the creation of new designs and the ability to apply each structure according to its intended use. The development of such structures introduces numerous possibilities for comprehending Tensegrity structures and acts as a catalyst for advancements across various applications. The primary focus is on investigating the origins and historical evolution of Tensegrity structures, highlighting their advantages and disadvantages. Additionally, the research aims to classify existing types and propose a new Tensegrity structure with controllable width and length expansion. The overarching goal is to provide a comprehensive understanding, facilitate practical applications, and extend the design capabilities of Tensegrity structures.

Keywords: Tensegrity; Structure; Form-Finding; Lightweight

*Received September 25, 2023; Revised November 14, 2023; Accepted November 24, 2023

Introduction

The tensegrity concept was the brainchild of two men, a professor, and a student. The first, Richard Buckminster Fuller, was appointed professor at Black Mountain College (North Carolina), United States of America) and also doubled as an architect, engineer, mathematician, cosmologist, poet, and inventor. The professor coined the term “tensegrity” from the words “tension” and “integrity” in 1955 (Fuller, 1982; Jáuregui, 2020). The second, Kenneth D. Snelson, was an accomplished sculptor and the first to model the original small tensegrity sculpture using the plywood X-piece, as presented in Figure 1. The individual has also showed a profound and intrinsic role in the development of tensegrity sculpture to the present day. The sculpture was presented to Buckminster Fuller for evaluation and found to be a solution that had been sought for years. Fuller had made exhaustive efforts to explore tensegrity concept, including terminology and the evolution of geometry using multidimensional vector systems and 3D, but challenges in combining the elements into a tangible model. It was discovered that Kenneth D. Snelson approved a detailed method to serve as a fundamental process for synthesizing science and art. Meanwhile, Buckminster Fuller pursued an alternative method by studying several potential geometric systems, particularly those focused on spherical shapes. These investigations were translated into models and empirical experiments to produce the primary methodological tool. The concept of Kenneth D. Snelson was explored for its potential application in architecture and engineering. The inquiries into the origins of tensegrity also sparked reflections about its inventor, an essential question for both Buckminster Fuller and Kenneth D. Snelson. However, prioritizing the exploration of fundamental principles and structural merits was considered more valuable than summarizing past arguments.

The basic structural members of tensegrity were found to include compression and tensile elements allowing the formation and maintenance of a firm shape. Tensegrity structures comprise a unique design concept characterized by a combination of discontinuous compression elements (struts) within a continuous tensile network (cables or tendons) (Fraddosio, Pavone, and Piccioni, 2019). The process ensures the parts receiving compression are not next to or touching each other. Kenneth D. Snelson had experience with compression and tension elements as indicated in Figures 1 and 2 and several other relevant works. This model was considered a simple straight pipe connection and referred to as Tensegrity Linear Systems.

Figure 1: Third Proto Tensegrity Sculpture, the "X-piece" Tensegrity Model
Source: Snelson (1948)

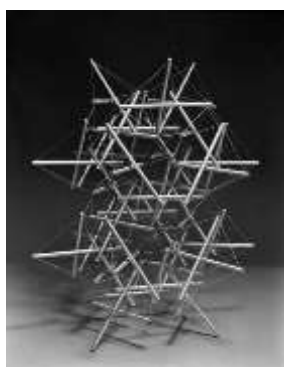

Figure 2: Tensegrity Sculpture
Source: Snelson (1948)

Figure 3: Geodesic Tensegrity Dome
Source: Fuller (1953) Photo by Gengnagel.

Figure 4: the Montreal Biosphere
Source: Fuller (1967). Photo by Cédric Thévenet.

The definition, advantages, and disadvantages of tensegrity structure were also explored. The concept was defined as the structural principle developed based on only two forces, compressive and tensile force, allowing an entire structure to join, form, and stabilize independently. The networked tensile forces generate internal compression within the transmissive structure while the compressive parts are not allowed to be connected or touched. According to (Motto, 2003), tensegrity system is in a stable self-equilibrated state and consists of a discontinuous set of compressed components inside a continuum of tensioned elements. The concept has also been defined by several scholars and observed to have a string (in tension) and bars (in compression) (Skelton et al., 2001). Another essential step identified in tensegrity structure was the determination of the geometric profile and the initial compressive force through the concept of form-finding (Xu, and Luo, 2010). The previous research by (Koohestani, 2012) also showed that tensegrity structure was pin-jointed, mechanically stable, and pre-stressed frameworks. (Ma, Chen, and Skelton, 2020) proposed minimal mass cantilever structures subject to yield and buckling constraints for the design of the simplest cantilever structure by tensegrity structure.

Objectives of the Research

1. To investigate the origin, history, and progress of tensegrity structure.
2. To classify the type of tensegrity structure.
3. To construct a new type of tensegrity structure.

Research Methodology

This research was conducted practically by combining primary methods with the objective. Furthermore, it aimed to develop a tensegrity structure for further architectural applications as a wide-span building to cover an area with different shapes. This was necessary because the initial design had some limitations, such as the complicated installation method which led to less popularity despite the potential as one of the most efficient structures. The six major stages used include classification, conclusion data, hypothesis, experiment, result, and delivery as presented in the following figure.

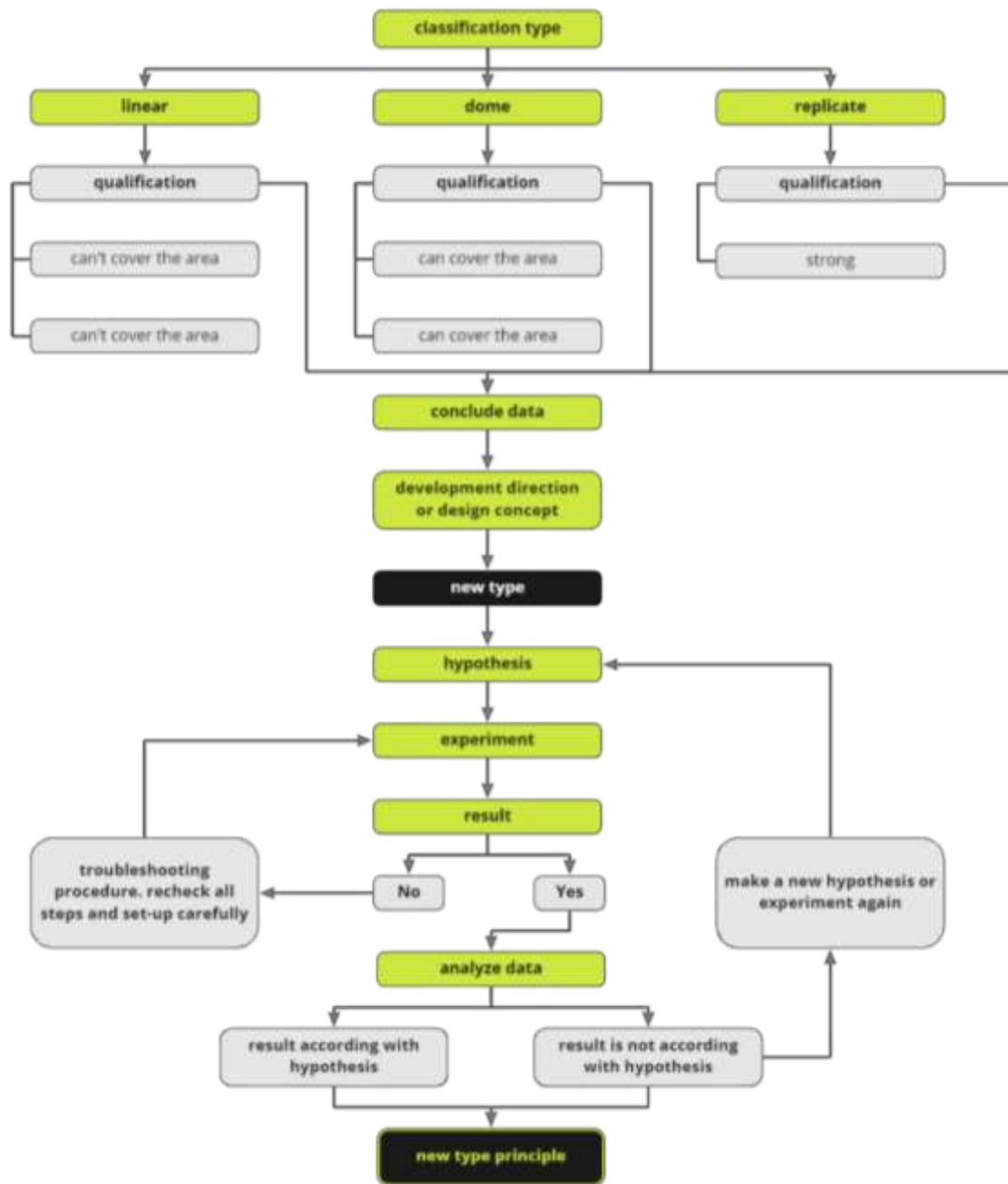

Figure 5: Design Research Process

Source: Authors

The first step was to categorize tensegrity structure due to the need to describe, define, and classify the concept for further development. There was also the need to ensure a more controversial and consistent classification. Therefore, this research attempted to present an opinion-based categorization with a focus on the expansion direction from the shape and form and to analyze each system's ability to allow modification. The second step focused on using the data from the classification by considering the original requirements of the systems to find the gaps or directions in the design to provide a new type of tensegrity structure with the ability to respond to comprehensive architectural applications. The third step was to formulate

the hypothesis that “what direction or design concept is expected in the new tensegrity structure?” The data from the classification made in the first step were analyzed to speculate on the feasibility of the experimental design. The fourth step was applied to conduct experiments on the physical and behavioral effects of the structure through modeling. The fifth step focused on result evaluation to ensure the objectives were achieved and the discovery of any goal not fulfilled would lead to the thorough examination of the methods applied for errors, followed by the conduct of another trial. The sixth step was used to analyze the data obtained from the results evaluated to ensure the hypothesis set was matched. The discovery of any mismatch would lead to the reevaluation of the concepts, methods, and results.

The well-designed process was required for effective research due to its ability to monitor and assist during the experiments. The process was initiated with the gathering of information for classification followed by the examination and exploration of the properties of each type in order to develop a new design.

Research Results

The 1st objective is to investigate the origin, history, and progress of tensegrity structure. From the research results, it was found that the results provided more clarity on the two individuals, Buckminster Fuller and Kenneth D. Snelson. These individuals were reported to be instrumental in developing the concept and demonstrating its working principles and potential. In conclusion, the inquiry into the origin of Tensegrity sparked contemplation regarding its inventor, a question of significance for both Buckminster Fuller and Kenneth D. Snelson. Nonetheless, prioritizing the exploration of the underlying principles held greater value than past arguments' conclusions.

The 2nd objective is to classify the classification of Tensegrity structures. In this research, Tensegrity is classified based on its properties and ability to change the direction of the shape of the structure and the area covered as if it were a surface structure. From the research result, it was found that It is classified as follows: 1. tensegrity Dome Structure, 2. Linear System Tensegrity Structure, and 3. Self-Repetitive Tensegrity Structure.

1) Tensegrity Dome Structure

Tensegrity Dome Structure was characterized by the ability to expand into a spherical shape covering an area without altering its form. The sub-units within the structure was interconnected as sheets, resulting in an advantageous general shallow depth. However, an important drawback was observed in the requirement of each sub-unit to maintain complete balance. The failure to achieve this equilibrium led to the inability of the entire structure to retain its intended shape. The structure of the sub-unit prevented the set from retaining form, demanding compression and tensile forces from other sub-unit structures to converge, thereby necessitating the spherical design.

Figure 6: Tensegrity Sub-Unit Dome System

Source: Authors

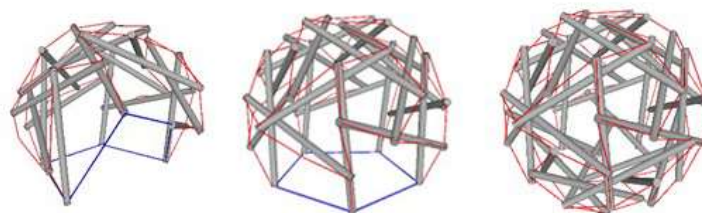

Figure 7: Geodesic Tensegrity Dome

Source: Authors

2) Linear System Tensegrity Structure

Figure 8: Connection of Linear System Tensegrity Sub-Unit

Source: Authors

Tensegrity structure was observed to possess linear expansion properties and its ability to alter the shape was also considered an advantage. However, the structure was unsuitable for surface application due to complex internal connections and binding forces within each sub-unit. The connections were typically bidirectional (forward and backward) in a complete 3D manner, thereby allowing free expansion, contraction, and alteration of shapes. The structure did not require interrelation, albeit at the expense of general structures, depth, distance, and the complexity of the connection force between the cable and compression loads.

3) Self-Repetitive Tensegrity Structure

Self-repetitive tensegrity structure was observed to have versatile shapes and based on a core structural form. It was capable of shape modification but did not achieve optimal efficiency. The type was able to adjust the overall profile height and low points but was unable to alter the length of the main structure. Moreover, the expansion required modifying the length of compression parts within the original force lines. The structure could cover a

large area and modify the shape but the efficiency was compromised based on the previously identified two issues, compared to the preceding types.

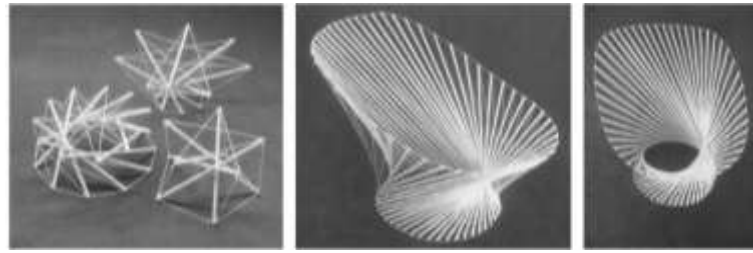

Figure 9: Connection of Linear Tensegrity Sub-Unit System

Source: Marcelo Pars

Form Objective of the Research 3, To design a new type of Tensegrity structure. The analysis of the properties and ability of the structure indicated some limitations in the application in architectural design. This led to the development of new tensegrity structure with characteristics different from the previous ones such as the ability to 1. modify shape and size, 2. cover the area, 3. create shapes considered impossible for the other tensegrity structures, and 4. ensure easy assembly and installation through a modular system.

Table 1: Summary of Properties of the Different Types of Tensegrity Structure

Type	Change shape form	Cover the area	Easy to assemble	Temporary building	Other
Dome	✗	✓	✗	✗	
Linear	✓	✗	✗	✗	
Replicate	✓ ✗	✓ ✗	✗	✗	
New type	✓	✓	✓	✓	shape form

Figure 10: Physical Model Experiment for Tensegrity Structure

Source: Authors

Figure 11: The Tension Produced

Source: Authors

Figure 12: Experimenting with a Full-Scale Physical Model of Tensegrity Structure

Source: Authors

Experiments were conducted by using physical models, both small and scale 1:1, to determine the shapes or patterns for connecting sub-elements in the units of a new tensegrity structure. The results showed that the model was able to manipulate its shape into a predetermined pattern, the general structure was strong and stable, and the process of assembling the parts was simple, making it easier to control the shape. The model also had a feature to add more units without having to complete the system such as tensegrity structure. Furthermore, its line system and ability to cover the area were similar to the dome system in addition to the ability to change the shape of some structures. This means the combination of the properties from different types of tensegrity structure made the new mixed model to be perfect.

The New Body of Knowledge

Figure 14 shows that the previous Tensegrity had only a one-dimensional tension-compression line. Then As in Figures 15, and 16, when adding another layer to the surface of the compression-tensile dimension in the structure, it will be found that such a structure can be formed. In other words, the structure can receive forces in every direction, making this method the key to developing a new type of Tensegrity. The new tensegrity structure examined is different from previous ones because it is designed using connecting subunits within a two-layer tensile surface structure. This knowledge is expected to allow the development of other compression part shapes and the creation of more diverse architectural and space designs. The structure can be formed by adding another layer to the surface of the compression-tensile dimension. This means the model can withstand forces in every direction, thereby serving as the key to developing a new tensegrity structure.

Figure 13: The Physical Model Shows the One-Dimensional Tensile-Compression Line in Former Tensegrity Structure

Source: Authors

Figure 14: Force Pattern of Pre-Existing Tensegrity Structure

Source: Authors

Figure 15: Experiment to Connect the Sub-Units within a Two-Layer Tensile Surface Structure

Source: Authors

Figure 16: Mixed Tensegrity Structure Model

Source: Authors

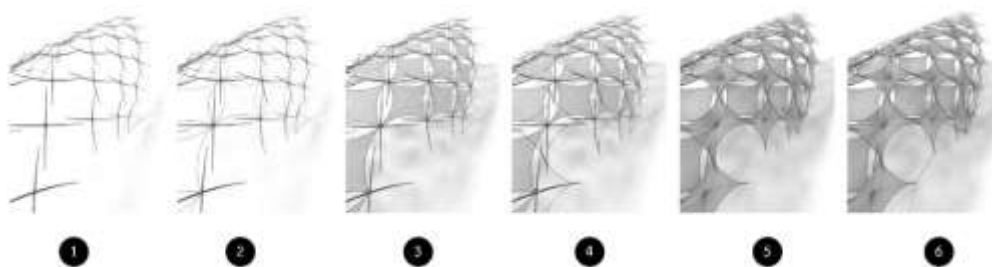

Figure 17: Process to Produce the Mixed Tensegrity Structure Model

Source: Authors

Figure 18: Final Mixed Tensegrity Structure Model

Source: Authors

Figure 19: Double-layer Tensegrity structure model

Source: Authors

By designing the Tensegrity structure to look like a pavilion in the shape of a curved roof due to the characteristics of the curved roof shape. It is considered to be the shape that all 3 Tensegrity systems have ever had. It cannot be shaped like this and the shape of the curved roof is still considered a shape that can be adjusted in size to a certain extent. From the results of the experiment, the Tensegrity mixed system will use guidelines for placing units when increasing the number of Tensegrity dome systems, but there is a system that uses tension ties such as the same as the Tensegrity Linear System. With these two features, the Tensegrity mixed system can increase or decrease the number of units as desired and results in controlling the shape of the structure.

Existing knowledge about tensegrity structure was applied to develop a new model to respond to the form or shape needs in architecture by combining some features from previous types. Tensegrity was structurally designed as a pavilion with a curved roof shape which could not be achieved by any of the three existing systems. The size of the shape could be adjusted

to a certain extent. Moreover, the experimental results showed that the mixed system was designed by using the orientation of a unit associated with an increase in the number of tensegrity structure dome systems. It was also discovered that the model had tensile connections like the line-shaped tensegrity structure. The existence of these two features was expected to allow the new model to increase or decrease the number of units needed, thereby making it possible to control the structural shape.

Discussion of Research Results

Tensegrity structure is often applied in a wide range of works, specifically in structural composite (Motto, 2012) due to its lightweight and flexibility. However, the system connecting individual parts within the structural elements is complex and the assembly process is cumbersome. The advantages are straightforward as indicated by the significant reduction in the mass receiving loads (Ma, Chen, and Skelton, 2022). Meanwhile, there is a limitation in its application for architectural works due to the spatial needs of different shapes and sizes to be met. Every component within the structure is essential and relevant to other elements. This means each piece is required to be gradually integrated, specifically during the connection of the parts. Therefore, this research was conducted to achieve three objectives.

From research objective number 1, it is evident that the origin and history of tensegrity structures can be traced back to two significant figures, namely Buckminster Fuller and Kenneth D. Snelson. The name "tensegrity" originated from Buckminster Fuller's designation, and it is consistent with both Fuller (1982) and Jáuregui (2020), who credited Buckminster Fuller with coining the term in 1955, blending "tension" and "integrity." The development of tensegrity structures, their evolution, and their applications have revealed distinct contributions by Buckminster Fuller and Kenneth D. Snelson. Detailed geometric studies were initially reported by Fuller (1975) and Pugh (1976), while Snelson (1965) made significant contributions to the art style of tensegrity. Tensegrity structures also found quick application in various fields, including architecture, engineering, and robotics (Gomez-Jauregui, Carrillo-Rodriguez, Manchado, and Lastra-Gonzalez, 2023; Liu et al. 2022).

From research objective number 2, the classification of tensile structures encompasses three main categories: 1. Tensegrity Dome Structures, 2. Linear System Tensegrity Structures, and 3. Self-Repetitive Tensegrity Structures. This classification facilitates the selection of suitable applications and can potentially lead to innovative discoveries by combining structural properties to create new forms of tensegrity structures. These new structures may address specific use cases, such as the ability to expand in width and length while effectively covering an area.

From research objective number 3, it was found that it becomes evident that the newly designed tensegrity structure possesses unique advantages. It can expand both in width and length, effectively cover areas, and exhibit structural flexibility. These distinct properties

set it apart from other types of tensegrity structures, making it a versatile solution applicable in various domains including architecture, furniture design, and other product applications.

Conclusion

In conclusion, this research was used to show the methods of designing a new type of tensegrity structure known as the mixed tensegrity structure. The first step was to study the origin and history followed by the classification of currently existing types based on the properties and ability to change the shape direction and the area covered such as the surface. Moreover, the advantages and disadvantages were determined and all relevant data and methods were collected and entered into the design process in order to produce a new type of tensegrity structure with the ability to change size and shape. The general structure was required to have the ability to cover an area, be surface-based, and be capable of creating shapes considered impossible for previous tensegrity structure types to develop. It was also expected to be easy to assemble and install for use in several designs.

Suggestions

From the results of the research, the researcher has the suggestions as follows:

1. The suggestions from the research

From the research result of objectives, it was found that Tensegrity was classified based on the properties and ability to change the shape direction and the area covered such as the surface. The criteria were mainly derived from the need to develop a new type of structure applicable in extensive architectural design with a focus on space layouts requiring a variety of shapes and sizes. This knowledge and method suited architects, engineers, and designers interested in finding a lightweight, wide-span structural design that could change shapes and maintain high stability. The working principle of tensegrity structure was based on ensuring compressive and tensile forces work together. This meant the strength depended on the material selected for compression and tensile parts.

2. The suggestions for future research in this research article

The future research should involve the following issues:

2.1 Tensegrity is a structure that consists of continuous tensile force if any point of the structure is damaged. Whether it is a part that receives compression or a part that receives tension, the overall structure will need help to maintain balance. Therefore, the experimenter should control and install the workpiece in a strong, stable, and careful manner.

2.2 The working principle of tensegrity structure was based on ensuring compressive and tensile forces work together. This meant the strength depended on the material selected for compression and tensile parts. Meanwhile, the strength of the material also increased the possible obstacles encountered during the installation, indicating the need to focus on the type of tools to be used. Tensegrity structure had continuous tensile forces. This showed that

the damage of any part, either compression or tension, could lead to the need to maintain a general balance of the whole piece. It was also necessary for the person experimenting to control and install the workpiece in a strong, stable, and careful manner.

References

- Fraddosio, A., Pavone, G., & Piccioni, M. D. (2019). Minimal Mass and Self-stress Analysis for Innovative V-Expander Tensegrity Cells. *Composite Structures*, 209, 754-774.
- Fuller, R. B. (1982). *Synergetics: Explorations in the Geometry of Thinking*. New York: Macmillan Publishing Co., Inc.
- Gomez-Jauregui, V., Carrillo-Rodriguez, A., Manchado, C., & Lastra-Gonzalez, P. (2023). Tensegrity Applications to Architecture, Engineering, and Robotics: A Review. *Applied Sciences*, 13(15), 1-37.
- Jáuregui, V. G. (2020). *Tensegrity Structures and their Application to Architecture (Vol. 2)*. Spain: Ed. Universidad de Cantabria.
- Koohestani, K. (2012). Form-finding of Tensegrity Structures Via Genetic Algorithm. *International Journal of Solids and Structures*, 49(5), 739-747.
- Liu, Y. et al. (2022). A Review on Tensegrity Structures-based Robots. *Mechanism and Machine Theory*, 168, 104571.
- Ma, S., Chen, M., & Skelton, R. E. (2020). Design of a New Tensegrity Cantilever Structure. *Composite Structures*, 243, 112188.
- _____. (2022). Tensegrity System Dynamics Based on Finite Element Method. *Composite Structures*, 280, 114838.
- Motro, R. (2003). *Tensegrity: Structural Systems for the Future*. London; Sterling, VA: Kogan Page Science.
- Motro, R. (2012). Tensegrity: From Art to Structural Engineering. In *2012 IASS-APCS Symposium* (pp. 14-p).
- Pugh, A. (1976). *An Introduction to Tensegrity*. California: Univ of California Press.
- Skelton, R. E., et al. (2001). An Introduction to the Mechanics of Tensegrity Structures. In *Proceedings of the 40th IEEE Conference on Decision and Control (Cat. No. 01CH37228) (Vol. 5, pp. 4254-4259)*. Orlando, Florida, USA: IEEE.
- Snelson, K. D. (1965). *U.S. Patent No. 3,169,611*. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.
- Xu, X., & Luo, Y. (2010). Form-finding of Nonregular Tensegrities Using a Genetic Algorithm. *Mechanics Research Communications*, 37(1), 85-91.

An Analysis of the Factors and Elements Associated with Parametric Design Method in the Field of Interior Design*

¹Klawkanlayaphon Sawatmongkhonkul, Eakachat Joneurairatana
and Veerawat Sirivesmas

Silpakorn University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: sawatmongkhonku_k@su.ac.th

Abstract

This research was conducted to explore and analyze the factors associated with the use of the parametric design method in interior design with the main focus on the design and installation processes. Grasshopper parameterization modeling technology was applied to create design, generation, and installation. The adoption of the parametric method was crucial because it offered a potent approach to efficiently generate designs by dynamically adjusting initial parameters and sequencing codes. This method allowed for the rapid creation of forms necessary to achieve an optimal design. The technology has been used widely in different fields, specifically engineering, and architecture, as well as interior, product, and fashion design with several others, due to the advantages of computational and generative design methods. This practical research was used to divide method, thought, design, and manufacturing processes into five parts including data collection and analysis, design and development, experimentation, implementation, and delivery. Moreover, the experiment was used to explore the parametric design process through the design of an interior staircase with due consideration for the conditions, limitations, as well as design and installation processes.

The research findings unveiled in this study can serve as a valuable guide for advancing architectural, interior, and product design. By leveraging the conceptual foundations and methodologies established in this study, designers can enhance their approaches within these disciplines. Additionally, the conceptual framework and educational methodology presented an in-depth exploration and analysis of design principles employing parametric design. This research conducts a comprehensive examination of the application of parametric design, providing insights into the development of innovative interior design methods through parametric models. It serves as an illustrative example of seamlessly integrating parametric design across diverse designs through systematic processes and methodologies. This article aims to elucidate the concepts, design processes, and techniques associated with parametric interior design. The focus extends from the initial design phase to the installation process, offering significant advantages for precision and efficiency in a wide range of design projects.

*Received September 25, 2023; Revised November 10, 2023; Accepted November 13, 2023

Keywords: Factor and Elements; Parametric Design; Interior Design

Introduction

Technology is evolving rapidly in the 21st century, causing the development of tools to meet new challenging areas requiring precision and speed in the design industry. This can be observed from the application of software such as Rhinoceros 3D, Maya, and Autodesk Dynamo developed based on parametric equations to create algorithmic modeling. The word “parametric” originates from mathematics and is defined as using specific modifiable parameters or variables to obtain the result of an equation (Frazer, 2016). The application of this concept focuses on using computer algorithms to generate and optimize design. Designers often use these computer-aided tools to build models and visualize ideas (Jabi, 2013), thereby leading to the continuous development of parametric design methods. For example, the algorithm allows designers to overcome the limitations of traditional CAD (Computer-Aided Design); to be a software and 3D models by providing the opportunity to reach a complexity level and control that exceeds manual human capabilities (Tedeschi, and Wirz, 2014). Parametric modeling or parametric design involves creating digital models using predefined rules and algorithms called “parameters” (Wang, and Chen, 2022). One of these features is the ‘form-finding’ processes normally implemented through propagation-based systems to optimize specific design goals against a set of constraints to ensure the final form of the designed object is “found” based on constraints (Beesley, Williamson, and Woodbury, 2006). Parametric design is often defined as an arithmetic concept for generating diverse design options while aiding decision-making in the entire process (Blosiu, 1999). According to Davis, a parametric model is a set of equations that expresses a geometric model as explicit functions of several parameters. (Davis, 2013). It has also been noted that parameters and rules determine the relationship between design intent and response (Jabi, 2013). Moreover, parametric equations explicitly express quantities in terms of functions of independent variables, known as parameters (Weisstein, 2003).

Parametric design is widely known in engineering, architecture, design circles, and industry. The aspects and dimensions of architectural design considered parameters include location, orientation, shape, and solar radiation (Eltaweel, and Yuehong, 2017). Furthermore, parametric design also has a beneficial impact on the development of production technology due to the opportunity it provides for designers to create unique and different designs for production processes requiring different tools and technology to make the work visible. An example is the application of CNC machines on workpieces instead of using humans or some designs with complex shapes in the manufacturing process. The parametric method is effective in developing a series of products due to its ability to quickly generate several design schemes by creating a series of primary parameters and dynamically editable logic programs (Sun, and Huang, 2019). It is constantly evolving and currently being used in a wide range of design fields.

The concept is summarily explained as the design principles with varying proportions controlled by an algorithm or series of equations. It is also a method where a set of rules, parameters, and algorithms are defined to create adaptable and changeable designs based on certain inputs and variables. Scripting is a transformative tool for designers, enabling customization, automation, innovation, and expanded possibilities in the design process (Burry, 2011). The technology is a method to create flexible, adaptable, and responsive designs based on evolving conditions. Therefore, this research focuses on studying parametric design principles in interior design, specifically the design and installation processes, in order to create a new method considered applicable to other design works.

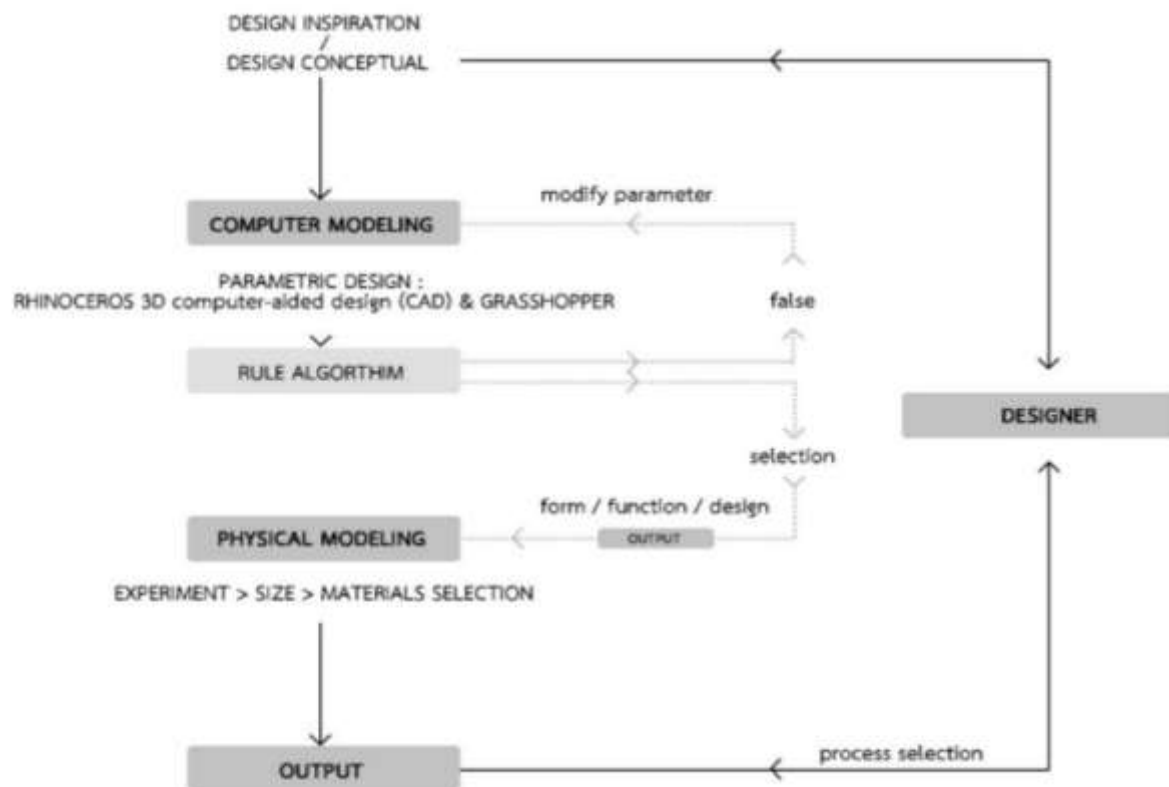

Figure 1: Parametric Design Process

Source: Authors

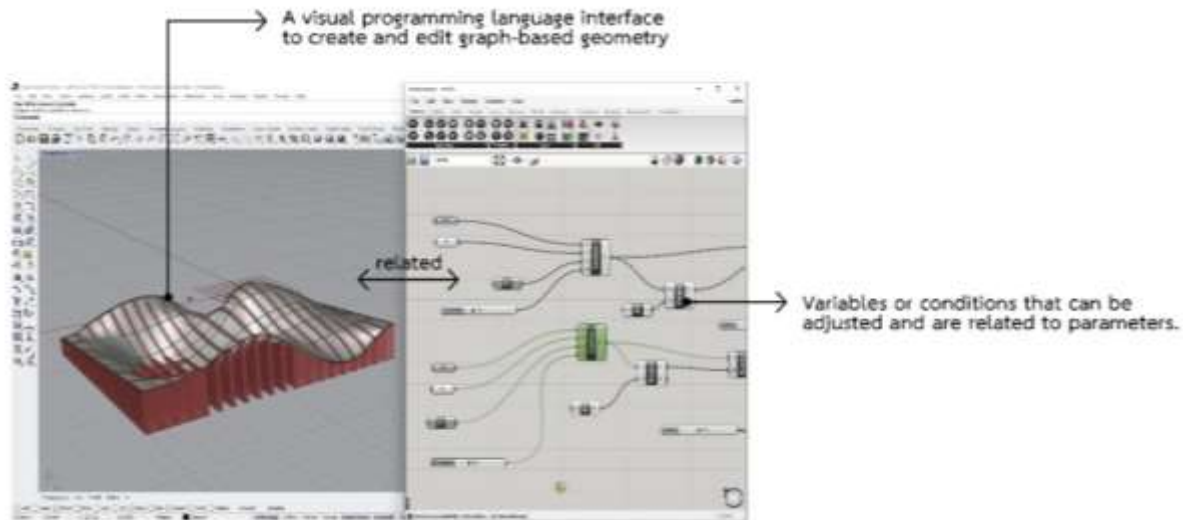

Figure 2: The Processing Screen and Script during the Design Using Parametric Method.

Source: Authors

Objectives of the Research

1. To study and analyze parametric design principles.
2. To create a new parametric method for interior design.
3. To apply the parametric of interior design and other design works

Research Methodology

This research was conducted practically in line with the combination of the objectives. The process focused on studying and using parametric methods to create design based on condition, and limitation, as well as design and installation processes to gather knowledge to influence interior design. Moreover, design equations were studied and developed through a parametric method combined with the materials used to conduct trials in order to select the most appropriate. The guidelines were based on the design process framework divided into five steps. Part 1, it was the collection of data and analysis of parametric design principles. Part 2, it was design and development with a focus on creating equations to simulate shapes using computer models. Part 3, it was the experiment process through a physical model projected to be developed into a size considered usable by humans after being confirmed successfully. Part 4, it was the application through the presentation of the design in form-finding, form-following function, material selection, and installation process. Finally, Part 5, it focused on the delivery of the new concepts in geometric design, parametric method constructs, and a script or an equation that could be used further by those interested. This part also allowed the presentation of the designs and art products in a new way.

The ultimate outcome was to produce a new design method with a script to create shapes using the parametric method for future use and application in interior design with due consideration for the proportion of human use and behavior as well as essential functions.

Previous similar research has been conducted to analyze the feasibility of parametric design and this served as a further development of the structure using practical experiments through computer and physical models to provide a deeper understanding. The intention was to ensure method application to various designs based on the respective use. The survey and data collected to be analyzed were expected to provide more clarity in the design process. Moreover, the design and development were also considered quite important due to the capability of the parametric method to simulate a three-dimensional (3D) model and the opportunity provided for the designer to adjust or modify the equations and parameters to suit the functional proportions or aesthetics. The experimentation was also highly significant to the assembly or production process by ensuring the genuine feasibility of materials and tools for the design and production work. Another valuable result expected to be produced was the scripting format and algorithm to create suitable designs predicted by designers and usable as well as to select appropriate materials and install effectively on site by the builder. The parametric design process was required to consider every step and a possible challenge to achieve appropriate results for thinking; design, and manufacturing processes.

DESIGN RESEARCH PROCESS

PARAMETRIC DESIGN METHOD

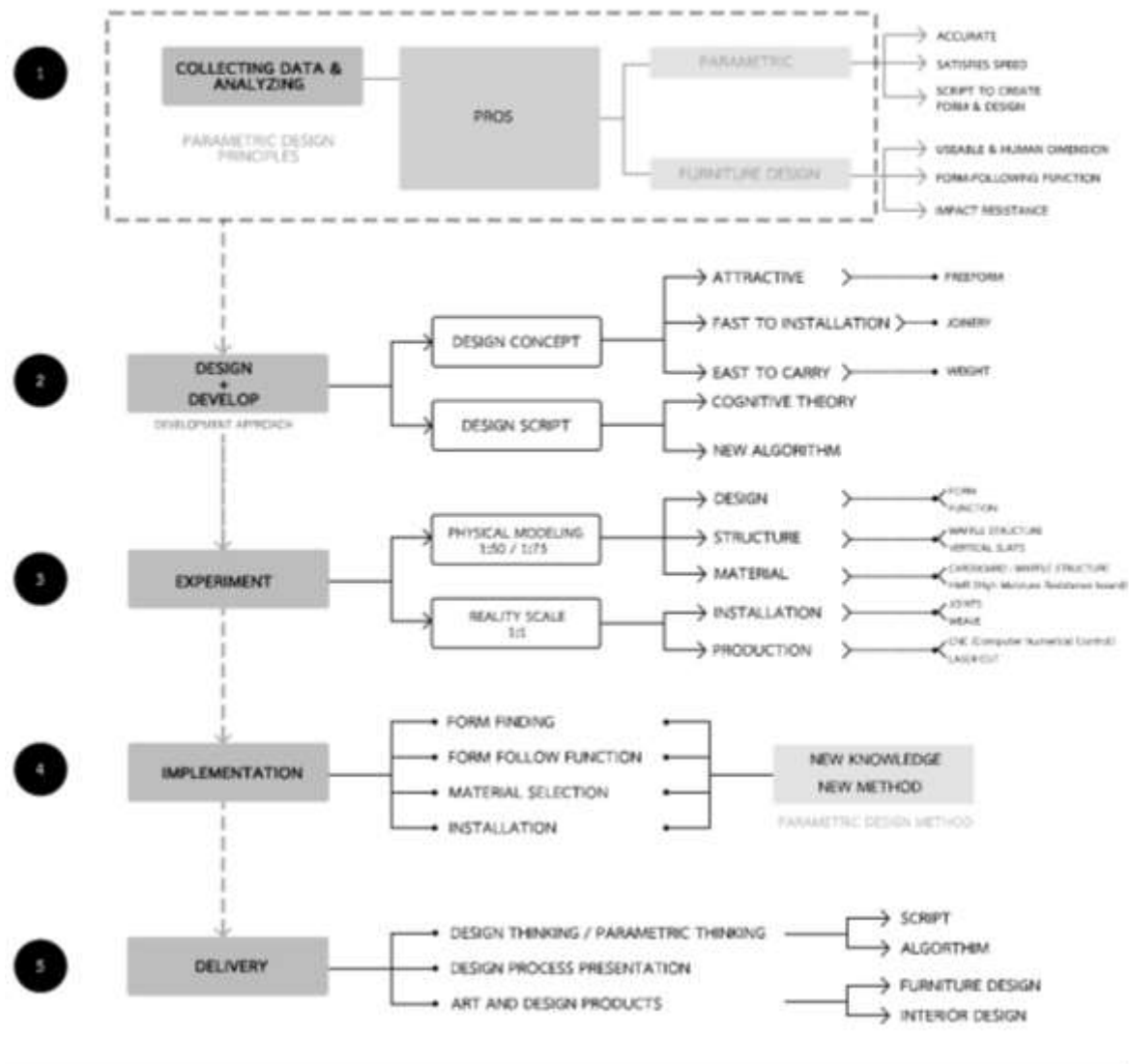

Figure 3: Design Research Process

Source: Authors

The design guidelines were expected to consider parametric principles and method as well as the different types of work. Designers were also required to be carefully note the feasibility, space, utility, time, complexity, and installation method in the manufacturing process. Moreover, real-world design problems need to be defined and parametric thinking and digital parametric design tools should be applied where is necessary (Assasi, 2019). Code and parametric equations could also be used for several applications including architectural, product, furniture, and fashion designs.

This staircase at INNSiDE Bangkok Sukhumvit as shown in Figure 4-13 was designed using a parametric design method due to its complexity, both in terms of unique design and assembly. It was designed for only two weeks because of the limited design and installation

processes. Moreover, only one designer measured the site, designed, developed, and provided the detailed drawings for cutting. The parametric method was considered suitable to calculate the details and make quick adjustments in the parameters. Furthermore, the computer was used in determining the fluidity of parametric ladder degrees. The parametric design was considered beneficial because it allowed the transfer of detailed information about the workpiece to a new method. For example, HMR wood panels were cut to order from a convenient and fast CNC machine in the production process and were used in the staircase. The steps associated with the design of a staircase include 1. measuring the area, size, structure, and different limitations, 2. creating 3D virtual models from a computer using parametric equations, 3. printing 3D physical model to understand the size and proportions, 4. calculating the fluidity of parametric ladder degrees using a computer, 5. drawing and numbering files for CNC cutting, assembly, and installation, 6. sending the file to the CNC machine for cutting, 7. determining the steps to install scaffolding for fixing panels to the main staircase and painting, and 8. delivering the work.

The results were ultimately expected to serve as a guideline to present designs, art products, and interior decorations based on new methods for future applications. The findings were also projected to be the conceptual design principle with scripting to create shapes using parametric method in order to produce a different and unique piece.

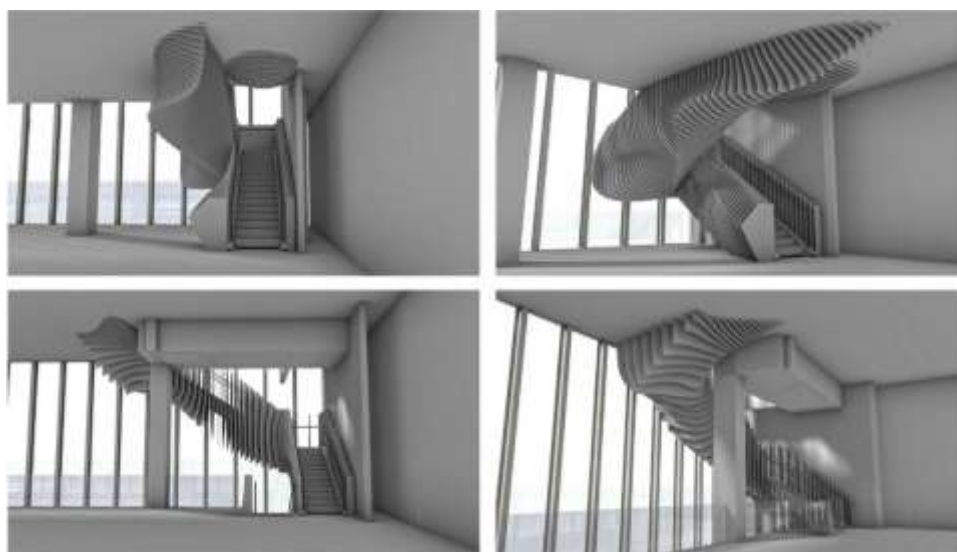

Figure 4: The Process of Creating a 3D Virtual Simulation Model of Staircase.

Source: Authors

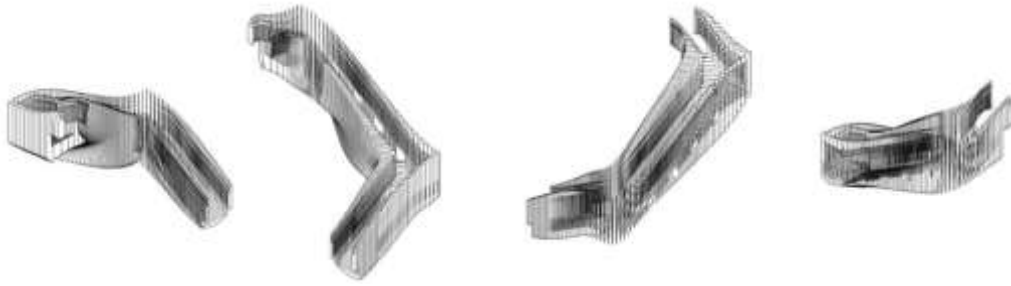

Figure 5: 3D Virtual Simulation Model of Parametric Staircase Design.

Source: Authors

Figure 6: 3D Printed Physical Model to Simulate Scale and Proportions.

Source: Authors

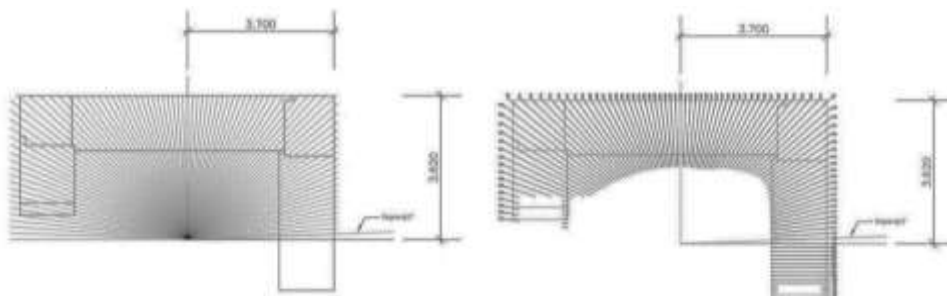

Figure 7: Computer-Aided Calculation of Parametric Stair Degree Fluidity.

Source: Authors

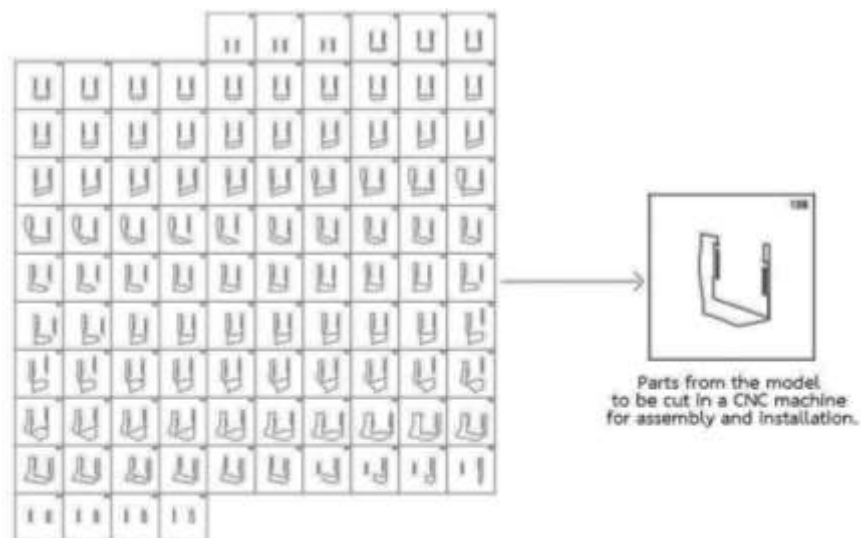

Figure 8: Drawing and Numbering to use files for CNC Cutting, Assembly, and Installation.

Source: Authors

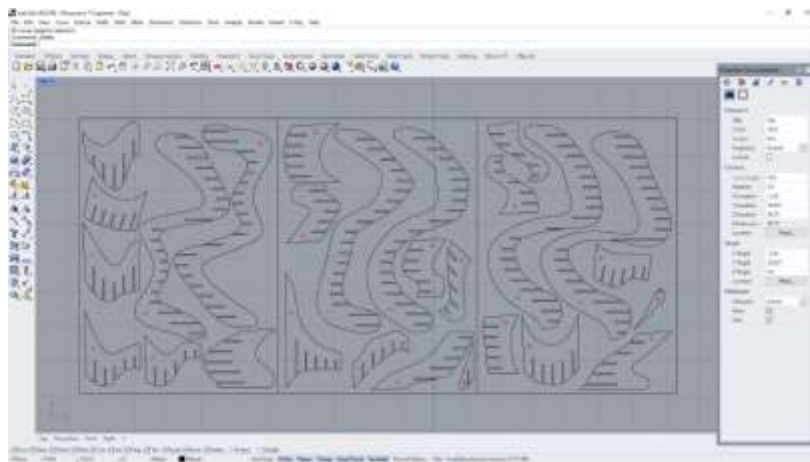

Figure 9: Example of Drawing and Numbering to send to CNC machine.

Source: Authors

Figure 10: Measuring to Check the Area and Structure before design Parametric Staircase

Source: Authors

Figure 11: Process for Installing Parametric Stair

Source: Authors

Figure 12: Final Parametric Staircase Installation.

Source: Authors

Figure 13: Final Parametric Staircase

Source: Authors

Research Results

The 1st objective is to study and analyze parametric design principles. From the research result, it was found that Parametric design is a new method that uses scripts or variables and adjusts parameters to create various shapes, which still allows the designer to act as an intermediary for controlling the design, determining the direction of the piece, and controlling the editing of equations and parameters. The designer needs to know the fundamental limitations of space or design limitations each time, the materials used in the design to know the size, weight, strength, and installation, and other essential things in the Production and installation process. Designers need to consider the product's production

process and the tools for consistent and realistic production. This process needs to be taken into account from the design process or the steps of creating computer simulation models and writing equations.

The 2nd objective is to create a new parametric method for interior design, specifically the design and installation processes. From the research result, it was found that from the initial stages of design, collecting data and discovering the features, advantages, and limitations of parametric, provided the designer has basic parametric programming skills. In addition, designers need to study the design space and the primary use of that design to know the scope and conditions for parametric design for each type of work. As for the design and development of the model, it involves experimentation where the equations for various shapes are designed, and then the production process must be taken into account, which may at least have to be tested on a small simulation model before being built on a scale for using real work. The experiment must consider the structure, materials, production, installation, And essential maintenance. As for the delivery, it was discovered that after the design process reaches the production process, a new design concept will be obtained that uses technology to help in various steps and, the subsequent discovery is design work that uses parametric concepts for various types of work.

The 3rd objective is to apply parametrics to interior design and other design works. From the research result, it was found that the results of using parametric design methods are not only novel shapes, but there are also many advantages of using technology in design, including the work being accurate as designed and reducing errors that may occur in the actual field. The design is quick and convenient for the production process, including installation, which can easily be checked with the installation manual. Therefore, the result of the objective of applying parametric to design work is the relationship from the design process to the manufacturing process and installation process.

The New Body of Knowledge

The idea from the basic parametric design was to write a command script instructing the computer to process using an algorithm or set of logic methods to obtain the results previously predicted by designers. The main advantage of this concept was its ability to design patterns considered complex for humans to process at a relatively better speed and with the possibility of adjusting the parameters or editing sets of equations while displaying the results. Another important observation was that parametric design allowed the transfer of detailed information about the workpiece to new methods such as 3D printing, Laser Cutting, and CNC (Computer et al.) considered to be convenient and fast for the production process. For example, CNC was applied on HMR wood and spray painting with more than 200 parts assembled on-site to create a parametric staircase design that perfectly matched the interior design.

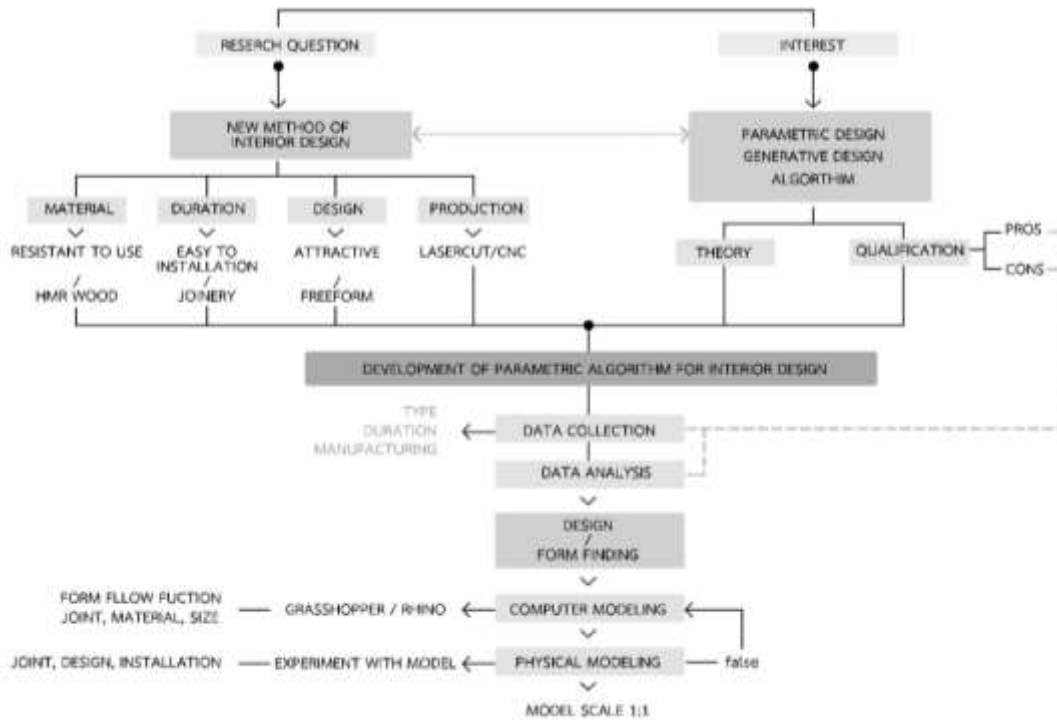

Figure 14: The Process of Research Framework including Problem Statement, Objectives, Questions, Method, and Outcomes.

Source: Authors

Discussion of Research Results

From research objective number 1, it was found that parametric design is a new design method that uses scripts or variables and adjusts parameters to create various shapes, which still has the designer as a medium for control. Design work, setting script direction, editing equations, and parameters is because of the working principles of parametric that are consistent with the concepts, theories, and research of (Wang, and Chen, 2022) that said parametric modeling or parametric design involves creating digital models using predefined rules and algorithms called "parameters" and algorithm allows designers to overcome the limitations of traditional CAD software and 3D models by providing the opportunity to reach a complexity level and control that exceeds manual human capabilities (Tedeschi, and Wirz, 2014).

From research objective number 2, it was found that parametric design and each design work have a relationship from the design process to the production process because this type of work requires variables in the equation. After all, the design process is necessary. The design's size and proportions must be calculated to make the design as close to reality as possible. This theory is consistent with Zaha Hadid's architecture, which often uses parametric modeling software to make it possible to create complex and dynamic forms, fluid shape design and parametric design tools allow these complex shapes to be optimized for structural stability and beauty preservation. Parametric principles are also used in Zaha Hadid's work on

environmental aspects such as sunlight, shade, and ventilation, which improves energy efficiency. Material calculations can optimize the use of materials. In order to maximize the project's benefits, it can reduce waste and increase structural efficiency, resulting in a more sustainable and efficient design, as well as being an outstanding and unique example.

From research objective number 3, it was found that to apply parametrics to interior design and various design works, one must understand the working principles of parametric and the processes, especially those related to production and installation. This type is quite challenging to manufacture and install. Therefore, to apply parametric work to designs that are human-use, the designer needs to understand the principles of parametric work, the manufacturing process, and installation of this research, which found that once the workpiece has been created in a computer simulation model, a miniature model must still be created before the actual installation process for accuracy and in the numbering of each workpiece in order to be installed further.

Conclusion

In conclusion, the parametric design was observed to have wide application potential and continuous development in different fields such as engineering, architecture, as well as interior and industry design. The Phenomenon was associated with the unique and different shapes offered, its application in several forms of calculations, and many possibilities in design fields. The parametric design was proposed to serve as a guideline for designs requiring uniqueness and differences in shape and design method.

This research was conducted to design stairs using parametric design with the aim of understanding its principles and process, specifically in relation to manufacturing and installation. The results showed its ability to produce designs considered too complex for humans to process as well as to display the steps in the processed design while editing parameters or sets of equations. This allowed designers to visualize the finished product and make quick changes and adjustments. Moreover, the application of only humans to design could lead to errors but the use of the parametric method in the calculation assisted in producing efficient produce results. It was also observed to be different from traditional sketching or general molding methods. Therefore, the parametric design method was confirmed to be effective for designs with humans serving as mediators to control the variables, parameters, and conditions such as time, complexity of the work, assembling, and installation to achieve appropriate results for each area.

Suggestion

From the results of the research, the researcher has the suggestions as follows:

1. Suggestions from the research can be applied to the fields of architectural design, interior design, and various design works because the results of the first research objective, it

was found that searching for working principles and origins should be studied before research. From the second objective of the research, it was found that parametric design with interior design or various design work must consider the design process until the production process. This research result can be of benefit to organizations or companies. In architectural design and interior design, organizations and companies should study the working principles of the program for design work and experiment according to the steps. From research objective 3, it was found that applying parametric to various design works can be done. However, designers need to have programming skills and be aware of the limitations of space or design work for usability before designing.

2. Suggestions for future research related to the following points:

2.1 Parametric tools and techniques can be complex, and designers must have the skills and knowledge to use the programs.

2.2 Cost and resources are necessary for parametric work because this type of work is challenging to construct, and some forms of parametric work require advanced technology for the production process, which is currently unavailable. That is very widespread. Therefore, the price and resources used are critical considerations.

2.3 Designers should consider the actual construction for each type of work as well because parametric work can be designed through computer programs, but it is still a challenge for the development of modern production tools that may require advanced technology and complicated installation

2.4 Parametric work is a work that uses mainly computer programs to process and display results in real time. Therefore, if any is combined with traditional design techniques such as hand sketch drawing, it can be challenging and impossible because the principles and mindsets are entirely different.

Recommendations were made regarding the preparation for parametric design based on the results. The design and installation processes in spaces initially planned for something other than parametric work could limit the scope and possibilities of the implementation and delivery. The time for the design and installation steps also needed to be monitored effectively because the application of parametric work in the construction industry was quite challenging. This indicated that there was a need to ensure a longer time that was available for production considering the complexity of drawing details, installing pieces, and the manufacturing process.

References

Assasi, R. (2019). *Parametric Design, A Historical and Theoretical Overview. Proceedings of the International Conference on Emerging Technologies in Architectural Design (ICETAD2019)*. Toronto: Department of Architectural Science of Ryerson University.

- Beesley, P., Williamson, S., & Woodbury, R. (2006). *Parametric Modelling as a Design Representation in Architecture: A Process Account*. Toronto: Canadian Design Engineering Network Conference, July 2006, Print.
- Blosiu, J. O. (1999). *Use of Syntectics as an Idea Seeding Technique to Enhance Design Creativity*. IEEE SMC'99 Conference Proceedings, 1999 IEEE International Conference on Systems, Man, and Cybernetics (Cat. No. 99CH37028).
- Burry, M. (2011). *Scripting Cultures: Architectural Design and Programming*. West Sussex, United Kingdom: John Wiley & Sons, Ltd.
- Davis, D. (2013). *Modelled on Software Engineering: Flexible Parametric Models in the Practice of Architecture*. (Doctoral Dissertation). RMIT University. Melbourne, Australia.
- Eltaweel, A., & Yuehong, S. (2017). Parametric Design and Daylighting: A Literature Review. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 73, 1086-1103.
- Frazer, J. (2016). Parametric Computation: History and Future. *Architectural Design*, 86(2), 18-23.
- Jabi, W. (2013). *Parametric Design for Architecture*. London: Laurence King Publishing.
- Sun, B., & Huang, S. (2019). Realizing Product Serialization by Grasshopper Parametric Design. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 573(1), 012078.
- Tedeschi, A., & Wirz, F. (2014). *AAD_Algorithms-Aided Design: Parametric Strategies Using Grasshopper*. Italy: Edizioni Le Penseur.
- Wang, Y., & Chen, L. (2022). Architectural and Landscape Garden Planning Integrated with Artificial Intelligence Parametric Analysis. *Security and Communication Networks*, 2022, 1-9.
- Weisstein, E. W. (2003). *Parameter*. Retrieved October 8, 2023, from <https://mathworld.wolfram.com/Parameter.html>

การใช้ภาษาและเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์ เฟซบุ๊กแฟนเพจ*

The Usage of Inspirational Language and Content on Social Media through Facebook Fan Page

พรณษา พลอยงาม

Phunnasa Ployngam

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: phunnasa.p@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ 2) เพื่อศึกษาเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยนี้คือ เฟซบุ๊กแฟนเพจที่ปรากฏข้อความมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจ จำนวน 4 แฟนเพจ รวม 856 ข้อความ ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ผู้วิจัยศึกษาเอกสารทางวิชาการทั้งประเภทหนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามกรอบแนวคิดที่เกี่ยวกับการใช้ภาษา กรอบแนวคิดที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์ และกรอบแนวคิดที่เกี่ยวกับแรงบันดาลใจ แล้วบันทึกข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้าไว้ ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้ประมวลความรู้ทั้งหมดกำหนดเป็นเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ในการวิจัย และแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) การใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ พบการใช้ภาษา 4 กลวิธีหลัก ได้แก่ ด้านการใช้คำ ด้านการใช้ประโยค ด้านการใช้สำนวน และด้านการใช้ภาพพจน์ 2) เนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจมีจำนวน 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับอารมณ์ สร้างแรงบันดาลใจในการบริหารจัดการตนเองในด้านอารมณ์ให้เกิดความรู้สึกเป็นไปในเชิงบวก มีกำลังใจไม่รู้สึกละเลยกับความทุกข์อยู่เพียงลำพัง เนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต สร้างแรงบันดาลใจในการใช้ชีวิตประจำวันให้มีความสุข เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง สร้างแรงบันดาลใจในการมองเห็นเป้าหมายในชีวิตเพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จ อีกทั้งกล้าเผชิญต่อสภาวะปัญหา นำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น เนื้อหาเกี่ยวกับคู่รัก สร้างแรงบันดาลใจในการรักษาความสัมพันธ์ของคู่รักให้ยืนยาว อีกทั้งเข้าใจ ยอมรับในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ สามารถดำเนินชีวิตหลังยุติความสัมพันธ์ได้ต่อไป และเนื้อหาเกี่ยวกับเพื่อน สร้างแรงบันดาลใจให้เห็นความสำคัญของคำว่าเพื่อน อีกทั้งรักษามิตรภาพที่ดีต่อกันให้มั่นคงและยาวนาน

คำสำคัญ: การใช้ภาษา; เนื้อหา; แรงบันดาลใจ; เครือข่ายสังคมออนไลน์; เฟซบุ๊กแฟนเพจ

Abstract

This research article aimed to 1) study the use of language appearing on Facebook fan pages; and 2) investigate the content that generates inspiration on Facebook fan pages. This qualitative study focused on four Facebook fan pages that featured messages about inspiration, encompassing a total of 856 messages. Purposive Sampling was employed for sample selection. The researcher reviewed academic documents, including textbooks, books, and related research, within the conceptual frameworks of language use, online social network content analysis, and inspiration. After documenting the studied information, the researcher compiled all knowledge into criteria for the research and presented the analysis of the data through descriptive analysis.

The research results indicated that: 1) the use of language on Facebook social network fan pages revealed four main linguistic strategies: the use of words, the use of sentences, the use of idioms, and the use of imagery; 2) the content aimed at generating inspiration on these online social network fan pages consisted of five major categories: emotional content aimed at inspiring emotional self-management towards positive feelings, courage, and not feeling alone in suffering; lifestyle content aimed at inspiring a joyful daily life; self-improvement content aimed at inspiring the pursuit of life goals and success, including the courage to face challenges and self-development; content about romantic relationships aimed at inspiring the maintenance of long-lasting relationships, understanding and accepting changes within relationships, and moving on post-relationship; and content about friendships aimed at highlighting the importance of friends, and maintaining strong and enduring friendships.

Keywords: Language Use; Content; Inspiration; Online Social Networks; Facebook Fan Pages

บทนำ

เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) คือ การสื่อสารบนอินเทอร์เน็ต ซึ่งนำเสนอเรื่องราวหรือแสดงความคิดเห็นในกลุ่มและแบ่งปัน (Share) ออกไปยังกลุ่มอื่นๆ โดยใช้สื่อออนไลน์ต่างๆ (Social Media) ในการติดต่อสื่อสารกันบนสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Twitter, Instagram, Line, Skype และ WhatsApp (Yuangthong, 2014)

เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นเว็บไซต์ที่ให้บริการผ่านระบบอินเทอร์เน็ตหรือเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มีจำนวนผู้ใช้งานอยู่ทั่วโลก เป็นเว็บไซต์ในสังคมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมแบ่งปันความคิดเห็น ความรู้สึก และนำเสนอวิถีชีวิตของตัวเอง เฟซบุ๊กได้มีการสร้างพื้นที่ส่วนหนึ่งที่ผู้ใช้งานมีโอกาสนำเสนอสิ่งที่ต้องการให้ทุกคนทั่วไปได้รับรู้ เรียกว่า เพจ (Page) หรือแฟนเพจ (Fan Page) มีไว้เพื่อช่วยให้ผู้ใช้งานได้สร้างพื้นที่หนึ่งไว้สำหรับการแสดงความคิดเห็น ประชาสัมพันธ์เรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แก่คนทั่วไปได้รับทราบ สามารถมีจำนวนเพื่อนหรือผู้สนใจติดตามไม่จำกัดจำนวน ทำให้แฟนเพจเป็นช่องทางที่ดีในการประชาสัมพันธ์เพื่อให้คนจำนวนมากได้รับรู้ ได้เห็น สิ่งที่เจ้าของแฟนเพจได้แสดงออกมา และเมื่อจำนวนของผู้ใช้งานมีจำนวนที่เพิ่มขึ้น ก็จะทำให้เข้าถึงข้อมูลที่จะเผยแพร่ได้ง่าย กลายเป็นแรงดึงดูดความสนใจที่ทำให้คนอื่นอีกมากมายที่มีความสนใจเข้ามา

พบเจอเรื่องราวที่ชื่นชอบหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยการเข้ามาติดตาม (Follow) แฟนเพจนั้น (Youngprasert, 2018)

เฟซบุ๊กแฟนเพจที่ได้รับความนิยมของผู้ใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน โดยมีผู้ให้ความสนใจและมีผู้ติดตามอยู่เป็นจำนวนมาก หนึ่งในนั้นคือ แฟนเพจที่มีเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ โดยมีลักษณะการเขียนเพื่อนำเสนอแนวคิดปรัชญาในการสร้างแรงบันดาลใจ ให้กำลังใจกลุ่มบุคคลที่กำลังประสบปัญหาต่างๆ ในชีวิต เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจ มีกำลังใจ และสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ดังที่ Srichuay, and Chutintaranond (2021) ได้กล่าวว่า “สังคมปัจจุบันเป็นยุคที่สังคมตกอยู่ใต้อิทธิพลของข้อมูลข่าวสาร บริการ และเทคโนโลยี เมื่อคนส่วนใหญ่มาอยู่รวมกันเป็นสังคม ย่อมทำให้เกิดความกังวล ความกดดัน อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางทัศนคติ ค่านิยม และสถานะทางสังคมได้ พฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เลือกหาทางออกในปัญหาที่เกิดขึ้นหรือความเครียดในเรื่องต่างๆ จากการฟังหรืออ่านสื่อของนักคิด นักเขียนในการสร้างแรงบันดาลใจจากการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ก”

จากข้อความข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า แรงบันดาลใจ เป็นพลังที่ผู้อ่านได้รับจากการอ่านเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจในแง่มุมต่างๆ ที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ส่งผลต่อการถูกใจ (Like) ในข้อความที่โดนใจ หรือแสดงความคิดเห็น (Comment) ทำให้เห็นถึงการเคลื่อนที่ของเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งโดยวิธีการกดแบ่งปัน (Share) และมีผลต่อการติดตาม (Follow) เพื่อเข้ามาอ่านเนื้อหาที่ชื่นชอบ โดนใจ เกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจในแง่มุมต่างๆ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อีกทั้ง สังคมปัจจุบันคนส่วนใหญ่มาอยู่รวมกัน ย่อมทำให้เกิดความกังวล ความกดดัน เนื่องจากทุกคนต่างก็เจอเรื่องที่ทำให้กระทบกับจิตใจ อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางทัศนคติ ค่านิยม และสถานะทางสังคม พฤติกรรมของคนส่วนใหญ่จึงเลือกหาทางออกในปัญหาที่เกิดขึ้นหรือความเครียดในเรื่องต่างๆ จึงต้องหาแรงบันดาลใจ และต้องการใครสักคนที่คอยให้กำลังใจ เพราะทุกคนล้วนต้องการแรงผลักดันในการดำเนินชีวิต แฟนเพจเหล่านี้จึงเป็นหนึ่งในทางออกที่สามารถช่วยได้

เฟซบุ๊กแฟนเพจที่มีเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ที่ได้รับความนิยมของผู้ใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน ซึ่งพิจารณาได้จากจำนวนผู้ใช้งานที่ติดตาม (Follow) เป็นจำนวนหนึ่งแสนคนขึ้นไป ได้แก่ คิ้วดำ (จำนวนผู้ติดตามปัจจุบัน 3,013,985 คน) คิดโนใจ (จำนวนผู้ติดตามปัจจุบัน 2,300,000 คน) K.S. Khunkhao (จำนวนผู้ติดตามปัจจุบัน 1,100,000 คน) และธรรมทาน (จำนวนผู้ติดตามปัจจุบัน 800,000 คน) (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2565) โดยผู้เขียนทั้ง 4 แฟนเพจ ต่างมีจุดประสงค์เป็นไปในแนวทางเดียวกันคือ นำเสนอข้อความเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน เป็นการเติมพลังความสุขให้ชีวิตผ่านตัวอักษร โดยมีการสร้างสรรค์งานเขียนที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ “การใช้ภาษา” ที่ผู้เขียนเขียนในข้อความโพสต์ซึ่งปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจที่เลือกสรรเป็นอย่างดีในการเลือกใช้ภาษา ซึ่งถือเป็นสิ่งที่สำคัญ ที่ผู้เขียนใช้ในการสื่อสารเพื่อทำให้งานเขียนมีความน่าสนใจและน่าติดตาม อีกทั้งในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจดังกล่าวข้างต้น ยังปรากฏ “เนื้อหา” เกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นเรื่องราวใกล้ตัวผู้อ่าน จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านให้ความสนใจ เนื่องจากเนื้อหาให้พลังด้านบวก สร้างแรงบันดาลใจ สร้างกำลังใจให้กับผู้อ่าน ทำให้มีแรงสู้ต่อ อีกทั้งมีข้อคิดคำสอนที่ดี สามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้กับผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

จากข้อความข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า การเลือกใช้ภาษาของผู้เขียนที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ที่มีเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ จึงมีความสำคัญที่ทำให้เห็นลักษณะการใช้ภาษาของผู้เขียนในรูปแบบของการเลือกใช้ภาษา ที่ทำให้งานเขียนมีความน่าสนใจ และทำให้ผู้อ่านอยากติดตาม อีกทั้งเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยมองว่าเป็น

ประเด็นที่น่าสนใจ ที่จะทำให้เห็นใจความสำคัญ หรือสาระสำคัญต่างๆ เกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจ ที่ผู้เขียนต้องการสื่อไปยังผู้อ่าน และผู้วิจัยพบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้ภาษา และการวิเคราะห์ เนื้อหาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ อาทิ Ubon (2019) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษา เนื้อหาและการใช้ภาษาในเฟซบุ๊กแฟนเพจ “อะไรอะไรก็ครู” Shinepreesha (2021) ศึกษางานวิจัยเรื่อง กลวิธีการสร้างอารมณ์ขันของเฟซบุ๊กแฟนเพจ “หนังผิงมุก” นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ แรงบันดาลใจ ซึ่งการศึกษาในแง่มุมนี้ ทำให้เห็นแนวทางการสร้างแรงบันดาลใจในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งสะท้อน ให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของแรงบันดาลใจ ที่เป็นพลังผลักดันให้กับมนุษย์ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจ มีกำลังใจ ในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อาทิ Termkitkhajornsuk (2019) ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบเทคนิค การพูดสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานจิตอาสาโดยพุทธสันติวิธี” และ Limthawornnan (2020) ศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองด้านการทำงานในองค์กร ของไลฟ์โค้ชบนสื่อสังคมออนไลน์”

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคม ออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ และเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในแง่มุมต่างๆ ที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์ เฟซบุ๊กแฟนเพจ ซึ่งการศึกษาลักษณะนี้ยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน เพื่อต้องการทราบว่า การใช้ภาษาที่ปรากฏ ในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ มีการใช้ภาษาภาพรวมในประเภทใดบ้าง ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเกิดประโยชน์อย่างมากทางด้านทักษะภาษาไทย รวมทั้งเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ว่ามีภาพรวมในประเด็นใดบ้าง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการ นำไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้นกับผู้อ่าน ในการนำเอาสาระสำคัญของงานเขียนไปใช้ประโยชน์ในการ ดำเนินชีวิต เตรียมพร้อมจิตใจให้มีความเข้มแข็ง เกิดความรู้สึกให้เป็นไปในเชิงบวก เป็นการสร้างพลังใจในการ ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขต่อไป ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างสุขภาวะทางจิตที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่า การสร้างสุขภาวะทางกาย และสามารถปรับตัว ปรับใจให้เข้ากับสภาพสังคมหรือสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่าง เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ
2. เพื่อศึกษาเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทบทวนเอกสารอันประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีเรื่องการใช้ภาษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ การใช้ภาษา ด้านการใช้คำ ประโยค สำนวน และภาพพจน์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหา ที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงบันดาลใจ เพื่อประมวลเป็นสาระสำคัญใน การวิเคราะห์การใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ และเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ

ขั้นตอนที่ 2 กรอบแนวคิดในการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ

1. ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์การใช้ภาษา โดยประมวลความรู้และประยุกต์จาก เกณฑ์การใช้ภาษาด้านการใช้คำ ประโยค สำนวน และภาพพจน์ จากหนังสือ ตำราเรื่องการใช้ภาษา และ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การใช้ภาษา มาปรับเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์การใช้ภาษา ด้าน การใช้คำ การใช้ประโยค การใช้สำนวน และการใช้ภาพพจน์ ที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ

2. ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ จากการประมวลความรู้ที่ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์ และแนวคิดเรื่องแรงบันดาลใจ มาปรับเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยการจัดกลุ่มจากเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่พบเป็นสำคัญ

ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาใช้ศึกษาการใช้ภาษาและเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับเฟซบุ๊กแฟนเพจที่มีเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจซึ่งได้รับความนิยมจากผู้ใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน จากนั้นผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลรายชื่อแฟนเพจดังกล่าว โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ เป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ตรงตามหลักเกณฑ์หรือจุดมุ่งหมายของผู้วิจัย โดยในเบื้องต้นผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแฟนเพจข้างต้น โดยนักเขียนเจ้าของแฟนเพจต้องมีการระบุรายละเอียดว่าต้องการสร้างแฟนเพจขึ้นมาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน และเฟซบุ๊กแฟนเพจมีข้อความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจปรากฏอยู่ อีกทั้งต้องมียอดผู้ติดตามมากกว่า 100,000 คนขึ้นไป ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 4 แฟนเพจ เรียงตามลำดับยอดผู้ติดตามจากมากไปหาน้อย ได้แก่ คิ้วดำ คิดในใจ K.S. Khunkhao และ ธรรมทาน โดยในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2565 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2565 เป็นระยะเวลารวมทั้งสิ้น 1 ปี จำนวน 856 ข้อความ

2. เมื่อพบข้อความเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจ บันทึกข้อมูลไว้ในโปรแกรม Microsoft Word โดยระบุข้อความเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏ รวมทั้งระบุแหล่งที่มาของข้อความให้ชัดเจน

3. เมื่อจัดเรียงข้อความอย่างเป็นระบบแล้ว นำไปศึกษาวิเคราะห์การใช้ภาษาและวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการดังนี้

การวิเคราะห์การใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อตอบโจทย์วิจัย คือ เพื่อศึกษาการใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ โดยใช้แนวคิดการใช้ภาษาเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการวิเคราะห์ โดยการวิเคราะห์การใช้ภาษานี้ ผู้วิจัยนำผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เฟซบุ๊กแฟนเพจที่ปรากฏข้อความมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจ จำนวน 4 แฟนเพจ ได้แก่ คิ้วดำ คิดในใจ K.S. Khunkhao และ ธรรมทาน จำนวน 856 ข้อความ มาศึกษาวิเคราะห์ว่าผู้เขียนมีการเลือกใช้ภาษาภาพรวมประเภทใดบ้าง ที่ทำให้งานเขียนมีความน่าสนใจ และน่าติดตาม

การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อตอบโจทย์วิจัย คือ เพื่อศึกษาเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ โดยอาศัยแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหา

ที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์ และแนวคิดเรื่องแรงบันดาลใจ มาปรับเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการวิเคราะห์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจนี้ ผู้วิจัยนำเนื้อหาที่พบมาจัดประเภทเพื่อหาข้อสรุปว่าเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ผู้เขียนต้องการสื่อถึงผู้อ่านมีภาพรวมในประเด็นใดบ้าง

ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วย การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ผลการวิจัยพบว่า การใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ผู้วิจัยพบการใช้ภาษาที่ ผู้เขียนใช้ 4 กลวิธีหลัก ได้แก่ ด้านการใช้คำ ด้านการใช้ประโยค ด้านการใช้สำนวน และด้านการใช้ภาพพจน์ ปรากฏผลการวิจัย ดังนี้

1.1 การใช้ภาษาด้านการใช้คำ จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนมีการเลือกใช้คำเพื่อสื่อความหมายได้อย่างเหมาะสม ในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจให้เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านทุกกลุ่มได้อย่างชัดเจน ทำให้งานเขียนมีความโดดเด่นน่าสนใจ พบการใช้คำ 9 กลวิธีย่อย ได้แก่ **การใช้คำกริยา** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้คำกริยา ซึ่งเป็นคำที่ให้ความหมายและความเข้าใจในทางแสดงอาการเคลื่อนไหว ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพกิริยาอาการ การกระทำต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นคำที่แสดงความหมายเกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ ซึ่งเป็นสภาวะของจิตใจ ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ผู้เขียนต้องการสื่อไปยังผู้อ่าน พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ **คำกริยาแสดงอาการ** และ **คำกริยาบอกอารมณ์ความรู้สึก** **การใช้การซ้อนคำ** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้การซ้อนคำ เพื่อเน้นเพิ่มน้ำหนักความหมายของคำให้หนักแน่น และเกิดภาพที่ชัดเจนแก่ผู้อ่าน เนื่องจากคำซ้อนจะให้น้ำหนักความหมายของคำและภาพได้ชัดเจนกว่าการนำคำคำเดียวมาใช้ อีกทั้งคำซ้อนบางคำ มีเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกันมาซ้อนกัน คือ สัมผัสพยัญชนะ ใช้เพื่อให้เกิดความไพเราะในด้านเสียง พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ **การซ้อนคำเพื่อความหมาย** และ **การซ้อนคำเพื่อเสียง** **การใช้การซ้ำคำ** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้การซ้ำคำ เพื่อเน้นคำสำคัญที่ต้องการสื่อความหมายให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น แสดงความต่อเนื่องของการกระทำหรือเหตุการณ์นั้นๆ และเน้นย้ำความสำคัญของเรื่องราวหรือการกระทำที่ต้องการสื่อสารไปยังผู้อ่าน ทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อให้เด่นชัดและชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจในแนวคิดของเรื่อง พบ 3 ลักษณะ ได้แก่ **การซ้ำรูปทั้งหมด** **การซ้ำรูปบางส่วน** และ **การซ้ำกลุ่มคำ** **การใช้คำที่มีความหมายโดยนัย** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้คำที่มีความหมายโดยนัย เพื่อเชื่อมโยงความคิด โดยการนำสิ่งหนึ่งไปสัมพันธ์กับอีกสิ่งหนึ่ง การใช้คำลักษณะนี้สร้างความท้าทายให้ผู้อ่านได้ขบคิด หรือตีความหมาย ทำให้ไม่น่าเบื่อ สร้างความน่าสนใจให้กับงานเขียน **การใช้การหลีกคำ** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้การหลีกคำ โดยเลือกใช้คำที่มีความหมายหลักใกล้เคียงกับคำเดิม เพื่อต้องการหลีกเลี่ยงการใช้คำเดิมซ้ำๆ ในงานเขียน ทำให้งานเขียนนั้นไม่น่าเบื่อ และแสดงความสามารถของผู้เขียน **การใช้คำขยาย** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้คำขยาย เพื่อต้องการเน้นส่วนที่ต้องการขยายให้มีความชัดเจนขึ้น ก่อให้เกิดภาพหรือความคิดบางอย่างชัดเจนมากขึ้น **การใช้คำเรียก** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้คำเรียก โดยเลือกใช้คำที่ผู้เขียนใช้เรียกผู้อ่าน คือการใช้คำสรรพนาม เพื่อสร้างความเป็นกันเองกับผู้อ่าน อีกทั้งเสมือนพูดคุยกันต่อหน้า ทั้งนี้การใช้คำเรียกยังมีส่วนในการกระตุ้นให้ผู้อ่านได้ตระหนักในประเด็นที่ผู้เขียนนำเสนออีกด้วย **การใช้คำภาษาอังกฤษ** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนมีการใช้คำภาษาอังกฤษ โดยพบ 2 ลักษณะ คือ **การใช้คำภาษาอังกฤษแทนการใช้คำภาษาไทย** เป็นการใช้คำตามรูปเดิม

ของคำศัพท์นั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการสื่อความ เนื่องจากเป็นคำที่ให้ความหมายชัดเจน และเข้าใจในทันที อีกทั้งทำให้งานเขียนมีความเป็นสากล ทันสมัยมากยิ่งขึ้น และ*การใช้คำภาษาอังกฤษโดยการทับศัพท์* เป็น การใช้คำภาษาอังกฤษโดยเขียนเป็นคำไทยตามเสียงของภาษาเดิมหรือใกล้เคียงกับภาษาเดิมมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคำที่เข้าใจง่าย สื่อความหมายได้ชัดเจน และ*การใช้คำเสริม* จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้คำเสริม ในงานเขียน เพื่อเน้นเจตนาของผู้ส่งสารที่ต้องการสื่อไปยังผู้อ่านให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2 การใช้ภาษาด้านการใช้ประโยค จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนมีการใช้ประโยค ซึ่งเป็นศิลปะของการใช้ภาษาวิธีหนึ่ง ที่ผู้เขียนใช้สื่อความหมายถึงผู้อ่านในเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจ พบการใช้ประโยค 3 กลวิธีย่อย ได้แก่ **การใช้ประโยคสั้น** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้ประโยคที่มีขนาดสั้น ซึ่งถือเป็นกลวิธีการนำเสนองานเขียนที่น่าสนใจ โดยจะมีจำนวนคำน้อยในการประกอบประโยค สื่อความตรงประเด็น ไม่มีการขยายความมาก ผู้อ่านสามารถรับรู้เนื้อหาสาระและใจความสำคัญได้อย่างชัดเจนและตรงประเด็น **การใช้ประโยคยาวขึ้น** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนมีการใช้ประโยคที่มีขนาดยาวขึ้น และมีลักษณะเป็นคู่ขนาน โดยมีคำเชื่อมที่ปรากฏในประโยค ได้แก่ ฉะนั้น...ดังนั้น, เช่นไร...เช่นนั้น โดยเมื่อนำคำเชื่อมเหล่านี้มาใช้ในประโยคแล้ว จะทำให้ประโยคยาวขึ้นและเนื้อความในประโยคมีความสอดคล้องต่อเนื่องกัน และเสริมความแก่กันทำให้ข้อความเด่นชัดขึ้นมา และ**การใช้ประโยคยาวแบบโวหาร** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้ประโยคยาวแบบโวหาร เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านได้คิดพิจารณาหาคำตอบ ซึ่งถือเป็นกลวิธีการนำเสนองานเขียนที่น่าสนใจ คือทำให้ผู้อ่านคิดตาม อีกทั้งทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนกับว่าได้สนทนากับผู้เขียนจริงๆ โดยเป็นประโยคที่ใช้คำถาม แต่ไม่มีเจตนาอยากได้รับคำตอบใดจากผู้อ่าน

1.3 การใช้ภาษาด้านการใช้สำนวน จากการศึกษา พบว่า ผู้เขียนเลือกใช้สำนวนตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร โดยใช้คำน้อย แต่กินความมากในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน พบการใช้สำนวน 2 กลวิธีย่อย ได้แก่ **การใช้สำนวนเดิม** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนนำสำนวนเดิมมาใช้เพื่อสื่อความถึงผู้อ่านได้อย่างชัดเจน โดยนำมาใช้ลักษณะเปรียบเทียบหรือสื่อความหมายในข้อความ อีกทั้งสำนวนเดิมเป็นถ้อยคำที่ผู้อ่านคุ้นเคย และเข้าใจความหมายอยู่แล้ว ดังนั้นการที่ผู้เขียนนำมาใช้ในงานเขียนทำให้ผู้อ่านเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับสร้างแรงบันดาลใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และ **การใช้สำนวนดัดแปลง** จากการศึกษาพบว่า ผู้เขียนใช้สำนวนดัดแปลง เป็นการเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่าน อีกทั้งเพื่อให้สำนวนมีความกระชับชัดกว่าสำนวนเดิม เนื่องจากคำที่ผู้เขียนดัดคำ หรือเปลี่ยนคำ ล้วนทำให้เกิดภาพจึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและรวดเร็ว เห็นภาพแจ่มชัดมากขึ้น เนื่องมาจากสำนวนเดิมที่ผู้อ่านคุ้นเคย และเข้าใจความหมายดีอยู่แล้ว เมื่อนำมาดัดแปลงใหม่ในบางส่วน ยิ่งทำให้เข้าใจง่ายขึ้น อีกทั้งสร้างความรู้สึกแปลกใหม่ให้กับผู้อ่านอีกด้วย โดยความหมายที่พบเหมือนกับสำนวนเดิม ตรงกันข้ามกับสำนวนเดิม และต่างจากสำนวนเดิม แต่ก็ยังคงความหมายเดิมบางส่วนไว้

1.4 การใช้ภาษาด้านการใช้ภาพพจน์ จากการศึกษา พบว่า ผู้เขียนใช้ภาพพจน์เพื่อกล่าวเชิงเปรียบเทียบ ช่วยให้ผู้อ่านนึกเห็นเป็นภาพได้ชัดเจนขึ้น อีกทั้งช่วยให้ข้อความที่ปรากฏสื่อความหมายได้กินใจในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน และมีความงดงามทางวรรณศิลป์เป็นอย่างมาก พบการใช้ภาพพจน์ 9 กลวิธีย่อย ได้แก่ **อุปมา** จากการศึกษา พบว่าผู้เขียนใช้อุปมา ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ผู้เขียนต้องการกล่าวเชิงเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อเน้นให้เห็นจริงว่าเหมือนอย่างไร ในลักษณะใด ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพในความคิดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายและรวดเร็วในการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ **อุปลักษณ์** จากการศึกษา พบว่าผู้เขียนใช้อุปลักษณ์ ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ผู้เขียนต้องการกล่าวเชิงเปรียบเทียบด้วยการกล่าวว่สิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยผู้เขียนกล่าวเปรียบระหว่างสิ่งที่มีคุณสมบัติร่วมบางประการของสองสิ่ง ซึ่งอุปลักษณ์ที่ผู้เขียนใช้นั้นทำให้ผู้อ่านเกิด

ภาพในความคิดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้งสามารถเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายและรวดเร็วในการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนต้องการนำเสนอ **บุคลาธิษฐาน** จากการศึกษา พบว่าผู้เขียนใช้บุคลาธิษฐาน ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ผู้เขียนต้องการสมมติให้สิ่งที่ไม่มีชีวิต เป็นนามธรรม ให้มีชีวิตจิตใจ กิริยาอาการ และความรู้สึกเหมือนมนุษย์ ซึ่งเป็นกลวิธีที่ช่วยให้ผู้อ่านนึกเห็นเป็นภาพได้ชัดเจนขึ้น เข้าใจในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่านได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น **อติพจน์** จากการศึกษา พบว่าผู้เขียนใช้อติพจน์ ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ผู้เขียนต้องการย้าความหมายในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่านให้น้ำหนักมากขึ้น ทำให้ผู้อ่านนึกเห็นเป็นภาพ เข้าใจเรื่องราวได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น และมีอารมณ์ร่วมไปด้วย **ปฏิกภาพจน์** จากการศึกษา พบว่าผู้เขียนใช้ปฏิกภาพจน์ เป็นการใช้ภาษาที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึงเรื่องราวในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน ในลักษณะการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกันมากล่าวร่วมกันได้อย่างกลมกลืน เพื่อให้ผู้อ่านนึกเห็นเป็นภาพ เข้าใจเรื่องราวได้ง่ายชัดเจนมากขึ้น **ปฏิรูปพจน์** จากการศึกษา พบว่าผู้เขียนใช้ปฏิรูปพจน์ ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ผู้เขียนนำบุคคลวาทะสำคัญ พฤติกรรม มาอ้างอิงหรือยกมาประกอบข้อความในงานเขียนของตน เพื่อช่วยโยงความคิดให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่านได้ดียิ่งขึ้น **สัญลักษณ์** จากการศึกษา พบว่าผู้เขียนใช้สัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ผู้เขียนมีการใช้คำอื่นมาแทนสิ่งที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึงเพื่อสื่อความหมายและแฝงข้อคิดในเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน **การเล่นเสียง** จากการศึกษา พบว่าผู้เขียนใช้การเล่นเสียง ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ถือเป็นลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาการใช้คำในภาษาไทย โดยเป็นคำที่มีเสียงสระเดียวกัน และถ้ามีตัวสะกดจะต้องอยู่ในมาตราเดียวกัน โดยในบริบทการสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ผู้เขียนเลือกสรรคำมาใช้เพื่อให้เกิดเสียงสัมผัสคล้องจองที่ไพเราะ และให้ความรู้สึกในด้านความหมาย คือให้ผู้อ่านจดจำสารได้ง่ายและเกิดความประทับใจ และ **อุทาหรณ์** จากการศึกษา พบว่าผู้เขียนใช้อุทาหรณ์ ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ผู้เขียนยกตัวอย่างข้อความมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผู้เขียนต้องการจะอธิบายให้ชัดเจนขึ้น เพื่อสื่อความหมายในเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้ผู้อ่านเห็นเป็นภาพได้ชัดเจนขึ้น เข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความประทับใจในงานเขียน

ตัวอย่างการใช้ภาษาด้านการใช้คำ ที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ดังนี้

“มั่นใจไว้ เธอทำได้แน่นอน” (Khamnoi, 2022)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนมีการใช้คำแบบซ้อนคำ คือคำว่า “แน่นอน” เป็นการซ้อนคำเพื่อเสียงจากคำว่า “แน” และ “นอน” ซึ่งมีพยัญชนะต้นเสียงเดียวกัน คือ /น/ มาซ้อนกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายคำว่า “แน่นอน” หมายถึง เทียงแท้ จริงแท้ ในบริบทนี้ผู้เขียนต้องการสื่อถึงผู้อ่านว่า ให้มีความมั่นใจไว้ ไม่ว่าเจอเหตุการณ์ใด เธอจะทำได้แน่นอน

ตัวอย่างการใช้ภาษาด้านการใช้ประโยค ที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ดังนี้

“ล้วนคนตัดสินเรา มีล้านความคิดเห็น แล้วอันไหนกันแน่คือสิ่งที่เราเป็น?” (Khaejornbut, 2022)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนใช้ประโยคยาวแบบโวหาร โดยเป็นการใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบมาใช้ถาม โดยเป็นการถามกลับไปยังผู้อ่านให้คิดตาม โดยในบริบทนี้ผู้เขียนต้องการสื่อถึงผู้อ่านว่า คำพูดของคนอื่นไม่สามารถตัดสินชีวิตเราได้ และไม่มีใครจะเข้าใจตัวเราได้ดีเท่าตัวของเราเอง หากเป็นคำพูดหวังดีมีเหตุผลเราก็นำมาปรับปรุงแก้ไขตัวเรา แต่ถ้าเป็นคำพูดที่ไม่เป็นอหิสาหรือเป็นคำพูดในแง่ลบ ก็ไม่ควรเก็บมาใส่ใจ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ผลการวิจัยพบว่า สามารถแบ่งเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจได้ทั้งหมด 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับอารมณ์ เนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง เนื้อหาเกี่ยวกับคู่รัก และเนื้อหาเกี่ยวกับเพื่อน ปรากฏผลการวิจัย ดังนี้

2.1 เนื้อหาเกี่ยวกับอารมณ์ เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับอารมณ์ ซึ่งเป็นความรู้สึกทางใจของมนุษย์ โดยสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่านนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับการเห็นแนวทางในการบริหารจัดการตนเองในด้านอารมณ์ ให้เกิดความรู้สึกเป็นไปในเชิงบวก คือความสบายใจหรือผ่อนคลายความเครียดจากสถานการณ์หรือปัญหาทั่วไปของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน สามารถปรับตัวปรับใจได้ หากต้องพบเจอกับความทุกข์ ความผิดหวัง อีกทั้งให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนไม่ได้เผชิญกับความทุกข์อยู่เพียงลำพัง สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขต่อไป จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจเกี่ยวกับอารมณ์ จำแนกได้เป็น 5 กลุ่มย่อย คือ **ความรัก** พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่เกี่ยวข้องกับความรัก คือ *การเรียนรู้ในเรื่องความรัก* แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ *ความรักมีทุกข์และมีสุข การรักคนไม่มีใจ ทำให้เกิดทุกข์ และการมีสติในความรัก ความสุข* พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่เกี่ยวข้องกับความสุข คือ *แนวทางที่ทำให้พบกับความสุข* ได้แก่ ความสุขจะเกิดขึ้นอยู่ที่ตัวเราเป็นคนสร้างและเลือกเอง และความสุขเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องพยายามไล่ล่าหาความสุขให้ตัวเอง เพราะอาจทำให้คนเรารู้สึกผิดหวังและหงุดหงิดใจเวลาที่สิ่งต่างๆ ไม่เป็นไปอย่างที่ใจต้องการ การที่เรามีความสุขกับอะไรแบบไม่ต้องพยายาม คือสิ่งที่ทำให้เราสบายใจที่สุดแล้ว **ความทุกข์** พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่เกี่ยวข้องกับความทุกข์ คือ *แนวทางที่ทำให้พ้นจากความทุกข์* ได้แก่ การปล่อยวางจากสิ่งที่ก่อให้เกิดทุกข์ ความทุกข์ย่อมหายไปตามกาลเวลา ให้เข้มแข็งและก้าวเดินต่อไป และความทุกข์จะไม่เกิดหากไม่เอาตัวเราไปเปรียบเทียบกับคนอื่น **ความโกรธ** พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่เกี่ยวข้องกับความโกรธ คือ *ผลที่เกิดจากความโกรธ* ได้แก่ ความโกรธย่อมไม่ก่อให้เกิดผลดี เพราะทำลายผู้โกรธและคนรอบข้าง และคนที่ควบคุมอารมณ์โกรธไม่ได้ ย่อมเป็นฝ่ายเสียเปรียบต่อสถานการณ์ต่างๆ **ความกลัว** พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่เกี่ยวข้องกับความกลัว คือ *สิ่งที่ไม่ควรกลัว* ได้แก่ อย่ากลัวต่อปัญหาและอุปสรรค เพราะสิ่งนี้ทำให้เราเติบโตและพัฒนาตนเอง และอย่ากลัวกับการเริ่มต้นใหม่ เพราะการเริ่มต้นใหม่อาจทำให้เราไปได้ไกลกว่าเดิมหรือได้พบเจอคนที่ดีกว่าเดิม

2.2 เนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน อีกทั้งการที่ต้องประสบพบเจอในเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งการปฏิบัติตนกับบุคคลรอบตัว โดยสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่านนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้อ่านให้มีความสุข โดยการให้กำลังใจผู้อ่านให้เกิดพลังหรือมองโลกในแง่บวก เห็นคุณค่าในตัวเองและรักตนเองให้เป็น เกิดความสบายใจหรือผ่อนคลายความเครียดจากสถานการณ์หรือปัญหาทั่วไปของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน เกิดความเข้าใจ ยอมรับ เพื่อนำไปสู่การปล่อยวางหรือรู้จักให้อภัย อีกทั้งเกิดความเห็นอกเห็นใจบุคคลรอบตัว และมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำดีต่อไป จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต จำแนกได้เป็น 2 กลุ่มย่อย คือ **การปฏิบัติต่อตนเอง** พบทั้งหมด 7 ลักษณะ คือ *การรักตัวเอง การมีสติและใช้ปัญญา การเปิดใจยอมรับ การปล่อยวาง การให้อภัย การไม่เก็บคำพูดไม่ดีมาใส่ใจ และการพักผ่อน การปฏิบัติต่อผู้อื่น* พบทั้งหมด 3 ลักษณะ คือ *การทำความดี ความเมตตา และการเสียสละ*

2.3 เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ที่เจริญขึ้น โดยสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน ในการมองเห็นเป้าหมายในชีวิตเพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จ อีกทั้งทำให้ผู้อ่านยอมรับความจริงกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น เข้าใจในปัญหาว่าทุกปัญหาสามารถนำไปสู่ทางออกได้ โดยให้เรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต อาจเป็นความสำเร็จหรือความผิดพลาด โดยมองวิกฤติให้เป็นโอกาส ทำให้ผู้อ่านเกิดแรงบันดาลใจและกล้าเผชิญต่อสู้กับทุกปัญหาที่เกิดขึ้น นำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นต่อไป จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง จำแนกได้เป็น 2 กลุ่มย่อย คือ **การตั้งเป้าหมายในชีวิต** พบทั้งหมด 2 ลักษณะ คือ *การก้าวไปข้างหน้า และการไม่ปล่อยเวลาทิ้งไป การมองวิกฤติให้เป็นโอกาส คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์และพัฒนาตนเอง*

2.4 เนื้อหาเกี่ยวกับคู่รัก เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับคู่รัก ซึ่งหมายถึง คนสองคนที่รักกันและคบหาดูใจกัน และหมายรวมถึงคนสองคนที่ตกลงปลงใจใช้ชีวิตร่วมกันในฐานะสามีภรรยา โดยสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน ในการนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ในเรื่องราวเกี่ยวกับคู่รัก เพื่อเป็นประโยชน์ในการรักษาความสัมพันธ์ของคู่รักให้ยืนยาวและมีความสุข อีกทั้งผู้อ่านเกิดความเข้าใจและยอมรับในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่มีเหตุให้ต้องจบความสัมพันธ์แยกทางกันไป สามารถดำเนินชีวิตหลังยุติความสัมพันธ์ได้ต่อไป จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจเกี่ยวกับคู่รัก จำแนกได้เป็น 2 กลุ่มย่อย คือ **แนวทางการรักษาความสัมพันธ์ให้ยืนยาว** พบทั้งหมด 3 ลักษณะ คือ *การเอาใจใส่* *ความเข้าใจและให้อภัย* และ*การร่วมทุกข์ร่วมสุข* **การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์** คือ *การดำเนินชีวิตหลังยุติความสัมพันธ์ในฐานะ คนรัก* สามารถใช้ชีวิตให้มีความสุขได้ โดยไม่ยึดติดอยู่กับอดีต ปลอ่ยกวางและให้ชีวิตก้าวต่อไป

2.5 เนื้อหาเกี่ยวกับเพื่อน เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับเพื่อน ซึ่งเป็นผู้ที่เราสนิทสนมคุ้นเคย โดยสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน ในการนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ในเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นเพื่อน ทำให้เกิดความเข้าใจและให้อภัยกันหากคนใดคนหนึ่งทำผิดพลาดไป แสดงออกต่อกันด้วยความจริงใจ เกิดความเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือไม่ทอดทิ้งกันทั้งในยามทุกข์และยามสุข และเกิดความเข้าใจว่าจำนวนเพื่อนในชีวิตอาจไม่ใช่ปัจจัยสำคัญ เพราะสุดท้ายคุณภาพของเพื่อนสำคัญมากกว่าปริมาณ ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการเห็นความสำคัญของคำว่าเพื่อน กระทำดีต่อกันด้วยความจริงใจ และรักษามิตรภาพที่ดีต่อกันให้มั่นคงและยาวนาน จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจเกี่ยวกับเพื่อน คือ **คุณลักษณะของเพื่อนที่ดี** พบทั้งหมด 3 ลักษณะ คือ *ความจริงใจ* *ร่วมทุกข์ร่วมสุข* และ*คุณภาพไม่เน้นปริมาณ*

ตัวอย่างเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ดังนี้

“ถ้าวันนี้ยังทุกข์อยู่ไม่เป็นไรหรอก มันจะเป็นเพียงช่วงนี้และเดี๋ยวมันจะค่อยๆ ดีขึ้น ถ้าพรุ่งนี้ไม่หายสักวันต้องหาย แล้ววันนั้นเราจะแปลกใจว่าที่ผ่านมาเราอ่อนแอขนาดนั้นเลยหรือ” (Yodphakdee, 2022)

จากตัวอย่างข้างต้น มีเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในเรื่องอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับความทุกข์ คือ **แนวทางที่ทำให้พ้นจากความทุกข์** โดยผู้เขียนต้องการสื่อความหมายในเนื้อหาว่า ความทุกข์ย่อมหายไปตามกาลเวลา ให้เราเรียนรู้ว่าชีวิตเมื่อมีทุกข์ก็ย่อมมีสุขสลับหมุนเวียนกันไป ขอแค่วันนี้อย่าจมดิ่งอยู่กับความทุกข์ จงเข้มแข็งและก้าวเดินต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

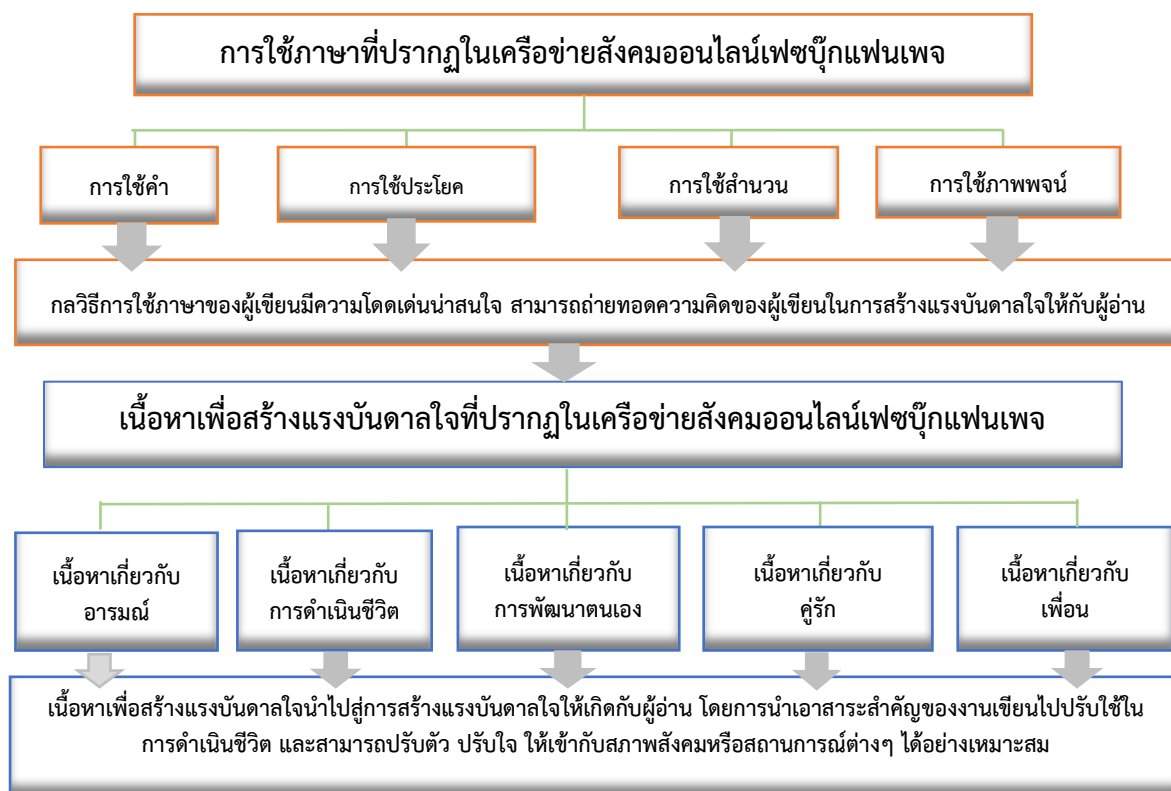

Figure 1: Strategies of Language Use Reflecting Thoughts on Creating Inspiration through Content Appearing on Online Social Networks Facebook Fan Pages

จากภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้ได้ว่า การใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ มีการใช้ภาษา 4 กลวิธีหลัก ได้แก่ การใช้คำ การใช้ประโยค การใช้สำนวน และ การใช้ภาพพจน์ ซึ่งการเลือกใช้ภาษาของผู้เขียนที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจนั้น ผู้เขียนมีความพิถีพิถันในการเลือกใช้ภาษา ทำให้งานเขียนมีความโดดเด่นน่าสนใจ กระตุ้นใจผู้อ่าน สร้างจินตภาพให้เกิดแก่ผู้อ่านได้อย่างลึกซึ้ง สื่อความหมายได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ผู้เขียนใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิดของผู้เขียนในเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจไปยังผู้อ่าน กลวิธีการใช้ภาษาที่เลือกสรรเป็นอย่างดีของผู้เขียนจึงทำให้เห็นภาพสะท้อนความคิดของผู้เขียนในเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจที่ต้องการสื่อไปยังผู้อ่านผ่านทางเนื้อหา จำนวน 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับอารมณ์ เนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง เนื้อหาเกี่ยวกับคู่รัก และเนื้อหาเกี่ยวกับเพื่อน ซึ่งเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจนี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านทำให้เกิดแรงบันดาลใจ สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมในทางที่ดีให้แก่ผู้อ่าน เป็นการสร้างพลังใจในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขต่อไป และยังเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านในการนำเสนอสาระสำคัญของงานเขียนไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี อีกทั้งก่อให้เกิดการปรับตัว ปรับใจให้เข้ากับสภาพสังคมหรือสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการใช้ภาษาและเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ จำนวน 4 แฟนเพจ สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ พบว่า การใช้ภาษาที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ผู้เขียนมีการเลือกใช้ภาษาที่เลือกสรรเป็นอย่างดี ทั้งการใช้คำ การใช้ประโยค การใช้สำนวน และการใช้ภาพพจน์ ทำให้งานเขียนมีความน่าสนใจ น่าติดตาม และทำให้ได้รับกระแสความนิยมจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มียอดผู้ติดตามมากกว่า 100,000 คน ขึ้นไป อีกทั้งผู้อ่านยังได้รับแรงบันดาลใจที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาผ่านการใช้ภาษาของผู้เขียนอีกด้วย ดังที่ Na Nakhon (1999) กล่าวถึงการใช้ภาษาในงานเขียนไว้ว่า “การใช้ภาษาเป็นการเลือกสรรถ้อยคำและเรียบเรียงถ้อยคำให้ความหมายตรงกับที่ต้องการ” อีกทั้งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Nukulkit (2000) ที่กล่าวว่า “ภาษาเป็นเครื่องมือการสื่อสารที่สำคัญในการถ่ายทอดความคิดของผู้เขียนไปยังผู้อ่าน ผู้เขียนจึงต้องพิถีพิถันในการเลือกใช้ภาษา เพื่อสื่อความไปยังผู้อ่านให้รับรู้เรื่องราวได้อย่างชัดเจน มีความเข้าใจตรงกัน อันจะทำให้การสื่อสารบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pojjananuphap (2015) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การใช้ภาษา เนื้อหา และภาพสะท้อนสังคมของคำคมที่ปรากฏในเว็บเพจคำคมเฟซบุ๊ก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์การใช้ภาษา เนื้อหา และภาพสะท้อนสังคมของคำคมที่ปรากฏในเว็บเพจคำคมเฟซบุ๊ก โดยศึกษาเว็บเพจคำคมเฟซบุ๊กที่มีคนชื่นชอบหรือกด Like เกิน 10,000 คน ขึ้นไป ผลการศึกษาด้านการใช้ภาษาพบว่า ผู้เขียนมีกลวิธีการใช้ภาษาในการใช้คำในคำคมจากเว็บเพจคำคมเฟซบุ๊ก 15 ลักษณะ โดยปรากฏการซ้ำคำมากที่สุด ด้านสำนวนพบ 3 ลักษณะ โดยพบการดัดแปลงจากสำนวนไทยมากที่สุด ด้านภาพพจน์ พบ 7 ลักษณะ ปรากฏการใช้อุปมามากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าคำคมที่ปรากฏในเว็บเพจคำคมเฟซบุ๊ก แสดงให้เห็นถึงชั้นเชิงทางภาษาของผู้เขียนที่ใช้สื่อสารผ่านคำคมจากเว็บเพจคำคมเฟซบุ๊ก ทำให้ได้รับความนิยมและชื่นชอบจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก โดยมียอดกด Like เกิน 10,000 คน ขึ้นไป อีกทั้งยังให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านในด้านต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาผ่านการใช้ภาษาอีกด้วย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ พบว่าเนื้อหาต่างๆ เกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจนี้ สามารถให้ประโยชน์กับผู้อ่าน โดยเฉพาะบุคคลที่ต้องการแรงบันดาลใจ และต้องการใครสักคนที่คอยให้กำลังใจ หรือกำลังประสบปัญหาต่างๆ ในชีวิต เฟซบุ๊กแฟนเพจที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสร้างแรงบันดาลใจจึงเป็นหนึ่งในทางออกที่สามารถช่วยได้ โดยมีลักษณะการเขียนเพื่อนำเสนอแนวคิดในการสร้างแรงบันดาลใจ ให้กำลังใจ เมื่อได้อ่านแล้วทำให้เกิดแรงบันดาลใจ มีกำลังใจ และสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ ดังที่ Sriruchay, and Chutintaranond (2021) ได้กล่าวว่า “เมื่อคนส่วนใหญ่มาอยู่รวมกันเป็นสังคม ย่อมทำให้เกิดความกังวล ความกดดัน อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางทัศนคติ ค่านิยม และสถานะทางสังคมได้ พฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เลือกหาทางออกในปัญหาที่เกิดขึ้นหรือความเครียดในเรื่องต่างๆ จากการฟังหรืออ่านสื่อ ของนักคิด นักเขียนในการสร้างแรงบันดาลใจจากการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ก” สอดคล้องกับงานวิจัยของ Unpattanasin (2018) ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบของเนื้อหาบนเฟซบุ๊กที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรกดถูกใจของวัยรุ่นไทย โดยสอบถามเนื้อหาประเภทใดที่ให้ความสนใจและกดถูกใจบนเฟซบุ๊กบ่อย จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มคำตอบข้อความที่สร้างแรงบันดาลใจเป็นสิ่งที่โดนใจผู้อ่าน มีระดับค่าเฉลี่ย 3.70 อยู่ในระดับมาก อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Boontem, and Yenjabok (2020) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ พบว่า

การสื่อสารเพื่อสร้างแรงบันดาลใจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและพฤติกรรมในทางที่ดีของผู้รับสาร จากที่เคยคิดลบ ทำให้กลายเป็นคนคิดบวก และหัวข้อในการนำเสนอยังสามารถสร้างประโยชน์แก่ผู้รับสาร ในมุมมองอื่นๆ ที่ในบริบทต่างๆ อีกด้วย

สรุป

จากผลการวิจัย เรื่อง การใช้ภาษาและเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ พบการใช้ภาษาที่โดดเด่น 4 กลวิธีหลัก ได้แก่ การใช้คำ การใช้ประโยค การใช้สำนวน และการใช้ภาพพจน์ ซึ่งการเลือกใช้ภาษาของผู้เขียนนั้น มีความโดดเด่นน่าสนใจ อีกทั้งสามารถถ่ายทอดความคิดของผู้เขียนในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาที่ผู้เขียนต้องการสื่อได้เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ ในส่วนเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กแฟนเพจ พบเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจจำนวน 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับอารมณ์ เนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง เนื้อหาเกี่ยวกับคู่รัก และเนื้อหาเกี่ยวกับเพื่อน ซึ่งเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจจะเป็นประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับผู้อ่าน ในการนำเอาสาระสำคัญของงานเขียนไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เตรียมพร้อมจิตใจให้มีความเข้มแข็ง เกิดความรู้สึกเป็นไปในเชิงบวก อีกทั้งทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเสมือนไม่ได้เผชิญกับความทุกข์อยู่เพียงลำพัง สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข จึงกล่าวได้ว่าการสร้างสุขภาวะทางจิตถือเป็นเรื่องที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการสร้างสุขภาวะทางกาย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้ที่ศึกษาในสายภาษา หรือทำงานเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา ควรนำไปใช้ดำเนินการ คือนำกลวิธีการใช้ภาษาไปประยุกต์ต่อยอดเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน โดยออกแบบเนื้อหาสารทั้งงานพูด งานเขียน และนำเสนอผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ

1.2 ผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ควรนำไปใช้ดำเนินการ คือ ควรมีการศึกษาการสร้างแรงบันดาลใจที่เป็นการสัมภาษณ์นักเขียนหรือนักพูดสร้างแรงบันดาลใจในด้านที่เฉพาะเจาะจง เช่น การสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน การสร้างแรงบันดาลใจสำหรับผู้ป่วย การสร้างแรงบันดาลใจสำหรับนักโทษในเรือนจำ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางมากขึ้น และนำสาระสำคัญของงานเขียนไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ตรงกับบุคคล บทบาทหน้าที่ และสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ภาษาและเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจที่ปรากฏในสื่อรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางมากขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษางานเขียนที่มีเนื้อหาเพื่อสร้างแรงบันดาลใจร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเขียนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลายและละเอียดยิ่งขึ้น

References

- Boontem, S., & Yenjabok, P. (2020). The Communication for the Creation of Inspiration for Self-Development on Social Media. In Sooksatra, V. (Ed.), *RSU Conference Rangsit University* (pp. 769-778). Pathum Thani: Rangsit University.
- Limthawornnan, Ph. (2020). *Behavioral Study of Motivational Communication for Professional Self-Development of Online Life Coaches*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Na Nakhon, P. (1999). *The Art of Writing*. Bangkok: Thai Wattanapanich.
- Nukulkit, S. (2000). *Contemporary Thai Literature*. (4th ed.). Bangkok: S.R. Printing.
- Pojjananuphap, T. (2015). *The Study of Language, Content Usage and Society Reflection of Epigram Pages on Facebook*. (Master's Thesis). Kasetsart University. Bangkok.
- Shinepreesha, P. (2021). *The Strategies of Creating Humor of "Nang Fang Mook" Facebook Fanpage*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Nakhon Pathom.
- Srichuay, W., & Chutintaranond, Th. (2021). Language Strategies for Inspiring Speech by Sindhusen Khaejornbut. *Journal of Communication Arts*, 39(2), 98-118.
- Termkitkhajornsuk, M. (2019). *A Model of Motivational Speaking Techniques in Volunteering by Buddhist Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Thitimajshima, W. (2010). Social Network. *Executive Journal*, 30(4), 150-156.
- Ubon, P. (2019). *A Study of the Contents and Language Usage in "Arai Arai Koh Kru" Facebook Fanpage*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Nakhon Pathom.
- Unpattanasin, T. (2018). *The Types of Content Affecting Consumer's Facebook-Liking Behavior: A Case Study of Thai Youth*. (Master's Thesis). Thai-Nichi Institute of Technology. Bangkok.
- Youngprasert, W. (2018). *Writing Status on Facebook Fanpage "Khu Nok Krop"*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Nakhon Pathom.
- Yuangthong, S. (2014). *Basic Knowledge about Computers and Information Technology*. Bangkok: Provision.
- Khaejornbut, S. (2022). *K.S. Khunkhao*. Retrieved October 29, 2022, from <http://www.facebook.com/KhunkhaoWriter/>
- Khamnoi, A. (2022). *Kiwtum*. Retrieved October 29, 2022, from <http://www.facebook.com/kiwtum>
- Yodphakdee. (2022). *Dhammatan*. Retrieved October 29, 2022, from <http://www.facebook.com/1dhammatan>

มังกร “ตำนาน ความเชื่อ เอกลักษณ์” ของจังหวัดราชบุรี* Dragon: Legend, Belief and Identity of Ratchaburi Province

จริญญาพร สวณภานุสรณ์

Jarinyaporn Sauynapanusorn

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: jub.jarinyaporn3030@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ ของมังกรในจังหวัดราชบุรี 2) เพื่อศึกษาพลวัตของมังกรที่เป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดราชบุรี เป็นงานวิจัยคุณภาพ นำเสนอในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยสังเคราะห์องค์ความรู้ และเอกสาร แนวคิด งานวิจัย ในบริบทของความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ เอกลักษณ์ ตลอดจนพลวัตในมิติต่างๆ ของมังกรในจังหวัดราชบุรี พื้นที่วิจัยจากการศึกษาภาคสนาม คืออำเภอเมืองราชบุรี โพธาราม และบ้านโป่ง กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาและสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง คือ ผู้นำชุมชนหรือประธานชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ ชาวบ้านหรือผู้ประกอบการรายย่อย และเจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดราชบุรี เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการสอบถาม เพื่อนำมาวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูล และนำมาสังเคราะห์ เป็นองค์ความรู้ใหม่ของการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า 1) ความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ ของมังกรในจังหวัดราชบุรี โดยชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานและยึดอาชีพการปั้นเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นภูมิปัญญาติดตัวมา ตำนาน “โอ่งมังกรราชบุรี” จึงเชื่อมโยงกับความเชื่อของคนในชุมชนในวิถีชีวิตต่างๆ จนกลายมาเป็นเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าของจังหวัดราชบุรี 2) พลวัตของมังกรที่เป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดราชบุรี เป็นทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นทั้งผลิตภัณฑ์งานศิลปะร่วมสมัย แลนด์มาร์ก เป็นต้น การสร้างสรรค์นี้ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวในจังหวัด ดังนั้นการส่งเสริมพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเปรียบจากรากเหง้าที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ต่อยอด ในเชิงสร้างสรรค์เพื่อเป็นการสืบทอด อนุรักษ์ เอกลักษณ์ของชุมชนจังหวัดราชบุรีให้ยังคงอยู่ และยังส่งผลต่อยอดองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา สร้างพลังและความเข้มแข็งในชุมชนได้รัก เข้าใจ และภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

คำสำคัญ: ความเชื่อ; มังกร; เอกลักษณ์; โอ่งมังกร

Abstract

This research article aimed to 1) study the origins, legends, and beliefs about dragons in Ratchaburi Province, and 2) examine the dynamics of dragons as a unique characteristic of Ratchaburi Province. It was a qualitative research presented in an analytical narrative form, synthesizing knowledge, documents, concepts, and research within the context of history,

*Received February 7, 2024; Revised March 4, 2024; Accepted March 28, 2024

legends, beliefs, and unique characteristics, including the dynamics in various dimensions of dragons in Ratchaburi Province. The research areas from field studies were Mueang Ratchaburi District, Photharam, and Ban Pong. The study and interview sample consisted of 10 people, selected through purposive sampling, including community leaders or chairpersons, local experts or knowledgeable individuals, villagers or small business operators, and officials from the Ratchaburi Provincial Tourism and Sports Office. The tools used include interviews, observations, and inquiries to analyze, process the data, and synthesize it into new body of knowledge for the study.

The study results revealed that 1) the origins, legends, and beliefs about dragons in Ratchaburi Province are closely tied to the Chinese immigrants who settled there and practiced the craft of pottery, a skill they brought with them. The “Ratchaburi Dragon Jar” legend thus interconnects with the community's beliefs in various aspects of life, eventually becoming a valuable characteristic of Ratchaburi Province. 2) The dynamics of the dragons, unique to Ratchaburi Province, represent cultural capital in the form of local products, contemporary art, and landmarks. This creativity stimulates the province's tourism economy. Therefore, promoting development from local wisdom, akin to nurturing from the roots, as a cultural heritage that has been developed, adapted, and extended creatively, helps in preserving and conserving the unique identity of the Ratchaburi community. It also contributes to the development of knowledge in local wisdom, creating strength and pride in the community, fostering love, understanding, and pride in one's locality.

Keywords: Beliefs; Dragons; Identity; Jar Dragon

บทนำ

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ชายแดนด้านทิศตะวันตกของประเทศไทยมีแม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำสายสำคัญ บริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การกสิกรรม ซึ่งประชาชนในจังหวัดราชบุรีได้รับประโยชน์หลายทางจากแม่น้ำแม่กลอง ทั้งทางด้านการบริโภคและอุปโภค การเกษตรกรรม การคมนาคม และการประมงน้ำจืด ชุมชนชาวราชบุรีมีหลายชาติพันธุ์ทั้งมอญ กะเหรี่ยง ลาวเวียง ลาวโซ่ง คนชาวไทยวน ฯลฯ รวมทั้งชาวจีนโพ้นทะเลที่พากันอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินก่อให้เกิดชุมชนชาวราชบุรีที่มีหลายชาติพันธุ์ จนกลายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองราชบุรี (Ratchaburi Provincial Office, 2013) จังหวัดราชบุรีที่มีชื่อเสียงและคนส่วนใหญ่รู้จักกันเป็นอย่างดี “โอ่งมังกร” เป็นงานเครื่องปั้นดินเผาที่สัญลักษณ์อันโดดเด่นจนมาเป็นคำขวัญประจำจังหวัด ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและอุตสาหกรรมพื้นบ้านที่คนราชบุรีภาคภูมิใจ ดังคำขวัญประจำจังหวัด ดังนี้ “คนสวยโพธาราม คนงามบ้านโป่ง เมืองโอ่งมังกร วัดขนอนหนังใหญ่ ดั้งใจถ้ำงาม ตลาดน้ำดำเนิน เพชรน้ำค้างคว่ำ ร้อยล้าน ย่านยี่สกปลาดี”

เอกลักษณ์ของราชบุรีคือ โอ่งมังกร ที่มีลวดลายมังกร ตามคติความเชื่อด้านความมงคลและความเจริญรุ่งเรืองของชาวจีนนั้น เกิดจากในยุคแรกโอ่งที่ใช้กักเก็บน้ำชั้นดีต้องมาจากประเทศจีน แต่เนื่องจากภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา สินค้าจากต่างประเทศหลายอย่างไม่สามารถนำเข้าประเทศได้ จึงจำเป็นต้อง

ผลิตเอง โรงงานเครื่องปั้นดินเผาในราชบุรีเริ่มมาจากช่างชาวจีนที่มีความชำนาญในการทำเครื่องเคลือบชื่อนายจื่อเหม็ง แซ่จี้ ได้รับรวบรวมเงินทุนกับพรรคพวกชาวจีนตั้งโรงงาน “เถ่าเซ่งหลี” ขึ้นเป็นครั้งแรก ปี พ.ศ. 2476 เป็นโรงงานขนาดเล็ก ในระยะแรกโรงงานนี้ผลิตเฉพาะภาชนะสำหรับใส่เครื่องดองเค็มประเภทไหน้ำปลา กระปุกขนาดเล็ก และโถงบ้างเล็กน้อย ต่อมาเมื่อกิจการรุ่งเรืองขึ้นตามความต้องการของตลาดมีมากขึ้น โรงงานจึงได้ขยายกิจการ และหุ้นส่วนแยกตัวออกไปตั้งโรงงานเอง แต่ก็ยังอยู่ในเขตจังหวัดราชบุรี ทำให้มีโรงงานทำโถงกระจายอยู่หลายแห่ง (Donjiwprai, 2016) การค้าขายในยุคนี้ใช้วิธีเร่ขายทางเรือ เพราะยังไม่มีถนนตัดผ่าน ยุคแรกๆ ได้ริเริ่มปั้นไห อ่างน้ำข้าวและมีการปั้นโถงในเวลาต่อมา โถงในยุคนี้ไม่มีลวดลาย เรียกว่า “โถงเลียน” ต่อมาเมื่อมีการคิดแกะลวดลายดอกติดที่พิมพ์ไม้ ตีที่บารอบๆ โถง ให้มีลายนูนขึ้นมากล้ายไหในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อมีการนำเข้าดินขาวจากประเทศจีน เพื่อมาทดลองติดเป็นลายมังกร เลียนแบบโถงมังกรของจีน ปรากฏว่าได้ผลดีจึงมีการผลิตโถงมังกรขายในเวลาต่อมา ช่วงหนึ่งวัตถุดิบอย่างดินขาวจากเมืองจีนเริ่มมีปัญหา เพราะราคาแพงและการขนส่งไม่สะดวก จึงหาดินขาวภายในประเทศที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นแหล่งดินขาวที่มีคุณภาพดี จึงส่งผลให้มีวัตถุดิบที่หาได้ไม่ยากนัก เพราะดินเหนียวที่เหมาะสมและสามารถปั้นโถงได้มีคุณภาพมาจากดินในจังหวัดราชบุรี โถงมังกร จึงได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว เพราะมีความคงทน กักเก็บน้ำฝนได้ดี ไม่มีกลิ่น และเป็นภาชนะที่ทุกบ้านเรือนต้องมีไว้ จึงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี

มังกรจีนเป็นสัตว์มงคลมีตำนานกำเนิดว่า มังกรเกิดจากกษัตริย์องค์ที่น่าสยดสยอง ของชนเผ่าต่างๆ มาประกอบเป็นรูปมังกร มีคำอธิบายลักษณะต่างๆ ออกไป บางแห่งว่ามีหัวเหมือนม้า มีหาง เหมือนงูมีปีก และมีขา 4 ขา บางแห่งว่ามีหูเหมือนหมี บ้างก็ว่าไม่มีหู และว่ามังกรไม่มีหูก็จริง แต่อาจฟัง เสียงได้ คือได้ยินเสียงจากเขาที่มีลักษณะเหมือนเขากวาง (Plynoi, 2013) จากภูมิปัญญา “โถงมังกร” ที่เป็นเอกลักษณ์นั้น จึงเป็นตำนานหรือปรัมภของโถงมังกรที่สืบทอดในด้านความเชื่อของมังกรที่ปรากฏในลายของโถงของช่างชาวจีนที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น คติความเชื่อเกี่ยวกับมังกรของจีนได้ปรากฏอยู่ในงานการผลิตโถงของจีนมังกร หมายถึง ผู้ดูแลความปรารถนาแห่งเทพเจ้าและพิทักษ์ทรัพย์สินสมบัติแห่งเทพเจ้า ยังปรากฏ โถงลายมังกรต้นเมฆ ซึ่งมีความหมายถึง สัญลักษณ์แห่งการเกิดฝนเป็นรูปมังกร 2 ตัว ลอยตัวอยู่บนก้อนเมฆกำลังเล่นกับมุกไฟ มังกรมีลักษณะลำตัวเรียวเล็กคล้ายลำตัวงู ช่วงตัวอ้วน ไปข้างหน้า ขาหน้าเหยียดตรงไปข้างหน้ามี 5 เล็บ ขาหลังไม่มีเล็บ ไม่มีครีบ หางเรียวเล็กคล้ายหางงู หน้าตาของมังกรไม่เน้นให้เด่นชัด นอกจากลวดลายมังกรแล้ว ยังมีลวดลายอื่นที่เสริมคติความเชื่อของชาวจีนประดับลวดลายบนโถงอีกหลากหลาย เช่น นกกระเรียน ม้า สิงโต กระต่าย เป็นต้น

จากตำนานของวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อความมงคลของมังกรนั้น ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน โดยใช้มังกรในการเป็นสิ่งแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี เช่น เสาไฟฟ้าในเขตอำเภอเมืองราชบุรี ตลาดโคยก็ เป็นตลาดถนนคนเดิน อยู่บริเวณถนนวรเดช เลียบแม่น้ำแม่กลอง ในอดีตบริเวณนี้เป็นตลาดการค้าโถงมังกร ดังจะเห็นได้จากหลักฐานท่าเทียบเรือเก่าบริเวณริมแม่น้ำแม่กลอง ต่อมาก็ได้ปิดตัวลงเนื่องจากการคมนาคมทางบกมีความสะดวกสบาย ทางเทศบาลจังหวัดราชบุรีจึงมีแนวคิดในการทำตลาดถนนคนเดินขึ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและย้อนรำลึกถึงตลาดในอดีต ชาวไทยเชื้อสายจีนราชบุรี มักอาศัยในพื้นที่เขตเมืองหรือตลาด ย่านที่การคมนาคมสะดวก ในอดีตได้ยึดทำเลที่อยู่ริมแม่น้ำ อยู่คู่ละปะปนกับชาวท้องถิ่นอื่นๆ ชุมชนชาวจีนที่อาจเทียบได้ว่าเป็น “ไชน่าทาวน์แห่งเมืองราชบุรี” ได้แก่ เขตเทศบาลเมืองราชบุรี เขตเทศบาลอำเภอเมืองบ้านโป่ง และเขตเทศบาลอำเภอเมืองโพธาราม (Ratchaburi Provincial Office, 2013) ยังมีตลาดมังกร ที่ใช้มังกรสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของชาวจีนโพธารามและเป็นแลนด์มาร์กของชุมชนอีกด้วย อีกทั้งงานประเพณีของคนไทยเชื้อสายจีน เช่น งานประเพณี

ตรุษจีน มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมเพื่อเป็นการส่งเสริมและสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน ที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง การกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัดราชบุรี โดยกิจกรรมมีหลากหลาย ประกอบด้วย อุโมงค์หัวมังกร ที่เชื่อว่าจะเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้โชคลาภ การรับพลังบวกให้กับชีวิต เป็นการนำเสนอเอกลักษณ์ของเมืองมังกร โดยชาวจีนเชื่อกันว่ามังกรจะนำมาซึ่งอายุยืนยาว ความเจริญรุ่งเรือง โชคลาภ วาสนา (Thairath, 2022)

อีกทั้งมังกรในงานศิลปะร่วมสมัยใหม่ สตรีทอาร์ต ตามแหล่งชุมชนต่างๆ เพื่อส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ราชบุรียังมีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาใน “เส้นทางมังกร” ซึ่งทางจังหวัดราชบุรี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ร่วมมือกับภาคเอกชน นำสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ในจังหวัดราชบุรี มาผูกโยงเป็นเส้นทางมังกรที่น่าสนใจ เพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลให้ชีวิต โดยเริ่มตั้งแต่หัวมังกร บริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมือง อำเภอเมืองราชบุรี, เกล็ดมังกร บริเวณศาลกวนอู หรือโรงเจเหล่าซินเฮงตัว” อำเภอเมืองราชบุรี, สันหลังมังกร บริเวณวัดหนองหอย อำเภอเมืองราชบุรี, ท้องมังกร บริเวณศาลเจ้าแม่บ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง ราชบุรี, หางมังกร บริเวณศาลเจ้าพ่อเสือ “วัดใหม่ตันกระทุ่ม” ตำบลบางป่า อำเภอเมืองราชบุรี อีกทั้งแลนด์มาร์กใหม่ของราชบุรีล่าสุด ประติมากรรม “มังกรพันโองพันน้ำ” ซึ่งมีความโดดเด่นคือ “มังกรคู่ขนาดใหญ่ ที่เลื้อยพันรอบโองมังกร และหันหน้าพ่นน้ำลงสู่แม่น้ำแม่กลอง เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของมังกรราชบุรีอย่างชัดเจน ถือได้ว่าการท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยทางสังคมที่สำคัญที่ทำให้เกิดประเพณีสร้างสรรค์ที่เกิดจากวัฒนธรรมเดิมในท้องถิ่นนำประเพณีที่มีอยู่แล้วมาปรับใช้ในบริบทปัจจุบัน (Na Thalang, 2016)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ บทความวิจัยนี้ จึงเสนอผลการศึกษา โดยมีการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในแต่ละด้าน คือ ด้านแนวคิดความเชื่อ มังกร และโองมังกรราชบุรี และศึกษาตามวัตถุประสงค์ของมังกรในจังหวัดราชบุรีเกี่ยวกับ ความเป็นมา ตำนาน และความเชื่อ ของมังกรในจังหวัดราชบุรี ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ด้านพลวัตต่างๆ ในจังหวัดราชบุรีในทิศทางที่ดี สร้างสรรค์ การส่งเสริมพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเปรียบเป็นรากเหง้าที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการพัฒนา ดัดแปลงต่อยอด ในเชิงสร้างสรรค์เพื่อเป็นการสืบทอดความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจังหวัดราชบุรีให้ยังคงอยู่ และปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยเข้ากับสถานการณ์ของสังคมโลกในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังสร้างพลังและความเข้มแข็งในชุมชนได้รัก เข้าใจ ภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ ของมังกรในจังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาพลวัตของมังกรที่เป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

รวบรวมข้อมูลด้านเอกสารในงานวิจัยครั้งนี้เกี่ยวกับบริบทของชุมชน ความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ ของมังกรในจังหวัดราชบุรี ตลอดจนพลวัตของมังกรที่เป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดราชบุรี โดยทำการศึกษาจากการรวบรวมค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองราชบุรี เอกสารทางประวัติศาสตร์ ตำราวิชาการ บทความ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ อินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

การศึกษาภาคสนามได้ศึกษาและเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ อำเภอเมืองราชบุรี (ชุมชนคนตลาด) อำเภอโพธาราม (ชุมชนตลาดโพธาราม) และอำเภอบ้านโป่ง (ชุมชนบ้านโป่ง) โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ รวบรวมข้อมูลสำรวจพื้นที่ที่ศึกษา โดยการสัมภาษณ์บุคคลจากการบอกเล่า (Oral history) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth interview) และการสังเกตการณ์

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ศึกษา คนในชุมชนที่เลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 คน ดังนี้

โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นผู้ที่ในพื้นที่อำเภอหน้าเมืองราชบุรี โพธาราม และบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยสามารถสื่อสารได้อย่างเข้าใจ/อายุระหว่าง 35-75 ปี/สุขภาพร่างกายแข็งแรง/มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยและท้องถิ่นราชบุรี ซึ่งได้มาจากเกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัย ดังนี้

1. ผู้นำชุมชนหรือประธานชุมชน ที่อยู่ในพื้นที่ที่ศึกษา ที่มีความเข้าใจและใกล้ชิดกับข้อมูลในเรื่องที่จะศึกษาวิจัย (3 คน)
2. ประชาชนชาวบ้านหรือผู้รู้ เป็นผู้อยู่ในท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย (2 คน)
3. ชาวบ้านหรือผู้ประกอบการรายย่อย เป็นชาวบ้านหรือผู้ประกอบการรายย่อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษา ที่เข้าใจและให้ข้อมูลในเรื่องที่ศึกษาวิจัย (4 คน)
4. เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดราชบุรี เป็นหน่วยของรัฐที่สามารถให้ข้อมูลในเชิงลึกของเรื่องการศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ มีวิธีการศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่ใช้แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลเอกสาร ได้จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา ตลอดจนเนื้อหาสำคัญเพื่อนำไปสู่การตีความและสรุปวิเคราะห์จาก หนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัย สื่อออนไลน์ เป็นต้น โดยศึกษาการทบทวนวรรณกรรมของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย คือ ด้านแนวคิดความเชื่อ มังกร และโองมังกรราชบุรี
2. ข้อมูลภาคสนาม (Field work) ได้จากการลงพื้นที่เชิงสำรวจข้อมูลในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ อำเภอเมืองราชบุรี (ชุมชนคนตลาด) อำเภอโพธาราม (ชุมชนตลาดโพธาราม) และอำเภอบ้านโป่ง (ชุมชนบ้านโป่ง) โดยมีการสังเกตการณ์ (Observation) การสัมภาษณ์จากคำบอกเล่า (Oral History) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ทั้งนี้ได้ทำการบันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึกข้อมูล ใช้เครื่องบันทึกเสียง การบันทึกรูปภาพต่างๆ

โดยมีแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัยที่ศึกษา ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญและมีประเด็นในการสัมภาษณ์ ดังนี้
ความเป็นมา ตำนาน และความเชื่อของมังกรในจังหวัดราชบุรี/มังกรกับความเชื่อในด้านประเพณี พิธีกรรม ศิลปกรรม/ปรากฏการณ์และพลวัตของมังกรในด้านต่างๆ ของจังหวัด เช่น (สินค้า การท่องเที่ยว แลนด์มาร์ก งานศิลปะร่วมสมัย เป็นต้น/มังกรกับวิถีชีวิตของคนในจังหวัดราชบุรีมีความสัมพันธ์กันอย่างไร/ในจังหวัดราชบุรีมังกรมีความสำคัญและแสดงถึงเอกลักษณ์ของจังหวัด/การอนุรักษ์มังกรในแนวทางใด

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งในภาคเอกสารและภาคสนาม โดยการรวบรวมค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษาจากหนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัย สื่อออนไลน์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน

ในส่วนของความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ พลวัตที่เป็นเอกลักษณ์ของมังกรในจังหวัดราชบุรี โดยสืบค้นจากห้องสมุดต่างๆ อีกทั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี และแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาในชุมชนของจังหวัดราชบุรี

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดระบบข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลที่ได้มานั้นให้ตรงกับประเด็นที่ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือที่สุดแล้ว ดำเนินการวิเคราะห์และตีความข้อมูล เพื่ออธิบายให้เห็นในข้อค้นพบต่างๆ ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล จากการรวบรวมข้อมูลทางงานเอกสารและภาคสนามมาจัดระเบียบประมวลผลและวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งเป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้และเอกลักษณ์ของมังกรจังหวัดราชบุรีในมิติต่างๆ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอและจัดพิมพ์ในรูปแบบของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นการนำเสนอด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์แล้วจึงจัดพิมพ์รูปเล่มเพื่อเผยแพร่ตามลำดับหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยและวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ ของมังกรในจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า บริบทของความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ ของมังกรในจังหวัดราชบุรี เริ่มดั้งเดิมจากการอพยพของชาวจีนโดยชาวจีนในจังหวัดราชบุรีได้แก่ อำเภอมืองราชบุรี อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารกันเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวจีนในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งที่จังหวัดราชบุรีนี้ด้วยซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนเหล่านี้มักกระจายอยู่ทุกชุมชนในฐานะพ่อค้า เมื่อการค้าขายตัวมากขึ้นก็กระจุกตัวกันอยู่บริเวณที่เป็นย่านแลกเปลี่ยนสินค้าที่ค่อยพัฒนาเป็นตลาดขึ้นมา ในปลายรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างทางรถไฟสายใต้จากกรุงเทพฯ ผ่านนครปฐม ราชบุรีถึงเพชรบุรี ยิ่งทำให้ชุมชนที่รถไฟผ่านสะดวกต่อการคมนาคมและการค้ายิ่งขึ้น ในจังหวัดราชบุรีเป็นตลาดเมืองราชบุรี สถานีโพธารามเป็นตลาดโพธาราม และสถานีบ้านโป่งเป็นตลาดบ้านโป่ง เมื่อทั้งสามตลาดพัฒนามาจากแหล่งชุมทางการค้าชาวจีนซึ่งเดิมมีอยู่แล้วยิ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้น

คนจีนถือว่ามังกรเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นผู้พิทักษ์ เป็นเทพเจ้าแห่งน้ำและสายฝน เป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิ มีปัญญาและพลังมาก มีความสัมพันธ์กับตำรา ฮวงจุ้ยในการสร้างบ้านและสุสาน และถือว่าเป็นลูกมังกร มังกรจึงมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนจีนทั้งแผ่นดินใหญ่และที่อื่นของโลก ในด้านคติความเชื่อ พิธีกรรม โดยคนจีนนิยมเขียนและตกแต่งลายมังกรบนสิ่งต่างๆ ทั้งงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และภาชนะดินเผา คนจีนในราชบุรีนำลวดลายมังกรมาประดับตกแต่งสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ โดยมีงานหัตถกรรมที่มีชื่อเสียง คือ “โอ่งมังกรราชบุรี” อีกทั้งในอำเภอมืองราชบุรีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนได้นำอาชีพดั้งเดิมจากภูมิปัญญาที่ติดตัวโดยการปั้นเครื่องปั้นดินเผา “โอ่งมังกร” โอ่งใส่น้ำลวดลายมังกรตามคติความเชื่อได้เลือกลวดลายที่เป็นมงคล และมีความหมายที่ดี นอกเหนือจากความงามและเกิดความรู้สึกที่ดีแล้วนั้น การเลือกใช้ลายมังกรจึงแฝงไปด้วยความหมายตามความเชื่อคตินิยมในวัฒนธรรมจีนจากอิทธิพลความเชื่อสัตว์มงคลในงานเครื่องปั้นดินเผานั้น มังกรยังปรากฏของบทบาทวัฒนธรรมที่หล่อหลอมคติความเชื่อของคนจีนในอดีตและคนไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบัน

โดยความเชื่อของมังกรที่มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตมนุษย์และวิถีสังคม เมื่อมนุษย์มีความเชื่อในลักษณะใดก็จะมีพฤติกรรมที่สนองต่อความเชื่อนั้น จนก่อให้เกิดเป็นประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ มากมาย ความเชื่อกับพิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์และควบคู่กันเสมอ บทบาทของมังกรในราชบุรีจึงปรากฏในวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม งานเทศกาล เช่น ตรุษจีน สารทจีน เทศกาลกินเจ โดยในศาลเจ้าเรือที่ใช้แห่จะมีมังกรตกแต่งอยู่ในช่วงเทศกาลกินเจจะมีการนำมังกรมาใช้เป็นเครื่องในการประกอบพิธีกรรมที่หลากหลาย มีผู้มานับถือและถวายมังกรซึ่งถูกนำออกมาใช้ปีละครั้ง อีกทั้งยังมีมังกรทองที่นำลงมาแห่ด้วยในช่วงกลางคืน หรือการเชิดมังกรที่บรรดาร้านค้า เช่น ร้านขายทองก็จะให้มังกรเข้ามาในร้านเพื่อให้เกิดความสิริมงคลในการค้าขาย เป็นต้น อีกทั้งมังกรในราชบุรีในส่วนของงานศิลปกรรม เทศสถานที่เรียกว่า “ศาลเจ้า” คติความเชื่อมังกรที่สะท้อนผ่านงานศิลปะต่างๆ ในศาลเจ้า ทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม อาทิ เสา ประตูต่างๆ และหลังคา มังกรในศาลเจ้าที่ประดับตกแต่งจึงไม่ใช่เพียงเพื่อความสวยงาม ความสำคัญของมังกรจึงเป็นสัตว์มงคลที่มีไว้เพื่อความสิริมงคลเพราะมังกรมีหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์อำนาจของเทพเจ้าที่ คอยปกป้องรักษาจักรวาลและมวลมนุษย์

มังกรในราชบุรีดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ที่หล่อหลอมความเป็นลูกหลานมังกรที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาพลวัตของมังกรที่เป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า มังกรตำนาน ความเชื่อ และเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชุมชนของวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัด คือ “ทุนวัฒนธรรม” โดยมีการประยุกต์ การผสมผสาน การสร้างใหม่ในสังคมปัจจุบัน มาปรับใช้เพื่อก่อให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และรายได้จากการท่องเที่ยว อาทิ ผลิตภัณฑ์สินค้า (ของที่ระลึก/เค้กโอ่ง) การท่องเที่ยวของจังหวัด กิจกรรมงานเทศกาลจากการประยุกต์ในการท่องเที่ยว เพื่อความเป็นสิริมงคลไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ “เส้นทางมังกรราชบุรี” เสริมมงคลรับพลังมังกร

งานศิลปะร่วมสมัยในชุมชน (ศิลปะบนกำแพง) แลนด์มาร์กของจังหวัด (มังกรเมืองโพธาราม/มังกรพ่นน้ำในราชบุรี) ความเป็นคติชนเป็นทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถนำมาผลิตซ้ำ ขายได้ และใช้แสดงตัวตนได้ ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน พลวัตเหล่านี้จึงประกอบสร้างมาจากตำนาน ความเชื่อ จนก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี

มังกรสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี จำเป็นต้องอาศัยการขับเคลื่อนทั้งคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือนโยบายการพัฒนาของท้องถิ่น หรือจังหวัดทั้งด้านงบประมาณเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมหรือโครงการภายในชุมชนและจังหวัด เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและมั่นคงต่อไป การอนุรักษ์ ปลูกฝัง คัดสรรสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่ควรบ่มเพาะให้กับเด็กและเยาวชน ผู้คนในท้องถิ่นในจังหวัดให้เห็นคุณค่าและภูมิใจจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน

Picture 1: Jar Merdragon

Source: Authors

Picture 2: Photharam Dragon

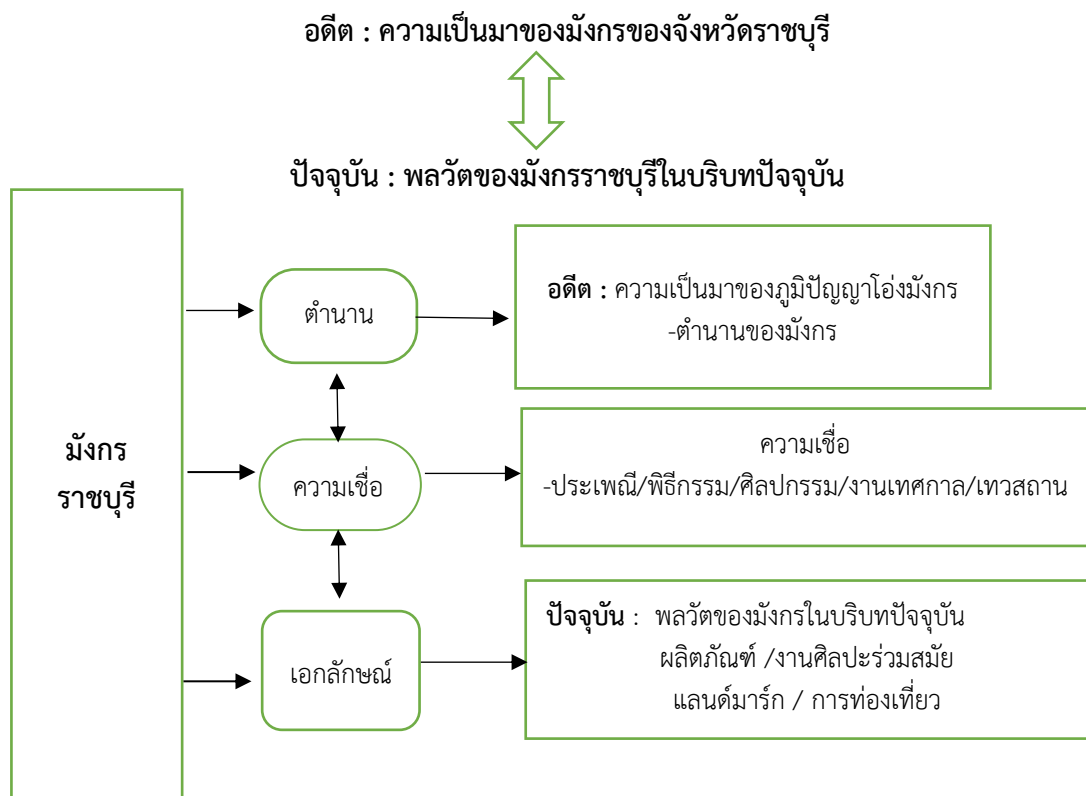
Source: Authors

Picture 3: Contemporary Art

Source: Authors

องค์ความรู้ใหม่

Picture 4: New Knowledge

จากการศึกษามังกรราชบุรี ความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ เอกลักษณ์ นั้น เป็นองค์ความรู้ใหม่ของเรื่องราวในอดีตที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “ประวัติศาสตร์ชุมชน” ของโอ่งมังกร มังกรของราชบุรีเป็นเรื่องราวของวัฒนธรรมภูมิปัญญาในอดีตที่มีคุณค่าจนถึงปัจจุบัน เปรียบเสมือนความเชื่อของลูกหลานมังกรที่เชื่อมอดีตมาสู่ปัจจุบัน

มังกรในบริบทปัจจุบัน คือ พลวัตของการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ มังกรที่เป็นเอกลักษณ์ของราชบุรีบอกเล่าเรื่องราวในอดีตที่มีคุณค่าและนำมาสู่มิติของมังกรที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยการพัฒนา ต่อยอด ปรับปรุง ประกอบสร้าง ทั้งเป็นผลิตภัณฑ์ เอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาของจังหวัด งานศิลปะร่วมสมัย เป็นต้น บทบาทของมังกรในปัจจุบันสามารถสร้างรายได้ในด้านการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดราชบุรี และเป็นสร้างองค์ความรู้ให้กับคนในจังหวัด โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นได้เข้าใจ เรียนรู้ และตระหนักถึงความรักและความภูมิใจในเอกลักษณ์ของจังหวัด ทั้งนี้มังกรของราชบุรียังคงมีพลังในการขับเคลื่อนสิ่งที่เป็นมงคลในทางสร้างสรรค์ให้ยังคงอยู่และยืนยาวต่อไปในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า มังกรราชบุรีมีความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อ และเป็นเอกลักษณ์จากอดีตมาสู่ปัจจุบัน โดยการถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่นของวังมัจฉา ในด้านความเชื่อของสัตว์มงคลของชาวจีน ลวดลายมังกรที่ปรากฏในวังมัจฉา ได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด ความสำคัญของมังกรยังมีความเชื่อมโยงผ่านสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจจากถิ่นฐานบ้านเกิด โดยผ่านประเพณีและงานเทศกาลต่างๆ พิธีกรรม เทวสถาน (ศาลเจ้า) ศิลปกรรม เป็นต้น ที่สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมจีนมาจากบรรพบุรุษ และเป็นสิ่งที่แสดงตัวตนในด้านความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี โดยผู้วิจัยพบว่าจากความเป็นมา ตำนานของความเชื่อมังกรสอดคล้องกับการศึกษาของ Yisakorn (2018) ศึกษาตำนานของมังกรผ่านพิธีกรรมและเทศกาล การใช้มังกรเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาและความคิดความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับมังกรในประเทศเวียดนาม และแนวคิดด้านความเชื่อเรื่องมังกรเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อแสดงถึงความเป็นสิริมงคล ความมั่งคั่ง และความเจริญรุ่งเรือง และสอดคล้องกับการศึกษาของ Khundiloknattawasa (2018) ศึกษาพลังศรัทธาความเชื่อ ประเพณีแห่จ้าวผ่านศิลปะการแสดงของคณะมังกรทองจ้าวพ่อจ้าวแม่ปากน้ำโพ โดยชาวจีนเชื่อว่ามังกรทองเป็นสัญลักษณ์แห่งโชคลาภความมีอำนาจ ความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญรุ่งเรืองความมีภูมิปัญญาและความดีงาม ชาวปากน้ำโพจึงถือว่ามังกรทองเป็นสัตว์ที่เป็นมงคล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า พลวัตของมังกรที่เป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดราชบุรีจากความเป็นมา ตำนาน ความเชื่อในอดีต คือ ทุนทางวัฒนธรรม มังกรที่เป็นเอกลักษณ์ของราชบุรีบอกเล่าเรื่องราวในอดีตที่มีคุณค่าและนำมาสู่มิติของมังกรที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยการพัฒนา ต่อยอด ปรับปรุง ทั้งเป็นผลิตภัณฑ์ เอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาของจังหวัด งานศิลปะร่วมสมัย เป็นต้น บทบาทของมังกรในปัจจุบันสามารถสร้างรายได้ในด้านการท่องเที่ยว กระจายรายได้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้กับจังหวัดราชบุรี โดยสอดคล้องกับการศึกษาของ Munsap (2021) เรื่อง คติชนสร้างสรรค์จากความเชื่อเรื่องพญานาคในภาคอีสานตอนบนของประเทศไทย คติชนสร้างสรรค์ที่มาจากความเชื่อเรื่องพญานาคมีหลายประการ เช่น การสร้างความหมายทางสังคมและอัตลักษณ์ให้แก่ชุมชนอีสานตอนบน การสนองต่อบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว การสร้างความหมายใหม่ให้พญานาค การสร้างวิถีปฏิบัติใหม่ให้การบูชาพญานาค และบทบาทในการเป็นที่ยึดเหนี่ยวและพึ่งพิงทางใจให้คนในชุมชนและกลุ่มผู้ศรัทธา เป็นต้น

โดยยังสอดคล้องกับการศึกษาในด้านภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของ Yodboon (2019) จากงานวิจัย วัฒนธรรมท้องถิ่นในกระแสนุสรณ์การท่องเที่ยว: พลวัตและการปรับเปลี่ยนของประเพณีแห่งปราสาทผึ้งในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่าประเพณีแห่งปราสาทผึ้งมีพัฒนาการและการปรับตัว โดยปัจจุบันนิยมการสร้างปราสาทผึ้งทรงจตุรมุขและการจัดขบวนแห่ปราสาทผึ้งที่เน้นความยิ่งใหญ่ อลังการและการมีส่วนร่วมของประชาชน ปราสาทผึ้งมีการเปลี่ยนแปลงความหมาย จากบริบทของศาสนาเข้าสู่บริบทของการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประเพณีแห่งปราสาทผึ้งต้องอาศัยผู้คนจากหลายภาคส่วนเข้ามาช่วยในการจัดงานมีทั้งการใช้ทุนทางสังคมและเครือข่ายทางสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและขับเคลื่อนความเป็นชุมชนท้องถิ่น

สรุป

มังกรราชบุรีมีความเชื่อมโยงกับตำนาน ความเชื่อ เอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรี บทบาทของมังกรในอดีตปรากฏอยู่ในตำนานในทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของจังหวัด มีความสัมพันธ์กับความเชื่อพร้อมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เรียกว่า “โองม้งกร” ที่มีชื่อเสียงและยังเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรีจนเป็นที่รู้จัก อีกทั้งอิทธิพลความเชื่อของมังกรยังปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตในเรื่องของประเพณีและพิธีกรรม งานศิลปกรรม และเทศกาล (ศาลเจ้า) โดยเป็นสิ่งที่เชื่อว่า มังกร คือ สัตว์มงคลและความเจริญรุ่งเรือง

จนปัจจุบันมังกรได้มีปรับเปลี่ยนไปตามสภาวการณ์ทางสังคมในบริบทใหม่ การพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการดัดแปลง ต่อยอด ในทางสร้างสรรค์เพื่อเป็นการสืบทอดความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดราชบุรีให้ยังคงดำรงอยู่ โดยใช้ทุนวัฒนธรรมของท้องถิ่น มาใช้ในบริบทต่างๆ ที่มีส่วนช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวในจังหวัด ส่งผลในด้านเศรษฐกิจในท้องถิ่น และขับเคลื่อนพลังของจังหวัดราชบุรี ด้วยวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่มีอยู่ ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ให้คนในจังหวัดรักและภูมิใจในเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและจังหวัดของตนเองให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 เพื่อสร้างองค์ความรู้ของวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน เรื่องราวต่างๆ ที่มีในท้องถิ่นและจังหวัด เป็นการรวบรวมประวัติศาสตร์ชุมชนหรือจังหวัด ให้โรงเรียน ชุมชน หรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้เกิดประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า การวิจัย ในจังหวัดต่อไป

1.2 การพัฒนาการสร้างสรรค์วัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนที่ส่งผลในพลวัตด้านการท่องเที่ยว นอกจากจะมีหน่วยงานของรัฐที่สนับสนุนแล้ว คนในชุมชนหรือจังหวัดควรต้องพัฒนาต่อยอดให้ดำรงได้อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 มังกรในจังหวัดราชบุรี มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อในอีกหลายบทบาทที่ยังสามารถศึกษาต่อยอดในการทำวิจัยในครั้งถัดไป ในประเด็นของการพัฒนารูปแบบของมังกรในด้านผลิตภัณฑ์ของจังหวัดที่โดดเด่น เช่น อาหาร ขนม ของเล่น หรือของใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

2.2 การศึกษาในประเด็นคติความเชื่อมังกรกับงานศิลปะร่วมสมัยในปัจจุบัน มีคติความเชื่อหรือทฤษฎีในการสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัยในเชิงลึก ซึ่งจะเชื่อมโยงกับท้องถิ่นหรือจังหวัดในประเด็นของเมืองสร้างสรรค์

References

Donjiwprai, J. (2016). *The Project for Improving Tao Hong Tai Ceramics Factory*. Bangkok: Faculty of Architecture, Sripatum University.

- Khundiloknattawasa, S. (2018). Power of Faith and Belief on the Tradition of Pak Nam Pho Shrine: The Golden Dragon. *Humanities and Social Sciences Journal of Graduate School, Pibulsongkram Rajabhat University*, 12(1), 82-98.
- Kleebthong, M. (2001). *The National Museum Ratchaburi and Ratchaburi Province*. Bangkok: Samaphan.
- Munsap, P. (2021). *Creative Folklore Related to the Naga Belief in the Upper Northeastern Region of Thailand*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Na Thalang, S. (2016). *“Creative Folklore”: Synthesis and Theory*. Bangkok: Kled Thai.
- Plynoi, S. (2013). *Dragon tales: Myths of Many Nations*. (6th ed.). Bangkok: Pimkham.
- Ratchaburi Provincial Office. (2013). *General Information of Ratchaburi Province*. Ratchaburi: Ratchaburi Provincial Office.
- Thairath. (2022). *Celebrating Chinese New Year in the Year of the Tiger: Worship for Power in Ratchaburi, the City of Dragons, Invites You to Check-in at the Replica Great Wall of China*. Retrieved January 31, 2024, from <https://www.thairath.co.th/news/local/central>
- Yisakorn, K. (2018). *Study and Analysis of Vietnamese Dragon Beliefs*. Retrieved January 9, 2024, from <http://isas.arts.su.ac.th/?p=3341>
- Yodboon, W. (2019). Local Culture in Tourism Industry: Dynamism and Modification of the Wax Castle Festival in Globalization Era. *J. of Soc Sci & Hum*, 45(2), 269-301.

การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก*

An Analyze of Guidelines for the Development of Natural Landscapes through Knowledge Management with Thung Salaeng Luang Communities in Phitsanulok Province

¹พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ สุเทพ ดีเยี่ยม และ ²พระมหาเทวประภาส มากคล้าย

¹Phrakrupaladsuwattanabuddhikun Suthep Deeyiam

and ²Phramaha Tevaprapas Makklay

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

²Corresponding Author's Email: tevaprapas@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง 2. วิเคราะห์ แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง และ 3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 30 คน รวมถึงการสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขต และชุมชนในพื้นที่รอยต่ออุทยานแห่งชาติ, ชุมชนเขตพื้นที่ผ่อนปรน และชุมชนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตามมาตรา 16 ชุมชนมีการเคลื่อนไหวทางสังคม ถ่ายทอดและส่งต่อองค์ความรู้ ในการเฝ้าระวัง ป้องกันรักษา และสามารถนำมาพัฒนาเป็นกระบวนการ ในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติได้ 2. องค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนา คือ จุดแข็งจากด้านเศรษฐกิจชุมชน, ด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมถึงด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ 3. จากการวิเคราะห์ SWOT ปัจจัยภายในและภายนอก และสังเคราะห์ TOWS matrix เพื่อกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ สามารถนำมาจัดทำเป็นรูปแบบกลยุทธ์ หรือองค์ประกอบที่เหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติจริง ได้ 7 ด้าน 47 กลยุทธ์การพัฒนา ซึ่งสามารถกำหนดเรียงลำดับที่เหมาะสมในการนำไปปฏิบัติจากผลการวิจัย สอดคล้องกับหลักธรรมที่ค้นพบจากการวิจัย คือ อิทธิบาท 4 และ ปัญญา 3 ได้แก่ ฉันทะ เสริมการบ่งชี้ความรู้, วิริยะ เสริมการสร้างและแสวงหาความรู้, จิตตะ เสริมการจัดความรู้ให้เป็นระบบ, วิมังสา เสริมการประมวลและกลั่นกรองความรู้, จินตามยปัญญา เสริมการเข้าถึงความรู้, สุตมยปัญญา เสริมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และภาวนามยปัญญา เสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนทุ่งแสลงหลวง

คำสำคัญ: การจัดการความรู้; การพัฒนาชุมชน; ภูมินิเวศธรรมชาติ

*Received June 15, 2023; Revised September 2, 2023; Accepted September 11, 2023

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to examine the knowledge management about natural landscapes in Thung Salaeng Luang communities; 2) to analyze the guidelines for the development of natural landscapes through knowledge management in Thung Salaeng Luang communities; and 3) to present the guidelines for the development of natural landscapes through knowledge management in Thung Salaeng Luang communities in Phisanulok Province. The study employed a qualitative research method through interviewing with 30 local actors and focus group discussions with 10 persons.

From the study, the following results were found: 1) Thung Salaeng Luang Communities are divided into four groups namely, community located within the district, community located in the bordering areas of the national park, community located in the temporarily permitted area, and community located in the forest reserve. According to section 16, the community has a social movement in which a body of knowledge has been transmitted and shared, which is used for the observation, protection, and development of knowledge management process of natural landscapes; 2) Important components of development include the strength of the community economy, the learning society, knowledge and its dissemination; and 3) The SWOT analysis of internal and external factors, including the synthesis of a TWOS matrix, was carried out in order to identify important components towards strategic success factors, so that the development of natural landscapes through knowledge management can be used as a strategic model or components that are important for implementation. As a result, 7 aspects and 47 development strategies were identified, which can be arranged in the appropriate order for implementation. This corresponds to Buddhist teachings such as Iddhipāda (the four paths of accomplishment) and Paññā (three kinds of wisdom). Iddhipāda includes chanda (aspiration to determine knowledge), viriya (effort to create and seek knowledge), citta (dedication to systematically organize knowledge) and vīmaṃsā (exploration and examination of knowledge). Paññā consists of 3 types namely, cintāmaya-paññā (wisdom resulting from reflection and can enhance access to knowledge), sutamaya-paññā (wisdom resulting from study and can promote knowledge sharing), and bhāvana-paññā (wisdom resulting from mental development and can promote the lifelong learning for Thung Salaeng Luang Communities).

Keywords: Knowledge Management; Community Development; Natural Landscapes

บทนำ

นับจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2506 ก่อให้เกิดอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการบุกรุกและทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รัฐบาลไทยจึงได้จัดให้มีกฎหมายป่าอนุรักษ์ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรภูมิวนิเวศธรรมชาติไม่ให้ถูกทำลาย โดยได้รับแนวคิดการจัดตั้งมาจากสหรัฐอเมริกา (Ingkaphatthanakun, 2005)

ปัจจุบันประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติ 131 แห่ง โดยอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ได้รับจัดตั้งให้เป็น อุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ.2506 เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีขนาดใหญ่มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่สองจังหวัดคือ จังหวัดพิษณุโลก และ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีสภาพธรรมชาติ ทิวทัศน์ และลักษณะทางธรรมชาติที่สวยงาม ในฐานะแหล่งผืนป่าสะวันนาแห่งเดียวของภาคเหนือที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ (Kongbangkerd, 2009) โดยปัจจุบัน มีความพยายามในการจัดการอุทยานแห่งชาติโดยการดึงภาคีชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อตอบสนองให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้นิยมบรรยากาศท่ามกลางธรรมชาติ

อย่างไรก็ดี ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง เป็นกรณีพื้นที่ที่มีบริบทความซับซ้อน จากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์การต่อสู้ระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของผู้คน การทับซ้อน และเป็นพื้นที่ที่มีเรื่องร้องเรียนในลำดับต้นๆ เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (Apihansakorn, 2022) ส่งผลต่อการจัดการในเรื่องของภูมินิเวศ ป่า ธรรมชาติ วิถีชุมชน เพื่อเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวข้องกับป่าอนุรักษ์ ที่สามารถกำหนดรูปแบบกระบวนการจัดการความรู้ให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ของทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนในพื้นที่

ดังนั้น ภายใต้อุปการณดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาศึกษาเพื่อหารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ ในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยมีกรณีการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และมีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาแนวทางการจัดการมรดกธรรมชาติ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการความรู้ให้เกิดคุณค่าในระดับชุมชน รวมทั้งแหล่งธรรมชาติอื่นๆ และวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับแหล่งธรณีวิทยา และมีการบริหารจัดการแบบองค์รวมทั้งในด้านการอนุรักษ์ การศึกษา และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจากล่างสู่บน เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) ที่สามารถเข้าถึงได้ และสามารถนำไปพัฒนา ต่อยอด เพื่อการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านวิชาการ ค้นหาแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีภูมินิเวศธรรมชาติที่จำเป็นต้องได้รับการปกป้องและพร้อมที่จะจัดการผ่านกระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่การอนุรักษ์มรดกภูมินิเวศน์ทางธรรมชาติ และสร้างความมั่นคงทางความรู้ที่คนในชุมชนพร้อมรองรับการมาถึงของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนรอยต่ออุทยานแห่งชาติ และเกิดประโยชน์แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนา การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยเริ่มจากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) ที่ใช้เทคนิควิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) โดยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานประจำปี เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดหลักการ ความเป็นมา และรูปแบบ ความสัมพันธ์ การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติจากข้อมูลเชิงเอกสาร โดยผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์แนวคิดการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติร่วมกับชุมชนพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจชุมชน ปัจจัยด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ เพื่อทำการศึกษาในภาคสนามต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ผู้วิจัยได้สำรวจสภาพตามความเป็นจริงข้อมูลของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสงหลวง ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยมีเครื่องมือเป็นแบบสังเกต (Observation) บริบทของชุมชนสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ และระหว่างการเดินทางไปพื้นที่นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการต่างๆ อาทิเช่นการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การถ่ายภาพ เพื่อเป็นหลักฐาน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้ใช้ เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ผู้นำท้องที่ท้องถิ่น กลุ่มองค์กร ราษฎรชุมชน เครือข่ายภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ รวมจำนวน 30 รูป/คน และเทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้นำ แกนนำชุมชน ที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมินิเวศธรรมชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ในพื้นที่ต้นแบบ จำนวน 10 รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น ที่มีความน่าเชื่อถือและใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่าง 10 มีนาคม 2566 ถึง 20 มิถุนายน 2566

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเชิงคุณภาพ (Qualitative) เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแล้ว จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ใน 3 ประเด็น คือ 1) ความเป็นมา ปัญหา อุปสรรค สภาพทางกายภาพ 2) วิเคราะห์ ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม 3) สังเคราะห์ แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายแนวทางการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติร่วมกับชุมชนพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน และองค์กร

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” มีผลการศึกษาที่สำคัญดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพ การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ทุ่งแสลงหลวงเป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติที่ได้รับการประกาศจัดตั้ง เป็นลำดับที่ 3 และมีขนาดใหญ่เป็นลำดับที่ 3 ของประเทศ ปรากฏขอบเขตในปัจจุบันครอบคลุม ทั้งจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงและใกล้เคียง ได้มีพลวัตรในการอนุรักษ์ และใช้พื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ในการตอบสนองนโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุผลทางการเมืองและความจำเป็นของรัฐ เช่น ความจำเป็นทางยุทธศาสตร์ในการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์ หรือการผ่อนคลายมาตรการในการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย เป็นหมู่บ้าน หรือตำบล มีความทับซ้อนกับพื้นที่ของรัฐที่สงวนไว้ในการอนุรักษ์ โดยปัจจุบันชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขต และชุมชนในพื้นที่รอยต่ออุทยานแห่งชาติ, ชุมชนเขตพื้นที่ผ่อนปรน และชุมชนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 ปัจจุบันมีบางชุมชนอยู่ในเขตกิจกรรมพิเศษ ประเภท 1ก ที่อยู่อาศัยในแหล่งต้นน้ำชั้น 1 และชั้น 2 และเขตกิจกรรมพิเศษ ประเภท 1ข พื้นที่เป็นประเภทที่อยู่อาศัยนอกแหล่งต้นน้ำชั้น 1 และชั้น 2 มีเพียงตำบลแก่งโสภา ที่ไม่มีชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง แต่ทุกตำบลในเขตรอยต่ออุทยานในจังหวัดพิษณุโลกล้วนมีเขตพื้นที่อยู่ในหรือใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงทั้งสิ้น

การขยายตัวของชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงไปทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะหลัง ที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว การทำลายป่าไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพจากเครื่องมือทันสมัย ความต้องการในการเข้ามาใช้พื้นที่ในการตอบสนองประโยชน์ของกลุ่มทุน ทำให้วัตถุประสงค์ของทางราชการในการอนุรักษ์ทรัพยากรภูมินิเวศธรรมชาติ และวัตถุประสงค์ของการรักษาสืบทอดองค์ความรู้ทางภูมินิเวศธรรมชาติของคนในชุมชน สอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เมื่อมีความพยายามที่จะเข้ามาหยิบใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภูมินิเวศธรรมชาติในชุมชนของคนนอกชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีที่มาจากการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่คนในชุมชนช่วยกันมีส่วนร่วมรักษามาตั้งแต่บรรพบุรุษ กระบวนการทางวัฒนธรรม การเคลื่อนไหว การถ่ายทอดและส่งต่อองค์ความรู้ ทั้งหมดส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลง และเป็นสิ่งที่สามารถใช้เพื่อรักษาบริบททางภูมินิเวศธรรมชาติ ในการเฝ้าระวัง ป้องกันการบุกรุกช่วยรักษา และสามารถนำมาพัฒนาเป็นกระบวนการ ในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลกได้

นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดศักยภาพของระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืน ใน 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ และด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติของชุมชน เป็นกรอบสำคัญในการศึกษาสภาพการจัดการความรู้ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อถอดบทเรียนและสร้างแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

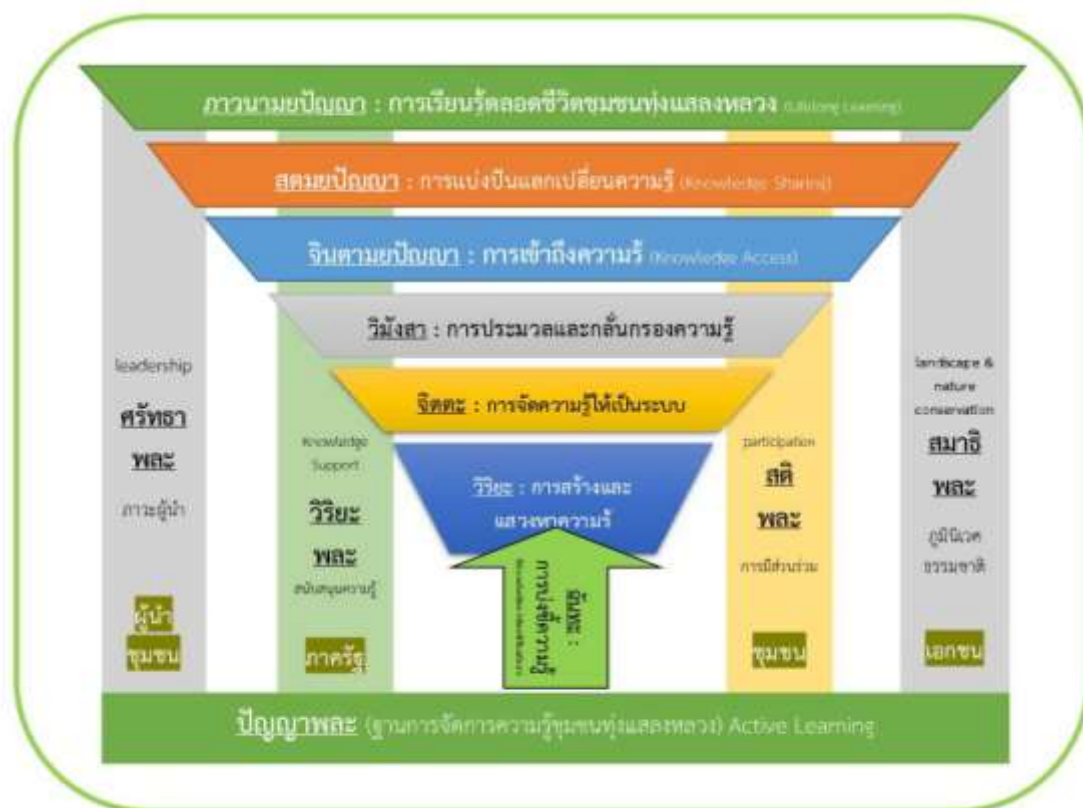
วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ แนวทางการพัฒนา การจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ข้อค้นพบประเด็นสภาพจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค ที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ในมุมมองของภาคเอกชนในชุมชน ภาคส่วนผู้นำชุมชน และภาครัฐ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำไปกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมินิเวศ

ธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ที่ชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยปัจจัยด้านเศรษฐกิจชุมชน มีจุดแข็ง (Strengths = S) คือ คนในชุมชน ภูมิใจกับความสมบูรณ์ของธรรมชาติ แหล่งต้นน้ำลำธาร มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา ปัจจัยด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ มีจุดแข็ง (Strengths = S) คือ คนในชุมชนมีความตระหนักในพื้นที่ป่านุรักษ์ ไม่ทับซ้อนหรือบุกรุกพื้นที่ป่านุรักษ์ของทางราชการ เป็นชุมชนเครือข่าย ที่ส่งต่อองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนร่วมกัน ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ มีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นแหล่งเครือข่ายในการส่งต่อองค์ความรู้ในพื้นที่ชุมชน และในชุมชนมีห้องสมุด เครือข่ายสารสนเทศ ที่สามารถต่อยอดไปสู่การจัดการความรู้ภูมิโนเวศที่มุ่งเน้นความยั่งยืนได้ และ ปัจจัยด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ มีจุดแข็ง (Strengths = S) คือ คนในชุมชนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาวิถีชีวิตต่อมาจากบรรพบุรุษ ศาสนสถานในพื้นที่ มีบทบาทโดยตรงเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนสามารถเป็นองค์ความรู้ในตัวคน ที่นำมาเชื่อมโยงเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ มีเครือข่ายในชุมชน ที่ส่งเสริมให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่งดงามมาเป็นต้นทุนทางการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอ แนวทางการพัฒนาภูมิโนเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า จากผลการสังเคราะห์ TOWS matrix หาแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้การใช้จุดแข็งแสวงหาโอกาส (SO Strategies) การลดจุดอ่อนและแสวงหาโอกาส (WO Strategies) การหลบอุปสรรคและใช้จุดแข็ง (ST Strategies) และการลดจุดอ่อนและหลบอุปสรรค (WT Strategies) ทำให้สามารถนำมาจัดทำเป็นกลยุทธ์ได้องค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ภูมิโนเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ 7 ด้าน

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการผู้เชี่ยวชาญ ในรูปแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ พบว่าทุกองค์ประกอบเหมาะสมต่อการนำไปจัดทำแผนการจัดการความรู้เชิงพื้นที่ (Knowledge Management Action Plan) การพัฒนาภูมิโนเวศธรรมชาติ ของชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ได้ต่อไป โดยสามารถกำหนดเรียงลำดับหลักธรรมที่ค้นพบจากการวิจัย ที่เหมาะสมในการนำไปปฏิบัติจากผลการวิจัย ที่มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากเทคนิคการสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดลำดับความจำเป็นในการนำไปปฏิบัติ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ อิทธิบาท 4 และ ปัญญา 3 ได้แก่ ฉันทะ เสริมการบ่งชี้ความรู้, วิริยะ เสริมการสร้างและแสวงหาความรู้, จิตตะ เสริมการจัดความรู้ให้เป็นระบบ, วิมังสา เสริมการประมวลและกลั่นกรองความรู้, จินตามยปัญญา เสริมการเข้าถึงความรู้, สุตมยปัญญา เสริมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และภาวนามยปัญญา เสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนทุ่งแสงหลวง

องค์ความรู้ใหม่

Picture 1: The Knowledge Gained from Research

จากภาพองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็น 4 แกนเสาหลัก (4 Pillar) เน้นบทบาทร่วมของ สี่ภาคส่วนพัฒนา คือผู้นำชุมชน ภาครัฐ คนในชุมชน รวมถึงผู้ประกอบการภาคเอกชน โดยมีภาคส่วนชุมชนเป็นผู้ร่วมพัฒนาและได้รับประโยชน์สูงสุดจากการจัดการความรู้ฯ ตามลำดับ โดยใช้หลัก 4 เสาหลัก ค้ำยัน ให้เกิด “ต้นไม้แห่งการเรียนรู้ 7” บนแนวหลักธรรมอิทธิบาทธรรม 4 และปัญญา 3 ในการทำให้เกิดความมั่นคงในการปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ

เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาภายใน ทั้ง 7 ด้าน ที่เรียงลำดับตามความสำคัญจากผลการวิจัย เพื่อให้ผลจากการจัดการความรู้ฯ สามารถสร้างให้เกิดความยั่งยืนจากการพัฒนาในทุกองค์ประกอบได้ต่อไป สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

KI - **ฉันทะ** = ความรักและตั้งใจในการปฏิบัติ ใช้นิยามแทนความหมายของการบ่งชี้ความรู้ (KI - Knowledge Identification)

KCA - **วิริยะ** = คือการสร้างและแสวงหาความรู้ (KCA - Knowledge Creation and Acquisition)

KO - **จิตตะ** = คือการจัดความรู้ให้เป็นระบบ (KO - Knowledge Organization)

KCR - **วิม้งสา** = คือการประมวลและกลั่นกรองความรู้ (KCR - Knowledge Codification and Refinement)

KA - **จินตมยปัญญา** = คือการเข้าถึงความรู้ (KA - Knowledge Access)

KS - **สฤมมยปัญญา** = คือ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (KS - Knowledge Sharing)

LL - ภาวนามยปัญญา = คือ เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตชุมชนทุ่งแสลงหลวง (LL - Lifelong Learning)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาภูมิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก” มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พื้นที่ที่ทำการศึกษา ครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ ในอำเภอนครไทย อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง มีชุมชนที่ตั้งอยู่ แบ่งตามประเภทของป่าอนุรักษ์ของทางราชการ 2 ประเภท คือ ชุมชนในพื้นที่ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ และตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ทุกตำบลล้วนมีเขตพื้นที่อยู่ในหรือใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

สภาพทั่วไปของ ความต้องการในการเข้ามาใช้พื้นที่ในการตอบสนองประโยชน์ของกลุ่มทุน ทำให้วัตถุประสงค์ของทางราชการในการอนุรักษ์ทรัพยากรภูมิเวศธรรมชาติ และวัตถุประสงค์ของการรักษา สืบทอดองค์ความรู้ทางภูมิเวศธรรมชาติ ของคนในชุมชน สอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่มีที่มาจากการห่วงหาพันทรัพยากรธรรมชาติที่คนในชุมชนช่วยกันมีส่วนร่วมรักษามาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งสอดคล้องกับ ขนิษฐนันท์ อภิหารษากร (Apihansakorn, 2022) ได้ศึกษาพบว่า พื้นที่ศึกษาใน จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพื้นที่ที่มีเรื่องราวเรียนในลำดับ ต้นของสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน พบข้อเสนอแนะให้มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่รัฐให้ชัดเจน โดยใช้เครื่องมือที่ทันสมัย และใช้มาตราส่วนที่เป็นมาตรฐาน รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของภาครัฐและประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีส่วนได้เสียได้มีส่วนร่วมในทุกมิติ และเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่สภาพทั่วไปด้าน การจัดการความรู้ พบว่า แนวคิดศักยภาพของระบบนิเวศวิทยาอย่างยั่งยืน ใน 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ และด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้นิเวศธรรมชาติของชุมชน เป็นกรอบสำคัญในการศึกษาสภาพการจัดการความรู้ในพื้นที่ สอดคล้องกับ วิชาธิ์ศรี พรพฤตพันธ์ (Phonphutthiphan, 2022) ได้วิจัยในพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการ คือ การให้บริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน สร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์และสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ส่งเสริมพัฒนาพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ในการจัดการความรู้ภูมิเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจชุมชน มีจุดแข็งคือ คนในชุมชน ภูมิใจกับความสมบูรณ์ของธรรมชาติ แหล่งต้นน้ำลำธาร มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา เน้นการอนุรักษ์ในรูปแบบการนำความงดงามทางธรรมชาติเป็นจุดขาย และมีความงดงามตามธรรมชาติของพื้นที่ เป็นจุดขายที่ดีทางการท่องเที่ยว สามารถมาท่องเที่ยวได้ตลอดปี โดยแนวทางที่ควรเกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจชุมชน คือภาครัฐ เร่งจัดทำชุมชนพื้นที่แนวกันชน (Buffer Zone) ให้เป็นชุมชนนกออนุรักษ์ว่าที่ปามรดกโลก มีการกำหนดระดับชุมชนอนุรักษ์มรดกโลก มอบรางวัลฯ เพื่อเสริมแรงจูงใจ เร่งดำเนินการปักหลักเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรอยต่อรับทราบโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน เช่น กิจกรรมบวชป่า ปักเขตมรดก เพื่อส่งเสริมคุณค่าให้เกิดขึ้นทั้งด้านการท่องเที่ยวและการใช้พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีดา ศรีเมฆ, จักรชัย สื่อประเสริฐสิทธิ์, and ณรงค์ พรหมสืบ (Srimek, Chakchai, and Sueprasertsith, 2021) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของผู้ประกอบการบนเกาะเสม็ด อำเภอเมืองจังหวัดระยอง พบว่า

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ด้านนโยบายการท่องเที่ยว ด้านการวางแผนการใช้พื้นที่ และด้านสิทธิ์ครอบครองที่ดิน มีความเหมาะสมกับเกาะเสม็ดมากที่สุด ปัจจัยด้านสังคมแห่งการเรียนรู้ มีจุดแข็งคือ คนในชุมชน เป็นเครือข่าย ที่ส่งต่อองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนร่วมกัน ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ มีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นแหล่งเครือข่ายในการส่งต่อองค์ความรู้ ในพื้นที่ชุมชน และในชุมชนมีห้องสมุด เครือข่ายสารสนเทศ ที่สามารถต่อยอดไปสู่การจัดการความรู้ภูมิโนเวศ ที่มุ่งเน้นความยั่งยืนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ทิวากร ชัดิยะ (Khuttiya, 2020) ได้วิจัยพบว่า วิธีการดูแลรักษา เพื่อการสร้างเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน ปัจจัยด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ มีจุดแข็งคือ คนในชุมชนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาวิถีชีวิตต่อมาจากบรรพบุรุษ ศาสนสถานในพื้นที่ มีบทบาทโดยตรงเป็นศูนย์รวมในการแลกเปลี่ยน และกระจายความรู้ในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนสามารถเป็นองค์ความรู้ในตัวคน ที่นำมาเชื่อมโยงเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ มีเครือข่ายในชุมชน ที่ส่งเสริมให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่งดงาม มาเป็นต้นทุนทางการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ นรา หัตถศิลป์ และสายรุ้ง ดินโคสูง (Huttasin, and Dinkoksung, 2018) ได้วิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม สามารถพัฒนาเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้ ชุมชนสามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว ที่เน้นการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อมผ่านเรื่องเล่า ซึ่งนำเสนอความงามตามธรรมชาติของสายน้ำ ผสานกับการนำเสนอวิถีชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า จากผลการวิเคราะห์ SWOT ปัจจัยภายในและภายนอก และสังเคราะห์ TOWS matrix หาแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาซึ่งได้รับการยืนยันแนวทางจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พบว่า ในการจัดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ทำให้สามารถนำมาจัดทำเป็นกลยุทธ์ ได้องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญต่อการจัดการความรู้ ภูมิโนเวศธรรมชาติ ในพื้นที่ชุมชนทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 7 ด้าน 47 กลยุทธ์การพัฒนา

โดยแนวทางการพัฒนาภูมิโนเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก จะต้องเริ่มพัฒนาโดยใช้ 4 แกนเสาหลัก (4 Pillar) เน้นบทบาทร่วมของ สี่ภาคส่วนพัฒนา คือผู้นำชุมชน ภาครัฐ คนในชุมชน รวมถึงผู้ประกอบการภาคเอกชน โดยมีภาคส่วนชุมชน เป็นผู้ร่วมพัฒนาและได้รับประโยชน์สูงสุดจากการจัดการความรู้ภูมิโนเวศธรรมชาติร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ตามลำดับ ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ ในรูปแบบ Active Learning ที่คนในชุมชน ร่วมกันปฏิบัติ เพื่อเป้าหมายของการบูรณาการภูมิโนเวศธรรมชาติชุมชนทุ่งแสงหลวง ให้สามารถตอบโจทย์ ด้านเศรษฐกิจ สังคมการเรียนรู้ รวมถึงการท่องเที่ยวธรรมชาติ ไปพร้อมกัน สอดคล้องกับการวิจัยของ สมบูรณ์ ธรรมลังกา (Tumlangka, 2013) ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ในบริบททางด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงราย มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาภูมิโนเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก สามารถประยุกต์ใช้ตามแนวพระพุทธศาสนา ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ที่มีองค์ประกอบ คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับจัดการสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยว อำเภอเนินมะปราง ได้แก่ 4 เสาหลัก ค้ำยัน ให้เกิด “ต้นไม้แห่งการเรียนรู้ 7” บนแนวหลักธรรมอิทธิบาทธรรม

4 และปัญหา 3 ในการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งสอดคล้องกับ อภิวัฒน์ แซงภูเขียว (Sangphukieo, 2022) ได้วิจัยพบว่าระดับความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยในอำเภอเขาค้อ ซึ่งเป็นชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวงในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านกิจกรรมและกระบวนการ บูรณาการสอดคล้องกับ การจัดลำดับความจำเป็นในการนำไปปฏิบัติจากผลการวิจัย ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ฉันทะ ความรักและตั้งใจในการปฏิบัติ ใช้นิยามแทนการบ่งชี้ความรู้ วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร ใช้นิยามแทนการสร้างและแสวงหาความรู้ จิตตะ ความฝักใฝ่ใส่ใจในงาน ใช้นิยามแทนการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ วิมังสา ความรู้จักปรับปรุงตรวจสอบ ใช้นิยามแทนการประมวลและกลั่นกรองความรู้ จินตามยปัญญา ปัญญาจากการคิดพิจารณาด้วยเหตุผล ใช้นิยามแทนการเข้าถึงความรู้ สุตมยปัญญา ปัญญาจากการเล่าเรียนจากผู้อื่น ใช้นิยามแทนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และภาวนามยปัญญา ปัญญาจากการลงมือปฏิบัติ ใช้นิยามแทนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนทุ่งแสลงหลวง ที่คนในชุมชนทุกภาคส่วนทุกเพศวัย เกิดความสนใจใฝ่เรียนรู้ศึกษา ต่อยอด องค์ความรู้ในทุกด้านของภูมินิเวศในชุมชนทุ่งแสลงหลวง ซึ่งนิยามด้วยสี่เขียวของใบไม้ที่ครอบคลุมให้ร่มเงาแก่ภาคส่วนต่างๆ ที่สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากฐานภูมิ้องค์ความรู้ของการพัฒนาภูมินิเวศธรรมชาติผ่านกระบวนการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบดังกล่าว และสามารถต่อยอดไปสู่การปฏิบัติได้จริงต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ภูวดล บัวบางพลู (Baubangpu, 2018) ได้วิจัยพบว่ามาตรฐาน ในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวภายในอุทยานฯ ให้มากขึ้น รวมถึงจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานฯ โดยคณะกรรมการกลุ่มประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว และด้านสิ่งแวดล้อม จัดทำคู่มือท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

สรุป

พื้นที่ชุมชนทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่ที่มีชุมชนรอยต่ออุทยานแห่งชาติครอบคลุมหลายจังหวัด มีกรณีการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาแนวทางการจัดการมรดกธรรมชาติ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการความรู้ ให้เกิดคุณค่าและจิตสำนึกอนุรักษ์ในระดับชุมชน การวิจัยได้ค้นพบว่า ทุนทางแหล่งธรรมชาติอื่นๆ และวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับภูมินิเวศธรรมชาติ ควรมีการบริหารจัดการแบบองค์รวมทั้งในด้านการอนุรักษ์ การศึกษา และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยชุมชนท้องถิ่นและภาคส่วนต่างๆ ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผ่านการใช้แนวคิดหลักธรรม “ต้นไม้แห่งการเรียนรู้ 7” บนแนวหลักธรรมอิทธิบาทธรรม 4 และปัญหา 3 ในการทำให้เกิดความมั่นคงในการปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) ที่คนในชุมชนและคนภายนอกชุมชนสามารถเข้าถึง และสามารถนำไปพัฒนา ต่อยอดสร้างจิตสำนึกเพื่อการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่มาจากการห่วงใยทรัพยากรธรรมชาติที่คนในชุมชนช่วยกันมีส่วนร่วมรักษามาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) รัฐบาล ควรผลักดันการเสนอให้ทุ่งแสงหลวงเป็นมรดกโลกทางธรรมชาติ และควรพิจารณาปรับแก้ไขกฎหมายในการดำเนินการอนุรักษ์โดยเปิดโอกาสให้คนในพื้นที่รอยต่อได้มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ที่สามารถเสนอนโยบาย หรือแผนในการจัดการความรู้และอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติในพื้นที่

2) รัฐบาล ควรมีนโยบายให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ในพื้นที่อนุรักษ์ และมีการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างเป็นสาธารณะมาใช้ เพื่อป้องกันการบุกรุกและเพื่อการตรวจสอบพื้นที่ภูมินิเวศธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ การศึกษา และการท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง เป็นชุมชนเครือข่าย ที่ส่งต่อองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนร่วมกัน ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ มีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นแหล่งเครือข่ายในการส่งต่อองค์ความรู้ในพื้นที่ชุมชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) ควรสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้ชุมชนทุ่งแสงหลวงภาคประชาชน โดยส่งเสริมให้เครือข่ายจัดตั้งของชุมชนที่มีอยู่เป็นแกนหลักในการบ่งชี้ สำรวจ รวบรวม โดยอาจใช้พื้นที่ของวัดในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการประสานในระดับชุมชน

2) ควรมีการร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้คนในชุมชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้พัฒนาตนเองด้านการจัดการความรู้ โดยเน้นการนำวิชาการ หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ ในการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ อย่างสม่ำเสมอ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการพัฒนา ต้องมีองค์ประกอบ ในรูปแบบ Active Learning ที่คนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติ ให้สามารถตอบโจทย์ด้านเศรษฐกิจ สังคมการเรียนรู้ รวมถึงการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติ ไปพร้อมกัน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) หน่วยงานท้องถิ่น เป็นหน่วยประสานงาน ในการสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ สำรวจ ประชาคม และบรรจุแผนการจัดการความรู้ภูมินิเวศธรรมชาติ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น

2) ควรมีการสร้างเครือข่าย จัดการอบรมพัฒนาให้คนในพื้นที่รู้จักใช้สื่อออนไลน์ ในการรวบรวมเผยแพร่ การจัดการความรู้ภูมินิเวศในพื้นที่ เพื่อสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมของคนทั้งในและนอกพื้นที่ รวมถึงมีการปรับปรุงข้อมูลอย่างเป็นปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรทำการวิจัยเชิงพัฒนา การสร้างศักยภาพด้านการจัดการความรู้ร่วมกับชุมชนในพื้นที่บริบทพื้นที่สงวนทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2.2 ควรมีการวิจัยเชิงพื้นที่ การพัฒนาระบบภูมินิเวศธรรมชาติด้วยการจัดการความรู้แบบองค์รวมร่วมกับชุมชนพื้นที่ทุ่งแสงหลวง จังหวัดพิษณุโลก ในพื้นที่ชุมชนต้นแบบ และใช้วิธีวิจัยการทดลองรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

2.3 ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างเครือข่ายในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความรู้เพื่อการอนุรักษ์ภูมินิเวศธรรมชาติอย่างยั่งยืน ในชุมชนพื้นที่ทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก

References

- Apihansakorn, K. (2021). *Land Management in Thailand: A Case Study of State Land Encroachment Problems (People Dimension)*. (Research Report). Bangkok: Institute of Ombudsman Studies Thailand.
- Baubangpu, P. (2018). Guidelines for Management of Sustainable Eco-Tourism: A Case Study of KhaoKhitchakut National Park, Chantaburi Province, Chantaburi Province. *Rajabhat Rambhai Barni Research Journal*, 12(2), 91-101.
- Huttasin, N., & Dinkoksung. S. (2018). Development of Ecotourism Pattern in Ban Leam Sawan, Ubon Ratchathani Province, Bangkok. *Area Based Development Research Journal*, 10(3), 243-260.
- Ingkhaphatthanakun, W. (2005). *Conservation of the Natural Environment and Cultural Heritage*. Bangkok: Silapakorn University.
- Khuttiya, T. (2020). *The Conservation Tourism Management of Mueang Kai Sub-District, Mae Taeng District, Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Kongbangkerd, A. (2009). *Survey of Orchids at Thung Salang Luang National Park, Phitsanulok*. Phitsanulok: Naresuan University.
- Phonphutthiphan, W. (2022). Integrated Ecotourism Promotion Policy for Local Economy Development Foundations of Sustainable Foundations in Khao Kho District, Phetchabun Province. *Journal of Humanities & Social Sciences*, 39(1), 97-117.
- Sangphukieo, N. (2022). The Eco-Tourism Management of Khao Kho District in Phetchabun Province, KhonKaen Province. *Neu Academic and Research Journal*, 10(3), 265-278.
- Srimek, S., & Sueprasertsith, C. (2021). Guidelines for Sustainable Eco-Tourism Management Approaches in Perspectives of Entrepreneurs on Samed Island, Amphoe Mueang, Rayong Province, Chonburi Province. *Journal of Public Administration and Politics Burapha University*, 10(2), 109-125.
- Tumlangka, S. (2013). *Local Wisdom - Based Model to Build up Community Strength in Chiang Rai Province*. (Doctoral Dissertation). Chiang Rai Rajabhat University. Chiang Rai.

**การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง
โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK***

**Development of Science Process Skills and Learning Achievement of
Mathayomsuksa 2 Students on the Topic of the Changing in the Earth
by Using Inquiry Model (5Es) with TPACK**

¹เจษฎากร บุญแสน, ²อนันต์ ปานศุภวัชร และ ³กุลวดี สุวรรณไตรย์

¹Jesadagorn Boonsan, ²Anun Pansuppawat and ³Kulwadee Suwannatrai

^{1,2}คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

³คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

^{1,2}Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand.

³Faculty of Science and Technology, Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: tjedadagorn@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม จำนวน 32 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK 2) แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.91/81.04 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 2) ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้นร่วมกับ TPACK มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5Es); การบูรณาการความรู้ในเนื้อหาผนวกวิธีการสอนและเทคโนโลยี (TPACK); ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

This research aimed to 1) develop the learning management using Inquiry Model (5Es) with TPACK on the topic of The Changing in The Earth for Mathayomsuksa 2 students to meet the efficiency of 80/80, 2) compare science process skills of students for both before and after intervention, 3) compare learning achievement of both before and after intervention, and 4) study satisfaction towarded lesson plans based on Inquiry Model (5Es) with TPACK. The sample of this study consisted of 32 students Mathayomsuksa 2, Renunakhonwittayanukul School, Nakhon Phanom Secondary Education Service Area Office, during the second semester of the academic year 2022. They were selected by using the cluster random sampling technique. The research instruments consisted of 1) lesson plans based on Inquiry Model (5Es) with TPACK, 2) science process skills test, 3) learning achievement test, and 4) a questionnaire to explore the students' satisfaction. The statistics used in the data analysis were percentage, mean, standard deviation, and the t-test for Dependent Samples. The results were as follows: 1) The efficiency of lesson plans based on Inquiry Model (5E) and TPACK on the topic of The Changing in The Earth material was 81.91/81.04, which was higher than the defined criteria. 2) The science process skill of students after the intervention was higher than that of before the intervention at the 0.1 level of significance. 3) The learning achievement of students after the intervention was higher than that of before the intervention at the 0.1 level of significance. 4) The satisfaction of students toward the Inquiry Model (5Es) based learning management plan with TPACK had an average of 4.54, which was the highest level.

Keywords: Inquiry Model 5Es; TPACK; Science Process Skills; Learning Achievement

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ทุกประเทศต้องเร่งพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของโลก หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์มุ่งหวังให้ผู้เรียน มีทักษะในการค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ โดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ และแก้ปัญหาที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกขั้นตอน มีการทำกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติ (Office of the Basic Education Commission (OBEC), 2017) การพัฒนาวิทยาศาสตร์จึงจำเป็นต้องพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ด้วย เพราะเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนใช้ค้นคว้าหาองค์ความรู้ ดังนั้นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทุกคนต้องเรียน (Pariwanta, Saikraduang, and Jansawang, 2012) การสอนวิทยาศาสตร์มีเป้าหมายที่สำคัญคือ การพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจถึงธรรมชาติของวิทยาศาสตร์ และส่วนหนึ่งของการเข้าใจธรรมชาติของวิทยาศาสตร์นั้นคือความเข้าใจในกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นกระบวนการ

ที่นักวิทยาศาสตร์ใช้ในการสืบเสาะหาความรู้และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นประกอบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Khumraksa, and Ruksakit, 2019)

ปัจจุบันพบว่าการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากการเรียนที่เน้นความรู้ในเชิงท่องจำ การสอนในรูปแบบเดิมที่ครูเป็นผู้บรรยายในชั้นเรียน นักเรียนนั่งฟังและจดบันทึกขาดการลงมือปฏิบัติจริง (Saridpaisan, Chaiprasert, and Thongsorn, 2019) การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวจึงทำให้ผู้เรียนขาดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จากรายงานผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของโรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รายวิชาวิทยาศาสตร์ ย้อนหลัง 3 ปี ตั้งแต่ ปีการศึกษา 2562 – 2564 พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 30.28, 30.76 และ 33.32 ตามลำดับ จากคะแนนดังกล่าวจะเห็นว่าค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับโรงเรียน มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์ร้อยละ 50 ทั้ง 3 ปีการศึกษา ซึ่งสอดคล้องผลการประเมินของ PISA (Programme for International Student Assessment) ในปี 2018 พบว่านักเรียนไทยมีคะแนนวิทยาศาสตร์ 426 คะแนน ซึ่งมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย OECD (OECD, มีค่าเฉลี่ยมาตรฐานที่ 489 คะแนน) แสดงให้เห็นว่าผลการประเมินวิทยาศาสตร์ของไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลยตั้งแต่ PISA 2000 ถึง PISA 2018 (The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology (IPST), 2021) ซึ่งการประเมินจาก PISA สามารถสะท้อนคุณภาพของการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนไทยถึงกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียนที่ยังล้าหลังเนื่องจากการประเมินผลของ PISA เน้นการคิดและแก้ปัญหา (Mankong, and Suppapittayaporn, 2018)

การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้นตอน (Inquiry Model หรือ 5Es) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสืบเสาะหาความรู้ด้วยตนเอง ครูเปลี่ยนจากผู้สอนมาให้คำแนะนำ กระตุ้นผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นและแสวงหาความรู้ ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมด้วยตนเอง ฝึกให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ และสามารถบูรณาการความรู้ต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาหรือหาคำตอบจากปัญหา (Thanawathanakon, 2020) การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ นั้น ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจในกระบวนการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างเป็นระบบ และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิทยาศาสตร์ และเข้าใจในกระบวนการที่นักวิทยาศาสตร์ใช้ค้นหาความรู้ (Khuha, Panprueksa, Sirisawat, and Singlop, 2019) ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว และเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตมากขึ้น การเรียนการสอนจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ทันกับเทคโนโลยีใหม่ที่เข้ามา ทั้งการเรียนการสอนแบบออนไลน์ การใช้แอปพลิเคชันต่างๆ เข้ามาเสริมการสอนให้ทันสมัย สามารถกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความสนใจที่จะเรียน ดังนั้น การบูรณาการเทคโนโลยีเข้าไปในการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นสิ่งสำคัญ กรอบแนวคิดที่เรียกว่า ความรู้ในการบูรณาการเทคโนโลยีกับวิธีสอนและเนื้อหาที่สอน (Technological Pedagogical Content Knowledge หรือ TPACK) โดย Mishra, and Koehler (2006) ได้นิยามว่า TPACK หมายถึง ความรู้ของผู้สอนในการสอนผ่านเทคโนโลยี ที่จะนำความรู้ 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านเทคโนโลยี ความรู้ด้านวิธีสอน และความรู้ด้านเนื้อหาที่สอน มาบูรณาการทั้งหมดเข้าด้วยกันเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Adulyasas, 2018) การสอนวิทยาศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ ต้องพัฒนาครูวิทยาศาสตร์ให้มีความรู้ความสามารถในการบูรณาการเทคโนโลยีเข้าไปในการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (Thammaprateep, 2016) ซึ่งการนำ TPACK มาใช้จะทำให้ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับเนื้อหา ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้และส่งเสริมให้นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้และเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ (Rueangsawat, Srisa-ard, and Pihanthanond, 2022)

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น นอกจากนั้นหน่วยการเรียนรู้เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลงควรได้รับการเร่งพัฒนา เนื่องจากสาระวิทยาศาสตร์โลกและอวกาศมีคะแนน (O-NET) เฉลี่ยของโรงเรียนต่ำกว่า คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ผู้วิจัยจึงสนใจการพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK ให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนและเป็นการเสริมสร้างทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ อันเป็นพื้นฐานของการศึกษาวิทยาศาสตร์ และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้สูงขึ้นและสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปพัฒนาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK
3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิดทฤษฎี

ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น และ TPACK จากนั้นออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หน่วยที่ 7 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง จำนวน 6 แผน โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้นนั้นได้มีแนวคิดมาจาก Bybee (1991) และ TPACK ได้มีแนวคิดมาจาก Koehler, and Mishra (2008)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม

โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บข้อมูลสำคัญจากผู้ให้ข้อมูล

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 1 ห้องเรียน คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/6 จำนวนนักเรียน 32 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 6 แผนได้แก่ 1) โครงสร้างภายในโลก 2) กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยาบนผิวโลก 3) ดิน ชั้นดิน และหน้าตัดดิน 4) แหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน 5) ภัยธรรมชาติจากน้ำท่วม แผ่นดินถล่มและการกัดเซาะชายฝั่ง 6) ภัยธรรมชาติจากหลุมยุบและแผ่นดินทรุด ทั้งหมด 20 ชั่วโมง ทดสอบก่อนเรียน 1 ชั่วโมงและทดสอบหลังเรียน 1 ชั่วโมง รวมเวลาทั้งหมด 22 ชั่วโมง ซึ่งพบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์ทุกแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีค่าอยู่ที่ 1.00 จากนั้นจึงพิมพ์แผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

2) แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ โดยแต่ละข้อจะมีเนื้อหาที่ครอบคลุมจุดมุ่งหมายของทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 13 ทักษะ จากนั้นส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 ท่าน พิจารณาเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แล้วคัดเลือกข้อสอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.67-1.00 แล้วคัดเลือกไว้ใช้จริง 30 ข้อ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งผ่านการเรียนเนื้อหานี้มาก่อน ผลการวิเคราะห์หาค่าความยาก (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน พบว่ามีค่าความยากรายข้อ (p) อยู่ระหว่าง 0.37-0.74 และค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) อยู่ระหว่าง 0.35-0.53 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ เท่ากับ 0.85 มีผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 1

3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ มีโครงสร้างแบบทดสอบโดยยึดตามหลักการวัดผลด้านพุทธิพิสัย 6 ชั้นของ Bloom ได้แก่ 1) การจำ 2) การเข้าใจ 3) การนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ 4) การวิเคราะห์ 5) การประเมินค่า 6) การสร้างสรรค์ และมีเนื้อหาครอบคลุมตามจุดประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งได้จากการวิเคราะห์ตัวชี้วัด ความสัมพันธ์ระหว่างจุดประสงค์ กับเนื้อหาวิชาซึ่งจะให้ได้ข้อสอบที่ตรงตามเนื้อหาที่สอน จากนั้นส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 ท่าน พิจารณาเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แล้วคัดเลือกข้อสอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.67-1.00 แล้วคัดเลือกไว้ใช้จริง 30 ข้อ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งผ่านการเรียนเนื้อหานี้มาก่อน ผลการวิเคราะห์หาค่าความยาก (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน พบว่ามีค่าความยากรายข้อ (p) อยู่ระหว่าง 0.34-0.74 และค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) อยู่ระหว่าง 0.35-0.59 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ เท่ากับ 0.85 มีผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ค่าความยากรายข้อ (p) ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

กระบวนการ/ผลลัพธ์	แบบทดสอบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์	แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ (IOC)	0.67-1.00	0.67-1.00
ค่าความยากรายข้อ (p)	0.37-0.74	0.34-0.74
ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r)	0.35-0.53	0.35-0.59
ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (Reliability)	0.85	0.85

4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามวิธีการวัดแบบลิเคิร์ต จำนวน 20 ข้อ แบ่งเป็น 4 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหา 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ 4) ด้านการวัดและประเมินผล จากนั้นนำผลคะแนนมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์จำนวน 20 ข้อ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67-1.00

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เลขหนังสือรับรองโครงการวิจัย คือ 148/2565

2) จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ไปยังโรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล ซึ่งเป็นโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ประสานงานกับผู้อำนวยการสถานศึกษา

3) ครูชี้แจงอธิบายวิธีการเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้นักเรียนเข้าใจ

4) ให้นักเรียนทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จำนวน 30 ข้อ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ จากนั้นดำเนินการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

5) หลังจากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง เสร็จครบทุกแผนแล้ว จึงให้นักเรียนทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์จำนวน 30 ข้อ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ ซึ่งเป็นฉบับเดียวกันกับการวัดผลก่อนเรียน

6) หลังการทดลองให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทำการประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง

7) นำผลคะแนนจากแบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทดสอบสมมติฐาน และสรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลต่างๆ ดังนี้

1) วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยหาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) ตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

3) วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างคะแนนก่อนเรียน และหลังเรียน โดยใช้สถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for Dependent Sample)

4) วิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อสร้างและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล ผู้วิจัยได้พัฒนากับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 32 คน หาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) โดยหาค่าเฉลี่ยคะแนนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการทำกิจกรรม การทดลอง การนำเสนอข้อมูล ชิ้นงาน การทำใบกิจกรรมต่างๆ และแบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประจำแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้ง 6 แผน และหาค่าประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) ได้จากการหาค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ย จากการทำแบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หลังเรียน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

กระบวนการ/ผลลัพธ์	จำนวน นักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	32	300	245.73	16.31	81.91
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	32	60	48.62	4.39	81.04
E_1/E_2 เท่ากับ 81.91/81.04					

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง มีคะแนนประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 245.84 คิดเป็นร้อยละ 81.91 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 16.31 และมีคะแนนประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) จากการทำแบบทดสอบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เท่ากับ 48.62 คิดเป็นร้อยละ 81.04 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 4.39 แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.91/81.04 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80

วัตถุประสงค์ที่ 2 เปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK ดังตาราง 3

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK

ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	32	30	11.72	2.65	66.74**
หลังเรียน	32	30	24.34	2.37	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .01 ; df 31 = 2.45)

จากตารางที่ 3 นักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.72 คะแนน ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน 2.65 และคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หลังเรียนเฉลี่ย 24.34 คะแนน ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน 2.37 ผลการวิเคราะห์ค่า t ปรากฏว่า ค่า t จากการคำนวณมีค่าเท่ากับ 66.74 เมื่อพิจารณาค่า t จากตาราง (df เท่ากับ 31) มีค่า t เท่ากับ 2.45 แสดงว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง มีคะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วัตถุประสงค์ที่ 3 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK ดังตาราง 4

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	32	30	8.56	2.32	68.35**
หลังเรียน	32	30	24.28	2.15	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .01; df 31 = 2.45)

จากตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง มีคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 8.56 คะแนน ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน 2.32 และคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนเฉลี่ย 24.28 คะแนน ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน 2.15 ผลการวิเคราะห์ค่า t ปรากฏว่า ค่า t จากการคำนวณมีค่าเท่ากับ 68.35 เมื่อพิจารณาค่า t จากตาราง (df เท่ากับ 31) มีค่า t เท่ากับ 2.45 แสดงว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีผลการวิเคราะห์ ดังตาราง 5

ตารางที่ 5 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้	4.43	0.56	มาก
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.56	0.56	มากที่สุด
ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้	4.51	0.57	มากที่สุด
ด้านการวัดและประเมินผล	4.64	0.51	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.54	0.55	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลงมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.54 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK หมายถึง การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น และใช้แนวคิดของการบูรณาการความรู้ในเนื้อหาผนวกวิธีการสอนและเทคโนโลยีมาช่วยเสริมในขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ ในขั้นสร้างความสนใจจะใช้เทคโนโลยีและแอปพลิเคชันต่างๆ เช่น แอปพลิเคชันโมเดล 3D Merge Explorer, Youtube เข้ามาเพื่อสร้างความสนใจกระตุ้นผู้เรียน ทำให้การจัดการเรียนการสอน มีความแปลกใหม่ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งนอกจากขั้นสร้างความสนใจก็สามารถนำไปปรับให้เข้ากับขั้นการสอนอื่นๆ เช่น ในขั้นสำรวจและค้นหาข้อมูลใช้ Google เข้ามาช่วยในการสืบค้นข้อมูล หรือใช้ Canva ช่วยในการทำสรุปข้อมูลในขั้นอธิบายและลงข้อสรุป ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยให้การจัดการเรียนรู้ มีประสิทธิภาพ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น สามารถสรุปองค์ความรู้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK ได้ 5 ขั้น ดังนี้

Picture 1: The New Body of Knowledge in Development of Science Process Skills and Learning Achievement of Mathayomsuksa 2 Students on the Topic of The Changing in the Earth by using Inquiry Model (5Es) with TPACK

ขั้นที่ 1 ขั้นสร้างความสนใจ ร่วมกับ TPACK ขั้นแรกในการจัดการเรียนรู้ ครูกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ โดยใช้เทคโนโลยีหรือแอปพลิเคชัน YouTube และแอปพลิเคชันโมเดล 3D Merge Explorer เข้ามาช่วยเพื่อให้เรื่องที่ศึกษาเกิดความสนใจ มีความแปลกใหม่ และกำหนดประเด็นที่จะศึกษาต่อจากสิ่งเหล่านั้น

ขั้นที่ 2 ขั้นสำรวจและค้นหา ให้นักเรียนทำการค้นคว้าสำรวจข้อมูล ตั้งสมมติฐาน ทำการทดลอง โดยที่นักเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการสืบค้นข้อมูลหรือลงมือทำการทดลองเองทั้งหมด เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการสืบค้นข้อมูลนักเรียนสามารถสืบค้นจากแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยใช้ โน้ตบุ๊ก แท็บเล็ต หรือสมาร์ทโฟนได้ เพื่อเข้าถึงข้อมูลจากเสิร์ชเอนจิน (search engine) อย่าง Google ได้อย่างรวดเร็ว

ขั้นที่ 3 ขั้นอธิบาย และลงข้อสรุป ให้นักเรียนนำข้อมูลจากทดลอง หรือการสืบค้น มาวิเคราะห์ แปลผล สรุปผล พร้อมทั้งจัดทำข้อมูล โดยใช้แอปพลิเคชัน Powerpoint หรือ Canva ออกมาในรูปแบบของอินโฟกราฟิก เพื่อช่วยให้การอธิบายผลการทดลอง หรือผลการสืบค้น เห็นภาพรวม เข้าใจง่าย ได้ข้อสรุปที่แน่ชัดเกิดเป็นองค์ความรู้

ขั้นที่ 4 ขั้นขยายความรู้ ครูจัดกิจกรรมหรือสถานการณ์ให้นักเรียนมีความรู้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยครูจะพานักเรียนทำกิจกรรม เช่น เล่นเกมส่ตอบคำถาม โดยใช้เว็บไซต์ Kahoot ,Quizizz ให้นักเรียนเล่นและอธิบายข้อมูลเพิ่มเติมระหว่างทำกิจกรรม ให้นักเรียนตั้งประเด็นคำถาม เพื่อให้เกิดการอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ที่ได้ให้กว้างขึ้น

ขั้นที่ 5 ขั้นประเมิน ประเมินผลการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมในขั้นที่ 1-4 เพื่อตรวจสอบความรู้ของนักเรียน โดยใช้เว็บไซต์ Google form และ Inskru เข้ามาช่วยเพื่อให้ง่ายต่อการสรุปผล และเห็นข้อมูลภาพรวมของห้องที่สอน สามารถให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองและประเมินเพื่อน เพื่อที่จะทราบถึงข้อที่ควรปรับปรุงของตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยนำเสนอผลการอภิปรายดังนี้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK พบว่า มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.91/81.04 เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน เนื่องจากแผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบสร้างขึ้นได้ผ่านกระบวนการสร้างตามขั้นตอนอย่างมีระบบ โดยเริ่มจากศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรตัวชี้วัด เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK ผ่านกระบวนการตรวจสอบและแก้ไข ผู้เชี่ยวชาญด้านจุดประสงค์ เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล ได้นำไปใช้กับนักเรียนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ในกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนจะได้ฝึกทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ผ่านการลงมือปฏิบัติกิจกรรมการทดลองจริง สามารถเข้าใจและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบ จัดลำดับขั้นตอนการทดลอง อภิปรายผลการทดลอง สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากกิจกรรมการทดลองให้ออกมาในรูปแบบอินโฟกราฟฟิก ผ่านการใช้เทคโนโลยี หรือแอปพลิเคชัน และมีการใช้กรอบแนวคิดของ TPACK เข้ามาเสริมในการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้แผนการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK จำนวน 6 แผนการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thepbamrung, and Umkrai (2016) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL ด้วยเทคนิคความเป็นจริงเสริมสามมิติ ในรายวิชาวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของการพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ TPACK MODEL ด้วยเทคนิคความเป็นจริงเสริมสามมิติในรายวิชาวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน 11.72 และคะแนนหลังเรียนเท่ากับ 24.34 แสดงว่า ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้เพราะ การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองในแต่ละขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ มีการใช้เทคโนโลยี 3 มิติมาช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเห็นแบบจำลองต่างๆ นอกจากนั้นการทดลองจากปัญหาที่กำหนดให้ ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ให้ได้มาซึ่งความรู้ ประกอบด้วยการตั้งสมมติฐาน การทดลอง การคาดคะเนผลการทดลอง ทำการทดลอง แลกเปลี่ยนความรู้และแก้ปัญหาาร่วมกัน สรุปและอภิปรายกับสมาชิกในกลุ่ม โดยมีครูคอยช่วยเหลือดูแลในระหว่างที่นักเรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรม การที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง กระตุ้นให้ผู้เรียน

นำทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ออกมาใช้ได้จริง ทำให้เกิดการพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tipsing, Pansupawat, and Phothikanith (2016) ได้ศึกษาการพัฒนาการคิดวิเคราะห์และทักษะกระบวนการ ทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง ร่างกายของเรา กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับเทคนิคหมวก 6 ใบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 8.56 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 24.28 แสดงว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การเข้าสู่เนื้อหาที่น่าสนใจ ซึ่งเกิดจากความสงสัยและสนใจของนักเรียน ความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ทำให้นักเรียนได้รับความรู้อย่างเต็มที่ การสืบค้นข้อมูลแบบเปิดกว้างไม่เพียงแค่นี้ให้ศึกษาในแค่หนังสือแต่ให้สามารถใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการสืบค้นได้ ผูกทำงานร่วมกัน การเสนอความคิดเห็น การมีเหตุผล และตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นมาทำการวิเคราะห์ สรุป นำเสนอ และอภิปรายร่วมกันเพื่อสรุปเป็นองค์ความรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการลงมือค้นคว้าหาข้อมูลตัวตนเอง และกานำเสนอข้อมูลที่สืบค้นผ่านการใช้เทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วย เช่น การใช้แอปพลิเคชัน Canva ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนสามารถจัดระเบียบความคิดเห็นภาพรวมของความสัมพันธ์ได้ชัดเจน ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ดีกว่าการจดบันทึกเป็นตัวอักษรลงในสมุด ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Seetham, Pansupawat, and Suwannatrai (2019) ที่ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับผังกราฟิก เรื่อง หิน และการเปลี่ยนแปลงของเปลือกโลก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญของสถิติ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.54 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุดเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อาจเป็นเพราะการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนรู้นั้นดึงดูดความสนใจของนักเรียนมากเกินไป หรือครูผู้สอนมีการควบคุมดูแลที่ไม่ทั่วถึงทำให้นักเรียนไปสนใจในสิ่งอื่น และหลุดออกจากประเด็นเนื้อหาที่กำลังศึกษาอยู่ นักเรียนเน้นความสนใจไปที่กิจกรรมการเรียนรู้และสื่ออุปกรณ์ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการเรียนรู้ ทำให้การจัดการเรียนรู้ดูแปลกใหม่ การเรียนรู้ไม่น่าเบื่อ มีสื่อและกิจกรรมที่หลากหลาย ผู้เรียนสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ไม่จำกัดการเรียนรู้เพียงแค่นี้ในหนังสือเรียน เทคโนโลยีสามารถช่วยในการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ นักเรียนได้คิดอย่างอิสระ ครูผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ให้ความรู้ไปเป็นผู้เล็งคอยจัดการดูแลอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้เรียน ทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีความอบอุ่น ไม่เครียด มีความสุขกับการเรียนรู้ ส่งผลให้มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srirasa, Chaiprasert, and Sirisawat (2021) ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลวิจัยพบว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ อยู่ในระดับมากที่สุด

สรุป

จากผลการพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เรื่อง โลกและการเปลี่ยนแปลง พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 81.91/81.04 ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 นอกจากนี้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK อยู่ในระดับมากที่สุด การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เปลี่ยนจากการเรียนแบบเดิมที่ทำเพียงแค่จดบันทึกลงสมุดหรือฟังครูบรรยายหน้าชั้นเรียนเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทั้งการสืบค้นข้อมูล การทำกิจกรรมการทดลอง นักเรียนได้ฝึกใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการหาความรู้ ฝึกการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างเป็นระบบ การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้นักเรียนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่เปิดกว้าง ช่วยอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้งการออกแบบ สรุปภาพรวมของข้อมูลให้เข้าใจได้ง่าย และเทคโนโลยียังเป็นสิ่งที่นักเรียนชอบและถนัดเนื่องจากว่าเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว การนำสิ่งที่นักเรียนชอบมาผนวกเข้ากับการเรียนการสอนได้จะทำให้นักเรียนมีความสนใจ มีแรงกระตุ้นในการเรียนรู้ ครูผู้สอนเปลี่ยนจากการพูดอยู่หน้าชั้นเรียนไปเป็นผู้เลี้ยงค้อยช่วยเหลือ แนะนำเวลาทำกิจกรรม ทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีความอบอุ่นเป็นกันเอง ไม่เครียดหรือกดดันนักเรียนจนเกินไป มีความสุขกับการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK เป็นกิจกรรมที่ต้องให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง จึงควรชี้แจงขั้นตอนการปฏิบัติเบื้องต้นให้เข้าใจตรงกัน ค่อยตรวจสอบว่านักเรียนมีปัญหาในการทำกิจกรรมหรือไม่ ผู้สอนควรเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ โดยการจัดเตรียมสื่อการสอน และอุปกรณ์ในการจัดการเรียนรู้ การทดลองต่างๆ ให้พร้อม เพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK กับนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ หรือกับหน่วยการเรียนรู้อื่น เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลผลการวิจัย การศึกษาเปรียบเทียบผลระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น ร่วมกับ TPACK กับการจัดการเรียนรู้แบบต่างๆ เช่น การใช้ความคิดรวบยอด ปัญหาเป็นฐาน หรือสะเต็มศึกษา เป็นต้น

References

- Adulyasas, L. (2018). The Effects of Developing Pre-Service Mathematics Teachers' Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) on Mathematics Students' Achievement. *Journal of Yala Rajabhat University*, 13(1), 115-128.
- Bybee, R. W. (1991). Integrating the History and Nature of Science and Technology in Science and Social Studies Curriculum. *Science Education*, 75(1), 143-145.

- Khuha, P., Panprueksa, K., Sirisawat, C., & Singlop, S. (2019). The Effects of Inquiry Learning Cycle (5Es) with Concept-Based Instruction in Photosynthesis on Biological Concepts and Science Concepts and Science Communication Abilities of the Eleventh Grade Students. *Journal of Education Naresuan University*, 21(4), 198-211.
- Khumraksa, B., & Ruksakit, P. (2019). Improvement of Science Process Skills by Using Research-Based Instruction on Soil Properties for the 2nd Grade Students in a Municipal School, Surat Thani, *J. Res. Unit Sci. Technol. Environ. Learning*, 10(1), 14-29.
- Koehler, M. J., & Mishra, P. (2008). *Handbook of Technological Pedagogical Content Knowledge for Educators*. New York: Routledge.
- Mankong, P., & Suppattayaporn, D. (2018). Critical Thinking Ability in Science of Grade 8 Students Learned through Argument Mapping. *Journal of Education Naresuan University*, 20(4), 129-143.
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017-1054.
- Office of the Basic Education Commission. (2017). *Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008)*. Bangkok: Bureau of Academic Affairs and Educational Standards Office of the Basic Education Commission Ministry of Education.
- pariwanta, Y., Saikraduang, A., & Jansawang, N. (2012). The Development of a Science Process Skills Test for 7th Grade Students. *RMU.J. (Humanities and Social Sciences)*, 6(3), 117-126.
- Rueangsawat, W., Srisa-ard, S., & Pilanthananond, N. (2022). TPACK for Science Learning: TPACK for Biology Learning. *Journal of Educational Review Faculty of Educational in MCU*, 9(1), 197-208.
- Saridpaisan, N., Chaiprasert, P., & Thongsorn, P. (2019). The Effects of Learning Management Using Scientific Methods with Higher-Order Questions to Promote Learning Achievement, Integrated Science Process Skills, and Analytical Thinking Ability of 7 Grade Students. *Journal of Education Naresuan University*, 21(3), 113-126.
- Seetham, Y., Pansupawat, A., & Suwannatrai, K. (2019). The Effect of Inquiry Cycle (5Es) and Graphic Organizer on Rocks and Crustal Deformation Topics for Prathomsuksa 6 Students. *Journal of Curriculum and Instruction Sakon Nakhon Rajabhat University*, 11(30), 75-83.
- Srirasa, N., Chaiprasert, P., & Sirisawat, C. (2019). The Learning Achievement and Satisfaction of Upper Secondary School Students on Learning Management of Inquiry-Based Learning (5E) with an Electronic Book. *Journal of Education Studies*, 49(4), 1-13.
- Thammaprateep, J. (2016). Developing Technological Pedagogical Content Knowledge in Science Teaching. *Journal of Research and Curriculum Development*, 6(2), 1-13.
- Thanawathanakon, C. (2020). The Development of the Learning Process 5E Inquiry about Using Multimedia Software Word Processing Program (Microsoft Word 2013) for Grade 5.

Journal of Educational Technology and Communications Faculty of Education Mahasarakham University, 3(7), 9-23.

The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2021). *PISA 2018 Assessment Results: Reading, Mathematics, and Science*. Bangkok: The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology.

Thepbamrung, B., & Umkrai, J. (2016). A Learning Management of TPACK MODEL Using 3D Augmented Reality in Science Subject for Grade 1 Students Case Study in Bantonsadao. *Journal of Project in Computer Science and Information Technology*, 2(1), 29-35.

Tipsing, A., Pansupawat, T., & Phothikanith, A. (2016). Development of Analytical Thinking and Scientific Process Skills Using Learning Management on “My Body” Based on 5E Inquiry Learning Cycle Integrated with Six Thinking Hats Technique for Prathomsuksa 6 Students. *Journal of Curriculum and Instruction Sakon Nakhon Rajabhat University*, 8(22), 161-172.

รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

A Model of Personnel Management Based on the Principles of Morality and Transparency for the Primary Education Service Area Office

¹พงษ์สยาม มาสุข, ชวนคิด มะเสนะ และ นเรศ ขันธะรี

¹Pongsayam Masuk, Chuankid Masena and Naret Khuntaree

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Education Administration, Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: pongsayam.mG64@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 2) สร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 222 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น และกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 4 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี โดยการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ปฏิบัติงานที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารงานบุคคล จำนวน 3 คน และผู้แทนจากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประจำจังหวัด จำนวน 1 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.97 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 1. หลักการของรูปแบบ ได้แก่ หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และหลักการสร้างค่านิยมร่วมขององค์กร 2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อเป็นแนวทางการยกระดับการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นแนวทางให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้นำรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงาน 3. วิธีดำเนินการของรูปแบบ ได้แก่ องค์ประกอบหลักที่ 1 ด้านงานวางแผนอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่งและงานวิทยฐานะตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส องค์ประกอบหลักที่ 2 ด้านงานสรรหาและบรรจุแต่งตั้งตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส องค์ประกอบหลักที่ 3 ด้านการดำรงรักษาและบำเหน็จความชอบตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส และองค์ประกอบย่อยประกอบด้วย 1. ด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ 2. ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก 3. ด้านการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสม 4. ด้านการตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน 5. ด้านการปรับปรุงกลไก

การทำงานให้มีความโปร่งใส 4. การประเมินผลรูปแบบ ได้แก่ การประเมินกระบวนการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส และการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ และ 5. เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกที่ดีขององค์กร การมีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสาร การตรวจสอบข้อมูลและขั้นตอนดำเนินงาน การพัฒนาระบบด้านเทคโนโลยีโดยใช้แพลตฟอร์มที่หลากหลาย ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่า ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.91$, S.D.= 0.30) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.84$, S.D.= 0.36)

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหาร; บริหารงานบุคคล; หลักคุณธรรมและความโปร่งใส; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Abstract

The research article aimed at the following objectives: 1) investigating the current conditions and needs for the personnel management based on the principles of morality and transparency by the Primary Educational Service Area Office; and 2) creating a model of personnel management based on the principles of morality and transparency by the Primary Educational Service Area Office. The study employed a mixed-method research approach. The sample group included educational administrators and personnel under the Primary Educational Service Area Office in the Northeastern Region, totaling 222 individuals selected by stratified random sampling. The target group consisted of 4 individuals selected through purposive sampling from the Educational Service Area Office and organizations with best practice. 3 directors of Educational Service Offices with best practices in personnel management and 1 representative of the Provincial Anti-Corruption Commission were interviewed. The tools used were a questionnaire with a 5-point Likert scale with a reliability of 0.97 and a structured interview form. The data were analyzed using percentage, mean and standard deviation.

From the study, the following results were found: 1) Opinions about the current conditions and needs for the personnel management based on the principles of morality and transparency by the Primary Educational Service Area Office were overall at a high level; and 2) A model of personnel management based on the principles of morality and transparency by the Primary Educational Service Area Office consists of (1) model principles, namely the principles of morality, transparency, effective communication, and the creation of shared organizational values; (2) model objectives, i.e. guidelines for improving the efficiency of personnel management based on the principles of morality and transparency and guidelines for the Educational Service Area Office to apply a model of personnel management based on the principles of morality and transparency that is suitable for their organizations; (3) model procedure, i.e. the first component refers to workforce planning by defining posts and academic works based on the principles of morality and transparency, the second component refers to recruitment and appointment based on the principles of morality and transparency,

the third component refers to protection and reward based on the principles of morality and transparency. The subcomponents include (3.1) disclosure of useful news and information, (3.2) convenient gaining access to news and information, (3.3) appropriate self-behavior, (3.4) verification of accuracy and clarity, and (3.5) improvement of the working mechanism with the goal of transparency; (4) model evaluation, i.e. the evaluation of the personnel management process based on the principles of morality and transparency, as well as satisfactory evaluation of a model; and (5) conditions for success, i.e. raising positive awareness of the organization, shared responsibility and participation, using technology in communication, verifying information and procedures, and developing technology system by using various platforms. From evaluating the propriety and feasibility of a model, the results showed that both were at the highest level, with propriety at $\bar{X}=4.91$, S.D.=0.30, and feasibility at $\bar{X}=4.84$, S.D.=0.36.

Keywords: Management Model; Personnel Management; Principles of Morality and Transparency; Northeastern Region

บทนำ

การบริหารงานบุคคลในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า "ธรรมาภิบาลของการบริหารบ้านเมืองที่ดี" เป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่ได้รับการยอมรับและได้รับการส่งเสริมให้นำมาใช้ในองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การบริหารจัดการขององค์กรหรือหน่วยงานของรัฐเป็นการบริหารงานที่ดีหรือไม่ มีความถูกต้องและความรับผิดชอบต่อประชาชนหรือสังคมมากน้อยเพียงใดนั้น และการบริหารงานบริษัทเอกชนมีความรับผิดชอบต่อลูกค้าหรือผู้ถือหุ้นมากน้อยแค่ไหน ล้วนเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับแนวทางของหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดีดังกล่าว ดังนั้นหลักธรรมาภิบาลถูกนำมาใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักด้านคุณธรรมและความโปร่งใส เป็นแนวคิดที่นำมาใช้ในการบริหารงานบุคคลมากที่สุด และได้รับการส่งเสริมให้มีการนำมาใช้ในภาครัฐและเอกชนอย่างแพร่หลายซึ่งถือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการบริหารงานภาครัฐและกระบวนทัศน์ใหม่นี้ได้ก่อให้เกิดประเด็นที่สำคัญจำนวนมากซึ่งได้กลายมาเป็นประเด็นหัวข้อในการอภิปรายทั้งในเวทีทางการเมืองและในสถาบันการศึกษาในยุคปัจจุบัน

จากผลการสำรวจจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(ทีดีอาร์ไอ 2564) ผลการจัดอันดับดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน หรือ CPI ขององค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) ระบุว่า ปี 2563 ประเทศไทยได้คะแนน 36 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน จะเห็นได้ว่าการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาเรื้อรังที่นานาชาติรวมถึงไทยเองต้องเฝ้าติดตามอยู่ตลอด แต่ปัญหานี้ก็ยังคงเกิดขึ้นทุกแห่งทุกหน่วยงานในประเทศที่ยังต้องแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้ลดลงต่อไป นอกจากนี้ความรุนแรงของการทุจริตในกระบวนการงบประมาณยังคงสร้างความเสียหายอย่างมาก โดยมีการเบิกจ่ายเงินเป็นเท็จ การทุจริตจัดซื้อจัดจ้างและการยกยอกทรัพย์สินของทางราชการอย่างไรก็ตาม การทุจริตสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกขั้นตอนในกระบวนการงบประมาณ หากเป็นขั้นตอนการจัดหาและอนุมัติงบประมาณส่วนใหญ่จะหาหลักฐานการตรวจสอบได้ยาก (Congressional Budget Office, 2021) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบของการทุจริตในประเทศไทย จึงได้ศึกษากรอบแนวคิดเพื่อสร้างเครื่องมือวัดระดับการทุจริตและเพื่อพัฒนาดัชนีวัดความโปร่งใส และได้เริ่มนำร่องทดลองใช้เครื่องมือดัชนีวัดความโปร่งใสในการของหน่วยงานภาครัฐ (Transparency Index) ซึ่งถือเป็นการ

ยกระดับให้มีการประเมินการดำเนินงานของหน่วยงานเป็นมาตรการป้องกันการทุจริต โดยมุ่งหวังจะให้หน่วยงานภาครัฐได้รับทราบถึงข้อบกพร่องต่างๆ ในการประเมินการดำเนินงานนั้นและนำมาปรับปรุงไปใช้พัฒนาหน่วยงานภาครัฐของตนให้มีความโปร่งใสเป็นธรรมปลอดและปราศจากการทุจริตต่อไป (Nakhon Pathom Rajabhat University, 2018)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในฐานะหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความสำคัญของการเตรียมการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันปราบปรามการทุจริตมาอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินโครงการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและธรรมาภิบาลในสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลไกในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของประเทศชาติ เพื่อมุ่งที่จะวางรากฐานการปลูกจิตสำนึกแก่ทุกคน มีการส่งเสริมสนับสนุน ให้ใช้ระบบการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการบริหารบ้านเมืองที่ดีมีคุณธรรมและโปร่งใสในการทำงานของหน่วยงานใช้แนวทางดังกล่าว และนำผลการประเมินนั้นไปปรับปรุงและพัฒนาตนเองด้านคุณธรรมและความโปร่งใสอย่างเคร่งครัด (Office of the Basic Education Commission, 2019)

ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล ประเด็นการตีความและนำไปปฏิบัติแตกต่างกัน ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันในบางเรื่องและการกำหนดขั้นตอนและรายละเอียดในการดำเนินงานค่อนข้างมาก รวมทั้งยังไม่มีคู่มือแนวทางในการปฏิบัติงานในบางเรื่องส่งผลให้การปฏิบัติงานมีความคล่องตัวไม่มากเท่าที่ควร ไม่สอดคล้องกับแนวทางการกระจายอำนาจและวิธีการที่มีการเปลี่ยนแปลง ผู้เกี่ยวข้องยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ประเด็นการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีและเลื่อนเป็นวิทยฐานะ ซึ่งมีรายละเอียดจำนวนมากและละเอียดอ่อน บุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจ ซึ่งปัญหาบางอย่างไม่สามารถตัดสินโดยคณะกรรมการได้ทันที เนื่องจากอาจเกิดความผิดพลาดได้จึงทำให้เกิดความล่าช้า (Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office, 2021) ปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมคำสั่งที่ 19/2560 พ.ศ. 2565 เนื่องจากการกำหนดมาตรการและกลไกเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาของประเทศในส่วนภูมิภาคที่มีความซับซ้อนและสั่งสมมาเป็นเวลานาน ซึ่งมาตรการและกลไกดังกล่าวมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ กศจ. ทั้งอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการและกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง ส่งผลกระทบต่ออำนาจในการจัดการบุคลากรตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นอำนาจของ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผู้บังคับบัญชาโดยตรงในระดับเขตพื้นที่การศึกษาไม่มีอำนาจในการบังคับบัญชาเพื่อให้คุณให้โทษต่อบุคลากร ทำให้คุณภาพการปฏิบัติงานและการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนของชาติถูกลดทอนลง ขาดการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องปัญหา เกิดการสิ้นเปลืองงบประมาณและเกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดอย่างรุนแรงและขาดการยอมรับซึ่งกันและกันในองค์กร (Royal Gazette, 2022) นอกจากนี้จากผลการปฏิรูปการศึกษารอบแรกได้พบปัญหาในด้านบริหารบุคคลที่ยังพบว่ามี การรวมศูนย์อำนาจไว้ในส่วนกลาง (Chulalongkorn University, 2010) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาการพัฒนาการบริหารบ้านเมืองที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาเขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน การบริหารยังส่งผลต่อการศึกษาสภาพการบริหารจัดการที่สะท้อนให้เห็นถึงการบริหารที่ยังขาดคุณธรรมและโปร่งใสในการบริหารบ้านเมืองที่ดีของส่วนการบริหารงานบุคคล โดยพบว่าในส่วนของการโยกย้ายแต่งตั้งนั้น ยังไม่เป็นธรรมเพราะผู้บริหารยังไม่มีอำนาจในการพิจารณาโยกย้าย การพัฒนาบุคลากรมักทำตามกระแสและการพัฒนาที่ไม่ต่อเนื่องจึงทำให้ขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ปัญหาเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นถึงการขาด

การบริหารบ้านเมืองที่ดีขาดคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลทั้งสิ้น (Charoensuk, Kongthiang, Ekphet, and Rinthaisong, 2009)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเป็นผู้บริหารการศึกษาที่รับผิดชอบกลุ่มบริหารงานบุคคลได้พบเห็นปัญหาของการบริหารงานบุคคลที่ไม่เป็นไปตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาในการทำงานที่ขาดความต่อเนื่องและไม่เป็นไปตามเป้าหมายเท่าที่ควร ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการบริหารงานบุคคลที่ต้องเป็นไปตามหลักคุณธรรมและมีความโปร่งใส จึงได้สร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการบริหารงานบุคคลให้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล อันจะส่งผลต่อคุณภาพในการจัดการศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัย มี 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของกรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและหลักความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กระบวนการบริหารงานบุคคลหลักคุณธรรมและหลักความโปร่งใส สรุปสาระสำคัญจำแนกและเรียบเรียงรายการตามแบบวิเคราะห์เอกสารแล้วสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความคิดเห็นสภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารงานบุคคลและวิธีการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและหลักความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจากผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 539 คน ตัวอย่าง จำนวน 222 คน โดยกำหนดขนาดของตัวอย่าง (เปิดตารางของ Krejcie and Morgen) และการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) ตัวอย่าง จำนวน 222 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 25 คน บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 197 คน โดยได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.97

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาแนวทางของการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและหลักความโปร่งใสจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โดยการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการหรือรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ปฏิบัติงานที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี ด้านการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและหลักความโปร่งใส ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Selection) จำนวน 3 คน และผู้แทนจากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประจำจังหวัด

จำนวน 1 คน รวมจำนวน 4 คน เกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและหลักความโปร่งใส เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หากคุณภาพเครื่องมือโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนระดับอุดมศึกษาและผู้บริหารการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารตรวจสอบประเด็นคำถาม ความถูกต้อง เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยประสานผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อบันทึกหมาย วัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเข้าสัมภาษณ์ตามสถานที่ที่นัดหมาย และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิตามแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สรุปวิเคราะห์ข้อมูลโดยอุปนัยข้อมูล หรือการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา สรุปประเด็นสาระสำคัญๆ เรียงลำดับตามความถี่

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การยกร่างรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากผลการศึกษาในระยะที่ 1 มาเป็นกรอบในการยกร่างรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและหลักความโปร่งใส และนำร่างรูปแบบที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณานำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 คน ได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Selection) ตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้ โดยจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อวิพากษ์รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยเป็นอาจารย์ผู้สอนในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 3 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 6 คน ผู้แทนคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบตามองค์ประกอบของร่างรูปแบบ ซึ่งผ่านการตรวจสอบและข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุงให้สมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำคู่มือประกอบการดำเนินการตามรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 4) การประเมินผลรูปแบบ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ 6) บรรณานุกรม นำประเด็นการสนทนาที่สร้างขึ้น นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและนำไปปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 คน ได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Selection) ประเมินความเหมาะสมของคู่มือพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประเด็นที่เกี่ยวกับ 1) ความชัดเจนของหลักการและเหตุผล 2) ความชัดเจนของเนื้อหาที่นำเสนอในคู่มือ 3) ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ 4) ความเหมาะสมของเนื้อหาที่ใช้ 5) ความเหมาะสมของการเรียงลำดับเนื้อหา 6) การจัดรูปแบบการพิมพ์มีความเหมาะสม 7) คู่มืออ่านแล้วเข้าใจง่ายและสะดวกในการนำไปใช้ในสถานการณ์จริง 8) เป็นแนวทางในการนำคู่มือไปใช้อย่างเหมาะสม 9) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอื่นสามารถนำคู่มือไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม พร้อมทั้งข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามและคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเองและขอรับกลับด้วยตนเอง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งกระบวนการบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย 3 ด้าน 1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะ 2) ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง 3) ด้านการดำรงรักษาและบำเหน็จความชอบ ซึ่งเป็นดำเนินการบริหารงานบุคคลจะต้องเกี่ยวพันกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ส่วนองค์ประกอบของหลักคุณธรรมและความโปร่งใส พบว่า มีองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้ 1) การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ 2) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก 3) การประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสม 4) การตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน 5) การปรับปรุงกลไกการทำงานให้มีความโปร่งใส

การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการดำรงรักษาและบำเหน็จความชอบตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาเป็นด้านงานวางแผนอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ส่วนด้านงานสรรหาและบรรจุแต่งตั้งตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการของรูปแบบ ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ส่วนที่ 3 วิธีดำเนินการของรูปแบบ ส่วนที่ 4 การประเมินผลรูปแบบ และ ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

1) หลักการของรูปแบบ ประกอบด้วย หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ หลักการสร้างค่านิยมร่วมขององค์กร

2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ประกอบด้วย เพื่อเป็นแนวทางในการใช้รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นแนวทางให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้นำรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงาน

3) วิธีดำเนินการของรูปแบบ

องค์ประกอบหลักที่ 1 ด้านงานวางแผนอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่งและงานวิทยฐานะตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส

องค์ประกอบหลักที่ 2 ด้านงานสรรหาและบรรจุแต่งตั้งตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส

องค์ประกอบหลักที่ 3 ด้านการดำรงรักษาและบำเหน็จความชอบตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส องค์ประกอบย่อย ประกอบด้วย 1) ด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ 2) ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก 3) ด้านการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสม 4) ด้านการตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน 5) ด้านการปรับปรุงกลไกการทำงานให้มีความโปร่งใส

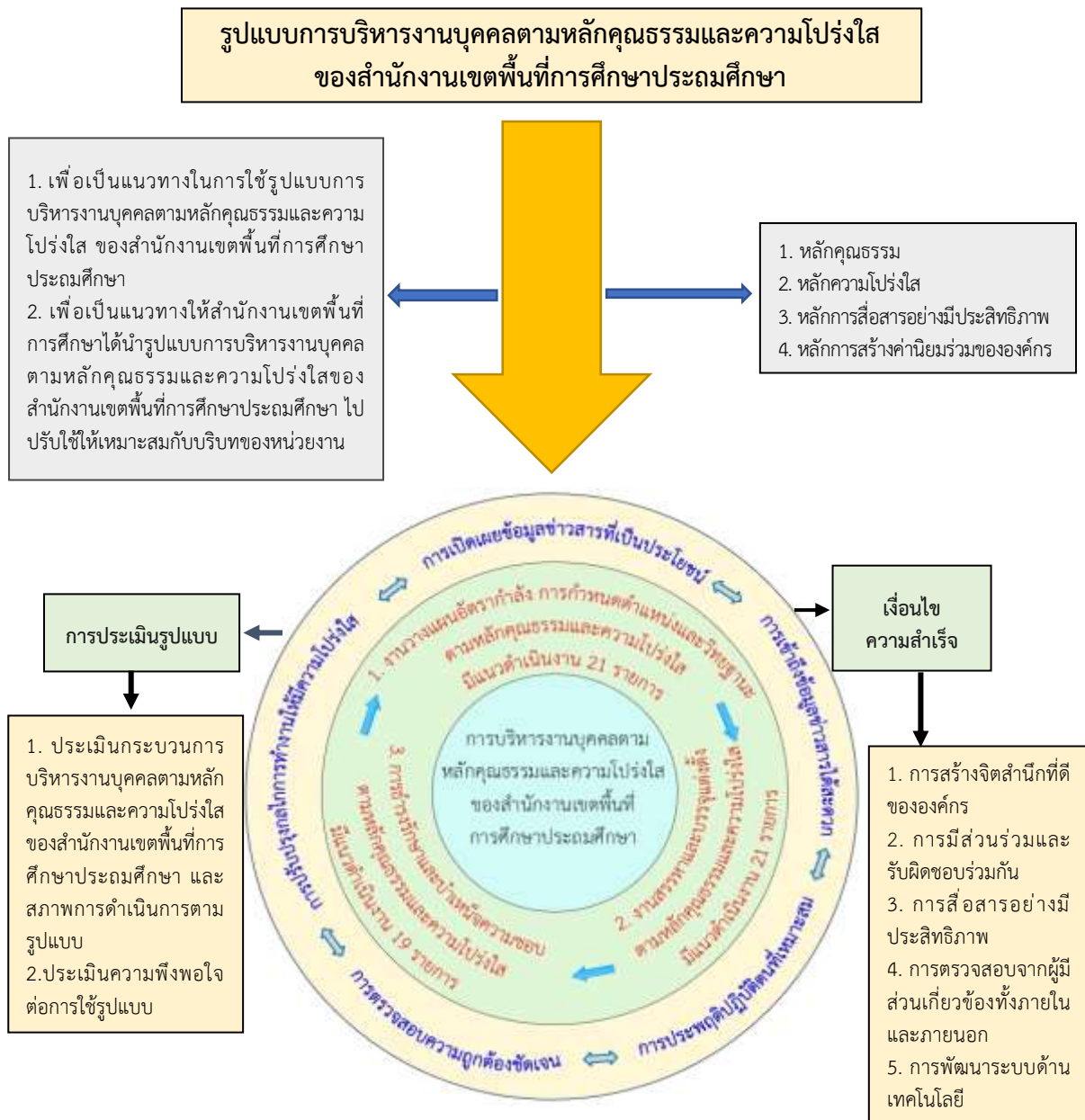
4) การประเมินผลรูปแบบ ประกอบด้วย การประเมินกระบวนการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและสภาพการดำเนินการตามรูปแบบ และประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ

5) เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย การสร้างจิตสำนึกที่ดีขององค์กร การมีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสาร และการสื่อสารขององค์กรในทุกระดับต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การตรวจสอบข้อมูลและขั้นตอนดำเนินงานจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก การพัฒนาระบบด้านเทคโนโลยี โดยใช้แพลตฟอร์มที่หลากหลายในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคล

2. ผลการประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.91$, S.D.=0.30) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.84$, S.D.=0.36)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แสดงดังภาพที่ 1

Picture 1: The Model of Personnel Management According to Morality and Transparency of Primary Educational Service Area Office

จากแผนภาพข้างต้น ประกอบด้วย 5 ส่วน มีขั้นตอนและรายละเอียดดังนี้ ส่วนที่ 1 หลักการของรูปแบบ ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ส่วนที่ 3 วิธีดำเนินการของรูปแบบ ส่วนที่ 4 การประเมินผลรูปแบบ และ ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ

ส่วนที่ 1 หลักการของรูปแบบ

1. หลักคุณธรรม หมายถึง หลักการดำเนินงานด้านความถูกต้องดีงามของคุณธรรมจริยธรรม มาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรนำคุณธรรมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้มี ความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย และการดำเนินการให้เป็นไปตามระบบคุณธรรม ยึดหลักความสามารถ หลักความเสมอภาค หลักความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่ หลักความเป็นกลางทางการเมือง ยึดกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการ และค่านิยมหลักขององค์กรเพื่อให้เกิดคุณธรรมและความโปร่งใส

2. หลักความโปร่งใส หมายถึง หลักการดำเนินงานด้านการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้บริหารและบุคลากรการบริหารงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวก มีกระบวนการตรวจสอบที่ถูกต้องและชัดเจน

3. หลักการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การสื่อสารในหน่วยงานที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในการติดต่อและการทำงานร่วมกันของบุคคลในหน่วยงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย การสื่อสารจะต้องเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและจะต้องใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีควบคู่ไปด้วยจึงจะทำให้การสื่อสารนั้นประสบผลสำเร็จ การสร้างระบบการสื่อสารที่ดีในหน่วยงานมีความสำคัญอย่างมาก รวมทั้งการนำเทคโนโลยีแพลตฟอร์มที่หลากหลายมาใช้ในการสื่อสารซึ่งจะทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและลดความผิดพลาดหรือปัญหาอุปสรรคในการสื่อสาร

4. หลักการสร้างค่านิยมร่วมขององค์กร หมายถึง การสร้างกรอบความคิดที่แสดงความเชื่อขององค์กรที่ดีร่วมกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดขององค์กรโดยปลูกฝังให้ทุกคนในองค์กรมีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะไปให้สุดจุดหมายในทิศทางเดียวกัน และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้กับคนในองค์กรเพื่อใช้ในการทำงานหรือการตัดสินใจในการทำงานพัฒนามาตรฐานการทำงานและสร้างวัฒนธรรมร่วมขององค์กรที่ดี

ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการใช้รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2. เพื่อเป็นแนวทางให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้นำรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงาน

ส่วนที่ 3 วิธีดำเนินการของรูปแบบ

องค์ประกอบหลักที่ 1 ด้านงานวางแผนอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่งและงานวิทยฐานะตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส

องค์ประกอบหลักที่ 2 ด้านงานสรรหาและบรรจุแต่งตั้งตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส

องค์ประกอบหลักที่ 3 ด้านการดำรงรักษาและบำเหน็จความชอบตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส
องค์ประกอบย่อย ประกอบด้วย 1) ด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ 2) ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก 3) ด้านการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสม 4) ด้านการตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน 5) ด้านการปรับปรุงกลไกการทำงานให้มีความโปร่งใส

ส่วนที่ 4 การประเมินผลรูปแบบ

1. ประเมินกระบวนการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และสภาพการดำเนินการตามรูปแบบ

2. ประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ

ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ

1. การสร้างจิตสำนึกที่ดีขององค์กร ดำเนินการที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานทุกคนรู้สึกได้ว่าเป็นธรรมและเป็นแรงจูงใจในการร่วมพัฒนาองค์กรให้ประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป
2. การมีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน ดำเนินงานโดยองค์คณะบุคคล เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน สามารถตรวจสอบความโปร่งใสและเป็นไปตามหลักคุณธรรม
3. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสาร และการสื่อสารขององค์กรในทุกระดับต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
4. การตรวจสอบข้อมูลและขั้นตอนดำเนินงานจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก มีการพัฒนางานให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน นำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ปรับปรุงการทำงานและการปฏิบัติราชการให้ดียิ่งขึ้น มีข้อมูลที่เพียงพอมาใช้ในการตัดสินใจ สรุปผลการดำเนินงานก่อนรายงานผลให้หน่วยงานต้นสังกัดทราบ
5. การพัฒนาระบบด้านเทคโนโลยี โดยใช้แพลตฟอร์มที่หลากหลายในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคล

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการการบริหารงานบุคคล และองค์ประกอบกระบวนการบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย 3 ด้าน 1) ด้านการวางแผนอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะ 2) ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง 3) ด้านการดำรงรักษาและบำเหน็จความชอบ ซึ่งเป็นดำเนินการบริหารงานบุคคลจะต้องเกี่ยวพันกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ส่วนองค์ประกอบของหลักคุณธรรมและความโปร่งใส มีองค์ประกอบ 5 ด้าน 1) การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ 2) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก 3) การประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสม 4) การตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน 5) การปรับปรุงกลไกการทำงานให้มีความโปร่งใส ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการดำรงรักษาและบำเหน็จความชอบตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาเป็นด้านงานวางแผนอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ส่วนด้านงานสรรหาและบรรจุแต่งตั้งตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเชื่อมั่นที่มีต่อระบบการสรรหาบุคลากรของหน่วยงานโดยเฉพาะภาครัฐไม่เป็นที่ไว้วางใจสอดคล้องกับ Chumphon Primary Educational Service Area Office 1 (2021) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1 พบว่า การปฏิบัติหน้าที่หน่วยงานมีแนวโน้มการดำเนินงานที่เป็นไปตามหลักความโปร่งใสและมีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน การแก้ปัญหาการทุจริตการให้ความสำคัญของผู้บริหารสูงสุดในการต่อต้านการทุจริตอย่างจริงจัง โดยหน่วยงานมีการจัดทำแผนงานด้านการป้องกันการทุจริตเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาการทุจริตอย่างเป็นรูปธรรม และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Parameechai (2018) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพาสินธุ์ เขต 2 พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวางแผนอัตรากำลังและการกำหนดตำแหน่ง ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ และด้านวินัยและการรักษาวินัย ตามลำดับ ด้านการวางแผนอัตรากำลังและการกำหนด ผู้บริหารควรให้ความสำคัญในการวางแผนงานบุคคล และให้ความสำคัญในการปฏิบัติตามแผนการบริหารงานบุคคล ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ควรเลือกสรรบุคคล สอบคัดเลือกและคัดเลือก

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาด้วยหลักคุณธรรมเป็นไปตามระเบียบของทางราชการ ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ควรมีการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Chankan (2020) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาหนองบุญมาก 2 อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคล ทั้ง 5 ด้าน คือ ควรมีการสำรวจความขาดแคลนของบุคลากร ควรมีการมอบหมายงานตามความรู้ ความสามารถและประสบการณ์การทำงานของบุคลากร ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เป็นวิทยากรแก่สาธารณชน การเลื่อนขั้นเงินเดือนของบุคลากรควรพิจารณาตามผลการปฏิบัติงาน อย่างเป็นรูปธรรมและควรประเมินผลงานควบคู่กับคุณธรรม

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ องค์ประกอบหลักที่ 1 ด้านการวางแผนอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส มีองค์ประกอบย่อย 5 องค์ประกอบ แนวทางดำเนินการ 21 รายการ องค์ประกอบหลักที่ 2 ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้งตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส มีองค์ประกอบย่อย 5 องค์ประกอบ แนวทางดำเนินการ 21 รายการ และองค์ประกอบหลักที่ 3 ด้านการดำรงรักษาและบำเหน็จความชอบตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส มีองค์ประกอบย่อย 5 องค์ประกอบ และแนวทางดำเนินการ 19 รายการ คู่มือการดำเนินการตามรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญได้แก่ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 4) การประเมินผลรูปแบบ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ 6) บรรณานุกรม ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่ามีการประเมินอยู่ในระดับ มากที่สุดทั้งหมด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการมีระบบการบริหารงานบุคคลที่ชัดเจน มีคู่มือและแนวทางในการปฏิบัติ มีความโปร่งใสทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย สอดคล้องกับ Khonsangiam, and Phetsombat (2021) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งประกอบด้วย ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้งและด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Saram, and Petchsombat (2020) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี พบว่า การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนกำลังคนและกำหนดตำแหน่ง 2) ด้านการสรรหา และบรรจุแต่งตั้ง 3) ด้านการดำรงรักษามูลค่า และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Thadakukulwong, Anannawee, and Jiraro (2021) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการบริหารงานบุคคลสำหรับโรงเรียนสองภาษา ของโรงเรียนเอกชน พบว่า สภาพการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนสองภาษาของสถานศึกษาโรงเรียนเอกชน การปฏิบัติงานของสภาพการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนสองภาษาของสถานศึกษาโรงเรียนเอกชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 1) ด้านการวางแผนบุคลากร ส่วนใหญ่มีสภาพปัญหาการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนสองภาษาของสถานศึกษาโรงเรียนเอกชน เรื่องการขาดการจัดทำแผนอัตรากำลังคนที่ดี และการขาดการจัดทำแผนอัตรากำลังของสถานศึกษา 2) ด้านการสรรหาและแต่งตั้ง ส่วนใหญ่ไม่มีสภาพปัญหาการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนสองภาษาของโรงเรียนเอกชน

สรุป

รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการของรูปแบบ ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ส่วนที่ 3 วิธีดำเนินการของรูปแบบ ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ 1) ด้านการวางแผน อัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส 2) ด้านการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้งตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส 3) ด้านการดำรงรักษาและบำเหน็จความชอบตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส มีองค์ประกอบย่อย 5 ด้าน 1) การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ 2) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก 3) การประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสม 4) การตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน 5) การปรับปรุงกลไกการทำงานให้มีความโปร่งใส ส่วนที่ 4 การประเมินผลรูปแบบ และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

1.2 ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 2 และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรปรับปรุงรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ไปใช้เพื่อให้การบริหารงานบุคคลเป็นไปตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยการบริหารงานบุคคลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพในยุคของการเปลี่ยนแปลง

2.2 ควรมีการศึกษากลยุทธ์การบริหารงานบุคคลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การบริหารงานบุคคลมีความโปร่งใสและเป็นไปตามหลักคุณธรรมมากยิ่งขึ้น

References

- Act Amendment to the Order of the Head of the National Council for Peace and Order No. 19/2017. Subject: Education Reform in the Regions of the Ministry of Education, dated 3 April B.E. 2517 B.E. 2022. (2022). *Royal Gazette*. Volume 139, Chapter 69 A, Page 18, 8 November 2022.
- Chankan, P. (2020). Personnel Management of Schools in the Educational Quality Development Network Center, Nong Bun Mak 2, Nong Bun Mak District, Nakhon Ratchasima Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(6), 295-296.
- Charoensuk, B., Kongthiang, S., Ekphet, Ch., & Rinthaisong, I. (2009). Development of School Administrative Models According to Good Governance in Basic Educational Institutions in the Southern Provinces. Upper Part, 12th National Graduate Research Conference, 218-222.

- Chulalongkorn University. (2010). *Good Management According to Good Governance Principles, Good Governance*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House, 18.
- Chumphon Primary Educational Service Area Office 1. (2021). *Analysis Report, Merit Assessment and Transparency in the Operations of the Online Education Service Area Office Annually Budget 2020, Chumphon Primary Educational Service Area Office, Region 1*. Chumphon: Chumphon Primary Educational Service Area Office 1.
- Congressional Budget Office. (2021). *Guidelines for Preventing and Reducing Budget Losses from Corruption*. Bangkok: The Secretariat of the House of Representatives.
- Khonsangiam, S., & Phetsombat, P. (2021). Personnel Management of School Administrators under the Office of Nakhon Nayok Primary Educational Service Area. *Journal of MCU Nakhondhat*, 8(5), 211-212.
- Nakhon Pathom Municipality. (2018). *Integrity and Transparency Assessment Report of Local Government Organizations by Unit (Integrity and Transparency Assessment: ITA) Mueang District, Nakhon Pathom Province for the Year Budget 2017*. Nakhon Pathom: Nakhon Pathom Municipality.
- Office of the Basic Education Commission. (2019). *Report on the Analysis of the Evaluation Results of Merit and Transparency in the Operations of Government Agencies (Integrity and Transparency Assessment: ITA) Fiscal Year 2019*. Bangkok: Office of the Commission Basic Education.
- Parameechai, T. (2018). *Personnel Management According to the Principles of Good Governance of School Administrators under the Office Kalasin Primary Educational Service Area 2*. (Master's Thesis). Mahamakut Buddhist University. Nakhon Pathom.
- Saram, W., & Petchsombat, P. (2020). Personnel Management of Educational Institution Administrators in Pathumthani Primary Educational Service Area. *Pathumthani University Academic Journal*, 12(1), 142-143.
- Thadakukulwong, N., Anannawee, P., & Jiraro, P. (2021). Management Style Development Personal Jobs for Bilingual Schools of Private Schools. *Journal of MCU Nakhondhat*, 8(2), 373-376.
- Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office 2. (2021). *Personnel Management Report under the Office of Ubon Ratchathani Primary Education Service Area 2 for the Year Budget 2021*. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office 2.

**ความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวชายแดนไทย-ลาว
ในจังหวัดอุบลราชธานี: การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว***
**Belief, Narratives and History of the Lao-Thai Border Tourist Attraction
in Ubon Ratchathani Province: Development of Cultural Capital to
Increase Tourism Values**

¹ปานรดา วรรณประภา และ สุนทร วรหาร

¹Panrada Wannaprapa and Suntorn Worahan

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Ubon Ratchathani University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: wannaprapau@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) รวบรวมข้อมูลความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัย 2) เผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเป็นการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการคัดเลือกแบบเจาะจงจากประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ชาวบ้านที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป จำนวนรวมทั้งหมด 92 คน ในพื้นที่ 6 อำเภอ คือ เขมราฐ นาตาล โพธิ์ไทร ศรีเมืองใหม่ โขงเจียม สิรินคร ทำการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบทและนำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า 1) ความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกนำเสนอตามลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. แหล่งท่องเที่ยวภูมิธรรม ปรากฏเรื่องเล่าและความเชื่อ 4 ลักษณะ คือ เกี่ยวกับพระอริยสงฆ์ พระพุทธรูปสำคัญ พญานาค บุคคลสำคัญ ส่วนประวัติศาสตร์ ปรากฏ 1 ลักษณะ คือ เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดี 2. แหล่งท่องเที่ยวภูมิลักษณะ ปรากฏเรื่องเล่า 2 ลักษณะ คือ เรื่องเล่าอธิบายรูปลักษณะของสถานที่ และเรื่องเล่าที่อธิบายเกี่ยวโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงความเชื่อ จำนวน 1 ลักษณะ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาพื้นที่ประวัติศาสตร์ พบจำนวน 1 ลักษณะ คือ ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับหลักฐานร่องรอยของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ 3. แหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญา ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ เรื่องเล่าที่สอดแทรกความเชื่อบอกที่มาของภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับภูมิปัญญา

2) การเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเป็นการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว จากการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ลักษณะนั้นมีทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ที่สามารถนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ ประกอบด้วย พระพุทธรูปเก่าแก่ที่สำคัญ พระอริยสงฆ์ แหล่งโบราณคดีและแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะวัตถุ แหล่งหัตถกรรมผ้าทอมือและอาหาร แหล่งธรรมชาติ แหล่งความเชื่อความศรัทธาเกี่ยวกับพญานาค ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไม่ได้มีการรวบรวมข้อมูลไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและส่งเสริมให้เป็นสิ่งล้ำค่า ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมและนำมาสร้างเป็น

*Received July 26, 2023; Revised September 8, 2023; Accepted September 12, 2023

องค์ความรู้เพื่อเผยแพร่ 2 รูปแบบ ได้แก่ 1. จัดทำหนังสือเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวชายแดนไทย-ลาว ในจังหวัดอุบลราชธานี เผยแพร่ในโรงเรียนซึ่งอยู่ในพื้นที่ทั้ง 6 อำเภอ จำนวน 10 โรงเรียน เพื่อใช้สอนในหลักสูตรท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์ครูและเยาวชนที่ได้อ่านข้อมูลจากหนังสือ พบว่า เยาวชนมีความรู้และรับรู้เรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นสามารถเล่าเรื่องสถานที่ที่ได้จากการอ่านหนังสือและมีการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม เยาวชนบางกลุ่มนำข้อมูลไปใช้ในการแนะนำนักท่องเที่ยว 2. เผยแพร่รูปแบบออนไลน์ผ่านช่องทางยูทูบชื่อ อาสา_พาเที่ยว ซึ่งมีผู้ติดตามเพิ่มขึ้นตามลำดับ การเผยแพร่ข้อมูลความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว จึงเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างคุณค่าเพื่อทำให้เป็นที่รู้จักและเกิดศักยภาพในการท่องเที่ยว อีกทั้งข้อมูลจากการวิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางในการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ และการท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา

คำสำคัญ: ความเชื่อ; เรื่องเล่า; ประวัติศาสตร์; ทุนทางวัฒนธรรม; เพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว

Abstract

The purposes of this research article were: 1) to gather information about the beliefs, stories, and history that constituted the cultural capital of the research area and 2) to disseminate the cultural capital, which represented the identity of the area, as a guideline for developing community potential and enhancing the value-added of tourism. This qualitative research utilized in-depth interviews with a group of key informants, selected purposively from local scholars, community leaders, and villagers aged 50 years and older. A total of 30 individuals were interviewed across 6 districts, namely Khemmarat, Natan, Pho Sai, Sri Mueang Mai, Khong Chiam, and Sirindhorn. Data analysis involved contextual analysis and was presented descriptively.

The findings of this research found that 1) categorized beliefs, stories, and history related to tourist attractions into 3 characteristics: 1. morality tourist attractions, featuring four types of stories and beliefs about noble monks, important Buddha images, Phaya Naga, significant individuals, and one historical account concerning archaeological sites. 2. Landform tourist attractions, with two types of stories describing the appearance of the places and narrative stories connected to nearby tourist attractions. Additionally, there was one belief associated with trances of prehistoric people in the area. 3. Wisdom tourist attractions, displaying two characteristics: stories interweaving the origins of wisdom and histories linked to wisdom.

2) Furthermore, the study of these three characteristics of tourist attractions revealed that they represented the cultural capital that could promote tourism. This cultural capital included stories about important ancient Buddha images, noble monks, archaeological sites, historical sites, hand-woven handicrafts, local cuisine, natural attractions, as well as beliefs and faith in Phaya Naga. However, no written information about this cultural capital had been collected previously. Therefore, the researcher gathered and created knowledge for

dissemination in two formats. 1. Creating a book about the beliefs, stories, and history of the Thai-Lao border region in Ubon Ratchathani province. This book was distributed to 10 schools across all 6 districts for using in the local curriculum. Interviews with teachers and young people who had read the information from the books revealed that the younger generation gained more knowledge and stories about tourist attractions. They were able to narrate the stories about the places they had learned about through reading the books and conducting additional research. Additionally, some groups of young people used this information to guide tourists. 2. Publishing information about the beliefs, stories, and history of these tourist attractions online through the R-Sa Pa Tiew YouTube channel, which had a substantial number of subscribers. This online dissemination of information aimed to bring cultural capital to the forefront, creating value and enhancing tourism potential. The research results could serve as a valuable guideline for creating historical tourism routes, cultural tourism experiences, and geological tourism opportunities.

Keywords: Beliefs; Narratives; History; Cultural; Value-added Tourism

บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศ มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการลงทุนผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ช่วยสร้างแรงงาน และกระจายรายได้ไปสู่ทุกระดับ อาชีพ ด้วยความเจริญในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมถึงปรับตัวเพื่อก้าวให้ทันต่อสถานการณ์ของตลาดทุนนิยมในปัจจุบันและอนาคตเพื่อมัดใจกลุ่มนักท่องเที่ยวและลูกค้า การพัฒนาศักยภาพความสามารถในการแข่งขันทางด้านธุรกิจการท่องเที่ยว ด้วยการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์เชิงธุรกิจจนกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ หรือแม้กระทั่งการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (Specialty Interest Tourism) จนเกิดกระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่มีความหลากหลายมากกว่าในอดีต อันเนื่องมาจากการเจริญทางด้านวัตถุและกระแสการพัฒนากลุ่มนักท่องเที่ยวจึงมีหลายกลุ่ม และในแต่ละกลุ่มมีความชอบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน การพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ความแตกต่างในเชิงภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคีรัฐและท้องถิ่น จึงมีนโยบายทางการเมือง (Political Policy) ร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่นำเสนออัตลักษณ์วิถีชุมชนให้เป็นจุดเด่นดึงดูดนักท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่างๆ ด้วยวิถีแห่งทุนทางวัฒนธรรม ในวิถีชีวิตได้ถูกนำเสนอความเป็นตัวตนในมิติการท่องเที่ยวและมิติแห่งชาติพันธุ์ เกิดเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ชัดเจนที่กลุ่มนักท่องเที่ยวมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสานกับการเรียนรู้ด้านวิถีชีวิตของกลุ่มชน การท่องเที่ยวได้ถูกอธิบายประวัติความเป็นมาด้วย เรื่องเล่า ตำนาน ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งเป็นสื่อสำคัญในการอธิบายให้เห็นวัฒนธรรมและบริบทสังคมในแต่ละยุคสมัย (Srithon, and Tularak, 2021)

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมนั้นจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคนและสังคม ประเทศไทยนั้นมีทุนทางสังคมมากมายที่สามารถนำมาเกื้อกูลชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์ ค่านิยม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณี ประวัติศาสตร์ ฯลฯ เหล่านี้จะเป็นกลไกที่ดึงดูดในการพัฒนาสังคม หากมีการศึกษาค้นคว้าเก็บรวบรวมเรื่องราวความเป็นมาจากผู้ ปราชญ์ท้องถิ่น มาใช้ออกแบบการท่องเที่ยว สินค้า ผลิตภัณฑ์ การแสดงศิลปหัตถกรรม ให้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งก็จะ

เป็นการจัดระเบียบทุนทางสังคม และสนับสนุนการท่องเที่ยวเศรษฐกิจให้ยั่งยืนอีกทางหนึ่ง ตามกลยุทธ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวในกลยุทธ์ที่ 2 ว่าจะต้องสนับสนุนให้ผู้ประกอบการ และสตาร์ทอัพ ประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจ สร้างสรรค์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการพัฒนา และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ส่งเสริมแนวคิดการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาระบบ และการจัดการสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างฐานให้ชุมชนมีความรักในท้องถิ่นและรักษาวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนสร้างเครือข่าย และจัดหาเงินทุน เพื่อบ่มเพาะชุมชนให้ยกระดับเป็นวิสาหกิจ เพื่อสังคมและสตาร์ทอัพ ซึ่งจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ตลอดจนส่งเสริมให้เอกชนมีความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ดูแลความปลอดภัย และรักษาสภาพแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์ (National Economic and Social Development Board, 2022) จึงอาจกล่าวได้ว่า ประเทศต้องมีการปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยอาศัยทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์มากำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาและบูรณาการการท่องเที่ยวให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะถือเป็นปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมให้ประเทศมีข้อได้เปรียบทางการท่องเที่ยว การพัฒนาคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมด้วยการสร้างสรรค์ต่อยอดให้เกิดผลิตภัณฑ์และการบริการทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น ถือเป็นการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนได้

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีความน่าสนใจเพราะเป็นจังหวัดศูนย์กลางของภาคอีสานตอนล่าง ในการเชื่อมโยงทางการค้า การท่องเที่ยวและการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน มีภูมิศาสตร์ที่ชายแดนติดประเทศเพื่อนบ้านถึง 2 ประเทศ คือ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและประเทศกัมพูชา นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่ประเทศเวียดนามและกลุ่มอาเซียนในแถบลุ่มน้ำโขงได้สะดวกมากขึ้น ซึ่งเกิดจากปัจจัยสนับสนุนทั้งจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระบบคมนาคมขนส่งที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศเพื่อนบ้านตามกรอบความตกลงเพื่อมุ่มรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว นอกจากจะช่วยขยายการค้าภายในภูมิภาคแล้วยังส่งผลให้ธุรกิจท่องเที่ยวเติบโตมากขึ้นเช่นกัน อีกทั้งเป็นจังหวัดใหญ่ติดลุ่มน้ำโขงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างสุดของประเทศไทย จึงกล่าวได้ว่า จังหวัดอุบลราชธานีมีความได้เปรียบที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่มีชื่อเสียงมากมายที่หลากหลายทั้งทางด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ชวนให้นักท่องเที่ยวไปสัมผัส (Harasarn, Namwong, and Sopha, 2023) แต่ด้วยแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ นั้นยังขาดการอธิบายความหมาย ขาดเรื่องราว (Story) ที่น่าสนใจและสร้างการจดจำของแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางซึ่งเรื่องราวที่ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวนั้นถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็น ดังที่ Wanglomklang (2019) ได้กล่าวถึง การนำทรัพยากรการท่องเที่ยวมาเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ความเป็นมาและสถานที่สำคัญ ตามรอยวรรณกรรมของพื้นที่ มาจัดทำเป็นเส้นทางการท่องเที่ยว โดยเพิ่มกิจกรรมทางการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ให้มีความแปลกใหม่ สามารถนำเส้นทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหรือนำไปศึกษาเพื่อพัฒนาให้เกิดประโยชน์ สามารถจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ได้ เช่นเดียวกับ Srihiran et al. (2021) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ตามรอยวรรณกรรมพื้นถิ่นและบุญบั้งไฟพญานาค อำเภอรัตนาปี่ จังหวัดหนองคาย เพื่อสร้างเส้นทางท่องเที่ยวโดยร้อยเรียงกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ตำนานความเชื่อของสถานที่เชื่อมโยงกับศาสนา พญานาค เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับพื้นที่ช่วยให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารวบรวมความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์จากแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ในจังหวัดอุบลราชธานี อันถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าของแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดเสน่ห์ มีความน่าสนใจ และสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้เพื่อส่งเสริมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว อีกทั้งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นให้เป็นจุดขายเพื่อส่งเสริมการตลาด ทำให้จังหวัดอุบลราชธานีกลายเป็นจุดหมายที่นักท่องเที่ยวต้องแวะเยี่ยมเยือนและรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี อันจะส่งผลให้คนในชุมชนรักหวงแหนท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างงาน สร้างรายได้ที่จะเกิดขึ้นกับคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัย
2. เพื่อเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเป็นการเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ทฤษฎีคติชนวิทยา ทฤษฎีอัตลักษณ์ ทฤษฎีการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องเล่า และประวัติศาสตร์ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพื้นที่วิจัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมไปจำแนกลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว จำแนกเนื้อหาตามลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวให้เห็นแนวทางในการจัดเส้นทางการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 6 อำเภอ ได้แก่ เขตอำเภอเขมราฐ นาตาล โพธิ์ไทร ศรีเมืองใหม่ โขงเจียม และสิรินธร รวมแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด 35 แห่ง ใช้การศึกษาด้วยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มการจดบันทึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) 1) ผู้นำชาวบ้านในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว จำนวน 12 คน 2) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 10 คน 3) ประชากรมีภูมิสำเนาบริเวณแหล่งท่องเที่ยว (อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป) จำนวน 35 แห่ง รวมทั้งหมด 70 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลดังนี้ 1) แบบการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีคติชนวิทยาและเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างคำถาม และนำไปสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชาวบ้าน ประชาชนชาวบ้าน ประชากรที่มีภูมิสำเนาบริเวณแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งหมด 92 คน เป็นรายบุคคล 2) แบบบันทึกเอกสารแบบบันทึกเสียงและบันทึกวิดีโอ ผู้วิจัยใช้เครื่องบันทึกเสียงเพื่อตรวจสอบความเรียบร้อยของข้อมูลสัมภาษณ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป 3) การจัดประชุมกลุ่มย่อย หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้ว ดำเนินการจัดงานเสวนาเพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันแสดงความเห็นและสรุปแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ รวมไปถึงข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่วิจัย จากนั้นคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่ยังเป็นที่นิยมและเป็นที่รู้จักใน 6 อำเภอ เพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลความเชื่อ เรื่องเล่า และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ โดยอาศัยแนวคิดรูปแบบ เนื้อหาข้อมูลจากนักวิชาการต่าง รวมถึงใช้แนวคิดทฤษฎีทางคติชนวิทยาเพื่อจำแนก ลักษณะเห็นแนวทางในการศึกษาและเพื่อตอบโจทย์การวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 7 การนำเสนอผลวิจัย ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และแสดงผล การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการการศึกษาความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวชายแดนไทย-ลาว ในจังหวัด อุบลราชธานี ทั้ง 6 อำเภอ ได้แก่ เขมราฐ นาตาล โพธิ์ไทร ศรีเมืองใหม่ โขงเจียม และสิรินธร ผู้วิจัยสรุป ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งผู้วิจัยได้จำแนก นำเสนอตามลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะภูมิธรรม แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะภูมิฐาน และแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะภูมิปัญญา ผลการวิจัยพบดังนี้

1. ความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวภูมิธรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา วัด สถานที่ปฏิบัติธรรม อันเป็นแหล่งพักพิงทางจิตใจสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อกราบไหว้บูชา หรือบนบาน ขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาที่เกี่ยวกับสถานที่ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะดังกล่าว มีความเชื่อ เรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับซ่องกับ 5 เรื่อง ได้แก่

1.1) พระอริยสงฆ์ ปรากฏเรื่องเล่า และความเชื่ออันเกี่ยวข้องกับพระอริยสงฆ์ที่เป็นที่เคารพ นับถือ ได้แก่ สำเร็จลุน (บรมครูผู้ทรงอิทธิฤทธิ์แห่ง นครจำปาศักดิ์ แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน ลาว) หลวงปู่เสาร์ กันตสีโล หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต หลวงปู่พรหมมา เขมจาโร หลวงปู่คำคะนิง จุลมณี ทั้งนี้ ทุกรูปเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป โดยเรื่องเล่านั้นจะบอกเล่าเกี่ยวกับการรุดงค์เพื่อบำเพ็ญภาวนาในพื้นที่ต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เรื่องเล่าเกี่ยวกับบิณฑารพของพระอริยสงฆ์ ที่ทำให้เป็นที่ศรัทธาของผู้คนทั้งสองฝั่งโขง

1.2) พระพุทธรูป ปรากฏเรื่องเล่า ความเชื่อ รวมไปถึงประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับพระพุทธรูปที่สำคัญ ของพื้นที่หลายลักษณะ ได้แก่ เรื่องเล่าบอกเหตุแห่งการพบพระพุทธรูป ความเก่าแก่ ความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของ องค์พระพุทธรูป และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้านอันเกิดจากพระพุทธรูป เช่น พระเจ้าใหญ่ องค์หมื่น ณ วัดอุบลมุง อำเภอเขมราฐ ที่พุทธศาสนิกชนในพื้นที่เกิดความศรัทธา และนิยมมากราบไหว้ขอพร เพราะขึ้นชื่อเรื่องพุทธคุณต่างๆ มีเรื่องเล่าการค้นพบองค์พระพุทธรูปว่า “...ท้าวศรีจันทร์ ศรีสุราช เป็นชาวอำเภอเขมราฐได้อพยพมาพร้อมกับพรรคพวกเพื่อมาตั้งถิ่นฐาน แล้วค้นพบพระพุทธรูปมีปางนาค ปกเหนือเศียร 11 ตน มีอุบลมุงกอดด้วยอิฐครอบองค์พระเอาไว้ ชาวบ้านจึงเรียกว่า “พระอุบลมุง” และตั้งชื่อ หมู่บ้านว่าบ้านอุบลมุง เวลาต่อมาวัดก็ถูกปล่อยร้างเพราะชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่จึงไม่มีใครกล้า เข้าไปบูรณะ กระทั่งปี พ.ศ. 2460 มีพระรุดงค์ชื่อ พระบุญมา ซึ่งเป็นชาวเวียงจันทร์มาบูรณะวัดแห่งนี้ ทำให้วัดแห่งนี้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ด้วยความเชื่อเรื่องพุทธานุภาพความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปอุบลมุง หรือ ชาวบ้านเรียกอีกชื่อว่า พระเจ้าใหญ่องค์หมื่น เพราะเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปคู่เมือง กับพระเจ้าใหญ่องค์แสน ที่ประดิษฐานที่วัดโพธิ์ อำเภอเขมราฐ...”

1.3) พญานาค ด้วยความเชื่อว่าพญานาคนั้นทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา ชาวลุ่มน้ำโขง ที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก จึงมีการนับถือพญานาคซึ่งเชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์สามารถ

ดลบันดาลสิ่งต่างๆ ได้ ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางภูมิธรรมจะมีเรื่องเล่า ความเชื่อเกี่ยวข้องกับ พญานาคทุกแห่ง พบ 3 ลักษณะ ได้แก่ เรื่องเล่าของการสร้างพญานาคอันเกิดจากการสันนิษฐานรูปลักษณะของ พื้นที่ เรื่องเล่าการสร้างพญานาคที่เกิดจากการนิมิต (ฝัน) เรื่องเล่าที่บอกเหตุการณ์สร้างพญานาคเพื่อเป็น สัญลักษณ์หรือตัวแทนว่ามีองค์พญานาคปกปักรักษา ณ สถานที่นั้น ดังเช่น เรื่องเล่า ความเชื่อเป็นเหตุให้สร้าง องค์พญานาค ณ วัดป่าภู่ง อำเภอสรีเมืองใหม่ ที่ว่า “...ลุงต๋องซึ่งเป็นคนอำเภอยะรังได้ฝันว่ามีพญานาค มาหาและบอกให้ลุงไปรับที่แม่น้ำสองสี เพื่อมาช่วยสร้างวัดภู่ง ซึ่งฝันซ้ำๆ ถึง 3 ครั้ง ต่อมาลุงต๋องมีอาการ เจ็บปวดที่ตาอย่างรุนแรง แม้ไปหาหมอก็รักษาไม่หาย จึงนึกถึงความฝันของตนและได้จัดรูปเพื่อบอกกล่าว พญานาคว่า หากตาหายจะไปรับ เพียงชั่วครู่ดวงตาก็หายจากอาการเจ็บปวดอย่างน่าอัศจรรย์ ลุงต๋องจึงได้ เดินทางไปที่บริเวณแม่น้ำสองสีที่อำเภอยะรังเพื่อทำพิธีอัญเชิญพญานาค ขณะที่ขบวนรถกลับไปที่วัดป่าภู่ง ก็รู้สึกได้ว่า รถหนักมากทั้งที่ท้ายกระบะของรถนั้นว่างเปล่า เมื่อเดินทางถึงลุงต๋องจึงเล่าเรื่องให้ยายคนหนึ่งฟัง ยายก็เอ่ยขึ้นว่า “มาเด้อเจ้าคะ มาอยู่ตรงนี้ มาอยู่ตรงเพิงถ้ำนี้เด้อ บ่ต้องไปไล่ให้ไต่บ้านเพิ่นเห็น เดี่ยวเพิ่นสิ ตกใจ” แล้วสถานที่แห่งนี้จึงมีการสร้างองค์พญานาค 3 ตน ได้แก่ องค์ปู่พญาโคตมะนาราช (องค์สีเงิน) องค์ปู่ พญานันตะนาราช (องค์สีทอง) และองค์ปู่พญานันจันทวานาราช (องค์สีเขียว)...”

1.4) โบราณคดี พบว่า แหล่งท่องเที่ยวลักษณะภูมิธรรมนั้นมีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ซึ่งสถานที่นั้นเป็นได้สร้างเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การดำรงชีวิตของมนุษย์สมัยโบราณ เช่น วัดถ้ำ พระศิลาทอง อำเภอยะรัง ซึ่งมีการขุดพบหลุมฝังศพและโบราณวัตถุบริเวณวัดและได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้

1.5) บุคคลสำคัญ พบว่า มีเรื่องเล่าถึงบุคคลสำคัญและนำมาบอกเหตุของการตั้งชื่อสถานที่และความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์จนก่อให้เกิดความศรัทธานักท่องเที่ยวนิยมมากราบไหว้ขอพร เช่น วัดสวนหินผา นางคอย อำเภอสรีเมืองใหม่ ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีเรื่องเล่าของนางพญาอินถาว่า “...นางพญาอินถา เป็นลูกสาว ตระกูลสูงศักดิ์แห่งเมืองจำปาสัก แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นางได้มานั่ง ณ ผาแห่งนี้ทุกวัน เพื่อรอคอยการกลับมาของสามีที่ไปออกรบ แต่สุดท้ายก็ได้รับข่าวว่าสามีเสียชีวิต นางเศร้าโศกจนสิ้นใจ ที่หน้าผาบริเวณวัดแห่งนี้...”

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า มีวัดและสถานที่ปฏิบัติธรรมอีกหลายแห่งที่นอกจากจะปรากฏความเชื่อ เรื่องเล่าแล้วยังสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ได้ แต่ไม่ได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่น วัดภูถ้ำทอง (อำเภอนาตาล) ซึ่งมีพระพุทธรูปองค์แสนมิ่งมงคล ที่ชาวบ้าน เชื่อว่า หากใครอยากมีบุตรหากขอก็จะสมหวัง วัดโนนสว่าง (อำเภอยะรัง) เป็นแหล่งเก็บรักษาโบราณวัตถุที่สำคัญ คือ เสาประดับกรอบประตู ศิลปะขอมแบบไพรกเมง และมีวัตถุคล้ายหัวของโซ่ขนาดใหญ่ อันแสดงให้เห็นว่าพื้นที่นี้อาจเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญกับศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ลัทธิไศวนิกาย ร่องรอยชิ้นส่วนของศิวิลิสต์สิ่งแทนองค์พระศิวะ วัดศรีรัตน (อำเภอนาตาล) มีโบราณสถานและวัตถุโบราณที่เป็นร่องรอยทาง ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเจนละ หรือเขมรโบราณ จึงถือเป็นฐานข้อมูลสำคัญเพื่อการท่องเที่ยวได้

2. ความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวภูมิลักษณะ แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มนี้ จะมีลักษณะโดดเด่นด้านลักษณะทางกายภาพ จำแนกได้ 2 ลักษณะ และพบเรื่องเล่า ความเชื่อ และ ประวัติศาสตร์ ดังนี้

2.1) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นแหล่งโบราณคดี อันปรากฏร่องรอยภาพเขียนสี ตามผาถ้ำเพิง หินต่างๆ เช่น ผาแต้ม และผาต่างๆ บริเวณใกล้เคียง แต่จะปรากฏเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และแฝงด้วยความเชื่อในบางสถานที่เท่านั้น เช่น เสาเฉลียงบริเวณอุทยานแห่งชาติผาแต้มมีความเชื่อว่า “...เสาเฉลียงเป็นที่

อยู่ของเจ้าเมืองและทหารกล้า ซึ่งเสียชีวิตจากการสู้รบในต่างแดน เชื่อกันว่าวิญญาณจะมารวมกันอยู่บริเวณเสาหิน ดังนั้นทุกวันพระจะมีเจ้ากวนบ้าน (ผู้ทรงเจ้า) กราบไหว้ไปบูชา...”

2.2) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางธรณีวิทยา พบว่า เช่น บริเวณผาชัน - สามพันโบก (อำเภอโพธิ์ไทร) แก่งหินงาม - หาดชมดาว (อำเภอนาตาล) เป็นต้น สถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวมีลักษณะทางธรณีวิทยาที่โดดเด่น มีเรื่องเล่าประกอบการอธิบายถึงสถานที่อยู่ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. เรื่องเล่าอธิบายที่มาของการตั้งชื่อของสถานที่ 2. เรื่องเล่าอธิบายที่มาของรูปลักษณะของสถานที่ 3. เรื่องเล่าอธิบายการเกิดขึ้นของสถานที่นั้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งจะมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกัน เช่น สามพันโบกจะมีเรื่องเล่าที่อธิบายที่มาของรูปลักษณะของสถานที่ว่า “กาลครั้งหนึ่งมีปูหลานคู่หนึ่งล่องเรือหาปลาตามลำน้ำโขง และได้แวะพักยังบริเวณนี้ ครั้นเมื่อหลานเกิดอาการหิว ปู่จึงเอามือล้วงดินเพื่อจับปูจึงทำให้กลายเป็นโบกหิน (บ่อ, หลุม) ซึ่งชาวบ้านเรียกพื้นที่นี้ว่า โบกหินปู่จุกปู”

จากการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะโดดเด่นทางด้านรูปลักษณ์สัณฐาน จึงสรุปได้ว่าจะปรากฏเรื่องราวความเชื่อของพื้นที่ผ่งอยู่ โดยความเชื่อเหล่านั้นมักจะถูกถ่ายทอดเป็นเรื่องเล่าจากรุ่นสู่รุ่น บางแห่งเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้าน บางแห่งปรากฏร่องรอยของอารยธรรมผู้คนสมัยก่อนในยุคสมัยล่าอาณานิคมของชาติต่างๆ แต่เรื่องราวเหล่านั้นได้เลือนหายไปตามกาลเวลาเพราะไม่มีใครสนใจและไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

3. ความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญา แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ดังนั้นจึงปรากฏการนำเอาภูมิปัญญามาพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวอยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่

3.1) แหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาผ้าทอ พบว่า พื้นที่บริเวณ 6 อำเภอ นั้นมีแหล่งทอผ้าจำนวนมาก และผ้าทอส่วนใหญ่จะเป็นผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ ทั้งนี้ แหล่งทอผ้าบางแห่งจะมีเรื่องเล่าของลายผ้าแต่ละลาย บางแห่งมีความเชื่อเกี่ยวกับการผลิตและลวดลายผ้าและบางแห่งมีการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม อัตลักษณ์ของท้องถิ่น รวมถึงนำเอาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นมาสร้างเป็นเรื่องราวและบอกเล่าผ่านลายผ้า เช่น ลายดาวลูกไก่ มีเรื่องเล่าว่า “...มีหญิงคนหนึ่งซึ่งได้อยู่กินกับสามีมีลูกสาวทั้งหมด 5 คน สามีนั้นเอาแต่เที่ยวเตร่เตร่ เกร ทำร้ายภรรยา แต่ไม่นานนักสามีก็ล้มป่วยตาย ทำให้นางต้องเป็นหม้ายและเลี้ยงลูกเพียงลำพัง นางเองอยากให้ลูกรักและดูแลกันไม่ทอดทิ้งกันก็พยายามคิดหาหนทางในการสั่งสอนลูก พอเหลือบขึ้นไปบนท้องฟ้าเห็นดาวลูกไก่เกาะกลุ่มกันส่องแสงบนท้องฟ้านางจึงได้คิดลายผ้าและตั้งชื่อว่าลายดาวลูกไก่เพื่อจะสอนให้ลูกสาวได้ทอและบอกความหมายของลายผ้าว่า ดาวลูกไก่นั้นไม่ว่าจะอยู่มุมใดของโลกมันก็จะเกาะกลุ่มกันเสมอ ลูกต้องรักและสามัคคีกันเช่นดาวลูกไก่...” ทั้งนี้เชื่อว่าคนที่ชื่นชอบและได้ครอบครองผ้าลายนี้ เกิดอยู่ ณ แห่งหนตำบลใด จะพบแต่ความรักใคร่สามัคคี จะมีแต่คนรัก จะเป็นผู้รู้คุณต่อผู้ให้กำเนิด คนๆ นี้จะได้พรอันประเสริฐจากผู้เลี้ยงดู

3.2) แหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาเครื่องจักสาน พบว่า มีเรื่องเล่าอันเกี่ยวกับเครื่องจักสานที่เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ และเครื่องจักสานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เครื่องมือส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์ในการหาปลาเนื่องจากมีพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขง

3.3) แหล่งท่องเที่ยวภูมิปัญญาอาหาร จะปรากฏเฉพาะเรื่องเล่าถึงที่มาของการประกอบอาหารที่ทำให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเกิดมูลค่า และมีการนำเอาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาบอกเล่าวัฒนธรรมการกินของคนในพื้นที่ และไม่พบเกี่ยวกับความเชื่อในภูมิปัญญาด้านอาหาร

วัตถุประสงค์ที่ 2 จากการลงพื้นที่เพื่อสำรวจความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ในแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ 6 อำเภอ พบว่า พื้นที่ทั้ง 6 อำเภอนั้นมีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากแต่มีหลายแห่งที่ไม่ได้มีการส่งเสริมพัฒนา ด้านการท่องเที่ยวทำให้มีสภาพที่ทรุดโทรม รวมถึงข้อมูลสำหรับศึกษาเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยว นั้นมีเพียงบางแหล่ง ข้อมูลไม่เป็นปัจจุบัน ทำให้เสียเวลาในการเดินทางจากแหล่งท่องเที่ยวจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ดังนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมประเด็นปัญหาซึ่งได้จากการเสวนาร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1) สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ประกอบการ ภาครัฐและเอกชน โดยมุ่งเน้นสร้างความร่วมมือแบบเชื่อมโยงเครือข่ายในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและบริการให้เกิดศักยภาพ

2) จัดทำหลักสูตรการอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร เช่น ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน เยาวชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นมัคคุเทศน์และแกนนำในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น อบรมทักษะการสื่อความหมายเรื่องราวของพื้นที่ที่ถูกต้องชัดเจน ทักษะการเล่าเรื่อง ทักษะทางภาษา รวมถึงทักษะการบริการที่มีมาตรฐานเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวสำหรับการเดินทางทำกิจกรรมในพื้นที่เสี่ยง เป็นต้น

3) ควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม มีที่พักเพียงพอต่อการให้บริการ มีร้านอาหารที่สะอาดปลอดภัย มีรถบริการสำหรับพื้นที่ที่เข้าถึงยาก มีป้ายบอกทางเป็นระยะ มีแผนที่เส้นทางการเดินทางท่องเที่ยว จัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลโดยเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น

4) สร้างภาพลักษณ์ (Brand Image) ของแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจนสามารถนำไปสื่อสารให้เกิดการรับรู้ ตอกย้ำถึงภาพลักษณ์ของพื้นที่สู่นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้ ด้วยการรวบรวมเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวจากผู้คนในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันหาจุดเด่นและความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แล้วพัฒนาเป็นภาพลักษณ์ สร้างเส้นทางการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สร้างการรับรู้ด้วย Content ถ่ายทอดเรื่องราวเป็นวิดีโอลงโซเชียลช่องทางต่างๆ เป็นการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์กระตุ้นและดึงดูดความสนใจในการท่องเที่ยว

5) จัดให้มีบริการท่องเที่ยวที่หลากหลายรูปแบบตามจุดสำคัญในพื้นที่และง่ายสำหรับนักท่องเที่ยว ในการเข้าถึงข้อมูล เช่น สร้างจุดเช็คอินพร้อม QR Code เชื่อมโยงด้วยภาพและเรื่องราวเพื่อให้เกิดการแชร์ในโลกออนไลน์ จัดตั้งศูนย์ให้บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวแบบ One Stop Service ของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ 6 อำเภอ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ตามจุดศูนย์รวมต่างๆ รวมถึงจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวจุดต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ใช้ประโยชน์ในการวางแผนการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งได้

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ที่ได้จากการเก็บข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นเรื่องราวเพื่อสร้างมูลค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวและเป็นการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้เกิดการรับรู้เบื้องต้น ดังนี้

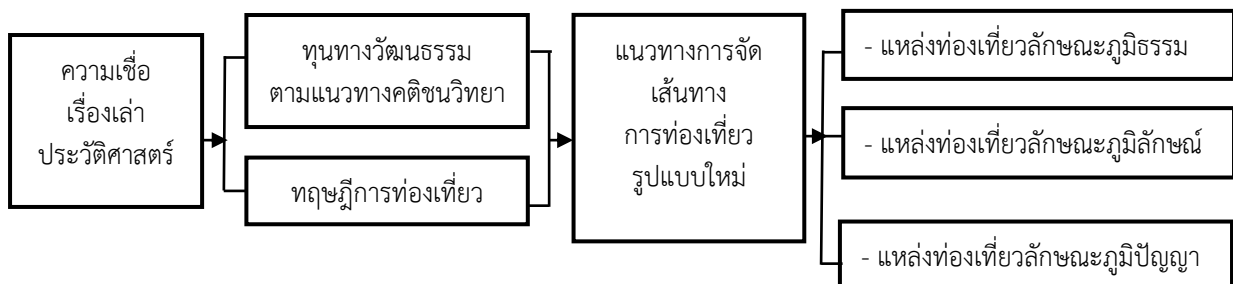
1) จัดทำหนังสือ “ความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์แหล่งท่องเที่ยวชายแดนไทย-ลาว ในจังหวัดอุบลราชธานี” โดยดำเนินการเผยแพร่ในโรงเรียน จำนวน 10 โรงเรียน ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 6 อำเภอ เพื่อให้ครูได้ใช้สอนหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้นักเรียน เยาวชนได้รับรู้เรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองและเกิดความภาคภูมิใจสามารถถ่ายทอดเรื่องราวแก่ผู้อื่นได้ จากการสัมภาษณ์ครูและนักเรียนหลังการเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าว พบว่า นักเรียนมีความสนใจและได้สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม เยาวชนบางกลุ่มนำข้อมูลไปใช้เพื่อนำนักท่องเที่ยวได้

2) จัดทำช่อง ยูทูบ (You Tube) ชื่อช่อง อาสา_พาเที่ยว โดยทำคลิปวิดีโอรูปแบบนำเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่ง โดยสอดแทรกความเชื่อ เรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเผยแพร่ในรูปแบบออนไลน์ พบว่า มียอดผู้ติดตามยูทูบเพิ่มขึ้นตามลำดับ

Picture 1: Example for Official Book “Belief, Narratives and History of the Lao-Thai Border Tourist Attraction in Ubon Ratchathani Province

องค์ความรู้ใหม่

Picture 2: Classification of Tourist Attractions as a Guideline for Organizing Travel Routes

จากภาพที่ 2 สรุปองค์ความรู้ได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัยที่ 6 อำเภอนั้น สามารถจำแนกลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นภูมิธรรม ซึ่งเป็นศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาจัดเส้นทางท่องเที่ยวแบบเชิงวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นภูมิลักษณะ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งพื้นที่วิจัยจะมีความโดดเด่นด้านรูปลักษณะ สามารถนำมาจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติได้ และแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางภูมิปัญญา มีความโดดเด่นด้านการทอผ้าฝ้ายธรรมชาติ และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สามารถจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์ตัวตน สร้างประสบการณ์ใหม่ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ สัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่นผ่านการลงมือทำได้ ทั้งนี้ จากการจำแนกกลุ่มตามลักษณะดังกล่าว การท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี และหน่วยงานในท้องถิ่นสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดเส้นทางในการท่องเที่ยวตามจุดมุ่งหมายการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวได้อีกรูปแบบหนึ่ง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การรวบรวมความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์สามารถนำไปพัฒนาเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจได้ เพราะในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าธุรกิจท่องเที่ยวมักจะเกี่ยวโยงกับสิ่งเหล่านี้ และมักจะถูกนำไปสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ การลงพื้นที่รวบรวมข้อมูลดังกล่าว ยังถือเป็นการสำรวจพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบว่าพื้นที่นั้นๆ มีความน่าสนใจอย่างไร ประชาชนรับรู้เรื่องราวของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ สามารถแนะนำนักท่องเที่ยวได้หรือไม่ ซึ่งพบว่า พื้นที่ทั้ง 6 อำเภอ โดยเฉพาะบริเวณที่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคลากรให้เกิดการรับรู้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เพราะการท่องเที่ยวต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และคนในท้องถิ่น หากต้องการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ดังที่ Yingkhong, and Khaodee (2022) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชนท่องเที่ยวชายแดนกับการสร้างมูลค่าเพิ่มซึ่งกล่าวสรุปไว้ว่า การนำเอาสิ่งที่เป็ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่มาเสนอในบริบทของการท่องเที่ยว เป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวในชุมชน ถือเป็นการอนุรักษ์สิ่งนั้นให้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และทุนทางวัฒนธรรมนั้นสามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน การเลือกทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าจึงถือเป็นประเด็นที่ท้าทายสำหรับผู้นำชุมชนชาวบ้าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ ถือว่าเป็นการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรม หากเปรียบทุนทางวัฒนธรรมเป็นอาหารที่ต้องได้รับการปรุงรสใหม่ซ้ำ (ทำซ้ำ การปรับเปลี่ยน การทำใหม่ การคิดใหม่ การสร้างความหมายใหม่) เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว การศึกษาวิจัยเพื่อรวบรวมความเชื่อ เรื่องเล่า และประวัติศาสตร์ จึงถือเป็นการจุดประกายความคิดที่สำคัญที่อาจทำให้คนในชุมชน หรือนักท่องเที่ยวเกิดความอยากรู้ อยากทราบที่ไปที่มาของพื้นที่ หากมีการนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ผ่านสื่อต่างๆ ก็จะช่วยสืบทอดเรื่องราวของพื้นที่ชุมชนให้คงอยู่ต่อไป และถือเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับ Srithon, and Tularak (2021) ได้กล่าวว่า การประยุกต์ใช้คติชนวิทยาในบริบทใหม่เพื่อสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมในสังคมไทย ได้มีการใช้นิทานตำนาน พิธีกรรมในชุมชนเป็นหนึ่งในการนำเสนอความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ เพื่อให้สังคมภายนอกรับรู้ความเป็นตัวตนที่มีลักษณะเฉพาะในด้านต่างๆ เป็นการนำเสนอภาพจากวัฒนธรรมดั้งเดิมในวิถีชีวิตวิเคราะห์คติชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย เพื่อแสดงให้เห็นว่าได้มีการปรับเปลี่ยนบริบทของข้อมูลคติชนให้เกิดการสร้างสรรคทั้งด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ สังคมดิจิทัล ที่มีการใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดมูลค่าและความน่าสนใจ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษาข้อมูลความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์แหล่งท่องเที่ยว ของทั้ง 6 อำเภอ พบว่า พื้นที่บริเวณนี้มีจุดแข็งในด้านวัฒนธรรมและระบบนิเวศที่มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่เคยได้รับความนิยมในการท่องเที่ยวถูกละเลย ไม่ได้มีการพัฒนาใดๆ ทั้งจากชุมชน หน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน รวมถึงหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จนทำให้สภาพของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ทรุดโทรมเสื่อมสภาพ และขาดความน่าสนใจ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไม่ได้รับความสนใจจากคนในพื้นที่ หากมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนฐานความคิดที่เน้นความสำคัญของการฟื้นฟู และอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น ถ่ายทอดให้ประชาชนในท้องถิ่นให้เข้าใจและสร้างความเข้มแข็งในท้องถิ่นของตน กระตุ้นจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นรู้จักศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น ด้านศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่เอกลักษณ์และคุณค่าที่มีในท้องถิ่น ตลอดจนมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่างๆ มากขึ้น พื้นที่อาจจะประสบความสำเร็จในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวมากกว่าปัจจุบัน รวมทั้งส่งเสริมการกระจายรายได้ให้เกิดขึ้นก็จะส่งผลดีต่อการท่องเที่ยว ซึ่ง Thanachokphisit, and Akkasaeng (2022) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการท่องเที่ยว

เชิงวัฒนธรรมของอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า อำเภอเขมราฐมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายในพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ นักท่องเที่ยวให้ความสนใจด้านต่างๆ แตกต่างกันไปเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การสนับสนุนส่งเสริมและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอเขมราฐ ต้องอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ไปสู่การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านการคมนาคมค่อนข้างสะดวก การจัดกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาและจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ริมฝั่งโขงและประเพณี ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวและเตรียมความพร้อมของเจ้าของพื้นที่ มีการบริการที่หลากหลายเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อและช่องทางต่างๆ วางแผนจัดเตรียมโปรแกรมการท่องเที่ยวไว้ล่วงหน้าสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมสถานที่ต่างๆ ของอำเภอเขมราฐ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีมาตรฐานที่ดีพอ สามารถต่อยอดการทำตลาดในเชิงรุกเพื่อนำสินค้าออกจำหน่ายนอกพื้นที่ และเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้สู่ครัวเรือน ดังที่ Swadsaen, and Nakpathom (2022) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจังหวัดนครนายกภายหลังสถานการณ์โควิด-19 พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดนครนายกอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยมุ่งสร้างและพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว 2) การสร้างความร่วมมือและส่งเสริมผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว 3) ส่งเสริมและการประชาสัมพันธ์ด้านการตลาด จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ต่างๆ 4) จัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น อบรมด้านมาตรฐานความปลอดภัย อบรมอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น 5) พัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่การเปลี่ยนแปลง โดยเน้นปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว 6) เพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการโดยส่งเสริมให้พัฒนาสินค้าผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ต่อยอดส่งเสริมให้เกิดการซื้อขาย

สรุป

จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องเล่า และประวัติศาสตร์ของ 1) แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นภูมิธรรม อันเกี่ยวข้องกับสถานปฏิบัติธรรมและวัดนั้น นักท่องเที่ยวจะนิยมไปด้วยจุดมุ่งหมายในการกราบสักการะบูชา หรือขอพรต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิต ตามความเชื่อหรือคำบอกเล่าที่ได้ยินมาว่าศักดิ์สิทธิ์ว่าเมื่อมากราบไหว้แล้วจะสมดังปรารถนา และบางคนก็มาเพื่อการเสี่ยงโชค ดังนั้น สถานที่ท่องเที่ยวกลุ่มนี้จึงจะมีเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับบุคคลที่เป็นที่เคารพศรัทธา พระพุทธรูป และสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงจะเป็นแรงจูงใจสำหรับนักท่องเที่ยว 2) แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในลักษณะที่พิจารณาจากรูปลักษณ์ของพื้นที่ ส่วนใหญ่จะปรากฏเป็นเรื่องเล่าที่เป็นการกำเนิด หรือ เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับชื่อของสถานที่นั้น ส่วนเรื่องประวัติศาสตร์ที่ปรากฏมักจะเกี่ยวข้องกับมนุษย์โบราณ และความเชื่อนั้นปรากฏค่อนข้างน้อยสำหรับแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ ต้องเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะที่โดดเด่น แปลกตา สวยงาม เนื่องจากนักท่องเที่ยวจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อชื่นชมความสวยงามของธรรมชาติและทัศนียภาพเท่านั้น จึงไม่ค่อยปรากฏความเชื่อในสถานที่กลุ่มนี้ เรื่องเล่าที่ปรากฏจึงมักบ่งบอกถึงรูปลักษณ์สัณฐานของสถานที่ 3) แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นภูมิปัญญา ความเชื่อ เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มักเป็นเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่อันบ่งบอก

ตัวตนของพื้นที่นั้นๆ และความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากแหล่งอื่น แหล่งท่องเที่ยวจุดนี้ใช้เอกลักษณ์เฉพาะเป็นแรงจูงใจให้เดินทางไปท่องเที่ยว เพื่อการเรียนรู้และการตัดสินใจเลือกซื้อ ทั้งนี้ แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรตระหนักถึงความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมในการพัฒนา ทักษะของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลเข้าถึงนักท่องเที่ยว ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง สถานที่ท่องเที่ยว ที่พัก ความมั่นคงและปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยเข้ามามีส่วนร่วมช่วยกันในการปรับปรุงและพัฒนาปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานท้องถิ่นสามารถเลือกมาเป็นจุดเด่นของพื้นที่ไปพัฒนา ต่อยอดเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและผลิตภัณฑ์ บริการต่างๆ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ส่งผลต่อรายได้ของคนในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสามารถนำไปวิเคราะห์เพื่อวางแผนเส้นทางการท่องเที่ยวตลอดจนนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษารวบรวมเกี่ยวกับเรื่องเล่า ตำนาน ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ของพื้นที่อื่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์ เพราะถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการขับเคลื่อนสังคมได้

2.2 ควรมีการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เป็นปัจจุบัน วิเคราะห์เส้นทางการท่องเที่ยวก่อนมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวและสามารถวางแผนการเดินทาง

References

- Harasarn, A., Namwong, P., & Sopha, J. (2023). The Potential Development Guidelines for the MICE Tourism Industry in Ubon Ratchathani Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 11(1), 280-291.
- National Economic and Social Development Board. (2022). *The 13th National Economic and Social Development Plan Years 2023-2027*. Bangkok: Office of the Economic Development and Economic Development Board, National Society Office of the Prime Minister.
- Phueakbuakhaol, S., & Buripatdee, C. (2018). Guidelines for Development of Cultural Tourism Attractions in Cha-Am District in Phetchaburi Province. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(2), 1672-1684.

- Srihiran, J. et al. (2021). Spiritual Tourism: Following the Footsteps of Local Literatures and the Serpent Rocket Festival, Ratanawapi District, Nongkhai Province. *Journal of Graduate Studies Review*, 17(2), 1-18.
- Srithon, A., & Tularak, U. (2021). Cultural Capital in the Dimension of Community Tourism Described through Stories, Legends, Local History and Community Way of Life. *Liberal Arts Review*, 16(2), 141-158.
- Swadsaen, S., & Nakpathom, P. (2022). The Guidelines for Sustainable Tourism Development in Nakorn Nayok Province after COVID-19 Situation. *Journal of Sustainable Tourism Development*, 4(2), 38-55.
- Swadsaen, S., & Nakpathom, P. (2022). The Guidelines for Sustainable Tourism Development in Nakorn Nayok Province after COVID-19 Situation. *Journal of Sustainable Tourism Development*, 4(2), 38-55.
- Thanachokphisit, K., & Akkasaeng, A. (2022). Cultural Tourism Management of Khemarat District, Ubon Ratchathani Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, 8(6), 177-191.
- Wanglomklang, B. (2019). Tourism Routes Following the Traces of Hundreds of Stories of Isan Folk Literature in the Cities of Yasothorn. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Yingkhong, K., & Khaodee, S. (2022). Identity of Border Tourism Community and Creating Added Value. *Wiwith Wannasarn Journal*, 6(1), 177-208.

คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ*

English Transliterated Words Appeared in Sermons Delivered

by Buddhadasa Bhikkhu

สิริมา เชียงเชาวไว

Sirima Chiengchaovai

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Thailand.

Corresponding Author's Email: sirimama@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาวงคำศัพท์ของคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ และ 2. ศึกษาวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากธรรมเทศนาของพุทธทาสภิกขุที่ได้รับการถ่ายทอดเป็นหนังสือแล้ว จำนวน 10 เรื่อง โดยใช้แนวคิดเรื่องการสัมผัสภาษาในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1. วงคำศัพท์ของคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ปรากฏวงคำศัพท์ทั้งสิ้น 4 วงคำศัพท์ ได้แก่ ศัพท์เฉพาะสาขาวิชา ศัพท์ที่เกี่ยวกับเครื่องใช้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกสถานที่และสิ่งของ และศัพท์ทั่วไป 2. วิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษพบ 2 ลักษณะ คือ การใช้คำทับศัพท์อย่างเดียว และการใช้คำทับศัพท์ประกอบคำอธิบายภาษาไทย ซึ่งการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาของพุทธทาสภิกขุนี้เป็นไปเพื่อให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจเนื้อหาธรรมะที่เทศนาได้อย่างชัดเจนและละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ; เทศนาธรรม; พุทธทาสภิกขุ

Abstract

The research article aimed at the following objectives: 1) to investigate English transliterated words appeared in sermons delivered by Buddhadasa Bhikkhu in terms of vocabulary bank; and 2) to examine the methods of English transliteration. The qualitative data were collected from Buddhadasa Bhikkhu's sermons appeared in ten books, and they were analyzed through language contact concept.

The findings revealed that 1) Vocabulary bank were categorized into four namely, specific words relevant to the subject, words related to appliances from modern technology, specific words for places and things, and general words; and 2) The results showed two methods of English transliteration namely, the use of only English transliterated words and the use of English transliteration with explanation in Thai language. It indicated that the use of English transliteration of Buddhadasa Bhikkhu aimed at letting audience comprehend the essence of Dharma precisely and deeply.

*Received July 27, 2023; Revised November 16, 2023; Accepted November 20, 2023

Keywords: English Transliterated Words; Sermon; Buddhadasa Bhikkhu

บทนำ

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้สื่อสารกัน สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่ไม่หยุดนิ่งเพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสมอง มีสติปัญญา สามารถที่จะคิด สร้างสรรค์ พัฒนาเปลี่ยนแปลงชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ภาษาซึ่งเป็นกลไกสำคัญของสังคมมนุษย์จึงอาจเปลี่ยนแปลงควบคู่กันไปกับสังคมมนุษย์ คำและประโยคในทุกภาษาอาจจะเปลี่ยนแปลง เพิ่มขึ้น หรือหายไปพร้อมกับความเจริญและความเสื่อมของสังคมมนุษย์ภาษามักจะเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคแต่ละสมัย โดยอาจเกิดจากปัจจัยภายในตัวภาษาและปัจจัยภายนอกภาษา คือ อิทธิพลของภาษาอื่น (Naksakul, 2011) โดยภาษาไทยในสังคมไทยได้สัมผัสกับภาษาอื่นมาเป็นเวลานานแล้ว เนื่องจากสังคมไทยมีผู้รู้พูดหลายภาษาสลับกันหรือปนกันมาเป็นเวลานาน และผลของการสัมผัสภาษาอาจปรากฏในรูปของ “การยืม” โดยอาจยืมลักษณะต่างๆ จากอีกภาษาหนึ่ง จนทำให้ตนเองเปลี่ยนไปจากเดิม (Prasitharathsint, 2005)

การยืมภาษา (Linguistic Borrowing) หมายถึง ปรากฏการณ์ที่ภาษาหนึ่งยืมตัวอักษร เสียง ความหมาย หน่วยคำ คำ สำนวน กฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ โครงสร้างประโยค วจนลีลา ฯลฯ จากภาษาอื่นมาใช้ โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงการยืมภาษามักมุ่งประเด็นไปที่การยืมคำเป็นหลักเพราะคำเป็นสิ่งที่ภาษาหนึ่งรับจากอีกภาษาหนึ่งไปใช้ได้ง่ายที่สุดและเกิดการยืมมากที่สุด (Changkwan-yuen et al. 2006) ปรากฏการณ์การยืมภาษาอื่นในภาษาไทยนี้เกิดจากประเทศไทยติดต่อกับชนชาติต่างๆ ที่เข้ามาค้าขายหรือมีสัมพันธทางการทูต ดังจะเห็นได้จากในภาษาไทยมีคำยืมจากภาษาเขมร จีน ขวามลายู ญวน ญี่ปุ่น บาลี สันสกฤต ละติน ฝรั่งเศส อังกฤษ ฯลฯ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งถือได้ว่าเป็นภาษาสากลที่ทุกประเทศทั่วโลกยอมรับและให้ความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นภาษากลางในการสื่อสาร หลักฐานที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรที่แสดงถึงการยืมภาษาอังกฤษมาใช้ในภาษาไทยในช่วงต้น คือ สนธิสัญญาทางการค้าระหว่างอังกฤษกับไทยเมื่อปี พ.ศ. 2369 และในเอกสารสิ่งพิมพ์อื่นๆ ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา แม้ว่าประเทศไทยจะมีการติดต่อกับชนชาติอังกฤษมาตั้งแต่สมัยพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา แต่ยังไม่พบหลักฐานที่แสดงให้เห็นแน่ชัดว่าคนไทยรับคำภาษาอังกฤษคำใดมาใช้ อย่างไรบ้าง ต่อมาเมื่อมีแท่นพิมพ์และตัวพิมพ์ภาษาไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้มีหลักฐานที่บันทึกคำยืมภาษาอังกฤษทั้งในสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและในเอกสารสิ่งพิมพ์อื่นๆ หลังจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คนไทยมีความรู้ภาษาอังกฤษมากขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้ในภาษาไทยปรากฏยืมคำภาษาอังกฤษมากขึ้นตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน โดยมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปคำเดิมในภาษาอังกฤษ ทั้งวิธีการถ่ายเสียงพยัญชนะ สระ และการกำหนดเสียงวรรณยุกต์ พบว่าทั้งวงศ์ศัพท์และจำนวนคำขยายขึ้นอย่างมาก (Udomwong, 1981)

วิธีการยืมคำภาษาอังกฤษมาใช้ในภาษาไทยพบว่ามี 3 วิธี (Kullawanich, 1992) ได้แก่ 1) การแปลศัพท์ คือ การยืมคำที่ไม่เคยรู้จักหรือไม่เคยมีใช้ในภาษาไทยหรือการกล่าวถึงความคิดหรือนามธรรมซึ่งไม่ใช่ความคิดหรือนามธรรมที่เคยมีมาก่อนการยืมคำ ซึ่งจะต้องแปลเป็นคำภาษาไทยให้มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษ เช่น Tea Spoon มีความหมายว่า “ช้อนชา” Table Spoon มีความหมายว่า “ช้อนโต๊ะ” ฯลฯ 2) การบัญญัติศัพท์ คือ การรับเอาเฉพาะความคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้นมาสร้างคำขึ้นใหม่ มักใช้ในคำศัพท์ทางวิชาการ ซึ่งบัญญัติศัพท์ขึ้นโดยนักวิชาการสาขาต่างๆ หน่วยงานราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบ คือ ราชบัณฑิตยสถาน เช่น Globalization มีความหมายว่า โลกาภิวัตน์ และวิธีสุดท้ายคือ 3) การทับศัพท์ คือ การยืมจากภาษาหนึ่ง มาใช้ในอีกภาษาหนึ่งโดยการถ่ายเสียงและถอดอักษร วิธีการนี้ทำได้ง่ายและปรากฏ

เด่นชัดที่สุดว่าเป็นคำยืมจากภาษาอังกฤษ เช่น กราฟ (Graph) คลินิก (Clinic) ฯลฯ และเมื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่ในภาษาไทยใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ อาจมีสาเหตุหลายประการ (Bundhuwong, 2017) ดังนี้ 1) ผู้ใช้ภาษาออกเสียงได้สะดวก หมายถึง การออกเสียงตามแบบคนไทย กล่าวคือ หากเป็นคำศัพท์ภาษาอังกฤษหนึ่งพยางค์ คนไทยสามารถเปล่งเสียงคำนั้นได้ทันทีโดยไม่ต้องปรับเปลี่ยน หรือถ้าเป็นคำสองพยางค์ขึ้นไป ผู้ใช้ภาษาสามารถลงเสียงพยางค์หนักเบาพยางค์ใดก็ได้ หรือไม่ลงความหนักเบาของพยางค์ก็ได้หรือจะออกเสียงวรรณยุกต์หรือไม่ก็ได้ และถือว่าอยู่ในหลักประหยัดการออกเสียงคือ สั้น กระชับ และได้ใจความ เพราะบริบทในการสื่อสารทำให้เข้าใจได้ตรงกัน 2) ผู้ใช้ภาษาไม่ทราบว่าคำภาษาอังกฤษคำนั้นใช้คำภาษาไทยแทนว่าอย่างไร จึงเลือกใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ 3) ผู้ใช้ภาษารู้จักคำภาษาไทยที่ใช้แทนแต่ไม่ใช่ เพราะคำภาษาอังกฤษจำง่ายกว่าและเคยใช้คำศัพท์นั้นมาตั้งแต่แรกและจดจำไว้ หากมีการเปลี่ยนมาใช้เป็นภาษาไทยอาจจะต้องใช้เวลา หรืออาจเป็นเพราะเห็นว่าการใช้ภาษาโดยการปนภาษาอังกฤษเข้ามาในประโยคสนทนาทำให้เท่กว่าใช้ภาษาไทยเพียงภาษาเดียว และ 4) อาจเป็นเพราะคำยืมนั้น เป็นคำศัพท์เฉพาะเจาะจงในสายงานวิชาชีพนั้น

ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษเข้ามามีบทบาทในภาษาไทยเป็นระยะเวลายาวนานแล้วและเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนไทยบางพวกมีค่านิยมว่าการใช้คำภาษาอังกฤษปนกับภาษาไทยเป็นการแสดงว่าตนเป็นผู้มีการศึกษาหรืออยู่ในวงสังคมชั้นสูง ทำนองเดียวกับคนไทยสมัยก่อนมีค่านิยมเช่นนี้กับภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาเขมร ในปัจจุบันนี้จึงพบวงศัพท์คำยืมภาษาอังกฤษกระจายอยู่ทั่วไปในภาษาไทย (Changkwan-yuen et al. 2006) เมื่อพิจารณาการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในภาษาไทยปัจจุบันพบว่ามีอยู่ในเกือบทุกวงการ ไม่ว่าจะเป็นการเมืองการปกครอง การสาธารณสุข ธุรกิจ การศึกษา การสื่อสารมวลชน ฯลฯ และมีการศึกษาคำทับศัพท์ในวงการต่างๆ เช่น การวิเคราะห์ลักษณะการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในนิตยสารบันเทิงไทย (Raksa, 2015) การทับศัพท์ภาษาอังกฤษในวรรณกรรมสำหรับเด็กเยาวชนรางวัลซีไรต์ (Chesamoche et al. 2018) การยืมศัพท์ในบทความเรื่อง Lexical Borrowing in English Language Tourism Magazines in Southern Thailand: Linguistic Features of Thai English Words and Users' Perspectives (Bennui, 2019) คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่ปรากฏในนิตยสาร Vogue Thailand (Thongsakul, 2019) ฯลฯ ผลการศึกษาล้วนแสดงให้เห็นว่ามีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในภาษาไทยอย่างกว้างขวางและแพร่หลายมากขึ้น

ส่วนตัวผู้วิจัยนั้น สนใจในด้านพุทธศาสนาและเห็นว่าในวงการพุทธศาสนาปรากฏการใช้คำยืมจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเป็นจำนวนมาก ดังนั้น จึงต้องการศึกษาว่า ในวงการพุทธศาสนาจะมีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษเช่นเดียวกับวงการอื่นหรือไม่ อย่างไร โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธศาสนิกชน (พุทธทาส อินทปัญโญ) ทั้งนี้เนื่องจากพุทธทาสภิกขุเป็นพระภิกษุรูปสำคัญที่อุทิศกำลังกายใจทั้งชีวิตเพื่อชี้แนะแนวทางการใช้ชีวิตและการดับทุกข์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ สานต่อพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้รุ่งเรืองและคงอยู่สืบไป ดังจะเห็นได้จากการที่พุทธทาสภิกขุประกาศใช้นาม “พุทธทาส” โดยไม่เปลี่ยนไปตามสมณศักดิ์ เพื่อให้บุคคลทั่วไปและชาวต่างประเทศเรียกขานได้โดยง่าย (Dhammapramote, 2006) และเพื่อประกาศอุดมคติสูงสุดในชีวิต นั่นคือ อุทิศตนเป็นทาสของพระพุทธศาสนา ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศมอบรางวัล “บุคคลสำคัญของโลก” ประจำปี พ.ศ. 2548-2549 เพื่อยกย่องคุณความดีที่พุทธทาสภิกขุได้ปฏิบัติต่อประชาคมโลกให้ประจักษ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวงคำศัพท์ของคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ
2. เพื่อศึกษาวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยเอกสาร วิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.1 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการยืมภาษา เช่น Kullawanich (1992) Prasitharathsint (2005) Changkwan-yuen et al. (2006) Naksakul (2011)

1.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคำทับศัพท์ เช่น Raksa (2015), Chesamoche et al. (2018), Bennui (2019), Thongsakul (2019)

1.3 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลงานของพุทธทาสภิกขุ เช่น Watcharaporn (1978), Buddhadasa Bhikkhu (2001), Dhammapramote (2006)

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุที่ได้รับการถ่ายทอดเป็นหนังสือแล้ว จำนวน 10 เรื่อง ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับสลาก

ตารางที่ 1 คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ

เรื่องที่	เรื่อง	วันที่เทศนา
1	ภาษาคน - ภาษาธรรม	8 ตุลาคม 2509
2	ชาตินี้ ชาติหน้า เรื่องผีๆ สารๆ	24 เมษายน 2510
3	ยิ่งฉลาด ยิ่งทุกข์	16 กุมภาพันธ์ 2512
4	ประมวลปรมัตถธรรมที่คนธรรมดาควรทราบ	4 กุมภาพันธ์ 2522
5	ธรรม พรปีใหม่	29 ธันวาคม 2522
6	ชีวิตคู่	16 มีนาคม 2523
7	ชีวิตที่ต้องรู้จัก	21 มีนาคม 2523
8	ธรรมะเป็นคู่ชีวิต	23 มกราคม 2528
9	สวรรค์ในหน้าที่การงาน	4 มิถุนายน 2532
10	ชีวิตนี้มีค่า	15 สิงหาคม 2533
รวมทั้งสิ้น 10 เรื่อง		

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดเรื่องการสัมผัสภาษา Prasitharathsint (2005) ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (The Royal Institute, 2013) โดยจะจัดหมวดหมู่ของคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษและพิจารณาวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษนั้น

อนึ่ง ในตัวอย่างประกอบการอธิบาย ผู้วิจัยจะคัดลอกตัวอย่างคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษแบบดั้งเดิมตามที่ปรากฏในต้นฉบับ มิได้ปรับแก้ทั้งคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่เขียนโดยใช้ตัวอักษรภาษาอังกฤษและเขียนโดยใช้ตัวอักษรภาษาไทยในข้อความเดียวกัน ดังนี้

ภาษาชีววิทยา ก็ว่าความสดอยู่ได้ของ nucleus ของ **cell เซลล์** หนึ่ง ...

(Buddhadasa Bhikkhu, 1986)

หากต้นฉบับใช้ตัวสะกดผิด เช่น คำว่า “Oxygen” ต้องเขียนเป็นภาษาไทยว่า “ออกซิเจน” แต่ต้นฉบับพิมพ์เป็น “ออกซิเยน” ผู้วิจัยจะใช้เช่นเดียวกับที่ปรากฏในต้นฉบับ ต้องการแต่เรื่องสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้อง ให้มี**ออกซิเยน**พอ ไม่มีตาย ...

(Buddhadasa Bhikkhu, 1991)

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยยกตัวอย่างประกอบการอธิบายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 2 ข้อ ได้แก่ 1. ด้านวงคำศัพท์ของคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ 2. ด้านวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาวงศ์คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษพบว่า มีทั้งสิ้น 4 วงศ์คำ ได้แก่ 1) ศัพท์เฉพาะสาขาวิชา 2) ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องใช้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ 3) ศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกสถานที่และสิ่งของ และ 4) ศัพท์ทั่วไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ศัพท์เฉพาะสาขาวิชา

1.1.1 ศัพท์ที่เป็นชื่อของสาขาวิชา

คำศัพท์ที่เป็นชื่อสาขาวิชา หมายถึง ชื่อแขนงวิชาต่างๆ พบชื่อสาขาวิชา ได้แก่ ฟิสิกส์ (Physics) ปรัชญา (Philosophy) ศิลปะ (Art) ตรรกศาสตร์ (Logic) ปุราณวิทยา (Mythology) ดังข้อความต่อไปนี้

(1) นอกเหนือที่วิชา physics จะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยได้ อย่างนี้เรียกว่า meta-physics

(Buddhadasa Bhikkhu, 1986)

(2) ใช้คำว่า ปรัชญา หมายถึงสิ่งที่เรียกว่า Philosophy

(Buddhadasa Bhikkhu, 1985)

(3) แล้วคำว่าศิลปะแห่งการดำรงชีวิตนี้ เขาก็ยิ่งใช้กันมาก เพราะว่าคนพวกนี้ชอบคำว่า ศิลปะ หรือ Art ในเมืองไทยเรายังไม่ค่อยมี

(Buddhadasa Bhikkhu, 1987)

(4) ตรงนี้บางคนอาจจะค้านว่ามันผิด แล้วผิดหลัก Logic ทำไมความอยากรู้เกิดก่อน

(Buddhadasa Bhikkhu, 1987)

(5) คัมภีร์ไบเบิลเขาเขียนไว้ในรูปของนิยาย ในรูป Mythology

(Buddhadasa Bhikkhu, 1991)

1.1.2 ศัพท์เฉพาะที่ใช้ในสาขาวิชา

1.1.2.1 วิทยาศาสตร์

คำศัพท์เฉพาะสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ (Science) เช่น เซลล์ นิวเคลียส อมิก้า ฯลฯ มักจะไม่มีศัพท์บัญญัติภาษาไทย ดังนั้นพุทธทาสภิกขุจึงใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนา ดังข้อความต่อไปนี้

(6) ต้องรู้กันเสียก่อนว่าชีวิตนี้มันหมายถึงอะไร พุทฺธในทางวิทยาศาสตร์ พุทฺธกันอย่างไม่มีสาระอะไร เมื่อ protoplast ในเซลล์หนึ่งๆ มันยังสดอยู่ มันยังไม่เน่า มันยังไม่แห้ง มันยังมีความสดอยู่ protoplast ในเซลล์หนึ่งๆ ก็มีชีวิต นั่นแหละคือชีวิต...

(Buddhadasa Bhikkhu, 1990)

(7) ภาษาที่ละเอียดที่สุด เช่น ภาษาชีววิทยา ก็ว่าความสดอยู่ได้ของ nucleus ของ cell เซลล์หนึ่ง

(Buddhadasa Bhikkhu, 1986)

(8) เป็นเรื่องวัตถุชีวิตตั้งต้นในน้ำ จนกระทั่งเป็นสัตว์ชนิดปลาขึ้นมา เรียกว่าเป็นสัตว์สมบูรณ์แบบ เมื่อยังเป็นเซลล์ เป็นอัมบิ อะไรทำนองนั้น เรียกว่ายังไม่สมบูรณ์แบบ ไม่มีกระดูกสันหลัง ...

(Buddhadasa Bhikkhu, 1991)

(9) ตั้งแต่วันที่หนึ่งก่อนสิ่งใดหมด เมื่อนั้นดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในสากลจักรวาลยังไม่มี ยังไม่มี system ไหนทั้งหมด solar system nebula ไหนก็ยังไม่

(Buddhadasa Bhikkhu, 1991)

(10) ลักษณะของมันก็คล้ายๆ กับสิ่งที่เราเรียนกันในวิชาวิทยาศาสตร์ว่า อีเธอร์ (ether) อีเธอร์ ซึ่งมีอยู่เต็มไปทั้งโลก เป็นเครื่องรองรับโลก ...

(Buddhadasa Bhikkhu, 1989)

จากการศึกษาพบว่า พุทธทาสภิกขุใช้คำศัพท์เฉพาะสาขาวิชาวิทยาศาสตร์นี้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องการอธิบายเรื่องกำเนิดของสิ่งมีชีวิตและเรื่องสภาพชีวิตของมนุษย์ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์ มีระบบแบบแผน สามารถอธิบายความเป็นมาได้อย่างเป็นเหตุผล

1.1.2.2 จริยศาสตร์

คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษทางด้านจริยศาสตร์ (Ethics) ที่พบในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ ดังข้อความต่อไปนี้

(11) จริยธรรมสากลซึ่งมิใช่ศาสนาไหน ไม่เกี่ยวกับศาสนาไหนเป็นจริยธรรมสากล ยุติกันไว้เป็นแบบฉบับที่เรียกว่า Philosophy of morality; ethics ที่เรียก ethics นี้มันก็มาถึงที่ว่า มีความสงบสุข เพราะไม่มีความทุกข์

(Buddhadasa Bhikkhu, 1990)

(12) ความดีสูงสุดทางจริยธรรม ทางจริยธรรมสากล ไปดูใน Encyclopedia อย่าง Britannica นี้ก็ได้ ในเรื่องนี้เขาอธิบายไว้ละเอียด ไปดูในบทที่ว่า Philosophy of morality นั้น เรียกเป็นภาษากลาง ทั่วโลกว่า Summum Bonum

(Buddhadasa Bhikkhu, 1990)

1.1.2.3 ปรัชญา

คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษทางด้านปรัชญา (Philosophy) ที่พบในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ ดังข้อความต่อไปนี้

(13) ทำไมจึงทนอยู่ไม่ได้ เพราะว่าปัญหาทั้งหลายนั้นมันรบกวน มันเป็นเรื่องหนักอกหนักใจ รบกวนด้วยการทำความเข้าใจ เขาก็มีคำพูดกันมาอีกคำหนึ่งว่า Burden of life ของหนักของชีวิต มันก็คือปัญหาของชีวิต เพราะมันเป็นของหนักกดทับแก่ชีวิต

(Buddhadasa Bhikkhu, 1987)

(14) ไม่ใช่เพื่อตัวกู ถ้าเพื่อตัวกูมันจะเป็นบวกเป็นลบ แล้วก็สามารถที่จะมีความรักสากล ไปใช้คำว่าความรักสากล น่าเอ็นดู universal love ความรักสากล คือรักทั้งหมด

(Buddhadasa Bhikkhu, 1990)

1.1.2.4 รัฐศาสตร์

คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษทางด้านรัฐศาสตร์ (Political Science) ที่พบในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ ดังข้อความต่อไปนี้

(15) ธรรมชาติสร้างให้มาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ๆ เป็นพวกๆ ต้องเห็นแก่พวก ต้องทำงานเพื่อพวกมนุษย ไม่ใช้เพื่อตัวคนเดียว แต่แล้วก็ต้องทำให้ถูกต้องตามหลักธรรมะ เลยต้องใช้คำว่า ธัมมิกสังคมนิยม ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ มีแต่จะล้าง เลิกล้างคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นสังคมนิยมของผู้आมาตมาดร้าย เรียกว่า “ธัมมิกสังคมนิยม” พูดไปแล้วก็มีผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษ เรียกว่า Dhammic Socialism สนใจก็ลองไปหาอ่านดู

(Buddhadasa Bhikkhu, 2001)

(16) จิตใจนี้เป็นของประหลาด ถ้าอบรมถูกวิธีแล้ว มันกระโดดยาวๆ กระโดดยิ่งไกลกว่าพวกคอมมิวนิสต์ เสียอีก แล้วมันก็ไปสู่นอกโลกได้ เรียกว่าเป็นโลกุตตระ

(Buddhadasa Bhikkhu, 1987)

1.1.2.5 นิเทศศาสตร์

คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษทางด้านนิเทศศาสตร์ (Communication Art) ที่พบในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ ดังข้อความต่อไปนี้

(17) มนุษย์มันเริ่มวิ่งในทางวิญญาน มีวิวัฒนาการทางวิญญานมันมีลักษณะเหมือนวิ่งจนกระทั่งเรามีเครื่องมือ มี mass medium ต่างๆ มีเครื่องพิมพ์ มีวิทยุ มีอะไรต่างๆ มีเครื่องพิมพ์ มีวิทยุ

(Buddhadasa Bhikkhu, 1991)

(18) ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นสื่อสำหรับให้รู้สึกได้ จึงเรียกมันว่า สื่อ หรือ อายตนะ อายตนะแปลว่า ที่ติดต่อ ที่ติดต่อเหมือนมีเดีย (medium) อย่างนี้ข้างในคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะมันรู้สึกต่อข้างนอกได้ ข้างนอกจึงมี ถ้าข้างในไม่รู้สึกอะไรได้ ข้างนอกก็เท่ากับไม่มี

(Buddhadasa Bhikkhu, 1989)

1.1.2.6 จิตวิทยา

คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษทางด้านจิตวิทยา (Psychology) ที่พบในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ ดังข้อความต่อไปนี้

(19) ทุกๆ คู่ของความเป็นบวกและความเป็นลบ ไม่ครอบงำจิตใจของเรา เดียวกันในภาษาจิตวิทยาเขาก็รู้จักกัน เขาก็เรียกว่า pair of opposite คู่ตรงกันข้าม

(Buddhadasa Bhikkhu, 1990)

1.2 ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องใช้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่

คำศัพท์เกี่ยวกับเครื่องใช้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ หมายถึง ศัพท์ที่เป็นชื่อเรียกสิ่งของ อุปกรณ์เครื่องใช้ พาหนะ สิ่งประดิษฐ์ที่มาจากการคิดค้นทดลองทางเทคโนโลยีวิทยาการสมัยใหม่ รวมถึงคำที่เกี่ยวข้องกับวิทยาการสมัยใหม่แขนงต่างๆ ดังข้อความต่อไปนี้

(20) ไฟฟ้าอย่างนี้ ถ้าตามทางธรรมะถือว่า เป็นรูปธาตุ มันจะเป็นนามธาตุไม่ได้ แต่เราไม่รู้จักไฟฟ้า เราจับตัวไฟฟ้าไม่ได้ คล้ายๆ กับว่ามันเป็นนาม แล้วมันก็มีร่างกาย เช่น หม้อแบตเตอรี่บ้าง ขดลวดบ้าง ...

(Buddhadasa Bhikkhu, 1989)

(21) มันทำเครื่องมือเตอร์ อาศัยอิเล็กทรอนิกส์ทันสมัยที่สุดนั้น วัดความรู้สึกของต้นไม้ วัดความรัก ความโกรธกลัวอะไรของต้นไม้ได้โดยเข็มวัด

(Buddhadasa Bhikkhu, 1987)

(22) เด็กๆ ก็จะไม่โห่ เขาว่าเขาจะไปดูสไลด์กันต่อไปอีก

(Buddhadasa Bhikkhu, 1988)

(23) เป็นเครื่องที่รวม 2,000 เครื่องแล้วกระมัง เฮลิคอปเตอร์อย่างเดียว

(Buddhadasa Bhikkhu, 1991)

1.3 ศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกสถานที่และสิ่งของ

คำศัพท์เฉพาะเรียกสถานที่และสิ่งของ หมายถึง วิสามานยนามหรือคำนามเฉพาะเจาะจง เป็นชื่อเรียกเฉพาะของสิ่งของและสถานที่ต่างๆ ดังข้อความต่อไปนี้

(24) ได้ยินมาว่า สำนักศึกษาชั้นเลิศของโลก เช่น ยุค Cambridge, Oxford เกิดขึ้นมานั้นนะ เขาให้เกียรติความเป็นนักกีฬามากกว่านักเรียนที่เก่งทางการศึกษา เพราะว่าถ้ามันเป็นนักกีฬาจริง มันมีศีลธรรม

(Buddhadasa Bhikkhu, 1990)

(25) ความดีสูงสุดทางจริยธรรม ทางจริยธรรมสากล ไปดูใน Encyclopedia อย่าง Britannica นี่ก็ได้ในเรื่องนี้เขาอธิบายไว้ละเอียด

(Buddhadasa Bhikkhu, 1990)

(26) มนุเป็นคนสูงสุดในประวัติศาสตร์ฝ่ายอินเดียเอเชีย

(Buddhadasa Bhikkhu, 1987)

(27) เขาไม่เข้าใจเรื่องนี้ในไบเบิลด้วยซ้ำไป นี่พวกพุทธเราก็อ่านกัน ไม่เข้าใจเรื่องสุญญตา เรื่องอนัตตา... และก็ตีความไม่ถูก แม้แต่ในคัมภีร์ยูเนสโกในหน้าแรก ว่าหมายความว่าอะไร

(Buddhadasa Bhikkhu, 1991)

1.4 ศัพท์ทั่วไป

ศัพท์ทั่วไป หมายถึง คำศัพท์ที่ไม่เฉพาะเจาะจงว่าจะต้องใช้ในสาขาวิชาใด สาขาวิชาหนึ่งใช้ในการบรรยายสิ่งของ เหตุการณ์ และกริยาอาการต่างๆ พบทั้งที่เป็นคำนาม คำกริยา และคำคุณศัพท์ ดังนี้

คำนาม เช่น Qualification, Stableness, Coldness, Activeness, Material, Quality

คำกริยา เช่น Excite, Progress, Classify, Regard, Develop, Discriminate, Impress

คำคุณศัพท์ เช่น Positive, Negative, Pure, Good

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษพบว่า มี 2 ลักษณะ คือ การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษอย่างเดียว และการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบคำอธิบายภาษาไทย ดังนี้

2.1 การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษอย่างเดียว

การทับศัพท์เป็นการถ่ายเสียงคำภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยโดยไม่ต้องมีคำแปล เพราะคนไทยส่วนใหญ่ใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษเหล่านี้อย่างแพร่หลาย และเป็นที่เข้าใจกันเป็นอย่างดี พุทธทาสภิกขุจึงใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษเพียงอย่างเดียวในการอธิบายความธรรมะ ดังข้อความต่อไปนี้

(28) มนุษย์อีกคนมันก็คิดว่า เราก็คงไปเอามากินหลายวันดีกว่า พอเอามากินหลายวันดีกว่าทุกคน มันก็หมด มันเกิดไม่ทัน แล้วมนุษย์มันก็มีมากขึ้น ก็เลสที่เรียกว่า ความมีอะไรเป็นของเรา มันก็เริ่มมีขึ้น เริ่มมีการสต็อก สัตว์ก็เอามาเลี้ยง มาเป็นของเลี้ยง มาผสมพันธุ์ มันก็เริ่มมีความคิดในทางตัวกู - ของกู รุนแรงขึ้น

(Buddhadasa Bhikkhu, 1991)

(29) แล้วมันก็อาศัยที่ตั้งของมัน คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ นี่ เป็นออฟฟิศให้มันทำงานของมันได้ ฉะนั้น ร่างกายนี้ก็เหมือนกับออฟฟิศ สำหรับธาตุวิญญาณทำงานได้

(Buddhadasa Bhikkhu, 1989)

(30) เป็นเครื่องที่รวม 2,000 เครื่องแล้วกระมัง เฮลิคอปเตอร์อย่างเดียว

(Buddhadasa Bhikkhu, 1991)

(31) ถ้าเป็นพ่อค้าอันธพาลขูดรีด ก็เอากำไรร้อยเปอร์เซ็นต์ พันเปอร์เซ็นต์ หมื่นเปอร์เซ็นต์ ถ้าเป็นพ่อค้าที่คิดแต่ว่าเราจะเป็นเพียงพ่อค้าให้ความสะดวกสบายแก่เพื่อนมนุษย์ เอากำไรสัก 10 เปอร์เซ็นต์ 20 เปอร์เซ็นต์ ก็พอแล้ว อย่างนี้ไม่มีใครเดือดร้อน พ่อค้าคนนั้นก็เป็นคนที่ว่าช่วยทำให้โลกนี้สมบูรณ์

(Buddhadasa Bhikkhu, 1988)

(32) ไม่ให้กินสัก 3-4 วัน มันก็มีอาการอย่างนั้น ฉะนั้น เรื่องกินไม่มีปัญหา ต้องการแต่เรื่องสิ่งแวดล้อมให้ถูกต้อง ให้มีออกซิเจนพอ ไม่มีตาย แต่ถ้าขาดออกซิเจน น้ำเสียนี้ 3-4 ชั่วโมงก็ตายแล้ว

(Buddhadasa Bhikkhu, 1991)

2.2 การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบคำอธิบายภาษาไทย

การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบคำอธิบายภาษาไทย หมายถึง การถ่ายเสียงคำภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยโดยอธิบายเป็นภาษาไทยประกอบ หรือใช้คำภาษาไทยแล้วใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบ ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจสิ่งที่พุทธทาสภิกขุต้องการบรรยายได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังข้อความต่อไปนี้

(33) ถ้ามันพิสูจน์ความมีประโยชน์มากพอ จนเรียกร้องความต้องการได้ มันก็มีค่าในความหมายของคำว่า code คือ ตราค่าได้บัญญัติราคาได้ ซื้อขายกันได้

(Buddhadasa Bhikkhu, 1990)

(34) ความรู้เรื่องชีวิตโดยแท้จริงก็คือเรื่องปฏิจกสมุปบาท ซึ่งเป็นตัวพระศาสนา ถ้าเรียกเป็นภาษาฝรั่งเขาเรียกว่า Dependence Condition แปลว่าอาศัยกัน Condition แปลว่าปรุง ปรุงกันขึ้นมาอาศัยกันแล้ว ปรุงขึ้นมา นี้เรียกว่า ปฏิจกสมุปบาท อาศัยต่อกับรูปเกิดจักขุวิญญาณ จักขุวิญญาณปรุงผัสสะ ผัสสะปรุงเวทนา เวทนาปรุงต้นหา ต้นหาปรุงอุปาทาน อุปาทานปรุงภพ ไม่มีอะไรเป็นตัวเอง มีแต่ปรุงและถูกปรุง

(Buddhadasa Bhikkhu, 1987)

(35) ความรู้สึกว่า ตัว นั้นคือคำว่า ego, ego ว่าตัว egoism ว่าความมีตัว เราจะอ่านพบในหนังสือภาษาอังกฤษบ่อยแะ egoism ถ้าว่าเป็นภาษาธรรมดา ก็ใช้คำว่า self, self คือตัว ... ถ้ามันเห็นแก่ตัวเขาก็เรียกว่า selfish

(Buddhadasa Bhikkhu, 1985)

(36) ฉะนั้น ถ้าความคิด idea อะไรเกิดขึ้นในจิต จิตมันก็ได้รับอันนั้น มโน เดียวเรียกว่า จิต เดียวเรียกว่า มโน มโนมีความคิด มันไม่ใช่เชิงความคิด คือ รูปเรื่องของความคิดมันมากระทบกันเข้ากับจิต ที่เรียกว่า idea ในภาษาอังกฤษนั้นถูกแล้วสำหรับสิ่งที่จะมากระทบจิต จิตมันก็มีความรู้สึกทางจิต ซึ่งเรียกว่า มโนวิญญาณ

(Buddhadasa Bhikkhu, 1989)

(37) นี่พวกฝรั่งเขาก็พูดกันถึงข้อนี้มากที่เรียกว่า Problem of life, Problem นี่ทำไมมันเป็นปัญหา หรือว่ามันเป็นปัญหาขึ้นมาแล้วมันเป็นอย่างไร ทำไมจึงทนอยู่ไม่ได้ ... เขาก็มีคำพูดกันขึ้นมาอีกคำหนึ่งว่า Burden of life ของหนักของชีวิต มันก็คือปัญหาของชีวิต เพราะมันเป็นของหนักกดทับแก่ชีวิต

(Buddhadasa Bhikkhu, 1987)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการเทศนาธรรมจะมีคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษปนอยู่ด้วย โดยพุทธทาสภิกขุจะใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษเพียงอย่างเดียวโดยไม่แปลเป็นภาษาไทยประกอบ หากคำนั้นเป็นคำที่คนไทยส่วนใหญ่ใช้ในชีวิตประจำวันและเข้าใจความหมายดีแล้ว เช่น เปอร์เซ็นต์ ออฟฟิศ ฯลฯ แต่หากคำภาษาอังกฤษนั้นเป็นคำที่ไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น Dependence Condition พุทธทาสภิกขุจะอธิบาย

เป็นภาษาไทยประกอบ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายและเข้าใจประเด็นที่กำลังเทศนาอยู่ในขณะนั้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยนี้ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรม มีรายละเอียดดังนี้

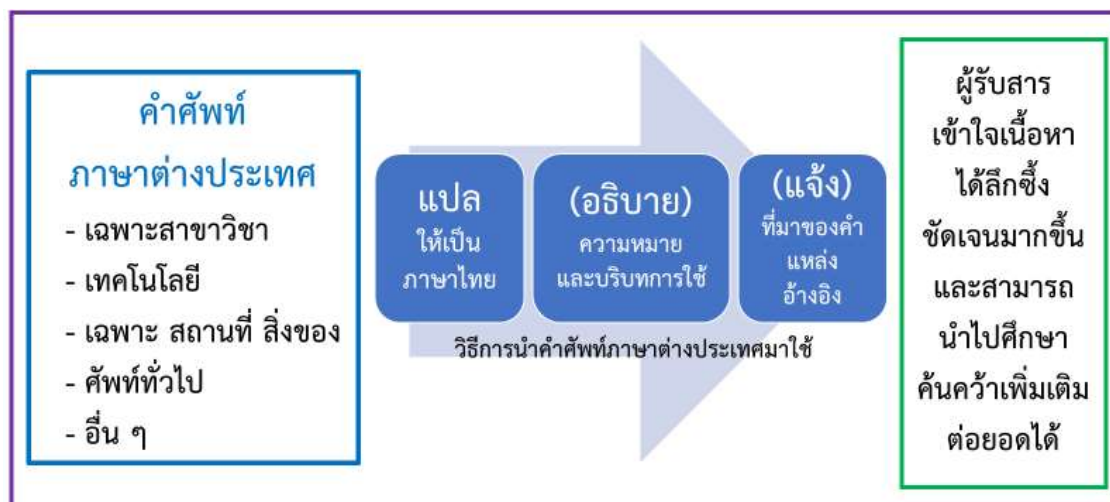

Figure 1: How to Use Foreign Vocabulary to Explain

การใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษในประเทศไทยมีมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คนไทยมีความรู้ภาษาอังกฤษมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงปรากฏการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษอย่างกว้างขวางขึ้นในเกือบทุกวงการ อาทิ การเมืองการปกครอง การสาธารณสุข ธุรกิจ การสื่อสารมวลชน การศึกษา รวมถึงวงการศาสนาที่คนส่วนใหญ่อาจคิดว่าจะปรากฏภาษาต่างประเทศเพียงภาษาบาลีและสันสกฤตเท่านั้น แต่ผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้เห็นว่าในวงการพุทธศาสนาใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษเช่นเดียวกับวงการอื่นๆ ดังจะเห็นได้จากการเทศนาของพุทธทาสภิกขุที่ปรากฏคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษปนอยู่ด้วย 4 วงศัพท์ ได้แก่ ศัพท์เฉพาะสาขาวิชา ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องใช้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกสถานที่และสิ่งของ และศัพท์ทั่วไป มิใช่เพราะไม่ทราบว่ามีคำภาษาไทยใช้แทนว่าอย่างไรหรือรู้จักคำภาษาไทยแต่ไม่ต้องการใช้เพราะคำภาษาอังกฤษจำง่ายกว่า ดังเช่นผลการศึกษาเรื่องคำทับศัพท์ในกลุ่มตัวอย่างอื่น (Bundhuwong, 2017) แต่เป็นเพราะพุทธทาสภิกขุมุ่งไปยังผลลัพธ์ของการสื่อสาร โดยจะใช้วิธีการแปล อธิบาย และแจ้งที่มาของคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษนั้นเพื่อให้ผู้ฟังได้รู้และเข้าใจธรรมะอย่างลึกซึ้ง ทราบถึงที่มาของความรู้นั้นและสามารถนำไปศึกษาเพิ่มเติมได้ ดังนั้น ผู้ที่เป็นองค์ปาฐกจึงอาจนำองค์ความรู้เรื่องวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจากงานวิจัยนี้ไปใช้ในการอธิบายเนื้อหาธรรมะหรือเนื้อหาความรู้ด้านต่างๆ ที่ต้องใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่นเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการอธิบายความแก่ผู้รับสาร

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วงศัพท์ของคำยืมภาษาอังกฤษที่พุทธทาสภิกขุใช้การเทศนาธรรมมีทั้งสิ้น 4 วงศัพท์ คือ 1) ศัพท์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ 2) ศัพท์ที่เกี่ยวกับเครื่องใช้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ 3) ศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกสถานที่และสิ่งของ และ 4) ศัพท์ทั่วไป พุทธทาสภิกขุมักจะใช้ศัพท์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำศัพท์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เป็นวิทยาศาสตร์ สามารถอธิบายความเป็นมาของสิ่งต่างๆ ได้อย่างเป็นเหตุผล โดยเฉพาะเมื่อเทศนาเรื่องเกี่ยวกับการกำเนิดของมนุษย์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเรื่องกำเนิดของมนุษย์นั้น ถือเป็นข้อเท็จจริงสำคัญขั้นพื้นฐานที่พุทธทาสภิกขุต้องการอธิบายให้ผู้ฟังทราบเป็นเบื้องต้นก่อนจะนำเข้าสู่หลักธรรมต่างๆ ดังนั้นจึงปรากฏการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษด้านวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดของมนุษย์เป็นจำนวนมาก และปรากฏการใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษเฉพาะในสาขาวิชาอื่นด้วย เช่น จริยศาสตร์ รัฐศาสตร์ จิตวิทยา นิเทศศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งเป็นไปตามที่ Changkwan-yuen et al. (2006) กล่าวว่าวงศัพท์คำยืมภาษาอังกฤษกระจายอยู่ทั่วไปในภาษาไทยทุกแขนงสาขาวิชา และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Raksa (2015); Chesamoche et al. (2018); Bennui (2019) และ Thongsakul (2019) ที่แสดงให้เห็นว่าคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางในภาษาไทยปัจจุบัน

การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่มาจากหลากหลายสาขาวิชาแสดงให้เห็นว่าพุทธทาสภิกขุเป็นผู้สนใจศึกษาศาสตร์แขนงอื่นนอกจากพุทธศาสตร์อีกด้วย อันจะเป็นผลทำให้ผู้ฟังเกิดความนับถือยกย่องในความเป็น “พหูสูตร” กล่าวคือ พุทธทาสภิกขุเป็นผู้ที่สนใจศึกษาศิลปวิทยาการรอบด้าน มีความรู้กว้างขวางในศาสตร์สาขาต่างๆ และสามารถนำองค์ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ นั้นมาบูรณาการเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาเพื่อเทศนาให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจและเห็นถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของสรรพสิ่งทั้งหลาย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าแนวคิดที่พุทธทาสภิกขุแสดงออกมาผ่านการเลือกใช้วงศัพท์คำยืมภาษาอังกฤษในการเทศนานี้ อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พุทธศาสนิกชนยอมรับ เชื่อถือ ศรัทธา ซึ่งตรงตามที่ Pilantaowat (1994) กล่าวถึงบุคลิกลักษณะของผู้พูดที่สามารถโน้มน้าวใจของผู้ฟังได้ตามแนวคิดของอาริสโตเติล (Aristotle) นั้นจะต้องประกอบด้วยบุคลิกภาพ 3 ประการ คือ 1) ผู้พูดจะต้องเป็นผู้มีสติปัญญาลึกซึ้ง ไหวพริบดี มีปัญญาอุปถัมภ์พิจารณาญาณอย่างดี (Intelligence) 2) ผู้พูดจะต้องแสดงให้เห็นว่ามีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง ตั้งใจจะรักษาประโยชน์ให้ผู้ฟัง (Good Will) และ 3) ผู้พูดจะต้องเป็นผู้ที่มีนิสัยดี ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม (Good Character) ซึ่งตรงกับคุณลักษณะของพุทธทาสภิกขุทั้ง 3 ประการ

อนึ่ง จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าการที่พุทธทาสภิกขุใช้คำยืมภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมนั้น อาจจะเป็นด้วยเหตุผลหลายประการ ดังนี้

1) ใช้เพราะไม่สามารถหลีกเลี่ยงคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษนั้นได้

เนื่องจากคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษนั้น เป็นศัพท์เฉพาะทางวิชาการที่ไม่มีศัพท์บัญญัติภาษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำศัพท์เฉพาะทางวิทยาศาสตร์ เช่น ออกซิเจน (Oxygen) อมیب้า (Ameba) เซลล์ (Cell) โปรโตพลาส (Protoplast) ฯลฯ เช่นเดียวกับคำทับศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะ เช่น เคมบริดจ์ (Cambridge) ออกซ์ฟอร์ด (Oxford) บริแทนนิกา เอนไซโคลพีเดีย (Encyclopedia Britannica) ฯลฯ ดังนั้น พุทธทาสภิกขุจึงใช้คำทับศัพท์เหล่านี้ในการเทศนาธรรม ซึ่งตรงกับ Bundhuwong (2017) ที่กล่าวว่าสาเหตุประการหนึ่งที่คนนิยมใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ เป็นเพราะคำนั้นเป็นคำศัพท์เฉพาะเจาะจงในสายงานวิชาชีพ

2) ใช้ในการบอกแหล่งค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมให้แก่ผู้ฟัง

เนื่องจากพุทธทาสภิกขุต้องการบอกแหล่งค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่กำลังบรรยายให้แก่ผู้ฟัง เป็นการส่งเสริมให้ผู้ฟังได้ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งอื่นและอาจเป็นการบอกผู้ฟังว่าสิ่งที่กำลังบรรยายอยู่นั้น เป็นความรู้ที่เป็นสากล ผู้ฟังสามารถสอบถามความรู้เกี่ยวกับแหล่งข้อมูลอื่นได้ ดังนั้น พุทธทาสภิกขุจึงจำเป็นต้องใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการระบุถึงข้อมูลนั้น ดังตัวอย่าง “ธัมมิกสังคมนิยม ไม่ใช่ คอมมิวนิสต์ มีแต่จะล้าง เลิกล้างคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นสังคมนิยมของผู้อาฆาตมาดร้าย เรียกว่า “ธัมมิกสังคมนิยม” พูดไปแล้วก็มีผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษ เรียกว่า Dhammic Socialism สนใจก็ลองไปหาอ่านดู” (Buddhadasa Bhikkhu, 2001) และ “ความดีสูงสุดทางจริยธรรม ทางจริยธรรมสากล ไปดูใน Encyclopedia อย่าง Britannica นี่ก็ได้ในเรื่องนี้เขาอธิบายไว้ละเอียด ไปดูในบทที่ว่า Philosophy of morality” (Buddhadasa Bhikkhu, 1990)

3) ใช้ในการแสดงภูมิรู้ของผู้พูด

พุทธทาสภิกขุเป็นผู้ที่ศึกษาค้นคว้าข้อมูลวิชาการในสาขาวิชาต่างๆ เป็นจำนวนมากอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี สามารถอธิบายความหมายแท้จริงของคำว่า “ปรัชญา” ซึ่งเป็นความหมายตามภาษาบาลีเทียบกับความหมายในภาษาอังกฤษและภาษาไทย ทำให้ผู้ฟังทราบว่าพุทธทาสภิกขุเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถหลายภาษาและมีความรู้กว้างขวางอย่างแท้จริง ดังตัวอย่าง “พุทธศาสนาไม่ใช่ philosophy แล้วก็ไม่ใช่ปรัชญาชนิดที่เป็น philosophy แต่เป็นปรัชญาตามความหมายของภาษาอินเดีย ภาษาสันสกฤตหรือภาษาบาลี คือคำว่า ปัญญา ในภาษาบาลี ... พุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญาในภาษาไทย ทั้งที่ที่แท้นั้นพุทธศาสนา นั่นคือตัวปรัชญาในภาษาอินเดีย ภาษาบาลีหรือภาษาสันสกฤตก็ตาม คือรู้จริงโดยประจักษ์ เพราะว่าได้สัมผัสสิ่งนั้นด้วยจิตใจ ไม่ต้องคำนวณ” (Buddhadasa Bhikkhu, 1985) การแสดงภูมิรู้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อถือ มั่นใจในธรรมะที่ได้รับฟังว่ามาจากผู้พูดที่มีคุณวุฒิ เปี่ยมด้วยความรู้ความชำนาญและช่วยเสริมสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นในใจผู้ฟังอีกด้วย

4) ใช้เพื่อให้ผู้ฟังชาวต่างประเทศเข้าใจมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาผลงานการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุนั้นอาจจะมีผู้ฟังที่เป็นชาวต่างประเทศเข้าร่วมด้วย ซึ่งชาวต่างประเทศเหล่านั้นมีความรู้ความเข้าใจภาษาไทยในระดับที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าพุทธทาสภิกขุอาจจะใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาเพื่อให้ผู้ฟังที่เป็นชาวต่างประเทศเข้าใจในหลักธรรมที่กำลังบรรยายมากยิ่งขึ้น ดังที่ปรากฏในภาพด้านล่างนี้

Figure 2: Buddhadasa Bhikkhu Preaching Sermons to Foreign Monks and Laypeople
(Watcharaporn, 1978)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า พุทธทาสภิกขุมีวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ 2 ลักษณะ คือ 1) การใช้คำทับศัพท์อย่างเดียว หากเป็นคำทับศัพท์นั้นเป็นคำที่คนไทยส่วนใหญ่ใช้ในชีวิตประจำวันและเข้าใจความหมายดีแล้ว พุทธทาสภิกขุจะไม่แปลเป็นภาษาไทย และ 2) การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ประกอบคำอธิบายภาษาไทย หากคำภาษาอังกฤษนั้นเป็นคำศัพท์ทางวิชาการหรือเป็นคำที่ไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวันก็จะอธิบายเป็นภาษาไทยประกอบ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายของคำศัพท์และเข้าถึงข้อธรรมที่กำลังเทศนาอยู่ในขณะนั้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะอาจมีผู้ฟังที่ไม่ทราบความหมายของคำศัพท์ หรือไม่มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษฟังอยู่ด้วย พุทธทาสภิกขุจึงแปลเป็นภาษาไทยประกอบและขยายความเพิ่มเติม ผู้ฟังจึงสามารถเข้าใจเนื้อหาการบรรยายได้ง่าย ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาของ Chesamoche et al. (2018) ที่พบว่าในวรรณกรรมสำหรับเยาวชนรางวัลซีไรต์มีการใช้คำขยายคำทับศัพท์ เพราะหากใช้คำทับศัพท์เพียงอย่างเดียวอาจทำให้ผู้อ่านไม่สามารถเข้าใจความหมายได้เนื่องจากคำทับศัพท์นั้นไม่มีความหมายในภาษาไทย

สรุป

การศึกษาเรื่องคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1. เพื่อศึกษาวงคำศัพท์ของคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ และ 2. เพื่อศึกษาวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุ ผลการศึกษาด้านวงคำศัพท์ของคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษพบว่ามีทั้งสิ้น 4 วงศัพท์ ได้แก่ ศัพท์เฉพาะสาขาวิชา ศัพท์ที่เกี่ยวข้องเครื่องใช้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกสถานที่และสิ่งของ และศัพท์ทั่วไป โดยพุทธทาสภิกขุจะเลือกใช้ถ้อยคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่เป็นการขยายความเชื่อมโยงความรู้จากศาสตร์แขนงต่างๆ เข้ากับข้อธรรมอย่างเป็นเหตุผล ทำให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ทราบถึงแหล่งที่มาของข้อมูลและสามารถนำไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ ส่วนผลการศึกษาด้านวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษพบว่ามี 2 ลักษณะ คือ การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษอย่างเดียวในคำทับศัพท์ทั่วไปที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในสังคมไทย และการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบคำอธิบายภาษาไทยในคำทับศัพท์เฉพาะสาขาวิชา เพื่อให้ผู้ฟังที่ไม่มีความรู้ทางภาษาอังกฤษและผู้ฟังที่ไม่มีความรู้เรื่องคำทับศัพท์เฉพาะสาขาวิชานั้นสามารถเข้าใจข้อธรรมที่อธิบายได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเรื่อง คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในการเทศนาธรรมของพุทธทาสภิกขุนี้เป็นผลงาน “การเทศนาธรรม” ของพุทธทาสภิกขุ (Spoken Language) ที่ถ่ายทอดเป็นตัวอักษร ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจากผลงานที่เป็น “การเขียน” (Written Language) เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของภาษาและวิธีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษของพุทธทาสภิกขุให้กระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษานี้เป็นการศึกษาการใช้ภาษาของพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นบูรพาจารย์ เพราะพุทธทาสภิกขุบรรพชาในปี พ.ศ. 2469 และมรณภาพในปี พ.ศ. 2536 มาจนถึงขณะนี้เป็นเวลา 30 ปีแล้ว ภาษาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามผู้ใช้ภาษาจากรุ่นสู่รุ่นตามพลวัตของสังคมไทยและสังคมโลก ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ธรรมะของพระภิกษุสงฆ์ทางแพลตฟอร์มดิจิทัลต่างๆ เช่น ยูทูบ เฟซบุ๊ก ฯลฯ เพื่อให้เห็น

กลวิธีการใช้ภาษาในการเผยแพร่ธรรมะที่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนไปจากอดีตเพื่อให้เหมาะสมกับพุทธศาสนิกชนที่สนใจในยุคปัจจุบัน

References

- Bennui, P. (2019). Lexical Borrowing in English Language Tourism Magazines in Southern Thailand: Linguistic Features of Thai English Words and Users' Perspectives. *Journal of Humanities, Arts and Social Sciences Studies*, 19(3), 452-502.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1985). *Dharma Is a Life Partner*. Bangkok: Pranakorn Printing.
- _____. (1986). *Human Language, Dharma Language*. Bangkok: Thammasapa.
- _____. (1987). *Couple Life*. Bangkok: Rungsaeng Printing.
- _____. (1987). *Life that We must Know*. Bangkok: Sukkapapjai.
- _____. (1988). *Dharma, New Year Blessing*. Bangkok: Liang Chiang.
- _____. (1989). *The Ultimate Dharma Codifying that Normal People Should Know*. Bangkok: Sawangsuthi Printing.
- _____. (1990). *Life Is Valuable*. Surat Thani: Dhammadana Organization.
- _____. (1991). *Be Wise in Time*. Bangkok: Thammasapa.
- _____. (2001). *Heaven in Work, Dharma that We Should Know for Happy Working*. Bangkok: Dhammadana Organization.
- _____. (2003). *This Life, Next Life, Ghost Story*. Bangkok: Dhammadana Organization.
- _____. (2017). *Usage of Foreign Words in Thai*. (Research Report). Bangkok: University of Thai Chamber of Commerce.
- Changkanyuen, W. et al. (2006). *Norm of Thai Language Vol. 2*. Bangkok: Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, Ministry of Education.
- Chesamoche, N. et al. (2018). *Proceedings of the Conference on English Transliteration in Literature for Youth S.E.A Write Award* (pp. 953-961). Hatyai, Songkhla: Hatyai University.
- Dhammapramote. (2006). *Follow Buddhadasa: Part of Working*. Bangkok: Thammasapa.
- Kullawanich, P. (1992). *Phasatasana*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Naksakul, K. (2011). *Norm of Thai Language Vol.1*. (2nd ed.). Bangkok: Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, Ministry of Education.
- Pilantaowat, O. (1994). *Communication for Persuasion*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Prasitharathsint, A. (2005). *Language in Thai Society Diversity, Change and Development*. (4th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Raksa, K. (2015). *Usage of English Transliterated Words Appeared in Entertainment Thai Magazine*. (Research Report). Bangkok: Chandrakasem Rajabhat University.
- The Royal Institute. (2013). *Dictionary of the Royal Institute B.E. 2554*. (2nd ed.). Bangkok: The Royal Institute.

- Thongsakul, R. (2019). English Transliterated Words Appeared in Vogue Thailand. *Journal of Liberal Arts Review*, 14(1), 54-66.
- Udomwong, W. (1981). *Borrowed Words in Thai*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Watcharaporn, P. (1978). *Buddhadasa Light of Suan Mokkh*. Bangkok: Dorkya.

การพัฒนาแบบแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้อง กับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน*

The Development of a Model for the Organization of Activities in Line with the Learning Ecosystem at School

¹ศศินันท์ เศรษฐวัฒน์บดี, ²กันฤทัย คลังพหล, ³ศศิธร จันทมฤก,
⁴วัสส์พร จิโรจพันธ์ และ ⁵คชินทร์ โกนกุนาภรณ์

¹Sasinan Setthawatbodee, ²Kanreutai Klangphahol, ³Sasithorn Chanthamaruk,
⁴Wassaporn Jirojphan and ⁵Kachin Kokanotapron

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

^{2, 3, 4}คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

⁵คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

¹Faculty of Humanities and Social Sciences,
Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Thailand.

^{2, 3, 4}Faculty of Education,
Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Thailand.

⁵Faculty of Science and Technology,
Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: sasinan@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน 3) เพื่อประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้บริหารสถานศึกษา 24 คน ครู 24 คนและผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คนได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมินความเหมาะสม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน มี 6 องค์ประกอบ ดังนี้ 1.1) ด้านการบริหารจัดการ 1.2) ด้านการสร้างทีมงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน 1.3) ด้านการจัดพื้นที่การเรียนรู้และระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน 1.4) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน 1.5) ด้านการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน 1.6) ด้านการกำกับติดตามและประเมินผล 2) รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1) องค์ประกอบที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ มี 3 องค์ประกอบย่อย 2.2) องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างทีมงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

*Received July 17, 2023; Revised September 13, 2023; Accepted September 18, 2023

ในโรงเรียนมี 6 องค์ประกอบย่อย 2.3) องค์ประกอบที่ 3 ด้านการจัดพื้นที่การเรียนรู้และระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน มี 8 องค์ประกอบย่อย 2.4) องค์ประกอบที่ 4 ด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มี 4 องค์ประกอบย่อย 2.5) องค์ประกอบที่ 5 ด้านการพัฒนาวัฒนธรรมส่งเสริมการอ่านมี 4 องค์ประกอบย่อย 2.6) องค์ประกอบที่ 6 ด้านการกำกับติดตามและประเมินผลมี 3 องค์ประกอบย่อย 3) ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบพบว่า มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากและ มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การอ่าน; กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน; รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

Abstract

The purposes of this research article were to: 1) analyze and synthesize the data of a model for organizing activities to promote reading in line with the learning ecosystem at school; 2) develop a model for organizing activities to promote reading in line with the learning ecosystem at school; 3) to assess the utilization and feasibility of a model for organizing activities to promote reading in line with the learning ecosystem at school. The sample of the research consisted of 24 administrators, 24 teachers, and 5 experts who were selected using purposive sampling. The research tools were questionnaires, in-depth interview form, and propriety evaluation form. The statistics used to analyze the data were percentage, mean, and standard deviation.

The results showed that: 1) The development of a model for the organization of activities in line with the learning ecosystem at school consisted of 6 components namely, 1.1) Management, 1.2) Recruiting the team to operate the activities to promote reading in school, 1.3) Management of learning space and educational ecosystem in school, 1.4) Activities to promote reading, 1.5) The development of innovation to promote reading, and 1.6) Monitoring and evaluation; 2) A model for the organization of activities to promote reading in line with the learning ecosystem at school consisted of 6 components: 2.1) Management comprising 3 sub-components, 2.2) Recruiting the team to operate activities to promote reading in school comprising 6 sub-components, 2.3) Management of learning space and educational ecosystem in school comprising 8 sub-components, 2.4) Activities to promote reading comprising 4 sub-components, 2.5) The development of innovation to promote reading comprising 4 sub-components, and 2.6) Monitoring and evaluation comprising 3 sub-components; and 3) The model has propriety at a high level and feasibility for implementation at a high level.

Keywords: Reading; Activities to Promote Reading; Activity Model to Promote Reading

บทนำ

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการ เพื่อพัฒนานักเรียน เพราะการอ่านหนังสือเป็นการพัฒนาตนเองและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านส่วนใหญ่จะประสบปัญหา เช่น การขาดแคลนหนังสือที่ดีและตรงกับความต้องการของผู้อ่าน การขาดแคลนแหล่งหนังสือที่จะยืมอ่านได้ ไปจนถึงการดึงความสนใจและการแย่งเวลาของสื่ออื่นๆ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ ฯลฯ รวมทั้งขาดแรงจูงใจ และการชักจูง การกระตุ้น และมีนิสัยรักการอ่านทั้งในและนอกโรงเรียน เมื่อเทียบกับความเพลิดเพลินและการได้ฟังได้รู้เห็นเรื่องต่างๆ จากโทรทัศน์ และวิทยุแล้ว การอ่านหนังสือเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่ง และต้องมีทักษะในการอ่าน ถ้าจะให้การอ่านหนังสือเกิดเป็นนิสัยจำเป็นจะต้องมีการปลูกฝังและชักชวนให้เกิดความสนใจการอ่านอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (Phuang Nak, 2022) ดังนั้น แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพราะการอ่านในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม ความรู้ต่างๆ สามารถค้นหาได้จากอินเทอร์เน็ต และที่สำคัญนักเรียนสามารถออกแบบการเรียนรู้ของตนเองได้ ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนจะต้องนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการให้บริการส่งเสริมการอ่านซึ่งสามารถดำเนินกิจกรรมได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดทำวิดีโอคลิปการเล่านิทานส่งเสริมการอ่าน การเล่าเรื่องหนังสือ การแนะนำหนังสือ และบรรณนิทัศน์หนังสือผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ยูทูบ การจัดการแข่งขันเกี่ยวกับการอ่าน (Chaimin, and Yuangsoi, 2018a) การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโรงเรียนต้องคำนึงถึงความเหลื่อมล้ำในเรื่องการใช้เทคโนโลยี เพราะมีนักเรียนหลายคนไม่มีอินเทอร์เน็ต ไม่มีอุปกรณ์ที่จะทำให้เข้าถึงแอปพลิเคชันต่างๆ ได้ ดังนั้นในการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่เป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยเฉพาะองค์ประกอบครอบครัวของนักเรียน เพราะครอบครัวของนักเรียนเป็นปัญหาหลักที่ส่งผลต่อการอ่านของนักเรียน ในกรณีที่ครอบครัวไม่เอาใจใส่ในการอ่านของนักเรียน (Settawatbodee, Chaisungnoen, and Chinsomboon, 2017) นอกจากความพร้อมของครอบครัวแล้วยังต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สื่อทรัพยากรสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ของนักเรียน เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่จะตอบโจทย์ของนักเรียนต้องคำนึงถึงความต้องการของนักเรียน และบริบทต่างๆ จากการสำรวจการสำรวจสภาพปัญหาการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ พบว่า มีสภาพและปัญหาในการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอยู่ในระดับปานกลาง และมีแนวทางการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน มีแนวทางการดำเนินการดังนี้ (3.1) โรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อกำหนดกลยุทธ์ แผนงานการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน (3.2) การสำรวจ และวิเคราะห์ปัญหาครอบครัวระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน (3.3) การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน (3.4) การสร้างแรงจูงใจ และการให้รางวัล (3.5) การวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรม (3.6) การเผยแพร่ผลงานกิจกรรมส่งเสริมการ (Setthawatbodee et al. 2023)

ระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) หมายถึง ระบบที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยคำนึงถึงการออกแบบและพัฒนาบรรยากาศในชั้นเรียน และพื้นที่นอกสถานศึกษา รวมถึงที่บ้านและสถานที่อื่นโดยมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ (Kondratova et al. 2017) ระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นระบบที่จะเกื้อหนุนทำให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพร่วมกัน ประกอบด้วยสมาชิก 5 ส่วนหลัก ได้แก่ นักเรียน ครอบครัว โรงเรียน ครู สังคมหรือชุมชน (Thammasat Secondary School, 2020) อีกทั้งระบบนิเวศการเรียนรู้ จะช่วยแก้ปัญหาการเรียนรู้

ทำให้ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีการเรียนรู้ได้อย่างยืดหยุ่น ช่วยเพิ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) ของผู้เรียนได้มากขึ้น (Harrell, 2020) ระบบนิเวศการเรียนรู้จะเป็นกลไกให้เกิดการเรียนรู้ และการทำกิจกรรมต่างๆ บรรลุผลสำเร็จ ดังนั้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต้องให้ความสำคัญกับความพร้อมและคำนึงถึงระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียน การสร้างรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต้องอยู่บนพื้นฐานโครงสร้างความสัมพันธ์และฐานแนวคิดเรื่องระบบนิเวศการเรียนรู้ เพราะระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นโครงสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ที่จะก่อให้เกิดสภาพการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบองค์รวม และยังทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาตัวเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคลได้

จากการทบทวนวรรณกรรม และการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่าระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สนับสนุนให้นักเรียนสามารถพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้และการอ่านได้อย่างเต็มศักยภาพ และองค์ประกอบที่สำคัญของระบบนิเวศการเรียนรู้ประกอบด้วย (Holgado, and Penalvo, 2017; Kondratova et al. 2017; Harrell, 2020; Thammasat Secondary School, 2020; Saiyaporn, 2022) 1) นักเรียน 2) ครู 3) ผู้ปกครองและชุมชน 4) เนื้อหาการเรียนรู้หรือทรัพยากรการเรียนรู้ 5) โรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ 6) เทคโนโลยี หรือแพลตฟอร์ม 7) กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ 8) ระบบการกำกับดูแลและประเมินผล ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโรงเรียนจะต้องสร้างกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และบรรยากาศที่กระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจในการอ่าน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสนับสนุนด้านสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย และที่สำคัญที่สุดครูต้องพัฒนาทักษะการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นกระบวนการคิดของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องให้ความสำคัญในด้านบรรยากาศการเรียนรู้ และนวัตกรรมที่เหมาะสมต่อความสนใจของนักเรียนเพื่อให้เกิดประสิทธิผลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Tongpe, 2020)

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน ว่าต้องมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร และมีองค์ประกอบอย่างไรบ้างจึงจะทำให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม เพื่อนำไปจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน
3. เพื่อประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิจัย แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสังเคราะห์ข้อมูลรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน และการใช้ระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มี 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1.1 การศึกษาเอกสารเพื่อสังเคราะห์วรรณกรรม รายงานการวิจัย แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และทัศนคติและพฤติกรรมการอ่านของคนไทยของสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ สำหรับวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ ทำการสังเคราะห์จาก แนวคิดขององค์การเพื่อการศึกษา

วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ สังเคราะห์สภาพการจัดนิเวศการเรียนรู้ในประเทศไทย ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สังเคราะห์ระบบนิเวศการเรียนรู้จากโรงเรียนสาธิต แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และทำการสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ได้รับรางวัล ระดับจังหวัด 1 รางวัล แล้วจัดข้อมูลเพื่อใช้เป็นกรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ขั้นตอนที่ 1.2 การศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนเครือข่ายมหาวิทยาลัย ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จากโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีและได้รับรางวัลในการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการอ่านในระดับจังหวัด อย่างน้อย 1 รางวัล และมีผลงานที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ โดยการ สัมภาษณ์กับครู และผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 7 คน จำแนกเป็นครู 5 คน และผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากรายชื่อที่โรงเรียนที่ได้รับรางวัลเกี่ยวกับ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านในระดับจังหวัด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มซึ่งคำถามของแบบสัมภาษณ์ แบ่งโครงสร้างคำถามในการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ประวัติและข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล 2) แบบสัมภาษณ์รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยมีประเด็นคำถาม แบ่งออก เป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 เป็นชุดคำถามเกี่ยวกับ ระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นชุดคำถามเกี่ยวกับ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 3 แนวทางและองค์ประกอบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ประสบผลสำเร็จ เป็นชุดคำถาม 4 ข้อ

การหาคุณภาพของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างโดยประเมินความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านบรรณารักษศาสตร์ ด้านภาษาไทย และด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 และผู้วิจัยทำการปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะ ของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน มี 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ ในโรงเรียน โดยการนำข้อมูลผลการสังเคราะห์รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นข้อมูล ในการยกร่าง

ขั้นตอนที่ 2.2 นำเสนอรูปแบบต่อเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์โดยพิจารณาคัดเลือกจาก ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีตำแหน่งทางวิชาการตั้งแต่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และมีประสบการณ์การสอน หรือนิเทศ การสอน หรือเคยเป็นคณะกรรมการจัดโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่าน จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านภาษาไทย จำนวน 2 คน โดยพิจารณาคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีตำแหน่งทางวิชาการตั้งแต่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และมีประสบการณ์การสอน หรือนิเทศ การสอน หรือเคยเป็นคณะกรรมการ จัดโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่าน จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 1 คน โดยพิจารณาคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีตำแหน่งทางวิชาการตั้งแต่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และมี ประสบการณ์การสอน หรือนิเทศ การสอน หรือเคยเป็นคณะกรรมการจัดโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริม การอ่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบฯ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้คือ แบบประเมิน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องและครอบคลุมของรูปแบบการจัด กิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ ผู้วิจัยทำการประเมินรูปแบบในด้านความเป็นประโยชน์ และ ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงของรูปแบบ โดยการสอบถามความคิดเห็นจากผู้บริหาร และครู จากโรงเรียนเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี 12 โรงเรียน และจังหวัดสระแก้ว 12 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบประเมินรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 24 คน ครูผู้สอน จำนวน 24 คน โดยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้บริหาร และครูที่เข้าร่วมโครงการยกระดับคุณภาพการศึกษากับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ที่ได้รับรางวัลการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบประเมินความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ของรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งจะประเมินความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ด้าน 6 ด้านได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ มีรายการประเมิน 3 ข้อ 2) ด้านการสร้างทีมงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน มีรายการประเมิน 6 ข้อ 3) ด้านการจัดพื้นที่การเรียนรู้และระบบนิเวศการศึกษาในโรงเรียน มีรายการประเมิน 8 ข้อ 4) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีรายการประเมิน 7 ข้อ 5) ด้านการพัฒนาวัฒนธรรมส่งเสริมการอ่าน มีรายการประเมิน 6 ข้อ และ 6) ด้านการกำกับติดตามและประเมินผล มีรายการประเมิน 5 ข้อ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผลประเมินผลจำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์จำนวน 1 คน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) และนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยใช้เทคนิคของ Rovineli and Hambleton (Taweerat, 2000) ผลการพิจารณา ค่า IOC มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 และทำการปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินความคิดเห็นตามข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) สรุปในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาวเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร วรณกรรม รายงานการวิจัย แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน และแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ (1.1) ด้านการบริหารจัดการ (1.2) ด้านการสร้างทีมงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน (1.3) ด้านการจัดพื้นที่การเรียนรู้และระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน (1.4) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน (1.5) ด้านการพัฒนาวัฒนธรรมส่งเสริมการอ่าน (1.6) ด้านการกำกับติดตามและประเมินผล

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการพัฒนาแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบได้แก่

2.1 องค์ประกอบที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ มี 3 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

2.1.1 การวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียน (SWOT Analysis) ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน

2.1.2 การกำหนดพันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน

2.1.3 งบประมาณ

2.2 องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างทีมงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน มี 6 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

2.2.1 การสร้างทีมงาน

2.2.2 การสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน

2.2.3 การสื่อสารและสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากร

2.2.4 การจัดการฝึกอบรม และพัฒนาบุคลากร

2.2.5 การสนับสนุนการดำเนินงาน และการสร้างแนวปฏิบัติที่ดี

2.2.6 การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียน และยกย่องเชิดชูเกียรติ

2.3 องค์ประกอบที่ 3 ด้านการจัดพื้นที่การเรียนรู้และระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน มี 8 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

2.3.1 ทรัพยากรสารสนเทศ

2.3.2 เทคโนโลยี หรือแพลตฟอร์มที่ใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

2.3.3 ห้องสมุดโรงเรียน

2.3.4 พื้นที่การเรียนรู้ในโรงเรียน

2.3.5 การจัดการอุปกรณ์ เครื่องมือที่เกี่ยวข้อง

2.3.6 นักเรียน

2.3.7 ผู้ปกครอง

2.3.8 ครู และบุคลากรของโรงเรียน

2.4 องค์ประกอบที่ 4 ด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มี 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

2.4.1 กิจกรรมส่งเสริมการอ่านในหลักสูตร

2.4.2 กิจกรรมส่งเสริมการอ่านระดับชั้นเรียน

2.4.3 กิจกรรมส่งเสริมการอ่านระดับโรงเรียน

2.4.4 กิจกรรมเพื่อรณรงค์และสร้างเสริมวัฒนธรรมองค์กรด้านการอ่าน

2.5 องค์ประกอบที่ 5 ด้านการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน มี 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

2.5.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนานวัตกรรมให้กับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

2.5.2 การพัฒนานวัตกรรม

2.5.3 การทดลองใช้นวัตกรรม

2.5.4 การเผยแพร่วัตกรรม

2.6 องค์ประกอบที่ 6 ด้านการกำกับติดตามและประเมินผล มี 3 องค์ประกอบย่อย

2.6.1 การวางแผนการกำกับติดตามและประเมินผล

2.6.2 การกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินผล

2.6.3 การติดตามและประเมินผล

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนจากการประเมินความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างสรุปได้ดังนี้

3.1 การประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน พบว่า โดยรวมสามารถนำไปใช้ประโยชน์อยู่ในระดับมาก ($M = 4.18$, $S.D.=0.52$) เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบแต่ละด้านพบว่า ทั้ง 6 องค์ประกอบสามารถนำไปใช้ประโยชน์อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ

3.2 การประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน พบว่า โดยรวมรูปแบบมีการนำไปใช้ปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก ($M = 3.98$, $S.D.=0.62$) เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบแต่ละด้านพบว่า ทั้ง 6 องค์ประกอบของรูปแบบมีการนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนมี 6 องค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้กิจกรรมส่งเสริมการอ่านประสบความสำเร็จ ได้แก่ (1.1) ด้านการบริหารจัดการ (1.2) ด้านการสร้างทีมงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน (1.3) ด้านการจัดพื้นที่การเรียนรู้และระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน (1.4) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน (1.5) ด้านการพัฒนาวัฒนธรรมส่งเสริมการอ่าน (1.6) ด้านการกำกับติดตามและประเมินผล ทั้งนี้โรงเรียนควรศึกษาแต่ละองค์ประกอบให้ละเอียดก่อนนำไปใช้ปฏิบัติจริงเนื่องจากความพร้อมของแต่ละองค์ประกอบของแต่ละโรงเรียนไม่เหมือนกัน

Figure 1: The Activities to Promote Reading Model that Is Consistent with the School Educational Ecosystem

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน พบว่ารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร วรรณกรรม รายงานการวิจัย แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน และแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ (1.1) ด้านการบริหารจัดการ (1.2) ด้านการสร้างทีมงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน (1.3) ด้านการจัดพื้นที่การเรียนรู้และระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน (1.4) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน (1.5) ด้านการพัฒนาวัฒนธรรมส่งเสริมการอ่าน (1.6) ด้านการกำกับติดตามและประเมินผล ทั้งนี้เป็นเพราะ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต้องอาศัยหลายองค์ประกอบในการจัดกิจกรรม และแต่ละองค์ประกอบก็มีความสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้ ซึ่งผลการวิจัยได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sridadech (2017) ที่พบว่าองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ได้แก่ การบริหารจัดการ การมีคณะกรรมการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการประเมินผลโครงการ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพิสมัย ดวงพิมาย (Doungpimai, 2017a) ที่พบว่า องค์ประกอบของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านประกอบด้วย ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ด้านการกำกับติดตามและประเมินผล และด้านการพัฒนาบุคลากร

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน พบว่ารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ มี 3 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ การวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียน (SWOT Analysis) ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านสอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน การกำหนดพันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านสอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน และงบประมาณ ทั้งนี้เป็นเพราะโรงเรียนมีระบบการบริหารจัดการที่ดีจะทำให้การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่านประสบความสำเร็จ ก่อนที่จะพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านสอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน จะต้องทำการทบทวนและทำความเข้าใจความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ผ่านมาของโรงเรียนเพื่อจะได้ทราบจุดอ่อนในการจัดกิจกรรมและหาแนวทางป้องกันแก้ไขได้ และจะได้หลีกเลี่ยงประเด็นคุกคามที่ส่งผลต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน รวมถึงจะทำให้โรงเรียนทราบถึงจุดแข็งในการทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนเพื่อที่จะได้พัฒนาเป็นรูปแบบที่เหมาะสมซึ่งจะทำให้โรงเรียนดำเนินกิจกรรมบรรลุเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Suwanno (2019) ที่พบว่า การศึกษาสภาพปัญหาของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเพื่อสามารถนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้ องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างทีมงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน มี 6 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ การสร้างทีมงาน การสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน การสื่อสารและสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากร การจัดการฝึกอบรม และพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนการดำเนินงาน และการสร้างแนวปฏิบัติที่ดี การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียน และยกย่องเชิดชูเกียรติ ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การมีทีมงานที่ดีการร่วมแรงร่วมใจกันจะก่อให้เกิดพลังที่ประสบความสำเร็จได้เพราะการทำงานเป็นทีมหมายถึงการทำงานร่วมกันของทุกคนในทีมและทุกคนจะต้องมีเป้าหมายเดียวกันและเต็มใจร่วมกันปฏิบัติภารกิจต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายจนไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ Office of the Civil Service Commission (2016) ในการทำงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลองค์กรต้องมีทีมงาน

มาดำเนินงานเพราะทีมงานจะมีความยืดหยุ่น มีสมรรถภาพในการรวมตัวที่รวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพราะทีมงานจะรู้สึกว่าเป็นแค่ผู้ปฏิบัติงาน แต่เป็นผู้ร่วมงาน พร้อมทั้งทำงานมากกว่าหน้าที่ ทีมงานสามารถทำงานไปด้วยกันเรียนรู้ไปด้วยกัน พร้อมทั้งจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกรณีที่ผิดพลาด ทีมงานจะกลายเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนที่เข้ามาทำงานใหม่ พร้อมจะถ่ายทอดและเป็นพี่เลี้ยงให้กับน้องใหม่ และทีมงานไม่ได้มอง หรือเห็นแก่ผลประโยชน์หรือค่าตอบแทนในการทำงานเป็นสิ่งสำคัญ องค์ประกอบที่ 3 ด้านการจัดพื้นที่การเรียนรู้และระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน มี 8 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ ทรัพยากรสารสนเทศ เทคโนโลยี หรือแพลตฟอร์มที่ใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านฯ ห้องสมุดโรงเรียน พื้นที่การเรียนรู้ในโรงเรียน การจัดการอุปกรณ์ เครื่องมือที่เกี่ยวข้อง นักเรียน ผู้ปกครอง ครู และบุคลากรของโรงเรียน ทั้งนี้เป็นเพราะระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ระบบนิเวศการเรียนรู้ เป็นระบบที่จะเกื้อหนุนให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้สมาชิกทุกของโรงเรียนส่วนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพร่วมกัน (Thammasat Secondary School, 2020) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sawasdee, Hasin, and Sukkananchana (2022) ที่พบว่า ระบบนิเวศระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นการจัดระบบที่เกื้อหนุนให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และสอดคล้องกับ ระบบนิเวศการเรียนรู้จะสร้างผู้เรียนให้เป็น Lifelong Learner ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน คือการสร้างให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต และสอดคล้องงานวิจัยของ Doungpimai (2017) ที่ทำการวิจัยการส่งเสริมการอ่านของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 พบว่า แนวทางการส่งเสริมการอ่าน ประกอบด้วย กลยุทธ์ นโยบาย การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ การกำกับติดตาม และการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากร ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนเป็น องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ เพราะระบบนิเวศการเรียนรู้ประกอบด้วย คน เทคโนโลยี เนื้อหา ข้อมูล และการกำกับดูแล (Saiyaporn, 2022) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chernklang (2016) ที่พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริการ กระบวนการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อม องค์ประกอบที่ 4 ด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มี 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านในหลักสูตร กิจกรรมส่งเสริมการอ่านระดับชั้นเรียน กิจกรรมส่งเสริมการอ่านระดับโรงเรียน และกิจกรรมเพื่อรณรงค์และสร้างเสริมวัฒนธรรมองค์กรด้านการอ่าน ทั้งนี้เป็นเพราะกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจในการอ่าน และสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้กับนักเรียนจนทำให้นักเรียนเกิดนิสัยรักการอ่าน และหากมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหลายรูปแบบจะ ทำให้นักเรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ทั้งในและนอกห้องเรียนจะทำให้นักเรียนรู้สึกสนุกสนาน และเพลิดเพลินกับการอ่าน (Chaimin, and Yuangsoi, 2018) เพื่อไม่ให้นักเรียนที่มีศักยภาพ และมีความสนใจในการอ่าน ที่แตกต่างกัน ไม่เกิดความรู้สึกว่าถูกบังคับในการอ่าน ดังนั้นโรงเรียนต้องมีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่หลากหลายรูปแบบที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนได้ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rodsung, Wora-in, and Phukhao, (2018) ที่พบว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ดีสามารถสร้างแรงจูงใจในการอ่านได้และต้องมีกิจกรรมหลายรูปแบบเพื่อกระตุ้นความสนใจในการอ่าน และยังสอดคล้องกับ Suwannoo, (2019) ที่พบว่ากิจกรรมส่งเสริมการอ่านในชั้นเรียนได้แก่การอ่านหนังสือตามครู การอ่านนิทานหน้าชั้นเรียน การแข่งขันตอบปัญหาจากการอ่าน และกิจกรรมนอกชั้นเรียนได้แก่ กิจกรรมแข่งทักษะการอ่านเพราะในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต้องเป็นกิจกรรมที่เร้าใจและท้าทายความสามารถของนักเรียนรวมทั้งมีความหลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ อย่างมีความสุข และเป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, 2006) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rodsung, Worain, and Phukhao, (2018) ที่พบว่า กิจกรรมส่งเสริม

นิสัยรักการอ่านที่สร้างและพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม มีประโยชน์ มีความถูกต้อง และมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ตามแนวคิดในการจัดกิจกรรมที่สังเคราะห์ขึ้นสามารถทำให้นักเรียนมีคะแนนการวัดนิสัยรักการอ่านที่เพิ่มขึ้นและมีคะแนนการสังเกตพฤติกรรมการอ่านในระดับดีมาก องค์ประกอบที่ 5 ด้านการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน มี 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ การอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนานวัตกรรมให้กับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การพัฒนานวัตกรรม การทดลองใช้นวัตกรรม และการเผยแพร่นวัตกรรม ทั้งนี้เป็นเพราะนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านจะเป็นเครื่องมือกระตุ้นช่วยให้นักเรียนอยากอ่านหนังสือ และร่วมกิจกรรม ดังนั้นครูที่ทำหน้าที่จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต้องสามารถพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน เพราะการที่ครูสามารถพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาได้จะทำให้มีเครื่องมือที่สามารถสื่อสารและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนๆ เพราะนวัตกรรมจะช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษา ทำให้เกิดผลในเชิงบวก สอดคล้องกับหลักสูตร และสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาความสามารถของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนจึงต้องมีการออกแบบและสร้างนวัตกรรมในการเรียนรู้ที่ทันสมัย สอดคล้องกับเนื้อหาที่สอน สร้างสรรค์ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจในเนื้อหา และหาแนวทางปรับปรุงเพื่อให้เกิดนวัตกรรมการศึกษาในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาการอ่านออก เขียนได้ของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wechayaluck, Natun, Jaichalad, and Nakai (2020) ที่พบว่า ครูมีความต้องการพัฒนานวัตกรรมที่แก้ไขปัญหาการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียน และเข้าร่วมอบรมการพัฒนานวัตกรรมโดยมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เพราะนวัตกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครู และทำให้นักเรียนสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Saengloetuthai (2021) ที่พบว่า นวัตกรรมช่วยการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนและการศึกษา และหากครูสามารถพัฒนานวัตกรรมขึ้นมาและถูกนำไปใช้และเผยแพร่จนเป็นที่ยอมรับย่อมหมายถึงประสิทธิภาพของครู องค์ประกอบที่ 6 ด้านการกำกับติดตามและประเมินผล มี 3 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ การวางแผนการกำกับติดตามและประเมินผล การกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินผล และการติดตามและประเมินผล ทั้งนี้เป็นเพราะ การวัดและการประเมินผลการทำงาน นับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยชี้วัดความสำเร็จได้ ซึ่งทำให้ผู้บริหารสามารถประเมินความสำเร็จของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้ ทั้งด้านผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และยังสะท้อนภาพความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการดำเนิน ในเชิงประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ผลสัมฤทธิ์ ความคุ้มค่า และผลกระทบต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในมิติต่างๆ เพื่อนำจุดบกพร่องกลับมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้มีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Making) ของผู้บริหารโรงเรียนเพื่อใช้กำหนดเป็นนโยบายในกรณีที่ต้องการดำเนินโครงการในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Doungpimai (2017) ที่พบว่า การกำกับติดตามผลกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนากิจกรรม และประเมินคุณภาพของโรงเรียน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อประเมินรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน พบว่า ด้านความเหมาะสม และการใช้ประโยชน์ของรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบแต่ละด้านพบว่า ทั้ง 6 องค์ประกอบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ทุกองค์ประกอบทั้งนี้เนื่องจาก มีกระบวนการในการสร้างรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้มีการสังเคราะห์จาก ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องระบบนิเวศการเรียนรู้ว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ บุคลากรในการดำเนินงาน เครือข่าย พื้นที่การเรียนรู้ ทรัพยากรสารสนเทศ ครอบครัว นักเรียน ครูอาจารย์ สังคมชุมชน กิจกรรม และเทคโนโลยีหรือแพลตฟอร์มสนับสนุนการเรียนรู้ (Holgado, and Penalvo, 2017;

Kondratova et al. 2017; Harrell, 2020; Thammasat Secondary School, 2020) และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้ นโยบายด้านการส่งเสริมการอ่าน ผู้บริหารสถานศึกษา และครู นักเรียน ผู้ปกครอง เครือข่ายองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทรัพยากรส่งเสริมการอ่าน ห้องสมุด ประเภทกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การกักตุนติดตาม และการยกย่องเชิดชูเกียรติ (TK park, 2008; Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, 2015; Doungpimai, 2017) อีกทั้งยังศึกษาจากโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และมีผลงานที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ และเปิดโอกาสให้ครู และผู้บริหารมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในองค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบ และมีการปรับปรุงแก้ไขตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรุณลักษณ์ รัตนพันธุ์ รุ่งรุจี ศรีดาเดช ดรณี สายหยุด ฉิมพลี ที่พบว่ารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่เหมาะสมต้องมียังองค์ประกอบ ด้านบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ด้านเวลา ด้านสถานที่ และทรัพยากรสารสนเทศ ด้านการใช้สื่อและนวัตกรรมส่งเสริมการอ่าน (Rattanaapun, Sridadech, and Chimplee, 2015)

สรุป

การพัฒนาแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน ได้มีการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน และศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของโรงเรียน อีกทั้งยังมีครู และผู้บริหารโรงเรียน มาให้ข้อมูลสำคัญในการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ และมีการประเมินความเหมาะสม และการใช้ประโยชน์จากรูปแบบที่อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยรูปแบบมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านการสร้างทีมงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน 3) ด้านการจัดพื้นที่การเรียนรู้และระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน 4) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน 5) ด้านการพัฒนาวัฒนธรรมส่งเสริมการอ่าน และ 6) ด้านการกำกับติดตามและประเมินผล ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบจะมีองค์ประกอบย่อยที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สอดคล้องกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน มีทั้งหมด 6 องค์ประกอบ และมีองค์ประกอบย่อย ในการนำไปใช้ให้โรงเรียนพิจารณาแต่ละองค์ประกอบและปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน

1.2 การนวัตกรรมการส่งเสริมการอ่านครูควรศึกษาคู่มือ และกำกับติดตามนักเรียน พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ และสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนด้วยจึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการใช้ระบบนิเวศการเรียนรู้มาส่งเสริมศักยภาพในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน

2.2 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับแนวการส่งเสริมและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

กิตติกรรมประกาศ

ได้รับสนับสนุนทุนวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) Basic Research Fund ผ่านกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

References

- Bureau of Academic Affairs and Educational Standards. (2006). *Guidelines for Activities to Encourage Reading Habit*. Bangkok: Bureau of Academic Affairs and Educational Standards.
- _____. (2015). *Operation Manual, Can Read, Write, Read Fluently Write Fluently and Communicate*. Bangkok: Bureau of Academic Affairs and Educational Standards.
- Chaimin, C., & Yuangsoi, P. (2018). Reading Promotion in Digital Age Schools. *Journal of Education Naresuan University*, 21(3), 356-368.
- Chaisungnoen, C., & Wongsirasawat, C. (2021). The Development of Additional Practice Books Emphasizing 4P Self-Reading and Writing Skills of Students. *Journal of Education Thaksin University*, 21(1), 82-93.
- Chernklang, W. (2016). Reading Habit Promoted in School by the Opinions of Administrators and Teacher under Saraburi Primary Educational Service Area Office. *VRU Research and Development Journal*, 11(1), 81-90.
- Doungpimai, P. (2017). *The Promotion of Reading in School of the Secondary Educational Service Area Office 2*. (Master's Thesis). Dhurakij Pundit University. Bangkok.
- Harrell, T.S. (2020). *3 Key Elements in Learning Ecosystems and Why L&D Professionals Should Care*. Retrieved June 3, 2022, from <https://www.bizlibrary.com/blog/learning-methods/key-elements-in-learning-ecosystems/>
- Holgado, A., & Penalvo, F. J. (2017). *A Metamodel Proposal for Developing Learning Ecosystems. Learning and Collaboration Technologies: Novel Learning Ecosystems*. Cham: Springer International Publishing.
- Kondratova, I., Molyneaux, H., & Fournier, H. (2017). *Design Considerations for Competency Functionality within a Learning Ecosystem, Learning and Collaboration Technologies: Novel Learning Ecosystems*. Cham: Springer International Publishing.
- National Statistical Office. (2020). *The 2018 Reading of Population Survey*. Bangkok: National Statistical Office.
- Office of the Civil Service Commission. (2016). *E-Book: A Building an Effective Teamwork*. Retrieved June 13, 2022, from <https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/ocsc-2017-eb01.pdf>
- Phuang Nak, N. (2022). *A Reading Habit Enhancement of Students*. Retrieved June 13, 2022, from <https://www.kroobannok.com/35482>

- Rattanapun, A., Sridadech, R., & Chimplee, D. (2015). Development Guidelines for Reading Activity Promotion for the Kindergarten: Case Study of Satit School (Under the Partnership between Kamphaeng Phet Primary Education Service Office Area 1 and Kamphaeng Phet Rajabhat University. *PULINET Journal*, 2(3), 9-19.
- Rodsung, R., Wora-in, C., & Phukhao, T. (2018). The Development of Activities to Encourage Reading Habit of Basic Education Students. *Humanities and Social Sciences Journal of Graduate School, Pibulsongkram Rajabhat University*, 12(1), 163-176.
- Saengloetuthai, J. (2021). Development of Learning Management Innovation: Online Lesson. *Journal of Research and Curriculum Development*, 11(2), 1-7.
- Saiyaporn, A. (2022). *Create a Learning Ecosystem to Develop Learners into Lifelong Learner*. Retrieved June 13, 2022, from <https://www.educathai.com/knowledge/articles/586>
- Sawasdee, A., Hasin, S., & Sukkananchana, K. (2022). Learning Ecosystem Guideline in School for Active Learning. *E-Journal of Education Studies, Burapha University*, 4(4), 67-78.
- Setthawatbodee, S. et al. (2023). A Study of Problem Designing of Activities to Promote Reading that Are Consistent with the School's Educational Ecosystem in School Network of Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 17(1), 231-243.
- Setthawatbodee, S., Chaisungnoen, C., & Chinsomboon, M. (2017). The Role of Parents in Promoting Reading Culture to Primary Students in Central Region of Thailand for Building Lifelong Learning Skills. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 11(2), 156-168.
- Sittipunt, C. (2022). *Reading Policy by 4 Candidate the Governor of Bangkok*. Retrieved June 13, 2022, from <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1002446>
- Sridadech, R. (2017). *The Organization of Library's Activities in Model School: Reading Habit Promotion Project in Primary School Level. Kamphaengphet Primary Education Service Office 1*. (Master's Thesis). Sukhothai Thammatirat University. Nonthaburi.
- Suwanno, P. (2019). The Guidelines for Activities to Promote Reading of Primary Level Students at Bannakhanlung (Ratsamake) School, Songkhla Province. In Tepsongkroh, P. (Ed.), *the 10th Hatyai National and International Conference*. (pp. 1081-1094). Hatyai University. Songkhla.
- Taweerat, P. (2000). *Educational Research Methodology*. (8th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Thammasat Secondary School. (2020). *The Curriculum Documents for Secondary Education of Thammasat Secondary School*. Retrieved June 13, 2022, from <https://satit.tu.ac.th/course#content-0>
- Tongpe, A. (2020). *Assessment of a Project to Improve the Quality of Reading, Writing and Analytical Thinking in Basic Education Level Assessment Using the CIPPIEST Assessment Model*. (Master's thesis). Rambhai Barni Rajabhat University. Chanthaburi.

Wechayaluck, N., Natun, J., Jaichalad, N., & Nakai, N. (2020). Development of Innovative Media to Solve the Problems of Literacy and Analytical Thinking Problems of the Students in Small Network Schools. *Journal of Arts Management*, 6(4), 1756-1772.

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ

สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ*

A Model for the Development of Teacher Competencies at Special Education
Center under Special Education Bureau¹กาญจนา ฮวดศรี และ สติรพร เชาวนชัย¹Kanchaana Huadsri and Sathiraporn Chowachai

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Email: Kan_jit@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 2) เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 3) เพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เป็นการวิจัยและพัฒนา 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 2) การสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 3) การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบโดยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษ จำนวน 77 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลเทียบเกณฑ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ พบว่าผู้บริหารและครูมีความต้องการพัฒนาสมรรถนะด้านการคัดกรองและประเมินความสามารถเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ การวางแผนการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล รวมทั้งการจัดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ ผู้อำนวยการและครูศูนย์การศึกษาพิเศษที่มีแนวปฏิบัติที่ดีมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ ควรประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยสนับสนุน กระบวนการและวิธีการพัฒนาสมรรถนะครู 2) ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ปัจจัยสนับสนุน กระบวนการพัฒนาสมรรถนะครู วิธีการพัฒนาสมรรถนะครูและสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ 3) ผลการประเมินประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่า ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.68), ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ; ครูศูนย์การศึกษาพิเศษ; สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to explore the needs and guidelines for the development of teacher competencies at special education center under Special Education Bureau; 2) to create and verify a model for the development of teacher competencies at special education center under Special Education Bureau; and 3) to assess the feasibility and utility of a model for the development of teacher competencies at special education center under Special Education Bureau. The study employed research and development approach with the following three steps: 1) exploring the needs and guidelines for the development of teacher competencies at special education center under Special Education Bureau; 2) creating and verifying a model through focus group discussions with experts; and 3) assessing the feasibility and utility of a model by 77 directors at special education center. The obtained data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and the findings were interpreted against criteria.

From the study, the following results were found: 1) The needs and guidelines for teacher competency development at the special education center indicate that administrators and teachers have a need for competency development related to screening and assessing the abilities of children with special needs, individual student development planning, learning management, and developing the potential of children with special needs. In examining the guidelines for teacher competency development in special education centers, it was found that directors and teachers in special education centers with best practices had opinions in agreement with the experts on competency development that should include principles, objectives, supporting factors, processes and methods for teacher competency development; 2) A model for the development of teacher competencies at special education center under Special Education Bureau consists of 6 components, which are model principles, model objectives, supporting factors, teacher competency development process and methods; and 3) From assessing the feasibility and utility of a model for the development of teacher competencies at special education center under Special Education Bureau, the results revealed that feasibility and utility were at the highest level ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.68), ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.72), respectively.

Keywords: Competency Development Model; Teachers at Special Education Center; Special Education Bureau

บทนำ

ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของคนพิการในทุกด้าน เพื่อให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติและมีความสุข มีการจัดบริการที่หลากหลาย เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะด้านการศึกษา ได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ

การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 กำหนดให้ คนพิการ มีสิทธิได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความพิการจนตลอดชีวิต พร้อมทั้งเลือกบริการทางการศึกษาสถานศึกษา ระบบและรูปแบบการศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลนั้น ผ่านการศึกษาที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการจัดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ การทดสอบทางการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภทและบุคคล (Special Education Bureau, 2017)

ครูจึงเป็นบุคคลสำคัญในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียนพิการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Jetchamnongnuch et al. (2011) กล่าวว่า ครูการศึกษาพิเศษ มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษจึงเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพนักเรียนพิการอย่างรอบด้าน จึงได้มีการบรรจุและแต่งตั้งข้าราชการครูหลากหลายสาขาวิชาชีพ อาทิเช่น กายภาพบำบัด กิจกรรมบำบัด แพทย์แผนไทยและวิชาเอกทั่วไป ที่ไม่ใช่เอกการศึกษาพิเศษ เพื่อเตรียมความพร้อม บำบัด พื้นฟูสมรรถภาพและให้ความช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม

สภาพปัจจุบัน การผลิตครูเพื่อสอนเด็กพิการยังไม่สอดคล้องและเพียงพอกับความต้องการจำเป็นพิเศษของผู้เรียนและสถานศึกษา ครูที่บรรจุในสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษบางส่วนไม่มีวุฒิทางวิชาชีพครูและไม่มีวุฒิทางการศึกษาพิเศษ มีการย้ายครูที่มีประสบการณ์ไปยังสถานศึกษาอื่น รวมถึงภาระงานของครูที่มากเกินไป (Special Education Bureau, 2015) อีกทั้งอัตราการเข้ารับการศึกษาคือเด็กพิการในศูนย์การศึกษาพิเศษที่เพิ่มขึ้นโดยในปีการศึกษา 2564 มีจำนวนทั้งสิ้น 27,472 คน หลากหลายประเภทความพิการและมีระดับความรุนแรงที่แตกต่างกัน (Policy and Planning Group, Special Education Bureau, 2021) ทำให้ครูขาดความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมในการสอนผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ Jetchamnongnuch, Visessuvanapoom, Tantixalerm, and Tinmala (2017) กล่าวว่าปัญหาในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์การศึกษาพิเศษโดยตรง ปัญหาเกี่ยวกับการปรับพฤติกรรมผู้เรียน การออกแบบแผนการสอนเฉพาะบุคคล การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนและการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะและคุณลักษณะที่ดีในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษสามารถปฏิบัติงานในศูนย์การศึกษาพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาศักยภาพนักเรียนพิการให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
3. เพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการประยุกต์ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

1) การศึกษาความต้องการการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษ ในเขตภาคเหนือ จำนวน 17 จังหวัด วิธีการได้มาโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 17 คน และครูศูนย์การศึกษาพิเศษในจังหวัดภาคเหนือ 17 จังหวัด จำนวน 254 คน ได้มาโดยการเปิดตารางเครชีและมอร์แกน และทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามจำนวนข้าราชการครูในแต่ละจังหวัด รวมจำนวนทั้งสิ้น 271 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 65 ข้อ โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการตรวจสอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ และวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC: Index item – objective congruence) พบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 และทำการวิเคราะห์ค่าความเที่ยง (Reliability) พบว่า มีค่าความเที่ยงทั้งฉบับ เท่ากับ 0.831

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยนเรศวร ในการทำหนังสือถึงผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษเพื่อขอเก็บข้อมูล ส่งแบบสอบถามจำนวน 271 ฉบับ ได้กลับมาจำนวน 271 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลเทียบเกณฑ์ที่กำหนด

2) การศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ศูนย์การศึกษาพิเศษที่ได้รับรางวัลชนะเลิศเหรียญทอง ระดับชาติ รางวัลทรงคุณค่า OBEC AWARD ประเภทสถานศึกษายอดเยี่ยม ด้านวิชาการ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษและครูที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ แห่งละ 2 คน รวมจำนวน 6 คน เป็นผู้ให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi – Structure Interview) ในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 6 องค์ประกอบ โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการตรวจสอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ และวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC: Index item – objective congruence) พบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60-1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันเวลา และสถานที่นัดหมาย ตามแบบสัมภาษณ์ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษและครู

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3) การศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ และการบริหารการศึกษา ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 คน เป็นผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วยอาจารย์มหาวิทยาลัย มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาเอก มีประสบการณ์ในการสอนด้านการศึกษาพิเศษ ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน และเป็นหรือเคยเป็นผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษ มีวิทยฐานะเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการบริหารศูนย์การศึกษาพิเศษไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi – Structure Interview) ในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ 6 องค์ประกอบ โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการตรวจสอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ และวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC: Index item - objective congruence) พบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60-1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันเวลา และสถานที่นัดหมาย ตามแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากขั้นที่ 1 มาयर่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และได้ตรวจสอบความเหมาะสมร่างรูปแบบความเหมาะสมโดยการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group Discussion) โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 คน โดยกลุ่มที่ 1 กลุ่มนักวิชาการระดับอุดมศึกษา มีคุณสมบัติเป็นผู้มีประสบการณ์การสอนระดับอุดมศึกษา มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาเอก สาขาการศึกษาพิเศษและมีประสบการณ์ในการสอนไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 2 เป็นผู้บริหารสถานศึกษา มีคุณสมบัติเป็นผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จบการศึกษาระดับปริญญาโท มีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาและมีความรู้ มีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 38 คน กลุ่มที่ 3 เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นหรือเคยเป็นผู้บริหารการศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำนวน 2 คน และเป็นผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาและเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษา จำนวน 1 คน รวมจำนวน 3 คน ดำเนินการในวันที่ 11 กรกฎาคม 2566 โดยสนทนากลุ่มทางออนไลน์ด้วยโปรแกรม Microsoft Team

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและบันทึกความคิดเห็นเพิ่มเติม

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อเสนอแนะต่างๆ ของผู้ทรงคุณวุฒิมาพิจารณาฉันทามติ (Consensus) และปรับปรุง แก้ไขร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษไปใช้ คือ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษ ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด จำนวน 64 แห่ง ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา จำนวน 12 แห่ง และศูนย์การศึกษาพิเศษส่วนกลาง รวมทั้งสิ้น 77 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ในการทำหนังสือถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกับแบบประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยส่งหนังสือจากคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูลพร้อมแบบประเมินออนไลน์ ได้รับกลับคืนมา 77 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแบบประเมินที่ได้รับกลับคืนมา

การวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับระดับความคิดเห็นที่มีต่อความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลเทียบเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

จากการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับระดับความต้องการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ที่	รายการ	ระดับความต้องการ		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	สมรรถนะด้านการจัดการศึกษาพิเศษ	4.47	0.60	มาก
2	สมรรถนะด้านจิตวิญญาณความเป็นครูการศึกษาพิเศษ	4.37	0.72	มาก
3	สมรรถนะด้านการคัดกรองและประเมินความสามารถเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ	4.54	0.55	มากที่สุด
4	สมรรถนะด้านการวางแผนการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล	4.52	0.57	มากที่สุด
5	สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ	4.50	0.55	มาก
6	สมรรถนะการสร้างเครือข่ายและทีมงานในการจัดการศึกษาพิเศษ	4.44	0.59	มาก
รวม		4.47	0.60	มาก

จากตาราง 1 พบว่า ระดับความต้องการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายสมรรถนะ ผลพบว่า สมรรถนะด้านการคัดกรองและประเมินความสามารถเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.55) รองลงมาคือสมรรถนะด้านการวางแผนการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. = 0.57) ส่วนระดับน้อยสุดคือ สมรรถนะด้านจิตวิญญาณความเป็นครูการศึกษาพิเศษ ($\bar{X}$ = 4.37, S.D. = 0.72)

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยการศึกษาจากศูนย์การศึกษาพิเศษที่มีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) พบว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ปัจจัยสนับสนุน 4) กระบวนการพัฒนาสมรรถนะครู 5) วิธีการพัฒนาสมรรถนะครู

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ปัจจัยสนับสนุน 4) กระบวนการพัฒนาสมรรถนะครู 5) วิธีการพัฒนาสมรรถนะครู

วัตถุประสงค์ที่ 2 การสร้างและตรวจสอบของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ผลการยกร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 ยกร่างรูปแบบ พบว่า ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ ด้านนโยบายและโครงสร้างองค์กร ด้านงบประมาณ ด้านผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหลักสูตรการพัฒนาครู ด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้อง 4) กระบวนการพัฒนาสมรรถนะครู ได้แก่ การวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะครู การวางแผนการพัฒนาสมรรถนะ การดำเนินการพัฒนาสมรรถนะครู การติดตามและประเมินผล 5) วิธีการพัฒนาสมรรถนะครู ได้แก่ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้พี่เลี้ยงสอนงาน กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ การศึกษาดูงาน 6) ผลผลิต ได้แก่ สมรรถนะด้านการจัดการศึกษาพิเศษ สมรรถนะด้านจิตวิญญาณความเป็นครูการศึกษาพิเศษ สมรรถนะด้านการคัดกรองและประเมินความสามารถเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ สมรรถนะด้านการวางแผนการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ สมรรถนะด้านการสร้างเครือข่ายและทีมงานในการจัดการศึกษาพิเศษ

ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยการจัดประชุมผู้ทรงคุณวุฒิแบบออนไลน์ พบว่า ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ควรมี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ปัจจัยสนับสนุน กระบวนการพัฒนาสมรรถนะครู วิธีการพัฒนาสมรรถนะครู และสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยพบว่ามีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

รายการ	ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้				ความเป็นประโยชน์			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ผลการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ผลการประเมิน
1. หลักการของรูปแบบ	4.63	0.80	มากที่สุด	ผ่าน	4.61	0.84	มากที่สุด	ผ่าน
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.75	0.59	มากที่สุด	ผ่าน	4.78	0.68	มากที่สุด	ผ่าน
3. ปัจจัยสนับสนุน	4.67	0.81	มากที่สุด	ผ่าน	4.63	0.82	มากที่สุด	ผ่าน
4. กระบวนการพัฒนาสมรรถนะครู	4.82	0.52	มากที่สุด	ผ่าน	4.80	0.59	มากที่สุด	ผ่าน
5. วิธีการพัฒนาสมรรถนะครู	4.85	0.49	มากที่สุด	ผ่าน	4.83	0.56	มากที่สุด	ผ่าน
6. สมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ	4.44	0.98	มาก	ผ่าน	4.52	0.95	มากที่สุด	ผ่าน
รวม	4.72	0.68	มากที่สุด	ผ่าน	4.71	0.72	มากที่สุด	ผ่าน

จากตาราง 2 พบว่า ในภาพรวมความเป็นไปได้ในการนำไปใช้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีผลความเป็นไปได้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.68) องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ องค์ประกอบที่ 5 วิธีการพัฒนาสมรรถนะครู อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.85$, S.D. = 0.49) ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ องค์ประกอบที่ 6 สมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.98) ส่วนภาพรวมของความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$, S.D. = 0.72) องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ องค์ประกอบที่ 5 วิธีการพัฒนาสมรรถนะครู อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.83$, S.D. = 0.56) ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ องค์ประกอบที่ 6 สมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.95)

องค์ความรู้ใหม่

Picture 1: The Model of Development of Teachers Competencies in Special Education Center under Special Education Bureau

จากภาพ 1 สามารถอธิบายได้ว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สิ่งที่สำคัญในการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ คือ ควรนำหลักการบริหารทฤษฎีเชิงระบบ ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และข้อมูลย้อนกลับ มาประยุกต์ใช้ในการบริหาร เพื่อพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษได้อย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ เป็นรูปแบบและมีเป้าหมายที่ชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่า โดยภาพรวมความต้องการพัฒนาอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจากครูจึงเล็งเห็นความสำคัญและมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองด้านการจัดการศึกษาพิเศษ และนอกจากนี้ผู้วิจัยยังทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษ ครูและผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความคิดเห็นสอดคล้องกันอาจเนื่องมาจากผู้ทำวิจัยได้มีการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิจัยอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Nitchanet (2017) ได้ทำการวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์

และการศึกษา พบว่า รูปแบบต้องมืองค์ประกอบอย่างน้อย 6 ประการ คือ วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของรูปแบบ ตัวแปรหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ระบบหรือโครงสร้าง กลไกหรือกระบวนการทำงาน ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีที่ใช้ในรูปแบบ และบริบทหรือสภาพแวดล้อมของรูปแบบ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีประเด็นในการอภิปราย ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ อาจเนื่องจาก มีการสร้างและการพัฒนาหลักการของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ อย่างเป็นระบบ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา ศึกษาค้นคว้า เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครู โดยการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูศูนย์การศึกษาพิเศษ ที่มีการปฏิบัติดีพร้อมกับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งสอดคล้องกับ Asawapoom (2007) กล่าวว่า รูปแบบที่ดีควรประกอบด้วย ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ อาจเนื่องมาจาก การศึกษาสภาพปัญหาพบว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษมีการแต่งตั้งและบรรจุข้าราชการครูผู้ช่วยเป็นจำนวนมาก มีวิชาเอกที่หลากหลายซึ่งไม่ใช่วิชาเอกการศึกษาพิเศษหรือวิชาเอกทางการศึกษา จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะและคุณลักษณะที่ดีในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษและสามารถปฏิบัติงานในศูนย์การศึกษาพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Asawapoom (2007) กล่าวว่า รูปแบบที่ดีควรประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ โดยวัตถุประสงค์ของรูปแบบในการพัฒนารูปแบบใดก็ตาม ผู้ออกแบบรูปแบบต้องรู้ว่าจะออกแบบรูปแบบการดำเนินงานนี้ขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยสนับสนุน อาจเนื่องมาจาก คุณภาพของครูและคุณภาพของนักเรียนเป็นสิ่งที่สถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญมากที่สุด ด้วยเหตุนี้จึงต้องเตรียมความพร้อมที่จะพัฒนาในทุกด้าน โดยพัฒนาสมรรถนะครูให้มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Aiumpayaya (2018) กล่าวว่า ปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาครูให้มีคุณภาพที่ดีของประเทศไทยนั้น ได้แก่ นโยบายด้านการพัฒนาครู งบประมาณ วิธีการ และกระบวนการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Khunthongchan (2016) กล่าวว่า ปัจจัยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร คือ นโยบายขององค์กร โครงสร้างขององค์กรที่ชัดเจน คล่องตัว งบประมาณสนับสนุนเพียงพอต่อเนื้อและดี ขนาดขององค์กร คุณลักษณะของผู้นำองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Siripala (2016) กล่าวว่า ปัจจัยนำเข้าในการพัฒนาครูของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ประกอบด้วย สภาพแวดล้อม ซึ่งประกอบไปด้วย เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี งบประมาณ หลักสูตร และการบริหารจัดการของผู้นำ

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการพัฒนาสมรรถนะครู อาจเนื่องมาจาก กระบวนการพัฒนาทำให้ครูและสถานศึกษาได้วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะครูที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน โดยนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ความต้องการมาวางแผนการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและสถานศึกษา จากนั้นจึงดำเนินการพัฒนา การติดตามและประเมินผล เพื่อนำผลมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับ Jansila (2018) กล่าวว่า การพัฒนาครูเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน เมื่อนำแนวคิดของ Deming มาใช้ในการพัฒนาครูจะประกอบด้วย ขั้นตอนการวางแผน การดำเนินการ การประเมินผล การปรับปรุง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chunaka (2016) ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาสมรรถนะการบริหารวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและดำเนินการประเมินก่อนการพัฒนา การวางแผนการพัฒนา

สมรรถนะ การดำเนินการพัฒนาสมรรถนะ การประเมินผลการพัฒนาสมรรถนะ การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 5 วิธีการพัฒนาสมรรถนะครู อาจเนื่องมาจากวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ต้องการพัฒนาสมรรถนะครูด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Desimone, Werner, and Harris (2002) ได้กล่าวถึง วิธีการและเทคนิคการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การพัฒนาในขณะที่ปฏิบัติงาน การสอนงานระหว่างผู้สอนกับผู้ปฏิบัติงาน การพัฒนาด้วยตนเองตามความสามารถ สอดคล้องกับแนวคิดของ Rathanit (2017) กล่าวว่า วิธีการในการพัฒนาบุคลากรมีวิธีที่สำคัญดังนี้ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน พัฒนาโดยกระบวนการปฏิบัติงาน พัฒนาด้วยตนเอง การพัฒนาทีมงานหรือองค์กร

องค์ประกอบที่ 6 สมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครูการศึกษาพิเศษ มีความเชื่อมโยงกับสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ โดยครูการศึกษาพิเศษต้องสามารถคัดกรองและประเมินผลทางการศึกษา วางแผนจัดการศึกษา จัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสนับสนุน และการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น สอดคล้องกับแนวคิดของ Arkansas Department of Education (2015) ได้กำหนดสมรรถนะสำหรับครูการศึกษาพิเศษ ดังนี้ ด้านพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลและการเรียนรู้ที่แตกต่าง ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ด้านการประเมินความสามารถ ด้านแผนการสอนและกลยุทธ์ ด้านการเรียนรู้วิชาชีพและการปฏิบัติทางจริยธรรม และด้านการทำงานร่วมมือร่วมพลัง ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Rodut (2020) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูการศึกษาพิเศษ เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ เครือข่ายที่ 7 พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูการศึกษาพิเศษ มีจำนวน 7 ด้านได้แก่ ด้านความรู้ด้านการศึกษาพิเศษ ด้านบุคลิกภาพและอารมณ์ ด้านวิชาการ ด้านการสอน ด้านมนุษยสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านความสำเร็จในการเรียนร่วม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยภาพรวม พบว่า ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องจากการมีการสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครู อย่างเป็นระบบตามหลักการการพัฒนารูปแบบ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ ศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครู จากผู้บริหารและครูในศูนย์การศึกษาพิเศษในจังหวัดภาคเหนือ และสัมภาษณ์ผู้อำนวยการและครูศูนย์การศึกษาพิเศษที่มีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อนำปรับปรุงให้ได้องค์ประกอบของรูปแบบทั้ง 6 องค์ประกอบ จึงนำไปสอบถามผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด จำนวน 77 ศูนย์การศึกษาพิเศษ ให้ประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ซึ่งสามารถนำไปใช้พัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษได้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Eisner (1994) ได้กล่าวว่าผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ โดยให้ความเชื่อถือว่าการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลยพินิจที่ดี ทั้งนี้ มาตรฐานและเกณฑ์การพิจารณาต่างๆ จะเกิดจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิ

สรุป

จากการวิจัยรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สรุปได้ว่า 1) ผลการศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัด

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่า มีความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และจำแนกเป็นรายด้านพบว่า สมรรถนะด้านการคัดกรองและประเมินความสามารถเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษสูงสุด รองลงมาเป็นสมรรถนะด้านการวางแผนการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล และผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ปัจจัยสนับสนุน กระบวนการพัฒนาสมรรถนะครู และวิธีการพัฒนาสมรรถนะครู 2) ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษา ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ 3) การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่า ในภาพรวมความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษที่จะนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษไปใช้ควรมีการศึกษารูปแบบอย่างละเอียด และนำไปใช้ให้ครอบคลุมทุกองค์ประกอบ เพื่อพัฒนาครูให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

1.2 สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษควรนำแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษไปกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนและสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากรการบริหารให้เพียงพอและเหมาะสมกับจำนวนบุคลากรที่เพิ่มขึ้น

1.3 ผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษควรเลือกวิธีการพัฒนาสมรรถนะครูที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของครู ตามหลักสูตรการพัฒนาที่หลากหลายและมีลักษณะยืดหยุ่นตามความพร้อมของสถานศึกษา

1.4 ผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษ ควรดำเนินการติดตามและประเมินผลการพัฒนาสมรรถนะครูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยหลักสูตรพัฒนาสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2.2 ควรศึกษาวิจัยสมรรถนะของครูในโรงเรียนเฉพาะความพิการ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษา

2.3 ควรศึกษาวิจัยการสร้างเครื่องมือวัดสมรรถนะครูศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

References

- Aiumpaya, K. (2018). *Teacher Professional Development*. Nonthaburi: 21 Century Co., Ltd.
- Arkansas Department of Education. (2015). *Arkansas Teaching Standards*. Little Rock: Arkansas Department of Education.
- Asawapoom, S. (2007). Using Research to Develop Patterns in Doctoral Thesis. *Journal of Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 2(2), 83-84.
- Chunaka, L. (2016). *The Development Model to Competency for Academic Administration of School Administrators in Primary Service Area Office*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.
- Desimone, R. L., Werner, J. M., & Harris, D. M. (2002). *Human Resource Development*. (3rd ed). Ohio: Thomson and South-Weston.
- Eisner, E. W. (1994). *Cognition Curriculum Reconsidered*. New York: McGraw Hill Book.
- Jansila, V. (2018). *Administration of Educational Institutions in Remote Areas*. (1st ed.). Bangkok: Rattanasuwan Print 3.
- Jetchamnongnuch, W. et al. (2011). *Professional Standards for Special Education Teachers*. Bangkok: The Teacher Council of Thailand.
- Jetchamnongnuch, W. , Visessuvanapoom, P., Tantixalerm, Ch., & Tinmala, D. (2017) . Professional Standards for Special Education Teacher. *Journal of Research Methodology*, 30(2), 161-186.
- Khunthongchan, S. (2016). *Integrated Human Resource Management*. (1st ed.). Bangkok: SE-Education.
- Nitchanet, C. (2017). Model Development Research in Social Sciences and Education. *Academic articles Suratthani Rajabhat Journal*, 4(2), 71-102.
- Rathanit, S. (2017). *Principles and Theory Education Administration*. (4th ed.). Bangkok: S. Asia Press (1989) Co., Ltd.
- Rodut, S. (2020). *The Developing Speaking Skills for Children with Mental Retardation Using Picture Books*. Phitsanulok: Regional Special Education Center 7 Phitsanulok.
- Siripala, W. (2016). *The Rajabhat Model of Teachers' Professional Development*. (Doctoral Dissertation). Siam University. Bangkok.
- Special Education Bureau. (2015). *Report on the Results of the Education System for Education that Has Needs in Thailand*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.
- Special Education Bureau. (2017). *Educational Management Plan for Persons with Disabilities No.3 (A.D. 2017 – 2021)*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.
- Special Education Bureau. (2021). *Policy and Planning Group*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.

การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี

Development of Local Food to Promote Tourism in Ubon Ratchatani Province

¹วิภา มะลา, มาลี ไชยเสนา และ กุลวดี ละม้ายจีน

¹Wipa Mala, Mali Chaisena and Kulvadee Lamaijeen

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Graduate School, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: wipa.m@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพอาหารท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี และ 2) ศึกษาการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 150 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ศึกษาสภาพอาหารท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า งบประมาณในการรับประทานอาหารท้องถิ่นคือ 101-200 บาท ต่อคนต่อวัน ช่วงเวลาในการรับประทานอาหารท้องถิ่นคืออาหารกลางวัน รสชาติอาหารท้องถิ่นที่กลุ่มตัวอย่างชื่นชอบคือ รสเค็มและรสเผ็ด ประเภทอาหารท้องถิ่นที่ชื่นชอบมากที่สุดคือลาบ และ 2) ศึกษาการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด ทุกด้าน ดังนี้ ด้านแรงจูงใจ ($\bar{X}=4.69$, S.D.=0.46) ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X}=4.74$, S.D.=0.43) ด้านความดั้งเดิมของอาหาร ($\bar{X}=4.76$, S.D.=0.42) ด้านการจัดการและการตลาด ($\bar{X}=4.76$, S.D.=0.42) และด้านการกำหนดเป้าหมายของพื้นที่ให้ชัดเจน ($\bar{X}=4.76$, S.D.=0.42) ดังนั้น การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีจึงควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารกลางวัน เน้นอาหารท้องถิ่นประเภทลาบ รูปแบบของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารจะต้องสามารถสร้างแรงจูงใจ มีการผสมผสานเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของพื้นที่ ความดั้งเดิมของอาหาร มีการจัดการและการตลาด และการกำหนดเป้าหมายของพื้นที่ให้ชัดเจน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว; การพัฒนาอาหารท้องถิ่น; อาหารท้องถิ่น

Abstract

This research article aimed to 1) investigate local food conditions in Ubon Ratchathani Province, and 2) study local food development to promote tourism in Ubon Ratchathani Province. The study employed a quantitative research model. The data were collected with questionnaires administering to 150 informants. Statistics used in data analysis were frequency, mean, percentage, standard deviation. and simple regression analysis

The results revealed that 1) for investigating the local food conditions in Ubon Ratchathani, the budget for local food was 101 -200 baht per person per day. Duration for the

*Received August 7, 2023; Revised October 4, 2023; Accepted October 11, 2023

local food was lunch time. The favorite flavors were salty and spicy; the favorite local food was Larb, spicy minced pork with chopped vegetables; and 2) for investigating development of the local food to promote tourism in Ubon Ratchathani Province, the informants' opinions towards the local food development to promote tourism in Ubon Ratchathani Province were at the highest level in all aspects as follows: motivation ($\bar{X}$ =4.69 S.D.=0.46), culture ($\bar{X}$ =4.74 S.D.=0.43), originality of the food ($\bar{X}$ =4.76 S.D.=0.42), management and marketing ($\bar{X}$ =4.76 S.D.=0.42), and clear target identification ($\bar{X}$ =4.76 S.D.=0.42). Therefore, the development of local food for promoting tourism in Ubon Ratchathani Province should include activities about lunch meal with local food, Larb in particular. In addition, There should be integration of local identity and culture, traditional food preservation, management and marketing, and setting clear goals of the site.

Keywords: Tourism; Development of Local Food; Local Food

บทนำ

อาหารเป็นวัฒนธรรมการบริโภคที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ อาหารในแต่ละท้องถิ่นมีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันตามวัฒนธรรมและวัตถุดิบ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ที่สืบทอดกันมา อาหารท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสร้างความแตกต่างของสถานที่ท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ มีการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงการสืบทอดการประกอบอาหารที่ใช้วัตถุดิบและภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น (Afshardoost, and Eshaghi, 2020) ที่สำคัญคืออาหารท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่ช่วยหนุนเศรษฐกิจชุมชน หากมีการพัฒนาให้มีมูลค่าเพิ่มโดยการพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย หรือใช้เป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การท่องเที่ยว NanoIn (2021) อธิบายว่า การนำอาหารมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสื่อสารภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดอาชีพและระบบเศรษฐกิจในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างความยั่งยืนด้วยการใช้ทรัพยากรทั้งวัตถุดิบ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นสู่การสร้างสรรคกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหาร (Gastronomic Tourism) เพราะอาหารท้องถิ่นเป็นหนึ่งในแรงจูงใจให้ผู้คนจากวัฒนธรรมที่ต่างกันเข้ามาศึกษาเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (Ministry of Tourism and Sport, 2017) เป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงวัฒนธรรมของชนชาติอื่น สามารถขายความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ Garner, and Ayala (2019) ได้อธิบายว่าการสร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นเป็นกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในด้านอัตลักษณ์ของชุมชนที่เชื่อมโยงกับการปฏิสัมพันธ์จากการทำกิจกรรมระหว่างการท่องเที่ยว เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวในภูมิภาคและท้องถิ่นอื่นๆ ให้มาเยือนเพื่อทำกิจกรรมท่องเที่ยวหรือบริโภคอาหารพื้นถิ่นได้ ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหาร ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหารที่สำคัญ คือการท่องเที่ยวแบบการเยี่ยมชมและชิมอาหาร การเรียนทำอาหาร การรับประทานอาหารแบบท้องถิ่น และการซื้อทัวร์ท่องเที่ยวเกี่ยวกับอาหาร (Pannee et al. 2016)

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดหนึ่งในภูมิภาคอีสานใต้ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและมีความหลากหลาย ซึ่งทรัพยากรดังกล่าวสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยจะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวทุกปี จากการสำรวจของกองเศรษฐกิจ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พบว่า ในเดือนมกราคม ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2565 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 528,500 คน โดยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 527,979 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 521 คน ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวมากถึง 672 ล้านบาท โดยรายได้จากค่าที่พักคิดเป็นร้อยละ 33.90 บริการอาหารและเครื่องดื่มร้อยละ 28.23 การขนส่งผู้โดยสารร้อยละ 12.04 และค่าบริการต่างๆ ร้อยละ 25.83 (Economic Division, Ministry of Tourism and Sports, 2022) ถึงแม้จังหวัดอุบลราชธานีจะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายแต่จากการศึกษาของ Khemchira, Suwaphat, and Yuvadee, (2019) พบว่า จังหวัดอุบลราชธานีไม่มีรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย นักท่องเที่ยวไม่ได้มีส่วนร่วมกับการประกอบกิจกรรมต่างๆ นักท่องเที่ยวจึงใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยวเพียงระยะเวลาสั้นๆ และอาจทำให้รู้สึกเบื่อหน่ายได้ ดังนั้น หากมีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมจะทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนั้นนานขึ้น โดยไม่รู้สึกรู้สึกเบื่อหน่าย และกิจกรรมที่น่าสนใจคือ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นจะทำให้ นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ตรง เข้าถึงวัฒนธรรม และได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น Kingkanok, Jiradon, and Natnaree (2018) ได้นำเสนอว่า การประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงเรื่องราวของอาหาร จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ในการท่องเที่ยวเชิงอาหารและได้เข้าถึงมิติของอาหารที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตท้องถิ่น การสร้างเรื่องราวของอาหาร และการนำเสนอเรื่องราวของร้านอาหาร จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหาร

จากที่นำเสนอมาข้างต้นจะเห็นว่า อาหารท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่สะดวกและเหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานีได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานีให้เป็นเมืองน่าอยู่ทันสมัย ประตูลู่การค้าการลงทุน ท่องเที่ยวหลายมิติ เกษตรสู่สากล (Ubon Ratchathani Provincial Office Strategy and Information Division for Provincial Development, 2021)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี

ผู้วิจัยทำการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนาอาหารท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และแนวคิดการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสุ่มแบบบังเอิญจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว ณ ถนนคนเดินอำเภอเขมราฐ ในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2566 จำนวน 150 คน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มตัวอย่าง ที่ได้มาจากประชากรที่เป็นนักท่องเที่ยวในอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 1,500 คน (Khemarat District Community Development Office, 2023) การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Boonchom (1992) โดยจำนวนประชากรหลักพันคน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 10-15 ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 150 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่เพียงพอที่จะอนุมานถึงประชากรทั่วไปได้ เก็บข้อมูลโดยการสุ่มแบบบังเอิญ

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามในการวัดตัวแปร แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวและการรับประทานอาหารท้องถิ่น ส่วนที่ 2 เป็นความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้องค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านแรงจูงใจ ด้านวัฒนธรรม ด้านความดั้งเดิมของอาหาร ด้านการจัดการและการตลาด และด้านการกำหนดเป้าหมายของพื้นที่ท่องเที่ยวให้ชัดเจน ซึ่งเป็นคำถามแบบมาตราช่วงประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) (Puangrat, 2000) จากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่าระหว่าง 0.7-1.00 ซึ่งอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ จากนั้นนำเครื่องมือไปทดลองใช้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอน บาค (Cronbach' alpha Coefficient) (Puangrat, 2000) ได้ค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.807- 0.873 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้จึงนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการขอการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จากนั้นขอหนังสือรับรองและแนะนำตัวผู้วิจัย จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เสนอไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลกับประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
2. ผู้วิจัยแจ้งข้อตกลงเบื้องต้น สิทธิและประโยชน์ของงานวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทราบ ให้กลุ่มตัวอย่างลงชื่อในเอกสารยินยอมเข้าร่วมการวิจัย โดยผู้วิจัยจะทำการชี้แจงก่อนลงมือเก็บข้อมูล หากคำถามใดมีปัญหาจะอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่จะนำมาวิเคราะห์ต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่และบันทึกคะแนนแต่ละข้อในรูปแบบรหัส (Coding From) จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไป สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาสภาพอาหารท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษา สามารถนำเสนอได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ศึกษาสภาพอาหารท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี (n=150)

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
1. งบประมาณในการรับประทานอาหารท้องถิ่นต่อคนต่อวัน		
- น้อยกว่า หรือเท่ากับ 100 บาท	35	23.3
- 101 -200 บาท	59	39.3
- 201 -300 บาท	30	20.0
- 301 - 400 บาท	23	15.3
- มากกว่า 500 บาท	3	2.0
2. ช่วงเวลาในการรับประทานอาหารท้องถิ่น		
- เช้า	25	16.7
- กลางวัน	91	60.7
- บ่าย	34	22.7
3. รสชาติอาหารท้องถิ่นที่ชื่นชอบ		
- เค็ม	49	32.7
- เผ็ด	47	31.3
- ขึ้นอยู่กับเมนูอาหาร	28	18.7
-เปรี้ยว	26	17.3
4. ประเภทอาหารท้องถิ่นที่ชื่นชอบ		
- ลาบ	42	28.0
- ตำ	35	22.0
- แกง	20	13.3
- อ่อม	19	12.7
- ต้ม	16	10.7
- หมก	15	10.0
- ซุป	5	3.3

จากตารางที่ 1 พบว่า งบประมาณในการรับประทานอาหารท้องถิ่นต่อคนต่อวัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างใช้งบ 101 -200 บาท มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 39.3 รองลงมาใช้งบน้อยกว่า หรือเท่ากับ 100 บาท จำนวนร้อยละ 23.3 และใช้งบ 201 -300 บาท ร้อยละ 20.0 มีกลุ่มตัวอย่างเป็นร้อยละ 2.0 ที่ใช้งบประมาณในการรับประทานอาหารท้องถิ่นต่อคนต่อวันมากกว่า 500 บาท

ช่วงเวลาในการรับประทานอาหารท้องถิ่นพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับประทานอาหารท้องถิ่นในช่วงเวลากลางวันมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 60.7 รองลงมาเวลาบ่าย เป็นร้อยละ 22.7 และ เวลาเช้า คิดเป็นร้อยละ 16.7

รสชาติอาหารท้องถิ่นที่กลุ่มตัวอย่างชื่นชอบคือ รสเค็มและรสเผ็ดจำนวนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 32.7 และ 31.3 ตามลำดับ รองลงมาคือขึ้นอยู่กับเมนูอาหาร ร้อยละ 18.7 และ รสเปรี้ยว ร้อยละ 17.3

ประเภทอาหารท้องถิ่นที่กลุ่มตัวอย่างชื่นชอบมากที่สุดคืออาหารท้องถิ่นประเภทลาบ คิดเป็นร้อยละ 28.0 รองลงมาคืออาหารท้องถิ่นประเภทตำ เป็นร้อยละ 22.0 อาหารท้องถิ่นประเภทแกงและอ่อม จำนวนใกล้เคียงกันคือร้อยละ 13.3 และ 12.7 ตามลำดับ และมีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 3.3 ชื่นชอบอาหารท้องถิ่นประเภทซूप

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้เกณฑ์การประเมิน 5 ด้าน ผลการศึกษานำเสนอดังตารางที่ 2-5

ตารางที่ 2 การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านแรงจูงใจ (n=150)

ข้อความ	$\bar{X}$	S.D.	Meaning
1. การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความหลากหลายของพืช สัตว์ สมุนไพรที่ใช้ปรุงอาหาร	4.71	0.45	มากที่สุด
2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการประกอบอาหารท้องถิ่นเป็นแรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการมาท่องเที่ยวในท้องถิ่น	4.71	0.45	มากที่สุด
3. การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองปรุงอาหารเป็นแรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการมาท่องเที่ยวในท้องถิ่น	4.70	0.46	มากที่สุด
4. การสร้างกิจกรรมหลากหลายด้านอาหารตามเส้นทางท่องเที่ยว	4.67	0.47	มากที่สุด
5. จัดเส้นทางเดินทาง นำนักท่องเที่ยวออกจากงานอาหารไปสู่แหล่งผลิตอาหาร โรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและชุมชนแต่ละบ้าน	4.66	0.47	มากที่สุด
ภาพรวม	4.69	0.46	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ด้านแรงจูงใจ มีคะแนนประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.69$, S.D.=0.46) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นระดับมากที่สุดทุกด้าน ได้แก่ การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความหลากหลายของพืช สัตว์ สมุนไพรที่ใช้ปรุงอาหาร ($\bar{X}=4.71$, S.D.=0.45) การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการประกอบอาหารท้องถิ่น ($\bar{X}=4.71$, S.D.=0.45) การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองปรุงอาหาร ($\bar{X}=4.70$, S.D.=0.46) การสร้างกิจกรรมหลากหลายด้านอาหารตามเส้นทางท่องเที่ยว ($\bar{X}=4.70$, S.D.=0.46) และจัดเส้นทางเดินทางนำนักท่องเที่ยวออกจากงานอาหารไปสู่แหล่งผลิตอาหาร โรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและชุมชนแต่ละบ้าน ($\bar{X}=4.66$, S.D.=0.47)

ตารางที่ 3 การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม (n=150)

ข้อความ	$\bar{X}$	S.D.	Meaning
1. อาหารท้องถิ่นที่มีลักษณะปรากฏ กลิ่น รสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม	4.80	0.40	มากที่สุด
2. พฤติกรรมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอาหารตลอดจนทรัพยากรวัตถุดิบ สมุนไพรพื้นบ้าน	4.74	0.44	มากที่สุด
3. การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่อาหารจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม	4.73	0.44	มากที่สุด
4. อาหารท้องถิ่นที่เกิดจากภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรอาหารเป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม	4.71	0.45	มากที่สุด
5. อาหารท้องถิ่นที่สามารถสะท้อนวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่นได้ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม	4.71	0.45	มากที่สุด
ภาพรวม	4.74	0.43	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ด้านวัฒนธรรมมีคะแนนประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.74$, S.D.=0.43) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นระดับมากที่สุดทุกด้าน ได้แก่ อาหารท้องถิ่นที่มีลักษณะปรากฏ กลิ่น รสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม ($\bar{X}=4.80$, S.D.=0.40) พฤติกรรมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอาหารตลอดจนทรัพยากรวัตถุดิบ สมุนไพรพื้นบ้าน ($\bar{X}=4.74$, S.D.=0.44) การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่อาหารจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม ($\bar{X}=4.71$, S.D.=0.45) อาหารท้องถิ่นที่เกิดจากภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรอาหารเป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม ($\bar{X}=4.71$, S.D.=0.45) และ อาหารท้องถิ่นที่สามารถสะท้อนวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่นได้ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม ($\bar{X}=4.71$, S.D.=0.43)

ตารางที่ 4 การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านความดั้งเดิมของอาหาร (n=150)

ข้อความ	$\bar{X}$	S.D.	Meaning
1. อาหารท้องถิ่น ที่นำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวความดั้งเดิมของอาหาร	4.81	0.39	มากที่สุด
2. อาหารท้องถิ่น ที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ ภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นได้ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวความดั้งเดิมของอาหาร	4.76	0.43	มากที่สุด
3. พัฒนานวัตกรรมการถนอมอาหารท้องถิ่นให้มีรสชาติและรูปแบบของอาหารแบบดั้งเดิม	4.75	0.43	มากที่สุด
4. อาหารท้องถิ่นที่มีเรื่องราวภูมิหลังหรือความเชื่อของคนในท้องถิ่น เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวความดั้งเดิมของอาหาร	4.75	0.43	มากที่สุด
5. อาหารท้องถิ่นที่สามารถสะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นได้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวความดั้งเดิมของอาหาร	4.73	0.44	มากที่สุด
ภาพรวม	4.76	0.42	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า ด้านความดั้งเดิมของอาหารมีคะแนนประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.76$, $S.D.=0.42$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นระดับมากที่สุดทุกด้าน ได้แก่ อาหารท้องถิ่น ที่นำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวด้านความดั้งเดิมของอาหาร ($\bar{X}=4.81$, $S.D.=0.39$) อาหารท้องถิ่น ที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ ภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นได้ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวด้านความดั้งเดิมของอาหาร ($\bar{X}=4.76$, $S.D.=0.43$) พัฒนานวัตกรรม การถนอมอาหารท้องถิ่นให้มีรสชาติและรูปแบบของอาหารแบบดั้งเดิม ($\bar{X}=4.75$, $S.D.=0.43$) อาหารท้องถิ่น ที่มีเรื่องราวภูมิหลังหรือความเชื่อของคนในท้องถิ่นเป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวด้านความดั้งเดิมของอาหาร ($\bar{X}=4.75$, $S.D.=0.43$) และ อาหารท้องถิ่นที่สามารถสะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นได้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวด้านความดั้งเดิมของอาหาร ($\bar{X}=4.73$, $S.D.=0.42$)

ตารางที่ 5 การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านการจัดการและการตลาด (n=150)

ข้อความ	$\bar{X}$	S.D.	Meaning
1. ทำเลที่ตั้งของสถานที่บริการอาหารท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้สะดวก ที่จอดรถเพียงพอ บรรยากาศโดดเด่น ป้ายบอกทางชัดเจน เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร	4.77	0.42	มากที่สุด
2. สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่อาหารจากความหลากหลายทางชีวภาพของวัตถุดิบ	4.76	0.42	มากที่สุด
3. มุ่งเน้นการพัฒนาผลิตอาหารที่มีมูลค่าสูง ได้แก่ อาหารเพื่อสุขภาพ อาหารสำหรับผู้สูงอายุ หรืออาหารทางการแพทย์ เป็นต้น	4.76	0.42	มากที่สุด
4. การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นที่ชัดเจน เข้าใจง่าย เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร	4.75	0.43	มากที่สุด
5. การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอาหาร	4.75	0.43	มากที่สุด
ภาพรวม	4.76	0.42	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 พบว่า ด้านการจัดการและการตลาดมีคะแนนประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.76$, $S.D.=0.42$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นระดับมากที่สุดทุกด้าน ได้แก่ ทำเลที่ตั้งของสถานที่บริการอาหารท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้สะดวก ที่จอดรถเพียงพอ บรรยากาศโดดเด่น ป้ายบอกทางชัดเจน เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ($\bar{X}=4.77$, $S.D.=0.42$) สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่อาหารจากความหลากหลายทางชีวภาพของวัตถุดิบ ($\bar{X}=4.76$, $S.D.=0.42$) มุ่งเน้นการพัฒนาผลิตอาหารที่มีมูลค่าสูง ได้แก่ อาหารเพื่อสุขภาพ อาหารสำหรับผู้สูงอายุ หรืออาหารทางการแพทย์ เป็นต้น ($\bar{X}=4.76$, $S.D.=0.42$) การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นที่ชัดเจน เข้าใจง่าย เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ($\bar{X}=4.75$, $S.D.=0.43$) และ การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ($\bar{X}=4.75$, $S.D.=0.43$)

ตารางที่ 6 การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านการกำหนดเป้าหมายของพื้นที่แต่ละแห่งให้ชัดเจน (n=150)

ข้อความ	$\bar{X}$	S.D.	Meaning
1. ดำเนินการขอสิทธิบัตรอาหารท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารในอนาคต	4.82	0.38	มากที่สุด
2. การจัดแบ่งเขตพื้นที่จังหวัดเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหาร	4.79	0.40	มากที่สุด
3. อาหารท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร	4.77	0.42	มากที่สุด
4. การนำเสนอประวัติศาสตร์ภูมิหลังของท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร	4.71	0.45	มากที่สุด
5. จัดเทศกาลอาหารท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร	4.69	0.46	มากที่สุด
ภาพรวม	4.76	0.42	มากที่สุด

จากตารางที่ 6 พบว่า ด้านการกำหนดเป้าหมายของพื้นที่แต่ละแห่งให้ชัดเจน มีคะแนนประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.76$, S.D.=0.42) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นระดับมากที่สุดทุกด้าน ได้แก่ ดำเนินการขอสิทธิบัตรอาหารท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารในอนาคต ($\bar{X}=4.82$, S.D.=0.38) การจัดแบ่งเขตพื้นที่จังหวัดเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหาร ($\bar{X}=4.79$, S.D.=0.40) อาหารท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ($\bar{X}=4.77$, S.D.=0.42) การนำเสนอประวัติศาสตร์ภูมิหลังของท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ($\bar{X}=4.71$, S.D.=0.45) และ จัดเทศกาลอาหารท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ($\bar{X}=4.69$, S.D.=0.46)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ประกอบในการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ 1) แรงจูงใจ 2) วัฒนธรรม 3) ความดั้งเดิมของอาหาร 4) การจัดการและการตลาด และ 5) การกำหนดเป้าหมายของพื้นที่ให้ชัดเจน โดยการนำเสนออาหารท้องถิ่นที่สามารถสร้างแรงจูงใจ และสร้างประสบการณ์ใหม่ให้นักท่องเที่ยวได้มากที่สุด คือ การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น ที่เน้นความดั้งเดิม มีระบบการจัดการและการตลาดที่ดีเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อสินค้าเกี่ยวกับอาหาร การจัดพื้นที่เกี่ยวกับแหล่งผลิตอาหาร และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้โดยการทดลองปรุงอาหารท้องถิ่นร่วมกับคนในชุมชน ซึ่ง 5 องค์ประกอบนี้เป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีบรรลุวัตถุประสงค์ได้

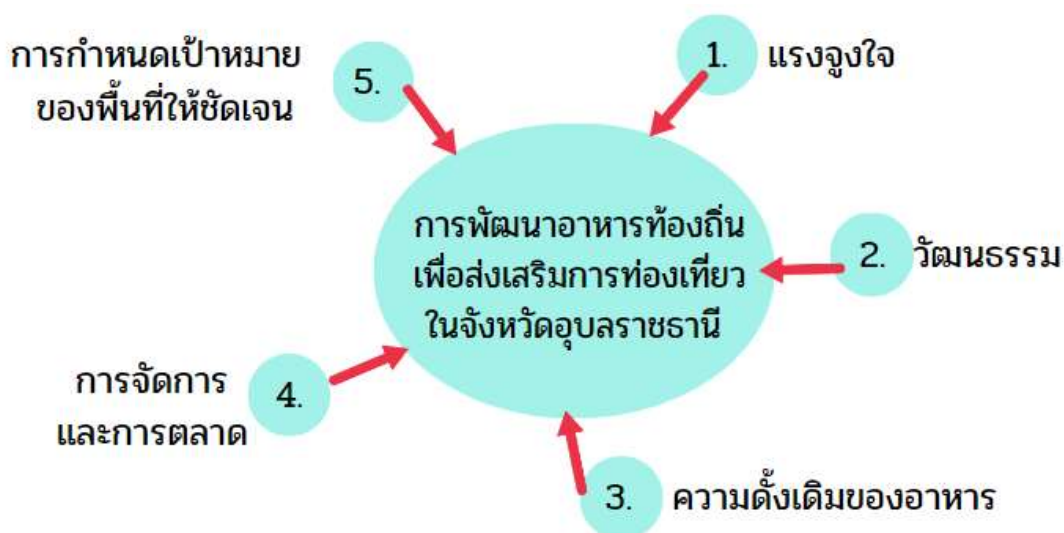

Figure 1: Components of Development of Local Food to Promote Tourism in Ubon Ratchathani Province

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างใช้งบประมาณในการรับประทานอาหารท้องถิ่นต่อคนต่อวัน ประมาณ 101 -200 บาท ช่วงเวลาในการรับประทานอาหารท้องถิ่นคือมือกลางวัน รสชาติอาหารท้องถิ่นที่ชื่นชอบคือ รสเค็มและรสเผ็ด ประเภทอาหารท้องถิ่นที่ชื่นชอบคืออาหารประเภทลาบ จากข้อมูลจะพบว่านักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อวันคิดเป็นร้อยละ 2.5 -4.0 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด เนื่องจากอาหารท้องถิ่นมีราคาไม่แพงเมื่อรับประทานอาหารท้องถิ่นในมือกลางวันคือ ลาบ มักจะสั่งเป็นสำหรับรับประทานพร้อมกันหลายคนๆ โดย ลาบ ซึ่งเป็นอาหารท้องถิ่นที่นำเนื้อสัตว์สับละเอียด มาผสมกับเครื่องปรุง ได้แก่ พริก มะนาว ปลาร้า ใส่ข้าวคั่วบดละเอียด (Saimai, and Yanee, 2022) เป็นอาหารที่มีรสชาติเข้มข้น ด้วยเครื่องปรุงต่างๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะของอาหารอีสาน สอดคล้องกับการศึกษาของ Katika, and Siripen (2021) ที่พบว่า อาหารท้องถิ่นในภาคอีสานนั้น มีรสชาติที่เป็นอัตลักษณ์ คือ รสเปรี้ยว เค็ม และเผ็ดร้อน และรสชาติของอาหารยังมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ประเพณีความเชื่อ ที่ถูกสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งประเภทและรสชาติอาหารที่กลุ่มตัวอย่างชื่นชอบจะเป็นแรงจูงใจสำคัญในการกลับมาเที่ยวซ้ำในท้องถิ่นเดิม (Ayse, 2019) สอดคล้องกับผลจากการสำรวจของ Ubon Ratchathani Provincial Tourism and Sports Office (2022) พบว่าแรงจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี 3 อันดับแรก ได้แก่ ความปลอดภัย สถานที่ท่องเที่ยว และอาหารท้องถิ่นมีรสชาติอร่อย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ความคิดเห็นต่อการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีประเมินโดยใช้องค์ประกอบ 5 ด้าน มีคะแนนประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ดังนี้

ด้านแรงจูงใจ ($\bar{X}=4.69$, S.D.=0.46) แรงจูงใจ คือ การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้วยการแสดงถึงคุณลักษณะทางประสาทสัมผัสของอาหารที่โดดเด่นและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าบ้าน (Elisa, Parkb, Kimc, and Yeomanb, 2018) จากการศึกษาพบว่า การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความหลากหลายของพืช สัตว์ สมุนไพรที่ใช้ปรุงอาหาร การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการประกอบอาหารท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองปรุงอาหาร การสร้างกิจกรรมหลากหลายด้านอาหารตามเส้นทางท่องเที่ยว และ จัดเส้นทางเดินทางนำนักท่องเที่ยว

ออกจากจานอาหารไปสู่แหล่งผลิตอาหาร โรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและชุมชนแต่ละบ้านเป็นแรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการมาท่องเที่ยวในท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของ Ruengsak, and Sisikka (2019) ที่พบว่า การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเมืองเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ด้วยการสร้างภาพลักษณ์อาหารท้องถิ่นให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวคือ การจัดทำน่ายอาหารท้องถิ่นที่มีเป็นการปรุงแบบสดและใหม่ ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการประกอบอาหาร Birce (2019) และ Gurkan (2016) นำเสนอว่าการที่นักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการประกอบอาหารท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ที่ดีกับอาหารท้องถิ่น เป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการเดินทางของนักท่องเที่ยวและมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงอาหารอย่างยิ่ง

ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X}=4.74$, S.D.=0.43) วัฒนธรรมอาหาร คือ คุณลักษณะที่ปรากฏ รสชาติ ปริมาณการใช้ประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจนกลายเป็นอาหารประจำท้องถิ่น (Elisa, Parkb, Kimc, and Yeomanb, 2018) จากการศึกษาพบว่า อาหารท้องถิ่นที่มีลักษณะปรากฏ กลิ่น รสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอาหารและทรัพยากรวัตถุดิบต่างๆ การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่อาหารจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาหารท้องถิ่นที่เกิดจากภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรอาหาร และ อาหารท้องถิ่นที่สามารถสะท้อนวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่นได้เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี สอดคล้องกับการศึกษาของ Wassana, Prayat, and Pattarakan (2020) พบว่า การยกระดับอาหารชาติพันธุ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย คือการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวร่วมกับการรับประทานอาหารชาติพันธุ์ที่ปรุงขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัตถุดิบที่ได้จากธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ เน้นประเพณีและวัฒนธรรมการประกอบอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการเปิดร้านขายอาหารของตนเองและเปิดโฮมสเตย์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างแท้จริง

ด้านความดั้งเดิมของอาหาร ($\bar{X}=4.76$, S.D.=0.42) ความดั้งเดิมของอาหารเกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม รสชาติ และประวัติศาสตร์การสร้างสรรครายการอาหาร (Elisa, Parkb, Kimc, and Yeomanb, 2018) จากการศึกษาพบว่า อาหารท้องถิ่น ที่นำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้เป็นส่วนประกอบ อาหารท้องถิ่นที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ ภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น การพัฒนานวัตกรรม การถนอมอาหารท้องถิ่นให้มีรสชาติและรูปแบบของอาหารแบบดั้งเดิม อาหารท้องถิ่นที่มีเรื่องราวภูมิหลังหรือความเชื่อของคนในท้องถิ่น และ อาหารท้องถิ่นที่สามารถสะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นได้เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี สอดคล้องกับการศึกษาของ Ketsanee, Sonthiya, and Kanchana (2020) ที่พบว่า การพัฒนาอาหารท้องถิ่นตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง อาหารท้องถิ่นที่นำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้เป็นส่วนประกอบ สามารถเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ ภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น เรื่องราวภูมิหลังหรือความเชื่อของคนในท้องถิ่นจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และอยากจะกลับมาท่องเที่ยวในพื้นที่อีกเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตามหลักแนวคิดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ Alzbeta, and Hamarneh (2017) พบว่า อาหารท้องถิ่นแบบดั้งเดิมมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวด้านอาหารในสาธารณรัฐเช็ก เป็นส่วนสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับวัฒนธรรมซึ่งส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น

ด้านการจัดการและการตลาด ($\bar{X}=4.76$, S.D.=0.42) การจัดการและการตลาด เป็นการแสดงถึงความน่าเชื่อถือ ภาพลักษณ์ วิธีการนำเสนอ แรงจูงใจ ความพึงพอใจ และ พฤติกรรมผู้บริโภคเข้าสู่ระบบการบริหารกิจกรรม (Elisa, Parkb, Kimc, and Yeomanb, 2018) จากการศึกษาพบว่า ท่าเลที่ตั้งของสถานที่บริการ

อาหารท้องถิ่น มีที่จอดรถเพียงพอ มีบรรยากาศโดดเด่น มีป้ายบอกทางชัดเจน การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่อาหารจากความหลากหลายทางชีวภาพของวัตถุดิบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสูง เช่น อาหารเพื่อสุขภาพ อาหารสำหรับผู้สูงอายุ หรืออาหารทางการแพทย์ การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และ การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอาหาร เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี สอดคล้องกับการศึกษาของ Supawan (2014) พบว่า อาหารไทยมีศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ตามปัจจัยส่วนผสมทางการตลาดบริการ 7 ปัจจัย คือ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากร สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และ การให้บริการ การส่งเสริมอาหารต่อนักท่องเที่ยวที่สำคัญคือการเสนอขาย การโฆษณา การส่งเสริมการขายและที่สำคัญคือเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ ดังนั้น หากคนในท้องถิ่นมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่ม ชุมชน หรือหน่วยงานต่างๆ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอาหาร จะก่อให้เกิดทุนทางสังคมที่สามารถพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ Supakanya, Anothai, and Thumwimon, (2022) ที่พบว่า ทุนทางสังคมนำไปสร้างนวัตกรรมบริการและความได้เปรียบในการแข่งขัน ทำให้เกิดความสำเร็จของธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้

ด้านการกำหนดเป้าหมายของพื้นที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งให้ชัดเจน ($\bar{X}=4.76$, S.D.=0.42) การกำหนดเป้าหมาย เช่น การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการแสดงถึงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและอาหารหรือการจัดกิจกรรมประกอบอาหาร (Elisa, Parkb, Kimc, and Yeomanb, 2018) จากการศึกษาพบว่า การดำเนินการขอสิทธิบัตรอาหารท้องถิ่น การจัดแบ่งเขตพื้นที่จังหวัดเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหาร อาหารท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ การนำเสนอประวัติศาสตร์ภูมิหลังของท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ และ การจัดเทศกาลอาหารท้องถิ่น เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี สอดคล้องกับการศึกษาของ Pimchanok (2021) ที่พบว่า แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอาหารย่านเมืองเก่าสงขลา ควรมีการเพิ่มพื้นที่เกี่ยวกับอาหาร และปรับทัศนวิสัยในร้านอาหารให้มีมุมหรือวิวถ่ายภาพมากขึ้น และเสนอแนะให้มีกิจกรรมหรรษาอาหารท้องถิ่น การแข่งขันรับประทานอาหารท้องถิ่น และประกวดการทำอาหารท้องถิ่น

สรุป

การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า เวลาในการรับประทานอาหารท้องถิ่นคืออาหารกลางวัน รสชาติอาหารท้องถิ่นที่ชื่นชอบคือ รสเค็มและรสเผ็ด ประเภทอาหารท้องถิ่นที่ชื่นชอบมากที่สุดคือลาบ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ แรงจูงใจ วัฒนธรรม ความดั้งเดิมของอาหาร การจัดการและการตลาด และการกำหนดเป้าหมายของพื้นที่ให้ชัดเจน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีจึงควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารในช่วงอาหารกลางวัน เน้นอาหารท้องถิ่นประเภทลาบ รูปแบบของกิจกรรมจะต้องสร้างแรงจูงใจ และจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ที่ผสมผสานเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของพื้นที่ คงความดั้งเดิมของอาหาร มีการจัดการและการตลาด และการกำหนดเป้าหมายของพื้นที่ให้ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ช่วงเวลาในการรับประทานอาหารท้องถิ่นคืออาหารกลางวัน การจัดกิจกรรมด้านอาหารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงควรพิจารณาจัดกิจกรรมในช่วงกลางวัน เช่น การสาธิต การประกอบอาหารท้องถิ่น การเรียนรู้อาหารท้องถิ่น หรือการพัฒนาสำหรับอาหารกลางวันท้องถิ่น เป็นต้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัด อุบลราชธานี มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจพิจารณานำองค์ประกอบ 5 ด้าน นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นๆ ได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1. ควรมีการศึกษาส่วนประสมทางการตลาดกับการพัฒนาอาหารท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาอาหารท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคของนักท่องเที่ยว

2.2. ควรมีการศึกษาพัฒนากิจกรรมการทำอาหารให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมด้านอาหารเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับอาหารท้องถิ่นและอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น

References

- Afshardoost, M., & Eshaghi, M. S. (2020). Destination Image and Tourist Behavioural Intentions: A Meta-Analysis. *Tourism Management*, 81(5), 1-10.
- Alzbeta, K., & Hamarneh, L. (2017). Local Gastronomy as a Prerequisite of Food Tourism Development in the Czech Republic. *Marketing and Innovation Management*, 2, 15-26.
- Ayse, N. (2019). The Effect of Local Food on Tourism: Gaziantep Case Yoresel Yemeklerin Turizme Etkisi: Gaziantep Ornegi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(4), 1611-1625.
- Birce, G. A. (2019). Factors that Influence Local Food Consumption Motivation and Its Effects on Travel Intentions. *ANATOLIA*, 30(3), 358-367.
- Boonchom, S. (1992). *Principles of Preliminary Research*. (3rd ed). Bangkok: Suweeriyasart Printing.
- Chaichana, P. (2021). *Guidelines for the Development of Food Tourism in Songkhla's Old Town*. (Master's Thesis). Social Development Administration Prince of Songkla University. Songkla.
- Economic Division, Ministry of Tourism and Sports. (2022). *Number of Tourists Visiting the Province Ubon Ratchathani 2022 Compared to 2021*. Bangkok: High Speed Laser Print Co., Ltd.
- Ellisa, A., Parkb, E., Kimc, S., & Yeomanb, L. (2018). What Is Food Tourism. *Tourism Management*, 68, 250-263.

- Garner, B., & Ayala, C. (2019). Regional Tourism at the Farmers' Market: Consumers' Preferences for Local Food Products. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 13(1), 37-54.
- Gurkan, A. (2016). Analysis of Sure & True Experiences of Tourists from Different Nations in Turkey from the Sustainable Gastronomy Tourism Perspective. *Mehmet Akif Ersoy Universitesi Sosyal Bilimler Enstitusu Dergisi*, 8(15), 164-175.
- Katika, K., & Siripen, D. (2021) The Development of Gastronomy Tourism Destination with the Uniqueness of Local Food. *NRRU Community Research Journal*, 15(3), 144-157.
- Ketsanee, S., Sonthiya, S., & Kanchana K. (2020). The Participatory Development of Local Food to Support Cultural-Creative Tourism in Lampang Province. *Mekong-Salween Civilization Studies Journal*, 10, 52-173.
- Khemarat District Community Development Office. (2023). *Report on the Number of Tourists in the First Quarter*. Copy Documents.
- Khemchira, N., Suwaphat, S., & Yuvadee, J. (2019). The Guidelines to Promote Tourism in Ubon Ratchathani to Conform to the Visitor Behavior. *Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchatani University*, 15(2), 276-338.
- Kingkanok, S., Jiradon, T., & Natnaree, S. (2018). A Comparative Study in Gastronomy Tourism Potentiality between Mizusawa Udon, Mizusawa District, Gunma Prefecture, Japan and Khao Soi, Muang Chiangmai District, Chiangmai Province, Thailand. *Dusit Thani College Journal*, 12(Special Issue), 340-355.
- Ministry of Tourism & Sport. (2017). *Creative Tourism Destination Management*. Bangkok: Academic Groups and Tourist Attractions Standards Tourism Development Division.
- Nanoln, D. (2021). *The Model of Tourist Local Food Destination Image in Thailand*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University. Bangkok.
- Panee, S. et al. (2016). Gastronomic Tourism. *Tourism Economy Report*, 4, 38-45.
- Puangrat, T. (2000). *Methods of Research in Behavioral and Social Sciences*. Bangkok: University Educational and Psychological Testing Center Srinakharinwirot University.
- Ruengsak, K., & Sisikka, W. (2019). Management of Cultural Tourism Areas in Khemarat, Ubon Ratchathani Province. *Journal of MCU Social Science Review*, 8(1), 252-262.
- Saimai, K., & Yanee, K. (2022). Representative of Khemarat Community Leaders Khemarat District. *Interview*. October 8.
- Supakanya, K., Anothai, H., & Thumwimon, S. (2022). A Causal Analysis of Factors Affecting the Success of the Tourism Industry Business in the Northeastern Region of Thailand. *Journal of MCU Peace Studies*, 10(1), 268-280.
- Supawan, M. (2014). *Gastronomy Tourism Strategic Development: Enhancing Opportunities for Tourism Industry in Thailand*. (Master's Thesis). Naresuan University. Phitsanulok.

- Ubon Ratchathani Provincial Office Strategy and Information Division for Provincial Development. (2021). *Ubon Ratchathani Provincial Development Plan 2018-2022 (Revised Edition, Fiscal Year 2021)*. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Provincial Office Strategy and Information Division for Provincial Development.
- Ubon Ratchathani Provincial Tourism and Sports Office. (2022). *The Number of Tourists Visiting Ubon Ratchathani Province in 2021*. Retrieved November 4, 2020, from https://ubonratchathani.mots.go.th/more_news.php
- Wassana, T., Prayat, S., & Pattarakan, C. (2020). Upgrading Ethnic Food from Local Knowledge to Tourism Activities in Chiang Rai. *Journal of Home Economic*, 66(1), 50-63.

การออกแบบตัวละครจากตำนานเรื่องเล่าผีล้านนาสู่การสร้างสรรคงานศิลปะมัลติมีเดียเพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม*

Character Design from the Legend of Lanna Ghosts: Towards the Creation of Multimedia Art in Order to Propagate Lanna Artistic and Cultural Identity

¹สิริวิทย์ พังสุวรรณ และ ฉลองเดช คูพานุมัต

¹Siriwit Phangsuwan and Chalongdej Kuphanumat

สาขาศิลปะและการออกแบบ คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Department of Media Arts and Design, Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: siriwitsp@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาการออกแบบตัวละครจากตำนานเรื่องเล่าผีล้านนาสู่การสร้างสรรคงานศิลปะมัลติมีเดียเพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเรื่องราวของวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนาและบทบาทของผีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา 2) นำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า และการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีในวัฒนธรรมล้านนา มาพัฒนาสู่การออกแบบตัวละครนำเสนอในรูปแบบงานสร้างสรรค์สื่อมัลติมีเดีย ในการศึกษาครั้งนี้ มีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะมีการศึกษาทั้งภาคเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลเชิงลึกภาคสนาม ในบริบทวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนาและบทบาทของผีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา โดยมีพื้นที่วิจัยคือ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ กำหนดเป็นแนวความคิด และเทคนิคทางคอมพิวเตอร์กราฟิก นำเสนอในรูปแบบพรรณนาและเสนอผลงานสร้างสรรค์ศิลปะ

จากการศึกษาพบว่า 1) ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผี มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวล้านนามาตั้งแต่อดีต ซึ่งแฝงไปด้วยกุศโลบายและแนวทางการใช้ชีวิตให้แก่คนในสังคม ความเชื่อเหล่านี้ถูกหยิบยกเอาเนื้อหามาเชื่อตั้งแต่โบราณมาผลิตซ้ำผ่านยุคสมัย โดยสอดแทรกค่านิยมทางสังคม เรื่องราวในเชิงวัฒนธรรมและพิธีกรรม หล่อหลอมเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา และถูกถ่ายทอดในรูปแบบนิทานพื้นบ้านในเวลาต่อมา ผ่านกระบวนการปลูกฝังและเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งต่อแก่ชนรุ่นหลังเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามประเพณีและความเชื่อที่มีมาแต่อดีต 2) ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะมัลติมีเดียจากการหยิบยกเอาความเชื่อตั้งแต่โบราณเกี่ยวกับผีล้านนา มาผลิตซ้ำในรูปแบบของการออกแบบตัวละครผ่านการรวบรวมข้อมูลจากวรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์ อันเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับสืบทอดกันมาแต่โบราณจากบรรพชน มาทำการเรียบเรียงและบันทึกเสียงเพื่อแปลงข้อมูลดั้งเดิมสู่ความเป็นไฟล์ดิจิทัล และแปลงค่าเป็นรูปทรงผ่านกระบวนการการทำงานด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ได้ภาพเคลื่อนไหวแบบอิมเมอร์สिवได้รูปทรงเลขาคณิต และนำมาสร้างสรรคเป็นตัวละครผีล้านนา อันเป็นมิติใหม่ของการเรียนรู้เรื่องราวทางวัฒนธรรม ให้ผู้ชมได้เห็นถึงความเป็นรูปธรรมของผีล้านนา โดยอาศัยเทคนิคและทฤษฎีการออกแบบ ตลอดจนสื่อมัลติมีเดีย เป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจ และสืบทอดคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ให้สามารถเข้าถึงผู้คนในยุคปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น จากการสร้างสรรค์งานศิลปะในครั้งนี้สามารถ

*Received April 17, 2023; Revised July 26, 2023; Accepted July 27, 2023

ต่อยอดเป็นการสร้างรายได้ในรูปแบบ สินค้าวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านรูปแบบสินค้าและสื่อชนิดอื่นต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: ฝั่ล่านนา; สื่่อมัลติมีเดีย; แอนิเมชัน; เทคโนโลยี AR; โฮโลแกรม

Abstract

The study entitled “Character Design from the Legend of Lanna Ghosts: Towards the Creation of Multimedia Art in Order to Propagate Lanna Artistic and Cultural Identity” consisted of the following objectives: 1) to investigate the cultural beliefs about Lanna ghosts and their role in Lanna folktales; and 2) to apply a body of knowledge gained from studying and collecting data on Lanna ghosts in Lanna cultures in order to design characters and present them in the form of creative multimedia. The study used an art-based research technique to explore related materials, concepts, and theories, as well as an in-depth interview conducted via field study in a cultural setting where beliefs in Lanna ghosts and their role in Lanna folktales were prevalent. The research areas included Chiang Mai province. The data obtained were analyzed and synthesized before the concepts and techniques on the graphics computer were identified, and presented in descriptive form and creative art.

From the study, the following results were found: 1) Beliefs and rituals involving ghosts have played an essential role in Lanna people since ancient times, providing hidden analytical reasoning and ways of life for people in the society. These beliefs show certain traditional beliefs that have survived over time while incorporating social values. Cultural stories and rituals have shaped the identity of the Lanna people and have been passed on to future generations through the process of self-cultivation and learning in the form of folk tales that serve as guidelines for one's behaviour based on past traditions and beliefs. 2) After collecting data from oral and written literature, the researcher developed multimedia art based on the traditional beliefs in Lanna ghosts, which was then replicated in the form of character design. This is regarded as local wisdom passed down from the ancient ancestors through compilation and voice recordings. Subsequently, the data obtained were transcribed into digital files and converted into shapes using a computer program, resulting in a free-form animation featuring geometric shapes. With this, the Lanna ghost characters were created. This is seen as a new dimension of learning cultural stories. This allows viewers to realize the concreteness of Lanna ghosts using design techniques and theories. Multimedia has been used as a medium to foster understanding and preserve cultural identity so that it can better reach people in today's world. Based on this creative output, income is generated in the form of a cultural commodity, which is the dissemination of cultural identity through commodities and other types of media in the future.

Keywords: Lanna Ghosts; Multimedia; Animation; AR Technology; Hologram

บทนำ

คนไทยนอกจากจะนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักประจำชาติแล้ว ยังมีคติความเชื่อที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ อันได้แก่ ความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ผนวกรวมกับความเชื่อตามคติศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ผสมผสานกลืนไปกับพุทธศาสนา จนกลายเป็นคติที่คนไทยให้ความเคารพเชื่อถือและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Phlu Luang, 2003) ซึ่งคติความเชื่อดังกล่าว ยังเป็นส่วนสำคัญในการวางรากฐานและกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุขภายในสังคม จึงกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องผีไม่ได้มีหน้าที่เพียงแค่สร้างความหวาดกลัวให้แก่ผู้ฟังเท่านั้น แต่ยังซ่อนแฝงหน้าที่อื่นๆ เอาไว้อีกด้วย การถ่ายทอดเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับผีในแต่ละภูมิภาค มักจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้นๆ

ผีในวัฒนธรรมล้านนา เป็นรูปแบบวัฒนธรรมและความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวล้านนาที่แฝงไปด้วยกุศโลบาย ข้อห้าม และกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อให้เกิดความสงบสุข อีกทั้งยังทำให้ผู้คนตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม สร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับคนสังคม ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้ถูกพัฒนาผ่านการหยิบยกเอาเนื้อหาความเชื่อดั้งเดิมมาผลิตซ้ำในรูปแบบของการสอดแทรกคติธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยมทางสังคม รวมไปถึงเรื่องราวในเชิงวัฒนธรรมและพิธีกรรม จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนาไปในที่สุด ซึ่งต่อมาความเชื่อเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดในรูปแบบของนิทานพื้นบ้านเรื่องผีของชาวล้านนา ซึ่งถูกสร้างสรรค์โดยผ่านกระบวนการปลูกฝังและเรียนรู้ด้วยตนเอง ผนวกเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมที่ติดแน่นอยู่กับวิถีชีวิตของชาวล้านนา นิทานพื้นบ้านเรื่องผี จึงได้รับการถ่ายทอดแก่ลูกหลาน เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามประเพณีและความเชื่อที่มีมาแต่อดีต ผีสำหรับชาวล้านนานั้น มักจะถูกนำเสนอในรูปแบบของผู้พิทักษ์หรือผู้ช่วยเหลือ แต่ในบางกรณีก็จะปรากฏในลักษณะที่มุ่งร้ายหมายขวัญ (Anantasant, 2004) นิทานพื้นบ้านเรื่องผีของชาวล้านนาเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาอย่างยิ่ง เพราะมีรูปแบบของการสร้างสรรค์ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นจำนวนมาก มีลักษณะเรื่องราวที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของวรรณกรรมมุขปาฐะ (การบอกเล่าต่อๆ กันมา) และวรรณกรรมลายลักษณ์ (วรรณคดีที่บันทึกไว้เป็นหนังสือ) มีผู้นามารวบรวม และสร้างสรรค์ใหม่ต่อกันมาตามยุคสมัยในลักษณะของนิทาน เรื่องสั้น และนวนิยาย (Panyo, 2010)

บทบาทของผีล้านนา ชาวล้านนาในอดีตเชื่อว่าความเป็นไปของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นการบันดาลมาจากผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ดังนั้น จึงต้องปฏิบัติต่อธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือผี ด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนและสำนึกถึงบุญคุณอยู่เสมอ ส่งผลให้เกิดเป็นพิธีกรรม การเคารพบูชาวิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในธรรมชาติ เช่น ผีเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา หรือผีบรรพบุรุษ เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมในการบูชาผีบรรพบุรุษ ผีปู่ย่าหรือผีผด เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนในแง่ของพิธีกรรมดั้งเดิมที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการนับถือบรรพชนอันเป็นการบ่งบอกถึงลักษณะสำคัญของชุมชนเครือญาติซึ่งเป็นลักษณะชุมชนดั้งเดิมในยุคสมัยก่อน (Kanchanaphan, 1992) นอกจากนี้ยังสามารถแบ่งกลุ่มของผีได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ ผีฝ่ายดี (Benevolent Spirits) หรือผีที่ทำหน้าที่คุ้มครองสมาชิกในครัวเรือน หมู่บ้านและเมือง ซึ่งตราบไต่ที่ผู้คนในความคุ้มครองยังเคารพนับถือ เช่น สรวงบูชาผีเหล่านี้ อย่างสม่ำเสมอ และมีความประพฤติปฏิบัติหรือสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ไม่ทำผิดชนบธรรมเนียมประเพณี ผีเหล่านี้ก็จะคุ้มครอง และบันดาลให้เกิดความสุขสมบูรณ์ แต่ถ้าหากผู้คนละเลยหรือไม่ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว ผีที่เคยให้ความคุ้มครองปกป้องก็อาจทำให้เกิดความเดือดร้อนหรืออันตรายขึ้นได้ ส่วนผีอีกประเภทหนึ่งคือ ผีร้าย (Malevolent Spirits) เป็นวิญญาณที่แปรสภาพจากผีดีมาเป็นผีร้าย ซึ่งเกิดขึ้นเพราะถูกปล่อยปละละเลยไม่ได้รับการเซ่นสรวงบูชา จนอดอยากและกลายเป็นผีร้ายคอยทำอันตรายให้ชาวบ้าน (Manasam, 2012)

ชนชั้นของผีในวัฒนธรรมล้านนา คติความเชื่อในการนับถือผีเป็นความเชื่อพื้นฐานที่เก่าแก่ดั้งเดิม ดังนั้นจึงยังคงเหลือความเชื่อดังกล่าวนี้อยู่ในจารีตประเพณีและพฤติกรรมของมนุษย์ในแทบทุกสังคมไม่ว่ามากก็น้อย โดยจะมีบทบาทและหน้าที่เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติ การแก้ไขปัญหาต่างๆ การควบคุมพฤติกรรม หรือยุติข้อขัดแย้งในหมู่เครือญาติได้ นอกจากนี้ความเชื่อในเรื่องของการนับถือผีบรรพชนในระดับเครือญาติ ยังได้ขยายขอบเขตจนกลายมาเป็นการนับถือผีอารักษ์ซึ่งเป็นหน่วยของสังคมที่ใหญ่ขึ้น กล่าวคือ เมื่อชุมชนหน่วยย่อยรวมตัวกันเป็นชุมชนเมือง ผีบรรพชนที่ปกครองเมือง ก็จะได้รับยกย่องให้เป็นผีเสื้อบ้านหรือผีเสื้อเมือง ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าบทบาทของผีปู่ย่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับอยู่ในสังคมหลายระดับ (Kanchanaphan, 1992)

ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะอยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวล้านนามาเป็นเวลายาวนาน ความเชื่อในเรื่องราวเหล่านี้ก็ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปจากอิทธิพลทางการเมืองและการปกครอง สำหรับเหตุผลสำคัญในการถูกลดบทบาทของประเพณีเลี้ยงผีเมืองของจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวได้ว่าเป็นผลจากกระบวนการรวมศูนย์อำนาจล้านนาระดับสมัยรัชกาลที่ 5 ภายหลังการยกเลิกฐานะหัวเมืองประเทศราชล้านนาและเปลี่ยนมาเป็นมณฑลพายัพในปี พ.ศ. 2442 โดยในช่วงเวลาดังกล่าวการปฏิบัติพิธีกรรมในเชิงผีถูกลดบทบาทลงและแทนที่ด้วยพิธีในทางพุทธศาสนามากขึ้น รวมไปถึงปัจจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในการวางผังเมืองที่ส่งผลให้สถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมจารีตโบราณถูกแทนที่โดยหน่วยงานราชการ อีกทั้งข้อจำกัดในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่ไม่สามารถทำได้อย่างโจ่งแจ้ง ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมสำคัญจึงถูกลดบทบาทลงตามสภาวะการณ์ เหลือเพียงการเลี้ยงผีในระดับชุมชน (Kumpha, 2012) นอกเหนือจากปัจจัยที่กล่าวมาในข้างต้นแล้ว การเปลี่ยนแปลงของฐานความเชื่อในยุคปัจจุบันซึ่งว่าด้วยเรื่องของเทคโนโลยีก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่ออิทธิพลทางความเชื่อในเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การพัฒนาของเทคโนโลยีการสื่อสารช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกิดขึ้นได้โดยง่าย ผสมผสานกับรูปแบบทางการตลาดที่แยบยล ทำให้เกิดการส่งออกวัฒนธรรมในรูปแบบของสินค้าและนวัตกรรมไปทั่วทุกมุมโลก (Sirikunnaruemit, 2015)

สินค้าวัฒนธรรม (Cultural Commodity) คือ สินค้าและบริการ รวมถึงนวัตกรรมที่มีนัยยะทางวัฒนธรรมแฝงอยู่ (Sae Tae, 2008) เป็นการส่งต่อวัฒนธรรมตนเองเข้าไปสู่สังคมอื่น ประกอบกับแนวความคิดทุนนิยมที่ทำให้วัฒนธรรมถูกแปรรูปมาเป็นสินค้าที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการไหลบ่าของวัฒนธรรมผ่านสินค้าวัฒนธรรมเหล่านี้เข้าไปสู่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกเป็นจำนวนมาก สร้างมูลค่ามหาศาลให้กับประเทศผู้ส่งออกสินค้าวัฒนธรรม จากการนำวัฒนธรรมของตนมาเป็นต้นทุนสินค้าและบรรจุเนื้อหาวัฒนธรรมเหล่านั้น ส่งต่อไปยังผู้บริโภคที่อยู่ในสังคมอื่นๆ ส่งผลให้ผู้บริโภคปรับเปลี่ยนความเชื่อของตนหลอมรวมวัฒนธรรมเหล่านั้นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งกับวัฒนธรรมเดิมของตนเองด้วยความสมัครใจ ยกตัวอย่างเช่น กระแสสินค้าวัฒนธรรมญี่ปุ่น ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในประเทศไทย ที่ถูกเผยแพร่เข้ามาในรูปแบบ การ์ตูน ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เพลง และเกมส์ (Pattanasuwan, 2006)

จากสภาพการณ์ในปัจจุบันที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิต เกิดการสื่อสารและรับข้อมูลจากสังคมและวัฒนธรรมอื่นๆ ได้โดยง่าย ส่งผลต่อมุมมอง คติ ความเชื่อ ทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมกลืนหายไปกับกระแสวัฒนธรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่งผลให้วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนา อันเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่บรรพชนได้ปลูกฝังคำสอนผ่านความเชื่อเหล่านี้สูญหายไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวัฒนธรรมเหล่านี้ไม่ได้ถูกส่งต่อ ซึ่งความสำคัญของคติ ความเชื่อเหล่านี้ถือเป็นแนวทางการปลูกฝังศีลธรรมและแนวทางในการดำรงชีวิต ตลอดจนกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม และถึงแม้ว่าจะมีผู้สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีอยู่มากมาย โดยมีการนำเรื่อง

เล่าเกี่ยวกับผีล้านนามาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ และตีความด้านบทบาทหน้าที่ แต่ทว่ารูปแบบการนำเสนอภาพลักษณ์ของผีล้านนา ยังไม่เคยถูกสร้างสรรค์และเผยแพร่ในรูปแบบของงานศิลปะและสื่อสมัยใหม่อย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาและทำการแปลภาพลักษณ์ผีล้านนาให้ออกมาเป็นภาษาภาพ เพื่อง่ายต่อการนำไปต่อยอดการศึกษาต่อไป อีกทั้งยังเห็นว่า การเติบโตของเทคโนโลยีดังกล่าวเองได้ถูกพัฒนาให้มีรูปแบบและเครื่องมือในการนำเสนอที่หลากหลายได้เปิดช่องให้สามารถสร้างสรรค์จินตนาการผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทางวัฒนธรรม โดยการออกแบบรูปลักษณ์ของผีล้านนาในรูปแบบของงานออกแบบตัวละคร (Character Design) และเผยแพร่ผลงานผ่านการใช้สื่อมัลติมีเดีย ผสมผสานกับศิลปะการจัดวาง อาทิเช่น แอนิเมชัน (Animation), ของหุ่นจำลอง (Figure Toys), การแสดงผลวัตถุสามมิติเชิงโต้ตอบผ่านหน้าจอ (Augmented Reality) และเทคนิคภาพถ่ายโฮโลแกรม (Hologram) ฯลฯ เป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจ อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่ง ในการอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ให้สามารถเข้าถึงผู้คนในยุคปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเรื่องราวของวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนาและบทบาทของผีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา
2. เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีในวัฒนธรรมล้านนา มาพัฒนาสู่การออกแบบตัวละคร นำเสนอผ่านในรูปแบบงานสร้างสรรค์สื่อมัลติมีเดีย ซึ่งจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการเผยแพร่สื่อสมัยใหม่ให้กับคนยุคปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (Art Creative Research) โดยมีการศึกษาบริบทวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนาและบทบาทของผีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา ในส่วนที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ รวมถึงการรวบรวมหมวดหมู่ของผีล้านนาเกี่ยวกับรูปลักษณ์และลักษณะการปรากฏตัวของผีล้านนา โดยนำข้อมูลที่ได้รับมาทำการออกแบบภายใต้ทฤษฎีด้านการออกแบบตัวละคร ตลอดจนศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการผลิต การออกแบบและการทำงานของโปรแกรมการออกแบบสื่อมัลติมีเดียที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอและเผยแพร่ผลงานที่สามารถกระตุ้นความสนใจ ให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนาโดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาและเสนอผลงานสร้างสรรค์ศิลปะ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี

การศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร หนังสือบทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลขั้นพื้นฐานในส่วนของ ประวัติความเป็นมาของความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับผีล้านนา บทบาทของผีที่สำคัญ พฤติกรรมที่ปรากฏในนิทาน รูปลักษณ์ลักษณะทางกายภาพ รวมถึงการถ่ายทอดความเชื่อ พิธีกรรม การสร้างเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตลอดจนข้อมูลออนไลน์ สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา โดยใช้ทฤษฎีองค์ประกอบศิลป์ และทฤษฎีในการออกแบบตัวละคร ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะและการออกแบบในลำดับต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

การศึกษาค้นคว้าภาคสนาม (Field Survey) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนา รวมถึงสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทางด้านการวัฒนธรรมล้านนา ถึงความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี

ล้านนา ตลอดจนศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นักออกแบบโปรแกรมและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบสื่อมัลติมีเดียถึงรูปแบบในการสร้างสรรค์ผลงานในงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) พื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ คือจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการเลือกแบบจงใจ (Purposive Sampling) เนื่องจากคนในพื้นที่มีความรู้เกี่ยวกับความเชื่อและการนับถือผีล้านนา ตลอดจนนิทานพื้นบ้านเพื่อเก็บข้อมูลในส่วนของ เรื่องเล่า และรูปแบบของพิธีกรรม ตลอดจนโครงเรื่องของนิทานพื้นบ้าน และรูปลักษณะของผีล้านนา มาใช้เป็นองค์ประกอบในการออกแบบชิ้นงานในงานวิจัยครั้งนี้

2) ตัวอย่างบุคคลผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเกี่ยวกับพิธีกรรม และการนับถือผีล้านนาในครั้งนี้ ได้จากการสัมภาษณ์ตัวอย่าง (Sample) บุคคลผู้ให้ข้อมูล ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) แบบจงใจ (Purposive Sampling) อย่างไม่จำกัดจำนวนจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วน จากบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม การบูชาผีล้านนา ประชาชนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทางด้านการวัฒนธรรมล้านนา ตลอดจนผู้อาวุโสที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อและนิทานเรื่องผีในล้านนา

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

4.1 วิธีการศึกษา ในการศึกษาค้างนี้วิธีการศึกษามีขั้นตอนสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ

การศึกษาส่วนที่ 1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผีล้านนา ในส่วนที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาองค์ประกอบลักษณะ และรูปแบบ ตลอดจนคติความเชื่อและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนาในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

การศึกษาส่วนที่ 2 การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ การสร้างสรรค์ศิลปะการจัดวางสื่อผสม ผ่านการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในข้างต้นมา จัดระเบียบและสังเคราะห์เป็นชุดข้อมูลที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบตัวละครผีล้านนา ผสมผสานกับกรอบทฤษฎีในการออกแบบ

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

(1) การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เป็นการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) สังเกตและพิจารณาองค์ประกอบในการพิธีกรรม อาทิเช่น เครื่องแต่งกาย ผู้ประกอบพิธี เครื่องเซ่นไหว้ บูชา รวมไปถึงบริบทของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

(2) แบบสำรวจทางกายภาพ (Observation Physical Measurement) บันทึกภาพถ่าย และภาพเคลื่อนไหว เกี่ยวกับพิธีกรรมการพ้อนผี การเข้าทรง เครื่องเซ่นไหว้ ตลอดจนเสื้อผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในการออกแบบตัวละคร (Element of Design) เกี่ยวกับผีล้านนา รวมถึงเป็นส่วนประกอบอื่นๆ ในการวาง

(3) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะจงรายบุคคล (Individual Depth Interview)

(4) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน และชาวบ้านในท้องถิ่นกลุ่ม เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบชิ้นงานในงานวิจัยครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งในภาคเอกสาร และภาคสนาม โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร หนังสือ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลขั้นพื้นฐานในส่วนของ ประวัติความเป็นมาของความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับผีล้านนา บทบาทของผีที่สำคัญ พฤติกรรม

ที่ปรากฏในนิทาน รูปลักษณ์ ลักษณะทางกายภาพ รวมถึงการถ่ายทอดความเชื่อ พิธีกรรม การสร้างเอกลักษณ์ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยสืบค้นจากห้องสมุดคณะจิตรศิลป์ ห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์ ห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตลอดจนข้อมูลออนไลน์ สืบเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา โดยใช้ทฤษฎีองค์ประกอบศิลป์ และทฤษฎีในการออกแบบตัวละคร ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะและการออกแบบในลำดับต่อไป

จากนั้นทำการเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนา รวมถึงสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทางด้านการวัฒนธรรมล้านนา ถึงความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีล้านนา ตลอดจนศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นักออกแบบโปรแกรมและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบสื่อมัลติมีเดียถึงรูปแบบในการสร้างสรรค์ผลงานในงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนาม โดยนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระเบียบ ประมวลและวิเคราะห์เนื้อหาเนื้อหา (Content analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

(1) วิเคราะห์สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนาและบทบาทของผีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา

(2) วิเคราะห์คุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนา พบว่า ตำนานความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนารวมไปถึงรูปลักษณ์ของตัวละครผีในแต่ละเรื่อง ล้วนแฝงไปด้วยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ทัศนคติ และความเชื่อ ตลอดจนกุศโลบายต่างๆ ทั้งหมดนี้เองจึงกล่าวได้ว่าตัวละครผีล้านนาแต่ละตัวเปรียบเสมือนตัวแทนคำสอนของบรรพชน

(3) วิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ เกี่ยวกับตำนานความเชื่อเรื่องผีล้านนาและบทบาทของผีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนาต่อการดำรงชีวิตรวมถึงการวางโครงสร้างของสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อ ทางวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ เป็นกระบวนการสำคัญเพื่อที่จะได้นำผลการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นแรงบันดาลใจ เพื่อที่นำมาสู่การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจัดวางสื่อผสม มาจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่เผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ณ หอศูนย์ศิลปะบ้านตึก จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมในภาคเอกสารและภาคสนามมาจัดระเบียบ ประมวลและวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และทำการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการจัดวางสื่อมัลติมีเดีย ซึ่งเป็นการเลือกสรรองค์ประกอบหรืออัตลักษณ์ที่โดดเด่นของตัวละครผีล้านนาที่ปรากฏในตำนานเรื่องเล่าที่มีความเชื่อมโยงกับคติความเชื่อทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา ที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนแรก นำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยการเลือกสรรและผสมผสานกับแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเทคนิควิธีการทำงานศิลปะมัลติมีเดีย เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์และส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมและคุณค่าดั้งเดิมว่าด้วยเรื่องวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนา โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาและเสนอผลงานสร้างสรรค์ศิลปะ เพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาเรื่องราวของวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนาและบทบาทของผีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา ผลการวิจัยพบว่า ผีในวัฒนธรรมล้านนาเป็นคติความเชื่อที่ถูกพัฒนาผ่านการหยิบยกเอาเนื้อหาความเชื่อดั้งเดิมบางประการ มาผลิตซ้ำในรูปแบบของการสอดแทรกคติธรรม วิธีชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยมทางสังคม รวมไปถึงเรื่องราวในเชิงวัฒนธรรมและพิธีกรรม จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา ต่อมาความเชื่อเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดในรูปแบบของนิทานพื้นบ้านเรื่องผีของชาวล้านนา ซึ่งมีรูปแบบของการสร้างสรรค์และเรื่องราวที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของวรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์ ซึ่งนำเสนอลักษณะของผีทั้งในรูปแบบของผู้พิทักษ์และในลักษณะที่มุ่งร้ายหมายขวัญ จึงสามารถแบ่งกลุ่มของผีได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ ผีฝ่ายดี (Benevolent Spirits) และ ผีร้าย (Malevolent Spirits) อีกทั้งยังมีบทบาทเกี่ยวข้องกับสังคมหลายระดับ นอกจากนี้ ผลการศึกษาปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงพบว่า เทคโนโลยีและการสื่อสารเป็นส่วนสำคัญในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน โดยผสมผสานเข้ากับรูปแบบทางการตลาดที่แยบยล ส่งผลให้เกิดการส่งต่อวัฒนธรรมในรูปแบบของสินค้า (สินค้าวัฒนธรรม) ที่ส่งต่อวัฒนธรรมตนเองเข้าไปสู่สังคมอื่น ในรูปแบบสินค้าที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าการศึกษาดังกล่าวจะพูดถึงในแง่ของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม แต่ในมุมกลับกันสิ่งเหล่านี้สามารถเป็นช่องทางให้แก่ผู้ที่มีทักษะ และความสามารถทางด้านศิลปะและการออกแบบ ได้นำเอาชุดความเชื่อดังกล่าวเหล่านี้มาพัฒนาและปรับเปลี่ยนบริบทการเผยแพร่ คุณค่า และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาในวัฒนธรรมนั้นคงอยู่ในสังคมสืบต่อไป

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับผีในวัฒนธรรมล้านนา ที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อ ทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา เพื่อกำหนดเป็นแนวความคิดและแรงบันดาลใจ นำมาสู่การออกแบบตัวละครและเผยแพร่ผลงานในรูปแบบของสื่อมัลติมีเดีย ผสมผสานกับศิลปะการจัดวาง อาทิเช่น แอนิเมชัน (Animation), ของหุ่นจำลอง (Figure Toys), การแสดงผลวัตถุสามมิติเชิงโต้ตอบผ่านหน้าจอ (Augmented Reality) และเทคนิคภาพฉายโฮโลแกรม (Hologram) ฯลฯ เป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจ อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่ง ในการอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อออกแบบตัวละคร นำเสนอผ่านในรูปแบบงานสร้างสรรค์สื่อมัลติมีเดีย ซึ่งเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการเผยแพร่สื่อสมัยใหม่ให้กับคนยุคปัจจุบัน ผลจากการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับผีในวัฒนธรรมล้านนา โดยการเลือกสรรและผสมผสานกับแนวคิด ทฤษฎีการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม สัญลักษณ์ สื่อพิธีกรรม และเทคนิคการออกแบบตัวละคร มากำหนดเป็นแนวความคิดและแรงบันดาลใจ นำมาสู่การออกแบบตัวละครและเผยแพร่ผลงานในรูปแบบของสื่อมัลติมีเดีย

ผีในวัฒนธรรมล้านนาได้รับการถ่ายทอดในรูปแบบของนิทานพื้นบ้าน ผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะ (การบอกเล่าต่อๆ กันมาโดยมิได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร) อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแพร่ในสมัยอดีต และกลายเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ (วรรณคดีที่บันทึกไว้เป็นหนังสือ) ในช่วงเวลาต่อมา นิทานผีสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ นิทานผีที่มีโครงเรื่อง เหตุการณ์ ตัวละคร สถานที่ และนิทานเรื่องผีที่นำเสนอในลักษณะการอธิบายความ หรือการอธิบายลักษณะของผี โดยไม่มีโครงเรื่อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ทั้งจากวรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์ อันเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับสืบทอดกันมาแต่โบราณจากบรรพชน มาจัดหมวดหมู่ จัดบันทึก และแปลงข้อมูลดั้งเดิมสู่ความเป็นไฟล์ดิจิทัล ผ่านการบันทึกเสียง ไฟล์เสียงดิจิทัลที่ได้มาจะถูกแปลงค่าเป็นรูปทรงผ่านกระบวนการการทำงานด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์เป็นตัวละครผีล้านนา และ

องค์ประกอบอื่นๆ ในงานนิทรรศการ เพื่อสร้างรูปแบบใหม่ในการสร้างสรรค์และออกแบบตัวละคร โดยมีที่มาที่เชื่อมโยงถึงภูมิปัญญาอันล้ำลึกของบรรพชน เป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจ อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ให้สามารถเข้าถึงผู้คนในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดผลงานในรูปแบบต่างๆ ดังต่อไปนี้

A Visualization of a story Telling ผลงานชิ้นนี้มีลักษณะเป็นตู้ฉายภาพโฮโลแกรม ที่หยิบยืมรูปทรงของหอยผีดั้งเดิมมาผสมผสานกับการนำเสนอรูปแบบใหม่ ภายในติดตั้งจอคอมพิวเตอร์เพื่อรองรับการแสดงผลภาพฉาย Hologram ภายนอกตกแต่งด้วยโครงเหล็กวงกลมติดตั้งไฟ LED Neon Flex เพื่อให้เกิดรัศมีของแสงสว่างกระจายไปทั่วบริเวณห้อง ตลอดจนมีการจัดวางเครื่องเล่นโดยรอบจำนวน 4 ชุด ตามจำนวนของผีฝ่ายดี เพื่อให้เห็นถึงความสอดคล้องระหว่างชุดผีฝ่ายดีและพิธีกรรมการเคารพสักการะต่างๆ ชี้ให้เห็นถึงความยึดโยงกับความศรัทธาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนนั่นเอง ภายในหอยผี มีภาพฉาย Hologram Motion ที่ควบคุมการเคลื่อนไหวของวัตถุด้วยเสียงจากเรื่องเล่าผี ใช้รูปทรงที่ตัดทอนมาจากมันสมอง ที่มีการเคลื่อนไหวสอดคล้องกับคลื่นความถี่ของเสียง (Audio Spectrum) โดยมีจังหวะการเคลื่อนไหวสัมพันธ์กับจุดและเส้นที่เชื่อมต่อกัน เพื่อให้การเคลื่อนไหวดังกล่าว แสดงถึงภูมิปัญญาแห่งบรรพชนที่ถ่ายทอดเพื่อการปลูกฝังและแผ่กุศโลบายในการยึดโยงผู้คนในสังคมเข้าด้วยกัน ซึ่งนำไปสู่ความเป็นพลวัตทางวัฒนธรรมผ่านเทคโนโลยี ที่แทนค่าด้วยชุดภาษาคอมพิวเตอร์แบบตัวเลขฐานสอง (Binary Code) อันเป็นภาษาที่ใช้ในการควบคุมเทคโนโลยีทั้งปวง เพื่อสร้างความเป็นไปได้ใหม่ๆ ในการสร้างสรรค์รูปแบบการนำเสนอที่พัฒนาต่อยอดไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

Picture 1: A Visualization of a Story Telling

AR-Story Behind Digital Painting มีลักษณะเป็นภาพวาดดิจิทัล (Digital Painting) จัดใส่กรอบติดตั้งบนผนัง โดยผู้วิจัยการออกแบบตัวละครผีล้านนาในกลุ่มผีอารักษ์ 4 ตน เริ่มจากการบันทึกเรื่องราวเป็นตัวอักษรแบบล้านนาดั้งเดิมตามจำนวนผีดีที่ทำการคัดเลือกไว้เรื่องละตน ซ่อนไว้เบื้องหลังของภาพวาดดิจิทัลดังกล่าว ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นพิกัดการแสดงผล AR (AR Marker Base) แสดงผลในรูปแบบ AR (Augmented Reality) ที่จะแสดงผลผ่านโปรแกรมเฉพาะสำเร็จรูป (Application) จากโทรศัพท์มือถือ เพื่อให้เห็น Motion Text ที่มีความเคลื่อนไหวเป็นรูปร่างสอดคล้องกับภาพวาดดิจิทัล เพื่อแสดงถึงการประกอบกันของข้อมูลจากการบันทึก หรือวรรณกรรมลายลักษณ์ สามารถใช้เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างผลงานศิลปะและการออกแบบได้อย่างหลากหลาย เพื่อเป็นตัวอย่างในการสร้างสรรค์ให้แก่ผู้คนยุคในต่อไป

Picture 2: AR-Story Behind Digital Painting

Lanna Ghosts in Figure Toys ผู้วิจัยทำการสร้างสรรค์ตัวละครผีล้านนาในรูปแบบของหุ่นจำลอง (Figure Toy) โดยการออกแบบดังกล่าว เป็นการตีความจากการศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร ผสมผสานระหว่าง ลวดลายหรือรูปทรงอิสรระ ที่ได้จากการแปลงค่าจากไฟล์เสียง (Audio File) และทักษะการสร้างสรรค์ของผู้ศึกษา แสดงให้เห็นถึงคุณค่าจากเรื่องเล่าหรือวรรณกรรมมุขปาฐะ อันเป็นการถ่ายทอดเรื่องเล่าแบบดั้งเดิม สร้างสรรค์เป็นงานปฏิมากรรมตัวละครผีล้านนา จำนวน 6 ตน จัดแสดงบนแท่นวาง โดยหยิบยืมลักษณะท่าทาง ภาพลักษณ์โดยรวม และวิธีการนำเสนอจากโมเดลฟิกเกอร์ทอยส์จากการ์ตูนและแอนิเมชันของต่างประเทศ ที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาดและการเข้าถึงอุตสาหกรรมการ์ตูนเรื่องนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นการสร้างสรรค์ผลงานชุดนี้ นอกจากเป็นการเพิ่มมูลค่าทางศิลปะจากกระบวนการทางดิจิทัลแล้ว ยังเป็นการสร้างความสนใจแก่ผู้สนใจที่สามารถเข้าถึงอัตลักษณ์ของผีล้านนาอย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย

Picture 3: Lanna Ghosts in Figure Toys

A House of Hologram Ghosts แท่นโชว์ Hologram Display จำนวน 6 แท่น แสดงผลเป็นภาพเคลื่อนไหวตัวละคร (Character Motion Design) จากการนำผลงาน Figure Toys มาสแกนเป็นวัตถุ 3 มิติ (3D Scanning) กระบวนการดังกล่าว แสดงถึงการกลายเป็นไฟล์ดิจิทัล หรือ Digitizing Process สอดคล้องกับกระแสการแทรกแซงของเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน โดยผสมผสานเข้ากับลวดลายหรือรูปทรงอิสรระ ที่ได้จากการแปลงค่าจากไฟล์เสียงในตอนต้น กล่าวคือเป็นการนำส่วนประกอบในการออกแบบ (Design Resource) กลับมาประยุกต์ใช้และพัฒนาเป็นรูปแบบการแสดงผลโฮโลแกรม (Hologram Display) ซึ่งคุณลักษณะความโปร่งแสงและเรืองแสง (Transparent and Glow) ของโฮโลแกรมนี้เอง สามารถขบเน้น ภาพลักษณ์ของผีล้านนาแต่ละตนได้เป็นอย่างดี

Picture 4: A House of Hologram Ghosts

The Lord of Malevolent Spirits ผลงานการสร้างสรรคการฉายภาพลอคตา (Parallax Image Display) โดยผู้ศึกษาทำการออกแบบตัวละครอสูรร้าย อันเป็นต้นกำเนิดแห่งผีร้ายทั้งปวงผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ 3 มิติ ฉายลงบนผ้าโปร่งแสง ติดตั้งที่บริเวณส่วนกลางห้องโถง โดยการออกแบบผืนนี้ เพื่อใช้เป็นตัวละครคู่ตรงข้ามกับผีฝ่ายดี อีกทั้งยังใช้เป็นส่วนเชื่อมโยงผีร้ายตนอื่นๆ เข้าด้วยกัน เนื่องจากการร้อยเรียงเรื่องราวของผีล้านนาในหมวดผีร้ายในแต่ละตน ค่อนข้างกระจัดกระจาย และไม่มีจุดเชื่อมโยงถึงกันเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงต้องการสร้างผีที่เป็นหัวหน้าของผีร้ายทั้งปวง ตามทฤษฎีการออกแบบตัวละครแบบเป็นชุด รูปแบบการจัดแสดงจะเป็นการฉายภาพเข้ากับฉากรับ ที่มีลักษณะเป็นผ้าโปร่งแสงจำนวน 3 ชั้น เพื่อให้เกิดการซ้อนภาพเป็น Layer ให้เกิดมิติลอคตาขึ้น

Picture 5: The Lord of Malevolent Spirits

2) การออกแบบตัวละครจากตำนานเรื่องเล่าผีล้านนาสู่การสร้างสรรคงานศิลปะมัลติมีเดีย เป็นการแปลงข้อมูลดั้งเดิมจากรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์ อันเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับสืบทอดกันมา แต่จากบรรพชน สู่ความเป็นไฟล์ดิจิทัล เพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์เป็นตัวละครผีล้านนา และองค์ประกอบอื่นๆ ในงานนิทรรศการ เป็นรูปแบบใหม่ในการสร้างสรรค์และออกแบบตัวละคร โดยอาศัยเทคนิคและทฤษฎีการออกแบบ ตลอดจนสื่อมัลติมีเดีย เป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจ และสืบทอดคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ให้สามารถเข้าถึงผู้คนในยุคปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม สัตยวิทยา สื่อพิธีกรรม นอกจากนี้ยังสามารถต่อยอดเพื่อสร้างรายได้ตามแนวทางทฤษฎีสินค้าวัฒนธรรม เพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมความเชื่อในรูปแบบสินค้าและสื่อชนิดอื่นต่อไปในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนา มีบทบาทสำคัญต่อชาวล้านนามาตั้งแต่ในอดีต ถูกพัฒนาด้วยการหยิบยก เนื้อหาความเชื่อดั้งเดิม มาผสมผสาน คติการใช้ชีวิต ค่านิยมทางสังคม และถูกสอดแทรกผ่านวัฒนธรรมและพิธีกรรม จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Panyo (2010) ว่าด้วยเรื่องการศึกษาถึงบทบาทและความสำคัญของผีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา ซึ่งถูกพัฒนาและถ่ายทอดเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบของวรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์ โดยผู้วิจัยพบว่า รูปแบบของนิทานทั้งสองรูปแบบ มีการกำหนดบทบาทตัวละครผีแต่ละตน ในลักษณะที่แตกต่างกันไป ตามคติธรรมและข้อห้ามต่างๆ กล่าวได้ว่าตัวละครผีล้านนาที่ปรากฏในเรื่องเล่าและนิทานพื้นบ้านแต่ละตน นอกจากมีหน้าที่ในการสร้างความหวาดกลัวแล้ว ยังถือได้ว่าเป็นตัวแทนคำสอนของบรรพชนในอดีตที่ส่งต่อถึงชนรุ่นหลัง ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง ล้านนาในมิติวัฒนธรรม ของ Kanchanaphan (1992) ที่พบว่าบทบาทของผีล้านนามีความเกี่ยวข้องกับสังคมหลายระดับ ซึ่งนำไปสู่การแบ่งจำพวกของผีในวัฒนธรรมล้านนา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าองค์ประกอบเกี่ยวกับผีในวัฒนธรรมล้านนาที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงและบอกเล่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คติการใช้ชีวิต ค่านิยมทางสังคม รวมไปถึงเรื่องราวในเชิงวัฒนธรรมและพิธีกรรม จึงทำให้เกิดการสร้างสรรคงานออกแบบตัวละครที่ได้รับแรงบันดาลใจจากการแปลงข้อมูลวรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์ สู่ความเป็นไฟล์ดิจิทัลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นตัวละครผีล้านนา และองค์ประกอบอื่นๆ ในงานนิทรรศการ และเผยแพร่ผลงานในรูปแบบของงานศิลปะจัดวาง (Installation art) ซึ่งทำให้การจัดแสดงนิทรรศการในครั้งนี้ ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยได้กำหนดไว้ และเกิดการเรียนรู้และต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผีล้านนาและบทบาทของผีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนคุณค่าทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมให้แก่สังคม คนรุ่นใหม่ตลอดจนผู้ที่สนใจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ รูปแบบการออกแบบตัวละครของอาจารย์มิซูกิ ชิเงรุ ที่มาจาก ตำนานอสูรพื้นบ้านของญี่ปุ่น สู่ผลงานในรูปแบบของการตุ๊กตาผสมผสานกับเรื่องราวการผจญภัยที่สนุกสนานเพลิดเพลิน จนกลายเป็นที่ยอมรับในระดับสากล (Shigeru, 2010: Online) ซึ่งผู้วิจัยนำแนวทางนี้มาสร้างสรรค์ตัวละครผีล้านนาให้เป็นรูปธรรม ผ่านเทคโนโลยีและทักษะด้านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยมีที่มาที่เชื่อมโยงถึงภูมิปัญญาอันล้ำลึกของบรรพชน เป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจถึงอัตลักษณ์และเรื่องราวของผีล้านนา อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่ง ในการอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ให้สามารถเข้าถึงผู้คนในยุคปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

สรุป

วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนานั้นมีบทบาทสำคัญต่อชาวล้านนามาตั้งแต่ในอดีต ถูกพัฒนาด้วยการหยิบยกเนื้อหาความเชื่อดั้งเดิมมาผสมผสานกับ คติการใช้ชีวิต ค่านิยมทางสังคม และถูกสอดแทรกผ่านวัฒนธรรมและพิธีกรรม สิ่งเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดในรูปแบบของนิทานพื้นบ้านเรื่องผีของชาวล้านนา ตัวละครผีล้านนาที่ปรากฏในเรื่องเล่าและนิทานพื้นบ้านแต่ละตน จึงมิได้เป็นเพียงเพื่อสร้างความหวาดกลัว แต่ถือได้ว่าเป็นตัวแทนคำสอนของผู้หลักผู้ใหญ่ในอดีตที่ส่งต่อถึงชนรุ่นหลัง จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับผีในวัฒนธรรมล้านนา เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวความคิด ในงานออกแบบตัวละครที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากการแปลงข้อมูลดั้งเดิม สู่ความเป็นไฟล์ดิจิทัลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นตัวละครผีล้านนา และองค์ประกอบอื่นๆ ในงานนิทรรศการ และเผยแพร่ผลงานในรูปแบบของงานศิลปะจัดวาง

เป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจถึงอัตลักษณ์และเรื่องราวของผีล้านนา อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่ง ในการอนุรักษ์และสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม ให้สามารถเข้าถึงผู้คนในยุคปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น เกิดข้อค้นพบว่าการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในครั้งนี้ เป็นมิติใหม่ของการเรียนรู้เรื่องราวทางวัฒนธรรม ให้ผู้ชมได้เห็นถึงความ เป็นรูปธรรมของผีล้านนา โดยอาศัยเทคนิคและทฤษฎีการออกแบบ ตลอดจนสื่อมัลติมีเดีย เป็นสื่อกลางในการ สร้างความเข้าใจ และสืบทอดคุณค่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ให้สามารถเข้าถึงผู้คนในยุคปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีการการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม สัญลักษณ์ สื่อพิธีกรรม นอกจากนี้ยังสามารถ ต่อยอดเพื่อสร้างรายได้ตามแนวทางทฤษฎี สินค้าวัฒนธรรม เพื่อเป็นการเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในรูปแบบสินค้าและสื่อชนิดอื่นต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดประสิทธิภาพในการเผยแพร่ข้อมูลและสำนักอัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมล้านนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งแหล่งทุน การสร้างความร่วมมือ และเครือข่ายในการดำเนินงาน

1.2 ในการดำเนินการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะนั้น กระบวนการในการศึกษาและการวิเคราะห์ ข้อมูลเป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการนำมาซึ่งแนวทางในการกำหนดทิศทางและรูปแบบในการสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะ อันจะนำไปสู่องค์ความรู้ และการเผยแพร่องค์ความรู้ในลำดับต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนามีบทบาทสำคัญต่อชาวล้านนามาตั้งแต่ในอดีต เป็นสิ่งที่ น่าสนใจอย่างยิ่ง เนื่องจากปรากฏรูปแบบการสร้างสรรค์มากมาย อีกทั้งยังมีแง่มุมที่นักศึกษาวิจัยที่หลากหลาย ซึ่งการออกแบบตัวละครผีล้านนา เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยได้นำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะร่วมสมัย เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการรวบรวมคลังข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ยังสามารถศึกษาต่อยอดการทำวิจัยในครั้งต่อไป ตลอดจนเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ผู้สนใจ สามารถนำไปต่อยอดเป็นผลงานสร้างสรรค์ในรูปแบบอื่นๆ ได้อีกด้วย

2.2 การเขียนบทความลงวารสารในครั้งต่อไป ควรเขียนบทความเป็นภาษาอังกฤษเพื่อนำส่งตีพิมพ์ ยังวารสารต่างประเทศ เพื่อการเผยแพร่องค์ความรู้ และวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีล้านนาในแวดวงวิชาการ ในระดับนานาชาติต่อไป

References

- Anantasant, S. (2004). *Folk Legends*. Bangkok: Ramkhamhaeng Printing.
- Kanchanaphan, A. (1992). *Lanna in the Cultural Dimension. Lecture Notes*. Chiang Mai: Faculty of Social Sciences Chiang Mai University.
- Kumpha, A. (2012). Pu Sae Ya Sae with the Ritual of Spirit Worship of Chiang Mai. *Suranaree Journal of Social Science*, 6(2), 99-122.
- Manasam, M. (2012) *The Study of Clothing Pattern in Lan Na Ritual "FON PEE" (Spiritual Dance)*. Chiangmai: Fine Arts Journal.
- Panyo, S. (2010). *A Study of the Role of Ghosts in Lanna Folklore*. (1st ed.) Chiang Mai: Nopburi Printing.

- Pattanasuwan, C. (2006). *Japanization of Thai Youth: A Case Study of J-Pop Fans*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Phlu Luang. (2003). *7 Thai Beliefs, Siamese Motto*. (2nd ed.). Bangkok: Ancient City.
- Sae Tae, T. (2008). *Cultural Myths Appearing in Korean Drama and Creating Business Benefits*. (Master's Thesis). Dhurakij Pundit University. Bangkok.
- Shigeru, M. (2015). *Little Demon Kitaro's Character Design Work*. Retrieved September 14, 2018, from <https://mgonline.com/japan/detail/9580000132801>
- Sirikunnaruemit C. (2015). *Communication Elements and Korean Music Trend in Thailand*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น*

The Development of a Learning Management Model to Promote English Skills for Early Elementary School Students

¹วลิตา นีระพันธ์, ปริญ ทนันชัยบุตร และ งามอาจ นามวงศ์

¹Wasita Neerpan, Prin Tanunchaibutra and Ong-art Namwong

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Faculty of Education Khon Kaen University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Ornamental1992@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น 2) พัฒนาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น บทความวิจัยนี้กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สอน จำนวน 5 คน คัดเลือกจากผู้มีคุณสมบัติคือเป็นผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือปริญญาตรีขึ้นไปและมีประสบการณ์สอนอย่างน้อย 5 ปี วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง และเป็นนักเรียนที่กำลังเรียนในวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ภาคเรียนที่ 1 จำนวน 25 คน วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือ 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างสำหรับผู้สอนเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบสังเกตพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน 3) แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 4) แบบสัมภาษณ์ผู้เรียนเกี่ยวกับปัญหาในการเรียนรู้ทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ได้ใช้รูปแบบการออกแบบการเรียนการสอนของ ADDIE MODEL ที่มีกระบวนการพัฒนารูปแบบการสอนที่มี 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ 2. การออกแบบ ขั้นนี้เป็นขั้นตอนกระบวนการสอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 Motivation กระตุ้น สร้างแรงจูงใจให้นักเรียน ขั้นที่ 2 Know (สอนบทเรียน) ให้นักเรียนฝึกฟัง อ่าน, ขั้นที่ 3 Think นักเรียนจัดกลุ่มทำกิจกรรมจับคู่ทำแบบฝึก ขั้นที่ 4 : Result นักเรียนแสดงผลงาน/ชิ้นงาน นำเสนองาน ขั้นที่ 5 (S): Self-assessment/Students reflection เน้นการประเมินตนเอง 3. การพัฒนา 4. การนำไปใช้ 5. การประเมินผล 2) ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยการตรวจสอบความตรงภายในจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 8 คน ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย คือ 3.69 เมื่อเทียบกับเกณฑ์แล้วอยู่ในระดับมีความเหมาะสมมาก และการตรวจสอบความตรงภายนอกพบว่า คะแนนทักษะด้านการฟัง ด้านการพูด ด้านการอ่าน ด้านการเขียน อยู่ในระดับดี ซึ่งพบว่านักเรียนมีการพัฒนาในแต่ละวงจรขึ้นเรื่อยๆ และในวงจรสุดท้าย ซึ่งเป็นวงจรที่ 3 นักเรียนมีคะแนนทั้ง 4 ทักษะ คือ ทักษะด้านการฟัง 7.40 ทักษะด้านการพูด 7.12 ทักษะด้านการอ่าน 7.20 ทักษะด้านการเขียน 7.48 และคะแนนประเมินเมื่อสิ้นสุดวงจร นักเรียนมีคะแนนทั้ง 4 ทักษะอยู่ในระดับดี คือ

*Received July 21, 2023; Revised December 28, 2023; Accepted January 14, 2024

ทักษะด้านการฟัง 7.44 ทักษะด้านการพูด 7.52 ทักษะด้านการอ่าน 7.36 ทักษะด้านการเขียน 7.68 ด้านการฟังด้านการพูด ด้านการอ่าน ด้านการเขียนอยู่ในระดับดี ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ ร้อยละ 70

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้; ทักษะภาษาอังกฤษ; นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to draft a learning management model to promote English skills of the early elementary school students; and 2) to develop the quality of a learning management model to promote English skills of the early elementary school students. The target group of this study included 5 teachers selected through purposive sampling among individuals who were qualified to teach English in elementary school, with a bachelor's degree or higher, and had at least 5 years of teaching experience. In addition, purposive sampling was also used to choose 25 students learning English for Communication in the first semester. The following instruments were used: 1) a semi-structured in-depth interview form for instructors; 2) an observation form for instructors on learning management behavior; 3) an observation form for students on learning management behavior; and 4) an interview form for students on problems in learning English for communication. The obtained data were analyzed using percentage, mean, and standard deviation statistics.

From the study, the following results were found: 1) The “Addie model” with its 5 development phases was used in the development of the learning management model, which are (1) analysis; (2) design, which refers to the teaching process, which comprises five stages: (2.1) motivating students, (2.2) knowing through the practice of listening and reading skills, (2.3) thinking through group activities and exercises, (2.4) result by presenting their work and output, and (2.5) self-assessment through students' reflection; (3) development; (4) implementation; and (5) assessment. 2) After verifying the quality of a learning management model to increase the English skills of early elementary school students by internal validity with 8 experts, the average opinion of experts toward the model is 3.69. When compared to the criteria, it was determined that a model was of propriety. External validity analysis revealed that the listening, speaking, reading, and writing scores were all at a high level. Students' development improved with each cycle, and at the last cycle, they had scores in all four skills: 7.40 for listening, 7.12 for speaking, 7.20 for reading, and 7.48 for writing. After the end of the cycle, all students had the evaluation scores at a high level, i.e. 7.44 for listening skill, 7.52 for speaking skill, 7.36 for reading skill, and 7.68 for writing skill. All four skills passed the set criteria of 70 percent.

Keywords: Learning Management Model; English Skills; Early Elementary School Students

บทนำ

ในปัจจุบันทั่วโลกกำลังเผชิญกับการเจริญเติบโตของเทคโนโลยีสารสนเทศได้สร้างสภาพโลกที่ไร้พรมแดน ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศสามารถดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ผู้คนในภูมิภาคสามารถเดินทางไปมาระหว่างกันได้สะดวกรวดเร็วขึ้น ภาษาถือว่เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสาร (National Education Plan 2017 – 2036) ภาษาอังกฤษถือเป็นภาษากลางที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารในระดับโลก เป็นภาษาหลักของประชากรกว่า 360 ล้านคน อีกทั้งยังเป็นภาษาที่สองของประชากรกว่า 750 ล้านคนทั่วโลก นอกจากนี้ภาษาอังกฤษยังถือเป็นภาษาทางการของ 61 ประเทศ และเป็นภาษาหลักในหลายรัฐทั่วโลก จึงถือเป็นภาษากลางที่ใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างประชากรในประเทศต่างๆ ทั้งในส่วนของการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ทำให้สื่อต่างๆ ที่เผยแพร่ในระดับนานาชาติ รวมถึงมีความสำคัญและจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เทคโนโลยีมากขึ้น เกิดสังคมพหุวัฒนธรรม ในด้านการเมืองและความมั่นคง การเปิดชายแดนและการเคลื่อนย้ายผู้คนข้ามแดน การเดินทางท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ในการพัฒนาประเทศในระดับโลก และด้านการศึกษา ล้วนจะใช้ภาษาอังกฤษทั้งสิ้น

จากการที่ภาษาอังกฤษเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นภาษาสากล และมีผลกระทบต่อประชากรไทยในหลากหลายด้าน ที่ใกล้ตัว เราจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยต้องจัดการศึกษาให้ทันกับสถานการณ์โลกที่เต็มไปด้วยความรู้และข้อมูลที่เพิ่มขึ้น ต้องพัฒนาการศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ให้นักเรียนได้ใช้ความคิด ทั้งในการแก้ปัญหาวิเคราะห์ การริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม การสื่อสาร การร่วมมือ การก้าวทันต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หากกล่าวถึงปัจจุบัน มหาวิทยาลัยในประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทย ได้พยายามปรับปรุงหลักสูตรการศึกษา ให้มีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น หลักสูตรที่เป็นภาษาไทยได้มีการนำเอาความรู้ทางด้านภาษาอังกฤษเข้ามาประยุกต์ใช้มากขึ้น และมีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบ English Program หรือ Mini English Program และกระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทย ยังได้ส่งเสริมให้นักเรียนเริ่มเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับอนุบาล เพื่อเตรียมความพร้อม และให้ตัวนักเรียนได้มีความคุ้นเคยกับภาษาอังกฤษดีขึ้น เมื่อเข้าเรียนในระดับสูง (Festallor Education School of English, 2019) ดังนั้นคนไทยจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งด้านทักษะความรู้ความสามารถ

ในการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อให้สอดคล้องตามความต้องการของนักเรียน และความสามารถเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ส่วนใหญ่ทั่วโลกเห็นพ้องกันว่านักเรียนที่อยู่ในวัยเล็ก จำเป็นต้องได้รับการกระตุ้นบางอย่างเพื่อให้เกิดความสามารถและประสบความสำเร็จมากกว่าการฝึกให้ทำในสิ่งที่หนักและเข้มงวดหรือเน้นแคในด้านวิชาการ ปัจจุบันนักการศึกษาตระหนักดีว่า ความสามารถและความสนใจจะค่อยๆ พัฒนาขึ้นจะส่งผลให้นักเรียนรู้มากขึ้นสนุกกับการเรียนรู้และมีความมั่นใจในตนเอง ปัญหาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนไทยมีมาอย่างยาวนานและด้วยหลายสาเหตุ สถานการณ์ในอดีตจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าความสามารถภาษาอังกฤษของนักเรียนยังไม่ทัดเทียมกับนานาชาติประเทศ วิธีการสอนของครูไม่เน้นกระบวนการให้นักเรียนได้พัฒนาในด้านความเข้าใจ เกิดทักษะที่สำคัญในการค้นคว้า การคิด การวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็น การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีเจตคติที่ดี ทำให้นักเรียนขาดคุณลักษณะ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ยังเน้นการสอนหนังสือมากกว่าการสอนคน กระบวนการเรียนการสอนยังเป็นพฤติกรรมจำเจและพฤติกรรมถ่ายทอด การฝึกปฏิบัติ ฝึกคิด ยังมีน้อยกว่าการท่องเนื้อหา นักเรียนเคยชินต่อการทำตาม เชื่อฟัง นั่งนิ่ง จึงขาดความคล่องในการคิด ไม่เน้นให้นักเรียนรู้ในเนื้อหาที่เป็น

ข้อเท็จจริง กฎ และทฤษฎี ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดหาเหตุผล และแก้ปัญหาด้วยตนเอง จึงเป็นจุดอ่อนในการเรียนการสอนที่ผ่านมา (Ministry of Education, 2008)

จากการสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากบุคลากรผู้สอนในเขตพื้นที่การศึกษาเขต 3 และเขต 4 ในจังหวัดขอนแก่น (โรงเรียนบ้านนาศรีตังเค็ง และโรงเรียนบ้านหนองแขวงยาว) จำนวนโรงละ 1 คน ที่มีประสบการณ์การสอนระดับชั้นประถมศึกษา 5 ปี ในการสังเกตการณ์จัดการเรียนรู้ พบว่านักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ประสบปัญหาทักษะภาษาอังกฤษเป็นอย่างมาก ที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนจะแบ่งเป็นด้าน คือ ด้านการฟัง นักเรียนฟังไม่คุ้นชินกับการฟังจากเจ้าของภาษา เนื่องจากความเร็วและสำเนียงที่ไม่คุ้นเคย, นักเรียนเข้าใจคำสั่งสั้นๆ เช่น Stand up sit down ไม่สามารถฟังในประโยคที่ยาวได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Promhiran (2008) ระบุว่าปัญหาการฟังภาษาอังกฤษอาจเกิดจากปัจจัยหลายๆ อย่างประกอบกัน เช่น การที่ผู้ฟังไม่คุ้นชินกับคำศัพท์ คำแสดง จำนวน โวหาร คำเปรียบเปรยในภาษาอังกฤษ เนื่องจากมีคลังคำศัพท์น้อย ในการฟังอาจมีการใช้โครงสร้างไวยากรณ์ที่ผู้ฟังไม่คุ้นชิน หรือมีความแตกต่างจากภาษาของตนเอง ในบางครั้งอาจเป็นสถานการณ์ที่ผู้ฟังไม่เคยมีประสบการณ์ นอกจากข้อความที่ฟังอาจยาวและเต็มไปด้วยรายละเอียดหรือสาระสำคัญมากจนเกินไปก่อให้เกิดปัญหาการฟังได้ ด้านการพูด นักเรียนไม่กล้าพูดเป็นประโยคยาวๆ เนื่องจากขาดความมั่นใจและกลัวพูดผิดแต่ถ้าเป็นคำที่คุ้นเคยแล้วจะกล้าพูดและมั่นใจ ไม่สามารถตอบโต้กับครูผู้สอนได้ในภาษาอังกฤษ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Satavetin (1993) ที่กล่าวว่า การขาดความมั่นใจในตนเอง เนื่องจากมีความวิตกกังวล ควบคุมจิตใจและอาการที่แสดงออกทางร่างกายไม่ได้ จึงทำให้มีอาการต่างๆ เกิดขึ้นเป็นอุปสรรค ต่อประสิทธิภาพในการพูด รู้สึกกลัว ไม่กล้าสบตาผู้ฟัง พูดตะกุกตะกัก พูดวกวน และยังสอดคล้องกับ Pilantaowat (2007) ที่กล่าวว่า เมื่อผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนน้อยจึง ไม่กล้า กลัว อาย วิตกกังวลประหม่า ตื่นเต้น พูดเสียงเบา ไม่มั่นใจ ด้านการอ่าน นักเรียนส่วนมากยังอ่านภาษาอังกฤษไม่ได้ ไม่รู้คำศัพท์มากเท่าที่ควร จึงทำให้ขาดความมั่นใจและนักเรียนจะสามารถอ่านได้แค่คำสั้นๆ อ่านได้เฉพาะคำที่นักเรียนเคยอ่านแล้ว สอดคล้องกับ Senchoavanich (2006) ที่กล่าวไว้ว่าอุปสรรคของการ อ่านภาษาอังกฤษไม่เข้าใจคือ การไม่รู้ความหมายของคำศัพท์ แม้จะใช้ทักษะหรือเทคนิคอื่นๆ ได้ดี เพียงใด แต่ถ้าไม่รู้ความหมายของคำในข้อความที่กำลังอ่านก็จะไม่เข้าใจสิ่งที่อ่าน และในด้านการเขียน นักเรียนมีความสับสนในการเขียนตัวอักษรภาษาอังกฤษเขียนสลับทางและเขียนยังไม่ถูกขั้นตอน นักเรียนจะเขียนได้เฉพาะแค่คำหรือประโยคที่ผู้สอนเขียน แต่ไม่สามารถเขียนคำหรือประโยคด้วยตัวเองได้ เขียนแบบผิดๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Nuttadit (1997) ที่ศึกษาเรื่องการ สร้างแบบฝึกการเขียนสะกดคำพบว่า นักเรียนในปัจจุบันมีปัญหาในการเขียนสะกดคำผิดมาก ทั้งนี้ เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น การมีประสบการณ์มาผิด การเขียนตามเสียงพูด หรือ การเขียนผิดเพราะการเดา ซึ่งถ้าจะวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่แท้จริงของการเขียนสะกดคำผิดของนักเรียนนั้น น่าจะเป็นเพราะนักเรียนสับสนในเรื่องของเสียงอ่านเสียงพูด

การจัดการเรียนรู้อยังเป็นในลักษณะที่นักเรียนไม่เกิดการบูรณาการในการเรียนรู้ ไม่มีแรงจูงใจมากพอ นักเรียนไม่เกิดทักษะภาษาอังกฤษ ไม่กล้าสนทนาโต้ตอบ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่ได้ฟังสำเนียงจากผู้สอนที่เป็นชาวต่างชาติ (สื่อวีดีโอหรือยูทูบ) วิธีการสอนของครูผู้สอนจึงยังไม่ตอบโจทย์กับนักเรียนเท่าที่ควร การสัมภาษณ์ครูผู้สอนในรอบที่สอง วิชาภาษาอังกฤษ ในโรงเรียนที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากบุคลากรผู้สอนจำนวน 4-5 คน ที่มีประสบการณ์การสอนในระดับประถมศึกษาไม่ต่ำกว่า 4 ปี ส่วนใหญ่ปัญหาที่พบคือ วิธีการสอนใช้แบบผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียวโดยยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมน้อยทำให้นักเรียนไม่ได้ฝึกการสื่อสาร ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนในการสอน อีกทั้งผู้วิจัยยังได้ขอข้อมูลจากศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษา โดยการสอบถามในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนระดับประถมศึกษา พบว่า ในวิชาภาษาอังกฤษนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่อยู่ในระดับต่ำ ไม่สามารถใช้หรือสื่อสารภาษาอังกฤษได้ อันเนื่องมาจากในชั้นเรียนผู้สอนมีการใช้ภาษาอังกฤษน้อยมาก รูปแบบการสอนในชั้นเรียนยังไม่ชัดเจน ไม่ตรงประเด็น กิจกรรมหรือวิธีการสอนยังเข้าถึงตัวนักเรียนได้น้อย จึงทำให้นักเรียนมีความสับสน ไม่เข้าใจ ไม่ชัดเจน ไม่ค่อยกล้าพูดเป็นประโยคยาว ขาดความมั่นใจในการแสดงออก การสอนในชั้นเรียนเป็นการสอนแบบเน้นทำแบบฝึกหัดผ่านการทำตามผู้สอน กิจกรรมในการเรียนรู้มีน้อย รวมถึงไม่มีกระบวนการที่ทำให้ นักเรียนตระหนักหรือเน้นย้ำถึงความสำคัญของการสื่อสารภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน

ดังนั้น ด้วยเหตุปัญหามาจากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าควรมีการเพิ่มวิธีการแนวทางการสอน ที่เน้นให้นักเรียนเกิดทักษะภาษาอังกฤษโดยเริ่มต้นจาก ต้องมีการจัดการชั้นเรียนที่ดี และสร้างความอยาก เรียน ให้กับนักเรียนก่อน เพราะในบริบทที่ผู้วิจัยศึกษา จะมีนักเรียนที่ผู้ปกครองค่อนข้างจะละเลย ไม่ใส่ใจบุตรหลานของตนเอง รวมถึงนักเรียนเองก็ไม่มีแรงจูงใจ จึงทำให้ผู้สอนมีความจำเป็นต้องดึงความสนใจจากนักเรียน มาให้สนใจในสิ่งที่ส่งต่อไปให้เขา ก่อน ทำได้โดยการออกแบบวิธีการสอนที่ดี ควรออกแบบรูปแบบ การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษ ซึ่งผู้วิจัยได้นำ Addie model เป็นกระบวนการพัฒนารูปแบบ การสอน ซึ่ง ADDIE Model มีลำดับการพัฒนาเป็น 5 ขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ 2. การออกแบบ 3. การพัฒนา 4. การนำไปใช้ และ 5. การประเมินผล แต่ละขั้นตอนเป็นแนวทางมีลักษณะที่ให้รายละเอียด ชัดเจน ตั้งแต่เริ่มการวิเคราะห์ บริบท ตัวผู้เรียน การออกแบบรูปแบบการเรียนรู้ และมีการนำทฤษฎี การเรียนรู้ต่างๆเข้ามาประกอบในการสร้างรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องและสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงประเด็น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นการเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกการแก้ปัญหา ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กับ เพื่อนในชั้นเรียน ฝึกให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก และมีรูปแบบกิจกรรมที่เน้นใช้ทักษะภาษาอังกฤษเป็นหลัก ช่วยเสริมทักษะให้นักเรียนเกิดความสุข สนุกสนาน มีโอกาสฝึกพฤติกรรมหลากหลาย ทำให้นักเรียนกล้าสามารถ แสดงความรู้สึกที่ซ่อนอยู่ เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อร่างรูปแบบการเรียนจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ตอนต้น
2. เพื่อตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาตอนต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัย Action research

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร และหลักการทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการ เรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษ ,หลักแนวคิดของ David McClelland (สมรรถนะ), ทฤษฎีพัฒนาการ ทางบุคลิกภาพของอีริกสัน, แนวคิดการเร้าความสนใจ,ทฤษฎีพัฒนาการของกิลเลสส์ เน้นความแตกต่างระหว่าง บุคคลโดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม, ทฤษฎีพัฒนาการสติปัญญาของเพียเจต์, ทฤษฎีการสร้างความรู้ social constructivism ศึกษาบริบทจริง สภาพปัญหา สภาพการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษโดยใช้แบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้สอน จำนวน 5 คน โดยกลุ่มเป้าหมาย คัดเลือกจากผู้มีคุณสมบัติคือเป็นผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา มี

วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือปริญญาตรีขึ้นไปและมีประสบการณ์สอนอย่างน้อย 5 ปี วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และเป็นนักเรียนที่กำลังเรียนในวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารภาคเรียนที่ 1 จำนวน 25 คน วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเป็นการเลือกแบบเจาะจงจากผู้วิจัยเป็นผู้เลือก โดยผู้วิจัยได้ใช้ตารางของ Krejcie & Morgan ในการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยหากขนาดประชากรมีจำนวน 25 คน จะต้องมียกกลุ่มตัวอย่าง 24 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างสำหรับผู้สอนเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกแบ่งออกเป็น 2 ตอน เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สอนจากประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ตามสมรรถนะเพื่อนำข้อมูลไปใช้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น

3.2 แบบสังเกตพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน

3.3 แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

3.4 แบบสัมภาษณ์ผู้เรียนเกี่ยวกับปัญหาในการเรียนรู้ทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น มีทั้งหมด 3 ตอนด้วยกัน คือ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 เป็นปัญหาที่พบในการเรียนรู้ทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามสมรรถนะ ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการการจัดการรูปแบบการเรียนรู้

3.5 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามสมรรถนะเพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น

3.6 ประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม จำนวน 6 ข้อ

3.7 แบบทดสอบทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารระหว่างวงจร

3.8 แบบทดสอบทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเมื่อสิ้นสุดวงจร

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

- การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยการนัดหมายวันเวลาและสถานที่กับผู้ให้ข้อมูล

- การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง

- รวบรวมข้อมูลด้วยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) โดยมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 8 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญต้องมีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ผู้สอนที่มีคุณวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือมีตำแหน่งวิชาการความเชี่ยวชาญเฉพาะ มีประสบการณ์การสอนอย่างน้อย 5 ปี ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล 2 คน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ได้โดยประเมินแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 แผน เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ในระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 8 ท่าน มีค่าเฉลี่ย คือ 3.69 เมื่อเทียบกับเกณฑ์แล้วอยู่ในระดับมีความเหมาะสมมาก

- ทดลองใช้รูปแบบโดยรูปแบบการวิจัยแบบ Action research

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอน แบบสังเกตพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

5.2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าร้อยละ (Percentage)

5.3 ข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์โดยการสรุปและจัดหมวดหมู่' ตามประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง

5.4 ข้อมูลด้านความคิดเห็นที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ที่ถามเกี่ยวกับปัญหาในการเรียนรู้ทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในตอนต้นที่ 2 เป็นปัญหาที่พบในการเรียนรู้ทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแบบฐานสมรรถนะ โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปล ค่าเฉลี่ยเป็นความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาและความต้องการ แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

5.5 วิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม โดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Presentation of the Research Results)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ผลจากการร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้ออกมาเป็นรูปแบบ MKTPE MODEL (เอ็มเคทูเอสโมเดล) ได้ตั้งขั้นตอนดังนี้ **ขั้นที่ 1 (M) Motivation** กระตุ้น สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนโดยใช้คำถามกระตุ้น ให้ดูรูปภาพเกี่ยวกับเนื้อหาในบทเรียน วิดีโอจาก Youtube หรือทำกิจกรรมที่มีเสียงเพลงเพื่อดึงดูดความสนใจ รวมไปถึงการแจ้งจุดประสงค์ของการเรียนให้ผู้เรียนทราบ ขั้นตอนนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการกระตุ้น มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และคิดวิเคราะห์ในการตอบคำถาม ผู้เรียนเป็นคนตอบสนทนาร่วมกับผู้สอน เพื่อแจ้งจุดประสงค์ของการเรียนให้ผู้เรียนทราบว่าวันนี้จะมีขั้นตอนวิธีการเรียนรู้อย่างไรบ้าง ดังนั้นผู้วิจัยได้สังเคราะห์ จากแนวคิดและทฤษฎีของหน่วยงานและนักวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับ Jaitiang (2003) กล่าวว่า การสร้างความสนใจ คือ การกระตุ้นให้นักเรียน เกิดความกระตือรือร้นหรือพร้อมที่จะเรียน โดยการเปลี่ยนเทคนิควิธีสอนหรือเปลี่ยนกิจกรรมไป ในลักษณะต่างๆ เพื่อสร้างความสนใจในแต่ละขั้นตอนของการสอน การสร้างความสนใจเป็นเทคนิค วิธีการที่จะช่วยให้การสอนประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนนักเรียนในระดับ ประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่อยู่นิ่งไม่ได้ และมีความสนใจสั้น ครูจำเป็นต้องใช้เทคนิคการเข้า ความสนใจโดยวิธีต่างๆ เช่น ใช้เพลง ใช้เกม ใช้นิทาน ใช้คำถาม เพื่อดึงดูดความสนใจ ของนักเรียนกลับมา และเพื่อจูงใจให้นักเรียนเกิดความสุข เกิดความพอใจในการเรียนได้ตลอด เวลาเรียนนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Funchian (2020) ที่เห็นว่าในการจัดการเรียนรู้เพื่อจะดึงดูดความสนใจจากผู้เรียน ผู้สอนจะต้องมีเทคนิคใหม่ๆ ในการนำเข้าสู่บทเรียน ที่จะทำให้การนำเข้าสู่บทเรียนไม่น่าเบื่อ เช่น ถามคำถาม เล่นเกม เล่นนิทาน ระดมสมอง เปิดคลิปวิดีโอ หรือร้องเพลง **ขั้นที่ 2 (K) Know (สอนบทเรียน)** จัดกลุ่ม 4-5 คน ผู้เรียนเลือกหัวข้อ ผู้สอนนำอ่านพิจารณาบทความสั้นๆของเนื้อหาพร้อมกันแต่ละกลุ่มพร้อมกันทั้งห้อง (Brainstorming) จากนั้นนำเสนอโครงสร้างประโยคกลุ่มละ 1 ประโยค (ถามตอบจากเรื่องที่ผู้เรียนเลือก) ขั้นนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนฝึกใช้ทักษะฟัง อ่าน/สะกด เรียนรู้ประโยคและคำศัพท์ใหม่ๆ และเพื่อกระตุ้นและเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะ ฟัง พูด อ่าน เพิ่มขึ้น สามารถใช้ทักษะให้เกิดประโยชน์ ดังนั้นผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากแนวคิด Johnson (1982) ที่กล่าวว่า การสอนที่เน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้พูดและผู้ฟังขณะฝึกการสนทนา เป็นรูปแบบหนึ่งที่เอื้อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษด้านการฟังและการพูด ซึ่งนำมาสู่ทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนภาษาอังกฤษของผู้เรียน **ขั้นที่ 3 (T) Think** สร้างผลงานจากหัวข้องานที่ได้รับ (ชิ้นงานของตนเอง/กลุ่ม) ขั้นนี้เพื่อฝึกการคิดร่วมกันแสดงความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมชั้นและเพื่อฝึกทักษะ ฟัง พูด อ่านและเขียน โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการ ในขั้นตอนนี้จะสอดคล้องกับแนวคิด Vygotsky (1978) ที่ว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ไกล

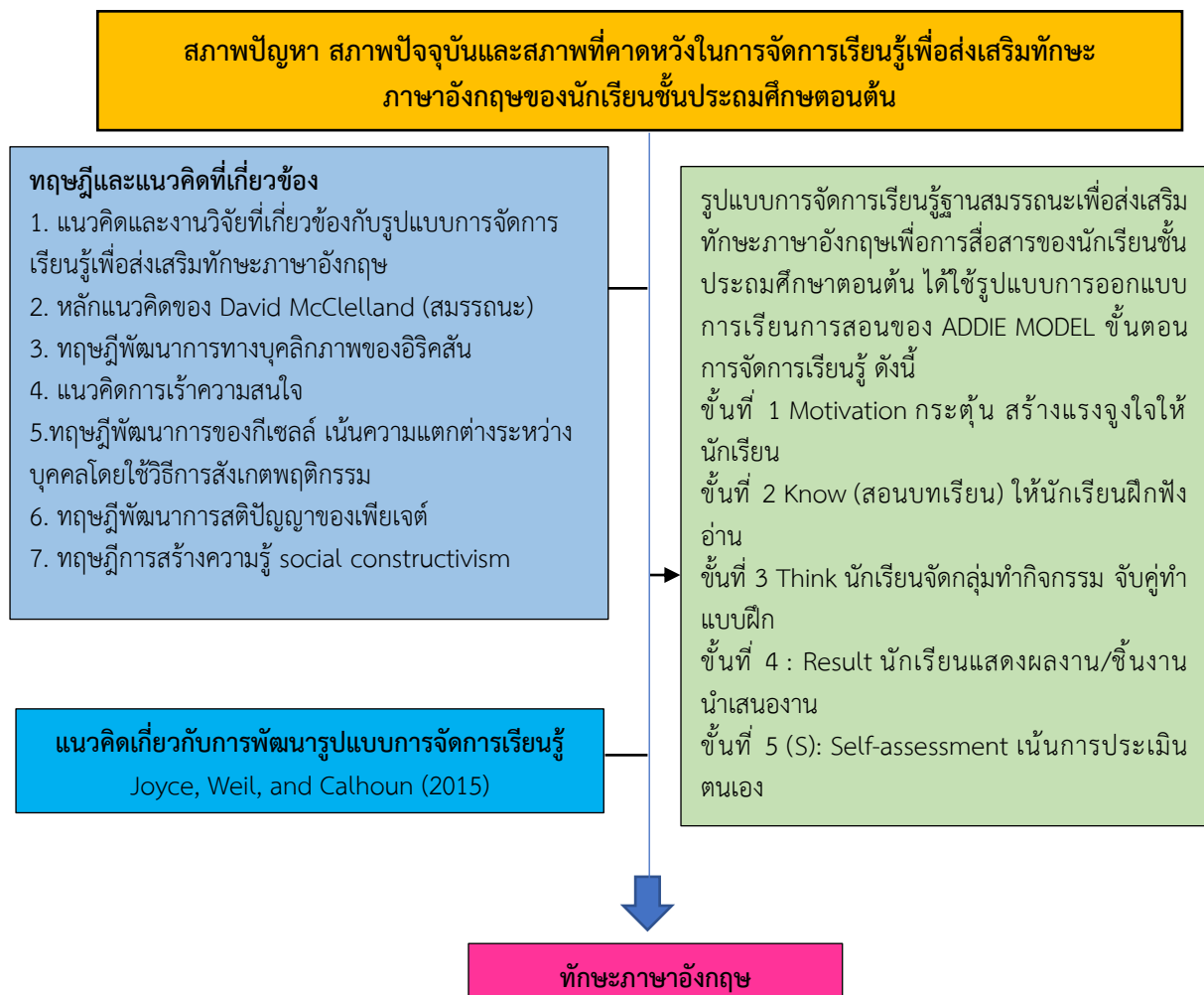
หากได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนหรือผู้ใหญที่มีความสามารถมากกว่า และคล้องกับ Siritawee (1998) ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม โดยผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีผ่านกระบวนการกลุ่ม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือในการทำงาน ส่งผลถึงทักษะทางสังคมไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือ ความรับผิดชอบ **ขั้นที่ 4 (P) Present** นำเสนองาน ที่ได้จากการสรุปความรู้เดิมที่มีกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ ขั้นนี้ เพื่อให้ผู้เรียนได้นำเสนอความคิดเห็นของตนเองผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และฝึกทักษะจากผลงานที่ตนเองสร้างขึ้นและเพื่อกระตุ้นความกล้าแสดงออกของผู้เรียน ดังนั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จาก Tumthong (2013) ได้กล่าวถึงทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivism) ว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างมากกว่าการรับความรู้ ดังนั้น เป้าหมายของการสอนจะสนับสนุนการ สร้างมากกว่า ความพยายามในการถ่ายทอดหรือการบอกความรู้โดยการมุ่งเน้นการสร้างความรู้ใหม่ อย่างเหมาะสมของแต่ละบุคคลและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในการสร้างความหมายตามความเป็นจริง มีหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้มุ่งเน้นให้นักเรียนลงมือกระทำในการสร้างความรู้ **ขั้นที่ 5 (E) Evaluation** ผู้เรียนประเมินด้วยตนเอง เพื่อนประเมิน สุดท้ายครูประเมิน ขั้นนี้เพื่อประเมินผลทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารว่า ผู้เรียนมีการพัฒนาทักษะเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใดและเพื่อมีประสิทธิผลที่ดีขึ้นให้ได้รับผลประโยชน์สูงสุด มีการประเมินพฤติกรรม และประเมินผลงานกลุ่ม/คู่ (ใช้ผลงานร่วมด้วย) สอดคล้องกับ Ross (2006) กล่าวว่า การประเมิน เป็นการตัดสินคุณค่าของการปฏิบัติของบุคคลคนหนึ่งและอธิบายภาพจุดแข็ง จุดอ่อนเพื่อการปรับปรุง ผลการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ในการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงภายในและวิเคราะห์ความสอดคล้องของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ด้วยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) โดยมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 8 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญต้องมีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ผู้สอนที่มีคุณวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือมีตำแหน่งวิชาการความเชี่ยวชาญเฉพาะ มีประสบการณ์การสอนอย่างน้อย 5 ปี ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล 2 คน พบว่าคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษ ในระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 8 ท่าน มีค่าเฉลี่ย คือ 3.69 เมื่อเทียบกับเกณฑ์แล้วอยู่ในระดับมีความเหมาะสมมาก โดยกำหนดให้ค่าเฉลี่ยเหมาะสมคือ ตั้งแต่ 3.5 ขึ้นไป และการตรวจสอบความตรงภายนอกของรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ Action Research: AR (Kemmis, and Mc Taggart, 1990) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เรียนในวิชาภาษาอังกฤษ ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น จำนวน 1 โรงเรียน มีลักษณะเป็นโรงเรียนขนาดกลาง ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 24 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1. แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน แบบสังเกตพฤติกรรม การจัดการเรียนรู้ของผู้สอน แบบบันทึกเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ แบบทดสอบทักษะ ภาษาอังกฤษระหว่างวงจร แบบทดสอบทักษะภาษาอังกฤษเมื่อสิ้นสุดวงจร ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ Action Research: AR (Kemmis, and Mc Taggart, 1990) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Action) การสังเกตการณ์ (Observe) และการสะท้อนผลการปฏิบัติการ (Reflection) การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบ แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน และแบบสังเกตพฤติกรรมจัดการเรียนรู้ของผู้สอน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และ 2) ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์หาค่าร้อยละ หลังจากการดำเนินการวิจัยในแต่ละวงจรผู้วิจัยนำผลการสะท้อนการปฏิบัติการมาปรับปรุงในแต่ละขั้น

เมื่อดำเนินการไปจนถึง ในวงจรที่ 3 พบว่า คะแนนทั้ง 4 ทักษะ เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับดี คือ ทักษะด้านการฟังค่าเฉลี่ย 7.40 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.96 ด้านการพูดค่าเฉลี่ย 7.12 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.88 ด้านการอ่านค่าเฉลี่ย 7.20 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.76 ด้านการเขียน ค่าเฉลี่ย 7.48 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.71 และแบบทดสอบทักษะภาษาอังกฤษเมื่อสิ้นสุดวงจร ผลคือทักษะด้านการฟังค่าเฉลี่ย 7.44 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.33 ด้านการพูดค่าเฉลี่ย 7.52 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.26 ด้านการอ่านค่าเฉลี่ย 7.36 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.25 ด้านการเขียน ค่าเฉลี่ย 7.68 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.07 ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ 3 วงจรพบว่านักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น เนื่องด้วยการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ผู้วิจัยได้พัฒนาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยมีกรอบแนวคิดในการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ดังภาพที่ 1

Picture 1: Competency-based of a Learning Management Model to Promote English Communication Skill for Early Elementary Students

จากรูปภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 (M) Motivation กระตุ้น สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนโดยใช้คำถามกระตุ้น ให้ดูรูปภาพเกี่ยวกับเนื้อหาในบทเรียน วีดีโอจาก Youtube หรือทำกิจกรรมที่มีเสียงเพลงเพื่อดึงความสนใจ รวมไปถึงการแจ้งจุดประสงค์ของการเรียนให้ผู้เรียนทราบ ขั้นตอนนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการกระตุ้น มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และคิดวิเคราะห์ในการตอบคำถาม ผู้เรียนเป็นคนตอบสนองทวนร่วมกับผู้สอน เพื่อแจ้งจุดประสงค์ของการเรียนให้ผู้เรียนทราบว่าวันนี้จะมีขั้นตอนวิธีการเรียนรู้อย่างไร

ขั้นที่ 2 (K) Know (สอนบทเรียน) จัดกลุ่ม 4-5 คน ผู้เรียนเลือกหัวข้อ ผู้สอนนำอ่านพิจารณาบทความสั้นๆของเนื้อหาพร้อมกันแต่ละกลุ่มพร้อมกันทั้งห้อง (Brainstorming) จากนั้นนำเสนอโครงสร้างประโยคกลุ่มละ 1 ประโยค (ถามตอบจากเรื่องที่ผู้เรียนเลือก) ขั้นนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนฝึกใช้ทักษะฟัง อ่าน/สะกด เรียนรู้ประโยคและคำศัพท์ใหม่ๆ และเพื่อกระตุ้นและเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะ ฟัง พูด อ่าน เพิ่มขึ้นสามารถใช้ทักษะให้เกิดประโยชน์

ขั้นที่ 3 (T) Think สร้างผลงานจากหัวข้องานที่ได้รับ (ชิ้นงานของตนเอง/กลุ่ม) ขั้นนี้เพื่อฝึกการคิดร่วมกันแสดงความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมชั้นและเพื่อฝึกทักษะ ฟัง พูด อ่านและเขียน โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการ

ขั้นที่ 4 (P) Present นำเสนองาน ที่ได้จากการสรุปความรู้เดิมที่มีกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ ขั้นนี้ เพื่อให้ผู้เรียนได้นำเสนอความคิดตนเองผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์และฝึกทักษะจากผลงานที่ตนเองสร้างขึ้นและเพื่อกระตุ้นความกล้าแสดงออกของผู้เรียน

ขั้นที่ 5 (E) Evaluation ผู้เรียนประเมินด้วยตนเอง เพื่อนประเมิน สุดท้ายครูประเมิน ขั้นนี้เพื่อประเมินผลทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ว่าผู้เรียนมีการพัฒนาทักษะเพิ่มขึ้นมาน้อยเพียงใดและเพื่อมีประสิทธิผลที่ดีขึ้นให้ได้รับผลประโยชน์สูงสุด มีการประเมินพฤติกรรม และประเมินผลงานกลุ่ม/คู่ (ใช้ผลงานร่วมด้วย)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น อภิปรายผล ได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลจากการร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยศึกษาบริบทพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ และผลจากการร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้ออกมาเป็นรูปแบบ MKTPE MODEL (เอ็มเคทพีเอสโมเดล) ได้ตั้งขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 (M) Motivation กระตุ้น สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนโดยใช้คำถามกระตุ้น ให้ดูรูปภาพเกี่ยวกับเนื้อหาในบทเรียน วีดีโอจาก Youtube หรือทำกิจกรรมที่มีเสียงเพลงเพื่อดึงความสนใจ รวมไปถึงการแจ้งจุดประสงค์ของการเรียนให้ผู้เรียนทราบ สอดคล้องกับ Jaitiang (2003) ที่กล่าวว่ากระตุ้นผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น พร้อมทั้งจะเรียน เป็นวิธีการที่จะช่วยให้การสอนประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนนักเรียนในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นวัยที่ยังนิ่งไม่ได้ และมีความสนใจสั้น ผู้สอนจำเป็นต้องใช้เทคนิคการสร้างความสนใจโดยวิธีต่างๆ เช่น ใช้เพลง ใช้เกม ใช้นิทาน ใช้คำสา เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียนให้กลับมาและเพื่อจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนุก เกิดความพอใจในการเรียนได้ตลอดเวลา และยังสอดคล้องกับ Bunyathorn (1999) กล่าวว่ากระตุ้นเป็นการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะเรียน ไม่เบื่อหน่ายในการเรียน ครูจะต้อง

พยายามกระตุ้นและควบคุมความสนใจของนักเรียนให้อยู่กับบทเรียนตลอดเวลา ตั้งแต่เริ่มนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน จนถึงขั้นสรุปสุดท้ายของการเรียนรู้ ขั้นที่ 2 (K) Know (สอนบทเรียน) จัดกลุ่ม 4-5 คน ผู้เรียนเลือกหัวข้อ ผู้สอนนำอ่านพิจารณาบทความสั้นๆของเนื้อหาพร้อมกันแต่ละกลุ่มพร้อมกันทั้งห้อง (Brainstorming) จากนั้นนำเสนอโครงสร้างประโยคกลุ่มละ 1 ประโยค (ถามตอบจากเรื่องที่ผู้เรียนเลือก) สอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky ตามทฤษฎี Social Constructivism กล่าวว่า ผู้เรียนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือในการเรียนรู้ ที่เรียกว่า Scaffolding โดยผู้เรียนจะสร้างความรู้โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น ได้แก่ เด็กกับผู้ใหญ่ พ่อแม่ ครูและเพื่อน ผ่านการปรึกษาหารือ พูดคุยสนทนากัน Chaicharoen (2008) และยังสอดคล้องกับ Erikson (1966) ในระยะที่ 4 เป็นระยะประมาณระหว่าง 5-12 ปี ผู้เรียนรู้ที่จะอ่านเขียน และทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ครู เพื่อนจะมีความสำคัญมากขึ้น ผู้เรียนต้องการการยอมรับจากสังคม และจะรู้สึกภูมิใจเมื่อทำเป้าหมายสำเร็จ Erikson ยังกล่าวต่ออีกว่า ในวัยนี้ เป็นช่วงที่มีทักษะทางวิชาการใหม่ๆ และทักษะสังคมเพิ่มขึ้น โดยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะความสามารถต่างๆ ของตนเอง ผู้ปกครอง ครู รวมถึงเพื่อนควรสนับสนุน และให้กำลังใจเพื่อกันให้เกิดความยินดีในการเรียน การทำงานและความมุ่งมั่นในความสำเร็จ ขั้นที่ 3 (T) Think สร้างผลงานจากหัวข้องานที่ได้รับ (ชิ้นงานของตนเอง/กลุ่ม) สอดคล้องกับ Piaget (1969) แนวคิดทฤษฎี Cognitive Constructivism ที่ว่าความรู้เกิดจากประสบการณ์และกระบวนการในการสร้างความรู้ ผ่านการคิดวิเคราะห์หรือเกิดจากการกระทำ โดยที่ผู้เรียนสร้างเสริมความรู้ผ่านกระบวนการในการสร้างความรู้ หรือเกิดจากการกระทำ โดยผู้เรียนสร้างเสริมความรู้ผ่านกระบวนการทางจิตวิทยาและวิเคราะห์ด้วยตนเอง ขั้นที่ 4 (P) Present นำเสนอผลงานร่วมกับเพื่อน ที่ได้จากการสรุปความรู้เดิมที่มีกับความรู้ใหม่ที่ได้รับสอดคล้องกับ Smit (2008) กล่าวว่า การนำเสนอสามารถช่วยฝึกทักษะหลายด้านให้ผู้นำเสนอ เริ่มจาก 1. ทักษะในการคิด ผู้นำเสนอจะต้องเรียนรู้คิดพิจารณาเลือกใช้ข้อมูล เพื่อนำเสนอให้เหมาะสมทั้งระยะเวลาและโอกาส 2. ทักษะในการฟัง ผู้นำเสนอจะได้สดับรับฟัง และสังสรุปปัญหาเป็นการรอบรู้จากการได้ฟังผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่จะนำเสนอเพื่อนำมาถกเถียง เรียบเรียงเป็นเนื้อหาในการนำเสนอ 3. ทักษะในการพูด ผู้นำเสนอจะต้องได้ฝึกฝนการพูด เพื่อบอกเล่า และโน้มน้าวใจ ให้ผู้รับฟังการนำเสนอเห็นด้วย เป็นทางทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการนำเสนอ 4. ทักษะการอ่าน ผู้นำเสนอจะต้องเป็นนักอ่านที่มีความชัดเจนในการข้อมูล สามารถประมวลความรู้นำมาใช้ในการนำเสนอได้ 5. ทักษะในการเขียน ผู้นำเสนอจะต้องเสริมสร้างทักษะการเขียน เพราะการเขียนเป็นการแสดงความคิด ความเชื่อ ความรู้ ความรู้สึก อารมณ์ และทัศนคติ ของผู้เขียนให้ผู้อ่านได้ทราบโดยใช้ตัวอักษร ใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องเหมาะสม ขั้นที่ 5 (E) Evaluation ผู้เรียนประเมินด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิด Ross (2006) นิยามว่า “การประเมินตนเองเป็น การประเมินหรือตัดสินคุณค่าของการปฏิบัติของคนหนึ่งและบอกจุดแข็งจุดอ่อนเพื่อการปรับปรุง ผลการเรียนรู้ของบุคคลนั้น” และยังสอดคล้องกับ Boud (1991) ที่ได้ให้ความหมายของการประเมินตนเอง ว่าเป็นการอธิบายถึงมาตรฐานและ/หรือเกณฑ์ เพื่อใช้ในการประเมินการปฏิบัติงาน และตัดสินใจเกี่ยวกับขอบเขตซึ่งนักเรียนสามารถปฏิบัติได้ตามเกณฑ์และ มาตรฐานที่กำหนดไว้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลจากการตรวจสอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นนั้น เป็นผลมาจากการวิเคราะห์บริบทหลักการ แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงได้นำมาสังเคราะห์จัดทำเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยมีประเด็นนำมาอภิปรายดังนี้ องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีทั้งสิ้น 5 องค์ประกอบ คือ 1. หลักการของรูปแบบการสอน 2. จุดประสงค์ของรูปแบบการสอน 3. เนื้อหาและกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน 4. กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินการ 5. การวัดและการประเมินผล ผลจากการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่า เป็นรูปแบบการ

จัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบและชัดเจน มีแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องมารองรับ ตลอดจนมีองค์ประกอบของรูปแบบได้อย่างสอดคล้องและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ มีการดำเนินการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนในการสร้างและพัฒนาตามแนวทางที่ได้ออกแบบไว้ แล้วนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้นั้นไปทดลอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce, and Weil (1986) 1. ขั้นตอนการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ที่ได้พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ โดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการ และมีการพัฒนาปรับปรุงขั้นตอนในวงจรที่ 1 และ 2 หลังจากนั้นในวงจรที่ 3 ผู้เรียนมีคะแนนทักษะภาษาอังกฤษอยู่ในเกณฑ์ดี โดยพบว่าในวงจรที่ 3 ทักษะภาษาอังกฤษทั้ง 4 ด้าน ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ฉบับสมบูรณ์ โดยสามารถสรุปขั้นตอนการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีได้ดังนี้ ขั้นที่ 1 Motivation ผู้สอนกระตุ้น สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนโดยใช้คำถามกระตุ้น ให้ดูรูปภาพเกี่ยวกับเนื้อหาในบทเรียน วิดีโอจาก Youtube ทำกิจกรรมที่มีเสียงเพลงเพื่อดึงความสนใจ รวมไปถึงการแจ้งจุดประสงค์ของการเรียนให้ผู้เรียนทราบ สอดคล้องกับ ทฤษฎีพัฒนาการของ Gesell (1964) คือพฤติกรรมทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย จะทำให้ผู้เรียนเกิดการตื่นตัวก่อนเข้าสู่บทเรียนและทำกิจกรรมในขั้นตอนต่อไปรวมถึงการใช้ภาษาในการสื่อสาร ผู้เรียนจะรู้จักการใช้ภาษาผ่านการสื่อสาร เริ่มจากการฟังผู้สอนและคลิปปิดีโอเพลง พูดตอบโต้ ตอบคำถาม ขั้นที่ 2 Know (สอนบทเรียน) ให้ผู้เรียนฝึกฟัง อ่าน เชื่อมโยงกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget, 1969) ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มแยกประเภทกลุ่มต่างๆ ได้ ชอบทำงานเป็นทีม พัฒนาจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางไปสู่ความสามารถที่จะเข้าใจแนวคิดของสังคมรอบตัว เปิดใจรับฟังรวมถึง รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ที่ Slavin (1995) กล่าวว่า ผู้เรียนต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดกัน โดยผู้เรียนจะมีการโต้ตอบกันภายในกลุ่ม ร่วมมือกัน ทำงานเพื่อนำไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จร่วมกันของกลุ่ม ขั้นที่ 3 Think นักเรียนทำงานด้วยตนเอง/และเสนอความคิดร่วมด้วย เชื่อมโยงกับทฤษฎีของ social constructivism (Vygotsky, 1978) ขั้นที่ 4 Present นำเสนองาน (จับคู่ สนทนา นำเสนอหน้าชั้นเรียนเกี่ยวกับผลงานที่สร้าง) สรุปความรู้เดิมที่มีกับความรู้ใหม่ที่ได้รับสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึม (Constructivism) ขั้นที่ 5 Evaluation: ประเมินสภาพจริงตามแนวคิดของ Wongwanit (2014) การประเมินตามสภาพจริงเป็นกระบวนการตัดสินความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้เรียนสภาพจริง โดยลงมือกระทำ เพื่อลงข้อสรุปถึงความรู้ความสามารถ และทักษะต่างๆ ของผู้เรียนว่ามีมากน้อยเพียงใด อยู่ในระดับใด ผู้สอนได้ประเมินจากแบบประเมินชิ้นงาน แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนแบบบันทึกเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

สรุป

ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบและชัดเจน มีแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องมารองรับ ตลอดจนมีองค์ประกอบของรูปแบบได้อย่างสอดคล้องและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ มีการดำเนินการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนในการสร้างและพัฒนาตามแนวทางที่ได้ออกแบบไว้ แล้วนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้นั้นไปทดลอง ใช้และเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับศึกษาผลที่เกิดขึ้น หลังจากนั้น จึงดำเนินการประเมินผลรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเป็นการทดสอบประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด โดยผู้เรียนจะได้ฝึกการแก้ปัญหาาร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในชั้นเรียน ฝึกให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก และมีรูปแบบกิจกรรมที่เน้นใช้ทักษะภาษาอังกฤษในการสื่อสารเป็นหลัก ช่วยเสริม

ทักษะให้นักเรียนเกิดความสุขสนุกสนาน มีโอกาสฝึกพฤติกรรมหลากหลาย สมาชิกในกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมที่ดึงดูดให้เกิดความสนใจ ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข กิจกรรมมีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ทำให้นักเรียนกล้าแสดงความรู้สึที่ซ่อนอยู่ เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนประสบผลสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1.1 ครูผู้สอนที่จะนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ก่อนนำไปใช้

1.2 ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนควรดำเนินการชี้แจงรายละเอียด กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้อย่างชัดเจน เพื่อให้นักเรียนเข้าใจ วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมของแต่ละขั้นตอน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมทักษะภาษาอังกฤษ ในทุกระดับชั้นเพื่อให้ได้รูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้ตรงตามระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

References

- Andrade, H. (2008). Self-Assessment Through Rubrics. *Educational Leadership*, 65(4), 60-63.
- Boud, D. (1991). Implementating Student Self-Assessment. (2nd ed). Sydney: Higher Education Research and Development Society of Australasia.
- Bunyathorn, I. (1999). *Principles of Teaching*. Bangkok: Bansomdejchaopraya Rajabhat Institute.
- Chaicharoen, S. (2008). *Educational Teachnology: Principle Theories to Pratices*. Khon Kaen: Klang Na Na Wittaya Press Ltd.
- Erikson, E. H. (1966). Eight Ages of Man. *International Journal of Psychiatry*, 2(3), 281-300.
- _____. (1987). *Childhood and Society*. (2nd ed). New York: Norton.
- Funchian, N. (2020). *6 Learning Theories that Influence Teaching and Learning Today*. Retrieved May 20, 2021, from <https://www.trueplookpanya.com/education/content/78212/-teaartedu-teaart->
- Gesell, A. et al. (1964). *The Child Five to Ten*. New York: Harpers and Brothers Publishers.
- Jaitiang, A. (2003). *Teaching Principles*. (3rd ed). Bangkok: Odeon Store.
- Johnson, K. (1982). *Communicative Syllabus Design and Methodology*. Oxford: Pergamon Press.
- Joyce, B., Weil, M., & Calhoun, E. (2015). *Models of Teaching*. (9th ed.). Boston: Pearson.
- Joyce, R., & Weil, J. M. (1986). *Model of Teaching*. New York: Prentic-Hall.
- Kemmis, S., & Mc Taggart, R. (1990). *The Action Research Planner*. (3rd ed.) Victoria: Brown Prior
- Anderson Nation library of Australia Cataloging in Publication Data.
- Kruse, K. (2008). *Introduction to Instructional Design and the ADDIE Model*. Retrieved October 10, 2008, from <http://www.e-learninggunu.com/articles/art21.html>

- Ministry of Education. (2008). *Basic Education Core Curriculum B.E. 2551*. Bangkok: Ministry of Education.
- Nuttadit, O. (1997). *Creation of Spelling Exercises for 4th Grade Primary School Students*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Piaget, J. (1969). *The Mechanisms of Perception*. New York: Basic Book.
- Pilantaowat, O. (2007). *Principles and Philosophy of Rhetoric*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Ross, J. A. (2006). The Reliability, Validity, and Utility of Self-Assessment. *Practical Assessment Research & Evaluation*, 11(10), 1-13.
- Satavetin, L. (1993). *Principles of Speech*. Bangkok: Bangkok University Press.
- Senchoavanich, S. (2006). *Techniques for reading English for comprehension*. (11th ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Siritawee, J. (1998). *Techniques for Organizing Activities for Students to Create Knowledge (Constructivism)*. Bangkok: Office of the National Education Commission.
- Slavin, R. E. (1995). *Cooperative Learning: Theory, Research and Practice*. (2nd ed.). Massachusetts: Simon & Schuster.
- Smit. (2008). *General Knowledge about Presentations*. Retrieved May 20, 2021, from <http://www.tpa.or.th/writer/readthisbooktopic.php?bookID667=&pageid=1&read=true&count=true>. 2008
- Thongphanit, Ph. (2018). The Development of NPU Model: For Encourages Development of Curriculum and Learning Management Innovation. *Silpakorn Educational Research Journal Silpakorn University*, 10(1), 61-71.
- Tumthong, B. (2013). *Theory and Development of Learning Management Models*. Bangkok: S.Printing Thai Factory.
- Vygotsky, L. S. (1978). *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. In James D. Wright (Editor-in-Chief). (2nd ed.). Oxford: Elsevier.
- Wongwanit, S. (2014). *Classroom Action Research*. (17th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.

แนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการ ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี*

Guidelines to Strengthen Integrated Democratic Leadership of Youth in Ubon Ratchathani Province

¹ปรีดี ทুমเมฆ และ อรทัย เลียงจินดาถาวร

¹Preedee Thummak and Orathai Leangjindathaworn

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Preedee.2525@hotmail.com

บทคัดย่อ

หลักการของประชาธิปไตยจะยึดถือหลักการปกครองที่เหมาะสมกับสภาพสังคม ชีวิต และสิทธิเสรีภาพของประชาชน จนทำให้ระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นที่ยอมรับ และเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี 3 ด้าน คือ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมและด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม การวิจัยระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับมัธยมในสถานศึกษาของอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 41 แห่ง จำนวน 374 คน ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยระยะที่ 2 กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการหาแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ครู อาจารย์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและเยาวชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่มข้อมูล เลือกข้อมูลที่มีความถี่ในการปรากฏซ้ำมากที่สุด แล้วเขียนบรรยายแบบพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี รวมรายด้านทั้ง 3 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม ตามลำดับ ส่วนแนวทางการพัฒนา คือ 1) ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ควรฝึกเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โดยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ เป็นต้น 2) ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม ควรฝึกให้เยาวชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม โดย มีจิตสาธารณะ รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และ 3) ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม ควรสอนให้เยาวชนมีความซื่อสัตย์ ละเว้นการกระทำในสิ่งไม่ดีทั้งหลาย

คำสำคัญ: การเสริมสร้างภาวะผู้นำ; วิถีประชาธิปไตย; เยาวชนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

The principles of democracy adhere to governance principles that are suitable for the social conditions, lives, rights, and freedoms of the people, ensuring the acceptance of the democratic political and administrative system and the ability to effect social change. The objectives of this study are to analyze integrated democratic leadership among youth in Ubon Ratchathani Province and to investigate guidelines for the development and enhancement of this integrated democratic leadership, focusing on three key aspects: responsible citizenship, participatory citizenship, and fairness-focused citizenship. In Phase 1 of the study, data was collected from a sample group comprising 374 secondary school students from 41 educational institutions in the Mueang District, Ubon Ratchathani Province, through questionnaires and interview forms. Data analysis encompassed percentage calculations, mean determination, and standard deviation computation. Subsequently, in Phase 2, a purposefully selected group of 15 individuals, including experts, teachers, stakeholders, and youth, was engaged in identifying guidelines to fortify integrated democratic leadership among youth in Ubon Ratchathani Province. Data collection for this phase was conducted through in-depth interviews. Data were analyzed using content analysis, grouping data, selecting data with the highest frequency of recurrence, and writing descriptive narratives.

The research results indicated that youth perceptions of integrated democratic leadership in Ubon Ratchathani Province generally exhibit a high level of endorsement across all three aspects. When evaluating these aspects based on mean scores, the order of importance is delineated as follows: responsible citizenship, participatory citizenship, and fairness-focused citizenship. As for the development guidelines, they include: 1) Responsible citizens, where youth should be trained to be diligent students and obedient children, following the guidance of their parents; 2) Participatory citizenship, involving the cultivation of a sense of public-mindedness and a willingness to sacrifice personal interests for the common good; and 3) Fairness-focused citizenship, emphasizing values of honesty and discouraging engagement in any form of misconduct.

Keywords: Democratic Way; Strengthening Leadership; Youth in Ubon Ratchathani Province

บทนำ

การพัฒนาประชาธิปไตยนำไปสู่เสรีภาพให้เกิดการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ทุกคนที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาพัฒนาและบริหารประเทศ โดยผ่านการคัดเลือกจากประชาชนเสียงส่วนใหญ่ของประเทศ หลักการของประชาธิปไตยจะยึดถือหลักการพื้นฐานสำคัญ คือ 1) มนุษย์มีความเท่าเทียมกัน 2) มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลสามารถที่จะปกครองตนเองได้ และ 3) มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพและจะต้องมีหลักประกันหรือการใช้เสรีภาพของตนโดยสมบูรณ์ (Rathamarit, 2010) หากพิจารณาประวัติศาสตร์ การเกิดระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะพบว่าประชาธิปไตยกำเนิดในประเทศตะวันตกที่มีการแสวงหาระบอบการปกครองที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและชีวิต และสิทธิเสรีภาพ

ของประชาชน ส่งผลให้เกิดการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ที่เป็นประชาธิปไตย ตามแนวคิดแบบประชาธิปไตย และเกิดการแทรกซึมอุดมการณ์ประชาธิปไตยไปยังส่วนต่างๆ ของสังคม จนทำให้ระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นที่ยอมรับ และเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม ระบบทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศ แต่ในประเทศที่ด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา มีลักษณะสังคมแบบดั้งเดิมที่มีรูปแบบค่านิยมที่แตกต่างจากประเทศแถบยุโรป ได้นำรูปแบบทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบยุโรปมาใช้ โดยไม่ได้พัฒนาพื้นฐานของประเทศ ทำให้ประชาธิปไตยในประเทศอ่อนแอ (Pathamanan, and Treechote, 2011) ประชาธิปไตย คือรูปแบบของระบบสังคมอย่างหนึ่งที่มีเสรีภาพความเสมอภาคของคนในระบบสังคมเป็นหลัก โดยรูปแบบทางสังคมประชาธิปไตยนั้นยังครอบคลุมไปถึงระบอบการเมืองการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยทั้งนี้อุดมการณ์สูงสุดของสังคมประชาธิปไตยคือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การมีเหตุผลทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันอยู่ บนพื้นฐานที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกัน และอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายหรือกติกาของสังคมนั้นๆ (Techangkun, 2018) สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้เยาวชนมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้น ควรมุ่งให้เกิดความรู้และพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ควบคู่ไปกับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมโดยนำเอาลักษณะเด่นของสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนให้เหมาะสม (Thai Health Promotion Foundation, 2016) จังหวัดอุบลราชธานี กำหนดกลยุทธ์ตามประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ ข้อ 2 ปลูกฝังและเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย ความสามัคคี สมานฉันท์ สันติวิธี เสริมสร้างความมั่นคงของสังคมให้เป็นสังคมแห่งคุณธรรม จริยธรรม และสมานฉันท์ รวมทั้งการยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้ กำหนดโครงการที่สำคัญ คือ โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา และโครงการสร้างเสริมความรู้และทักษะความเป็นพลเมือง (Civic Education) (Ubon Ratchathani Provincial Education Office, 2022) จากการที่ผู้วิจัยได้ทบทวนสถานการณ์ประชาธิปไตยของพลเมืองในพื้นที่ พบว่า พลเมืองมีความกระตือรือร้นในการหาข้อมูลข้อเท็จจริง การเข้าถึงสื่อที่มีความหลากหลาย มีระดับขั้นการเข้าถึงข้อมูลของภาครัฐได้ สังคมโปร่งใสตรวจสอบได้ และต้องมีค่านิยมบางอย่างร่วมกัน ที่เชื่อว่าคนเหล่านี้มีโอกาสและเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างเท่าเทียมกัน มีวัฒนธรรมพลเมืองประชาธิปไตยอยู่ด้วย และผู้วิจัยได้ทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ Niemi, Eichenberg, and Portney (2009) ได้ทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน ที่มีสถานภาพครอบครัวแตกต่างกัน พบว่า เยาวชนที่อยู่ในครอบครัวที่บิดามารดามีการศึกษาในระดับสูงและมีความสนใจทางการเมืองจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในความเป็นพลเมืองของเยาวชนหญิงมากกว่าเยาวชนชาย ส่วน Rothwell and Turcotte (2006) ได้ศึกษาข้อมูลเยาวชนในประเทศแคนาดาที่อาศัยอยู่ในชนบทกับเมือง พบว่า เยาวชนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทมีแนวโน้มที่จะเป็นอาสาสมัครมากกว่าเยาวชนที่อาศัยอยู่ในเมือง และ 4 ใน 5 ของเยาวชนที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทที่ใกล้กับเมืองเป็นสมาชิกองค์กร เช่น พรรคการเมือง กลุ่มวัฒนธรรม และองค์กรทางกีฬาอย่างน้อยคนละ 1 องค์กร นอกจากนี้ Kahne, and Westheimer (2004) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองผลการวิจัย พบว่า หลักสูตรของโรงเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในด้านความรับผิดชอบ อาจไม่ได้ส่งผลถึงการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนหรือระดับประเทศ แต่ก็มีส่วนในการเตรียมความพร้อมในการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมและรักความยุติธรรม และ Makaramanee, and Sitthilert (2013) ได้ทำวิจัยเรื่อง พฤติกรรมความเป็นพลเมืองของเยาวชนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พบว่า เยาวชนมีพฤติกรรมความเป็นพลเมืองปรากฏเป็นบางครั้ง เรื่องลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ เคารพความแตกต่าง เคารพกฎกติกา เคารพกฎหมาย เคารพ

สิทธิผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม เคารพหลักความเสมอภาค มีอิสรภาพพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เยาวชนไม่เคยมีส่วนร่วมทำงานในองค์กรเพื่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำกรอบเนื้อหาเกี่ยวกับแบบของพลเมืองทั้ง 3 ด้าน มาใช้เป็นกรอบในการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเนื้อหาดังกล่าวมีลักษณะครอบคลุมแนวทางการปฏิบัติตนที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ดังนั้น การสร้างความแข็งแกร่งทางแนวคิดภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยเล็งเห็นและนำเสนอ มุมมองในการค้นหาและศึกษาวิธีแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยโดยการกล่อมเกลากิจกรรมทางการเมือง ซึ่งการแสดงออกทางการเมืองนั้นล้วนมาจากการกล่อมเกลากิจกรรมทางการเมืองของสถาบันทางสังคมต่างๆ ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน สื่อ และรัฐบาล การกล่อมเกลากิจกรรมทางการเมืองเป็นการปลูกฝังทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมทางการเมืองซึ่งเป็นรากฐาน ที่สำคัญในการสร้างวัฒนธรรมแบบพลเมืองให้กับประชาชน และทำให้ระบอบการปกครองเสถียรภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1

1.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมในสถานศึกษาของอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 41 แห่ง จำนวน 14,386 คน (Ubon Ratchathani Provincial Education Office, 2022)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนในสถานศึกษาของอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 41 แห่ง จำนวน 374 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krcjcie and Morgan และสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Krejcie, and Morgan, 1970 as cited in Ekakul, 2000)

2. เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 คือแบบสอบถาม (Questionnaire) เรื่องการศึกษาภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิด (Closed-Ended Questions) ได้แก่ 1) ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ 2) ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม 3) ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม และคำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Questions) แสดงเหตุผลประกอบด้านที่มีภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ในแต่ละด้านที่อยู่ในระดับน้อย/น้อยที่สุด มี 5 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม และตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะ

เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

3. การวิเคราะห์ข้อมูล นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ คัดแยกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออก กำหนดรหัสข้อมูล แล้วจึงบันทึกข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิจัยระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยระยะที่ 2 คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการหาแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ครู อาจารย์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และเยาวชน เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างให้ตรงตามหลักเกณฑ์หรือจุดมุ่งหมายของผู้วิจัย

2. เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เรื่อง แนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี มี 3 ด้าน คือ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จัดกลุ่มข้อมูล เลือกข้อมูลที่มีความถี่ในการปรากฏซ้ำมากที่สุด แล้วเขียนบรรยายแบบพรรณนา (Descriptive Method)

4. การหาแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

4.1 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วมากำหนดเป็นกรอบโครงสร้างและแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีจากนั้นเสนอร่างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา และปรับปรุงแก้ไข

4.2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ มาปรับปรุงแก้ไข และจัดทำแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า โดยสรุปกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนใน สถานศึกษาของอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 374 คน โดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 50.80 รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 49.20 ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 16 - 18 ปี คิดเป็นร้อยละ 57.75 รองลงมามีอายุอยู่ระหว่าง 13 - 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.75 นอกจากนี้ส่วนใหญ่มัธยมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 68.72 รองลงมาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 31.28 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนระยะเวลาในการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม 1 วัน คิดเป็นร้อยละ 98.93 รองลงมา คือ 2 วัน คิดเป็นร้อยละ 1.07 นอกจากนี้ส่วนใหญ่เลือกช่วงวันในการจัดกิจกรรมเป็นวันปกติตามเวลาราชการ คิดเป็นร้อยละ 80.21 รองลงมา คือ วันเสาร์ - อาทิตย์ คิดเป็นร้อยละ 19.79 และส่วนใหญ่เลือกรูปแบบในการจัดกิจกรรม

เป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์/สันติภาพ การคิดเป็นร้อยละ 86.63 รองลงมา คือ กิจกรรมเชิงวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 13.37

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$) เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ยินดีรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานกลุ่มร่วมกัน ($\bar{X} = 4.83$) ให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มและไม่เอารัดเอาเปรียบเพื่อน ($\bar{X} = 4.75$) และอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ($\bar{X} = 4.36$) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วมของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม ของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$) เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการรวมตัวกับเพื่อนเป็นชมรมเพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.90$) ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงในกิจกรรมเลือกตั้งคณะกรรมการสภานักเรียนของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.89$) สนใจติดตามข้อมูลข่าวสารที่ประกาศจากหน่วยงานภาครัฐ ($\bar{X} = 4.67$) และแสดงความคิดเห็นและเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ($\bar{X} = 3.62$) เต็มใจให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน ($\bar{X} = 3.62$) ตามลำดับ

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม ของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.31$) เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ยึดมั่นหลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน ($\bar{X} = 4.95$) จะแจ้งผู้ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้รับทราบเมื่อพบเห็นผู้กระทำความผิดกฎหมาย ($\bar{X} = 4.90$) และนำข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารกิจการของประเทศมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม ($\bar{X} = 3.66$) ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี รวบรวมด้าน ดังนี้

ภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย	ค่าระดับ		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ	4.60	0.47	มากที่สุด
2. ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม	4.35	0.61	มาก
3. ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม	4.31	0.65	มาก
รวมเฉลี่ย	4.42	0.58	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี รวบรวมด้านทั้ง 3 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) เมื่อพิจารณาราย

ด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 4.60$) ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.35$) และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม ($\bar{X} = 4.31$) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ คือ ควรฝึกเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โดยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ขยันหมั่นเพียร ศึกษาหาความรู้ หมั่นทบทวนตำราเรียนอยู่เสมอ เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีของครอบครัว ไม่กระทำเรื่องเสื่อมเสียหรือสร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นในครอบครัว ช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ช่วยเหลืองานบ้านของพ่อแม่ ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ฝึกเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน โดย เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ มีสัมมาคารวะ แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์ นำคำสั่งสอนของครูอาจารย์ไปใช้ในการดำเนินชีวิต เคารพและปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน แต่งกายถูกระเบียบตามที่โรงเรียนกำหนด มาโรงเรียนและเข้าเรียนตรงเวลา ไม่สร้างความเสียหายแก่สาธารณสมบัติของโรงเรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจช่วยเหลือครูอาจารย์และเพื่อนนักเรียน ช่วยกันดูแลรักษาโรงเรียนให้สะอาดเรียบร้อย ฝึกเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน โดยรักษาสีแกวตลอ้อม ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ทิ้งเศษขยะลงในแม่น้ำลำคลอง ช่วยกันดูแลรักษาสาธารณสมบัติ เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านต่างๆ ภายในชุมชน รวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ช่วยกันสอดส่องดูแลชุมชน ป้องกันการก่ออาชญากรรมในชุมชน ร่วมกันป้องกันไม่ให้มียาเสพติดภายในชุมชน ฝึกเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของประเทศและสังคมโลก โดย มีคุณธรรม จริยธรรม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อคนรอบข้าง เคารพกฎหมาย ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม ไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการละเมิดกฎหมาย มีส่วนร่วมการเมืองการปกครอง ไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งทุกครั้ง ดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย มีส่วนร่วมแสดงออกทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ เป็นต้น 2) ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม คือ ควรฝึกให้เยาวชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม โดย มีจิตสาธารณะ รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ให้ความช่วยเหลือคนรอบข้างและคนในสังคมอยู่เสมอ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น โดย เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง เปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ยึดหลักเสียสละส่วนมากเพื่อหาข้อยุติและเคารพเสียงส่วนน้อย ร่วมส่งเสริมให้คนดีปกครองหน่วยงาน ชุมชน บ้านเมือง โดย ควรเลือกคนดีมีความสามารถให้เข้าไปบริหาร และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจทางด้านการปกครอง ร่วมกันสร้างความสามัคคี มีความรักใคร่กลมเกลียวต่อคนรอบข้าง ไม่สร้างความแตกแยกในสังคม ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติ ร่วมกันระเบียบวินัยและรับผิดชอบต่อหน้าที่ เคารพกฎระเบียบและกติกาของสังคม ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น และรู้จักปกป้องคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของตนเอง ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มความสามารถ เป็นต้น 3) ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม คือ ควรสอนให้เยาวชนมีความละเอียดและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว มีความซื่อสัตย์ ปฏิบัติตนโดยยึดหลักในการดำเนินชีวิต ละเว้นการกระทำในสิ่งไม่ดีทั้งหลาย เน้นย้ำให้เยาวชนเคารพกฎหมาย ปฏิบัติตามกรอบของกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่กระทำการใดๆ ที่ละเมิดต่อกฎหมายบ้านเมือง ฝึกให้เยาวชนรู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ของตน ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ให้ดีที่สุด รู้จักปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนเองและผู้อื่นอย่างเหมาะสม ฝึกให้เยาวชนช่วยเหลือคนพิการและผู้ด้อยโอกาส มีเมตตาต่อผู้ด้อยโอกาสทั้งหลาย ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้พิการหรือผู้ด้อยโอกาส ฝึกให้เยาวชนมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดบังเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ฝึกให้เยาวชนร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังนี้ ร่วมกันคิด ช่วยกันวางแผน และร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ ร่วมกันรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ ร่วมกันติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ร่วมกัน

ปรับปรุง มีการแก้ไข พัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ และร่วมกันทำงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี 3 ด้าน ผู้วิจัยได้นำผลการสรุปข้อเสนอแนะดังกล่าวมาวางแผนดำเนินงานจัดโครงการ เสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการให้เยาวชนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการให้เยาวชนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อสร้างเครือข่าย และบริการวิชาการแก่สังคมในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ดังแผนภาพที่ 1

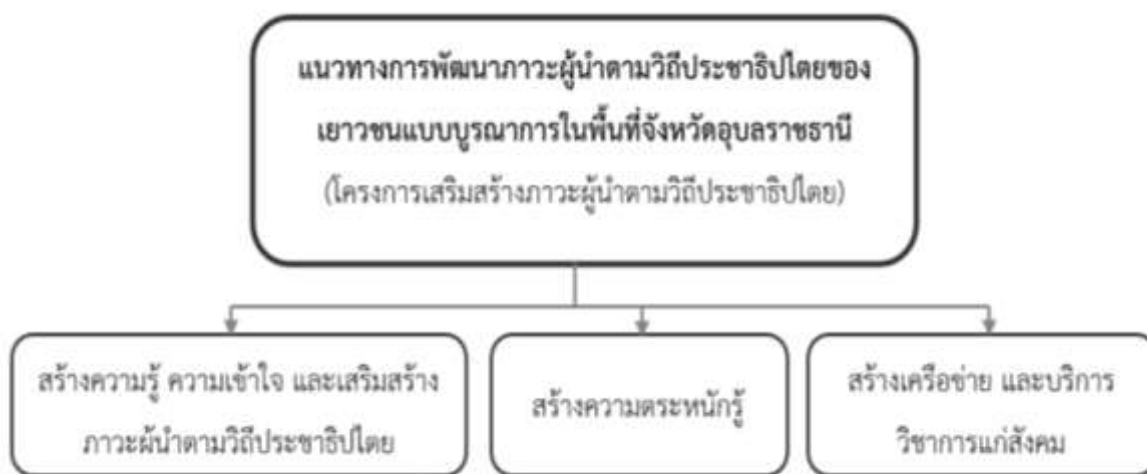

Figure 1: The New Body Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะเยาวชนได้รับการฝึกให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน และประเทศชาติ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง สอดคล้องกับ Sukumarnrangsi, and Utsaho (2016) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการชั้นเรียนที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองคุณภาพในระดับบอบประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า แนวคิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองคุณภาพในระดับบอบประชาธิปไตยของ Westheimer, and Kahne (2004) ความสอดคล้องกับเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นประชาธิปไตยในระดับสากลและสามารถนำไปปฏิบัติได้ คือ การเป็นพลเมืองคุณภาพในระดับบอบประชาธิปไตยของประเทศและของโลก ดังนั้นการสร้างความเป็นพลเมืองคุณภาพในระดับบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยจึงควรมีทิศทางในลักษณะเดียวกันเนื่องจากประเทศไทยเป็นสมาชิกของสังคมโลก ส่วน Wangkanon (2011) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองแก่เยาวชน พบว่า เยาวชนบางส่วนที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ มีความรับผิดชอบ ทำงานจริงจังซึ่งทำให้กิจกรรม

ต่อเนื่อง เพราะเยาวชนมีเวลาทำกิจกรรมหรือเห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งครอบครัวสนับสนุนให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้เยาวชนมีโอกาสในการทำกิจกรรมนอกหลักสูตรและมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมอื่นๆ ที่หน่วยงานภายนอกจัดขึ้น เยาวชนจึงมีโอกาสดูแลเรียนรู้ความเป็นพลเมืองและได้รับการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดี ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม ของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะเยาวชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะ รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ให้ความช่วยเหลือคนรอบข้างและคนในสังคม สอดคล้องกับ Makaramanee, and Sitthilert (2013) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมความเป็นพลเมืองของเยาวชนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พบว่า 1) เยาวชนมีพฤติกรรมความเป็นพลเมืองปรากฏเป็นบางครั้ง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ เคารพความแตกต่าง เคารพกฎกติกา - เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคม เคารพหลักความเสมอภาค มีอิสรภาพ - พึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เยาวชนไม่เคยมีส่วนร่วมทำงานในองค์กรเพื่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญ 2) เยาวชนหญิงกับเยาวชนชายมีพฤติกรรมความเป็นพลเมืองโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันและไม่มีส่วนร่วมทำงานในองค์กรเพื่อสังคมเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามเยาวชนหญิง มีพฤติกรรมเคารพกฎกติกา - เคารพกฎหมายมากกว่าเยาวชนชายอย่างมีนัยสำคัญ 3) เยาวชนนักเรียนกับเยาวชนนักศึกษา มีพฤติกรรมความเป็นพลเมืองโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน โดยมีปรากฏเป็นบางครั้งเช่นเดียวกัน และไม่มีส่วนร่วมทำงานในองค์กรเพื่อสังคมอย่างมีนัยสำคัญเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามนักเรียนปรากฏพฤติกรรมที่แสดงว่ามีอิสรภาพ-พึ่งตนเองได้ เคารพกฎกติกา - เคารพกฎหมาย และรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่านักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ส่วน Rothwell, and Turcotte (2006) ได้ศึกษาข้อมูลเยาวชนในประเทศแคนาดาที่อาศัยอยู่ในชนบทกับเมือง พบว่า เยาวชนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทมีแนวโน้มที่จะเป็นอาสาสมัครมากกว่าเยาวชนที่อาศัยอยู่ในเมือง และ 4 ใน 5 ของเยาวชนที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทที่ใกล้กับเมืองเป็นสมาชิกองค์กร เช่น พรรคการเมือง กลุ่มวัฒนธรรม และองค์กรทางกีฬาอย่างน้อยคนละ 1 องค์กร อีกทั้งยังมีแนวโน้มของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและการประชุมสาธารณะมากกว่าเยาวชนในเมืองอีกด้วย และ Wangkanon (2011) ได้ทำวิจัยศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองแก่เยาวชน พบว่า เยาวชนบางส่วนที่เข้าร่วมกิจกรรมชาตจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ ชาติความรับผิดชอบ ทำงานไม่จริงจังซึ่งทำให้กิจกรรมขาดความต่อเนื่อง เพราะเยาวชนไม่มีเวลาทำกิจกรรมหรือไม่เห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งครอบครัวยังไม่สนับสนุนให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากต้องการให้เยาวชนมุ่งเน้นด้านการเรียนเป็นหลักไม่ต้องการให้เสียเวลาเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในและนอกเวลาเรียน ทำให้เยาวชนขาดโอกาสในการทำกิจกรรมนอกหลักสูตรและขาดโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมอื่นๆ ที่หน่วยงานภายนอกจัดขึ้น เยาวชนจึงขาดโอกาสในการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองและไม่ได้รับการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดี ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม ของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะเยาวชนเคารพกฎหมาย ปฏิบัติตามกรอบของกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่กระทำการใดๆ ที่ละเมิดต่อกฎหมายบ้านเมือง สอดคล้องกับ Burikul, and Saengmahamad (2012) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป (ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง) จำนวน 1,500 คน พบว่า คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ที่ประชาชนชาวไทยให้ความสำคัญสูงที่สุดใน 5 อันดับแรก คือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองใน 5 อันดับแรก คือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การทำงานแบบสุจริต การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์กับคุณสมบัติที่มีอยู่จริงของความเป็นพลเมือง คือ การสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง อีกทั้งการศึกษานี้ยังทำให้เกิดตัวชี้วัดที่แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ในสังคมไทยสอดคล้องกับแนวคิดในการจำแนกประเภทของพลเมืองทั้งสามกลุ่มของ Westheimer and Kahne (2004) ประกอบด้วยตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองในด้านที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ด้านที่เน้นความสำคัญของชุมชน และด้านการเน้นเรื่องอิสรภาพและความคิดที่ก้าวหน้า ส่วน Pomputtipong et al. (2015) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า ระดับการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง และด้านคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองดีโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีตัวแปรอิสระเพียง 2 ตัวแปรคือ ระดับการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองการปกครองที่สามารถพยากรณ์ระดับการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนด้านคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองดีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพลเมืองที่มีความรับผิดชอบด้านพลเมืองที่มีส่วนร่วม และด้านพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม คือ เยาวชนได้รับการฝึกให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน และประเทศชาติ ตามบริบท ศักยภาพ และบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีส่วนร่วมการเมืองการปกครอง ไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งทุกครั้ง ดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย มีส่วนร่วมแสดงออกทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ มีคุณธรรม จริยธรรม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อคนรอบข้าง เคารพกฎหมาย ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม ไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นการละเมิดกฎหมาย สอดคล้องกับ Wangkanon (2011) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองแก่เยาวชน พบว่า เยาวชนบางส่วนที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ มีความรับผิดชอบ ทำงานจริงซึ่งทำให้กิจกรรมต่อเนื่อง เพราะเยาวชนมีเวลาทำกิจกรรมหรือเห็นความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งครอบครัวสนับสนุนให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมทำให้เยาวชนมีโอกาสในการทำกิจกรรมนอกหลักสูตรและมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมอื่นๆ ที่หน่วยงานภายนอกจัดขึ้น เยาวชนจึงมีโอกาสรู้จักความเป็นพลเมืองและได้รับการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดี ส่วน Westheimer, and Kahne (2004) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความเป็นพลเมืองและเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ผลการวิจัย พบว่า จากการศึกษาหลักสูตรที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม มีความรับผิดชอบ และหลักสูตรที่ส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรม พบว่า ลักษณะของแต่ละหลักสูตรมีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อเป้าหมายของตัวหลักสูตรเอง ถึงแม้ว่าหลักสูตรส่วนใหญ่จะมีเป้าหมายเพียงพัฒนาความเป็นพลเมืองในด้านความรับผิดชอบ แต่การจัดการศึกษาสามารถสร้างความเป็นพลเมืองคุณภาพในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ในหลายคุณลักษณะ ผู้ออกแบบหลักสูตร ครูและผู้ที่กำลังศึกษาจะต้องตระหนักถึงความแตกต่างของบริบท ช่วงเวลาที่เหมาะสม คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่สังคมต้องการและผลกระทบจากทางการเมือง ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบในการจะเลือกหลักสูตรที่สอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่สังคมต้องการ

สรุป

แนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีทั้ง 3 ด้านดังกล่าวผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลและเสนอแนะโครงการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการให้เยาวชนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการให้เยาวชนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อสร้างเครือข่าย และบริการวิชาการแก่สังคมในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี สืบเนื่องจากการวิจัยเรื่องแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จึงทำให้เกิดแนวความคิดที่จะพัฒนาการดำเนินการจัดทำโครงการเพื่อขยายเครือข่ายในการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ให้กับโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่เขตเมืองอุบลราชธานี มีความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน เพราะเยาวชนเป็นตัวแปรสำคัญในภายภาคหน้าและยังรวมไปถึงเป็นแรงผลักดันและขับเคลื่อนให้ประเทศชาติเกิดความเจริญก้าวหน้า เพื่อเป็นการปลูกฝังการมีส่วนร่วมทางสังคมซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการปกครองประชาธิปไตย ฝึกเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของประเทศและสังคมโลก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีหน่วยงาน หรือขยายเครือข่ายในการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย ให้กับโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่เขตเมืองอุบลราชธานี ซึ่งสังคมปัจจุบันได้สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าในสถานะสถานการณ์บ้านเมืองเกิดการขัดแย้งทางด้านความคิดทางการเมือง และนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรง แล้วส่งผลให้ประเทศชาติเกิดความเสียหายทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ปัญหาต่างๆ ทางสังคม ซึ่งเกิดกระทบต่อความเชื่อมั่นของนานาชาติ ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน เพราะเยาวชนเป็นตัวแปรสำคัญสำหรับการเมืองไทยในภายภาคหน้าและเป็นปัจจัยในการฟื้นฟูวิกฤตทางการเมืองในปัจจุบัน และยังรวมไปถึงเป็นแรงผลักดันและขับเคลื่อนให้ประเทศชาติเกิดความเจริญก้าวหน้า เพื่อเป็นการปลูกฝังการมีส่วนร่วมทางสังคมซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการปกครองประชาธิปไตย

1.2 ควรสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการให้เยาวชนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ในรูปแบบต่างๆ เช่น กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ อบรม ศึกษาดูงาน เข้าค่าย เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการ การจัดกิจกรรม การฝึกปฏิบัติ และประเมินในสถานการณ์จริง ตลอดจนนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ให้เกิดคุณค่าแก่เยาวชน สังคม และประเทศชาติ

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการ และพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างในการจัดการและการนำไปใช้

2.3 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนแบบบูรณาการในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเก็บข้อมูลจากเยาวชนในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

References

- Burikul, Th., & Saengmahamad, R. (2012). *Citizenship in Thailand*. Retrieved February 22, 2023, from http://www.kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M10_452.pdf
- Ekakul, T. (2000). *Research Methods In Behavioral and Social Sciences*. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Rajabhat Institute.
- Makaramanee, R., & Sitthilert, S. (2013). Citizenship Behavior of Youth at Suan Sunandha Rajabhat University. *Research and Development Journal, Suan Sunandha Rajabhat University*, 5(1), 74-84.
- Niemi, R. G., Eichenberg, R. C., & Portney, K. E. (2009). Gender Differences in Political and Civic Engagement among Young People. *Paper Presented at the APSA 2009 Toronto Meeting Paper*. 1-33.
- Pathamanan, U., & Treechote, P. (2011). *Perceptions and Understanding of Neighboring Countries' Stakeholder Groups towards Thailand*. (Research Report). Bangkok: Office of the Science Promotion Board, Research and Innovation.
- Pornputtipong, W. et al. (2015). Perception of Good Citizenship Duties of Youth in Bangkok Area. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 8(1), 1331-1339.
- Rathamart, N. (2010). *Democratic Governance in Many Countries*. Bangkok: Thammasat University Press.
- Rothwell, N., & Turcotte, M. (2006). *The Influence of Education on Civic Engagement: Differences across Canada's Rural-Urban Spectrum*. Canada: Rural and Small Town Canada Analysis Bulletin.
- Sukumarnrangsi, K., & Utsaho, Ch. (2016). Classroom Management that Focuses on Strengthening Quality Citizenship in a Democracy for High School Students in Schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office. *OJED Educational Electronic Journal*, 11(3), 1-15.
- Techangkun, R. (2018). *Constitutional Principles and Political Institutions*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- Thai Health Promotion Foundation. (2016). *Democracy in the Thai Way: Understanding for the Development of Children and Youth towards a Healthy Society*. Nakhon Pathom: Yin Yang Printing.
- Ubon Ratchathani Provincial Education Office. (2022). *Educational Development Plan (B.E. 2566-2570), Ubon Ratchathani Province and Education Action Plan for Fiscal Year 2023, Ubon Ratchathani Province*. Ubon Ratchathani: Policy and Planning Group, Ubon Ratchathani Provincial Education Office.

- Ubon Ratchathani Provincial Office. (2022). *Ubon Ratchathani Provincial Development Plan 2023-2027*. Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Provincial Office.
- Wangkanon, R. (2011). *Report on the Study of Methods for Fostering Citizenship Consciousness among Youth*. Bangkok: Political Development Planning Office, Office of the Political Development Council, King Prajadhipok's Institute.
- Westheimer. J., & Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy. *American Educating Research Journal*, 41(2), 237-269.

การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

The Development of a Drug Prevention Model for Students in Higher Educational Institutions in the Northeast Region

¹ไวภูณัฐ ครองยุทธ, มาลี ไชยเสนา และ จุฑามาส ชมพา

¹Waikoon Krogyuth, Mali Chaisena and Chuthamas Chompha

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: waikoon.k@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพการดำเนินงานการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) พัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) ประเมินรูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มเป้าหมาย ระยะที่ 1 คือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา 152 คน ระยะที่ 2 คือ ผู้เชี่ยวชาญ 15 คน และระยะที่ 3 คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการดำเนินงานการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการสำรวจสภาพปัญหาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ($\bar{X}$ = 3.45) 2) รูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งหมด 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. หลักการ คือ การป้องกันยาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษาโดยอาศัยการมีส่วนร่วมทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. วัตถุประสงค์ เพื่อป้องกันปัญหาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษาสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจสำหรับนักศึกษาและบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 3. การดำเนินการ 4. เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษามีแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการขับเคลื่อนกลไกคณะกรรมการและคณะทำงานที่เกี่ยวข้องและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันจากหลายภาคส่วนโดยกระบวนการดูแล เชื่อมโยง ส่งต่อ ติดตามความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานภาคเอกชน ประชาคมในท้องถิ่น 3) การประเมินการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; การป้องกันยาเสพติด; สถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the operational conditions of a drug prevention for students in higher educational institutions in the northeast region, 2) to develop a drug prevention model for students in higher educational institutions in the northeast region, 3) to evaluate the drug prevention model for target students in higher educational institutions in the northeast region. Phase 1 was the sample used in the study consisting of 152 personnel involved in drug prevention operations for students in higher educational institutions in the northeast region. They were obtained by a purposive sampling. Phase 2 was 15 experts in the development of drug prevention model in higher educational institutions and related government agencies. Additionally, phase 3 was the target group that consisted of 18 knowledgeable and experienced experts in drug prevention in higher educational institutions. In fact, the research instruments included questionnaires, interviews, and focus groups. The statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation, and the content analysis.

The research findings revealed as follows: 1) The operating conditions of drug prevention for students in the higher educational institutions in the northeast region has been implemented. The highest average was a survey of drug problems in higher educational institutions in the northeastern region ($\bar{X}$ = 3.45). 2) The development of the drug prevention model for students in higher educational institutions in the northeast region consisted of 4 components: principles, objectives, methods, and the success conditions. The component 1: the principle was the drug prevention in higher educational institutions through the cooperation of relevant government agencies. The component 2: the objectives were to prevent drug problems in higher educational institutions and enhance knowledge and understanding for either the students or related personnel. The component 3: the operations consisted. The component 4: the conditions for success included the higher educational institutions provided strategic plans for preventing and solving drug problems. In fact, the budgets were allocated to support the committees and related working groups, and also create a network of cooperation from many sectors through the process of overseeing, linking, forwarding, following up on cooperation from relevant government agencies and private agencies, including the local community. In addition, 3) the results of evaluating the development of the drug prevention model for students in higher educational institutions in the northeast region were appropriate and feasible at a high level.

Keywords: Model Development; Drug Prevention; Higher Educational Institutions in the Northeast Region

บทนำ

ปัญหาอาชญากรรมจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น ปัญหานี้ก่อให้เกิดความเสียหายต่างๆ ทั้งผู้เสพ ครอบครัว สังคม ประเทศชาติและโลก โดยส่วนรวมมีผลกระทบมากมายมหาศาล และมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวต่อเนื่องตามสภาพความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม แล้วยังพบอีกว่า ด้านกลุ่มผู้เสพยาเสพติด ขยายฐานจากกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ผู้ขี้อายและเกษตรกร ไปสู่กลุ่มผู้ว่างงานและกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้น ทำให้ประเทศต้องสูญเสียพลเมืองและเยาวชนไปเป็นจำนวนมากเพราะยาเสพติดทำลายทั้งสุขภาพและอนาคต ตลอดจนถึงขั้นการสูญเสียชีวิตของตนอย่างน่าเสียดาย อนึ่ง ปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาที่บั่นทอนเสถียรภาพของประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ อันเป็นผลให้ประเทศต้องสูญเสียปัจจัยการผลิตในส่วนที่เป็นกำลังทางด้านบุคคลและกำลังทรัพย์เป็นจำนวนมาก รวมทั้งก่อให้เกิดอาชญากรรม ตลอดจนทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมและ ประเทศชาติ (Jandeang, 2017)

จากสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติดทั่วประเทศ กรมราชทัณฑ์ สังกัดกระทรวงยุติธรรม สำนวณ ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2562 จากเรือนจำหรือทัณฑ์สถาน จำนวน 17 แห่ง พื้นที่รับผิดชอบ เขต 3 ในปี พ.ศ. 2562 (เขต 3 ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ และยโสธร) รวมผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติด จากผู้ลักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา ใต้สวนฯ สอบสวน เยาวชนที่ฝากขัง ผู้ถูกกักกันผู้ต้องกักขังทั้งสิ้น 33,509 คน โดยเรือนจำกลางอุบลราชธานี พบว่า มีสถิติมากที่สุด คือ มีผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติด จากผู้ลักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา ใต้สวนฯ สอบสวน เยาวชนที่ฝากขัง ผู้ถูกกักกันผู้ต้องกักขังทั้งสิ้น 4,824 คน คิดเป็นร้อยละ 14.39 ทัณฑ์สถานอุทสากรรมเขาพริก พบว่า มีสถิติลำดับที่สอง คือ มีผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติด จากผู้ลักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา ใต้สวนฯ สอบสวน เยาวชนที่ฝากขัง ผู้ถูกกักกันผู้ต้องกักขังทั้งสิ้น 3,627 คน คิดเป็นร้อยละ 10.82 ทัณฑ์สถานหญิงนครราชสีมา พบว่า มีสถิติลำดับที่สาม คือ มีผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติด จากผู้ลักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา ใต้สวนฯ สอบสวน เยาวชนที่ฝากขัง ผู้ถูกกักกันผู้ต้องกักขังทั้งสิ้น 3,290 คน คิดเป็นร้อยละ 9.81 (Department of Corrections, Ministry of Justice, 2021) สรุปจากข้อมูลการเปรียบเทียบจำนวนสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติดทั่วประเทศ กรมราชทัณฑ์ สังกัดกระทรวงยุติธรรมสำนวน ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2564 พ.ศ. 2563 และ พ.ศ. 2562 จาก เรือนจำหรือทัณฑ์สถาน จำนวน 17 แห่ง พื้นที่รับผิดชอบ เขต 3 ในปี พ.ศ. 2564 (เขต 3 ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ และยโสธร) รวมผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติด จากผู้ลักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา ใต้สวนฯ สอบสวน เยาวชนที่ฝากขัง ผู้ถูกกักกันผู้ต้องกักขังเรือนจำกลางอุบลราชธานี มีสถิติมากที่สุดจำนวนทั้งสิ้น 5,400 คน คิดเป็นร้อยละ 16 ปี พ.ศ. 2563 (เขต 3 ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ และยโสธร) รวมผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติด จากผู้ลักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา ใต้สวนฯ สอบสวน เยาวชนที่ฝากขัง ผู้ถูกกักกันผู้ต้องกักขังเรือนจำกลางอุบลราชธานี มีสถิติมากที่สุดจำนวนทั้งสิ้น 5,102 คน คิดเป็นร้อยละ 14.73 ปี พ.ศ. 2562 (เขต 3 ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ และยโสธร) รวมผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ. ยาเสพติด จากผู้ลักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา ใต้สวนฯ สอบสวน เยาวชนที่ฝากขัง ผู้ถูกกักกันผู้ต้องกักขัง เรือนจำกลางอุบลราชธานี มีสถิติมากที่สุดจำนวนทั้งสิ้น 4,824 คน คิดเป็นร้อยละ 14.39 เห็นได้ว่า ยาเสพติด ถือเป็นปัญหาระดับชาติ ที่ทุกรัฐบาลถือเป็นนโยบายที่ต้องดำเนินแก้ไขอย่างจริงจัง เพราะยาเสพติดมีการระบาดทุกพื้นที่ของประเทศนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นไปเรื่อยๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงของ

ประเทศทำให้ประเทศชาติต้องเสียกำลังพลและงบประมาณมหาศาลในการป้องกันเยียวยาและแก้ไข โดยไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซ้ำยังสร้างความหวาดผวให้กับคนในชุมชนสังคมด้วยทำให้สังคมไม่ปกติสุขเท่าที่ควรจะเป็น (Ubon Ratchathani Rajabhat University, 2023)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำศึกษาการพัฒนาารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พร้อมทั้งสอดคล้องกับแนวนโยบาย มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ว่าเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งมีเป้าหมายหลักคือการพัฒนาเยาวชนในภูมิภาคให้เป็นบัณฑิตที่ดี อย่างมีความสุขการให้การศึกษาแก่เยาวชนในท้องถิ่น นอกจากทางด้านการวิชาการตามแขนงต่างๆ แล้วนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏ ยังส่งเสริมทางด้านกิจกรรมต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ประโยชน์ต่อการพัฒนาด้านความคิดและการพัฒนาทางด้านจิตใจให้แก่เยาวชน โดยได้นำแนวทางมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมต่างๆ ได้จัดให้นักศึกษาและสมาชิกมีส่วนร่วมในการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเข้าไปอีกทางหนึ่ง โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนให้แก่เยาวชนในท้องถิ่นให้เกิดความตระหนักและเห็นถึงปัญหาที่เกิดจากยาเสพติด รวมทั้งเป็นแนวทางที่เยาวชนจะสามารถปรับความเข้าใจให้เป็นพลังสำคัญในการต่อต้านยาเสพติด และปัญหายาเสพติดจะได้หายไปจากประเทศไทยอย่างถาวร เพื่อที่เยาวชนไทยจะได้เป็นประชากรไทยอย่างสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อประเมินรูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีการดำเนินงาน

การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณโดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) โดยการศึกษาและการทบทวนเอกสาร หลักแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับการพัฒนาทั้งในและต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ได้แก่ 1) ศึกษาสภาพการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2)การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยบุคลากรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการป้องกันยาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 152 คน กลุ่มเป้าหมาย การสัมภาษณ์เชิงลึกคือผู้เชี่ยวชาญ 12 คน ได้แก่ผู้บริหารและบุคลากรที่ดูแลและรับผิดชอบการดำเนินการป้องกันยาเสพติดสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และการประเมินรูปแบบการพัฒนาการป้องกันยาเสพติดของสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดย ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 18 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา 1) แบบสอบถามใช้ศึกษาสภาพการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) แบบสัมภาษณ์การพัฒนาแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) แบบประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้การพัฒนาแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของยุทธศาสตร์ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ส่วนการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเภทของข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ความเหมาะสมความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการตอบแบบสอบถาม พบว่าสภาพการดำเนินงานการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการดำเนินงานป้องกันยาเสพติด โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.13) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการสำรวจสภาพปัญหาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ($\bar{X}$ = 3.45) รองลงมาคือ ด้านการจัดทำแผนดำเนินการและกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ($\bar{X}$ = 3.38) และด้านการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ($\bar{X}$ = 3.25) ตามลำดับดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการดำเนินงานการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การสำรวจสภาพปัญหาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3.45	0.47	ปานกลาง
2. ด้านการจัดทำแผนดำเนินการและกิจกรรมป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติด	3.38	0.49	ปานกลาง
3. ด้านการพัฒนาศักยภาพสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดให้กับนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา	2.45	0.50	น้อย
4. ด้านการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานป้องกัน ยาเสพติด ในสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3.25	0.42	ปานกลาง
5. ด้านการสร้างเครือข่าย	2.45	0.51	น้อย
รวม	3.13	0.47	ปานกลาง

วัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนาแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การพัฒนาแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ คือการป้องกันยาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษาโดยอาศัยการมีส่วนร่วมทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2 วัตถุประสงค์ เพื่อป้องกันปัญหา

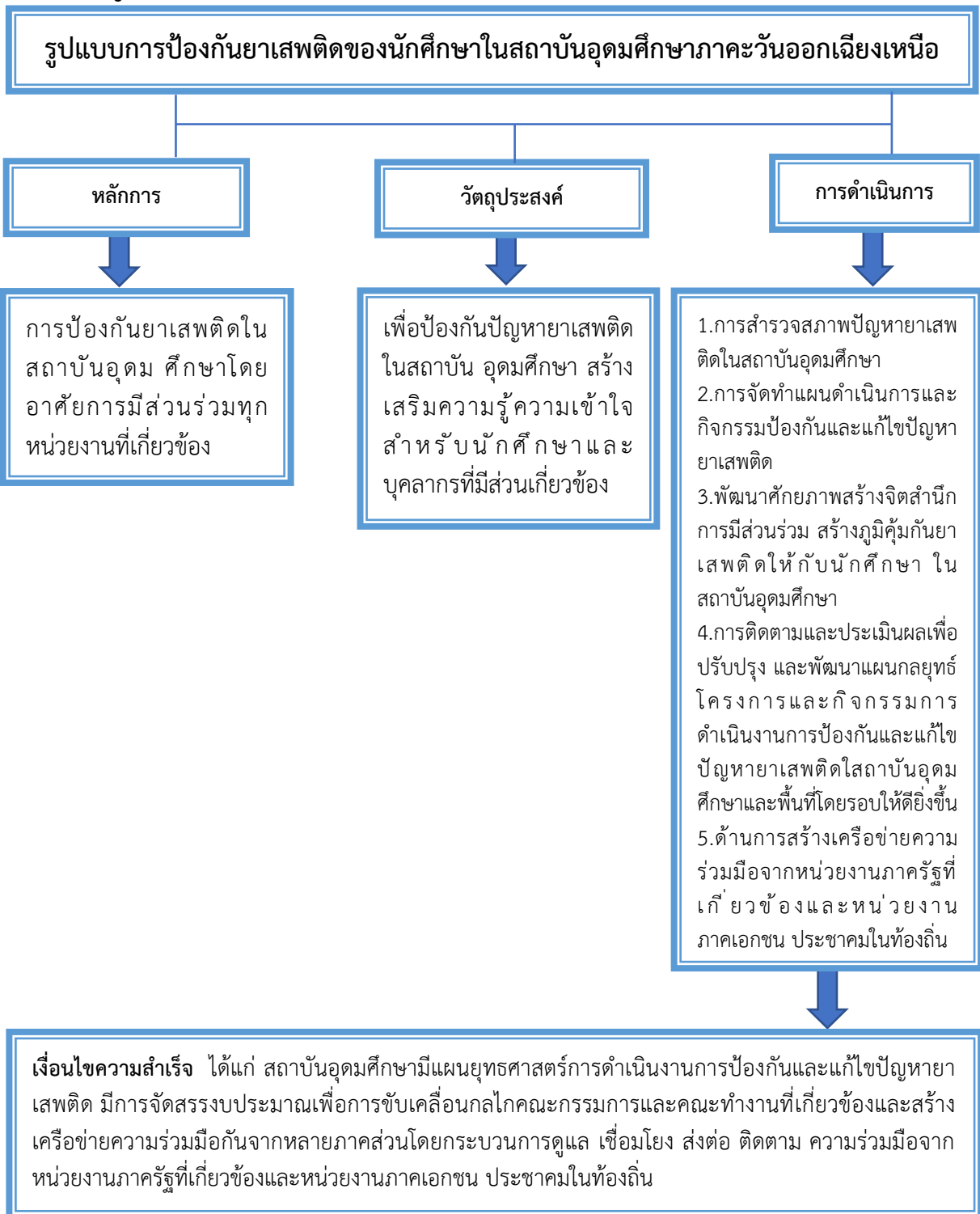
ยาเสพติดในสถาบัน อุดมศึกษา สร้างเสริมความรู้ความเข้าใจสำหรับนักศึกษาและบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการ ประกอบด้วย 1) ด้านการสำรวจสภาพปัญหา 2) ด้านการจัดทำแผนดำเนินการ 3) ด้านพัฒนาศักยภาพสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วม 4) ด้านการติดตามอย่างรอบคอบ 5) ด้านการสร้างเครือข่าย องค์ประกอบที่ 4 เจื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษามีแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงาน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการขับเคลื่อนกลไกคณะกรรมการและ คณะทำงานที่เกี่ยวข้องและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันจากหลายภาค ส่วนโดยกระบวนการดูแล เชื่อมโยง ส่งต่อ ติดตาม ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานภาคเอกชน ประชาคมในท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ที่ 3 ประเมินการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าการประเมินของผู้เชี่ยวชาญโดยรวมการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติด ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) และมีความเป็นไปได้ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.40$) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการพัฒนารูปแบบการป้องกัน ยาเสพติด ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

องค์ประกอบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
หลักการ	4.48	0.45	มาก	4.36	0.46	มาก
วัตถุประสงค์	4.35	0.67	มาก	4.32	0.54	มาก
การดำเนินการ	4.59	0.55	มาก	4.50	0.70	มากที่สุด
เจื่อนไขความสำเร็จ	4.70	0.54	มากที่สุด	4.48	0.61	มาก

องค์ความรู้ใหม่

Picture 1: Drug Prevention Model for Students in Higher Educational Institutions in the Northeast Region

การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรายละเอียดดังนี้ **หลักการของรูปแบบการป้องกันยาเสพติด**ในสถาบันอุดมศึกษาโดยอาศัยการมีส่วนร่วมทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันปัญหาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา สร้างเสริมความรู้ความเข้าใจสำหรับ

นักศึกษาและบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการดำเนินการได้แก่ 1) การสำรวจสภาพปัญหายาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา 2) การจัดทำแผนดำเนินการและกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 3) พัฒนาศักยภาพสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วม สร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดให้กับนักศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา 4) การติดตามและประเมินผล และพัฒนาแผนกลยุทธ์ โครงการ และกิจกรรมการดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษาและพื้นที่โดยรอบให้ดียิ่งขึ้น 5) ด้านการสร้างเครือข่าย เกิดความร่วมมือกันจากหลายภาคส่วนโดยกระบวนการดูแล เชื่อมโยง ส่งต่อ ติดตาม ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานภาคเอกชน ประชาคมในท้องถิ่น ซึ่งมีเงื่อนไขความสำเร็จ คือสถาบันอุดมศึกษามีแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการขับเคลื่อนกลไกคณะกรรมการและคณะทำงานที่เกี่ยวข้องและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันจากหลายภาคส่วนโดยกระบวนการดูแล เชื่อมโยง ส่งต่อ ติดตาม ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานภาคเอกชน ประชาคมในท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าการศึกษาสภาพการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดของสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการศึกษาสภาพการดำเนินงาน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการสำรวจสภาพปัญหายาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา ด้านการจัดทำแผนดำเนินการและกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ด้านพัฒนาศักยภาพสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดให้กับนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ด้านการติดตามประเมินผลการดำเนินงานการป้องกันยาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา และด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันยาเสพติดของสถาบันอุดมศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังมีการดำเนินงานในแต่ละสถาบัน และเป็นการดำเนินงานภายในหน่วยงานของงานกิจการนักศึกษา การร่วมมือในเครือข่ายยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจน จึงทำให้ผลการวิจัยที่ได้จากผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องอยู่ในระดับปานกลาง สภาพการดำเนินงานที่มีอยู่ในระดับมากส่วนใหญ่จะได้แก่ การอบรมสัมมนาทางวิชาการด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา โดยได้จัดให้มีการให้ความรู้เรื่องการให้คำปรึกษาดูแลและบำบัดฟื้นฟูนักศึกษาที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Orachon (2023) ที่พบว่า สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่จะมีการดำเนินโครงการป้องกันยาเสพติด โดยใช้การอบรมวิชาการให้ความรู้และการให้คำปรึกษาเพื่อป้องกันไม่ให้นักศึกษาไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ดังนั้นหากการดำเนินงานการป้องกันยาเสพติด ของสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ ควรมีการดำเนินงานในเบื้องต้น คือต้องสำรวจสภาพปัญหา นำมาวางแผนเพื่อเป็นแผนดำเนินการ และจะต้องมีการสร้างจิตสำนึกในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักศึกษา มีการติดตามประเมินผลตามปฏิทินการดำเนินงานที่กำหนด เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค เพื่อที่จะแก้ไขได้ทันการณ์ และประเด็นสำคัญที่สุด คือ การดำเนินการโดยหน่วยงานเดียวอาจจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ จึงควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ในการดำเนินการป้องกันยาเสพติดของสถาบันอุดมศึกษา ยังสามารถกำหนดกิจกรรมที่จะทำได้ การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ได้แก่ การสำรวจสภาพการใช้สารเสพติด/ยาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักศึกษา การจัดกิจกรรมเฝ้าระวังปัญหายาเสพติด จัดตั้งแกนนำนักศึกษาในการป้องกันยาเสพติด กิจกรรมป้องกันปัญหายาเสพติด โดยดำเนินโครงการ TO BE

NUMBER ONE กิจกรรมกลุ่มเพื่อนที่ปรึกษา และกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น (Saichuai, 2019)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รูปแบบที่มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ วิธิดำเนินการ และเงื่อนไขความสำเร็จ โดยในส่วนของหลักการของรูปแบบได้มุ่งเน้นการป้องกันยาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน โดยแนวทางการมีส่วนร่วมที่สำคัญและสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็งจากการวิจัย ยังพบว่าอยู่ในระดับปานกลางจนถึงระดับน้อย เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า ปัญหายาเสพติดเป็นเรื่องที่น่ากลัวและอันตราย จึงไม่ยอมเข้ามายุ่งเกี่ยวและมีส่วนร่วมน้อย (Sangsana, and Thai-aree, 2016)

ส่วนวัตถุประสงค์หลักของรูปแบบ คือ เพื่อป้องกันปัญหายาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา สร้างเสริมความรู้ความเข้าใจสำหรับนักศึกษาและบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นสำคัญ โดยหากมีการป้องกันปัญหายาเสพติด โดยสร้างความรู้ความเข้าใจสำหรับนักศึกษา จะเป็นการป้องกันปัญหายาเสพติดได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากหากนักศึกษาได้รับทราบถึงพิษภัยของยาเสพติด ก็จะไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีกต่อไป นอกจากนี้ในส่วนของวิธิดำเนินการของรูปแบบ ได้กำหนดวิธิดำเนินการจากเริ่มต้นไปจนถึงสิ้นสุดการดำเนินการ โดยให้ความสำคัญกับการเริ่มต้นด้วยสำรวจสภาพปัญหายาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษา จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำเป็นแผนดำเนินการตั้งแต่การแต่งตั้งคณะทำงาน ออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มีการประเมินสถานการณ์การระบาดของยาเสพติด ทั้งภายนอกและภายในสถานศึกษา รวมทั้งการจัดอบรมให้ความรู้ในการพัฒนาศักยภาพ เพื่อถ่ายทอดพิษภัยยาเสพติด มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานและจัดประชุมกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องและมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องตลอดจนการให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันยาเสพติดและในการนำรูปแบบการป้องกันยาเสพติดให้ประสบความสำเร็จ เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ คือ การมีแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงาน และการสร้างเครือข่าย ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานในภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาคมในท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการป้องกันยาเสพติดให้ประสบความสำเร็จ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การประเมินรูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ทั้ง 2 ด้าน ทั้งนี้เนื่องจากเป็นรูปแบบการป้องกันปัญหายาเสพติดที่มีการดำเนินการครบวงจรของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งในส่วนของสถาบันอุดมศึกษาและการมีส่วนร่วมของเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาคม โดยเฉพาะวิธีการดำเนินการป้องกัน โดยพยายามให้ความรู้กับนักศึกษา การจัดอบรม การสร้างจิตสำนึกให้ห่างไกลยาเสพติดและให้รู้ถึงโทษภัยของยาเสพติด เพื่อจะได้ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดนอกจากนี้ยังมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ในส่วนของสถาบันอุดมศึกษา เครือข่ายความร่วมมือและเจ้าหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาที่มีอัตราเพียงพอในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การจัดตั้งคณะทำงาน การมีแผนการดำเนินงาน ตลอดจนมีการติดตามประเมินผลจะทำให้มีการดำเนินการที่ต่อเนื่องและยั่งยืน (Salod, and Dilokwuttisit, 2016) นอกจากนี้รูปแบบการป้องกันยาเสพติด ในสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการดำเนินการ เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับนักศึกษาที่สามารถป้องกันตนเองในการไม่เข้าไปใกล้ยาเสพติดด้วยกระบวนการของกฎหมายที่มีการนำกฎ ระเบียบมาใช้บังคับ ตลอดจน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Arrahimee et al. (2021) ที่ศึกษารูปแบบการป้องกันตนเองในการใช้สารเสพติดซ้ำของผู้ติดยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดปัตตานี กรณีศึกษาผู้เข้ารับการบำบัดรักษาเสพติดในศูนย์บำบัด บ้านแสนสุข และสถาบันปอเนาะพัฒนาเยาวชน ที่พบว่า รูปแบบการป้องกันตนเองในการใช้สารเสพติดซ้ำที่สร้างความยั่งยืนได้ต้องมีการป้องกัน ทั้งในระดับตนเอง การมีส่วนร่วมของครอบครัว การมีส่วนร่วมในการจัดการของชุมชนและการใช้กฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องบังคับใช้

สรุป

สรุปได้ว่าการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งหมด 4 องค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการ และเงื่อนไขความสำเร็จ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ คือ การป้องกันยาเสพติดในสถาบันอุดมศึกษาโดยอาศัยการมีส่วนร่วมทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ เพื่อป้องกันปัญหาเสพติดในสถาบัน อุดมศึกษา สร้างเสริมความรู้ความเข้าใจสำหรับนักศึกษาและบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการ ประกอบด้วย ด้านการสำรวจสภาพปัญหา ด้านการจัดทำแผนดำเนินการ ด้านพัฒนาศักยภาพสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วม ด้านการติดตามและการประเมินผลและ ด้านเครือข่าย และองค์ประกอบที่ 4 เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษามีแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการขับเคลื่อนกลไกคณะกรรมการและคณะทำงานที่เกี่ยวข้องและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันจากหลายภาคส่วนโดยกระบวนการดูแล เชื่อมโยง ส่งต่อ ติดตาม ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานภาคเอกชน ประชาคมในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สถาบันอุดมศึกษาควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมทั้งภายในสถาบัน และภายนอกสถาบัน

1.2 หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงควรมีแผนดำเนินการในการป้องกันยาเสพติด ทั้งในระดับหน่วยการบริหารสูงสุด หน่วยงานระดับปฏิบัติและหน่วยงานในท้องถิ่นชุมชน เพื่อให้มีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

1.3 สถาบันอุดมศึกษา ควรจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานให้มีความเพียงพอและสมเหตุสมผล เพื่อดำเนินงานที่เป็นระบบและสามารถดำเนินงานได้จริง ซึ่งจะส่งผลต่อการป้องกันยาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินงาน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

ติดและรูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของนักศึกษาในสถาบันศึกษาในประเทศไทยกับต่างประเทศ

References

- Arrahimee. A. et al. (2021). *Important Malaysia Research to Thailand*. (6th ed.). Bangkok: Thailand Science Research and Innovation (TSRI).
- Department of Corrections, Ministry of Justice. (2021). *Statistics on People in Prison for Drug Offenses Nationwide*. Retrieved January 12, 2023, from <https://www.correct.go.th>
- Jandeang, B. (2017). Analysis of Current Drug Situation Problem. *Journal of Research and Development Institute, Rajabhat Maha Sarakham University*, 4(2), 37-56.
- Orachon, K. (2023). *Walailak University's Summary Reports on the Structure of Drug Abuse Prevention and Solutions under the Council of Higher Education Institutes in the Upper Southern Region*. Retrieved January 12, 2023, from <https://dsa.wu.ac.th/?p=216653>
- Saichuai, S. (2019). *A Report on Protecting and Helping Students, the Secondary Educational Service Area Office Area 12, Academic Year 2019*. Retrieved January 12, 2023, from <https://www.sea12.go.th/education/images/stories/pdf/June63/sw22.pdf>
- Salod, K., & Dilokwuttisit, P. (2016). Developing a Model from the Prevention of Drugs Spreading among Children and Youth in the Municipal Area of Muang District, Chachoengsao Province. *Community Journal*, 10(1), 116-124.
- Sangsana, C., & Thai-aree, P. (2016). *The Participation of Residents in Preventing and Solving the Drug Problem of Klong Muang Nue Village, No.3 Lam Paya Klang Sub-district, Muaklek District, Saraburi Province*. Retrieved January 12, 2023, from <https://grad.dpu.ac.th/upload/content/files/%E0%B8%9B%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%204%20%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%203%20%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%99%20%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%99%20%20%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%8E%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1%202559/vol4-3-26.pdf>

บทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่า กระทำความผิดอาญาที่เื้อต่อวิธีพระธรรมวินัย*

Legal Provision and Law Conducive to the Dhamma Vinaya Concerning Residential Arrangement for Monk Alleged of Criminal Offence

พงษ์ธร ธัญญสิริ

Phongthon Thanyasiri

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

Office of Justice Affairs, Ministry of Justice, Thailand.

Corresponding Author's Email: phongthon44@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา 2) ศึกษากระบวนการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและพุทธสันติวิธี 3) เสนอบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายและวิถีของพระธรรมวินัย โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะเชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อยจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ด้านพุทธสันติวิธี ด้านกฎหมาย ด้านกระบวนการยุติธรรม

ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา และไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวตาม มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แต่ในความเป็นจริงยังอยู่ในชั้นของการกล่าวหาต่อพระภิกษุ เพราะยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีการกระทำความผิดจริงหรือไม่ ซึ่งเป็นไปตามหลักบทสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของจำเลยในคดีอาญา 2) เมื่อบูรณาการหลักพุทธสันติวิธีกับหลักกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทำให้ได้หลักการ “MCU Model” ที่มีองค์ประกอบย่อย 3 ประการ คือ (1) Moral (M) หรือพระวินัย (2) Culture of Lawfulness (C) หรือ มาตรการควบคุมทางสังคม และ (3) Universal (U) หรือ มาตรฐานสากล จึงเห็นควรมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมายให้มีสถานที่ควบคุมเป็นการเฉพาะสำหรับพระภิกษุที่สอดคล้องกับวิธีพระธรรมวินัย อันเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของพระภิกษุ เพื่อเป็นการคุ้มครองและดำรงพระพุทธศาสนาต่อไป

คำสำคัญ: สถานที่พักสงฆ์; พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา; พระธรรมวินัย

*Received August 16, 2023; Revised October 1, 2023; Accepted October 4, 2023

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to examine problems and their consequences for monk which arise from the prosecution of monk alleged of criminal offence; 2) to explore the process of legal development concerning residential arrangement for monk alleged of criminal offence according to the criminal justice and Buddhist peaceful means; and 3) to present the legal provision and law conducive to the Dhamma Vinaya concerning residential arrangement for monk alleged of criminal offence. The study used a qualitative research approach, collecting data using a documentary method, in- depth interviews, and focus group discussions with specialists on Buddhism Buddhist peaceful means, laws, and judicial processes.

From the study, the following findings are found: 1) The prosecution of monk alleged of criminal offence raises the following problems and consequences: law enforcement in the criminal justice process must comply with Section 29 of the Sangha Act, B.E. 2505 (1962), and its amendments, as well as the code of criminal procedure, Section 89/1. However, the current procedure is as follows: though the monk is still only accused of committing criminal offence, he is not allowed to be released temporarily by inquiry officials or prosecutors and the abbot of the temple to which the monk belongs refuses to accept him into custody, or the inquiry officials do not believe it is appropriate for the abbot to take him into custody, or the monk does not belong to any temple; the inquiry officials exercise their authority to disrobe the monk. When, in reality, there is no final verdict on whether the monk is guilty until he is proven. This is in line with the presumption of innocence, as stated in Section 29 of the B.E. 2560 constitution, which states that the monk is innocent until proven guilty; and 2) After integrating the Buddhist peaceful means with the legal development concerning residential arrangement for monk alleged of criminal offence according to the criminal justice, the 'MCU Model' is gained with the following 3 components: (1) 'M' stands for morality or the Vinaya, which refers to 227 precepts of monks, *Adhikaraṇasamatha* (settlement of legal processes), and *Niggahakamma* (suppression); (2) 'C' stands for culture of lawfulness or social control, which refers to criminal justice, alternative dispute resolution or restorative justice, and principles of law including constitutional principles, criminal procedure code, the Sangha Act B.E. 2505 and its amendments; and (3) 'U' stands for universal standard, which refers to human rights and sustainable development goals 16 (SDG16) comprising peace, justice, and strong institutions. These must be in line with environment, namely, social, economic, political, and cultural context. As a result, legal provision and law should be developed that provide monk a specific place of control that is in line with the Vinaya, which is a form of alternative dispute resolution or restorative justice for monks, as a way to protect and sustain Buddhism.

Keywords: Residential Arrangement; Monk Alleged of Criminal Offence; Dhamma Vinaya

บทนำ

บริบทของพุทธศาสนาในสังคมไทยปัญหาที่สำคัญประกอบอยู่คือกรณีของพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาหรือถูกตั้งหว่ากระทำความผิดอาญาและไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่ได้รับการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวนหรือในชั้นพนักงานอัยการ อาจจะส่งผลกระทบต่อทำให้สิทธิในความเป็นพระภิกษุได้รับความกระทบกระเทือนได้ โดยถูกควบคุมตัวโดยขาดอิสรภาพไปชั่วคราวในระหว่างการสอบสวนหรือในระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งไม่ได้มีความยินยอมในการสละสมณเพศหรือลาสิกขาของพระภิกษุที่เป็นไปตามหลักของพระธรรมวินัย หากพระภิกษุรูปนั้นถูกบังคับให้สละสมณเพศ ถ้าพระภิกษุรูปนั้นไม่ได้มีกระทำความผิดตามที่กล่าวหา และไม่ได้มีการเปล่งวาจาบอกคืนสิกขาบทหรือเปล่งวาจาสึก โดยอาจจะมีการบังคับให้ถอดจีวรและให้ใส่ชุดขาวให้พระภิกษุรูปนั้นอาจจะเป็นที่สงสัยของสังคมว่าพระภิกษุรูปนั้นขาดจากความเป็นพระภิกษุหรือไม่ อันอาจจะเป็นเหตุแห่งความเสื่อมของพุทธศาสนาในสายตาของสังคมไทย ประกอบกับยังไม่มีสถานที่ควบคุมตัวของพระภิกษุที่มีความเหมาะสมในระหว่างที่ไม่ได้รับการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวนหรือในชั้นพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว อีกทั้งเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือ พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ตามมาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ดังกรณีที่มีคดีในการกล่าวหาพระภิกษุถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา เช่น กรณีคดีทุจริตเงินทอนวัด กรณีพระครูกิตติฯ ฟอกเงินทอนวัด กรณีพระพรหมติลกคดีฟอกเงินและทุจริตเงินทอนวัด กรณีวัดพระธรรมกาย และพระธัมมชโย กรณีเณรคำฉ้อโกงเงินบริจาค กรณีพระพรหมสิทธิคดีทุจริตเงินทอน ดังนั้น ควรจะมีการปกป้องสิทธิของคณะสงฆ์ในสิทธิของความเป็นพลเรือน โดยมีแนวคิดตามหลักกฎหมายทั่วไปในเรื่องบทสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของจำเลยในคดีอาญา (Presumption of Innocence) (Praithong, 2017) ซึ่งเป็นหลักในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยปราศจากอคติหรือให้การปฏิบัติเพียงผู้บริสุทธิ์ โดยไม่คำนึงว่าจะมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างไร อีกทั้งเป็นการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (1) ประกอบกับเป็นไปตามหลักการปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นไปตามทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (The Due Process Model) ที่การบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมต้องคำนึงถึงสิทธิของบุคคลพึงมีตามกฎหมายเป็นสำคัญ (Petchsiri, 1986)

ในกรณีตามหลักของพระธรรมวินัยในการจากความเป็นพระภิกษุ มี 2 ประการ (Bunnakornkul, 2018) คือ 1) ขาดจากความเป็นภิกษุเพราะปาราชิก 4 ข้อ ซึ่งเป็นการขาดจากความเป็นภิกษุ โดยไม่ต้องมีการกล่าวคำลาสิกขาบท และ 2) ขาดจากความเป็นพระภิกษุ เพราะกล่าวคำลาสิกขา ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาในสองด้าน คือ ด้านกฎหมายและด้านพระธรรมวินัย ทั้งนี้เมื่อมีข้อพิพาททางสงฆ์เกิดขึ้น ควรจะมีการเริ่มต้นด้วยการระงับข้อพิพาทด้วย อธิกรณสมถะ หรือ การระงับข้อพิพาทตามหลักพระธรรมวินัยเสียก่อน ทั้งนี้ ควรจะต้องมีการรักษาสมถะหรือให้มีความสอดคล้องกันระหว่างพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองด้วยการดำเนินการด้วยหลักธรรมวินัยเสียก่อน ก่อนที่จะใช้หลักกฎหมายบ้านเมืองในกรณีเมื่อมีการคัดค้านการประกันตัวของพระภิกษุก็ต้องมีการดำเนินการตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ มาตรา 29 และ มาตรา 67 แห่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 89/1 และ มาตรา 89/3 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ มาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ดังนั้น ควรจะมีการพิจารณาสถานที่ที่เหมาะสมในการควบคุมตัวของพระภิกษุรองรับ มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เพื่อที่จะเป็นสัปปายะสถานที่รองรับไม่ให้พระภิกษุรูปดังกล่าวขาดจากความเป็นพระและสามารถประกอบกิจวัตรของสงฆ์อย่างน้อย 10 ประการ

ได้อย่างครบถ้วน (Kaviso, 2015) ประกอบกับมีพระวินัยหรือพระวินยธิการ มาเป็นผู้ช่วยในการควบคุมดูแลความประพฤติและการปฏิบัติของพระภิกษุตามพระธรรมวินัย อนึ่ง การรักษาสมดุสในการปฏิบัติตามกฎหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและพุทธสันติวิธีจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งดังที่ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร) (Phramaha Hunsu Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2005) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสันติวิธีไว้ คือ 1) สันติวิธีเป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์ โดยยึดหลักธรรม เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจ แก้ปัญหาด้วยตัวมนุษย์เอง แต่สิ่งที่ยังคงเป็นปัญหา คือ การที่คนมีความเข้าใจในศีลธรรมที่มีลักษณะแตกต่างกัน ทำให้มีการตีความแตกต่างกัน อีกทั้งคำว่า “ศีลธรรม” ในกรอบของศาสนาเป็นสิ่งที่จะมองหา “จุดร่วม” ที่คล้ายคลึงกันได้ และ 2) สันติวิธีควรเป็นแนวทางที่ดีที่สุดที่จะดำเนินการได้ด้วยความเร็ว มีความเป็นรูปธรรม ซึ่งต้องหาทางแก้ไขความรุนแรงในระยะยาวที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ และในความเป็นนามธรรม ซึ่งความรุนแรงจะเกิดขึ้นได้ยากหากมีความสามัคคีปรองดองกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและพุทธสันติวิธี
- 3) เพื่อนำเสนอบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายและวิถีของพระธรรมวินัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประชากรที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อจัดทำกระบวนการพัฒนาสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่สอดคล้องกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ตลอดจนการร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาที่เน้นการนำพุทธสันติวิธี เพื่อให้สามารถปฏิบัติต่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาได้อย่างแท้จริง โดยแบ่งกลุ่มสัมภาษณ์เป็น 2 กลุ่ม จำนวน 14 รูป/คน ประกอบด้วยกลุ่มนักวิชาการ เพื่อจะเป็นการให้ข้อมูลเชิงทางด้านแนวคิดทฤษฎี และผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาเพื่อจะเป็นการให้ข้อมูลในแนวทางการปฏิบัติตามหลักศาสนา และกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อจะเป็นการให้ข้อมูลด้านแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา

การวิจัยมีขั้นตอนการวิจัยตามบันได 9 ขั้น แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน เพื่อก้าวสู่การวิจัยและพัฒนา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์บริบทสภาพปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษา วิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี หลักกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาของสากลและไทย

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาหลักพระธรรมวินัยที่เอื้อต่อการพัฒนาปรับปรุงกฎหมาย

ขั้นตอนที่ 4 บุรณาการหลักพระธรรมวินัยกับศาสตร์สมัยใหม่ในการพัฒนากฎหมายให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและหลักสากล

ขั้นตอนที่ 5 สร้างและนำเสนอกระบวนการพัฒนาปรับปรุงบทบัญญัติแห่ง กฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผลกระทบ ติดตาม พัฒนา ต่อยอดให้มีความมั่นคงยั่งยืนต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา

จากการที่พระภิกษุได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ทางผู้บังคับใช้กฎหมายตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องดำเนินการตามขั้นตอนเป็นปกติ คือ ตาม มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 ซึ่งปัจจุบันพระภิกษุเพียงแต่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา แต่ไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง ทางพนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ แต่ในความเป็นจริงยังไม่ได้อยู่ในขั้นตอนของการสละสมณเพศ เพราะยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีการกระทำความผิดจริงหรือไม่ ที่เป็นไปตามหลักบริสุทธิ์ตามรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2560 มาตรา 29 ซึ่งเพียงแต่มีผู้กล่าวโทษต่อพระภิกษุ ถ้าจะให้สละสมณเพศทันทีก็ไม่ใช่ธรรมกับพระภิกษุนั้น และไม่ต้องการให้พุทธศาสนิกชนมองว่าเป็นการสึกหรือลาสิกขาแล้ว ซึ่งการสละสมณเพศกับการลาสิกขาหรือสึกมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่ไม่ยากให้มีการตีความในตัวบทกฎหมายและพระธรรมวินัย

วัตถุประสงค์ที่ 2 กระบวนการพัฒนามบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การพัฒนามบทบัญญัติและกฎหมายให้มีสถานที่ควบคุมเป็นการเฉพาะสำหรับพระภิกษุมีความจำเป็นเพื่อให้มีการบัญญัติไว้เป็นกฎหมายจะเป็นแนวทางของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนและในชั้นพนักงานอัยการ ในการความเห็นในการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นพระภิกษุเสนอต่อศาลยุติธรรม เพื่อให้มีช่องทางในการที่จะสั่งให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องนำพระภิกษุที่ไม่ได้รับการประกันตัวหรือไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวไปไว้สถานที่ดังกล่าวได้ อีกทั้งกรมราชทัณฑ์สามารถมีแนวทางดำเนินการตามกฎหมายได้ โดยในสถานการณ์ปัจจุบันที่พระภิกษุรูปที่ไม่ได้รับการประกันตัวและอยู่ในเรือนจำ โดยพระภิกษุรูปนั้นได้ถอดผ้าเหลืองออกหรือไม่ได้สวมชุดไตร แต่ไม่ยอมเปล่งวาจาสิก แต่จำเป็นต้องเข้าเรือนจำต้องอยู่ในเรือนจำ และการปฏิบัติตัวของพระภิกษุที่ถูกควบคุมตัวในสถานที่ควบคุมจะยังคงปฏิบัติกิจเหมือนกิจของพระภิกษุโดยทั่วไป คือ ตื่นตีสี่มาทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น รับประทานอาหารและวิปัสสนากรรมฐาน

วัตถุประสงค์ที่ 3 บทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและพุทธสันติวิธี

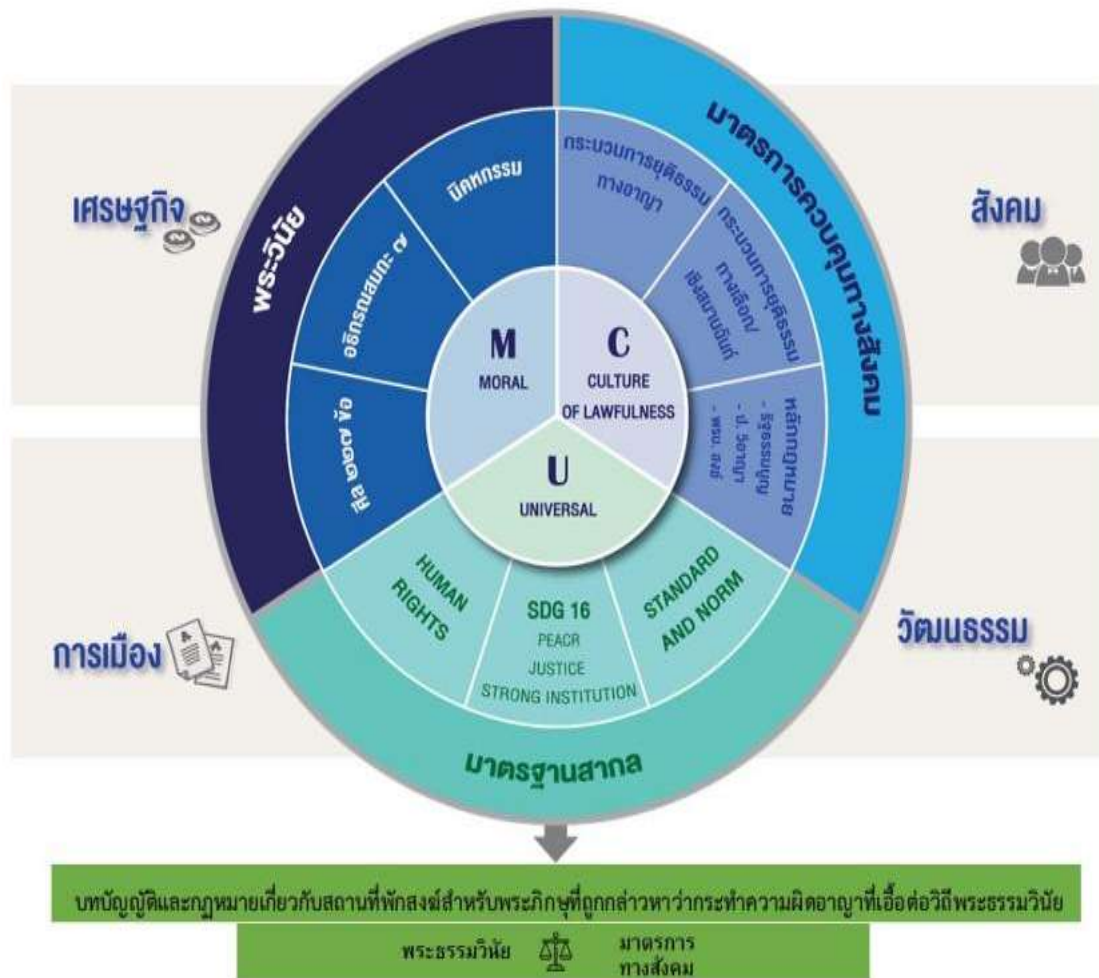
จากผลวิจัยเห็นควรเสนอการปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมาย มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็น “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุ

รูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือ พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นไปยัง สถานที่ควบคุมตามข้อตกลงของกระทรวงยุติธรรมและมหาเถรสมาคมก่อน หากพระภิกษุรูปนั้นไม่ยินยอมจึง มีอำนาจจัดดำเนินการให้สละสมณเพศเสียได้”

อนึ่ง การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจะเป็นการทำให้สถานะของความเป็นพระสงฆ์ในฐานะด้วยความเป็น พลเมืองของประเทศ ในการดำรงรักษาพระพุทธศาสนาในภาพรวมและดำรงรักษาความเป็นตัวตนของ พระภิกษุ เช่น พรชสา สมณศักดิ์ ยังไม่เสียไป เป็นต้นจนกว่าพระภิกษุรูปนั้นจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด ว่ามีความผิดทางอาญา จึงจะมีการดำเนินการตามพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองต่อไป โดยแนวทาง การปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมายดังกล่าว คือ มาตรา 29 ของ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้มี ความสอดคล้องและมีความสอดคล้องกับ มาตรา 29 และ มาตรา 67 ของรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2560 และ มาตรา 89/1 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติเกี่ยวกับสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ รวมถึงสถานที่ ควบคุมสำหรับพระสงฆ์หรือสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาควรมี ลักษณะที่เป็นสถานที่ราชการภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรมที่ต้องได้รับความเห็นชอบจาก มหาเถรสมาคม เพื่อจะได้เป็นแนวทางการปฏิบัติของพระสงฆ์สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยให้มี ความสอดคล้องกับกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ต้อง จำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 กล่าวคือ สถานที่ขังหรือสถานที่ควบคุม ต้องเป็นสถานที่อื่นนอกจาก สถานีตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน เรือนจำ หรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุก ที่ตั้งขึ้นเพื่อใช้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลย จำคุกผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด หรือควบคุมจำเลยที่ได้รับ ทุเลาการบังคับให้จำคุกโดยอาจเป็นสถานที่ของราชการหรือเอกชน และ ผู้ถูกขังหรือพระภิกษุที่ได้ถูกกล่าวหา กระทำความผิดอาญาที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นไปตามคำสั่งศาลที่ศาลมีคำสั่งขัง ตามมาตรา 89/1 ประกอบกับสถานที่ขังต้องมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้ (1) มีอาณาเขตที่แน่นอนและ สามารถตรวจสอบการเข้าออกของบุคคลได้ (2) มีอาคารสถานที่ที่มั่นคง แข็งแรง และมีอุปกรณ์เพียงพอที่จะ ควบคุมดูแลบุคคลให้อยู่ในสถานที่นั้น และ (3) มีช่องทางเข้าออกที่จำเป็นและจัดให้มีระบบการรักษาความ ปลอดภัยที่เหมาะสม ซึ่งการกำหนดให้สถานที่ใดเป็นสถานที่ขังตามกฎหมายนี้ หรือการยุบเลิกให้เป็นไป ตามที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ ในกรณีมีเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์ โดยรวมแก่ผู้ต้องขัง ปลัดกระทรวงยุติธรรมอาจกำหนดให้สถานที่ใดที่ขาดลักษณะหนึ่งลักษณะใดเป็นสถานที่ ขังได้ ประกอบกับกฎกระทรวงกำหนดสถานที่คุมขัง พ.ศ. 2563 ที่ออกตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดอาณาเขตในสถานที่อื่นที่มีเรือนจำให้เป็นสถานที่คุมขัง ด้วย อีกทั้งสถานที่ดังกล่าวควรเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ 10 ประการได้ โดยการ ดำเนินการดังกล่าวจะเป็นแนวทางการกระบวนการยุติธรรมทางเลือกหรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของ พระภิกษุต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่เอื้อต่อวิถีพระธรรม วินัย ทางผู้วิจัยได้สร้าง พัฒนา และสามารถสรุปองค์ความรู้เป็น MCU Model ที่แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

Picture 1: MCU Model

1) ด้านหลักพระวินัย หรือ Moral (M) อันประกอบด้วย ศีล 227 ข้อ อริยสัจ 4 และนิคคหกรรม โดยการปฏิบัติของพระภิกษุที่ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญาพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ต้องเริ่มต้นด้วยการปฏิบัติตามหลักของพระธรรมวินัยเป็นจุดเริ่มต้น และดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งจะเป็นการดำเนินการโดยเฝ้าต่อพระธรรมวินัย และเป็นการรักษาความงามของพระศาสนา ตลอดจนเป็นการปกป้องพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิด ซึ่งอยู่ระหว่างการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง ตามกระบวนการทางศาสนจักรและอาณาจักร ทั้งนี้ ควรยึดศีล 227 ข้อ และหลักอริยสัจ 4 เป็นฐานในการปฏิบัติ โดยคุณในโทษหนักหรือโทษเบา ต้องเริ่มต้นจากการกระทำความผิดทางพระธรรมวินัย ตามหลักนิกคหกรรมแล้ว จึงนำมาปรับให้สอดคล้องกับกฎหมายที่เป็นไปตามกฎหมายบ้านเมืองหรือมาตรการควบคุมทางสังคมต่อไป

2) มาตรการควบคุมทางสังคม หรือ Culture of Lawfulness (C) อันประกอบด้วย กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางเลือก/เชิงสมานฉันท์ และหลักกฎหมาย (รัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม) ซึ่งเมื่อพระภิกษุที่ได้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญาพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง โดยเป็นไปตามพระราชบัญญัติ

คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เมื่อเกิดกรณีดังกล่าวเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนควรจะต้องดำเนินการตามกฎหมายที่คำนึงถึงการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2560 มาตรา 29 วรรค 2 ที่รับรองหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ (presumption of innocence) ว่าเป็นหนึ่งในสิทธิของปวงชนชาวไทย และเป็นตามหลักกฎหมายที่ยึดหลักนิติธรรม (Rule of Law)

3) มาตรฐานสากล หรือ Universal (U) อันประกอบด้วย หลักสิทธิมนุษยชน เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ 16 (SDG 16) และ มาตรฐานและบรรทัดฐานสากล โดยการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ได้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญาต้องมีการปฏิบัติตามหลักมาตรฐานสากล อันได้แก่ หลักสิทธิมนุษยชน (Human Right) และมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในสถานที่ควบคุม (Standard and Norm) รวมถึงมีความสอดคล้องกับหลักการของสหประชาชาติที่มุ่งให้แต่ละประเทศมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goal) ที่ 16 (SDG 16) คือ Peace Justice and Strong Institution (สงบ ยุติธรรม และ ไม่แตกแยก)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเมื่อพิจารณาจากองค์ความรู้ที่ได้รับจาก MCU Model ได้แก่ Moral (M) หรือ พระวินัย, Culture of Lawfulness (C) หรือ มาตรการควบคุมทางสังคม หรือ สังคมเคารพกฎหมาย และ Universal (U) หรือ มาตรฐานสากล สามารถจัดทำเป็นข้อมูลและข้อเสนอในการแก้ไขกฎหมายที่เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา ทั้งนี้เป็นเพราะบทบาทบัญญัติและกฎหมายมาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งพระภิกษุไม่ได้รับการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวนหรือชั้นศาลก็จะมีสถานที่ควบคุมเป็นการเฉพาะที่พระภิกษุรูปดังกล่าวสามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ได้ และขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนว่า เมื่ออยู่ในความควบคุมของเจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุมจะให้ปฏิบัติอย่างไร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัช หนูคำ (Nukum, 1998) ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับ พระภิกษุสงฆ์ไทยเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม” ว่ากฏนิคหกรรมเป็นกฏที่สร้างขึ้นโดยใช้แนวทางของการพิจารณาในคดีอาญา ซึ่งเป็นคนละกลุ่มเป้าหมายอาจจะไม่เหมาะกับพระภิกษุ เนื่องจากการผู้พิจารณาในความผิดของพระภิกษุหรือพระวินัยธร จะมีองค์ความรู้เฉพาะกรณีพระธรรมวินัยเท่านั้น แต่ไม่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและวิธีพิจารณาคดี อีกทั้งไม่สามารถนำไปปรับใช้กับการพิจารณาอิกรณี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กระบวนการพัฒนามบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้เป็นเพราะการพัฒนามบทบัญญัติและกฎหมายที่ให้มามีสถานที่ควบคุมเป็นการเฉพาะสำหรับพระภิกษุมีความจะเป็นเพื่อให้มีการบัญญัติไว้เป็นกฎหมายจะเป็นแนวทางของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนและในชั้นพนักงานอัยการ ในการความเห็นในการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นพระภิกษุเสนอต่อศาลยุติธรรม ซึ่งการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจะเป็นการทำให้สถานะของความเป็นพระสงฆ์ เช่น พรชชา ยังไม่เสียไป จนกว่าพระภิกษุรูปนั้นจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิดทางอาญา จึงจะมีการดำเนินการตามพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองต่อไป โดยแนวทางการปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ มาตรา 29 ของรัฐธรรมนูญ และ มาตรา 89/1 ของ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติเกี่ยวกับสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ

ซึ่งสถานที่ควบคุมสำหรับพระสงฆ์หรือสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาควรจะมีลักษณะที่เป็นสถานที่ราชการภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรมที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม โดยให้มีความสอดคล้องกับกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 ซึ่งอาจกำหนดเป็นสถานที่ของราชการหรือสถานที่ของเอกชน และ ผู้ถูกขังหรือพระภิกษุที่ได้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญาที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นไปตามคำสั่งศาลที่ศาลมีคำสั่งขังตามมาตรา 89/1 ประกอบกับสถานที่ขังต้องมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้ (1) มีอาณาเขตที่แน่นอนและสามารถตรวจสอบการเข้าออกของบุคคลได้ (2) มีอาคารสถานที่ที่มั่นคง แข็งแรง และมีอุปกรณ์เพียงพอที่จะควบคุมดูแลบุคคลให้อยู่ในสถานที่นั้น และ (3) มีช่องทางเข้าออกที่จำเป็นและจัดให้มีระบบการรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสม ซึ่งการกำหนดให้สถานที่ใดเป็นสถานที่ขังตามกฎหมายกระทรวงนี้ หรือการยุบเลิกให้เป็นไปตามที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา อีกทั้งสถานที่ดังกล่าวควรเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ 10 ประการได้ และอาจจะมีการปรับกิจของสงฆ์ให้มีความสอดคล้องกับการควบคุมตัวในสถานที่ดังกล่าว เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องสิทธิเสรีภาพในบางประการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไสว จิตเพียร (Chitpien, 2000) ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย ศึกษากรณีปัญหาองค์กรทางตุลาการและวิธีพิจารณาตามอธิกรณ์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505” ว่ากฎหมายของคณะสงฆ์เป็นกระบวนการที่ไม่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับระบบกฎหมายหรือระบบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า บทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและพุทธสันติวิธี ทั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมาย มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็น “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นไปยังสถานที่ควบคุมตามข้อตกลงของกระทรวงยุติธรรมและมหาเถรสมาคมก่อน หากพระภิกษุรูปนั้นไม่ยินยอมจึงมีอำนาจจัดดำเนินการให้สละสมณเพศเสียได้” สอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุรพงษ์ สิทธิกรณ (Sittikorn, 2019) เรื่อง “กระบวนการการดำเนินคดีพระสงฆ์ที่พึงประสงค์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน” ว่าควรปรับปรุงกฎหมายคณะสงฆ์เพื่อเปิดโอกาสให้พระสงฆ์แสดงความบริสุทธิ์โดยยึดหลักพระธรรมวินัย และงานวิจัยของ พระครูพิศิษฐ์ ญาณการ (ทรัพย์ทวี ธมมเตโช) (Phrakhru Phisitbunyakorn (Thrapthawi Dhammatejo), 2022) เรื่อง “วิธีการควบคุมตัวพระภิกษุสงฆ์ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาซึ่งจะต้องถูกควบคุมตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” ว่าควรแก้ไขมาตรา 29 เพื่อมิให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจดุลยพินิจเพียงฝ่ายเดียว รวมถึง งานวิจัยของ อดุลย์ นุแบ่งถา (Nuphangtha, 2009) เรื่อง “การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำความผิดวินัย: ศึกษาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505” ว่าควรแก้ไขกฎหมายคณะสงฆ์ให้อยู่ในรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

สรุป

การปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ที่เป็นไปตามงานวิจัยนี้จะเป็นการจัดให้มีสถานที่ควบคุมตัวเป็นการเฉพาะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 โดยยังมีการคงหลักการ Presumption of innocence ในการปฏิบัติแก่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา โดยพระภิกษุรูปนั้นสามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ตามหลักของพระธรรมวินัยได้ และมีการวางรูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนและถูกต้องเหมาะสมแก่ผู้ที่ทำหน้าที่ในการควบคุมตัวพระภิกษุรูปนั้น ดังนั้น จึงเห็นสมควรที่จะมีการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่พักสงฆ์หรือสถานที่ควบคุมพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาที่เอื้อต่อวิถีของพระธรรมวินัยต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์ โดยกำหนดสถานที่ควบคุมพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาหรืออาจจะเรียกว่าสำนักสงฆ์ที่เป็นสถานที่เฉพาะในการควบคุมพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา อันจะเป็นการปกป้องสิทธิของพระภิกษุ ในกรณีรักษาพระราชและการรักษาสมณศักดิ์ รวมถึงเป็นการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถมีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมอันจะเป็นการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและรักษาสมดุขของกฎหมายบ้านเมือง

1.2 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจกับภาคประชาชนในกรณีที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมตัวพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาที่เหมาะสม เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือ และสมควรที่จะอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วย

1.3 รัฐบาลควรเร่งปรับปรุงและแก้ไขบทบัญญัติและกฎหมายในบทบัญญัติหลักและอนุบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาร่วมกับมหาเถรสมาคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาแนวทางการพัฒนาปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาอย่างเป็นรูปธรรม

2.2 ควรมีคู่มือหรือแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา เพื่อให้หน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายมีแนวทางปฏิบัติที่เป็นแนวทางเดียวกันในการคุ้มครองสิทธิความเป็นพลเมืองและไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยไม่จำเป็น

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยในแนวทางการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาในประเด็นอื่นๆ

References

Bunnakornkul, W. (2018). Disrobing of a Bhikkhu: A Balance of Buddhist Sangha Community. *Mahajula Academic*, 5(2), 28-38.

- Chitpien, S. (2000). *The Process of the Thai Sangha's Justice: A Case Study of Problems in the Court Organization and Procedure of the Adhikaranas according to the Sangha's Law B.E. 2505*. (Master's Thesis). Ramkhamhaeng University. Bangkok.
- Nukum, T. (1998). *Problems in Criminal Action Against Thai Monks*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Nuphangtha, A. (2009). *The Proceedings of the Discipline Offending Monk: A Case Study of the Sangha Act B.E. 2005*. (Master's Thesis). Naresuan University. Phitsanulok.
- Petchsiri, A. (1986). *Human Right and Criminal Justice Process in Thailand*. Bangkok: Charoenwit Printing.
- Phrakhru Phisitbunyakorn (Thrapthawi Dhammatejo). (2022). *Methodes of Detaining Monks Accused of Criminal Offenses which Must be Detained under the Criminal Procedure Code*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Hunsu Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2005). *A Pattern of Conflict Management by Buddhist Peaceful Means: A Critical Study of Mae Ta Chang Watershed Chiang Mai*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Praithong, P. (2017). *Criminal Liability Presumption for Corporate Representative*. (Doctoral Dissertation). National Institute of Development Administration. Bangkok.
- Sittikorn, S. (2019). *The Desirable Process for Prosecuting Monks in the Present Thai Society*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

สันติวัตกรรมการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ*

Peace Innovation for Integrity Ecosystems Development Enhancing Integrity and Transparency Assessment: ITA

¹ชนิดา อาคมวัฒน์, พระธรรมวัชรบัณฑิต และ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์

¹Chanida Arkomwatthana, Phra Dhamvatcharabundit

and Khanthong Wattanapradit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: poniga99@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ 2) เพื่อนำเสนอสันติวัตกรรมการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research Design) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสารและเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 32 คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญจำนวน 8 คน และแบบประเมินความคิดเห็นกลุ่มผู้ใช้เครื่องมือ ITA จำนวน 20 องค์กร วิเคราะห์ผลเชิงคุณภาพด้วยอุปนัยวิธีและเชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตประกอบด้วย ภาวะผู้นำ ทิศทางและการกำหนดยุทธศาสตร์ โครงสร้าง การมอบหมายหน่วยงานรับผิดชอบ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานและการให้บริการ รวมถึงด้านบุคลากร วัฒนธรรมสุจริตในองค์กร และการสื่อสารสร้างการรับรู้ แนวคิดที่ใช้ในการเสริมสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อองค์กรสุจริต ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ การพัฒนาระบบราชการในปัจจุบัน ระบบนิเวศขององค์กร วัฒนธรรมองค์กร หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการเสริมสร้างให้เกิดองค์กรสุจริต คือ หลักปธาน 4 2) สันติวัตกรรมการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ มีความสัมพันธ์แบบบูรณาการของการจัดการองค์กรทั้งระบบ มีผู้นำในการถ่ายทอดค่านิยมร่วม มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเพื่อส่งเสริมและสนับสนุน โดยการนำหลักปธาน 4 มาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาให้เกิดองค์กรสุจริต ด้วยการปรับโครงสร้างรูปแบบวิธีการทำงานและการให้บริการที่ทันสมัย องค์ความรู้วิจัย คือ 7 หลักการร่วม 3 แนวทางการจัดการ และ 3 เป้าหมาย เรียกว่า Peace Innovation for Integrity Ecosystems Transformation สันติวัตกรรมการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบนิเวศองค์กรสุจริต

*Received June 11, 2023; Revised June 20, 2024; Accepted June 26, 2024

คำสำคัญ: สันตินวัตกรรม; ระบบนิเวศ; องค์กรสุจริต; การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) To study the factors of the ecosystems favorable to integrity organizations, as well as the related concepts; and 2) To present peace innovation for developing an ecosystems of integrity organizations in order to enhance the integrity and transparency assessment. The study used mixed-method research comprising qualitative and quantitative methods. The qualitative data were collected by documentary method, in-depth interviews with 32 persons, focus group discussion with 8 person, feedback evaluation form of ITA users with 20 agencies. The obtained data were analyzed by inductive method, mean, and standard deviation.

From the study, the following results are found: 1) The factors of the ecosystems favorable to integrity organizations, it was found in leadership, directions, strategies, the assignment of responsible agencies, digital technology for work and service, personnel, integrity culture and communication integrity perception. Concepts used to enhance an ecosystem that is favorable to the integrity organization include concepts of new public management, the development of the current bureaucratic system, an ecosystem of organization, and the organization's culture. *Padhāna* (effort) is a Buddhist peaceful means of developing an integrity organization. 2) An integrity organization ecosystems is an integrated relationship of organization and management. There is a leader in conveying shared values. There are departments related to the internal and external environment to promote and support. *Padhāna* (effort) is a Buddhist peaceful means of developing an integrity organization and reform work with a modern system. The body of knowledge obtained from the study consists of 7 components, 3 approaches, 3 goals they called 'Peace Innovation for Integrity Ecosystems Transformation.'

Keywords: Peace Innovation; Ecosystem; Integrity Organization; Integrity and Transparency Assessment

บทนำ

การทุจริตในสังคมไทย ในช่วงเวลาทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลเสียต่อประเทศอย่างมหาศาลและเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติ อาทิ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งทุกประเทศล้วนให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่ผ่านมามีประเทศไทยได้พยายามแก้ปัญหาการทุจริตในระดับประเทศมาอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าถูกกำหนดในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประเด็นการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. 2561 – 2580) (Office of the National Economic and Social Development Board, 2018) และแผนการปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ที่เป็นรูปธรรมที่สามารถป้องกันและปราบปราม

การทุจริตที่ทวีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2021)

สำหรับในหน่วยงานภาครัฐ ยังพบว่ารูปแบบการทุจริตมีความความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นจากเดิมที่เป็นการทุจริตทางตรง เช่น หน่วยงานภาครัฐประเภทหน่วยงานบริการ ยังพบปัญหา การรับสินบน จากการปฏิบัติหน้าที่ เช่น อนุมัติ อนุญาต การทุจริตต่อตำแหน่งราชการ การทุจริตในการจัดซื้อจัดจ้าง ยังพบการทุจริตใน แต่ละขั้นตอน เช่นการจัดทำร่างขอบเขตงาน การกำหนดราคากลาง การยื่นข้อเสนอราคา การพิจารณาผล ตลอดจนการบริหารสัญญาและการตรวจรับพัสดุ การไม่ดำเนินการตามกฎหมาย รวมถึงการไม่เปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ และต่อมาก็ปรับเปลี่ยนเป็นการทุจริตในรูปแบบเชิงนโยบายมากขึ้น มีกระบวนการแก้กฎหมายเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง การใช้อำนาจและอิทธิพลในการแทรกแซงกลไกทางกฎหมาย หรือกลไกในกระบวนการยุติธรรม การทำลายการตรวจสอบอำนาจรัฐ (Office of The National Anti - Corruption Commission, 2023) ระบบนิเวศไม่เอื้อต่อการตรวจสอบ และการปฏิบัติงานที่โปร่งใส รวมทั้งยังมีการทุจริตในระดับประเทศผ่านการให้สินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อประกอบธุรกิจ รวมถึงการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม อันเกิดจากที่บุคคลมีหน้าที่หรือสถานะมากกว่าหนึ่งสถานะ (การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการใดๆ ตามอำนาจหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม แต่กลับเข้าไปมีส่วนได้เสียกับกิจกรรม หรือการดำเนินการที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับตนเองหรือพวกพ้อง หรือทำให้การใช้อำนาจหน้าที่ การใช้ดุลพินิจเพื่อส่วนรวม เป็นไปโดยไม่สุจริต ก่อให้เกิดผลเสียต่อภาครัฐ) เป็นต้น (Office of The National Anti - Corruption Commission, 2023)

การแก้ไขปัญหาการทุจริตและสร้างระบบนิเวศที่โปร่งใส จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และสร้างความเชื่อมั่นเชื่อถือต่อประชาชน เช่น หน่วยงานภาครัฐประเภทต่างๆ ต้องมีการบริหารจัดการที่ดี อาทิ หน่วยงานบริการจะต้องโปร่งใส มีมาตรฐานและแนวทางตามที่กำหนด มุ่งเน้นการบริการประชาชน ตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาในเชิงพื้นที่และเป็นไปตามความต้องการของประชาชน ปราศจากการรับสินบน และการทุจริตต่อตำแหน่งราชการ อาทิ การอนุมัติ อนุญาต รวมไปถึงจนถึงการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า ไม่รั่วไหล เกิดประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองต่อการแก้ไข้ปัญหาของประชาชนได้อย่างแท้จริง

การผลักดันให้เกิด องค์กรสุจริต จึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่ต้องขับเคลื่อนและนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการสร้างองค์กรสุจริตในหน่วยงานภาครัฐ ที่มีหัวใจสำคัญคือมีระบบนิเวศที่ดี โดยเฉพาะเรื่อง ระบบของการทำงาน พฤติกรรมของคนและวัฒนธรรมสุจริตในองค์กร รวมถึงการเป็นองค์กรเปิด โปร่งใส และเปิดเผยข้อมูลทางการบริหารต่อสาธารณะเพื่อสะท้อนความโปร่งใสในมุมต่างๆ การจัดการความสัมพันธ์ในเชิงระบบนิเวศ ทั้งความสัมพันธ์ของการจัดรูปแบบงานและความสัมพันธ์ของการแสดงออกของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของคน และความสัมพันธ์ต่อผู้มารับบริการ ในองค์กรจึงมีความสำคัญยิ่ง ที่จะก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีอย่างยั่งยืน

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) ได้พัฒนาเครื่องมือการประเมินเชิงบวกเพื่อเป็นมาตรการป้องกันการทุจริตและเป็นกลไกในการสร้างความตระหนักให้หน่วยงานภาครัฐมีการดำเนินงานอย่างมีคุณธรรมและมีความโปร่งใส โดยใช้ชื่อว่า “การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA)” ซึ่งถือเป็นการยกระดับให้การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐให้เป็น “มาตรการป้องกันการทุจริตเชิงรุก” โดยมติดคณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้หน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานให้ความร่วมมือและเข้าร่วมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการ

ดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Office of The National Anti - Corruption Commission, 2023) รวมถึงยังได้เห็นชอบข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาคุณธรรมความโปร่งใส โดยมุ่งเน้นการรักษา แนวปฏิบัติที่ดีไว้และต่อยอดขยายผลการเปิดเผยข้อมูลของภาครัฐ ได้แก่ (1) เร่งส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และทักษะการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ การป้องกันการทุจริต และการให้บริการสาธารณะทางเว็บไซต์ของหน่วยงาน (2) ส่งเสริมสนับสนุนและให้คำแนะนำในด้านกระบวนการบริหารจัดการภายใน การสร้างวัฒนธรรมและระบบนิเวศภายในหน่วยงาน ให้กับหน่วยงานภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมายังไม่ได้มีการศึกษาระบบนิเวศขององค์กรสุจริตอย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยสันตินวัตกรรมการพัฒนากระบวนวิธีองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ จึงเป็นสิ่งสำคัญ การพัฒนาองค์กรโดยอาศัยหลักคุณธรรมบนพื้นฐานของหลักธรรมทางศาสนา สุจริต ไม่เห็นแก่ตัว ลดอคติ โดยมุ่งเจาะประเด็นศึกษาที่ สันติวิธี ซึ่งครอบคลุมในทุกหลักการและหลักธรรมทางศาสนา หรือที่เรียกว่า สันตินวัตกรรม เพื่อจะได้นำไปเป็นแนวคิดต้นแบบให้หน่วยงานภาครัฐสามารถนำไปกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบนิเวศเพื่อสร้างองค์กรสุจริตและเป็นพื้นฐานต่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริต อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัย แนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ
2. เพื่อนำเสนอสันตินวัตกรรมการพัฒนากระบวนวิธีองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research Design) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสารและเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยแบบสำรวจความเห็น โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการภาครัฐ แนวใหม่ (New Public Management) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาระบบราชการของประเทศไทย (โดยเฉพาะแผนแม่บทตามยุทธศาสตร์ชาติ แผนดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม แผนการพัฒนาระบบนิเวศภาครัฐ ระบบเปิดและการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย และการพัฒนานวัตกรรมการพัฒนาภาครัฐในปัจจุบัน) แนวคิดเกี่ยวกับระบบนิเวศขององค์กร (Organizational Ecosystems) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture) และแนวคิดกับพุทธสันติวิธี เพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง ที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องมากำหนดกรอบประเด็นคำถาม การตรวจคุณภาพเครื่องมือด้วยการตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) คำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistence : IOC) เครื่องมือวิจัยได้รับรองจริยธรรมการวิจัย จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใบบรรองที่ ว.17/2566

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยทำการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) โดนกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากร หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประสานและขับเคลื่อน ITA และกระบวนการกลุ่มการประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 32 คน ได้แก่

1) ผู้แทนผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐและผู้ประสานงานและขับเคลื่อนการประเมิน ITA ของหน่วยงานภาครัฐประเภทหน่วยงานภาครัฐระดับต่ำกว่ากรม ที่ยังมีหน่วยงานในกำกับยังได้รับผลการประเมินไม่ถึง 70 คะแนน จำนวน 3 คน

2) ผู้แทนผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐและผู้ประสานงานและขับเคลื่อนการประเมิน ITA ของหน่วยงานภาครัฐประเภทหน่วยงานภาครัฐระดับกรม ที่มีผลการประเมินในระดับ 95 คะแนนขึ้นไป จำนวน 3 คน

3) ผู้บริหารสำนักงาน ป.ป.ช. ในฐานะหน่วยงานกำกับติดตามในภาพรวมของประเทศ จำนวน 2 คน

4) เครือข่าย ITA ด้วยกระบวนการกลุ่มการประชุมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 20 คน

5) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาที่ผ่านคุณสมบัติตามเกณฑ์คัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 1 รูป ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการหลักพุทธสันติวิธีกับศาสตร์สมัยใหม่ที่น่าสนใจในการพัฒนาสันติวัฒนธรรมการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญด้านระบบนิเวศ การป้องกันการทุจริต และการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 3 คน เพื่อยกร่างระบบนิเวศองค์กรสุจริตที่มีองค์ประกอบของความสัมพันธ์แบบบูรณาการของการจัดการองค์กร บุคลากร วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม ที่ช่วยส่งเสริมและผลักดันให้บุคลากรภาครัฐสามารถแสดงพฤติกรรมที่คาดหวังเอื้อต่อการให้เกิดองค์กรสุจริต ที่จะยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐได้

ขั้นตอนที่ 5 ยกร่างสันติวัฒนธรรมการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ และจัดทำสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญที่หลากหลายสาขาและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริต จำนวน 8 คน เพื่อรับรองการออกแบบสันติวัฒนธรรมการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

ขั้นตอนที่ 6 ปรับปรุงร่างสันติวัฒนธรรมการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ และนำสันติวัฒนธรรมที่ได้พัฒนาแล้วไปให้ผู้ใช้อำนาจ ITA ทำการประเมิน

ขั้นตอนที่ 7 การวิจัยเชิงปริมาณ ขั้นตอนนี้เป็นการนำตัวอย่างร่างชุดความคิด คือระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ และแนวทางการนำสันติวัฒนธรรมการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตไปใช้ในการยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานหน่วยงานภาครัฐ ให้ผู้บริหารและเครือข่าย ITA สะท้อนผล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร เครือข่าย ITA ที่จะนำร่างโมเดลต้นแบบแผนหรือทิศทางการจัดระบบนิเวศองค์กรสุจริตที่หน่วยงานภาครัฐสามารถนำไปประยุกต์ใช้จัดทำคำของบประมาณเพื่อนำการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตไปสู่การปฏิบัติ จำนวน 20 องค์กร โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือวิจัย คือ แบบวัดการสะท้อนผลต่อร่างโมเดลต้นแบบ แผน หรือ ทิศทางการจัดระบบนิเวศองค์กรสุจริตที่หน่วยงานภาครัฐสามารถนำไปประยุกต์ใช้จัดทำคำของบประมาณเพื่อนำการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตไปสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 8 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำมาจัดเรียงเรียงประเด็นความสอดคล้อง ความเห็นที่แตกต่าง และใช้วิธีพหุวิธี ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การตรวจทาน ด้วยข้อมูล ตรวจทานด้วยแหล่งผู้ให้ข้อมูล และตรวจทานด้วยวิธีการเก็บข้อมูล นำสรุปผลการวิจัยโดยใช้การ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติพื้นฐาน ค่าร้อยละ (Percentage: %) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) รวบรวมรายงานผลสรุปผลการวิจัยด้วยอุปนัยวิธี

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมิน คุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์กลุ่มองค์กรที่ได้รับการประเมิน ITA ที่มีคะแนนในระดับที่เกิน 95 และไม่ถึง 70 คะแนน ได้สะท้อน ถึงปัญหาอุปสรรคที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น หน่วยงานไม่มี ทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ผู้นำไม่ให้ความสำคัญ ขาดหน่วยงานเจ้าภาพ บุคลากรไม่มี ชีตสมรรถนะ ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ยังมีมุมมองและทัศนคติแบบเก่า ไม่ปรับตัว ขาดการเสริมสร้างวัฒนธรรมสุจริต โครงสร้างและระบบการทำงานล่าช้าไม่นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ ไม่คล่องตัว รวมถึงยังไม่พัฒนาประสิทธิภาพ การให้บริการประชาชนและผู้มาติดต่อเท่าที่ควร ยังคงมีการอาศัยอำนาจ ตำแหน่งหน้าที่ ก่อให้เกิดการใช้ ดุลพินิจ การเรียกรับสินบน นำมาซึ่งการทุจริต ตรวจสอบไม่ได้ ไม่เปิดเผยข้อมูล ส่งผลให้ประชาชนไม่ไว้วางใจ ส่วนปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตประกอบด้วย ภาวะผู้นำ ทิศทางและการกำหนด ยุทธศาสตร์ โครงสร้าง การมอบหมายหน่วยงานรับผิดชอบ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานและ การให้บริการ รวมถึงด้านบุคลากร วัฒนธรรมสุจริตในองค์กร และการสื่อสารสร้างการรับรู้ แนวคิดที่ใช้ในการ เสริมสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อองค์กรสุจริต ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภาครัฐ แนวใหม่ การพัฒนา ระบบราชการในปัจจุบัน ระบบนิเวศขององค์กร วัฒนธรรมองค์กร หลักพุทธสันติวิธีที่ เอื้อต่อการเสริมสร้างให้ เกิดองค์กรสุจริต คือ หลักปธาน 4

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและ ความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์แบบบูรณาการของการจัดการ องค์กร บุคลากร วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม ที่ช่วยส่งเสริมและผลักดันให้บุคลากรภาครัฐสามารถแสดง พฤติกรรมที่คาดหวังเอื้อต่อการให้เกิดองค์กรสุจริต ดังต่อไปนี้

1. ผู้นำ (Leader) ถ่ายทอดค่านิยมร่วม ประสานให้สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก ประสานเกื้อหนุนกันให้เกิดความเป็นองค์กรสุจริต ให้บริการผู้มารับบริการจากหน่วยงานภาครัฐ ด้วยความเป็น ธรรม

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ งานยุทธศาสตร์ งานเทคโนโลยีและ สารสนเทศ งานการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคล งานตามภารกิจหลักและงานสนับสนุน งานงบประมาณ จัดซื้อจัดจ้าง งานพัสดุ งานป้องกันและเฝ้าระวังการทุจริต และงานการตรวจสอบภายใน

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ งานการให้บริการตามภารกิจหลักซึ่งต้อง จัดการผู้มารับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

4. การนำหลักปธาน 4 มาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาให้เกิดองค์กรสุจริต ทั้งมิติของความเพียรตั้งมั่น ให้เกิดองค์กรสุจริต เป็นค่านิยมหลักในองค์กร มีกลไกการเฝ้าระวัง ป้องกันการทุจริต การจัดการการทุจริต

อย่างเป็นรูปธรรม มีสภาพแวดล้อมที่โปร่งใส และมีความเพียรในการสร้างวัฒนธรรมสุจริตในองค์กรอย่างต่อเนื่องยั่งยืน

5. การปรับโครงสร้างรูปแบบวิธีการทำงานและการให้บริการที่ทันสมัย (New Modern) และการปรับเปลี่ยนสู่องค์กรดิจิทัล (Transform to Digital) ซึ่งเป็นเงื่อนไขความสำเร็จของระบบนิเวศองค์กรสุจริต กำหนดขีดสมรรถนะใหม่ และวัฒนธรรมสุจริต เพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนองค์กร

โดยการจัดการระบบนิเวศองค์กรสุจริต ต้องอาศัยการวิเคราะห์องค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่กระบวนการการตัดสินใจในเชิงบริหาร ที่จะช่วยให้หน่วยงานได้มาซึ่งทิศทาง แนวทางการดำเนินการในแต่ละช่วงเวลาที่จะทำให้หน่วยงานบรรลุถึงเป้าประสงค์ที่คาดหวัง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรสุจริต หรือการผ่านการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐ โดยมีการดำเนินการและมีแนวทางอย่างเป็นระบบ เพื่อที่หน่วยงานจะได้นำไปใช้ในการตัดสินใจ จัดสรรทรัพยากร งบประมาณ และเตรียมความพร้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

ดังนั้น การพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริต ให้บรรลุเป้าหมาย ต้องอาศัยการวิเคราะห์องค์กรอย่างรอบด้านประสานความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับผู้บริหารทุกระดับโดยเริ่มจากการวิเคราะห์ภารกิจและร่วมกัน ตั้งคำถามว่าจะก้าวไปสู่การเป็นองค์กรสุจริตอย่างไร ตามแนวทางดังนี้

1. ผู้นำมีสติ ตื่นรู้ เข้าใจบริบทของการเปลี่ยนแปลง สื่อสารค่านิยมร่วม กำหนดพันธะสัญญา ถ่ายทอดเป้าหมายในการก้าวไปสู่การเป็นองค์กรสุจริต ปรับรูปแบบการบริหาร กระจายอำนาจ

2. ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ปรับตัวสู่การบริหารงานรูปแบบใหม่ด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล ออกแบบระบบการเชื่อมโยงงานทั้งงานหลักและงานสนับสนุนอย่างเป็นระบบ

3. มียุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสู่องค์กรสุจริตที่ชัดเจน วิเคราะห์สภาพแวดล้อมประกอบด้วยสถานการณ์ข้อมูลข้อร้องเรียนการทุจริต สถานการณ์การรับสินบนที่พบในปัจจุบัน ค่าคะแนนการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ กรอบการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ มี ITA Check List องค์กรว่าเกี่ยวข้องกับการพัฒนาส่วนงานใดขององค์กร รวมถึงวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายนอก ที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาล ความท้าทายเชิงนโยบาย ความท้าทายด้านการพัฒนาระบบราชการในปัจจุบัน ความคาดหวังของสังคมและประชาชนผู้มารับบริการ ส่วนสภาพแวดล้อมทางการบริหาร อาทิ การจัดโครงสร้างหน่วยงาน การจัดระบบงานทรัพยากรบุคคล วัฒนธรรมหน่วยงาน งบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวกและสนับสนุน ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ช่องว่าง (GAP) ขององค์กร เป้าประสงค์ (Goal) ทิศทางการดำเนินงานที่พึงประสงค์อย่างเป็นรูปธรรม (Direction)

4. การคัดเลือกกระบวนการอย่างมีนัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริต (Selected Areas)

5. การวิเคราะห์และออกแบบ รูปแบบการบริหารงานใหม่ กระบวนการทำงานเชิงดิจิทัล พร้อมกำหนดขีดสมรรถนะใหม่ และวัฒนธรรมสุจริต

6. การแปลงแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตไปสู่การปฏิบัติ ด้วยการกำหนดแผนงานหรือบูรณาการแผนงาน โครงการ จัดสรรงบประมาณ ทรัพยากรการบริหาร และผลักดันมาตรการสนับสนุนอื่นๆ (Issues Flagship Projects)

7. การกำกับ ติดตาม ประเมิน เป็นระยะ เพื่อจะได้ทราบถึงผลการดำเนินงาน ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค อันจะได้นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนทิศทาง กิจกรรมการดำเนินงานของหน่วยงานให้เหมาะสม และประสบผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป การจัดการระบบนิเวศองค์กรสุจริตนั้น เป็นขั้นตอนและกระบวนการทางการบริหารที่ต่อเนื่องและจัดการความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมในหน่วยงานรวมถึงกำหนดวัฒนธรรมสุจริตในหน่วยงานที่ชัดเจน

การสะท้อนผลการประเมินของผู้บริหารและเครือข่าย ITA จำนวน 20 องค์กร ในการไปใช้ในการต่อยอด ขยายผลสู่การจัดทำคำของบประมาณแบบบูรณาการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการตามประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สะท้อนผลการประเมินได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการสะท้อนผลการประเมินของผู้บริหารและเครือข่าย ITA

ลำดับ	ประเด็นการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1.	เป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ อย่างยั่งยืน	4.9	0.33	มากที่สุด
2.	เป็นกรอบแนวทางให้ผู้บริหารได้เข้าใจและมองภาพองค์รวมของสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในหน่วยงาน ที่จะส่งผลให้เกิดองค์กรสุจริต	4.7	0.48	มากที่สุด
3.	เป็นกรอบแนวทางในการคัดเลือกกระบวนการ/ภารกิจ อย่างมีนัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริต (Selected Areas)	4.8	0.42	มากที่สุด
4.	เป็นกรอบแนวทางสำคัญในการวิเคราะห์รูปแบบการทำงาน/การให้บริการ แบบดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างระบบนิเวศองค์กรสุจริต (Selected Digital Service Areas)	4.7	0.48	มากที่สุด
5.	เป็นกรอบแนวทางในการแปลงระบบนิเวศองค์กรสุจริตไปสู่การปฏิบัติด้วยการจัดทำงบประมาณแบบบูรณาการ และการจัดสรรทรัพยากรการบริหาร (Issues Flagship Projects)	4.9	0.33	มากที่สุด
6.	เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำมาตรการสนับสนุน	4.7	0.48	มากที่สุด
7.	เป็นกรอบแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรสนับสนุน	4.8	0.42	มากที่สุด
8.	เป็นกรอบแนวทางในการกำหนดเจ้าภาพและผู้รับผิดชอบ	4.9	0.33	มากที่สุด
9.	เป็นกรอบแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพภาวะผู้นำของผู้บริหารระดับสูงและ ITA Team	4.9	0.33	มากที่สุด
10.	เป็นกรอบแนวทางในการเสริมสร้างขีดสมรรถนะใหม่และวัฒนธรรมใหม่ในองค์กร	4.8	0.42	มากที่สุด

จากการประเมินของผู้บริหารและเครือข่าย ITA จำนวน 20 องค์กร ข้างต้นพบว่า สามารถนำไปต่อยอดขยายผลได้ อยู่ระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.8 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ระดับ 0.42 โดยสามารถนำแนวทางแนวทางที่หน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่าย ITA สามารถประยุกต์ใช้และนำไปสู่ปฏิบัติ (Implementation) ได้ในหลายๆ มิติ อาทิ นำไปบูรณาการและจัดทำเป็นแผนการพลิกโฉมปรับระบบนิเวศองค์กรสุจริต และนำไปของงบประมาณแบบบูรณาการ ตามที่มติคณะรัฐมนตรีกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐจะต้องมีค่าคะแนนการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐในระดับ 85 คะแนนขึ้นไป ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐสามารถจัดทำคำของบประมาณแบบบูรณาการภายใต้แผนการป้องกัน

และปราบปรามการทุจริต เพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณ แผนงานโครงการ ในการพัฒนาระบบนิเวศและยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐอย่างยั่งยืนได้

องค์ความรู้ใหม่

สันติวัตกรรมการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบนิเวศองค์กรสุจริต เรียกว่า Peace Innovation for Integrity Ecosystems Transformation Model

Picture 1: Peace Innovation for Integrity Ecosystems Transformation Model

Peace Innovation for Integrity Ecosystems Transformation Model ประกอบด้วย “7 หลักการร่วม 3 แนวทาง 3 เป้าหมาย” ได้แก่

7 หลักการร่วม (Core Value) 7 Smarts ได้แก่ 1) Smart Leadership: การนำที่มีวิสัยทัศน์และจริยธรรม 2) Smart Strategy: บูรณาการยุทธศาสตร์เสริมสร้างองค์กรสุจริต 3) Smart Service Digital: การให้บริการสุจริตด้วยระบบดิจิทัล 4) Smart Work: โครงสร้างและระบบงานสุจริต 5) Smart People: ทักษะความคิดผู้ปฏิบัติงานยุคใหม่ 6) Smart Integrity Culture : วัฒนธรรมองค์กรสุจริต 7) Smart Stakeholder Engagement: ความสัมพันธ์ที่มีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3 แนวทาง ได้แก่ การบริหารรูปแบบใหม่ (New Model) กระบวนการทำงานดิจิทัลรูปแบบใหม่ (New Service Digital) วัฒนธรรมใหม่ (New Culture) ซึ่งเป็นมุมมองด้านการจัดการภายในองค์กรอันประกอบด้วย

- Selected Areas/Issues Flagship Project การวิเคราะห์งานและระบบนิเวศที่มีนัยสำคัญส่งผลต่อการเกิดองค์กรสุจริตโดยเฉพาะงาน บริการ อนุมัติ อนุญาต ที่เสี่ยงต่อการทุจริต และการรับสินบน
- กำหนด New Model การบริหารและการทำงานรูปแบบใหม่ ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีและทิศทางการจัดการภาครัฐรวมถึงแนวทางในการพัฒนาระบบราชการในปัจจุบัน
- กำหนด New Service Digital กระบวนการทำงานดิจิทัลรูปแบบใหม่ มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนองค์กรภาครัฐสู่การดำเนินงานในรูปแบบดิจิทัล ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมมาสนับสนุนการดำเนินงาน

- กำหนดวัฒนธรรมองค์กรใหม่ โดยเฉพาะวัฒนธรรมสุจริต พร้อมกับการตั้งเป้าหมายองค์กรสุจริตที่เอื้อต่อการเกิดองค์กรสุจริต เกิดสันติ และเชื่อมั่น เชื่อถือ และสามารถยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

3 เป้าหมายได้แก่ องค์กรสุจริต (Integrity) สันติ (Peace) เชื่อมั่น (Trust) หลักธรรมที่นำมาใช้ คือ ปธาน 4 ได้แก่ สัณฺหวรปธาน (Prevent) ปหานปธาน (Abandon) ภาวนาปธาน (Develop) และ อานุรักษนาปธาน (Maintain) เพื่อให้องค์กรภาครัฐสามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาาระบบนิเวศองค์กรสุจริต จึงกำหนดแนวทางบูรณาการความสัมพันธ์การจัดการองค์กร บุคลากร วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม ที่ช่วยส่งเสริมและผลักดันให้บุคลากรภาครัฐสามารถแสดงพฤติกรรมที่คาดหวังเอื้อต่อการเกิดองค์กรสุจริต อันจะส่งผลให้เกิดการยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ อย่างเป็นระบบและยั่งยืน ตามแนวทางการพัฒนา 7 นวัตกรรม ดังนี้

นวัตกรรมที่ 1 : การพัฒนาวิสัยทัศน์และจริยธรรมสำหรับผู้บริหารระดับสูง

การพัฒนาวิสัยทัศน์และจริยธรรมสำหรับผู้บริหารระดับสูง เพื่อให้ผู้บริหารสามารถบริหารและกำหนด ทิศทาง การขับเคลื่อนองค์กร ที่ทรงพลัง (Strong Policy) ตามแนวทางการทางพัฒนาประเทศและบริบทสากล (Vision and Strategic Management) เชื่อมโยงงานภายในองค์กร และเชื่อมโยงงานระหว่างองค์กร กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่างๆ สร้างสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศในการทำงาน (Ecosystems) ที่เอื้อให้บุคลากรกลุ่มต่างๆ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ ประสานความร่วมมือ (Collaboration) การสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบร่วม (Co Creation) กระจายอำนาจ (Decentralization) ให้มีโครงสร้างและระบบการทำงานที่เหมาะสมปรับตัวกับความคาดหวังและการทำงานใหม่ (Move Fast) มีการใช้งบประมาณในภาพรวมให้โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ (Financial Management) รวมทั้งกำหนดทิศทางและกำกับดูแลการบริหารและพัฒนาบุคลากร (People Management) สร้างแรงบันดาลใจ สร้างคุณค่าการเป็นองค์กรสุจริต เชื่อมโยงกับเป้าหมายการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสได้

นวัตกรรมที่ 2 : บูรณาการยุทธศาสตร์เสริมสร้างองค์กรสุจริต

การบูรณาการยุทธศาสตร์เสริมสร้างองค์กรสุจริต เพื่อกำหนด ทิศทาง การขับเคลื่อนองค์กรที่ทรงพลัง (Strong Policy) ด้วยการบูรณาการยุทธศาสตร์ ที่ส่งเสริมและสนับสนุนต่อการพัฒนาองค์กรสุจริต รวมถึงการยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ได้อย่างยั่งยืน โดยยึดโยงกับเป้าหมายองค์กรและวิเคราะห์ผลของการประเมินที่ผ่านมา (Feedback to Improve) เพื่อที่จะสามารถบูรณาการแผนงาน กำหนดโครงการ งบประมาณ และจัดสรรทรัพยากรให้รองรับกระบวนการที่ต้องปรับปรุงและพัฒนา อาทิ การพัฒนาการปฏิบัติงานและระบบงานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนาบุคลากร การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร หรือการส่งเสริมสภาพแวดล้อมระบบนิเวศในองค์กร ด้วยการบูรณาการยุทธศาสตร์ (Integrated Plan) ที่มีในองค์กร อาทิ แผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี แผนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ แผนการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคล แผนพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร แผนการพัฒนากฎเกณฑ์อาคารสถานที่ แผนการสื่อสารองค์กร รวมถึงการวิเคราะห์เป็นแผนงบประมาณประจำปี ทั้งในระยะสั้น และระยะยาวได้ และสามารถประมวลและถ่ายทอดเป้าหมายสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการการพัฒนาาระบบนิเวศองค์กรสุจริต ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว (Long Term Strategy) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐได้อย่างเป็นรูปธรรม (Transparent) และมีระบบการติดตามความสำเร็จของการพัฒนาที่ชัดเจน

นวัตกรรมที่ 3 : การให้บริการสุจริตด้วยระบบดิจิทัล

i-Smart Service Digital คือการให้บริการสุจริตด้วยระบบดิจิทัล (Integrity Smart Service Digital) เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีสภาพแวดล้อมและระบบการทำงานที่เอื้อต่อการให้บริการที่มีความเป็นเลิศ ด้วยการให้บริการดิจิทัล (Digital Excellence in Service) การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล (Efficient and Effective Work) มีมาตรฐาน (Standard) รวดเร็ว (Fast) โปร่งใส (Integrity) ลดการใช้ดุลพินิจ (Discretion Accountability) เท่าเทียม (Equal Treatment) ลดภาระ (Work Simplification) ประชาชนเข้าถึงข้อมูลการบริการได้อย่างสะดวก (Convenience) บุคลากรสามารถให้บริการและแสดงทักษะดิจิทัลออกมาอย่างมีประสิทธิภาพ ยึดมั่นในค่านิยมการทำงานเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม โดยกำหนดให้เป็นหลักการร่วมของหน่วยงาน และรณรงค์ กระตุ้นให้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเพื่อให้ทันต่อสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว เชื่อมโยงกับเป้าหมายการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสได้

นวัตกรรมที่ 4 : โครงสร้างและระบบงานสุจริต

Work Smart โครงสร้างและระบบงานสุจริต เพื่อนำการเปลี่ยนผ่าน (Transformation) โครงสร้างรูปแบบวิธีการทำงานภายใน อาทิ งานการเงิน งบประมาณ พัสดุการจัดซื้อจัดจ้าง การบริหารงานบุคคล การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารองค์กร การตรวจสอบภายใน รวมไปถึงจนถึงการตรวจสอบและการเฝ้าระวังการทุจริต ให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงกับเป้าหมายการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสได้

นวัตกรรมที่ 5 : ทักษะความคิดผู้ปฏิบัติงานยุคใหม่

Smart People Re-Think Re-Design การพัฒนาทักษะความคิดผู้ปฏิบัติงานยุคใหม่อย่างชาญฉลาด ด้วยทักษะความคิดสำหรับผู้ปฏิบัติงานยุคใหม่ การให้บริการประชาชนด้วยความโปร่งใส ลดการใช้ดุลพินิจท่ามกลางความท้าทายในยุคดิจิทัลและศตวรรษที่ 21 รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อม และระบบการทำงานทั้งทางกายภาพ และจิตวิทยาที่เหมาะสมจะช่วยส่งเสริมและผลักดันให้บุคลากรภาครัฐสามารถแสดงพฤติกรรมที่คาดหวังตามกรอบทักษะ (Skillsets) และกรอบความคิด (Mindsets) ออกมาได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อเนื่อง และยั่งยืน จนกลายเป็นวัฒนธรรม เชื่อมโยงกับเป้าหมายการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสได้

นวัตกรรมที่ 6 : วัฒนธรรมองค์กรสุจริต

i-Culture : Passion Never Stop วัฒนธรรมองค์กรสุจริต เป็นกรอบแนวทาง วิธีการดำเนินชีวิตในองค์กร ที่มีสมาชิกต้องยึดถือเป็นบรรทัดฐานให้ปฏิบัติร่วมกัน มีการถ่ายทอด เผยแพร่ สร้างความรู้สึก ความเชื่อ ความเข้าใจ และค่านิยม แก่สมาชิก เพื่อให้เกิดบุคลิกขององค์กร ที่สมาชิกทุกระดับทั่วทั้งองค์กรได้ยึดถือ ส่งผลต่อการสร้างการเรียนรู้และสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ส่งผลให้สมาชิกและองค์กร โดดเด่น แตกต่างไปจากองค์กรอื่น สร้างความเชื่อมั่น สร้างแรงบันดาลใจ มีความภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานในองค์กร อีกทั้งยังส่งเสริมและสนับสนุนยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ขององค์กร รวมทั้งสอดคล้องกับความคาดหวัง โอกาสและสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร และ เชื่อมโยงกับเป้าหมายการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสได้

นวัตกรรมที่ 7 : ความสัมพันธ์ที่มีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่มีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และการรับรู้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน ได้แก่สมาชิกทุกคน ทุกระดับในองค์กร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก ได้แก่ ประชาชนที่มาติดต่อมารับบริการ หน่วยงานที่มาติดต่อมารับบริการ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และ

เอกชน ที่เป็นนิติบุคคล และ ไม่เป็นนิติบุคคล รวมถึงสาธารณชน ให้รับรู้ รับทราบ แนวทางการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานของหน่วยงาน ขององค์กรที่ชัดเจน จนยอมรับและเปลี่ยนแปลงมุมมอง มีความเชื่อถือ และเชื่อมั่นการทำงานที่โปร่งใส ของหน่วยงาน และเชื่อมโยงกับเป้าหมายการประเมินคุณธรรมและความ โปร่งใสได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับ การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ประกอบไปด้วยปัจจัย 3 ด้าน คือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านสภาพแวดล้อมภายใน และด้านสภาพแวดล้อมภายนอก ด้านภาวะผู้นำ ได้แก่ ภาวะ ผู้นำของผู้บริหารระดับสูงที่มีความเข้าใจ มุ่งมั่น ให้ความสำคัญ กำหนดเป้าหมายขององค์กร สนับสนุนและ ส่งเสริมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส มอบหมายงาน กำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน มีความเข้าใจ ต่อกรอบและเกณฑ์การประเมินที่ให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการภายในองค์กร การปรับปรุงและพัฒนา ประสิทธิภาพของงานบริการและให้ความสำคัญต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเปิดเผยข้อมูลผลการดำเนินงาน ขององค์กรต่อสาธารณะ รวมถึงการมีกลไกแนวทางการป้องกันการทุจริตอย่างเป็นรูปธรรม ด้านสภาพแวดล้อมภายใน เกี่ยวข้องกับนโยบายและเป้าหมาย แนวทางและวิธีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว ไม่ล่าช้า ทันสมัย มีการเชื่อมโยงและการจัดการความสัมพันธ์ของงานที่เชื่อมโยงงานระหว่าง องค์กรกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่างๆ และการเปิดเผยข้อมูลเพื่อบรรลุเป้าหมายการประเมิน คุณธรรมและความโปร่งใส และมีการบูรณาการนโยบายขององค์กรกับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส รวมถึงจัดระบบโครงสร้างองค์กร สร้างระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม พัฒนาระบบการทำงานรูปแบบดิจิทัล ที่รวดเร็ว สุจริต โปร่งใส ลดการใช้ดุลพินิจ ประสานความร่วมมือ เอื้อต่อการแสดงออกถึงพฤติกรรมและ วัฒนธรรมสุจริต มีความรับผิดชอบร่วม ปฏิบัติงานอย่างอย่างเต็มศักยภาพ มุ่งเน้นผลงานที่เป็นเลิศ และมุ่งเน้น การให้บริการที่มีคุณภาพ ส่งผลให้เกิดการยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงาน ของหน่วยงานภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม ด้านสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ การจัดการและสร้างการรับรู้ต่อ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก ผู้มาติดต่อ ผู้มารับบริการ การพัฒนาช่องทางการเข้าถึงข้อมูล การรับฟังความ คิดเห็น และกระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณะ ตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สร้างความ เข้าใจ ยอมรับเชื่อถือและเชื่อมั่นต่อการทำงานขององค์กร

ทั้งนี้ ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและ ความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ทั้ง 3 ด้านดังกล่าว เป็นไปตามทิศทางของการปรับปรุง ระบบและวิธีการทำงานตามรูปแบบการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพของ หน่วยงานภาครัฐให้มีการทำงานแบบมุ่งเน้นผลงาน มีรูปแบบการทำงานที่ทันสมัย นำวิธีการทำงาน ของหน่วยงานภาคเอกชนมาใช้หรือให้ภาคเอกชนดำเนินการ รวดเร็ว เน้นการบริหารแนวราบ ลดขั้นตอน ลดสายการบังคับบัญชา กระจายอำนาจ อีกทั้งให้ความสำคัญต่อคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงมุ่งเน้นการ ให้บริการประชาชนอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับแนวคิด ของ Ewan Ferlie ที่ได้สำรวจแนวความคิดและ จัดแบ่งประเภทแนวทางของการจัดการภาครัฐ แนวใหม่ออกเป็น 4 แนวทางใหญ่ๆ กล่าวคือ 1) การปรับปรุง ประสิทธิภาพ (Efficiency Drive) ความทันสมัย เชิงรุก คำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน 2) การลดขนาด และการกระจายอำนาจ (Downsizing and Decentralization) เปิดให้กลไกตลาดเข้ามาทดแทนภาครัฐ ทำสัญญาข้อตกลง (Contractualism) 3) การมุ่งสู่ความเป็นเลิศ (In Search of Excellence) ให้ความสำคัญ กับวัฒนธรรมองค์กร ค่านิยม และจรรยาบรรณวิชาชีพ และการบริหารความเปลี่ยนแปลง 4) การให้

ความสำคัญต่อการบริการประชาชน (Public Service Orientation) (Ferlie, and Ongaro, 2022) อันเป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นคุณภาพของการดำเนินงาน หรือการให้ความสำคัญต่อความพึงพอใจของลูกค้าผู้รับบริการเป็นอันดับแรก รวมถึงสอดคล้องกับกลุ่มนักวิชาการที่มุ่งอธิบายปรากฏการณ์ของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ อาทิ Christopher Hood มองว่าการจัดการภาครัฐต้องเร่งสร้างขีดความสามารถ และพัฒนาประสิทธิภาพและสมรรถนะในการบริหารให้สามารถตอบโจทย์บริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นรัฐที่สามารถแข่งขันได้ และใช้โอกาสจากการพัฒนาเทคโนโลยีปรับเปลี่ยนโฉมการทำงานของภาครัฐให้บรรลุผลสูงสุด (Hood, 1991) เป็นต้น สำหรับหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ คือ หลักปธาน 4 ซึ่งเป็นหลักพุทธสันติวิธีที่เกี่ยวข้องกับหลักความเพียร หรือความพยายามที่จะกระทำโดย ไม่ลดละ ไม่ย่อท้อ ที่จะสร้างสภาพแวดล้อมและผลักดันให้เกิดการปรับระบบนิเวศสุจริต รวมถึงมีความสำคัญในเชิงของการป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดการทุจริต รวมถึงการปฏิบัติตนให้ไกลจากอกุศลหรือความผิด เพื่อให้ กาย วาจา ใจ สุจริต ส่งผลต่อการส่งมอบการให้บริการที่สุจริต ไม่ฉกฉวยผลประโยชน์ของส่วนรวมมาเป็นของตน ทั้งนี้ เพราะ หลักปธาน 4 หรือความเพียร 4 ประการ สามารถสังเคราะห์แนวทางตามหลักการไปใช้ได้ประเด็นต่างๆ อาทิ สังวรปธาน คือ การเพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น นำไปปรับใช้ในการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริต รวมทั้งการปรับโครงสร้างการทำงาน ลดการใช้ดุลพินิจและการนำนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาการให้บริการและการปฏิบัติงาน ปหานปธาน เพียรละหรือเพียรกำจัด การเพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นำไปปรับใช้ด้าน การพัฒนากลไกการเฝ้าระวัง ไม่ให้เกิดการทุจริต การแก้ปัญหาการทุจริตที่มีประสิทธิภาพ ภาวนापธาน เพียรเจริญหรือการเพียรทำกุศลธรรม ให้เกิดมีนำไปปรับใช้ในการพัฒนาบุคลากรที่มีอยู่ในองค์กรให้ มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต มองประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และอนุรักษนาปธาน เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบูรณ์ นำไปปรับใช้ในการถ่ายทอดค่านิยมร่วมและเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร” ให้เกิดขึ้นและเพียรรักษาคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต จากรุ่น สู่รุ่น ให้มั่นคงอยู่ตลอดไป อย่างยั่งยืน (Office of The National Anti - Corruption Commission, 2020) สอดคล้องกับ Phramaha Hansa Dhammhaso (2013) ที่ได้กล่าวถึง หลักพุทธสันติวิธีสามารถแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ กล่าวคือ 1. พุทธสันติวิธีในฐานะเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง 2. พุทธสันติวิธีในฐานะเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต และ 3. พุทธสันติวิธีในฐานะเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องความต้องการ สำหรับการนำหลักพุทธสันติวิธีมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยสันติวัฒนธรรมการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ได้นำหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หลักปธาน 4 หรือความเพียร 4 ประการ มาใช้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือการจัดการเพื่อพัฒนาให้เกิดระบบนิเวศองค์กรสุจริต และนำมาใช้ในฐานะเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในองค์กรรวมถึงถ่ายทอดค่านิยมร่วมและเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กร เพื่อผลักดันให้เกิดยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า พบว่าสันติวัฒนธรรมการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ มีความสัมพันธ์แบบบูรณาการของการจัดการองค์กรทั้งระบบ มีผู้นำในการถ่ายทอดค่านิยมร่วม มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเพื่อส่งเสริมและสนับสนุน ทั้งนี้เพราะ สันติวัฒนธรรมคือกระบวนการด้านความคิด และการพัฒนา และการหาแนวทางใหม่ๆ ด้วยการใช้พุทธสันติวิธี เป็นเครื่องมือในการพัฒนาระบบนิเวศ โดยนำหลักปธาน 4 มาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาให้เกิดองค์กรสุจริต ด้วยการปรับโครงสร้างรูปแบบวิธีการทำงานดิจิทัลและการให้บริการที่ทันสมัย ตามแนวทาง 7 หลักการร่วม 3 แนวทางการจัดการ

และ 3 เป้าหมาย เรียกว่า Peace Innovation for Integrity Ecosystems Transformation สันตินวัตกรรม การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบนิเวศองค์กรสุจริต โดย 7 หลักการร่วม (Core Value) **7 Smarts** ได้แก่ 1) Smart Leadership: การนำที่มีวิสัยทัศน์และจริยธรรม 2) Smart Strategy: บูรณาการยุทธศาสตร์เสริมสร้างองค์กรสุจริต 3) Smart Service Digital: การให้บริการสุจริตด้วยระบบดิจิทัล 4) Smart Work: โครงสร้างและระบบงานสุจริต 5) Smart People: ทักษะความคิดผู้ปฏิบัติงานยุคใหม่ 6) Smart Integrity Culture : วัฒนธรรมองค์กรสุจริต 7) Smart Stakeholder Engagement: ความสัมพันธ์ที่มีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3 แนวทาง ได้แก่ การบริหารรูปแบบใหม่ (New Model) กระบวนการทำงานดิจิทัลรูปแบบใหม่ (New Service Digital) วัฒนธรรมใหม่ (New Culture) และ 3 เป้าหมายได้แก่ องค์กรสุจริต (Integrity) สันติ (Peace) เชื่อมั่น (Trust) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับที่ Denhardt and Denhardt (2015) ได้สังเคราะห์ไว้ว่า การจัดการภาครัฐในปัจจุบัน จะต้องมุ่งเน้นการคิดเชิงกลยุทธ์ มีบริบทสากล ทันสมัย รวดเร็ว เท่าทันต่อสถานการณ์ มุ่งผลประโยชน์สาธารณะและการให้บริการไม่ใช่สายการบังคับบัญชา ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมที่มีต่อสาธารณะและความเชื่อมั่นและความพึงพอใจของผู้มารับบริการเป็นสำคัญ

สรุป

การพัฒนาสันตินวัตกรรมระบบนิเวศองค์กรสุจริตเพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ คือ รูปแบบสภาพแวดล้อมและระบบการทำงาน ที่ช่วยส่งเสริมและผลักดันให้บุคลากรภาครัฐสามารถแสดงพฤติกรรมที่คาดหวัง เอื้อต่อการให้เกิดองค์กรสุจริต อันจะส่งผลให้เกิดการยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ อย่างเป็นระบบ และยั่งยืน ทั้งในมิติของ ภาวะผู้นำ การจัดการความสัมพันธ์ของระบบงานต่างๆ ที่สัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในที่สามารถยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการนำเสนอสันตินวัตกรรมพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริต เพื่อยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้บริหารระดับสูงของส่วนราชการ ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต และภาคีเครือข่ายการประเมิน ITA พบว่าหน่วยงานสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำคำของบประมาณเพื่อนำการพัฒนาระบบนิเวศองค์กรสุจริตไปสู่การปฏิบัติ ส่งผลให้สามารถยกระดับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยสามารถนำไปต่อยอดในการวิเคราะห์ระบบนิเวศภายในหน่วยงานของตนเอง ว่าทำอย่างไรที่จะก่อให้เกิดองค์กรสุจริต ทั้งมิติของการทำงานการให้บริการ และการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐในองค์กร หลังจากนั้นจึงนำไปกำหนดขอบเขตระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมในการทำงานของตน ที่จะส่งผลต่อการเกิดองค์กรสุจริตอย่างไร วิเคราะห์การทำงานและการให้บริการ ทบทวนหรือเลือกกลยุทธ์ในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของตน ทั้งในมิติของสภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก รวมถึงด้านพฤติกรรมขององค์กร เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาเจาะลึกในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การศึกษาการร่างรูปแบบระบบนิเวศองค์กรสุจริตที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในหรือภายนอก

2.2 การศึกษาการร่างรูปแบบระบบนิเวศองค์กรสุจริตที่เกี่ยวข้องกับการเป็นองค์กรเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ

References

- Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2015). *The New Public Service Serving, Not Steering*. London: Imprint Routledge.
- Ferlie, E., & Ongaro, E. (2022). *Strategic Management in Public Services Organizations Concepts, Schools and Contemporary Issues*. London: Imprint Routledge.
- Hood, Ch. (1991). A Public Management for All Seasons? *Public Administration*, 69(1991), 3-19.
- National Strategy Secretariat Office, Office of the National Economic and Social Development Board. (2018). *National Strategy 2018-2037*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- _____. (2021). *Reform Plan*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- Office of the National Anti - Corruption Commission. (2020). *Buddhist Teachings and Anti-Corruption Curriculum (Anti-Corruption Education)*. Nonthaburi: Office of the National Anti - Corruption Commission.
- _____. (2023). *Corruption Situation Report*. Nonthaburi: Office of the National Anti - Corruption Commission.
- _____. (2023). *Integrity and Transparency Assessment Manual 2023*. Nonthaburi: Office of the National Anti - Corruption Commission.
- Phramaha Hansa Dhammahaso. (2013). *Buddhist Peaceful Means: Integrating Principles and Conflict Management Tools*. Bangkok: 21 Century.

การพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเอง ด้วยสันตินวัตกรรม*

The Development of Elderly as Model Communicator for Self-Empowerment by Peace Innovations

¹ณัฐศิษฐ์ เตชาพิพัฒน์กุล, ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ

¹Nattasit Dachapipatkhon, Khantong Wattanapradith

and Phrakrupalad Adisak Vajirapañño

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: nattasit38@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาบริบท ปัญหา ความต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร และการรับรู้พลังอำนาจในตนเองของผู้สูงอายุในจังหวัดปทุมธานี 2) เพื่อศึกษาพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการสร้างสันตินวัตกรรมสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองของผู้สูงอายุ 3) เพื่อสร้าง ทดลองใช้และนำเสนอผลการพัฒนาการผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังในตนเองด้วยสันตินวัตกรรม ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน ด้วยการทดลองนำร่อง สัมภาษณ์เชิงลึก 11 คน สนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ 6 คน ทดลองกับกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลบึงยี่โถ จำนวน 15 คน วัดผลด้วยแบบประเมินสมรรถนะผู้สูงอายุ สังเกตการณ์ สะท้อนคิด วิเคราะห์ด้วยค่าสถิติ t-test

ผลการศึกษาพบว่า 1) ผลของปัญหาเรื่องความคิดต่างทางการเมืองนำไปสู่ความหวาดระแวงทำให้ผู้คนไม่กล้าสื่อสารกันตรงๆ เท่าที่ควร จนทำให้การแบ่งกลุ่มแบ่งฝ่ายในการออกมาทำกิจกรรม จะสนิทสนมและจับกลุ่มกันแบบหลวมๆ ในการร่วมกิจกรรมที่ตัวเองสนใจ การหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ไม่เข้าใจกัน ไม่กล้าเปิดรับเพื่อน กลุ่มคนใหม่ๆ การแข่งขันกันเองในกลุ่มผู้สูงอายุในศูนย์ และต่างศูนย์ การแสดงความเป็นเจ้าของพื้นที่ แนวคิดที่นำมาใช้ในการพัฒนาการสื่อสารของผู้สูงวัย คือ แนวคิดการสื่อสารอย่างสันติและการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเอง 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเองของผู้สูงวัย คือ หลักพละ 5 ประกอบด้วยศรัทธา นำมาใช้ในการพัฒนาปลูกพลังความศรัทธาและความเชื่อมั่นในตนเองว่ายังมีคุณค่าและมีศักยภาพ วิริยะ นำมาใช้ในการปลูกศักยภาพ ความสามารถว่ายังมีคุณค่าต่อการรวมกลุ่ม หรือการเป็นจิตอาสาให้กับส่วนรวม สติ นำมาใช้ในการปลูกความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของตนเอง ระลึกรู้ตนเองและอยู่กับปัจจุบันเสมอสมานธิ หรือ ความตั้งใจมั่น นำมาใช้ในการปลูกจิตตั้งมั่น สงบ แน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน ต่อการเห็นคุณค่าของตนเอง ปัญญา นำมาใช้ในการปลูกปัญญา ชี้นำแนวทางการแก้ปัญหา การดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมในสังคม เป็นต้นแบบต่อการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเอง 3) การพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตัวเองด้วยสันตินวัตกรรม คือ หลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ได้แก่ (1) รักและศรัทธาตัวเอง (2) เรื่องเล่าเร้าพลัง แบ่งปันอย่างมีสไตล์ (3) สุขแท้สร้างได้ด้วยตัวเอง รู้เพื่อแบ่งปัน (4) รวมพลังแห่งจิตอาสา (5) โข้วแอนด์แชร์

*Received June 29, 2023; Revised June 16, 2024; Accepted June 18, 2024

สร้างเครือข่าย (6) ปฏิบัติการสร้างพื้นที่พลังสูงวัยยังแจ้ว โดยอบรม 3 วัน 21 ชั่วโมง และภาคปฏิบัติด้วยตนเอง 1 เดือน ผลการทดลองพบว่า สมรรถนะการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเองของผู้สูงวัยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่า $t = 6.69$ ผลที่เกิดขึ้นหลังอบรมเกิดการรวมกลุ่มของผู้สูงวัย 4 โครงการ คือ สภากาแฟ รำไทยสร้างสุข อาหารเป็นยา และขยะเพิ่มมูลค่า องค์ความรู้การวิจัย คือ “5 STRONG MODEL สูงวัยเข้มแข็ง”

คำสำคัญ: พลังอำนาจ; ผู้สูงอายุต้นแบบ; หลักพุทธสันติวิธี

Abstract

This research article aims to 1) investigate context, problems, needs, concepts of communication theory, and self-empowerment perception among the elderly in Pathum Thani Province; 2) to investigate Buddhist peaceful means conducive to peace innovation to enhance self-empowerment among the elderly; and 3) to create, experiment, and present the results of developing elderly as a model in communication for self-empowerment through peaceful innovation. The study used a mixed-method research by way of pilot experiment. The tools used for data collection were in-depth interviews with 11 people, focus group discussions with 6 experts, and experiment with 15 elderly people in Bueng Yitho Sub-district. The data were measured by competency assessment form among the elderly, observation, reflection. The obtained data were analyzed by t-test.

From the study, the following results were found: 1) The problems include different political viewpoints, which lead to mistrust, and people's unwillingness to communicate honestly with each other, resulting in a splitting of people into various groups who only engage in activities in which they are interested. The elderly's mistrust and misunderstanding fuels competition both inside and outside of the centers. The concepts used for developing the communication of the elderly include peaceful communication and self-empowerment. 2) The Buddhist peaceful means conducive to self-empowerment of the elderly include *Bala* (five powers) comprising *saddhā* (confidence) which is used to awaken the power of faith and confidence in one's own worth and potential; *virīya* (energy) which is used to awaken one's potential worth of forming an alliance or volunteering for the public good; *sati* (mindfulness) which is used to awaken understanding in self-transformation, self-awareness, and being in the present moment; *samādhi* (concentration) which is used to awaken one's concentration and one-pointedness. *paññā* (wisdom) which is used to awaken one's wisdom to solve problems and lead a life living with others in the society. All of these are the model in communication for self-empowerment. 3) The development of elderly as a model in communication for self-empowerment by peace innovation involves the participatory training course that includes the following six activities: (1) having love and faith in oneself; (2) inspirational stories; (3) creating true happiness by oneself; (4) uniting the power of volunteers; (5) network building; and (6) creating a space for empowering elderly. The course

lasted three days, twenty-one hours, and one month of practice. From the experiment, it was found that the posttest on communication competency for self-empowerment of the elderly was higher than the pretest with a statistical significance of 0.05 and t-test of 6.69. Following the workshop, the elderly form an alliance and launch four enterprises involving a coffee shop, Thai dance, food as medicine, and value addition from waste. A body of knowledge gained from the study is called '5 Strong Elderly Model'.

Keywords: Power; Model Elderly; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

โครงสร้างประชากรที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วสู่ปรากฏการณ์ที่เรียกว่าสังคมผู้สูงอายุ ท่ามกลางประชากรโลกที่กำลังเพิ่มขึ้น สัดส่วนคนชรากลายเป็นตัวแปรหลักในการสร้างมาตรฐานสำหรับอนาคต ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ในปี พ.ศ.2564 เป็นสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน และมีอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน อัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ขึ้นไป (Department of Older Persons, 2021) สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ในปี 2563 มีจำนวน 12 ล้านคน คิดเป็น 18 เปอร์เซ็นต์ เพิ่มขึ้นเป็น 20.42 ล้านคน คิดเป็น 31.28 เปอร์เซ็นต์ และมีแนวโน้มจะสูงขึ้น กล่าวได้ว่า ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงวัย ตั้งแต่ปี 2548 คือ เป็นสังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aging Society) ในปี 2568 จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรนี้ ทำให้ประเทศไทยเผชิญกับผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ ด้านเศรษฐกิจเมื่อคนหนุ่มสาวที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมีจำนวนน้อยลง ประเทศไทยจะตกอยู่ในสภาวะขาดแคลนแรงงาน ภาระการคลังเพิ่มขึ้นจากการที่รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อดูแลผู้สูงอายุ ด้านสังคมเมื่อโครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลง วิธีการดำเนินชีวิตในสังคมก็เปลี่ยนตาม ครอบครัวมีขนาดเล็กลงเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น วัยแรงงานมีการย้ายถิ่นมากขึ้น สมาชิกในครอบครัวที่ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุน้อยลง ผู้สูงอายุขาดผู้ดูแล ถูกทอดทิ้ง เกิดปัญหาสุขภาพและกลายเป็นปัญหาด้านจิตใจตามมา

จากสถานการณ์ดังกล่าว ประเทศไทยได้เตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยรัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560 - 2579) เป็นแผนแม่บทที่กำหนดเป้าหมายในระยะยาว และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564) เป็นการแปลงยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในช่วง 5 ปีแรก ที่คำนึงถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาระดับสากลไปพร้อมกัน เพื่อขับเคลื่อนประเทศไปสู่ประเทศไทย 4.0 ให้มีความเข้มแข็งจากภายใน เชื่อมโยงไปสู่ประชาคมโลก ลดความเหลื่อมล้ำ มีความอยู่ดีกินดี สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่าง "มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน" ทั้งนี้ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ภาครัฐได้กำหนดนโยบายผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง รวมทั้งจัดระบบสวัสดิการสังคมให้ครอบคลุมทั่วถึงและเพียงพอ อันเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ผู้สูงอายุ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และดำเนินชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณค่า มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ และมีความสุข

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการรองรับสังคมสูงวัยด้วยการกำหนดให้เป็นแผนกลยุทธ์ของประเทศ โดยเริ่มจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 เป็นแผนระยะยาว 20 ปี ต่อมาเพื่อให้มี

การจัดทำแผนอย่างต่อเนื่องจึงได้มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ปี พ.ศ.2546 มาตรา 9 ว่าให้คณะกรรมการ ผู้สูงอายุแห่งชาติมีหน้าที่กำหนดแผนหลักในการดำเนินการด้านผู้สูงอายุของประเทศและให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนดังกล่าว ด้วยเหตุนี้แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525-2544) และ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2565) จึงเป็นเสมือนแผนแม่บทหลักในการกำหนดทิศทางและกรอบการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของประเทศไทยในช่วงเกือบ 40 ปีที่ผ่านมา

ในปี พ.ศ.2560 ได้มีการปฏิรูปการจัดทำแผนของประเทศ โดยกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 ว่าให้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อกำหนดเป้าหมายการพัฒนาของประเทศอย่างยั่งยืนและใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกันอย่างมีบูรณาการ เพื่อให้เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และแผนต่างๆ ให้บรรลุตามเป้าหมายร่วมกัน โดยมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2560 ได้มีการจัดระดับของแผนเป็น 3 ระดับด้วยกัน กล่าวคือ

แผนระดับที่ 1 ยุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาระยะยาว 20 ปี โดยแผนระดับอื่นๆ ต้องมุ่งดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามที่ยุทธศาสตร์ชาติกำหนด

แผนระดับที่ 2 เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนประเทศเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ ได้แก่ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนแม่บทอื่น ซึ่งกำหนดเป็นประเด็นหลัก แนวทางการพัฒนาเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ และตัวชี้วัด

แผนระดับที่ 3 เป็นแผนในเชิงปฏิบัติที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือแผนแม่บทอื่นๆ ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าประเด็นด้านผู้สูงอายุและสังคมสูงวัยได้รับการจัดลำดับให้เป็น 1 ใน 23 ประเด็นที่ท้าทายต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งในยุทธศาสตร์ชาติ และแผนแม่บท ปี พ.ศ.2561-2580 สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 3 (พ.ศ.2566-2580) (Department of Older Persons, 2023) ทั้งเป้าหมายการพัฒนาและประเด็นภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติดังนี้

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ “คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ พร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21” (เป้าหมายที่ 2.1) และ “สังคมไทยมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อและสนับสนุนต่อการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต” (เป้าหมายที่ 2.2)

นอกจากนี้ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยกับการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสื่อสารโทรคมนาคม ก่อให้เกิดช่องว่างและข้อจำกัดบางประการของการปรับตัวระหว่างผู้สูงอายุกับเทคโนโลยียุคใหม่ ภาครัฐมีความพยายามเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึงของประชากรทุกกลุ่มวัยตามนโยบายประเทศไทย 4.0 สำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยคนทุกกลุ่ม ดังนั้น นอกจากหลักคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตคนไทย แนวคิดการพัฒนาพลเมืองในยุค Thailand 4.0 โดยเฉพาะผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้มีคุณค่าต่อสังคม เพราะได้ผ่านการทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคม ได้แก่การได้อบรมเลี้ยงดูลูกหลานจนเติบโต เป็นคนดี มีหน้าที่การงานดี นอกจากนี้ผู้สูงอายุต่างก็มีประสบการณ์ชีวิตมากมาย รวมทั้งการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อไปสู่คนรุ่นใหม่ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์แห่งผู้รู้ ดังนั้น การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสุขทั้งทางกายและใจ ให้อยู่ในสังคมได้ อย่างเหมาะสมคือ เป็นทั้งผู้ให้ และผู้รับประโยชน์ในสังคม อยู่อย่างมีความสุขและมีศักดิ์ศรีมากกว่าการมีชีวิตที่ยืนยาว แต่ต้องใช้ชีวิตอยู่กับความทุกข์และภาวะจำทนต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุที่มีลักษณะโดยรวมเหมือนกันทุกคน เพียงแต่ระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงจะมีความช้าหรือเร็วจะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล และหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น สิ่งแวดล้อม การดูแลสุขภาพ พันธุกรรมและภาวะสุขภาพของแต่ละบุคคล ความสูงวัย นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง ด้านใหญ่ๆ ในผู้สูงอายุ

ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจและสังคม (Siribun, 1992) เกิดขึ้นหลังจากบุคคลได้รับการตอบสนองทางด้านร่างกาย มีความปลอดภัยได้รับความรักและความเป็นเจ้าของ แล้วบุคคลจะมีความรู้สึกว่าเป็นตัวเองเป็นผู้ที่มีประโยชน์ และต้องการแสดงความสามารถต่างๆ ที่มีอยู่ ซึ่งเป็นความสามารถที่จะทำบางอย่างเพื่อให้ตนเองพอใจ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งจำเป็นต่อความเป็นปกติสุขของร่างกายและจิตใจของบุคคล สอดคล้องกับแนวคิดการเสริมพลังอำนาจในตนเอง เป็นแนวคิดที่ช่วยให้เกิดให้ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมความรู้ความสามารถ สร้างอัตมโนทัศน์ในตนเอง โดยประจักษ์ถึงคุณค่าและพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยมีหลักคิดสำคัญประกอบด้วย การค้นพบสถานการณ์จริง การสะท้อนอย่างมีวิจารณญาณ การตัดสินใจ เลือกรูปแบบปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง การคงไว้ซึ่งประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองให้มีอำนาจสามารถควบคุมความเป็นอยู่หรือลักษณะการดำเนินชีวิตของตนได้ (Thammathikul, 2002)

กล่าวได้ว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเองของผู้สูงอายุ นอกจากจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถกำหนดคุณค่าในตนเองได้แล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การดึงองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตนเองซึ่งถือว่าผู้สูงอายุทุกคน ถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างยิ่งของสังคมเป็นต้นทุนทางสังคมที่มีค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยที่นับถือผู้สูงอายุในฐานะผู้มีประสบการณ์มาก่อนและเป็นผู้ส่งสมภูมิปัญญาของท้องถิ่นในด้านต่างๆ เพื่อสืบทอดถึงบุคคลรุ่นหลัง นอกจากนั้นผู้สูงอายุยังเปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของลูกหลานที่คอยให้ความอบอุ่น คำแนะนำ สั่งสอนแก่บุคคลรุ่นหลังในครอบครัว ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่ “สังคมสูงวัย” หากประชากรผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเหล่านี้สามารถพึ่งพาตนเองได้ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณค่าแม้ว่าจะอยู่ในวัยสุดท้ายของช่วงชีวิตก็ตาม ผู้สูงอายุก็ยังจัดได้ว่าเป็นกลุ่มประชากรที่เป็นพลังสำคัญ แทนที่จะเป็นภาระของครอบครัว ชุมชน และสังคม การสื่อสารที่เสริมพลังอำนาจในตนเองของผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องที่นำศึกษาและค้นหาทำอย่างไรที่จะพัฒนาให้ผู้สูงอายุสามารถสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลางสถานการณ์บริบทสังคมในยุคดิจิทัลการสื่อสารแบบไร้พรมแดนด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ผู้สูงอายุจะปรับตัวและสามารถใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสารอย่างไรที่สร้างเสริมพลังอำนาจในตนเองและทำให้ตนเองเข้าถึงสันติภายในซึ่งจะช่วยเป็นพื้นฐานเตรียมความพร้อมเตรียมตัวกับการจากไปที่อาจเกิดขึ้นได้อยู่

ทั้งนี้ นอกจากแนวคิดเรื่องการเสริมสร้างพลังอำนาจในตนเองด้วยการสื่อสารของผู้สูงอายุแล้ว ผู้วิจัยให้ความสนใจการนำแนวคิดหลักพุทธสันติวิธี ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาจิตใจซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาผู้สูงอายุเป็นไปโดยไม่ประมาทในช่วงท้ายของชีวิต การนำหลักพุทธสันติวิธี และแนวคิดการเสริมพลังอำนาจในตนเองด้วยการสื่อสารของผู้สูงอายุจะนำไปสู่การสร้างสันติวัฒนธรรมที่จะนำไปพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบในการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเอง

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองด้วยสันติวัฒนธรรม โดยมีพื้นที่ศึกษานำร่องจังหวัดปทุมธานี เพื่อให้ผู้สูงอายุต้นแบบที่พัฒนาขึ้นจะเป็นแกนนำให้กับสังคมที่จะนำไปสู่การพัฒนาผู้สูงอายุที่สร้างสันติสุขให้ชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ประเด็นยุทธศาสตร์การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นต้นแบบของการมีคุณธรรมและจริยธรรม การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน อันเป็นพื้นฐานที่จะนำพาประเทศไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) ศึกษาบริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารและการรับรู้พลังอำนาจในตนเองของผู้สูงอายุในจังหวัดปทุมธานี
- 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการสร้างสันติวัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองของผู้สูงอายุ
- 3) เพื่อสร้างและทดลองใช้และนำเสนอผลการพัฒนาการผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองด้วยสันติวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research Design) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Design) และการวิจัยเชิงปริมาณแบบทำการทดลอง (Experimental Design) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ในส่วนที่เป็นข้อมูลเชิงเอกสาร และข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์เชิงกลุ่ม (Focus group) เพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการนำมาสร้างชุดฝึกอบรมผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเอง ด้วยสันติวัฒนธรรม และใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการทดลองขั้นต้น Pre-Experimental Design แบบ มีกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม และทำการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (One group Pre-test-Post-test Design) เพื่อใช้ทดลองหลักสูตร โดยการวิเคราะห์ผลของการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวเคราะห์เอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผู้สูงอายุ แนวคิดการสื่อสาร แนวคิดการเสริมพลังอำนาจ และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose sampling) โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1) กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชนให้ข้อมูลในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ผู้บริหารชมรมและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 ท่าน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่ประธานชมรมที่เป็นผู้นำในการบริหารจัดการชมรมและเจ้าหน้าที่ 2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากเทศบาลเมืองบึงยี่โถ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 5 ท่าน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ผู้ที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ ผู้ออกนโยบายและขับเคลื่อนนโยบาย 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านศาสนา ด้านสันติวิธี ด้านที่ปรึกษา ด้านการสื่อสาร ด้านการอบรมรวมจำนวน 11 ท่าน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 4) กลุ่มผู้ใช้บริการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุหมู่บ้านปิยวารมย์ จำนวน 5 ท่าน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกใช้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (PURPOSIVE SAMPLING) การตรวจคุณภาพเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพในด้านของความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ได้ค่า IOC 0.80 - 1.00

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเคราะห์เอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องมาออกแบบหลักสูตรการพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองด้วยสันติวัฒนธรรม โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อรับรองหลักสูตรหลักสูตรการพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองด้วยสันติวัฒนธรรม โดยมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย 1) ด้านสันติศึกษา 2) ด้านพระพุทธศาสนา 3) ด้านผู้สูงอายุ 4) ด้านผู้เชี่ยวชาญด้านกิจการ

ผู้สูงอายุ รวมทั้งสิ้น 6 ท่าน และตรวจสอบคุณภาพแบบวัดสมรรถนะผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสาร เพื่อเสริมพลังอำนาจในตัวเอง เพื่อใช้ในการประเมินผล Pre-Post test เป็นแบบวัด 5 ระดับ (Rating Scale) การหาความเที่ยงตรง ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha coefficient) วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) และ วิเคราะห์อำนาจจำแนกรายข้อของแบบประเมิน ด้วยค่าสหสัมพันธ์ CORRECTED ITEM-TOTAL CORRELATION (CITC) โดยนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่คล้ายกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน การหาความเที่ยงตรง ได้ค่าความเชื่อมั่น ทั้งฉบับ 0.951 ได้รับการรับรองจริยธรรมมนุษย์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลข ว.15/2566

ขั้นตอนที่ 4 นำหลักสูตรการพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตัวเองด้วย สันติวัฒนธรรม โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นผู้สูงอายุ ที่เป็นผู้นำชมรม กรรมการ และผู้สูงอายุ จำนวน 15 คน ดำเนินการอบรมด้วยรูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน 3 วัน และ ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงตนเอง 21 วัน ด้วยการเรียนรู้แบบกลุ่มติดตามด้วยการลงพื้นที่ร่วมกัน เนื้อหาอบรม ประกอบด้วย 6 Module คือ Module 1: 1) รักและศรัทธา 2) เรื่องเล่า ไร้พรมแดน แบ่งปันอย่างมีสไตล์ 3) สุขแท้สร้างได้ด้วยตนเอง 4) รวมพลังแห่งจิตอาสา 5) Show and share สร้างเครือข่าย 6) ปฏิบัติการสร้าง พื้นที่พลังสูงวัยยังแจ๋ว วัดและประเมินผลเชิงปริมาณด้วยแบบวัดสมรรถนะผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสาร และการสังเกตการณ์ การทำกิจกรรมมอบหมายทั้งแบบเดี่ยวและกลุ่ม การสะท้อนคิดด้วยเทคนิค After Action Review ด้วยกระดานบอร์ด padlet

ขั้นตอนที่ 5 รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เชิงปริมาณใช้การ (1) วิเคราะห์ด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อวิเคราะห์ผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย t-test วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยอุปนัยวิธี

ขั้นตอนที่ 6 สรุปและอภิปรายผลข้อมูลโดยวิธีพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น แนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธสันติวิถีการพัฒนา ผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสาร ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในตำบลบึงอีไธ เป็นสังคมเมืองขยายความเจริญ จากพื้นที่กรุงเทพมหานคร และชุมชนดั้งเดิม ผู้สูงอายุส่วนมาก เกษียณจากงานในวัย 60 ปี จากภาคราชการ หรือเอกชน เข้ามาอาศัยอยู่ในตำบลบึงอีไธ ซึ่งมีความหลากหลายที่มาจากทั่วทุกภาคของประเทศไทย จุดแข็ง ของพื้นที่คือ เทศบาลเมืองบึงอีไธ เป็นท้องถิ่นที่ผู้บริหารได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชนในพื้นที่ และมี วิสัยทัศน์ ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง เป็นตำบลที่ได้รับการยอมรับในเรื่องของการเตรียมการเข้าสู่ สังคมผู้สูงอายุพื้นที่ต้นๆ ของประเทศไทย ซึ่งให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมา อย่างต่อเนื่อง พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และประชาชนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะเรื่องงานสาธารณะสุข ได้รับการ ถ่ายโอน (รพ.สต.) สถานีอนามัยบึงอีไธ กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) มาอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เมื่อ พ.ศ.2550 จนปัจจุบันพัฒนาเป็นศูนย์การแพทย์และฟื้นฟูบึงอีไธ มีการดูแล ผู้สูงอายุในตำบลอย่างเป็นระบบ โดยได้ทำการจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขึ้นภายในชุมชน เพื่อส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ และประชาชนทุกช่วงวัย หลังจากเข้ามาจัดตั้งศูนย์ภายในชุมชน จำนวน 3 ศูนย์ซึ่งประกอบไปด้วย ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุหมู่บ้านฟ้ารังสิต ศูนย์ฯ หมู่บ้านสาหร และศูนย์ฯ หมู่บ้านปวยวรรณย์ ปัญหาที่พบของผู้สูงอายุส่วนมากที่พบ การสื่อสารระหว่างผู้สูงอายุกับผู้สูงอายุด้วยกันเอง

และกับคนต่างช่วงอายุ ที่มีทัศนคติ หรือหลักคิดที่แตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และที่ผู้สูงอายุเคยประสบผ่านมา จนเป็นความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจกันที่ผ่านคำพูด เป็นช่องว่างระหว่างเจนเนอเรชันที่ยิ่งแยกห่างออกจากกัน ความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในข้อห้วงโยที่ผู้สูงอายุมิต่อบุตรหลาน และกลุ่มบุตรหลานที่มีต่อผู้สูงอายุ

ในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมาความเห็นต่างในประเด็นทางการเมือง ในความคิดเห็นและทัศนคติที่แตกต่าง การสื่อสาร ทำให้ผู้สูงอายุเลือกที่จะสงวนท่าทีในการสื่อสาร และการรับฟังสนทนาเฉพาะกลุ่มของตน และการออกมาร่วมทำกิจกรรมกับคนอื่น หรือกลุ่มที่ออกมาทำกิจกรรมก็จะไม่เปิดรับกลุ่มอื่นที่มีความเห็นต่าง รวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำกลุ่มในการทำกิจกรรมเอง ตลอดจนความหวนหน่นในพื้นที่ ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน อีกทั้งการเข้ามาของโครงการบ้านจัดสรรต่างๆ จึงเป็นความท้าทายที่กลุ่มผู้สูงอายุทั้ง 3 ศูนย์จะเป็นแม่ข่ายในการทำภารกิจถึงกลุ่มผู้สูงอายุใหม่ๆ ให้สามารถเข้าร่วมและเข้าถึงกิจกรรมผ่านการแนะนำชักชวนของกลุ่มผู้สูงอายุ เข้ากระบวนการดูแลสุขภาพอย่างเป็นระบบของตำบลได้ จากจำนวนผู้สูงอายุในเขตตำบลบึงยี่โถมีผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 5,504 คน ซึ่งมีแนวโน้มจะสูงขึ้นทุกปี มีผู้สูงอายุเข้าสู่กระบวนการเป็นสมาชิกศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตทั้ง 3 แห่ง เพียง 1,165 คน จึงเป็นที่มาที่จะต้องพัฒนาผู้สูงอายุในกลุ่มที่ออกมาทำกิจกรรมเพื่อสังคมให้เป็นผู้สูงอายุต้นแบบโดยเฉพาะด้านการสื่อสาร เพื่อช่วยเหลือแนะนำผู้สูงอายุจำนวนที่เหลือให้สามารถเห็นประโยชน์และออกมาร่วมทำกิจกรรม และเข้าถึงการบริการอย่างเป็นระบบ และอยู่ร่วมกันภายในชุมชนอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นที่มาและความท้าทายที่ผู้วิจัยจะนำเสนอขั้นตอนกรรมทดลองเครื่องมือที่จะสามารถ ช่วยสนับสนุนนโยบายของเทศบาลในการสร้างชุมชน เข้มแข็ง และยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 พุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการสร้างสันติวัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองของผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยใช้หลักพุทธสันติวิธี : พละ 5 เพื่อเสริมพลังอำนาจผู้สูงอายุ ธรรมอันเป็นกำลัง เป็นใหญ่ในการกระทำหน้าที่ของตน ทำให้บุคคลมีศรัทธา ไม่มีความเกียจคร้าน ไม่มีความประมาท ไม่มีความฟุ้งซ่าน และไม่มีความหลง เป็นพลังทำให้เกิดปัญญา ได้แก่ 1) ศรัทธา (Confidence) ความเชื่อมั่นในการสิ่งที่ตั้งตามผู้สูงอายุมีความเชื่อมั่นที่ดีในตนเอง จิตใจที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวง่าย เชื่อมั่นในความรู้ความชำนาญในเรื่องของตนเอง เป็นอย่างดี ที่จะสามารถเพิ่มความศรัทธาให้ผู้ฟัง ผู้สนทนาในการเล่าเรื่อง และความเชื่อมั่นของตัวผู้สูงอายุในฐานะผู้สื่อสารเอง 2) วิริยะ (Energy; Effort) ความเพียรพยายาม ถ้าปรารถนาจะทำการสิ่งใดให้สำเร็จแล้ว ก็มีความเพียรพยายามกระทำไปไม่ท้อถอย มีความเพียรในการใฝ่เรียนรู้และพัฒนา ความรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ จนเชี่ยวชาญชำนาญในเรื่องของตนเอง 3) สติ (Mindfulness) การเป็นผู้สูงอายุที่จิตใจที่ดี มีความสุขในการเป็นผู้ให้กับผู้อื่น มีความรู้สึกรอยยิ้มถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้อื่น เพื่ออันเป็นประโยชน์ หรือความสุขทั้งกายและใจ ของผู้ฟัง ก็จะทำให้จิตใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขและรู้สึกถึงความมีคุณค่าในตัวเอง 4) สมาธิ (Concentration) การทำใจให้สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน มีใจจดจ่ออยู่กับผู้ฟัง ผู้สนทนา หากอยู่ในสถานะผู้ฟังก็จะเป็นผู้ฟังที่ดี ด้วยการตั้งใจฟังอย่างตั้งใจ และ 5) ปัญญา (Wisdom; Understanding) ความรู้ ความเฉลียวฉลาด สามารถเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ โดยการมีบุคลิกภาพที่ดี สุภาพ สำนวณ รู้จักมีวิจารณ์ญาณ ความควร ความไม่ควร รู้จักกาละ รู้จักเทศะ รู้จักบุคคล รู้จักสถานที่ รู้จักเคารพในความเป็นบุคคลของผู้อื่นอยู่เสมอ

วัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนาการผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังในตนเองด้วยสันติวัฒนธรรม พบว่า ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจในตัวเอง มีความกล้าสื่อสาร พูดคุยกันมากขึ้น แปรเปลี่ยนความหลากหลายจากความแตกต่างที่มา แตกต่างวัฒนธรรมของภาษาถิ่น เป็นความสวยงามของการสื่อสาร และมี

ความไว้วางใจกันมากขึ้น จากหลักสูตรผู้สูงอายุต้นแบบ (Role Model) ที่มีความรู้ เจตคติ ความสามารถและทักษะการใช้เครื่องมือเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเอง ชุมชนและสังคม ซึ่งผู้สูงอายุทั่วไปสามารถนำมาใช้เป็นแบบอย่างได้ตามหลักสูตร ดังนี้

Module 1 รักและศรัทธาตนเอง ผู้เข้าอบรมได้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิต เกิดความภาคภูมิใจเรื่องราวในอดีต เป็นหลักการการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนการเป็นผู้เล่า และผู้ฟัง เกิดความเข้าใจร่วมกัน เกิดแรงบันดาลใจในการถ่ายทอดเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ นำไปสู่การให้ความเคารพ ยอมรับซึ่งกันและกัน

Module 2 เรื่องเล่าเร้าพลัง แบ่งปันอย่างมีสไตล์ ผู้เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรสามารถบอกเล่าเรื่อง และสามารถฟังแบบมีสติ ฟังอย่างตั้งใจ ฟังอย่างลึกซึ้งได้ สร้างความสัมพันธ์ด้วยการสื่อสารเชิงบวก I-Message

Module 3 สุขแท้สร้างได้ด้วยตนเอง ผู้เข้าอบรมสามารถเข้าถึงความสุขที่แท้จริง สติ สมาธิ สุขกาย สุขใจ เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี เป็นผู้สูงอายุคิดบวก

Module 4 รวมพลังแห่งจิตอาสา มีส่วนร่วมกิจกรรมในชุมชน สังคมในรูปแบบอาสาสมัคร จิตอาสา มีความรู้กฎหมายสำคัญในชีวิตประจำวัน เข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปรับตัว การพัฒนาตนเอง และมีทักษะการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน โดยการรวมกลุ่มทำกิจกรรม สุขที่แบ่งปันให้ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรด้วยกัน

Module 5 Show and share สร้างเครือข่าย ก้าวข้ามการแข่งขัน สานพลังการเรียนรู้ โഴว & แชร์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเป็นผู้ถ่ายทอดและผู้เรียนรู้ในกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม รวมทั้งการสร้างเครือข่ายของกลุ่มที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง

Module 6 ปฏิบัติการสร้างพื้นที่พลังสูงวัยยังแจ๋ว เป็นกิจกรรมหลักสูตรที่ผู้เข้ารับการอบรมได้ลงพื้นที่ปฏิบัติการจริง ในการหาสมาชิกกลุ่มเพิ่ม ในกิจกรรมกลุ่มที่แบ่งจากการเรียนรู้ใน Module 1 – 2

จากการอบรมดังกล่าวสามารถยืนยันได้ด้วย ค่าเฉลี่ยคะแนนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจในตัวเองต้นแบบด้วยสันติวัฒนธรรม ก่อนทดลองใช้หลักสูตรอบรมระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 $t=6.69$ จากการวิจัย ได้นำมาบูรณาการเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพบริบท และความต้องการของการพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองด้วยสันติวัฒนธรรม

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยการพัฒนาการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจในตัวเองต้นแบบด้วยสันติวัฒนธรรม ก่อน-หลังการทดลอง

n = 14

สมรรถนะ	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
การพัฒนาการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจในตัวเองต้นแบบด้วยสันติวัฒนธรรม	4.44	0.37	4.92	0.20	6.69	.00

*p < 0.05

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยการพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตัวเองด้วยสันตินวัตกรรม ก่อน-หลังการทดลอง รายด้านก่อน-หลังการทดลอง

n = 14

ผลการพัฒนาสมรรถนะ	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1) รักและศรัทธาตัวเอง	4.40	0.44	5.88	0.31	4.93	.00
2) เรื่องเล่าแรงบันดาลใจ แบ่งปันอย่างมีสไตล์	4.42	0.55	4.88	0.31	4.43	.00
3) สุขแท้สร้างได้ด้วยตัวเอง รู้เพื่อแบ่งปัน	4.45	0.43	4.96	0.11	4.92	.00
4) พลังแห่งจิตอาสา	4.52	0.58	4.94	0.14	3.03	.00
5) Show and share สร้างเครือข่าย	4.54	0.52	4.94	0.14	3.24	.00
6) ปฏิบัติการสร้างสรรค์พลังสูงวัย	4.33	0.35	4.90	0.21	6.76	.00

*p < 0.05

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจในตัวเองต้นแบบด้วยสันตินวัตกรรม ก่อนทดลองใช้หลักสูตรอบรมระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนคะแนนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจในตัวเองต้นแบบด้วยสันตินวัตกรรมภาพรวมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนคะแนนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจในตัวเองต้นแบบด้วยสันตินวัตกรรมแต่ละด้านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง “ผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตัวเองด้วยสันตินวัตกรรม” พบว่าการสร้างเสริมวัฒนธรรมความภาคภูมิใจของผู้สูงอายุในตำบลบึงยี่โถ อำเภอยัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ด้วยกระบวนการอบรมให้ความรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้เข้าอบรม นั้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ ผลลัพธ์ที่ได้ตามกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากการสังเกตพฤติกรรมเชิงประจักษ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และนำมาบูรณาการระหว่างกับแนวคิดทฤษฎีทางตะวันตก และหลักพุทธสันติวิธี พละ 5 ทำให้เกิดความรู้ เรียกว่า 5 Strong สูงวัยเข้มแข็ง

Picture 1: Knowledge Model: 5 Strong Models for Strong Elderly

องค์ความรู้ที่ผู้วิจัยสรุปความเป็นผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารด้วยสันติวัฒนธรรม เป็นส่วนหนึ่งในความเข้มแข็งของชุมชน ด้วย 5 Strong model สู้ภัยเข้มแข็ง ดังนี้

1. **Strong Teams** ผู้สูงอายุที่สามารถทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็ง แข็งแรง ดูแลกันและกัน (complementary relationship) เป็นส่วนที่เติมเต็มกันและกัน การมีตัวตนของผู้สูงอายุในสังคมในรูปแบบชมรมผู้สูงอายุ ด้วยสโลแกน ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เป็นพี่เลี้ยงให้ชุมชนอื่นๆ จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุที่จะร่วมดูแลกันเอง และเป็นกำลังของสังคมได้

2. **Strong Community** การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่าง มีคุณธรรมจริยธรรม ทุ่เม่ เสีสละ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีทีมงานที่เสียสละ ทุ่เม่การทำงานให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันใช้ ร่วมกันรับผิดชอบ

3. **Strong Networks** เชื่อมประสานความร่วมมือ และสานสัมพันธ์สังคมผู้สูงอายุเป็นปีกแผ่นในการร่วมมือช่วยเหลือกันในทุกๆ ด้าน ด้วย 3 กลไก

กลไกที่ 1 ผู้สูงอายุ ผู้นำชมรมผู้สูงอายุ

กลไกที่ 2 ส่วนราชการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

กลไกที่ 3 ภาควิชาการ ด้านสาธารณสุข และสถานศึกษาในพื้นที่

4. **Strong interpersonal** การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการสื่อสาร การสื่อสารด้วยภาษาพูด ภาษากาย การใช้น้ำเสียง การมีทักษะการฟังที่ดี เข้าใจและบริหารจัดการอารมณ์ทั้งตัวเองและผู้อื่นได้ดี

5. **Strong Social Enterprise** ร่วมกันสร้างกิจการที่มีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวตั้ง ต่อยอดงานของชมรมผู้สูงอายุในการช่วยเหลือผู้สูงอายุในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผู้สูงอายุเห็นว่าตนเองสูญเสียความมั่นคงทางบทบาทในสังคม เป็นภาระพึ่งพิง มีความสำคัญและคุณค่าน้อยลง สมรรถนะทางร่างกายเสื่อมถอย มีปัญหาด้านสุขภาพ มองตัวเองในด้านลบไม่มีคุณค่า ขาดความภาคภูมิใจ ไม่มีความกล้า ในการรวมกลุ่ม สื่อสาร หรือทำกิจกรรมร่วมในชุมชน จากสภาพปัญหาการสื่อสารของผู้สูงอายุในจังหวัดปทุมธานี ในความหลากหลายของสังคมเมืองขยายทำให้ผู้สูงอายุสงวนท่าทีในการพูดคุยสื่อสารกับคนอื่น จึงนำสภาพปัญหามาบูรณาการกับแนวคิดกับศาสตร์สมัยใหม่ ผ่านการทดลองจากการอบรมหลักสูตรผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองด้วยสันตินวัตกรรม การสื่อสารกับตัวเองและผู้อื่นทางบวก ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ชุดความคิดความมั่นใจของผู้สูงอายุยังคงมีพลังและยังประโยชน์ เจริญวัยขึ้นอย่างมีพลัง (Active ageing) ตลอดเส้นทางชีวิต มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม มีชีวิตอยู่โดยไม่ต้องพึ่งพิงหรือเป็นภาระของผู้อื่นให้นานที่สุด จนกระทั่งสิ้นชีวิตไป อย่างไม่เป็นภาระและไม่ทนทุกข์ทรมาน สอดคล้องกับ Chatrupativin (2018) ที่ได้ศึกษาปัญหาของผู้สูงอายุกับการจัดสวัสดิการชุมชนในเขตเมือง: ศึกษากรณี 2 ชุมชน ในเขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้มีอายุอยู่ในช่วง 60 – 69 ปี ยังมีความสามารถในการทำงานอยู่ แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานที่ก่อให้เกิดรายได้ ไม่มีเงินออม โดยรายได้หลักมาจากเบี้ยผู้สูงอายุทุกเดือนและได้รับจากลูกหลานให้ถึงแม้ว่าลูกหลานอาจจะไม่ได้ให้ในรูปแบบเงินทอง แต่ให้ที่พักดูแลค่าใช้จ่ายอื่นๆ ภายในบ้าน ด้านสุขภาพมีโรคประจำตัว แต่ไม่ได้ร้ายแรงมากนัก เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดอุดตัน โรคหัวใจ โรคเบาหวาน เป็นต้น ผู้สูงอายุมักเดินทางไปพบแพทย์ ด้วยตนเองเนื่องจากยังสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ นอกจากนี้ยังจัดได้ว่า เป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและเป็นแกน นำหลักในการทำกิจกรรม โดยผู้สูงอายุกลุ่มนี้ต้องการให้หน่วยงานเข้า มาสนับสนุนการฝึกทักษะอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ ทำให้เกิดการเห็นคุณค่าและความภาคภูมิใจในตนเอง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจตัวเองด้วยสันตินวัตกรรม ผู้วิจัยได้จัดหลักสูตรขึ้นในหลักสูตรการอบรมนี้มี 6 กิจกรรม ซึ่งประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือ 1) กิจกรรมสุขภาพกาย แบ่งเป็น ด้านสมอง และด้านร่างกาย และ 2) กิจกรรมสุขภาพจิต ประกอบไปด้วย ด้านอารมณ์และด้านความคิด โดยเริ่มจากการที่ให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักคริธาตนเองว่ายังคงมีศักยภาพในด้านสมองที่ดีที่ยังสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ เป็นจุดเริ่มต้นในการที่ทำให้เกิดกำลังใจที่จะทำให้ผู้สูงอายุลุกขึ้นมาทำประโยชน์โดยเริ่มต้นจากการดูแลตนเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจ สอดคล้องกับ Strong Model ของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ ในการเป็นผู้สูงอายุที่มีโอกาสในการเรียนรู้ และยังประโยชน์เพื่อผู้อื่นและส่วนรวม Bueng Yitho Municipality Thanyaburi District, Pathum Thani Province and Faculty of Social Work Thammasat University (2022) ผู้สูงอายุไม่ได้เป็นปัญหา แต่เป็นกลุ่มคนที่สามารถหาทางออกให้กับปัญหานี้ได้ด้วยการสนับสนุน เสริมพลัง เพื่อใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุ เข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทดูแลชุมชนอย่างมีพลัง และใช้เครือข่ายสังคมของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thanapibul (2012) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในการจัดการสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา กลุ่ม เครือข่ายรักษะทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาพัฒนาการรวมตัวของกลุ่มเครือข่ายรักษะทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อม และกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มในการจัดการสิ่งแวดล้อม และผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มในการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดตั้งคณะกรรมการ ชุมชน เป็นการพัฒนาที่เป็นประชาสังคมในชุมชน ได้เน้น และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมกัน พัฒนาและแก้ไขปัญหาโดยประชาชนในชุมชน โดยจะมีผู้สูงอายุเป็นผู้ริเริ่มเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีการดำเนินงานมาก่อนที่จะจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนอย่างเป็นทางการ

อีกทั้งคนในวัยอื่นๆ ออกไปประกอบอาชีพ ไม่เอื้อต่อการเป็นคณะกรรมการ ที่ต้องมีการดำเนินงานในวันปกติ ไม่ใช่ เพียงแค่วันหยุดเสาร์อาทิตย์ซึ่งวัยสูงอายุจะเป็นวัยที่มีเวลาเต็มที่ในการดำเนินงานมากกว่าวัยอื่นๆ การจัดตั้งโดยเน้นพัฒนากระบวนการกลุ่มขึ้นมาเป็นองค์กรชุมชน ที่เรียกว่า “คณะกรรมการชุมชน” เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาก้าวไปสู่การเป็นดำเนินงานที่เป็นประชาสังคมที่สามารถจัดการ และแก้ไข ป้องกันปัญหาต่างๆ ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ นโยบาย ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนาการผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสารเพื่อเสริมพลังในตนเอง ด้วยสันตินวัตกรรม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจในตัวเอง มีความกล้า สื่อสาร พูดคุยกันมากขึ้น แปรเปลี่ยนความหลากหลายจากความแตกต่างที่มา แตกต่างวัฒนธรรมของภาษาถิ่น เป็นความสวยงามของการสื่อสาร และมีความไว้วางใจกันมากขึ้น จากหลักสูตรผู้สูงอายุต้นแบบ (Role Model) ที่มีความรู้ เจตคติ ความสามารถและทักษะการใช้เครื่องมือเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ตนเอง ชุมชนและสังคม ซึ่งผู้สูงอายุทั่วไปสามารถนำมาใช้เป็นแบบอย่างได้ สอดคล้องกับ Su-nonthanam (2018) ได้ศึกษาเรื่อง การเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุผ่านการใช้แอปพลิเคชันไลน์ พบว่า ผู้สูงอายุที่ใช้ แอปพลิเคชันไลน์มีการเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง ปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง ของผู้สูงอายุคือ สถานภาพการครองคู่ และสภาพการอยู่อาศัย สำหรับพฤติกรรมการใช้งานแอปพลิเคชันไลน์ ความถี่ ระยะเวลา และช่วงเวลาในการใช้งานแอปพลิเคชันไลน์ไม่มี ความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเอง ของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ วัตถุประสงค์การใช้งานแอปพลิเคชันไลน์มี ความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเห็นคุณค่าในตนเอง ของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยการใช้งานเพื่อ ติดต่อสื่อสารกับสมาชิกในครอบครัวมีระดับมากที่สุด และเมื่อทำการเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองระหว่าง ภายในแอปพลิเคชันไลน์และชีวิตจริง ภายใน แอปพลิเคชันไลน์ผู้สูงอายุมีการเห็นคุณค่าในตนเอง ด้านการรับรู้ ว่า ตนมีความสำคัญมากกว่าในชีวิตจริง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุป

การพัฒนาผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสารเพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองด้วยสันตินวัตกรรม ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจระดับมากที่สุด เพราะการอบรมเป็นการอบรมแบบกิจกรรมที่สนุกสนาน ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนุกสนาน มีส่วนร่วม สามารถถ่ายทอดความรู้สึกจากภายในอย่างเต็มที่ มีรอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ผู้สูงอายุยังเข้าถึงหลักธรรม และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี และทำให้มีความเชื่อมั่นและศรัทธาตนเอง สามารถถ่ายทอดเรื่องราวให้ผู้อื่น ซึ่งเกิดจากได้เข้าอบรม เป็นผู้มีความฉลาดรอบรู้ในการดำเนินชีวิตรอบด้าน เป็นผู้สื่อสารเชิงบวก เป็นที่รักของครอบครัวและคนรอบข้าง เป็นผู้มีจิตสาธารณะภาคภูมิใจในความสามารถของตน สามารถนำศักยภาพมาเป็นพลังดูแลสังคมแบ่งปันผู้อื่นส่งผลทำให้ลดภาระใน ชุมชนและสังคมได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “สูงวัย ทรงพลัง”

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

หลักสูตรผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสาร เพื่อเสริมพลังอำนาจในตนเองด้วยสันติวัฒนธรรม เกิดผลที่เป็นรูปธรรม และเกิดผู้สูงอายุต้นแบบ สุขได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน ของตนเอง และยังเกิดความสัมพันธ์ในการร่วมกลุ่มในการทำกิจกรรมที่ดีในสังคม และสื่อสารพลังบวก การมีทัศนคติเพื่อให้คนต่างวัยอยู่ด้วยกันอย่างไรร้อยต่อในสังคมผู้สูงอายุ ดังนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้

1.1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ต้องเป็นหลักในการดูแลผู้สูงอายุในเขตตำบลบึงยี่โถ อย่างเป็นระบบ มีแบบแผนที่ดี ในการสร้างพื้นที่ให้กับผู้สูงอายุ เป็นพื้นที่สร้างพลังบวก ในส่วนของผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ต่อสังคม สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดแรงจูงใจการทำงานด้านจิตอาสา สนับสนุนส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในงานที่เหมาะสม สนับสนุนส่งเสริมให้แต่ละชุมชนเกิดการรวมตัวของผู้สูงอายุในรูปแบบของชมรม โดยอาศัยกลไก ผู้สูงอายุในกลุ่มที่ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้สูงอายุต้นแบบด้านการสื่อสาร คอยเป็นพี่เลี้ยงให้สามารถร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ส่วนตน และส่วนร่วม ตลอดจนส่งเสริมสร้างกิจการที่แสวงหากำไร และไม่แสวงหากำไร มีเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวตั้งของกลุ่มผู้สูงอายุ ในการเป็นส่วนหนึ่งของการคืนกลับมาของกิจการในการดูแลสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินกิจกรรมเหมือนคนปกติ เชื่อมโยงกับส่วนอื่นๆ ในการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างค่านิยมผู้คนในช่วงวัยต่างๆ ไม่มี “วัยาคติ” (Ageism) ต่อกัน เพื่อให้สังคมไทยไม่มีการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งวัย

1.2 ควรให้การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อขยายผลกลไกระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนขยายผลออกไปในวงกว้างและเป็นการพัฒนาให้มีศักยภาพยิ่งขึ้นและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาเจาะลึกในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อให้ผลการวิจัยที่ได้ศึกษานำไปต่อยอดขยายผลและเพิ่มเครือข่ายแกนนำผู้สูงอายุในชุมชนอื่นต่อไป โดยการใช้ผู้สูงอายุต้นแบบที่ผ่านหลักสูตรแล้ว เป็นวิทยากรการอบรมในเรื่องการร่วมถ่ายทอดเรื่องราวการดูแลสุขภาพทั้งทางกาย และทางใจ

2.2 ใช้กลไกผู้สูงอายุในการดูแลผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ ภายใต้การต่อยอดออกแบบเป็นหลักสูตรผู้สูงอายุต้นแบบการสื่อสาร ไปยังชุมชนอื่นๆ และจัดพิมพ์เป็นคู่มือเพื่อใช้เป็นกระบวนการพัฒนาและฝึกอบรมผู้สูงวัย เพื่อเป็นแนวทางและเครื่องมือในการฝึกอบรมในสังคมไทย

2.3 การสร้างผู้สูงอายุเครือข่ายเพื่อเป็นผู้สูงอายุพี่เลี้ยงให้กับชุมชน เป็นเครือข่ายในการดูแลชุมชนเป็นการศึกษาวิจัยในบริบทแก้ปัญหาในพื้นที่

References

Bueng Yitho Municipality Thanyaburi District, Pathum Thani Province and Faculty of Social Work, Thammasat University. (2022). *Providing Integrated Services for the Elderly in the Community under the Concept of “STRONG MODEL”*. Retrieved March 15, 2023, from <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/117433>

- Chatrupativin, K. (2018). Problems of Elderly Persons and Community Welfare Management: Case Studies of Two Communities in Wangthonglang Bangkok. *Journal of Social Research*, 41(2), 67-96.
- Department of Older Persons. (2021). *Current Aging Society and Economy in Thailand*. Retrieved March 15, 2023, from <https://www.dop.go.th/th/know/15/926>
- _____. (2023). *Action Plan for the Elderly, Phase 3 (2023-2037)*. Retrieved March 4, 2022, from <https://www.dop.go.th/th/laws/1/28/843>
- Siribul, S. (1992). *Facts and Attitudes Regarding Raising and Caring for the Elderly among Thai Young People*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Su-nonthanam, N. (2018). *The Self-Esteem of the Elderly through Line Application*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Thammathikul, A. (2015). *The Development an Elderly Empowerment Model to Develop Community*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University. Bangkok.
- Thanapibul, I. (2012). *The Participation of Civil Society Environmental Management: A Case Study of Network of Sea Conservation and Environmental Groups Bangkok*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Bangkok.

การพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ด้วยสันตินวัตกรรม*

The Competency Development of Model Volunteers for Social Development and Human Security by Peace Innovation

¹ยวดี บำรุงบุตร, ขันทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ

¹Yuwadee Bumrungbutr, Khantong Wattanapradith,

and Phrakhupalhad Adisak Vajirapañño

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: k.yuwadee.b@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น แนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดปทุมธานี 2) นำเสนอสันตินวัตกรรมการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ จังหวัดปทุมธานี ใช้รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี แบบทดลองนำร่อง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 27 รูป/คน การสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ 6 ท่าน และกลุ่มทดลองเป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดปทุมธานี 14 ท่าน ประเมินผลด้วยแบบวัดสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสะท้อนคิด วิเคราะห์ด้วยค่าสถิติ t-test

ผลการวิจัยพบว่า 1) แก่นนำอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดปทุมธานี ควรได้รับการพัฒนาตนเอง ได้แก่ การมองเห็นคุณค่าในตนเอง การสื่อสารเชิงบวกและใช้สื่อกฎหมายและสิทธิของประชาชน การวิเคราะห์ชุมชน การทำแผนที่ชุมชน การแก้ปัญหาเกี่ยวกับเครือข่ายและชุมชน แนวคิดการเสริมสร้างสมรรถนะ การพัฒนาจิตอาสา หลักพุทธสันติวิธี ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 กับหัวใจผู้ให้หลักอริยสัจ 4 กับการทำงานจิตวิเคราะหฺรอบด้าน ลักุขุทธิธรรม 4 กับการปรับตัวในยุควิถีชีวิตใหม่ 2) สันตินวัตกรรมการเสริมสร้างสมรรถนะการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงได้หลักสูตรพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ 3 วัน และปฏิบัติการภาคสนาม 1 เดือน เนื้อหาอบรมประกอบด้วย 5 Module กลุ่มตัวอย่างหลังทดลองมีคะแนนค่าเฉลี่ยสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ค่า t-test = 7.83 ที่สามารถนำองค์ความรู้ไปขยายผลต่อกับอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในพื้นที่ 7 อำเภอ องค์ความรู้วิจัย คืออาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ Spirit Model

คำสำคัญ: การพัฒนาสมรรถนะ; อาสาสมัครพัฒนาสังคม; ความมั่นคงของมนุษย์; สันตินวัตกรรม

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to analyze context, problems, needs, and the Buddhist peaceful means conducive to competency development of social development and human security volunteers; and 2) to present peace innovation for competency development of social development and human security volunteers in Pathum Thani Province. The study used a mixed-method approach that comprised qualitative and quantitative methods, including a pilot experiment. Data were obtained through in-depth interviews with 27 people, focus group discussions with 6 people, and experimental volunteer groups with 14 people. The experiment was assessed by competency test, participatory observation, and after action review. T-test statistics was used to analyze the obtained data.

From the study, the following results were found: 1) Volunteer leaders of social development and human security in Pathum Thani province should develop themselves by recognizing one's value, positive communication, using laws and people's rights, participation in community analysis and community mapping, problem-solving with networks and communities, competency enhancement concept, and volunteer development. The Buddhist peaceful means include *Saṅgahavatthu* (four bases of social solidarity) together with a willingness to give; *Ariyasacca* (the four noble truths) in conjunction with analytical and comprehensive thinking; and *Vuddhi-dhamma* (virtues conducive to growth) in conjunction with adaptability in the new normal; and 2) Peace innovation for competency development of social development and human security volunteers in Pathum Thani Province include a course of 3 days duration and a 1-month field study with 5 modules. The model social development and human security volunteers have competency level of posttest higher than pretest, with a statistical significance of 0.05 with t-test equal to 7.83. A body of knowledge from the study is 'Spirit Model of Social Development and Human Security Volunteers,' which is used in other 7 districts as well.

Keywords: Competency Development; Social Development Volunteers; Human Security; Peace Innovation

บทนำ

ประเทศไทยจะมั่นคงและยั่งยืนและมีสันติสุขได้นั้น หลักพื้นฐานสำคัญที่ประชาชนพึงได้รับจากรัฐ คือ ความมั่นคงและปลอดภัยในการดำเนินชีวิต หน่วยงานรัฐที่เป็นเจ้าภาพหลัก คือ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือเรียกโดยย่อว่า พม. มีบทบาทหน้าที่เพื่อให้คนไทยเข้าถึงสิทธิพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ความจำเป็นขั้นพื้นฐานและความมั่นคงในการดำรงชีวิต (Jindawong, Montriwat, and Pokapalakorn, 2013) โดยมุ่งหมายให้ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่สิ้นหวังและมีความสุขตลอดจนได้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพตนเอง จึงถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดสวัสดิการ และการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชน ให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและ

เป็นธรรม ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย การประกันรายได้ สวัสดิการแรงงาน นันทนาการและบริการสังคมทั่วไป (National Social Welfare Promotion Committee, 2007)

อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือเรียกว่า (อพม.) เป็นโครงการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้อาสาสมัครที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชนและหมู่บ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เนื่องจากได้พิจารณาว่า ภารกิจด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีขอบเขตกว้างขวางเกี่ยวข้องกับประชากรทุกกลุ่ม บทบาทหน้าที่และภารกิจ คือ 1. ชี้เป้า - เผื่อระวัง คือ การสำรวจและรวบรวมข้อมูลกลุ่มเป้าหมายและผู้รับบริการ การเผื่อระวังการส่งเสริมและแก้ไขปัญหาด้านสังคมเบื้องต้น และการรายงานสถานการณ์ทางสังคมของชุมชน 2. เชื่อมกลุ่มเดิม - เสริมสร้างกลุ่มใหม่ คือ การประสานงาน การส่งต่อผู้รับบริการและการให้ความร่วมมือและสนับสนุนการปฏิบัติงานตามภารกิจของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ส่วนราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง 3. ร่วมใจทำแผนชุมชน คือ เป็นผู้ผลักดันหรือกระตุ้นให้ชุมชนร่วมมือ ร่วมใจกัน ระดมความคิดเพื่อจัดทำแผนของชุมชนโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เช่น การจัดทำแผนสวัสดิการชุมชน (Knowledge about Secondary Educational Service Area Office and Operational Results, n.d.) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และยุทธศาสตร์ชาติที่ว่าด้วยการส่งเสริม สนับสนุนการบริหารงานด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในระดับพื้นที่แบบบูรณาการ อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมเพื่อให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรม (Technical Promotion and Support Office, Region 7, n.d.)

อย่างไรก็ตาม มีผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาทิเช่น คือ ขาดความรู้พื้นฐานในส่วนบทบาทหน้าที่ของตนเอง ขาดทักษะกระบวนการทางสังคม เช่น เทคนิคและมารยาทในการเข้าสังคม ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ขาดการทำงานเป็นทีม (Ongcharaen, 2020) ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญในการพัฒนาอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ควรได้รับการส่งเสริมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะผู้วิจัยเป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มาเป็นระยะเวลายาวนานและได้รับเกียรติในการเป็น อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดีเด่น เห็นว่า การพัฒนาสมรรถนะของ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นเรื่องที่สำคัญมีความจำเป็นและเร่งด่วน แม้ว่ากระทรวงฯ จะมีการจัดอบรมพัฒนาให้กับอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แต่ยังขาดมิติการพัฒนาและสร้าง อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้นแบบ เพื่อให้อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ต้นแบบนี้สามารถเป็นตัวอย่างและเป็นพี่เลี้ยงอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ในพื้นที่ ซึ่งนอกจากการค้นหาคำรู้ ทักษะตามความต้องการจำเป็นของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในพื้นที่แล้ว ด้านการพัฒนาสันติภายในเป็นพื้นฐานสำคัญและจำเป็น สอดคล้องกับการศึกษาของฐิตินาถ ภูมิถาวร (Bhumithavorn, 2022) ได้เสนอแนะในงานวิจัยว่า ควรอบรมความรู้ จริยธรรมในการปฏิบัติงานแก่อาสาสมัครอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง กระตุ้นให้อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบาง เพื่อส่งเสริมให้อาสาสมัครสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา การพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบด้วยสันติวัฒนธรรม โดยศึกษานำร่องในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ซึ่งถือเป็นเมืองปริณทลใกล้กรุงเทพมหานคร การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทสู่สังคมเมืองได้แผ่ขยายขึ้นจนจังหวัดปทุมธานีมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จึงมีการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมอุตสาหกรรม

ทั้ง 7 อำเภอ ซึ่งประกอบด้วย อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอลองหลวง อำเภอธัญบุรี อำเภอหนองเสือ อำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอลำลูกกา และอำเภอสสามโคก (Department of Local Administration Promotion, Ministry of Interior, n.d.) มีชมรมอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดปทุมธานี มีสมาชิก 800-900 คน (Bumrongbutr, 2014) โดยมีแนวคิดสำคัญในการพัฒนาอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ด้วยการนำหลักพุทธสันติวิธีมาเป็นพื้นฐานสันติภายใน พร้อมบูรณาการสมรรถนะพื้นฐาน ทั้งด้านความรู้ ทักษะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ที่สามารถไปขยายผลต่ออาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในพื้นที่ เพื่อมุ่งสร้างสรรค์สันติสุขในชุมชนครอบคลุมถึงทัศนคติหรือแรงจูงใจอันแรงกล้าที่จะนำพาตนเองให้เกิดสันติภายในและสามารถนำพาชุมชนสังคมให้เกิดสันติสุขสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นและแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดปทุมธานี
- 2) เพื่อนำเสนอการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบด้วยสันติวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research Design) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ แบบทำการทดลอง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการนำมาสร้างชุดฝึกอบรมกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของ อพม. ต้นแบบ ด้วยสันติวัฒนธรรม และ ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการทดลอง มีกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม โดยทำการทดสอบก่อนและหลังการ เพื่อใช้ทดลองหลักสูตร โดยการวิเคราะห์ผลของ การทดลองใช้ชุดฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตอาสาและอาสาสมัคร อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ การพัฒนาสมรรถนะ และหลักพุทธสันติวิธี เพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารมาเครื่องมือวิจัยที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง การตรวจคุณภาพเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพในด้านของความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ได้ค่า IOC 0.80

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1. กลุ่มแกนนำอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 7 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้ 1) ประธานอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทั้ง 7 อำเภอ 2) เป็นเชี่ยวชาญด้านอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยตรง 2. กลุ่มผู้แทนกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้ 1) เป็นกลุ่มนักวิชาการ 2) มีความเชี่ยวชาญภารกิจของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 3. กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน 2 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก

ดังนี้ 1) เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและมีประสบการณ์ในการทำงานเครือข่ายและชุมชน 4. อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และผู้ที่ได้รับการบริการจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 12 คนโดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ปฏิบัติงานในพื้นที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ และมีประสบการณ์ในการเป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อย่างน้อย 5 ปี

ขั้นตอนที่ 4 รวบรวมข้อมูลที่ได้สังเคราะห์จากการสัมภาษณ์มาออกแบบหลักสูตรพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ และเครื่องมือในการวัดผลก่อนและหลังทดลองเป็นแบบวัดสมรรถนะของอพม. ต้นแบบ ด้วยแบบวัด 5 ระดับ (Rating Scale)

ขั้นตอนที่ 5 วิพากษ์ร่างหลักสูตรโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) จำนวน 7 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี ด้านกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ตัวแทนหน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ด้านพระพุทธศาสนา การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ แบบวัดสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้นแบบ ตรวจสอบหาความเที่ยงตรง ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha coefficient) วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) และ วิเคราะห์อำนาจจำแนกรายข้อของแบบประเมินด้วยค่าสหสัมพันธ์ CORRECTED ITEM-TOTAL CORRELATION (CITC) โดยนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่คล้ายกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน การหาความเที่ยงตรง ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.973 ได้รับการรับรองจริยธรรมมนุษย์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลข ว.18/2566

ขั้นตอนที่ 6 นำหลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง กล่าวคือ มีประสบการณ์เป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ไม่ต่ำกว่า 3 ปี และมีผลงานได้รับการยอมรับให้เป็นแกนนำประสานเครือข่ายในพื้นที่แต่ละอำเภอ กำหนดอำเภอละ 2 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 14 คน เป็นตัวแทนของ 7 อำเภอ โดยใช้เครื่องมือวัดผลก่อนและหลังการทดลองด้วย แบบวัดสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้นแบบ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสะท้อนคิดด้วยเทคนิค After Action Review การสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 7 รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เชิงปริมาณใช้การ (1) วิเคราะห์ด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อวิเคราะห์ผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย t-test วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยอุปนัยวิธี

ขั้นตอนที่ 6 สรุปและอภิปรายผลข้อมูลโดยวิธีพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดปทุมธานีพบว่า อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดปทุมธานีมีต้นทุนเดิมที่ดี คือ มีผู้นำที่เข้มแข็งอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นผู้มีจิตสาธารณะ เอื้ออาทร พร้อมทำงานเพื่อสังคม ผู้นำตามธรรมชาติ เข้าใจในวิถีชีวิต คักยภาพในการประสานงานกับกลุ่มเครือข่ายในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามมีจุดที่สามารถพัฒนาเป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบได้ ด้วยการเสริมสมรรถนะความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคม

แนวทางการปฏิบัติงานที่กับการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากนี้ยังพบว่าการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ได้แก่ การส่งเสริมด้านความรู้เกี่ยวกับการประสานส่งต่อการเข้าถึงกลุ่มจิตอาสาต่างๆ ในชุมชน กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน องค์การสาธารณประโยชน์ การเข้าถึงกองทุน รวมถึงความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน แนวทางการขับเคลื่อนงานที่ชัดเจน มีคู่มือการปฏิบัติงานมีส่วนจำนวนอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ความรู้ความเข้าใจในการจัดการปัญหา ความขัดแย้งในชุมชน การสื่อสารของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบที่มีประสิทธิภาพ ควรได้รับการส่งเสริมการอบรมแบบบูรณาการที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติการได้จริงอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีข้อจำกัดด้านความรู้ องค์ความรู้ โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม และทักษะในการเขียนโครงการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนา (Suweewakul, 2023) แนวคิดที่นำมาเป็นกรอบในการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ แนวคิดจิตอาสา คุณลักษณะสำคัญของจิตอาสาในการช่วยเหลือสังคม คือ มีความรู้ในงานปฏิบัติ มีศรัทธาในการทำงานอาสาสมัคร มีความสนใจในการฝึกฝนปรับปรุงตน มีความอดทนและตั้งใจจริง มีสุขภาพกายและใจที่ดีพอสมควร มีมนุษยสัมพันธ์ มีความเคารพและปฏิบัติตามระเบียบ มีความเสียสละเพื่องานและประโยชน์ส่วนรวม แนวคิดการพัฒนาสมรรถนะ หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ในจังหวัดปทุมธานี คือ หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นคุณลักษณะด้านในที่สำคัญของคนทำงานจิตอาสา สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นที่พึ่งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน, หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้, วิธีทำให้คนรัก, หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน (Phra Theppavaramethi, 2022) หลักอริยสัจ 4 การต้องใช้วิธีพิเคราะห์แยกแยะในการดูแลประสานส่งต่อข้อมูลและการให้ความช่วยเหลือตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในทางมุมมองของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ควรส่งเสริมและพัฒนา ต้องใช้หลักการอริยสัจ 4 เข้ามาจับมันจึงจะมองรอบด้าน มองอย่างรอบด้าน (Phramaha Chatchai Suchattajayo, 2023) และหลักจตุตถธรรม 4 คือ การอบรมบ่มเพาะตนเองอยู่เสมอเพื่อให้มีความรู้ ปัญญา อันเกิดจากการลงมือปฏิบัติ จตุตถธรรม มี 4 ข้อ ได้แก่ 1) สัปปริสสังเสวะ เข้าหาคนที่มีความรู้ คนที่เป็นปราชญ์ คนที่มีสัมมาทิฐิ ให้ความรู้ที่ถูกต้อง เป็นคนให้คำแนะนำที่ดี เราเข้าหาคนที่เขา Update อยู่ตลอด 2) สัทธัมมัสสวนะ ฟังด้วยเข้าหาแล้วต้องฟัง ฟังแล้วจะได้ซึมซับ เป็นกระบวนการวางกรอบของคนที่เป็นต้นแบบ นอกจากนี้ไปฟังแล้วต้องคิดจึงต้องมี 3) โยนิโสมนสิการ คือ การคิดพิจารณาใคร่ครวญด้วยตนเองอย่างมีเหตุผลและเป็นกุศล 4) ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ คือการปฏิบัติตนเองได้อย่างเหมาะสม ถูกต้องไม่ผิดไม่เพี้ยนเลยเป็นไปตามหลักจตุตถธรรม 4 จึงเป็นหมวดธรรมที่เข้ากับ(New Normal) ได้ (Phramaha Chatchai Suchattajayo, 2023)

วัตถุประสงค์ที่ 2 สันตินวัตกรรมการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ จังหวัดปทุมธานี พบว่า คุณลักษณะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย (1) คุณลักษณะภายใน ได้แก่ การเป็นผู้ให้ ประกอบด้วย การเป็นผู้ที่มีความเสียสละ จิตอาสา และความเมตตา ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต การมีมนุษยสัมพันธ์และการสื่อสารด้วยวาจาที่ดีและใจที่หนักแน่นมั่นคง การใส่ใจช่วยเหลือ รับฟัง มีส่วนร่วมปรารถนาให้เกิดสันติสุขในชุมชน ความเสมอภาคและเคารพตัวบุคคลที่มีความแตกต่างและหลากหลาย (2) คุณลักษณะภายนอก ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ พลังการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม การสื่อสารสร้างความไว้วางใจและรักษาความลับ

หลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ มีปรัชญา “ชี้เป้า เฝ้าระวัง เชื่อมประสานสู่การแก้ไข สังคมไทยไม่ทอดทิ้งกัน” เนื้อหาหลักสูตรมี 5 Module ประกอบด้วย Pre-Module: กิจกรรมสร้างสัมพันธภาพ I & ME Module 1 Volunteer Spirit : การเห็นคุณค่าในตนเอง และความสุขในการทำงานหัวใจผู้ให้ของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) (สันติ ภายใน) Module 2 Peace Communication Plus: การสื่อสารเชิงบวกและใช้สื่อในการให้ความช่วยเหลือได้ ทันทั่วถึงและปลอดภัย Module 3 ชี้เป้า : ทรพพลังด้วยกฎหมาย และสิทธิของประชาชน การรอบรู้กฎหมาย และสิทธิของประชาชน สวัสดิการ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) Module 4 : พลังชุมชนและการมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ชุมชน การทำแผนที่ชุมชน การแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม แนวทางการทำงานกับเครือข่าย Module 5 พลังเครือข่ายกับการทำงาน เชิงกลยุทธ์: การเป็นผู้นำกระบวนการ การถอดบทเรียนสรุปผลการทำงาน และการเขียนรายงาน การเขียน โครงการ การทำแผนยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการ 3 วัน รวม 21 ชั่วโมง และปฏิบัติการภาคสนาม 1 เดือน ผลการทดลองได้อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ จำนวน 14 ท่าน ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ การทดลองแบบ One Group Pretest - Posttest Design โดยการวิเคราะห์ค่าที (t-test แบบ dependent) ผลการทดสอบปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบก่อน-หลังการทดลอง

สมรรถนะ	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
สมรรถนะอพม. ต้นแบบ	3.92	0.41	4.52	0.41	7.83*	.00

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยสมรรถนะวิศวกรสันติภาพท้องถิ่นแยกรายด้านก่อน-หลังการทดลอง

ผลการพัฒนาสมรรถนะอพม. ต้นแบบ	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1) การชี้เป้าหมายได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว	4.00	0.44	5.80	0.49	4.39*	.00
2) การเฝ้าระวังและทำงานร่วมกับเครือข่าย	3.86	0.46	4.51	0.39	7.09*	.00
3) การประสานส่งต่อได้อย่างถูกต้อง	4.07	0.49	4.62	0.44	6.00*	.00
4) การแก้ปัญหา วิเคราะห์เป้าหมายเพื่อช่วยเหลือ	4.17	0.50	4.68	0.42	5.47*	.00
5) การสร้างเครือข่าย	4.40	0.57	4.88	0.33	4.09*	.00

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

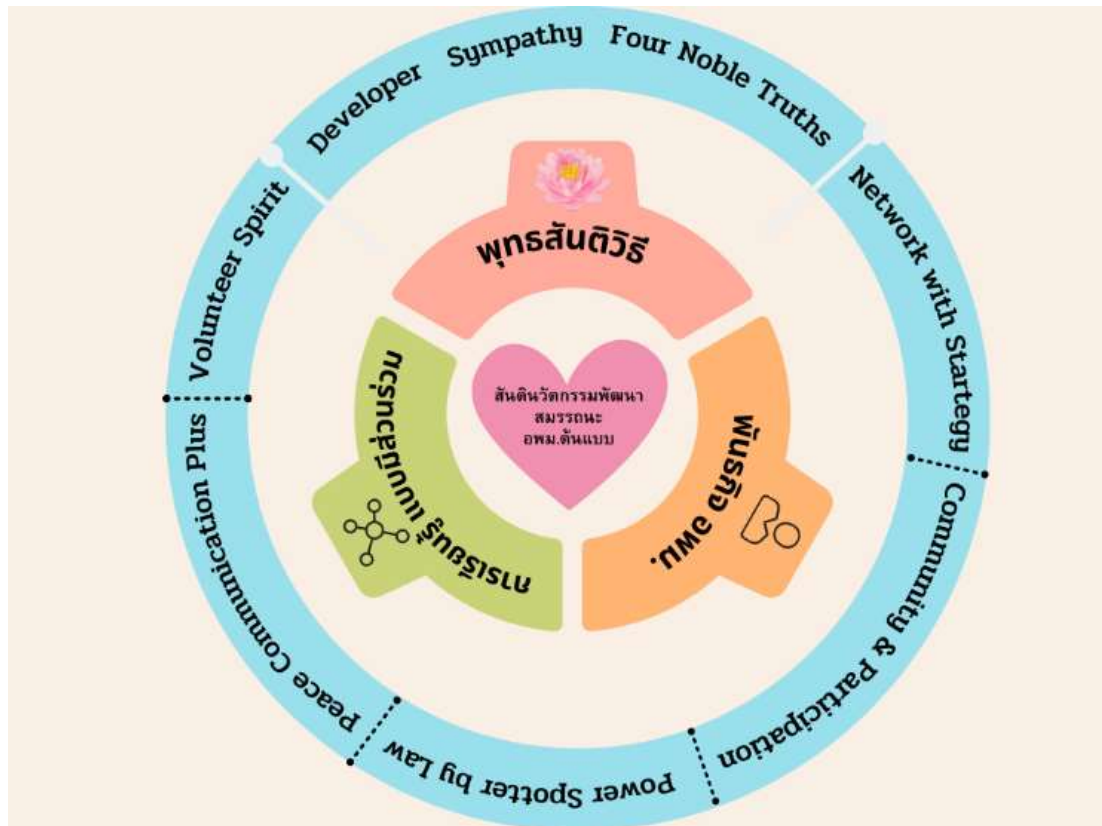
จากตารางแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ก่อนทดลองใช้หลักสูตรอบรมระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบภาพรวมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบแต่ละด้านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

หลังจากผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ผู้เข้ารับการฝึกเปิดใจถึงกระบวนการฝึกปฏิบัติตาม Module ทั้ง 5 ตามเนื้อหาหลักสูตร และพร้อมที่จะนำไปขยายผล ให้กับอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งอำเภอของจังหวัดปทุมธานีการนำความรู้ไปต่อยอดขยายผลของที่วิทยากรกระบวนการอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ลงพื้นที่ 6 อำเภอ โดยมีอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 600 คน เข้ารับการถ่ายทอดกระบวนการอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ด้วยสันตินวัตกรรม มีเสียงสะท้อนจากอาสาสมัครและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ได้แก่ “3 วันของการอบรม และทดลองทำ รู้ถึงการตั้งใจฟังเรื่องราวของ คนที่มีปัญหา เขาเศร้า เขาทุกข์ แล้วนำข้อมูลมาเก็บอย่างเป็นระบบก่อนส่งต่อ เขียนแผนที่เป็นทั้งรอบตัว และของชุมชน ประทับใจมาก ได้นั่งสมาธิด้วย จะนำวิธีการและความรู้ไปถ่ายทอดต่อ ทำให้มีโอกาสนำความไปใช้ในชีวิตประจำและช่วยเหลือผู้อื่นได้ อย่างมีประสิทธิภาพ”, “ได้ฝึกจากข้อมูลจริงจากการปฏิบัติงาน ได้ความรู้ใหม่ในวิธีจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ได้ความรู้ และมีทักษะที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติงานตามภารกิจของกระทรวง พม.”

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้งานวิจัย เรียกว่า “อพม. Spirit Model”

Picture 1: Spirit Model

สรุปเป็นองค์ความรู้ การพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้นแบบด้วยสันติวิถีธรรมที่มีรากฐานในการออกแบบหลักสูตร คือ การนำหลักพุทธสันติวิธี ซึ่งเป็น Soft Power ในการพัฒนาสันติภายใน ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 คือ การมีหัวใจผู้ให้ การพัฒนาระบบการคิดอย่างมีเหตุผล และสร้างสรรค์เพื่อแก้ปัญหาด้วยหลัก อริยสัจ 4 การพัฒนาตนและพร้อมจะปรับตัวเพื่อการเรียนรู้ด้วยวุฒิธรรม 4 ทั้งนี้ ต้องพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานตามภารกิจ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คือ การชี้เป้า เฝ้าระวัง เชื่อมเครือข่าย ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยพัฒนาสันติภายในและศักยภาพของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้นแบบซึ่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยหลักการสำคัญที่ต้องพัฒนา ดังนี้

Volunteer Spirit: การเห็นคุณค่าในตนเองและความสุขในการทำงานหัวใจผู้ให้ของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สันติภายใน)

Peace Communication Plus: การสื่อสารเชิงบวกและใช้สื่อในการให้ความช่วยเหลือได้ทันทั่วถึงและปลอดภัย

Power Spotter by Law: ชี้เป้า ทรงพลังด้วยกฎหมาย และสิทธิของประชาชน การรอบรู้กฎหมายและสิทธิของประชาชน สวัสดิการ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

Community & Participation: พลังชุมชนและการมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ชุมชน การทำแผนที่ชุมชน การแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม แนวทางการทำงานกับเครือข่าย

Network with Strategy: พลังเครือข่ายกับการทำงานเชิงกลยุทธ์ การเป็นผู้นำกระบวนการ การถอดบทเรียนสรุปผลการทำงาน และการเขียนรายงาน การเขียนโครงการ การทำแผนยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าปัญหาที่มีความจำเป็นในการพัฒนาอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ การส่งเสริมด้านความรู้เกี่ยวกับ การประสานส่งต่อ การเข้าถึงกลุ่มจิตอาสาต่างๆ ในชุมชน สอดคล้องกับ Tharawechrak (2015) ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการปฏิบัติตามบทบาทของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วยอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2557” พบว่า ศักยภาพที่อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรได้รับการพัฒนาตนเอง ในการเสริมความรู้เกี่ยวกับการประสานส่งต่อ การทำงานกับกลุ่มคนไร้ที่พึ่ง ขาดทุน กระบวนการจัดสวัสดิการชุมชน องค์การสาธารณประโยชน์ การเข้าถึงกองทุน รวมถึงความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ด้วยอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีพันธกิจ คือ การชี้เป้า เฝ้าระวัง เชื่อมกลุ่มเดิม เสริมกลุ่มใหม่ ร่วมทำแผนชุมชน และ สอดคล้องกับ Bhumithavorn (2022) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อระดับศักยภาพของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสมุทรปราการ” กล่าวว่าอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรได้รับการอบรมความรู้ จริยธรรมในการปฏิบัติงานแก่อาสาสมัครอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง กระตุ้นให้อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมให้อาสาสมัครสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลตามมุมมองของผู้วิจัยอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรได้รับการส่งเสริมด้านความรู้เกี่ยวกับ การประสานส่งต่อ รวมถึงกระบวนการจัดสวัสดิการชุมชนแบบถ่วงน้ำหนัก หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คือ หลักอริยสัจ 4 หลักกุศลธรรม 4 กับอบรมบ่มเพาะตนเองอยู่เสมอเพื่อให้มีความรู้ ปัญญา อันเกิดจากการลงมือปฏิบัติ สอดคล้องกับ Arasa (2021) ได้นำเสนอหลักกุศลธรรม 4 เป็นหลักพุทธธรรมสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารและการปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้เกิดการร่วมคิด การร่วมตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติตามโครงการ การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมในได้กระทำกิจกรรมร่วมกันในการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันรับผิดชอบร่วมกัน รวมถึงมีความรู้สึกผูกพัน อันจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานได้อย่างสูงสุด กับ Lertvichai (2021) ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดนครราชสีมา” เรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับสูงทั้งภาพรวม และมีแนวทางพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ ในการนำตนเอง ประกอบด้วย การพัฒนาความสามารถ 3 รูปแบบ ได้แก่ ความสามารถในการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่จำเป็น ความสามารถในการจัดอบรมและศึกษาดูงาน และ ความสามารถในการจัดประชุมและแสดงนิทรรศการเพื่อนำเสนอผลงานนอกจากนี้การนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการพัฒนาอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ที่สนับสนุน ให้อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ควรได้รับส่งเสริมและพัฒนาก่อนนำหลักอริยสัจ 4 เข้ามาใช้เพื่อให้การมองปัญหาเป็นไปโดยรอบ ผู้วิจัยเห็นว่า การทำงานของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมหลายด้าน ทั้งเรื่องของความรุนแรงในครอบครัว กลุ่มเปราะบาง กลุ่มสูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน จึงจำเป็นต้องมีกรอบในการมองปัญหาที่ลงถึงรากสาเหตุเพื่อให้การช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ข้อที่ 2 การพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบด้วยสันติวัฒนธรรม ได้หลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการ 3 วัน รวม 21 ชั่วโมง และติดตามปฏิบัติการภาคสนาม 1 เดือน ซึ่งมี 5 Module นอกจากนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แล้ว การฝึกปฏิบัติจากสนามอบรมจริงทำให้อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เกิดความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง ความสามัคคีในกลุ่มทีมอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้นแบบ และการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติโดยนำความรู้และประสบการณ์ของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้นแบบมาแลกเปลี่ยนเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวปฏิบัติการทำงานอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกัน สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้แทนสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 ปทุมธานี สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กล่าวว่า อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรได้รับการเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลใหม่ๆ ให้แก่อสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เช่น การพัฒนาองค์ความรู้ทักษะสมัยใหม่ผ่านแอปพลิเคชันได้อย่างรวดเร็วครอบคลุมและทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคม แนวทางการปฏิบัติงานที่กับการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ (Suweewakul, 2023) ทั้งนี้การนำสู่การเรียนรู้ด้านกฎหมายโดยใช้การเลือกหัวข้อและนำสรุปเพื่อแบ่งปัน ทำให้อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้นแบบเกิดความสนใจ ตั้งใจ และนำมาสู่ความเข้าใจสาระสำคัญที่พอเพียงกับการใช้ประกอบกับการให้ความช่วยเหลือเป้าหมาย ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้ในหลักสูตรออนไลน์ ที่อาจฟังเพียงผ่านๆ และตอบคำถามเพื่อให้ผ่านการประเมินแต่ในด้านความรู้ความเข้าใจยังน้อย อีกทั้งการเรียนรู้แบบกลุ่มช่วยให้การค้นคว้าแลกเปลี่ยนข้อมูลมีความหลากหลาย สำหรับการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้นแบบด้วยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ที่มีทั้งการให้ความรู้ เสริมทัศนคติที่มีต่อการทำงานอาสา การฝึกทักษะต่างๆ ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่ม ผลที่ได้จากการศึกษาการพัฒนาสมรรถนะของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ ได้พัฒนาตนเองควบคู่กับการพัฒนาส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้อบรมพัฒนาเชิงปฏิบัติการอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีสมรรถนะสามารถนำความรู้ทางทฤษฎีไปประยุกต์กับการปฏิบัติงานจริงได้ดีและเกิดความสร้างสรรค์ 1) ความรู้ (Knowledge) ในเรื่องที่ฝึกฝนมาเป็นความรู้ที่เป็นสาระสำคัญ 2) ทักษะ (Skill) ได้เป็นวิทยากรกระบวนการอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้นแบบ อย่างมีประสิทธิภาพ 3) เจตคติ (Attitude) ที่ดีต่อภาพลักษณ์ของตนเอง มีความเป็นทีม 4) ค่านิยม (Values) มีความภาคภูมิใจที่สามารถเป็นผู้นำกระบวนการได้ คือสิ่งที่บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็น 5) บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (Traits) มีความเชื่อมั่นตนเองว่ามีความสามารถ ปฏิบัติการเป็นผู้นำกระบวนการได้คือ เป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น 6) แรงขับเคลื่อน (Motives) คือ แรงจูงใจซึ่งทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย หรือมุ่งสู่ความสำเร็จสอดคล้องกับ Scott Parry ได้กำหนดนิยามสมรรถนะคือ องค์ประกอบ (Cluster) ของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และทัศนคติ (Attitudes) ของปัจเจกบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อผลสัมฤทธิ์ของการทำงานของบุคคลนั้นๆ เป็นบทบาทหรือความรับผิดชอบ ซึ่งสัมพันธ์กับผลงานและสามารถวัดค่าเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานและสามารถพัฒนาได้โดยการฝึกอบรม (Parry, 1997) กล่าวโดยสรุป ผู้เข้ารับการอบรม สามารถยกระดับสมรรถนะตนเองเป็นทีมวิทยากรกระบวนการ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ต้นแบบ การเรียนรู้ผ่านการฝึกปฏิบัติทำให้อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เกิดความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติโดยนำความรู้และประสบการณ์ของอพม. ต้นแบบมาแลกเปลี่ยนเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวปฏิบัติการทำงานอพม. ร่วมกัน การได้ระดมความคิดเห็นกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนอาสาสมัคร

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ให้ปฏิบัติงานในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

การพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบ โดยการทดลองนำร่องจังหวัดปทุมธานี ได้หลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้นแบบที่บูรณาการแนวคิดศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธี รูปแบบกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วยเนื้อหาการเรียนรู้ 5 Module ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเองด้วยสันติภายใน การสื่อสารพลังบวกและทันต่วงที่ การมีความรู้บทบาทหน้าที่อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กฎหมายและสิทธิที่เกี่ยวข้อง การทำงานแบบมีส่วนร่วมและทำแผนที่ชุมชน การทำงานเครือข่ายและฝึกนាំกระบวนการ สามารถพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ให้ปฏิบัติหน้าที่วิทยากรกระบวนการเป็นผู้นำการอบรมให้กับอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทั้ง 7 อำเภอด้วยความมั่นใจเกิดความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง เป็นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติโดยนำความรู้และประสบการณ์จากการฝึกอบรมมาแลกเปลี่ยนเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวปฏิบัติการทำงานอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษาได้หลักสูตรเชิงปฏิบัติการที่ส่งเสริมให้อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สามารถพัฒนาตนเองเป็นต้นแบบและนำความรู้ไปขยายผลต่อกับอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในพื้นที่ สะท้อนถึงความรู้และทักษะต้องเกิดจากการปฏิบัติของตัวอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เอง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แกนนำ ที่สามารถขยายผลความรู้เข้าถึงกลุ่มอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มากกว่าเพราะใช้ภาษาความเข้าใจที่เข้าถึงบริบทของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาที่ไม่สูง และมีอายุ แต่มีจิตใจที่อยากช่วยเหลือและเป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชน การขยายพื้นที่การเรียนรู้ที่ระเบิดจากภายในของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่เป็นต้นแบบ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและสร้างพลังศรัทธาในกลุ่มอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พื้นที่ที่รวมกลุ่มกันเข้มแข็ง เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการช่วยเหลือสังคมต่อไป

1.2 องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยสามารถนำไปเป็นหลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทุกจังหวัดและนำไปเป็นหลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่ตอบสนองนโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยสามารถนำไปเป็นหลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทุกจังหวัดและนำไปเป็นหลักสูตรการพัฒนาสมรรถนะอาสาสมัครพัฒนา

สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่ตอบสนองนโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต่อไป

2.2 ควรศึกษาการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของอพม. เพื่อยกระดับการทำงานของอพม. ให้เป็นอาสาสมัครมืออาชีพ

References

- Arasa, S. (2021). Four Vuddhi-Dhamma: Buddhist Principles for Promoting Participation. *Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences*, 2(2), 1-9.
- Bhumithavorn, Th. (2022). *Factors Affecting Potential Levels of Social Development and Human Security Volunteers in Samut Prakan Province*. (Master's Thesis). Huachiew Chalermprakiet University. Samut Prakan.
- Bumrongbutr, Y. (2014). *Analysis to Enhance the Peaceful Community of Volunteers in Social Development and Human Security, Pathum Thani Province by Sangahavatthu 4*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok.
- Department of Local Administration Promotion, Ministry of Interior. (n.d.). *Summary of Information on Local Administrative Organizations Throughout the Country*. Retrieved May 20, 2022, from <http://www.dla.go.th/work/abt/index.jsp>
- Jindawong, N., Montriwat, P., & Pokapalakorn, T. (2013). Motivation Factors Affecting the Performance of Nakhon Si Thammarat Social and Security Volunteers on Surveillance and Social Warning. *Modern Management Journal*, 11(2), 138-150.
- Knowledge about Secondary Educational Service Area Office and Operational Results*. (n.d.) Retrieved July 18, 2022, from <http://www.chainat.m-society.go.th/volunteers.htm>
- Lertvichai, R. (2021). Guidelines for Self-Directed Learning Ability Development of Social Development and Human Security Volunteers in Nakhon Ratchasima Province. *Ratchaphruek Journal*, 19(2), 102-110.
- National Social Welfare Promotion Committee. (2007). *Five-Year Strategic Plan to Create Social Welfare, No. 1, 2007-2011*. Bangkok: Sky Books Company Limited.
- Ongcharaen, P. (2020). The Model of Increasing Effectiveness in Potential Development of Social Development and Human Security Volunteer (SDHSV) for Community Development. *Academic Journal of North Bangkok University*, 9(1), 65-75.
- Parry, S. B. (1997). *Evaluating the Impact of Training*. New York: John and Willey.
- Phra Theppavaramethi. (2022). Vice-Rector for Administration, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Interview*. December 15.
- Phramaha Chatchai Suchattajayo. (2023). Vice-Rector for Academics and Quality Development, Mahamakut Buddhist University. *Interview*. January 4.
- Suweewakul, T. (2023). Director of the Office of Academic Promotion and Support 1, Pathum Thani, Office of the Permanent Secretary Ministry of Social Development and Human Security. *Interview*. January 1.

- Technical Promotion and Support Office, Region 7. (n.d.). *Social Development Plan*. Retrieved July 18, 2022, from <http://tpso8.m-society.go.th/index.php/th/>
- Tharawechrak, M. (2015). *Promoting the Role of Volunteer in Compliance with the Regulation of Ministry of Social Development and Human Security 2004 (B.E. 2557)*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.

แนวทางการสื่อสารสำหรับบุคลากรต่างวัยในองค์กรตามหลักพุทธสันติวิธี*

Communication Guidelines for Organizational Personnel of Different Ages Based on Buddhist Peaceful Means

¹วาสนา โชติชะวารานนท์ และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์

¹Wasana Chotichawaranont and Khantong Wattanapradith

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Dhammatrooper@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการสื่อสารของบุคลากรที่มีความแตกต่างระหว่างวัยของกองตรวจราชการและหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการสื่อสารที่มีความแตกต่างระหว่างวัย 2) เพื่อนำเสนอแนวทางสื่อสารสำหรับบุคลากรต่างวัยในองค์กรตามหลักพุทธสันติวิธี รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบภาคสนาม เครื่องมือวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือบุคลากรกองตรวจราชการ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ในกลุ่ม Gen B, X, Y, Z จำนวน 14 คน วิเคราะห์ผลด้วยอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพบริบทและปัญหา คือ มีพื้นที่มีหลายชั้น จึงเกิดความห่างเหินกัน มีบุคลากรหลายช่วงวัย จึงมีประสบการณ์และการรับรู้ที่แตกต่างกัน การสื่อสารทางตรงน้อยลง ทำให้มีปัญหาการสื่อสารระหว่างวัย เกิดความไม่เข้าใจกัน 2) แนวทางสื่อสาร คือ (1) การสื่อสารเพื่อป้องกันความขัดแย้งจากความแตกต่างระหว่างวัย ในฐานะผู้ส่งสาร และผู้รับสาร ด้วยจิตเมตตา อ่อนน้อม ตรงประเด็น และจริงใจ (2) การสื่อสารเมื่อเกิดความขัดแย้ง ด้วยการสื่อสารตรง แบบไม่เป็นทางการ แสดงท่าทีด้วยความเคารพ ให้เกียรติ มีกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ องค์กรความรู้จากงานวิจัย ทำให้พบแนวทางในการสื่อสารของบุคลากรในองค์กร ด้วยหลักสัมมาวาจา และหลักการมีส่วนร่วมกันอย่างสันติสุข คือ Attitude การสื่อสารด้วยทัศนคติทางบวก ได้แก่ A - Advice : แนะนำสิ่งมีประโยชน์ T - Telling พูดสุภาพ พูดความจริง ไม่พูดยุแยง ไม่พูดเพื่อจ้อ T - teaching การสอนงาน I - Integrated การบูรณาการงาน T - Trust : มีความจริงใจ ไว้วางใจกัน U - Understand การสื่อสารกันด้วยความเข้าใจ D- Determination ความตั้งใจ ตั้งมั่น ร่วมกัน E - Empathy : การสร้างพลังใจ ด้วยความเมตตา จะกระตุ้นให้เกิดกำลังใจในการทำงาน

คำสำคัญ: การสื่อสาร; บุคลากรต่างวัยในองค์กร; พุทธสันติวิธี

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to explore the communication context and problems of personnel of different ages at the Government Division, Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health, as well as Buddhist peaceful ways favorable to communication among personnel of different ages; and 2) to

*Received June 25, 2023; Revised June 17, 2024; Accepted June 29, 2024

present the communication guidelines for organizational personnel of different ages based on Buddhist peaceful means for the Government Division, Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health. The study used a qualitative research technique, collecting data through a field study and in-depth interviews with 14 personnel of generation B, X, Y, and Z at the Office of the Permanent Secretary. The obtained data were analyzed by inductive method.

From the research, it is found the followings: The communication guidelines for organizational personnel of different ages based on Buddhist peaceful means for the Government Division, Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health are as follows: 1) Using loving kindness, humility, relevance, and sincerity in communication to avoid problems brought on by the age gap between message senders and recipients; and 2) When there is a conflict among personnel of different ages in the organization, communicating informally, showing respect for one another, and allowing a platform for opinion expression. A body of knowledge acquired from the study is the guidelines for organizational personnel communication based on right speech, right mindfulness, and the principles of participation so that people can coexist peacefully in the society. The model gained is called 'A-T-T-I-T-U-D-E' which consists of: 'A' stands for Advice on good things that are useful to listeners.; 'T' stands for Telling politely and pleasantly without causing conflicts; 'T' stands for Teaching personnel how to take action, which is the responsibility of supervisors to teach their subordinates by telling the truth and refraining from rude remarks and lies; 'I' stands for Integrating work from each department to promote unity and solidarity; 'T' stands for Trust as a basis of communication; 'U' stands for Understanding in organizational personnel of different ages; 'D' stands for Determination to lead teams to the set goals; and 'E' stands for Empathy as a basis of communication in order to encourage each other, motivate one another to work, and communicate with loving-kindness.

Keywords: Communication; Personnel of Different Ages; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ในปัจจุบันไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าในแต่ละองค์กรกำลังประสบปัญหาที่เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างช่วงวัย โดยเฉพาะในระบบราชการที่มีความแตกต่างให้เห็นอย่างเด่นชัดระหว่างช่วงวัย โดยความแตกต่างของช่วงวัยนี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับทัศนคติ การใช้ชีวิตและมุมมองที่ต่างกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในชีวิตของการทำงาน เพราะผู้คนในแต่ละช่วงวัย มีการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านมามาก่อนข้างแตกต่างกัน ย่อมทำให้มีแนวคิดที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเมื่อเข้าสู่กระบวนการทำงานอาจก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันและจะกลายเป็นความขัดแย้งในองค์กรได้ อันเนื่องมาจากการสื่อสารที่มาจากประสบการณ์ความแตกต่างของแต่ละช่วงวัย และหากต่างฝ่ายต่างนำความคิดเห็นที่สุดโต่งและการไม่ยอมรับมุมมองที่แตกต่างจะก่อให้เกิด 'ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย' ได้ โดยความขัดแย้งนี้ สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับหน่วยงาน/องค์กร โรงเรียน หรือแม้กระทั่งท่ามกลางบุคคลที่พร้อมแสดงความรักให้กันอย่าง 'ครอบครัว' ปัญหาระหว่างคนต่างช่วงอายุ

กันที่มีทัศนคติ หรือหลักคิดที่แตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและเคยประสบผ่านมา โดยขาดปัจจัยของ ‘การสื่อสาร จากผลการศึกษาวิจัยครอบครัวคนไทยระบุว่า ครอบครัวเมืองมีสัมพันธภาพที่น่าเป็นห่วง สืบเนื่องจากการขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เช่น การปกปิดความลับ การเลือกที่จะไม่เล่าเหตุการณ์เสี่ยงอันตรายที่เกิดขึ้นกับตนเอง ฯลฯ เหตุนี้ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย แนวคิดเกี่ยวกับช่วงวัยที่แตกต่างเรียกว่า Generation จึงถูกกล่าวถึงในทุกแวดวงอาชีพในช่วงที่ผ่านมา (Chompikul, Suthisukon, Sueluerm, and Dammee, 2009)

ด้วยปัจจัยที่องค์กรกองตรวจราชการ มีหลากหลายของ Generation (Gen) ทำให้เกิดช่องว่างในการสื่อสาร สำหรับคนต่างวัย ซึ่งแต่ละช่วงวัยจะมีอายุ ต่างกัน ประมาณ 14-16 ปี เมื่อยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ เช่น โทรศัพท์ กล้องถ่ายรูป ที่เราไม่เคยคิดว่าจะสามารถนำมารวมกันได้เป็นเครื่องเดียว จากยุคที่ล้าสมัย มาเป็นยุคที่จีวแต่แจ้ว เทคโนโลยีล้ำสมัย ใช้ระบบเอไอในการทำงาน ยุคสมัยต่างกันทำให้มีแนวคิด ทัศนคติในแต่ละช่วงวัยต่างกัน ซึ่งเด็กในยุคใหม่จะไม่เข้าใจคนรุ่นเก่าว่าได้ผ่านอะไรมาบ้าง มีเพียงคนรุ่นเก่าที่ได้ผ่านประสบการณ์ชีวิตมามากมาย ได้เห็นความเจริญเติบโตของสิ่งต่างๆมาโดยตลอด ทำให้เข้าใจคนรุ่นใหม่ได้ดีกว่า แต่คนรุ่นเก่าก็มีความคาดหวังว่าคนรุ่นใหม่จะให้ความเคารพ นอบน้อม ทั้งท่าทาง วาจา พฤติกรรมที่แสดงออก และรวมถึงการสื่อสารที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในระหว่างบุคลากรในองค์กร

สำหรับการสื่อสารภายในองค์กรกองตรวจราชการ ที่ผ่านมา จะใช้การสื่อสารผ่านบุคคลเป็นหลัก โดยสื่อสารมาจากผู้บริหารระดับสูงลงมาที่ระดับผู้จัดการ และลงสู่บุคลากรระดับล่าง หรือเรียกว่า การสื่อสารแบบแนวตั้ง เป็นการสื่อสารทางเดียวจากบนลงล่างเท่านั้น จึงทำให้เกิดช่องว่างทางการสื่อสารที่บุคลากรระดับล่าง ไม่สามารถเข้าถึงผู้บริหารได้ ขาดแรงจูงใจ ขาดแรงกระตุ้นจากการทำงาน ส่งผลถึงการปฏิบัติงาน ที่จะเป็นไปตามหน้าที่และผลตอบแทนเท่านั้น เมื่อองค์กรเพิ่มช่องทางการสื่อสารให้มากขึ้น เช่น อีเมลบอกเล่าเรื่องราว ภาพกิจกรรม หรือเกร็ดความรู้เกี่ยวกับการทำงาน หรือกลุ่มไลน์ ที่มี ผู้บริหารรวมอยู่ด้วย ทำให้เกิดการพูดคุย สอบถามหรือการอธิบายงานจากผู้บริหารและจากบุคลากรในกลุ่ม ถึงบุคลากรระดับล่าง ซึ่งเป็นสัญญาณที่ในการปรับเปลี่ยนการสื่อสารที่แต่เดิมมีเฉพาะบนลงล่าง เป็นการเพิ่มช่องทางการสื่อสารจากล่างขึ้นบน บนลงล่าง หรือ Two Way Communication และเป็นการสร้างความรู้สึกลงในองค์กรให้กับบุคลากรเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งบุคลากรที่มีศักยภาพและความพึงพอใจ ความจงรักภักดี และสิ่งสำคัญคือความรู้สึกรู้สึกผูกพันต่อองค์กร เพื่อลดต้นทุนในการสรรหาทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ช่วยรักษาทรัพยากรที่มีคุณค่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ Swangsri (2022) ศึกษาเรื่อง กระบวนการสันติวัฒนธรรมการสื่อสารที่เสริมพลังอำนาจผู้นำวิถีใหม่ ผลวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สุดคือ การสื่อสารแบบเห็นหน้า เพราะผู้สื่อสารกับผู้รับสาร สามารถสื่อสารโต้ตอบกันได้โดยตรงและสามารถรับรู้สีหน้าและท่าทางที่แสดงออกในห้วงระยะที่มีการระบาคของโรค มีการสื่อสารผ่านโทรศัพท์ และผ่านแอปพลิเคชันไลน์ ผ่านอีเมล หากมีกรณีเร่งด่วนเพื่อสื่อสารเชิงนโยบายก็จะสื่อสารผ่านชุม หากเป็นการประชุมเฉพาะหน้า ก็จะใช้ระบบการเว้นระยะห่างอย่างเคร่งครัด จากการสื่อสารที่กล่าวมา รูปแบบการสื่อสารภายในที่ กองตรวจราชการได้เลือกใช้ผ่าน กิจกรรมหลักๆ ขององค์กร แต่อย่างไรก็ตามแม้จะมีการสื่อสารดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็ยังพบว่าการสื่อสารของกองตรวจราชการ ยังไม่ทั่วถึง และยังคงเป็นปัญหาสำหรับบุคลากรหลากหลาย Generation ในองค์กร และควรหาแนวทางในการสื่อสารของบุคลากรต่างวัยในองค์กรให้มีประสิทธิภาพที่ดี เพื่อความสุขของบุคลากรในองค์กร เมื่อบุคลากรมีความสุข การโยกย้ายหรือลาออกก็อาจจะน้อยลง ด้วยหลักการและเหตุผลจากประเด็นความเป็นมาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหา จึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาการสื่อสารของคนต่างวัยในองค์กร เพื่อหารูปแบบแนวทางในการประยุกต์ใช้พุทธสันติวิธีในการสื่อสารเพื่อลดช่องว่าง

ระหว่างวัยในองค์กร เพื่อให้คนต่างวัยในองค์กร มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ลดความขัดแย้งของบุคลากรในองค์กร โดยการสื่อสารของคนในองค์กร ให้เป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสื่อสาร อย่างสร้างสรรค์ จะช่วยลดความขัดแย้งได้และเป็นการพัฒนาสันติในตนเอง แม้ว่าความขัดแย้งจะยังคงมีอยู่ แต่หากสามารถลดความขัดแย้งได้ด้วยพุทธสันติวิธี เจ้าหน้าที่ก็มีความสุข องค์กรก็เติบโตอย่างมีคุณภาพ มีพลังกายพลังใจในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ เพื่อเป้าหมาย ได้อย่างประสิทธิผล และประสิทธิภาพ สอดคล้องกับเป้าหมาย และวิสัยทัศน์ขององค์กรว่า “ประชาชนสุขภาพดี เจ้าหน้าที่มีความสุข ระบบสุขภาพยั่งยืน” อันจะเป็นรากฐานที่นำพาสังคมไทยไปสู่ประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท และสภาพปัญหาการสื่อสารของบุคลากรที่มีความแตกต่างระหว่างวัยของกองตรวจราชการ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการสื่อสารที่มีความแตกต่างระหว่างวัย
2. เพื่อนำเสนอแนวทางสื่อสารสำหรับบุคลากรต่างวัยในองค์กรตามหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร เพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose sampling) โดนกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Performants)

ประชากรเป้าหมายที่ศึกษาเป็นกลุ่มบุคลากร ในองค์กรกองตรวจราชการ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 14 คน โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- 1) กลุ่มผู้บริหารกองตรวจราชการ จำนวน 2 คน
- 2) กลุ่มบุคลากร Generations B ที่มีอายุ 59-60 ปี จำนวน 4 คน
- 3) กลุ่มบุคลากร Generations X ที่มีอายุ 43-58 ปี จำนวน 4 คน
- 4) กลุ่มบุคลากร Generations Y ที่มีอายุ 27-42 ปี จำนวน 2 คน
- 5) กลุ่มบุคลากร Generations Z ที่มีอายุ 14-26 ปี จำนวน 2 คน

ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการตรวจสอบเครื่องมือใช้กระบวนการ Index of Objective Congruence (IOC) ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ 3 คน โดยเครื่องมือที่จะนำไปใช้ต้องได้รับการให้คำแนะนำความน่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ 60 ขึ้นไป เครื่องมือวิจัยได้รับรองจริยธรรมการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใบรับรองที่ ว. 77/2566

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- 1) ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสารบทความ งานวิจัย ที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับ Generation แนวคิด ทฤษฎี การสื่อสาร แนวคิด ทฤษฎีการจัดการ

ความขัดแย้ง และแนวคิดพุทธสันติวิถีการสื่อสาร รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นฐานคิดในการนำไปวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้ ตามหลักพุทธสันติวิถีการสื่อสารเพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย

ขั้นตอนที่ 5 ศึกษาภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการนำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบคิดสำหรับการออกแบบคำถามที่จะทำการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง เมื่อได้ประเด็นคำถามแล้ว จึงสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างตามที่ระบุไว้ในขอบเขตประชากร โดยใช้การบันทึกเสียง และบันทึกวิดีโอ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

หลังจากที่ได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) จัดเตรียมเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2) ติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะเข้าสัมภาษณ์

3) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของผลการสัมภาษณ์และนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

นอกจากนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1) ขึ้นเตรียมการสัมภาษณ์ ก่อนดำเนินการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนัดหมายวันเวลาที่ จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

2) ขึ้นดำเนินการสัมภาษณ์ ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยแจ้งกลุ่มเป้าหมายผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ในการที่จะใช้เครื่องบันทึกเสียง ในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตถ่ายภาพประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงช่วงใดในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงในช่วงเวลานั้น เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวัดผลก่อนและหลังทดลอง ผู้วิจัยใช้วิธีการจดบันทึกไว้

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้นำเทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างมาถอดเทป และสกัดประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตอบไว้ตรงกัน และคัดแยกประเด็นที่ให้อ้างอิงไม่เหมือนกัน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ในโอกาสต่างๆ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์อธิบายตีความและสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อจัดทำและนำเสนอเป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์ในโอกาสต่อไป จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาวิเคราะห์ประกอบกับข้อมูล แนวคิดทฤษฎีตามที่ปรากฏในขั้นตอนที่ 1 เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องของแนวคิดทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริงในพื้นที่ศึกษา และได้ชุดความรู้จากการวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิถีการสื่อสารของบุคลากรต่างวัยในองค์กร

หลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) จัดระเบียบข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาภาคสนาม เมื่อเห็นว่าข้อมูลมีมากพอ นำมาจัดตามประเภทของข้อมูล เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการสื่อสารในองค์กร ช่องทางการสื่อสาร แนวทางการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

2) การให้รหัสของข้อมูล (Coding) คือ การนำข้อมูลที่จัดระเบียบมาวิเคราะห์กำหนดหมวดคำ หรือ วลี หรือข้อความที่เป็นโน้ตค้นพบข้อมูลชุดดังกล่าว

3) สร้างข้อสรุปชั่วคราว คือ การสรุปเชื่อมโยงดัชนีคำหลักเข้าด้วยกันหลังจากผ่านกระบวนการกำหนดรหัสข้อมูลแล้ว โดยเขียนเป็นประโยคข้อความที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำหลัก เป็นการลดทอนข้อมูลที่รวบรวมไว้

4) สร้างบทสรุป โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสร้างข้อสรุปชั่วคราวที่ผ่านการตรวจสอบยืนยันแล้ว เข้าด้วยกัน เชื่อมโยงข้อสรุป เป็นบทสรุปย่อย และเชื่อมโยงบทสรุปย่อยเข้าด้วยกันเป็นบทสรุปสุดท้าย และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของบทสรุปที่ได้ด้วยการทบทวนที่มาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ตรวจสอบกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา นำข้อสรุปที่ได้ตรวจสอบทบทวนแล้วมาสรุปเรียบเรียง และนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนา โดยนำเสนอข้อมูลแนวทางการสื่อสารของบุคลากรต่างวัยในองค์กรตามหลักพุทธสันติวิธี และสะท้อนมุมมองความคิดเห็นของกลุ่มผู้บริหาร กลุ่มผู้ปฏิบัติงานในกองตรวจราชการ ตาม Generation ต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาการสื่อสารในองค์กร แนวทางการแก้ไขปัญหาการสื่อสาร และรูปแบบการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพโดยนำหลักพุทธสันติวิธีการสื่อสารไปใช้กับบุคลากรต่างวัยในองค์กรกองตรวจราชการ เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัยในองค์กรต่อไป

ผลการวิจัย

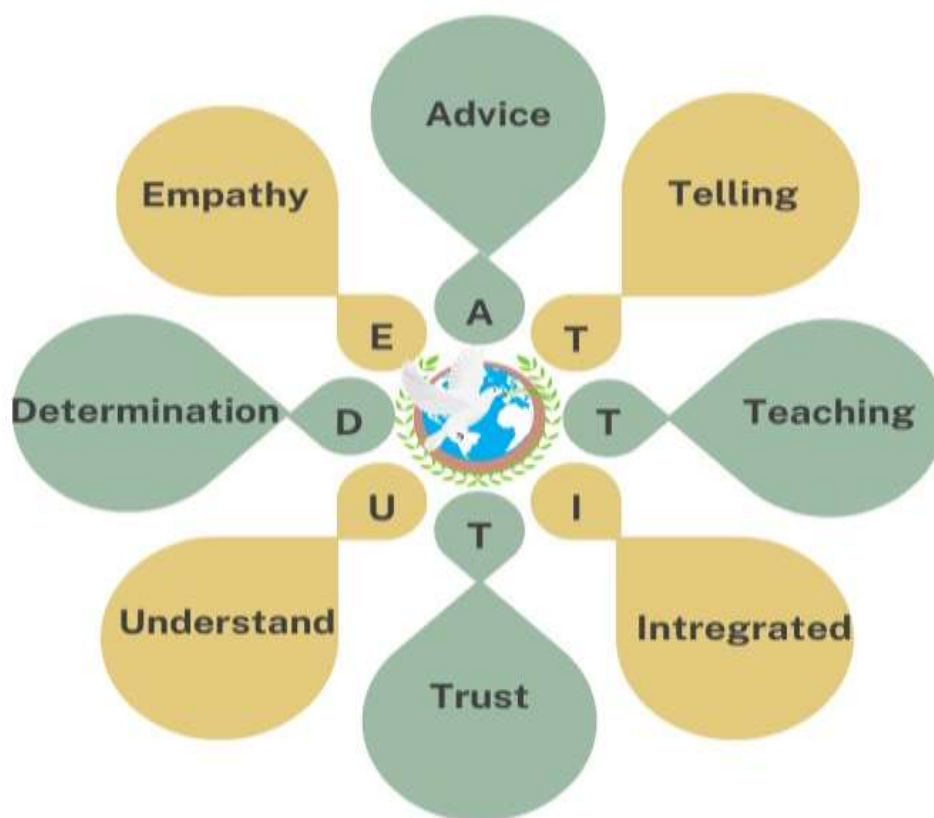
วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพบริบทและปัญหาการสื่อสารระหว่างบุคลากรในกองตรวจราชการ มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรมีหลากหลายเจนเนอเรชั่น หลายกลุ่มงาน พื้นที่ทำงานที่มีหลายพื้นที่ ทำให้เกิดความเหินห่าง และหากบุคคลที่จะสื่อสาร อยู่ในหน้าที่หรือบริบทที่แตกต่างกัน หรือการสื่อสารที่มีรายละเอียดน้อย เป้าหมายไม่ชัดเจน ก็ทำให้ขาดความเข้าใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกไม่สบายใจ คับข้องใจได้ รวมถึงปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคลผู้รับสาร ผู้ส่งสาร ตัวสาร สถานะของบุคคล สมรรถนะของทั้งผู้รับสาร และผู้ส่งสาร ในเรื่องของการรับรู้และความเข้าใจ ความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน หากมีความสัมพันธ์ระหว่างกันไม่ดีก็ทำให้ไม่ยอมรับสาร การมีความเป็นตัวตนก็ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน เกิดปัญหาความไม่ชัดเจน เนื้อหา รายละเอียด คำสั่ง รวมถึงกระบวนการทำงานที่เปลี่ยนแปลง ส่งผลให้การสื่อสารทั้งภายในและภายนอก เกิดความขัดแย้งทั้งการสื่อสารกับตนเอง และผู้อื่น

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการสื่อสารสำหรับบุคลากรต่างวัยในองค์กรตามหลักพุทธสันติวิธี พบว่า มี 2 นัยยะ คือ 1) การสื่อสารเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างวัย ในฐานะผู้ส่งสารและผู้รับสาร ด้วยความมีจิตเมตตาต่อกัน อ่อนน้อม ตรงประเด็น และจริงใจ 2) การสื่อสารเมื่อเกิดความขัดแย้งของบุคลากรต่างวัยในองค์กร ด้วยการสื่อสารตรงให้มากขึ้น ในรูปแบบไม่เป็นทางการ การแสดงท่าทีต่อกันด้วยความเคารพให้เกียรติ ให้พื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น มีกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ร่วมกัน มีแนวทางการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักพุทธสันติวิธี โดยใช้หลักสัมมาวาจา สามารถนำมาใช้ทั้งในเชิงป้องกันและแก้ปัญหาได้ โดยเริ่มจากการมีเมตตาต่อกันและกัน เพื่อมุ่งหมายให้ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร มีความเข้าใจกัน สื่อสารกัน ด้วยทัศนคติในเชิงบวก เพื่อประโยชน์ต่อการสื่อสารขององค์กร การสื่อสารให้เกิดประสิทธิภาพ ต้องประกอบด้วย ผู้ส่งสาร ต้องใช้วาจาที่นุ่มนวล สุภาพ ไม่ก้าวร้าว ไม่ส่อเสียด รับสาร ต้องใช้วาจานุ่มนวล สุภาพ ไม่ก้าวร้าว ไม่ส่อเสียด สาร ต้องเป็นจริง ชัดเจน ตรงเป้าหมาย ช่องทางการสื่อสาร

ควรเลือกช่องทางให้เหมาะสมกับสารที่จะส่ง การสื่อสารที่ถูกต้อง สารที่สื่อออกมาต้องเป็นข้อเท็จจริงเสมอ และควรรวดเร็ว จากการพูดมุสา เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มีประโยชน์

องค์ความรู้ใหม่

จากงานวิจัย พบแนวทางในการสื่อสารของบุคลากรในองค์กร ด้วยหลัก สัมมาวาจา สัมมาสติ และ หลักการมีส่วนร่วมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คือการปรับทัศนคติ (Attitude) คือการสื่อสารกันด้วยทัศนคติทางบวก ซึ่งหากบุคลากรในกองตรวจราชการ ไม่ว่าจะวัยไหนแม้ว่าจะมีประสบการณ์มานาน้อยต่างกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกันบ้างในบางเวลา ขัดหูขัดตาบ้างที่ผ่านมา มีความขัดแย้งกันบ้าง พูดคุยไม่เข้าใจกันบ้าง แต่สิ่งที่สำคัญมากที่จะสามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างสันติสุข คือการมีทัศนคติในทางบวก จะทำให้เรามีเมตตาต่อกัน การใช้วาจาจะนุ่มนวล ไม่ก้าวร้าว ไม่พูดส่อเสียดกัน มีความรักความสามัคคีกัน มีการสอนงานกันระหว่างพี่น้องให้มีความเข้าใจงาน มีการร่วมมือร่วมใจกันทำงาน บูรณาการงานกันในองค์กร เข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น การสร้างความสัมพันธ์ ด้วยการเคารพให้เกียรติ รักษาน้ำใจ อันดี เพื่อการสมัครสามัคคีในกลุ่มบุคคลองค์กร สุดท้ายทุกคนสามารถเสริมพลังใจให้กันและกัน ด้วยความมีเมตตาเป็นฐานให้แก่กัน สันติสุขก็จะเกิดขึ้นในองค์กร พบแนวทางในการสื่อสารของบุคลากรในองค์กร ด้วยหลักพุทธสันติวิธี คือหลัก สัมมาวาจา การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การสื่อสารกันด้วยทัศนคติทางบวก โดยนำมาปรับใช้ให้การสื่อสารสำหรับคนต่างวัยในองค์กร ให้มีประสิทธิภาพ ทั้งในเชิงป้องกันและการแก้ไขปัญหา การวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เรียกว่า Attitude Mode ตามรูปภาพที่ปรากฏ ดังนี้

Picture1: Attitude Model: Communication Guidelines for Organizational Personnel of Different Ages

A - Advice : การให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

T - Telling : การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนหวานไม่ยุ่งเยียดให้แตกแยก การพูดความจริง ไม่พูดเท็จ งดเว้นจากการพูดคำหยาบ การงดเว้นจากการพูดเพ้อ

T - Teaching หรือ Cotching : เป็นการสอนงาน หัวหน้าสอนลูกน้อง พี่สอนน้อง

I - Integrated : การบูรณาการงานต่างๆ ร่วมกันระหว่างกลุ่มงาน เพื่อให้เกิดความสามัคคี

T - Trust : การสื่อสารกันด้วยความเข้าใจ ให้ความจริงใจต่อกัน จะทำให้เกิดความไว้วางใจ

U - Understand : คือการสร้างความรู้ความเข้าใจ ในบุคลากรต่างวัยในองค์กร

D - Determination : การแสดงออกถึงความตั้งใจ ตั้งมั่น ไปสู่จุดหมายร่วมกัน ด้วยการสื่อสาร

E - Empathy : การสื่อสารที่เสริมสร้างพลังใจซึ่งกันและกัน

อภิปรายผลงานวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า มีการสื่อสารทางตรงน้อยลง ทำให้บุคลากรต่างวัยในองค์กร ต่างคนต่างตีความไปตามความเข้าใจหรือความรู้สึกลงของตนเอง ซึ่งแต่ละช่วงวัย มีประสบการณ์และการรับรู้ที่แตกต่างกัน ที่ก่อให้เกิดปัญหาการสื่อสารภายในองค์กรอีก ด้วยการใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสาร แม้จะมีประโยชน์ช่วยแก้ปัญหาการประสานงานที่มีพื้นที่การทำงานกระจายหลายชั้นของกองตรวจราชการ จะสะดวกขึ้น แต่ในทางกลับกัน กับทำให้ปฏิสัมพันธ์ทางตรงอันจะทำให้บุคลากรที่ต่างวัยได้เรียนรู้และทำความเข้าใจธรรมชาติของแต่ละวัยกันมากขึ้นเป็นไปได้น้อยลงเพราะใช้สื่อออนไลน์ ที่บางครั้งไม่สัมฤทธิ์ผล และนำไปสู่ความขัดแย้งได้ อันเกิดจากการรับรู้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน หรือไม่จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wattanasathien (2016) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาการสื่อสารภายในองค์กร กรณีศึกษา บริษัท ยูไนเต็ด แสตนด์การ์ด เทอร์มินัล จำกัด (มหาชน)” จากผลการศึกษา พบว่า ปัญหาการสื่อสารในองค์กร ส่วนมากพบเรื่องของความไม่เข้าใจกัน คือการไม่สื่อสารระหว่างกัน ช่องทางการสื่อสารที่มีการบิดเบือนของข้อมูลรวมถึงข้อมูลไม่เพียงพอ และข่าวสารที่เกิดขึ้นภายในองค์กร ยังพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาการสื่อสารภายในองค์กรนั้น เกิดจากการสะสมปัญหาและเรื้อรังมานาน เช่น ปัจจัยด้านความเหลื่อมล้ำระหว่างกัน การแบ่งพรรคพวก ระบบอุปถัมภ์ ที่เกิดขึ้นภายในองค์กร ทักษะการสื่อสารของบุคลากรในองค์กร และการถูกปิดกั้น การสื่อสารของบุคลากร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Na Nakorn, Wattanapradith, and Bannarui (2019) ศึกษาเรื่อง กระบวนการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในองค์กรโดยพุทธสันติวิธี ผลวิจัยพบว่าวิธีการสื่อสารในองค์กรปัจจุบันมีหลายรูปแบบ และหลายช่องทาง เช่น โทรศัพท์ ไลน์ อีเมล และพูดคุยแบบเห็นหน้ากัน วิธีการสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพที่สุดคือ การพูดคุยกันแบบเห็นหน้า รองลงมาคือ การคุยกันทางโทรศัพท์ และทางไลน์ อุปสรรคในการสื่อสารในองค์กร คือการสื่อสารที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง การได้รับข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน การไม่เปิดอีเมลอ่าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Swangsri (2022) ศึกษาเรื่อง กระบวนการสันติวิธีลดความขัดแย้งในการสื่อสารที่เสริมพลังอำนาจผู้นำวิถีใหม่ ผลวิจัยพบว่า พื้นที่การทำงานกระจายหลายชั้น ประกอบกับการเกิดการระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้บุคลากรขาดการสื่อสารทางตรง ทำให้ความผูกพันในองค์กรลดลง เกิดความไม่เข้าใจกันเนื่องมาจากการสื่อสาร วิธีการสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพที่สุดคือ การพูดคุยกันแบบเห็นหน้า การเสริมสร้างพลังใจซึ่งกันและกัน และหลักพุทธสันติวิธี ที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาการสื่อสารระหว่างบุคลากรต่างวัย คือ หลักสัมมาวาจา ที่ต้องสื่อสารต่อกันด้วยความจริง ใช้ภาษาที่สุภาพ ไม่แสดงความหยาบคาย หรือกระทบกระทั่งเบียดเบียนเหยียดหยาม หลักการและวิธีการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างองค์กรสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี คือ การสื่อสารที่ไม่ใช้อารมณ์ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การพูดความจริงที่เป็นประโยชน์

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการสื่อสารสำหรับบุคลากรต่างวัยในองค์กรตามหลักพุทธสันติวิธี พบว่า มี 2 นัยยะ คือ 1) การสื่อสารเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างวัย ในฐานะผู้ส่งสาร ควรสื่อสารด้วยคำพูดที่นุ่มนวล เป็นมิตร มีสัมมาคารวะ ใช้เหตุผลมากกว่าความรู้สึก มีความเข้าใจในคนต่างวัย การสื่อสาร ต้องชัดเจนตรงเป้าหมาย ถ้อยทีถ้อยอาศัย พูดด้วยความเมตตา เข้าใจ เปิดใจ ยอมรับฟังปัญหา ไม่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง เคารพในความแตกต่าง เข้าใจและต้องพร้อมที่จะปรับตัวเข้าหากัน พูดที่ตรงประเด็นไม่อ้อมค้อมเข้าใจง่ายกับผู้รับสาร ในฐานะผู้รับสาร ควรตั้งใจฟังผู้ส่งสาร ด้วยท่าทางอ่อนน้อม ควรฟังอย่างวิเคราะห์วิจารณ์ญาณ ในการรับข้อมูลข่าวสาร มองเฉพาะเนื้อหา ไม่ใช่อารมณ์ รับฟังแบบเปิดใจกว้าง ถ้าไม่เข้าใจต้องสอบถามให้ชัดเจนเพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สารที่สื่อ ต้องเป็นข้อเท็จจริง ชัดเจน ไม่กำกวม กลั่นกรองสิ่งที่ตีมีประโยชน์ กลั่นกรองหลายชั้น มีความรวดเร็ว ถูกงาน ถูกบุคคล และควรมีการวิเคราะห์สาร ก่อนส่งต่อข้อมูลเสมอ ช่องทางการสื่อสาร: มีหลายช่องทาง เช่น การบอกโดยตรง การเขียนเป็นหนังสือ การสื่อสารผ่านการประชุม line official และ group line เน้นการสื่อสารแบบ 2 ทาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Moeikhanmak (2016) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารองค์กรเพื่อสร้างความผูกพันของพนักงาน กรณีศึกษา บริษัท แพลน บี มีเดีย จำกัด (มหาชน) ผลวิจัยพบว่า แนวทางในการสร้างความผูกพันของบุคลากร ได้แก่ การจัดประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการถ่ายทอดงานจากพี่สู่น้อง การดูแลความก้าวหน้าในสายอาชีพ และการสร้างความสุขในที่ทำงาน องค์กรควรส่งเสริมให้บุคลากรได้มีโอกาสเรียนรู้ เพื่อเพิ่มทักษะใหม่ๆ โดยผ่านทางออนไลน์ องค์กรควรมีการมอบรางวัลและยกย่องชมเชยบุคลากรที่มีผลงานดีเด่น และ องค์กรควรเพิ่มช่องทางการสื่อสารในองค์กรให้หลากหลายมากขึ้น และ 2) การสื่อสารเมื่อเกิดความขัดแย้งของบุคลากรต่างวัย ในองค์กร ด้วยการสื่อสารตรงและเป็นแบบไม่ทางการให้มากขึ้น แสดงท่าทีต่อกันด้วยความเคารพให้เกียรติ ให้พื้นที่ในการแสดงความเห็น มีกิจกรรมสร้างสัมพันธ์มีแนวทางในการสื่อสารโดยหลักพุทธสันติวิธี คือ สัมมาวาจา สามารถนำมาใช้ทั้งในเชิงป้องกันและแก้ปัญหาได้ โดยเริ่มจากการมีเมตตาต่อกันและกัน ควรมีการสื่อสารสองทางเพื่อป้องกันความขัดแย้ง และต่างฝ่ายต่างควรมีภาวะผู้นำ การรับฟังอย่างมีสติ ไม่อคติ การใช้สารที่สื่อควรมีความร่วมสมัยเข้าใจได้แม้จะต่างวัย สำคัญคือ การแสดงออกให้เห็นถึงความจริงใจ มองเห็นส่วนดีของกันและกัน ความจริงใจ ผ่านท่าทีการแสดงออกที่จริงใจ การใช้ภาษา ถ้อยคำที่สุภาพจะช่วยขจัดความขัดแย้ง อีกทั้งต้องสื่อสารที่มาจากข้อมูลถูกต้องและชัดเจน ตรงไปตรงมา การแสดงออกด้วยสีหน้ารอยยิ้ม สนใจสบตาขณะฟัง แสดงออกถึงการรับฟังอย่างตั้งใจ ไม่สื่อสารในเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ทำให้ผู้ฟังรู้สึกรำคาญใจ และการฟังผู้ฟังต้องแสดงออกให้ชัดเจนว่ามีความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาหรือสิ่งที่กำลังพูดถึง เพื่อการสื่อสารจะได้ตรงกัน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Phramaha Hansa Dhammahāso (2011) ในหนังสือ “สัมมาวาจาพูดดี ดูดี สังคมดี” กล่าวถึงความสำคัญของการพูด การพูด ถ้อยคำที่จริง ไพเราะ เหมาะกาล ประสานสามัคคี มีประโยชน์ และประกอบด้วยเมตตา เป็นสิ่งที่ จำเป็น และสำคัญอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะถ้อยคำดีๆ นอกจากจะทำให้ชีวิตของผู้พูดดีแล้ว ยังทำให้สังคมนี้อุดมไปด้วยสิ่งที่ดี และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mansumittrchai (2016) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการสื่อสารอย่างสันติ พบว่า การสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนาให้ผู้ส่งสารและผู้รับสาร มีการสื่อสารบนพื้นฐานของการมีความเข้าใจร่วมกัน เป็นไปเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดทั้งสองฝ่าย รวมทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม ทั้งยังเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนลึกที่อยู่ภายในจิตใจ เพราะเมื่อความต้องการทั้งฝ่ายผู้ส่ง ฝ่ายผู้รับ และส่วนรวมได้รับการตอบสนองแล้ว การระงับดับไปแห่งความพลุ่งพล่านเร้าร้อนกระวนกระวายย่อมเจริญขึ้น นั่นหมายถึงภาวะของการเข้าอกเข้าใจกัน ภาวะของความเรียบร้อย ไร้ความสับสนวุ่นวาย ภาวะที่ระงับความมุ่งร้าย หรือภาวะที่ไร้ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว เกิดเป็นความมีสันติระดับบุคคล (สันติภายใน) และความมีสันติระดับสังคม (สันติภายนอก) ซึ่งองค์ประกอบ

ที่ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอก ให้เกิดมีการสื่อสารอย่างสันติตามหลักพุทธศาสนา ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความสามารถในการเข้าใจตนเองและผู้อื่นทางกายและวาจา (2) การมีทัศนคติและกระบวนการคิด ที่ถูกต้อง (3) การมีความตระหนักรู้และความเชื่อที่ถูกต้องและเป็นจริง (4) การคิดเชิงบวกและการมีสติระลึกรู้ (5) การอบรมพัฒนาตนเพื่อการสื่อสารอย่างสันติ และ (6) ทักษะในการสานสัมพันธ์ ด้วยการมีพรหมวิหาร 4 ในการดำเนินชีวิตตามแนวทางมรรคมีองค์ 8 ผนวกกับมีกัลยาณมิตรและปรโตโฆสะที่ดีทำให้เกิดการมีปัญญารู้คิดแบบโยนิโสมนสิการ ดังนั้นองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสารให้เกิดประสิทธิภาพ ต้องประกอบด้วย **ผู้ส่งสาร** ต้องใช้วาจาที่สุภาพ นุ่มนวล ไม่ก้าวร้าว ไม่ส่อเสียด **ผู้รับสาร** ต้องใช้วาจาสุภาพ นุ่มนวล ไม่ก้าวร้าว ไม่ส่อเสียด **สาร** ต้องเป็นความจริงเสมอ มีความชัดเจน ตรงเป้าหมาย **ช่องทางการสื่อสาร** ควรเลือกช่องทางให้เหมาะสมกับสารที่จะส่ง การสื่อสารที่ถูกต้อง สารที่สื่อออกมาต้องเป็นข้อเท็จจริงเสมอ และทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ควรดเว้นจากการพูดคำหยาบ ดเว้นจากการพูดมูสา งดเว้นจากพูดส่อเสียด และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Anurak Anurakkhito (Rattham), Phrakrukositwatthanakul, and Phrakrukosoltthakit (2019) ได้ศึกษาวิจัย การศึกษาวิเคราะห์ประโยชน์ของสัมมาวาจา คือ การพูดความจริง พูดไพเราะอ่อนหวาน พูดถูกต้องตามกาละ สถานที่ พูดเป็นธรรม พูดออกไปแล้วไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน เป็นวาจาที่เมื่อ กลับออกไปแล้วไม่ก่อให้เกิดโทษในภายหลัง คำพูดที่เป็นสัมมาวาจา จึงเป็นพื้นฐานธรรมะ ที่ควรมีในจิตใจ เพื่อเป็นหลักการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข ประโยชน์ของสัมมาวาจาสถาบันครอบครัว คือ การตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการใช้สัมมาวาจาย่อมจรรโลงสังคมให้อยู่เย็น สงบสุข และสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับ ผู้ปกครอง สถาบันครอบครัว หรือผู้บริหารในทุกระดับ ทุกองค์กร หลักสัมมาวาจาจึงเป็นแนวทางใน การสร้างสันติภาพของคนในชาติและสังคมโลกอย่างยั่งยืนสืบไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chusakpanish (2017) ได้ศึกษาวิจัย พุทธวิธีการสื่อสารมรรคมีองค์ 8 สำหรับเจนเนอเรชั่นวาย พบว่า พุทธวิธีการสื่อสารมรรคมีองค์ 8 สำหรับเจนเนอเรชั่นวาย ควรเป็นการสื่อสารสองทาง ด้วยวิธีการสื่อสารแบบผสมผสานที่มีองค์ประกอบการสื่อสารทั้ง 4 คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องสาร และผู้รับสาร ผ่านสื่อดิจิทัล ผนวกกับการนำหลักธรรมมรรคมีองค์ 8 (มัชฌิมาปฏิปทา) มาบูรณาการกับทักษะความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสอดคล้อง ช่วยให้วิธีการสื่อสารมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

สรุป

สภาพบริบทและปัญหาการสื่อสารระหว่างบุคลากรในกองตรวจราชการ มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น บุคลากรมีหลากหลายเจนเนอเรชั่น หลายกลุ่มงาน พื้นที่ทำงานที่มีหลายพื้นที่ ทำให้เกิดความเหินห่าง การมีพื้นที่หลายชั้น มีบุคลากรหลากหลายช่วงวัย แต่ละช่วงวัยมีประสบการณ์และการรับรู้ที่แตกต่างกัน ทำให้มีปัญหาการสื่อสารระหว่างเจนเนอเรชั่น การสื่อสารทางตรงน้อยลง เกิดการไม่เข้าใจกัน ต่างคนต่างตีความไปตามความเข้าใจหรือความรู้สึกของตนเอง การใช้สื่อสารทางออนไลน์ จึงมีประโยชน์ ช่วยแก้ปัญหาการประสานงานที่มีพื้นที่การทำงานกระจายหลายชั้นของกองตรวจราชการสะดวกขึ้น แต่ก็มีข้อเสียเนื่องจากมีรายละเอียดการสื่อสารน้อย ส่วน แนวทางการสื่อสาร โดยใช้หลักพุทธสันติวิธี คือหลักสัมมาวาจา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ทั้งสองนัยยะ คือ เชิงป้องกันและการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้งกัน โดยเริ่มจากการมีเมตตาต่อกัน และนำมาใช้เป็นแนวทางในการสื่อสาร จะทำให้การสื่อสารระหว่างวัยในองค์กร มีหลักการและแนวทางในการสื่อสารที่ดี เกิดความเข้าใจ ระมัดระวังวาจาที่ใช้ในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในฐานะผู้ส่งสาร ควรสื่อสารด้วยคำพูดที่นุ่มนวล เป็นมิตร มีสัมมาคารวะ การสื่อสาร ต้องชัดเจนตรงเป้าหมาย ผู้รับสาร ควรตั้งใจฟังผู้ส่งสาร

ด้วยท่าทางอ่อนน้อม ฟังอย่างวิเคราะห์วิจารณ์ญาณ รวมถึงสารที่สื่อจะต้องเป็นความจริงเสมอ และเลือกใช้ช่องทางที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิจัยนี้เป็น เป็นการศึกษาวิเคราะห์สภาพบริบทและสภาพปัญหาการสื่อสารของบุคคลต่างวัย ในองค์กรกองตรวจราชการ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข และหาแนวทางในการสื่อสารของบุคลากร ในองค์กร โดยใช้บูรณาการเข้ากับหลักพุทธสันติวิธี ในพุทธศาสนา คือ สัมมาวาจา ซึ่งเป็นแนวทางที่บุคลากร ในองค์กรสามารถนำมาใช้เป็นหลักคิดในการสื่อสารกับผู้อื่น โดยเฉพาะคนต่างวัยในองค์กร ได้จากองค์ความรู้ ที่ปรากฏ ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ เพื่อสนับสนุนวัฒนธรรมองค์กร การอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุข

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร ซึ่งในการวิจัยครั้งต่อไป สามารถนำไปค้นคว้าต่อได้ดังนี้

2.1 การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบบริหารในองค์กรโดยใช้พุทธสันติวิธี

2.2 การศึกษาวิจัยพัฒนาการส่งเสริมคุณธรรมในการทำงานโดยใช้พุทธสันติวิธี

References

- Chompikul, J., Suthisukon, P., Sueluerm, K., & Dammee, D. (2009). *Relationship in Thai Families* (Report Research). ASEAN Institute for Health Development: Mahidol University. Nakhon Pathom.
- Mansumittrchai, P. (2016). *A Model of Nonviolent Communication through Buddhist Psychology*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Na Nakorn, S., Wattanapradith, Kh., & Bannaruj, B. (2019). A Process of Communication for Building Peaceful Organizations by Buddhist Peaceful Means. *Journal of MCU Peace Studies*, 7(2), 447-464.
- Phra Anurak Anurakkhito (Rattham), Phrakukositwatthanakul, & Phrakukosolarthakit. (2019). An Analytical Study of the Benefit of Right Speech Sammavaca in Family Institution of Kanlayaneesithammarat School's Students in Nakhon Si Thammarat Province. *Journal of Social Science and Cultural*, 3(2), 28-40.
- Phramaha Hansa Dhammahāso. (2011). *Sammavacha: Speak Well, Do Good, Society Is Good*. (1st ed.). Bangkok: 21st Century Print.
- Chusakpanish, Ch. (2017). *Buddhist Communication of the Noble Eightfold Path for Generation Y*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok.

- Wattanasathiensin, Ph. (2016). *Factors that Affect Communication Problems within an Organization: A Case Study of United Standard Terminal Plc.* (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Moeikhanmak, P. (2016). *Corporate Communication to Build an Employee Engagement Improvement.* (Master's Thesis). National Institute of Development Administration. Bangkok.
- Swangsri, S. (2022). *The Process of Peace Innovation in Communication for Empowering New Normal Leaders.* (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

การพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน : “สติรินน้ำ อารามตื่นรู้”
เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี*

The Development of Vipassanā Meditation Center “Sati-Rimnam
Aram Tun Ru” for Promotion of the Peaceful Urban Community
by Buddhist Peaceful Means

นวลพรรณ กลั่นเกษร

Nualphan Klankesorn

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Nualphan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา บริบท สภาพปัญหา ความต้องการ วิธีการจัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานของมหาเถรสมาคม 2) วิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธี และ 3) เสนอกระบวนการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติรินน้ำ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ 1. ลงพื้นที่สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม 2. สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน 3. ลงมือปฏิบัติการพัฒนาสัปปายะในพื้นที่ 4. ประเมินผลจากการพัฒนา โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ด้าน จำนวน 13 ท่าน คือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ 7 ท่าน 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในหน่วยงานภาครัฐ 3 ท่าน และ 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 3 ท่าน

ผลการศึกษา พบว่า 1) วัดใหม่ (ยายแค้น) สร้างประมาณ พ.ศ. 2390 ในสมัยรัชกาลที่ 3 ตั้งอยู่ที่เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร มีการสอนวิปัสสนาที่ยังไม่เป็นระบบเนื่องจากสภาพแวดล้อมภายในวัดไม่เอื้ออำนวย และการขอจัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานต้องทำตามขั้นตอนของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน คือหลักสัปปายะ 4 และ 3) กระบวนการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติรินน้ำ อารามตื่นรู้” มี 4 ด้าน คือ (1) อาวาสสัปปายะ กิจกรรม Big Cleaning Day ทำความสะอาด ทาสีใหม่ เปลี่ยนบานประตูหน้าต่าง ที่ชำรุด (2) อาหารสัปปายะ จัดหาภาชนะใส่อาหาร โต๊ะวางอาหาร ถวายอาหารที่สะอาด (3) บุคคลสัปปายะ ให้ความรู้ จิตอาสามีส่วนร่วมอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาปฏิบัติ รวมถึงดูแลสิ่งของต่างๆ (4) ธรรมะสัปปายะ ผ่าน 4 กิจกรรม คือ สังฆทาน สติ สวดมนต์ข้ามปี วันมาฆบูชา และสามเณรช่อสะอาด โดยมีพระวิปัสสนาจารย์สอนปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 เกิดองค์ความรู้ใหม่คือ สติรินน้ำ อารามตื่นรู้ โมเดล

คำสำคัญ: การพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน; สติรินน้ำอารามตื่นรู้; ชุมชนเมืองสันติสุข; พุทธสันติวิธี

Abstract

The research article aimed at the following objectives: 1) investigating the context, problem conditions, needs, and methods for establishing the Sangha Institute of Vipassana Meditation; 2) analyzing the Buddhist peaceful means and proposing the development process for the Vipassana meditation center called "Sati-Rimnam Aram Tun Ru" in order to build peaceful urban communities through Buddhist peaceful means. The study employed action research method, consisting of: 1) field study through participant and non-participant observation; 2) participation in the community; 3) the implementation of *Sappāya* within the area; and 4) development evaluation. The key informants included 1) 5 representatives from the area; 2) 3 representatives from government agencies; and 3) 3 specialists.

The study found that 1) Wat Mai (Yai Paen) was built around 1847 during the reign of King Rama III, located in Bangkok Noi District, Bangkok. There is an unsystematic teaching of Vipassana due to the unfavorable environment inside the temple. The request for establishing the Vipassana meditation center must follow the procedures of the National Buddhism Office; 2) Buddhist peaceful methods conducive to the development of Vipassana meditation center include the principle of *Sappāya* (four suitable things); and 3) The development process for the Vipassana meditation center called "Sati-Rimnam Aram Tun Ru", comprising 4 aspects namely, (1) Suitable abode, including Big Cleaning Day activity, cleaning, painting, and replacing damaged doors and windows; (2) Suitable food, including providing food containers, food table, and offering clean food; (3) Suitable person, including educating volunteers who provide facilitation to practitioners and taking care of things; and (4) Suitable Dhamma through 4 activities, namely *Saṅghadāna* (providing offering to the Sangha), New Year chanting, *Māgha Pūjā* (or Makha Bucha Day), and Cho-Sa-Ard Novices project. All of this is led by monks teaching Vipassana meditation based on *Satipatthāna* (the four foundations of mindfulness). A new body of knowledge obtained from the study is "Sati-Rimnam Aram Tun Ru" model.

Keywords: The Development of Vipassanā Meditation Center; Sati-Rimnam Aram Tun Ru; Peaceful Urban Communities; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

วัดเป็นสถานที่ในการทำหน้าที่ในการสืบทอดทางพระพุทธศาสนาและการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมอันดีงามและเป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือนและความร่วมมือ วัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทยทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างวัด บ้าน โรงเรียน ถือว่ามีส่วนสำคัญมากที่จะส่งเสริมให้ชุมชนนั้นๆ เข้มแข็ง (Phra Dhammaworanayok (Opas Niruttimethi), 2003) วัดหลายแห่งในปัจจุบันมุ่งพัฒนาด้านวัตถุด้านอาคารสถานที่ มุ่งสร้างวัดถ่มมงคล เครื่องราง ของขลัง เพื่อสนองความต้องการของประชาชน ยิ่งส่งเสริมให้ประชาชนไม่สามารถที่จะพึ่งตนเอง ซึ่งการบริหารนั้นนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการปกครองอย่างยิ่ง วัดจะต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดี เมื่อวัดมีการพัฒนาหรือบริหารจัดการที่ดีย่อมส่งผลต่อพุทธศาสนิกชนที่จะเข้าวัดมาปฏิบัติธรรมมากขึ้น

(Phramaha Somsong Sirindhorn, 1982) สำหรับการปฏิบัติกรรมฐานมีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ในทุกๆ มิติ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มากขึ้น เป็นวิธีการฝึกฝนจิตใจให้มีสมาธิ ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลมีประสิทธิภาพสูงทำงานทุกอย่างประสบความสำเร็จ กรรมฐานในพระพุทธศาสนามี 2 อย่างคือ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน กรรมฐานทั้ง 2 อย่างนี้ มีเป้าหมายเดียวกันคือให้จิตมีสมาธิ และเพื่อทำนิพพานให้แจ้ง (Phra Rajapariyatkavi, 2017) การประยุกต์สติปัฏฐานเพื่อการปฏิบัติในสำนักต่างๆ มีความแตกต่างกันหลายวิธีปฏิบัติคือ กำหนดให้ผู้ปฏิบัติเดิน ยืน นั่งเป็นหลัก และให้มีสติระลึกรู้ชัดตลอดเวลา นี่คือการปฏิบัติของ กายานุปัสสนา ขณะที่เดิน ยืน นั่งอยู่นั้น ถ้ารู้สึกปวดเมื่อยก็ให้กำหนดรู้ชัด นี่คือการปฏิบัติของ เวทนานุปัสสนา ส่วนอิริยาบถนอนนั้นให้ปฏิบัติตอน ที่จะเข้านอน ถ้าจิตคิดฟุ้งซ่านก็ให้กำหนดรู้ชัด นี่คือการปฏิบัติของ จิตตานุุปัสสนา ในขณะเดียวกันเมื่อจิตนิ่งได้ที่แล้ว ก็ให้ตรวจสอบกิเลสคือนิวรณ์ ตรวจสอบขันธ์ आयตนะ โพชฌงค์ และอริยสัจ นี่คือการปฏิบัติของ อัมมานุปัสสนา การปฏิบัติที่มีความหลากหลายเหล่านี้ เพื่อกำหนดรู้ธรรมชาติของชีวิตคือขันธ์ 5 เมื่อรู้แจ้งธรรมชาติของชีวิตแล้วก็จะคลายความยึดมั่นถือมั่นได้ กรรมฐานแบบนี้มีผลมากมีอานิสงส์มาก เป็นที่ประจักษ์ผ่านการปฏิบัติต่างยอมรับว่า จิตใจมีคุณภาพ สุขภาพ และสมรรถภาพ จึงเป็นที่นิยมปฏิบัติ (Na Nakorn and Phramaha Sophon Vijittadhammo, 2018) ซึ่งปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น สิ่งหนึ่งที่จะช่วยเอื้อต่อการปฏิบัติได้ดี คือความสปปายะของสถานที่ เพราะหากสถานที่สปปายะ เหมาะแก่การปฏิบัติแล้ว ย่อมทำให้บุคคลนั้นเข้าถึงธรรมะหรือบรรลุผลของการปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

ดังนั้น การบริหารจัดการพัฒนาวัดให้มีความสปปายะที่เอื้อต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีความสอดคล้องกับในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมวินัยและพุทธวิธีการบริหารดูแลสังฆมณฑลในอาราม ซึ่งเกื้อหนุนให้การศึกษาและการปฏิบัติที่เป็นไปโดยสะดวก ตามความเหมาะสม คือ หลักสปปายะ (Phra Phuttakhosachan, 2005) เพราะเป็นหลักการสร้างวัดและการบริหารจัดการที่มีประโยชน์ก่อให้เกิดความเจริญ เป็นธรรมที่มีอุปการะต่อการศึกษาและปฏิบัติ มีสภาพที่สบาย สภาพเอื้อ สภาพที่เกื้อหนุนสถานที่ หรือบุคคล ซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะกัน เกื้อกูล หรือเอื้ออำนวย โดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนการบำเพ็ญและประกอบประกอบรักษาสมาธิ คำว่า “สปปายะ” จึงหมายถึงสิ่งที่สบาย สภาพเอื้อ สิ่งที่เกิดอุปการะต่อการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิต สิ่งที่เหมาะสมกัน อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี สปปายะนั้นมีหลายระดับ กล่าวโดยรวมก็คืออุปสปปายะ (อากาศ) อาหารสปปายะ เสนาสนะสปปายะ (ที่อยู่อาศัย) บุคคลสปปายะ ธรรมสสสวณะสปปายะ โคจรสปปายะ อิริยาบถสปปายะ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2011) หลักสปปายะไม่เพียงจำเป็นสำหรับผู้ที่กำลังพัฒนาตนเองรวมถึงองค์กรและวัด ในฐานะปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติ ซึ่งการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่สปปายะเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างมาก

การส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ได้มาตรฐานสำหรับประชาชน เป็นนโยบายของมหาเถรสมาคมที่มอบหมายให้แก่วัดทั่วประเทศนำไปปฏิบัติระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2558 การปฏิบัติธรรม” หมายความว่า การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร “สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” หมายความว่า วัดที่มีความพร้อม เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม โดยได้รับการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบนี้ “เจ้าสำนัก” หมายความว่า เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรม “พระวิปัสสนาจารย์” หมายความว่า พระภิกษุที่สอนการปฏิบัติ สมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือพระภิกษุที่ผ่านการอบรมหลักสูตร ซึ่งในปัจจุบันยังมีวัดอีกหลายแห่งที่ต้องการพัฒนายกระดับวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมตามมติมหาเถรสมาคม (National Office of Buddhism, 2022) ซึ่งในปัจจุบันวัดใหม่ (ยายแป้น) มีความต้องการที่จะพัฒนาวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเช่นเดียวกัน

สำหรับวัดใหม่ (ยายแพ้น) เป็นวัดที่สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2390 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ในแขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร สันนิษฐานว่าคุณ ยายแพ้นเป็นผู้บริจาคที่ดินและสร้างวัดดังที่ปรากฏในนามของวัดจากจารึกบนระฆังใบเก่าแก่ของวัด ระบุว่าสร้างไว้ พ.ศ. 2392 ขณะที่หลังคาอุโบสถหลังเก่ามีเก 2 ตัว เป็นสัญลักษณ์ว่าสร้างเสร็จในปีก่อนหน้านั้นคือปี พ.ศ. 2391 วัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2392 ปุชนิยัตถุที่สำคัญ คือ พระสามสมัยอุทอง เชียงแสน สุโขทัย อาคารเสนาสนะได้แก่ อุโบสถ กุฏิสงฆ์ จำนวน 8 หลัง เป็นอาคารไม้ 2 หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 หลัง หอระฆังคอนกรีต และศาลาการเปรียญ เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น สร้างปี พ.ศ. 2479 (PhrakruPaladpannavorawat, and Krongkum, 2022) บรรยากาศในบริเวณวัดใหม่ (ยายแพ้น) ถือว่ามีความสงบร่มรื่นพอสมควร กุฏิสงฆ์เป็นไม้ทรงไทย ตั้งไว้เป็นหมู่แถวอย่างมีระเบียบ มีความสะอาดตา สำหรับต้นไม้ใหญ่ที่ปลูกภายในวัด สร้างความร่มรื่นเย็นสบาย

ในปัจจุบันมีชุมชนชุมชนโดยรอบวัดใหม่ (ยายแพ้น) หลายชุมชนล้วนเป็นชุมชนเมืองที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเร่งรีบและคนเมืองโดยรอบวัดส่วนใหญ่ยังเป็นลักษณะครอบครัวหาเช้ากินค่ำมีความลำบากทุกข์ยากพอสมควรในการดำรงชีพ ถึงแม้จะมีรายได้มากกว่าคนชนบท แต่ก็มีรายจ่ายมาก ส่วนใหญ่วิถีชีวิตหมดไปกับการทำงาน และเวลาในการเดินทาง อีกทั้งยังมีความเครียดสูงเพราะผู้คนในเมืองเสมือนคนแปลกหน้าที่อยู่รอบตัว ต่างคนต่างดิ้นรนขวนขวาย เพื่อความอยู่รอดของตัวเองในวิถีของสังคมเมือง (Sripaew, 2022) จนกลายเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน เช่น ปัญหาภาวะโรคซึมเศร้า ความเครียดทางจิตใจ ปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัว และอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวและชุมชน (Rodthip, 2022) ถึงแม้สิ่งที่พอจะจรรโลงใจคนเมืองคือเอนเตอร์เทนผ่านสื่อต่างๆ ทั้งสื่อเก่าและสื่อใหม่ ซึ่งแน่นอนเหมือนจะช่วยลดความเครียดแต่จริงๆ ยิ่งสร้างปัญหามากไปอีก นั่นอาจจะเป็นเพราะว่าเมื่อคนในชุมชนมีปัญหาทั้งทางกายและใจเกิดขึ้นแล้ว ขาดที่พึ่งทางใจ ขาดผู้ชี้แนะหรือสถานที่ ที่จะช่วยบรรเทาหรือลดภาวะความเครียด ความทุกข์ลงได้ ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าวัดใหม่ (ยายแพ้น) เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นวัดที่ตั้งอยู่ ในบริเวณชุมชนที่มีประชากรอยู่หนาแน่นรอบวัด มีความสะดวกด้านการเดินทางมีทั้งรถเมล์และรถไฟฟ้า ทำให้มีความสะดวกสบายในการเดินทางมายังวัดใหม่ (ยายแพ้น) หากมีการพัฒนาให้วัดใหม่ (ยายแพ้น) เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ให้เป็นสถานปฏิบัติธรรมที่ได้มาตรฐาน ตามหลักการและระเบียบที่ มหาเถรสมาคมกำหนด และเป็นที่สัปปายะแก่บุคคลผู้เข้ามายังวัดใหม่ (ยายแพ้น) จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทุกระดับได้ เข้ามารับการพัฒนาจิตใจได้เป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันสภาพปัญหาของวัดใหม่ (ยายแพ้น) ยังไม่มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่ ในการเป็นสถานปฏิบัติธรรมที่มีมาตรฐาน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงวิธีการในการพัฒนาวัดให้เป็นสถานปฏิบัติธรรมที่ได้มาตรฐานตามหลักการและระเบียบที่มหาเถรสมาคมกำหนดเพื่อพัฒนาวัดใหม่ (ยายแพ้น) ให้เป็นสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามตื่นรู้” สำหรับคน ในชุมชนและบุคคลทั่วไปได้ใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของพระครูปลัดปัญญาวรรณวัฒน์, ศ.ดร. รักษาการเจ้าอาวาสวัดใหม่ (ยายแพ้น) ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติและหลักสูตรสันติศึกษา มจร. ที่กล่าวว่า งานบุญสังฆทานสตินี้ จัดขึ้นสนับสนุนโครงการ WAT Next ขับเคลื่อนชุมชนเมืองด้วยพลังบวร-บ้าน-วัด-ราชการ ที่มุ่งส่งเสริม และยกระดับวัดให้มีสมรรถนะสามารถเื้ออำนาจให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงปัญญาบริสุทธิ์ (Wisdom) การตื่นรู้ (Awareness) และมุ่งสู่แสวงหาความหมายที่แท้จริงของชีวิต (Truth) (Ban Muang Online, 2022) เพื่อช่วยสร้างเสริมให้คนในชุมชนวัดใหม่ยายแพ้นและชุมชนโดยรอบ ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนเมือง มีความเข้มแข็ง เกิดสันติภายในแก่ตนเองและผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา บริบท สภาพปัญหา ความต้องการ เกี่ยวกับการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุข ของวัดใหม่ (ยายแป้น) และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานของมหาเถรสมาคม
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ทำการวิจัยในพื้นที่ วัดใหม่ (ยายแป้น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยดำเนินการศึกษาตามรูปแบบ อริยสัจโมเดล และภายใต้กรอบดำเนินการวิจัยบันได 9 ขั้น เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการวิจัยอันเป็น แนวทางการแสวงหาองค์ความรู้ทางด้านการวิจัย และเพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ โดยผู้วิจัย ได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกี่ยวกับหลักพุทธสันติวิธีในการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” และยังได้ศึกษา สภาพบริบท สภาพปัญหา ความต้องการของ การพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขของวัดใหม่ (ยายแป้น) เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จากเอกสาร ข้อมูล ตลอดจนศึกษาแนวคิดการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐานและวิธีปฏิบัติ เกี่ยวกับการจัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานของมหาเถรสมาคม จากนักวิชาการทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก รวมถึงศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 เรื่อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่วัดใหม่ (ยายแป้น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ในการวิจัย จากนั้นสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำเครื่องมือวิจัย ที่ได้ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย จากนั้นออกแบบการวิจัยให้สอดคล้องกับ สภาพบริบทพื้นที่ จากการร่วมรับฟังความคิดเห็น ความต้องการของชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของ พลังบวร คือวัด บ้าน ราชการ ในการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” โดยใช้ การสนทนากลุ่ม กระบวนการ AIC เพื่อหาจุดแข็ง โอกาส แร่งบันดาลใจ และผลลัพธ์หรือเป้าหมายของการ พัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” จากนั้นยกร่างรูปแบบกระบวนการที่สามารถตอบ โจทย์ความต้องการของคนในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของพลังบวร ในการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขของวัดใหม่ (ยายแป้น)

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ตามกลุ่มที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ครอบคลุมบริบทที่ต้องการแล้วนำมาวิเคราะห์ การพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุข โดยพุทธสันติวิธี โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ด้าน จำนวน 13 ท่าน คือ 1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ จำนวน 7 ท่าน 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 3 ท่าน 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิปัสสนากรรมฐานต้นแบบ จำนวน 3 ท่าน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูลเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนของงานวิจัย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทั้งที่เป็นการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) และการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การใช้กระบวนการ AIC รวมถึงการใช้เครื่องบันทึกเสียง การอัดวิดีโอ กล้องถ่ายภาพ สมุดบันทึก ปากกา มือถือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โปรแกรมชุมชน โปรแกรมไลน์ เพื่อบันทึกข้อมูลสำหรับการวิจัยแล้วทำการวิเคราะห์และบูรณาการหลักพุทธธรรมและแนวทางในการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามต้นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุข โดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้ 1. การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ใช้วิธีการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก หนังสือตำราวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาและตำราอื่นๆ รวมถึงเอกสารงานวิจัยและบทความวิชาการจากตรวจสอบเนื้อหาและข้อมูลของเอกสารแล้วจำแนกประเภทของข้อมูล ตามประเด็น ต่างๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ตามความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ตอบคำถามสัมภาษณ์ที่ละประเด็นด้วยตนเอง ในลักษณะการสนทนาโต้ตอบ โดยมีอุปกรณ์บันทึกเสียง และการจดบันทึกประเด็นสำคัญๆ เพื่อเป็นการจัดเก็บข้อมูลในการให้สัมภาษณ์ 3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการกระบวนการวิพากษ์ (Seminars) เป็นกระบวนการระดมสมอง (Brain Storm) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญชำนาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ สังเคราะห์ เสนอแนะ เพื่อร่วมกันกำหนดกรอบแนวทางในการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามต้นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุข โดยพุทธสันติวิธีให้มีความน่าเชื่อถือและเหมาะสม 4. การศึกษาจากภาคสนาม (Field Studies) และการลงสู่ปฏิบัติจริง (Implementation) ที่ได้ผ่านกระบวนการวิพากษ์จากผู้ทรงและการออกแบบมาแล้ว ซึ่งเป็นข้อสรุปจากการศึกษาค้นคว้าแล้วนำไปทดลองใช้ปฏิบัติในพื้นที่จริง นำผลที่ได้จากการทดลองใช้ในพื้นที่จริงมาประเมินผล เพื่อตรวจสอบและสรุปผลของการดำเนินงาน 5. การจัดทำข้อมูล มีขั้นตอนคือ 1) จัดทำข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม การบันทึกวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง ทำการบันทึกข้อมูลการสนทนา 2) นำข้อมูลที่บันทึกได้ มาสรุปในแต่ละหัวข้อประเด็น ทำการจัดหมวดหมู่เพื่อหาข้อมูลคำตอบ ผู้ทรงคุณวุฒิตามเนื้อหาของงานวิจัย 3) การตรวจสอบข้อมูล ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จะมีตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ (Reliability) และความเที่ยงตรง (Validity) ของคำถามและข้อมูลภาคสนามทุกครั้ง ที่จัดเก็บบันทึกข้อมูล ด้วยการดูข้อมูลคำถาม ได้มีวัตถุประสงค์ความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำและมีความเชื่อถือได้มากที่สุดจากการแจกแบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วจึงนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่และนำเสนอการกระบวนการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามต้นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการตามแบบอริยสัจโมเดล (Action Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดเป็นหมวดหมู่แล้วแยกออกประเด็นๆ ตามจุดประสงค์ในการวิจัยและนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย จึงต้องใช้เทคนิคในการตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งที่มาของข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

(In-depth interview) การสนทนากลุ่มและข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิพากษ์ (Seminars) มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป จากนั้นเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่ออธิบายและวิเคราะห์แนวทาง ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะต่างๆ ในการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติ

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย เป็นการสรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ 1) ด้านข้อมูล 2) ด้านผู้วิจัยโดยการเปลี่ยนรูปแบบการสัมภาษณ์ และ 3) ด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้รวบรวมแล้วทำการสรุปเป็นข้อมูลเพื่อสะท้อนผลจากสิ่งที่ได้ ทั้งจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีหรือการสัมภาษณ์ ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แล้วจึงนำเสนอการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติ

ผลการวิจัย

การพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติ ผลการวิจัยมีดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า วัดใหม่หรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า วัดใหม่ (ยายแป้น) สร้างประมาณ พ.ศ. 2390 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 สันนิษฐานกันว่าท่านผู้หญิงแป้น หรือ “ยายแป้น” เป็นผู้บริจาคที่ดิน และสร้างวัดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2390-2391 ตั้งอยู่เลขที่ 63 ซอยบางขุนนนท์ 2 แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700 เป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ด้านหน้าของวัดติดกับคลองบางกอกน้อย หรือแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม ด้านเหนือติดกับชุมชนวัดใหม่ ด้านทิศตะวันตกติดกับถนนจรดวิถีสุขุมวิท ในขณะที่ยังติดกับถนนบางขุนนนท์ หรือชื่อเดิมเรียกว่า ถนนบางกอกน้อย-ตลิ่งชันทางเข้าวัด ส่วนด้านตะวันตก ติดกับทางรถไฟ สถานีบางขุนศรี วัดใหม่มีพื้นที่โดยรอบประมาณ 21 ไร่ ปัจจุบันนี้ คนทั่วไปในพื้นที่บางกอกน้อยและใกล้เคียงยังคงนิยมเรียกว่า “วัดใหม่ยายแป้น” หรือวัดยายแป้นติดต่อกันมาตามการรับรู้ตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน และโดยทั่วไปนิยมเขียนชื่อวัดใหม่ว่า “วัดใหม่ (ยายแป้น)” ตามคำเรียกขาน เพื่อคงเป็นอนุสรณ์คุณงามความดีและระลึกถึงนามผู้บริจาคที่ดินและปัจจัยในการสร้างวัดแห่งนี้ ตั้งแต่กาลบัดนั้นมา ปัจจุบันวัดใหม่ (ยายแป้น) ได้มีการพัฒนาและบูรณะพื้นที่โดยรอบวัด จนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะเมื่อครั้งจัดงานพระราชทานเพลิงศพพระครูปลัดรัตนวัฒน์ (คลอง ฐานุตตโม ป.ธ.5) อดีตเจ้าอาวาสวัดใหม่ (ยายแป้น) เมื่อช่วงเดือนธันวาคม ปลายปี 2565 ที่ทางวัดท่า (ยายแป้น) ได้บูรณะปรับปรุงภูมิทัศน์และพื้นที่วัดเพื่อจัดงาน ทำให้วัดมีความเป็นสัปปายะ สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น

สำหรับสภาพปัญหา ความต้องการของวัดใหม่ (ยายแป้น) นั้นด้วยเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมืองที่มีความเจริญรอบด้าน วิถีชีวิตของคนชุมชนเมืองที่มีความเร่งรีบ และอยู่กันแบบครอบครัวเดี่ยว ความสัมพันธ์กับวัดวามีน้อยลง ทำให้ประชาชนที่จะมาเข้าวัดทำบุญปฏิบัติธรรมก็น้อยลงไปด้วย รวมถึงสถานที่ในการปฏิบัติที่เหมาะสมก็ยังมีไม่เท่าที่ควร และด้วยอาคารศาลาการเปรียญที่มีการก่อสร้างมาเป็นเวลาหลายสิบปี การชำรุดทรุดโทรมจึงมีให้เห็นเป็นธรรมดา โดยเฉพาะพื้นที่ศาลาที่บางส่วนมีปลวกกิน หรือไม้ผุพัง ทางเข้า-ออกก็ยังไม่สะดวก ส่วนห้องน้ำก็ไม่ค่อยสะอาด เครื่องสุขภัณฑ์ในห้องน้ำบางส่วนก็ชำรุด นี่จึงเป็นสภาพปัญหาเบื้องต้นของวัดใหม่ (ยายแป้น) ในการที่จะพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน์ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของวัด บ้าน และโรงเรียนโดยการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและอย่างไม่เป็นทางการ จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยสามารถสกัดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือหลักพุทธสันติวิธีที่มีความสอดคล้อง และมีความเหมาะสมกับสภาพ บริบทของพื้นที่ที่วิจัยพบว่า **หลักสัปปายะ 4** เป็นหลักพุทธสันติวิธีที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องเพื่อนำมาเป็นการพัฒนา โดยแยกเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. อาวาสสัปปายะ วัดใหม่ (ยายแป้น) ในปัจจุบัน อยู่ในพื้นที่ที่มีความสะดวกสบายในเรื่องของการเดินทาง ไม่ว่าจะเป็นทางรถยนต์ ทางรถไฟหรือแม้แต่ทางเรือ ทำให้ผู้คนสามารถเดินทางมาวัดได้โดยสะดวก อีกทั้งยังมีการจัดวัดวา อาราม อยู่ในสภาพดี สถานที่ มีความสะดวก สบาย โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณอาคาร ศาลา การเปรียญหรือศาลาอัมพะวัด ที่พุทธศาสนิกชน ใช้มาทำบุญหรือกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งในปัจจุบันวัดใหม่ (ยายแป้น) ได้มีการบูรณะปรับปรุงศาลาอัมพะวัดให้มีความเหมาะสมกับการใช้งาน ไม่จะเป็นการทำให้ว่างเปล่า มีภาชนะใส่อาหารที่สะอาดและปลอดภัย มีการดูแลทำความสะอาดห้องน้ำและสุขภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอรวมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์รอบๆ ศาลาอัมพะวัดให้มีความร่มรื่น ทำให้ผู้ที่มาใช้งานหรือปฏิบัติธรรม ได้รับความสะดวกและมีความสุข ไม่ต้องกังวลในเวลานั่งฟังธรรมหรือทำบุญตักบาตร

2. อาหารสัปปายะ สำหรับวัดใหม่ (ยายแป้น) ได้มีการจัดเตรียมภัตตาหารให้มีความเหมาะสมและถูกหลักอนามัย เพื่อถวายแด่พระสงฆ์สามเณรภายในวัด และให้สำหรับพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมทำบุญในวันสำคัญต่างๆ รวมถึงได้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักโภชนาการว่าอาหารสิ่งใดที่ควรถวายพระและไม่ควรถวายพระ เพื่อไม่ให้เกิดโรคร้ายหรือโทษต่อพระสงฆ์ รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการตักหรือรับอาหารบิณฑบาตของพระภิกษุสงฆ์สามเณร ทำให้ง่ายต่อการจัดเก็บและทำความสะอาด ไม่เพิ่มภาระให้กับผู้ดูแล และทั้งยังเป็นการช่วยลดขยะมูลฝอยได้ดีอีกด้วย ทำให้วัดไม่ขาดแคลนเรื่องอาหาร มีความสัปปายะ เหมาะแก่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

3. บุคคลสัปปายะ โดยวัดใหม่ (ยายแป้น) ได้มีการจัดสรรบุคลากร ทั้งพระภิกษุสงฆ์สามเณรและศิษย์ให้ช่วยกันดูแล บริหารจัดการวัดให้มีความสัปปายะ โดยเฉพาะบริเวณศาลา อัมพะวัด ที่ทุกครั้งเมื่อมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือกิจกรรมอื่นๆ ก็จะมีพระภิกษุสามเณรคอยช่วยดูแลอำนวยความสะดวกให้กับญาติโยมที่มาร่วมกิจกรรม โดยเห็นได้จากกิจกรรมสังฆทานสติที่เป็นที่เป็นการร่วมมือกันระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียน และนอกจากนี้ยังได้ทำกิจกรรมร่วมกันในการช่วยกันทำความสะอาดศาลาทั้งก่อนและหลังที่มาใช้ทำกิจกรรม ทำให้ศาลามีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดูงามตา น่าใช้งานอยู่ตลอด

4. ธรรมสัปปายะ คือ ธรรมเป็นที่สบาย เป็นจุดมุ่งหมายหลักของวัด โดยเฉพาะวัดใหม่ (ยายแป้น) นั้น ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เพราะการให้ธรรมะนั้นสมควรมีกรอบและแนวทาง ในการสอนไปในทิศทางเดียวกัน โดยใช้แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบสติปัฏฐาน 4 ในการสอนเจริญสมาธิให้กับผู้ที่มาปฏิบัติธรรมหรือร่วมทำกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดหาหนังสือธรรมะ หรือนิมนต์คุบาอาจารย์ พระภิกษุผู้มีภูมิธรรมความรู้มาบรรยายธรรมเพื่อให้เกิดสติปัญญาแก่ผู้มาปฏิบัติ ไม่จะเป็นในช่วงกิจกรรมสังฆทานสติในทุกวันอาทิตย์ต้น เดือน วันขึ้นปีใหม่ วันมาฆบูชา หรือวันสำคัญต่างๆ เพื่อให้ผู้มาปฏิบัติธรรมหรือร่วมกิจกรรมได้ ฟังและปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาพื้นที่ด้านอาวาสสัปปายะ (ด้านสถานที่) จากการรับฟังปัญหาและความต้องการ ของคนในชุมชน โดยผ่านเวทีสาธารณะ ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ศาลาอัมพะวัด ด้วยการขัดหน้าแล้วทาสีใหม่ เพื่อให้ได้ใช้งานได้อย่างเต็มที่และสมบูรณ์แบบ โดยความร่วมมือ ของผู้นำชุมชนและชาวบ้านที่มาร่วมกันลงมือลงแรงในการขัดพื้นศาลาอัมพะวัดและลงสีใหม่ รวมถึงดำเนินการเปลี่ยนบานประตูและหน้าต่างของศาลาอัมพะวัดที่เกิดการชำรุด ให้มีความพร้อมในการใช้งานมากยิ่งขึ้น

ซึ่งเป็นที่พอใจของทุกคนที่มาด้วยกัน เพราะทุกคนตั้งใจที่ได้มาช่วยงานวัด ปกติไม่ค่อยได้เข้ามาช่วยงานในวัด โอกาสนี้จึงเป็นเวลาที่ดีที่ได้มาช่วยเหลืองานวัด ทำให้ศาลาได้รับการบูรณะให้มีความพร้อมและสะดวกแก่พุทธศาสนิกชน เพราะเมื่อก่อนศาลาเดิมที่สูงจากพื้นดินมาก สมัยเด็กๆ ต้องกระโดดถึงจะแตะคานไม้ได้ ต่อมาอดีตเจ้าอาวาส (ไม่ระบุว่ารูปใด) ได้มีการถมดินให้สูงขึ้น เนื่องจากน้ำท่วม เมื่อถมดินสูงขึ้นแต่ไม่ได้ยกเสา ศาลาขึ้นด้วย จึงทำให้ศาลาจนศาลาเตี้ยลง เดิมทีพื้นที่วัดจะมีระดับเท่ากันหมด ดูจากพื้นของอุโบสถเป็นเกณฑ์ เพราะนั่นคือพื้นดินเดิม เมื่อไม่นานมานี้เอง ก็ได้มีการติดยกศาลาหลังนี้ให้สูงขึ้นอีกครั้ง แล้วดำเนินการพัฒนาพื้นที่และบริเวณโดยรอบศาลาอัมพะวัด ให้มีความสัปปายะมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาพื้นที่ด้านอาวาสสัปปายะ เมื่อผู้วิจัยได้ทำที่วางรองเท้าทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น รองเท้าไม่หยาบมองหาง่าย และยังทำให้ได้ภาพลักษณ์ที่สวยงาม และได้ดำเนินการ กิจกรรม Big Cleaning Day ทำความสะอาดโดยรอบบริเวณศาลาอัมพะวัด ให้ชาวบ้าน พระภิกษุสามเณรร่วมกันจัดเก็บ ทำความสะอาดสิ่งของและอุปกรณ์ที่ไม่มีความจำเป็นให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น 2) การพัฒนาพื้นที่ด้านอาหารสัปปายะ (ด้านอาหารดี) จากการรับฟังปัญหาผู้วิจัย ได้ดำเนินการนำเรียนปรึกษาท่านเจ้าอาวาส ซึ่งท่านก็เห็นว่าสมควรและดีแล้ว ที่จะได้มีภาชนะใส่อาหาร และมีโต๊ะวางอาหาร จะได้สะดวกเวลา พระเดินตักอาหารใส่บาตร และทำให้ดูเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ดูสะอาดตา นอกจากนี้ ผู้วิจัย ยังได้ให้ความรู้กับชาวบ้านในเรื่องของการถวายเป็นทานที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ และเป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์สามเณร รวมถึงผู้ปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะถ้าเรานำอาหารมาวัดก็เปลี่ยนจากใส่ถุงแกงร้อน ให้ใช้ปิ่นโตหรือภาชนะที่สามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้แทน อันนี้ก็จะเป็นสิ่งที่ดี เพราะช่วยลดขยะ ช่วยลดโลกร้อนได้อีกวิธีหนึ่ง หลังจากการดำเนินการปรับเรื่องของอาหารให้สัปปายะมากขึ้นทั้งแก่พระภิกษุสามเณร ผู้ปฏิบัติธรรมและสาธุชนที่มาทำบุญ พบว่าพระสงฆ์สามเณรมีความพอใจ และชื่นชมเป็นอย่างมากที่ได้รับความสะดวกในเวลาฉันอาหาร รวมถึงได้ฉันอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพส่วนผู้ที่มาปฏิบัติธรรมหรือผู้ที่มาทำบุญนั้นบอกว่า ทุกครั้งที่มาทำบุญ ปฏิบัติธรรม ที่วัดใหม่ (ยายแป้น) โดยเฉพาะหลังจากถวายภัตตาหารเช้าแล้ว อาหารที่เหลือจากพระสงฆ์สามเณรก็ได้ไม่ทิ้งอย่างเปล่าประโยชน์ ญาติโยมก็รับประทานต่อได้ เพราะใช้ช้อนกลางในการตักอาหาร ไม่ทำให้เกิดโรคติดต่อเพราะใช้อุปกรณ์ อันเดียวกัน 3) การพัฒนาพื้นที่ด้านบุคคลสัปปายะ (ด้านบุคคลดี) ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาโดยการให้ความรู้และขอจิตอาสาที่เป็นชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการอำนวยความสะดวก ไม่ว่าจะเป็นตอนที่ผู้มาปฏิบัติหรือทำกิจในวันสำคัญต่างๆ โดยการให้ช่วยแนะนำ ประสานงานอำนวยความสะดวก และต้อนรับ ผู้ที่มาทำบุญ รวมถึงทำหน้าที่ในการดูแลสิ่งของต่างๆ ในเวลาจะนำออกมาใช้งาน และจัดเก็บหลังจากใช้งาน เพื่อให้เกิดความสะดวกมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง ยังได้รับความร่วมมือจากพระสงฆ์สามเณรที่มาช่วยดูแลความสะดวกอีกแรงหนึ่ง และนอกจากนี้ ยังมีการแบ่งหรือจัดหน้าที่กันอย่างชัดเจนว่าแต่ละคนมีหน้าที่รับผิดชอบด้านใด โดยเฉพาะในเวลาที่มีผู้มาทำบุญหรือปฏิบัติธรรม 4) การพัฒนาพื้นที่ด้านธรรมะสัปปายะ (ด้านธรรมดี) ผู้วิจัยได้ดำเนินการผ่าน 4 กิจกรรมหลักได้แก่ กิจกรรมสังฆทานสติ กิจกรรมสวนมนต์ข้ามปี กิจกรรมวันมาฆบูชา และกิจกรรมสามเณรขอสะอาด โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) กิจกรรมสังฆทานสติ เป็นกิจกรรมการทำบุญทุกวันอาทิตย์ต้นเดือนเริ่มตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 เป็นอาทิตย์เริ่มแรกของการดำเนินกิจกรรม โดยใช้เวลาตั้งแต่ 07.00 น. - 16.00 น. ของวัน ที่ชาวบ้านในเขตโดยรอบวัดและพุทธศาสนิกชนจะมาร่วมกันทำบุญ ตักบาตร ฟังธรรม เจริญสมาธิวิปัสสนา ซึ่งในแต่ละอาทิตย์ทางผู้วิจัยได้นิมนต์ พระวิปัสสนาจารย์ มาแสดงธรรมและนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งพระพรหมบัณฑิต ได้กล่าวให้กำลังใจโครงการว่า การจัดกิจกรรมทุกวันอาทิตย์ต้นเดือน ถือว่าเดินมาถูกทางสอดคล้องกับหลักมงคลสูตรที่มองว่าการฟังธรรมตามกาลเป็นมงคลสูงสุด เพราะวันอาทิตย์เป็นวันหยุดที่ญาติโยมจักได้ถือโอกาสพาครอบครัวมาร่วมกันฟังธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งจะช่วยย้ำเตือน

ให้ยกระดับจิตใจให้สุข สงบ เย็นมากยิ่งขึ้นด้วย 2) กิจกรรมสามเณรช่อสะอาด เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้ร่วมออกแบบกิจกรรมเพื่อให้ตอบโจทย์การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมฐานด้านธรรมสปปายะ โดยเป็นการร่วมมือระหว่าง วัด บ้าน โรงเรียน คือ วัดใหม่ (ยายแป้น) เป็นภาพเจ้าสถานที่และออกแบบหลักสูตรในการฝึกอบรมเยาวชน โดยการประสานความร่วมมือกับชุมชน และโรงเรียน ที่อยู่โดยรอบพื้นที่ของวัดใหม่ (ยายแป้น) และยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐคือ มูลนิธิต่อต้านการทุจริต ให้จัดมีโครงการบรรพชาสามเณรช่อสะอาด ระหว่างวันที่ 5-20 ธันวาคม พ.ศ. 2565 ณ วัดใหม่ (ยายแป้น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นการพัฒนาเยาวชนให้มีกายสะอาด พฤติกรรมสะอาด ใจสะอาด และปัญญาสะอาด ซึ่งได้มีการวางหลักสูตรและกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาวิปัสสนากรรมฐานให้กับเยาวชนด้วย 3) กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี เริ่มต้นดี ชีวิตเบิกบาน ด้วยสายธารสติ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน โดยจัดขึ้นระหว่างวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2565 ถึงวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2566 โดยใช้พื้นที่บริเวณลานด้านหน้าศาลาอัมพะวัดโดยมีคนในชุมชนและบุคคลทั่วไปมาร่วมกันทำวัตร สวดมนต์ เจริญสมาธิ โดยมี พระครูปลัดปัญญาวรวัฒน์ (हरषा ธรรมหาโส) รักษาการเจ้าอาวาส เป็นผู้นำสวดมนต์ และเจริญสติวิปัสสนา เพื่อให้เกิดความเป็นมงคล เป็นบุญกุศล และตื่นรู้ด้วยสายธารสติแก่ผู้ที่มาร่วมปฏิบัติและสวดมนต์ 4) กิจกรรมวันมาฆบูชา ภาวนาเป็น จะเห็นสุข เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 4-6 มีนาคม 2566 เป็นระยะเวลา 3 วัน 2 คืน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมที่สนใจได้เข้าร่วมในการเจริญสติและวิปัสสนากรรมฐาน โดยเป็นแบบไป-กลับ และค้างคืน ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์และเมตตาจากพระครูปลัดปัญญาวรวัฒน์ (हरषา ธรรมหาโส ศ.ดร.) เจ้าอาวาสวัดใหม่ (ยายแป้น) มาเป็นพระวิปัสสนาจารย์ให้การนำสอนนั่งสมาธิและเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาสติริมน้ำ อารามตื่นรู้ โมเดล นี้ เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ผู้วิจัยได้จากกระบวนการทำงานวิจัย ซึ่งสามารถอธิบายโดยละเอียดได้ดังนี้

Figure 1: Sati-Rimnam Aram Tun Ru" Model

สติริมน้ำ อารามต้นรู้ โมเดล นี้ เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ผู้วิจัยได้จากระบวนการทำงานวิจัย ซึ่งสามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันได้ดังนี้คือ

วงกลมหยิน ภายในเป็นสีเขียวเป็นตัวแทนทางกายภาพ คือสถานที่ที่ พื้นที่มีสภาพสิ่งแวดล้อม ต้องมีความร่มรื่น เย็นสบาย เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม รวมถึงอาหารดี คือ อาหารถูกสุขลักษณะ มีประโยชน์ทางโภชนาการ มีการจัดการเรื่องการรับอาหารก่อนรับประทานอย่างเป็นระเบียบ และดูเรียบร้อยสวยงาม มีจุดแยกที่เห็นได้ชัดเจน โดยต้องเริ่มจากสติที่ทุกคนต้องระลึกตลอดเวลา ที่มาใช้สถานที่และพิจารณาอาหาร

วงกลมหยาง ภายในเป็นสีฟ้า เปรียบได้กับน้ำ ซึ่งเป็นตัวแทนของทางจิตตภาพ แห่งความเย็น สงบ โดยภายในวงกลมหยาง ประกอบด้วยศาลาที่อยู่บนฐานดอกบัวที่มีคำว่า บ-ว-ร อันได้แก่ วัด บ้าน โรงเรียน ที่เกิดจากพลังความร่วมมือกันในการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามต้นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุข โดยพุทธสันติวิธี เพื่อขับเคลื่อนชุมชนเมืองด้วยพลังบวร-บ้าน-วัด-ราชการ ภายใต้โครงการ WAT Next ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งเป็นผลมาจาก บุคคลดี คือแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันทำงานอย่างชัดเจนทำให้ไม่เกิดปัญหาเวลาทำงาน และธรรมะดี คือทุกคนมีคุณธรรมในใจของตนเอง มีความรับผิดชอบ และพร้อมที่จะพัฒนาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน วัดใหม่ (ยายแป้น) ไปด้วยกัน

สำหรับวงกลมด้านนอก ประกอบไปด้วย คำว่า สติ ริมน้ำ อาราม ต้นรู้ คือผลจากการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามต้นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุข โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

สติ เป็นผลที่เกิดจากการะลึกรู้ มีสติกับตนเองว่าสิ่งใด ควรทำหรือไม่ควรทำ และดำเนินตนด้วยความไม่ประมาท เพราะคนในชุมชน วัดใหม่ (ยายแป้น) ได้รับการฝึกสติ ผ่านรูปแบบกิจกรรมต่างๆ และได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 จึงทำให้ทุกคนมีสติ ระวังตนในการไม่ทำบาป และสร้างกุศลมากขึ้น

ริมน้ำ เป็นพื้นที่ที่ได้รับพัฒนาปรับปรุงให้มีความร่มรื่นและสบายมากขึ้น โดยเฉพาะบริเวณ รอบๆ ศาลาอัมพะวัด ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมหรือบุคคลทั่วไปอยากจะมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมหรือปฏิบัติธรรมเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

อาราม คือวัดใหม่ (ยายแป้น) ซึ่งเป็นสถานที่ ที่มีความสบายะทั้ง 4 ด้านคือ สถานที่ดี อาหารดี บุคคลดี และธรรมดี ซึ่งได้รับการพัฒนาและขับเคลื่อนด้วยพลังบวร-บ้าน-วัด-ราชการ ภายใต้โครงการ WAT Next เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขทำให้คนเข้ามาวัดมากขึ้น เห็นได้จากกิจกรรมงานแต่งที่จัดในวัด หรือ การฟื้นฟูประเพณีลอยกระทงริมแม่น้ำน้อย ซึ่งส่งผลให้วัดใหม่ (ยายแป้น) เป็นพื้นที่ มีความสบายะ และเหมาะสมที่จะดำเนินการขอจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต่อไป

ต้นรู้ เป็นผลที่เกิดจากคนในชุมชนเกิดความตระหนักรู้ ต้นรู้ ที่จะร่วมกันพัฒนาวัดใหม่ (ยายแป้น) ให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันของวัด บ้าน โรงเรียน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เกิดเป็นความรัก ความหวงแหน เกิดสันติภาพภายในและภายนอก ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สืบไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า อาคารศาลามีการชำรุดทรุดโทรม โดยเฉพาะพื้นศาลาที่บางส่วนมีปลวกกิน หรือไม้ผุพัง ถ้าได้เปลี่ยนพื้นหรือบูรณะใหม่ให้ดีขึ้น คงจะเป็นสิ่งที่ดีสำหรับพระ เณร และชาวบ้าน เพราะถ้าหากศาลาการเปรียญหลังนี้ได้รับการบูรณะหรือดูแลให้มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ก็ดูดีมีสีสันมากขึ้น สะอาดมากขึ้น ทางวัดได้ทำกิจกรรมในศาลามากขึ้น ตลอดทั้งมีหน่วยงานอื่นมาขอใช้ก็จะเกิดประโยชน์กับพระสงฆ์สามเณร และพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญ รวมถึงบุคคลทั่วไปในชุมชนด้วย สอดคล้องกับ (Phon-armat, 2021) ที่กล่าวว่า การพัฒนาสัปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมของสถาบันสงฆ์

เพื่อสันติภาพตามกรอบแนวคิด ที่ทำให้เกิดสติสมาธิ ควรมีบรรยากาศมีความร่มรื่นต้นไม้ ร่มรื่น เป็นระเบียบ เรียบร้อยสะอาดสุขลักษณะ มีระบบรักษาความสงบเรียบร้อย ตัวอาคารควรโปร่งโล่ง ระบายอากาศและรับลม ได้ดี อาคารที่พักไม่ไกลจากที่ปฏิบัติธรรมมากจะสะดวกมากยิ่งขึ้นจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมเกิดความสะดวกและ สามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างดีโดยไม่มีความกังวลใดๆ ซึ่งวัดใหม่ (ยายแป้น) เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมือง ที่มีความเจริญรอบด้าน ด้วยวิถีชีวิตของคนชุมชนเมืองที่มีความเร่งรีบ ทำให้ประชาชนที่จะมาเข้าวัดทำบุญ ปฏิบัติธรรมก็น้อยลง รวมถึงสถานที่ในการปฏิบัติที่เหมาะสมก็ยังมีไม่เท่าที่ควร กิจกรรมของทางวัดก็มี แค่วันสำคัญๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ และวันสำคัญทางศาสนา คนก็ได้ไปทำบุญเฉพาะวันนั้น ถ้าอยาก ปฏิบัติธรรมแบบวันเสาร์-อาทิตย์ ทางวัดก็ยังไม่ได้จัดให้มีกิจกรรมแบบนี้ ก็อย่างที่เห็นว่า ปัญหาบางอย่าง ที่เกิดขึ้นในชุมชน ส่วนหนึ่งมาจากคนในชุมชนเข้าวัดทำบุญที่วัดใหม่ (ยายแป้น) น้อยลง ไม่ได้เข้าป็นสมาธิ หรือปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะในวัดจะหาพระที่เก่งการสอนสมาธิหรือพาปฏิบัติธรรมก็ได้ค่อนข้างยาก สอดคล้องกับ (Phra Atit Silatecho, 2021) ที่กล่าวว่า สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานควรมี พระวิปัสสนาจารย์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์อยู่ประจำสำนักอย่างน้อย จำนวน 3 รูป ขึ้นไป พระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนัก สามารถแก้ไขอารมณ์แก่ผู้มาปฏิบัติได้

ผลจากการวิจัยวัดอุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติมน้ำ อาราม ตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี พบว่า หลักสัปปายะ 4 เป็นหลักที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องในการพัฒนาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดใหม่ (ยายแป้น) ดังนี้ 1. อาวาสสัปปายะ คือ วัด ใหม่ (ยายแป้น) ในปัจจุบัน อยู่ในพื้นที่ที่มีความสะดวกสบายในเรื่องของการเดินทาง ไม่ว่าจะเป็น ทางรถยนต์ ทางรถไฟหรือแม้แต่ทางเรือ ทำให้ผู้คนสามารถเดินทางมาวัดได้โดยสะดวก อีกทั้งยังมีการจัด วัดวา อาราม อยู่ในสภาพดี สถานที่ มีความสะดวก สบาย โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณอาคารศาลาการเปรียญหรือศาลาอัมพะวัด ที่พุทธศาสนิกชน ใช้มาทำบุญหรือกิจกรรมต่างๆ มีความ ร่มรื่น ทำให้ผู้ที่มาใช้งานหรือปฏิบัติธรรม ได้รับความ สะดวกและมี ความสุขไม่ต้องกังวลในเวลานั่ง ฟังธรรมหรือทำบุญ ตักบาตร สอดคล้องกับ (Phrakhruwijitrdhammawiphat (Boonlerd Paññavudho), 2019) ที่กล่าวว่า การพัฒนาการส่งเสริมการ ปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้ประชาชนมีความ สนใจเข้าปฏิบัติธรรมขึ้นอยู่กับ 3 ส่วน ได้แก่ ด้านสถานที่ วัดหรือสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต้องม ีความพร้อมสำหรับการให้บริการแก่ประชาชน มีความเหมาะสม สะอาด สงบเงียบและสะดวกสบาย 2. อาหารสัปปายะ สำหรับวัดใหม่ (ยายแป้น) ได้มีการจัดเตรียมภัตตาหารให้มีความเหมาะสมและถูก หลัก่อนามัย เพื่อถวายแด่พระสงฆ์สามเณรภายในวัด และให้สำหรับพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมทำบุญในวันสำคัญ ต่างๆ รวมถึงได้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักโภชนาการว่าอาหารสิ่งใดที่ควรถวายพระและไม่ควรถวายพระ เพื่อไม่ให้เกิดโรคร้ายหรือโทษ สอดคล้องกับ (Yaot, 2019) กล่าวว่าอาหารสัปปายะ คือ การที่พระสงฆ์และ ประชาชนบริโภคอาหารที่มีความเหมาะสมต่อร่างกาย เป็นประโยชน์แก่สุขภาพ และประชาชนเองจะต้อง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่เหมาะสมตามหลักโภชนาการ เนื่องจากพระสงฆ์จำเป็นต้อง ฉันทอาหารที่มาจากประชาชน ดังนั้นประชาชนจึงควรเลือกอาหารที่ถูกหลักโภชนาการเพื่อนำมาถวาย แก่พระสงฆ์ และยังเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของตนเองอีกด้วย 3. บุคคลสัปปายะ โดยวัดใหม่ (ยายแป้น) ได้มี การจัดสรรบุคลากรทั้งพระภิกษุสงฆ์สามเณรและศิษย์ให้ช่วยกันดูแล บริหารจัดการวัดให้มีความ สัปปายะ โดยเฉพาะบริเวณศาลาอัมพะวัด ที่ทุกครั้งเมื่อมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือกิจกรรม อื่นๆ ก็จะมีพระภิกษุสามเณรคอยช่วยดูแลอำนวยความสะดวกให้กับญาติโยมที่มาร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับ (Phrakhuwirojanakhemaguna (Piroth Khemacitto), 2020) ที่กล่าวว่า ด้านบุคคลสัปปายะ รูปแบบ การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมมีกฎระเบียบวิธีปฏิบัติสำหรับผู้เข้ามาฝึกอบรมปฏิบัติธรรมชัดเจน

เห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง จัดให้มีเจ้าหน้าที่ในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่างๆ อย่างเพียงพอ 4. ธรรมสัปปายะ คือ ธรรมเป็นที่สบาย เป็นจุดมุ่งหมายหลักของวัด โดยเฉพาะวัดใหม่ (ยายแป้น) นั้น ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เพราะการให้ธรรมะนั้นควรมีกรอบและแนวทางในการสอนไปในทิศทางเดียวกัน โดยใช้แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบสติปัฏฐาน 4 ในการสอน เจริญสมาธิให้กับผู้ที่มาปฏิบัติธรรมหรือร่วมทำกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดหาหนังสือ ธรรมะ หรือนิมนต์คู่มืออาจารย์ พระภิกษุผู้มีภูมิธรรมความรู้มาบรรยายธรรมเพื่อให้เกิดสติปัญญาแก่ผู้มาปฏิบัติ สอดคล้องกับ (Charoen-rajapark and Somjai, 2018) ที่กล่าวว่า รูปแบบการปฏิบัติธรรมการบริหารจัดการ และลักษณะสถานปฏิบัติธรรมที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานขึ้นอยู่กับ รูปแบบการปฏิบัติธรรม ได้แก่ ความสมบูรณ์ของหลักสูตรและวิทยาการมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เนื่องจากทำให้ ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจวิธีการวิปัสสนากรรมฐานได้เป็นอย่างดี มีผู้ปฏิบัติธรรมที่เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม มีผู้สนับสนุนธรรมอย่างดีแล้ว การปฏิบัติธรรมย่อมสำเร็จด้วยดี ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือก สถานปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กระบวนการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี นั้นสามารถการบูรณาการ ได้เป็น “สติริมน้ำ อารามตื่นรู้” โมเดล ที่มีองค์ประกอบของความรู้สามารถเห็นถึงการพัฒนาในด้านต่างๆ ดังนี้ **วงกลมหยิน** ภายในเป็นสีเขียว เป็นตัวแทนทางกายภาพ คือสถานที่ดี พื้นที่มีสภาพสิ่งแวดล้อมต้องมีความร่มรื่น เย็นสบาย เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับ (Awararamrasmi, 2022) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสัปปายะในแง่ของการบริหารจัดการวัดให้มีความสุข คือทำวัดให้เป็นอาราม เป็นรมณีสถาน รื่นรมย์เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น มีการแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสชัดเจนเป็นสัดส่วน มีการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา ร่มรื่นดูเป็นธรรมชาติ รวมถึงอาหารดี คือ อาหารถูกสุขลักษณะ มีประโยชน์ทางโภชนาการ มีการจัดการเรื่องการรับประทานอาหารก่อนรับประทานอย่างเป็นระเบียบ และดูเรียบร้อยสวยงาม มีจุดแยกที่เห็นได้ชัดเจน โดยต้องเริ่มจากสติที่ทุกคนต้องระลึกรู้ตลอดเวลา ที่มาใช้สถานที่และพิจารณาอาหาร **วงกลมหยาง** ภายในเป็นสีฟ้า เปรียบได้กับน้ำ ซึ่งเป็นตัวแทนของทางจิตตภาพ แห่งความเย็น สงบ โดยภายในวงกลมหยาง ประกอบด้วยศาลาที่อยู่บนฐานดอกบัวที่มีคำว่า บ-ว-ร อันได้แก่วัด บ้าน โรงเรียน ที่เกิดจากพลังความร่วมมือกันในการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุข โดยพุทธสันติวิธี เพื่อขับเคลื่อนชุมชนเมืองด้วยพลังบวร-บ้าน-วัด-ราชการ ภายใต้โครงการ WAT Next ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งเป็นผล มาจากบุคคลดี คือแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันทำงานอย่างชัดเจนทำให้เกิดปัญหาเวลาทำงาน และธรรมะดี คือทุกคนมีคุณธรรมในใจของตนเอง มีความรับผิดชอบ และพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน วัดใหม่ (ยายแป้น) ไปด้วยกัน สอดคล้องกับ (Kaewhawong, 2000) ได้กล่าวว่า อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกันนั้นจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญโดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือค่านิยมสุขภาพที่ดีจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เกิดความสุขในการกระทำเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน สำหรับวงกลมด้านนอก ประกอบด้วย คำว่า สติ ริมน้ำ อาราม ตื่นรู้ คือผลจากการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุข โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้ สติ เป็นผลที่เกิดจากการระลึกรู้ มีสติกับตนเองว่าสิ่งใด ควรทำหรือไม่ควรทำ และดำเนินตนด้วยความไม่ประมาท เพราะคน ในชุมชน วัดใหม่ (ยายแป้น) ได้รับการฝึกสติ ผ่านรูปแบบกิจกรรมต่างๆ และได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 จึงทำให้ทุกคนมีสติ ระวังตนในการไม่ทำบาป และสร้างกุศลมากขึ้น ริมน้ำ เป็นพื้นที่ที่ได้รับพัฒนาปรับปรุงให้มีความร่มรื่นและสัปปายะมากขึ้น โดยเฉพาะบริเวณรอบๆ ศาลาอัมพะวัด

ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมหรือบุคคลทั่วไปอยากจะมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมหรือปฏิบัติธรรมเพิ่มมากขึ้นตามลำดับอาราม คือวัดใหม่ (ยายแป้น) ซึ่งเป็นสถานที่ ที่มีความสัปปายะทั้ง 4 ด้านคือ สถานที่ดี อาหารดี บุคคลดี และธรรมดี ซึ่งได้รับการพัฒนาและขับเคลื่อนด้วยพลังบรร-บ้าน-วัด-ราชการ ภายใต้โครงการ WAT Next เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขทำให้คนเข้ามาวัดมากขึ้น เห็นได้จากกิจกรรมงานแต่งที่จัดในวัด หรือการฟื้นฟูประเพณีลอยกระทงริมแม่น้ำน้อย ซึ่งส่งผลให้วัดใหม่ (ยายแป้น) เป็นพื้นที่ มีความสัปปายะ และเหมาะสมที่จะดำเนินการขอจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต่อไป ตื่นรู้ เป็นผลที่เกิดจากคนในชุมชนเกิดความตระหนักรู้ ตื่นรู้ ที่จะร่วมกันพัฒนาวัดใหม่ (ยายแป้น) ให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันของวัด บ้าน โรงเรียน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เกิดเป็นความรัก ความห่วงใย เกิดสันติภาพภายในและภายนอก ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สืบไป

สรุป

วัดใหม่หรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า วัดใหม่ (ยายแป้น) สร้างประมาณ พ.ศ. 2390 ในสมัย รัชกาลที่ 3 สันนิษฐานว่าท่านผู้หญิงแป้น หรือ “ยายแป้น” เป็นผู้บริจาคที่ดินและสร้างวัดขึ้น เป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ปัจจุบันตั้งอยู่ในพื้นที่ถนนบางขุนนนท์ ซอย 2 แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ด้านทิศตะวันออกติดกับคลองบางกอกน้อย ด้านทิศเหนือติดกับชุมชนวัดใหม่ยายแป้น ด้านทิศตะวันตกติดกับถนนจรูญสนธิวงศ์ ด้านทิศใต้กับถนนบางขุนนนท์ มีพื้นที่ประมาณ 21 ไร่ สำหรับสภาพปัญหาของวัดใหม่ (ยายแป้น) คืออาคารศาลาการเปรียญชำรุดทรุดโทรม พื้นศาลาที่บางส่วนมีปลวกกิน หรือไม้ผุพัง ทางเข้า-ออกยังไม่สะดวก ห้องน้ำก็ไม่ค่อยสะอาด เครื่องสุขภัณฑ์ในห้องน้ำบางส่วนชำรุด เมื่อทราบถึงปัญหาและความต้องการของวัด จึงได้ดำเนินการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามตื่นรู้” เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติ ตามหลักสัปปายะ 4 ซึ่งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่มาเป็นกรอบในการพัฒนาโดยแยกเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้ 1. อาวาสสัปปายะ ดำเนินการบูรณะปรับปรุงศาลาอัมพะวัดให้มีความเหมาะสมกับการใช้งาน จัดทำที่วางรองเท้า จัดหาภาชนะใส่อาหาร ที่สะอาดและปลอดภัย มีการดูแลทำความสะอาดห้องน้ำและสุขภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอรวมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์รอบ ๆ ศาลาอัมพะวัดให้มีความร่มรื่น 2. อาหารสัปปายะ จัดเตรียมภัตตาหารให้มีความเหมาะสมและถูกหลักอนามัยถวายแด่พระสงฆ์สามเณรภายในวัด รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการตักหรือรับอาหารบิณฑบาต ทำให้ง่ายต่อการจัดเก็บและทำความสะอาด ไม่เพิ่มภาระให้กับผู้ดูแล 3. บุคคลสัปปายะ จัดสรรบุคลากร ทั้งพระภิกษุสงฆ์สามเณรและศิษย์ให้ช่วยกันดูแล บริหารจัดการวัดให้มีความสัปปายะ โดยเฉพาะบริเวณศาลาอัมพะวัดอำนวยความสะดวกให้กับญาติโยมที่มาร่วมกิจกรรม 4. ธรรมสัปปายะ คือ ธรรมเป็นที่สบายใจแนวทางปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบสติปัฏฐาน 4 ในการสอนเจริญสมาธิให้กับผู้ที่มาปฏิบัติธรรมหรือร่วมทำกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดหาหนังสือธรรมะ หรือนิมนต์ครูบาอาจารย์ พระภิกษุผู้มีภูมิธรรมความรู้มาบรรยายธรรมเพื่อให้เกิดสติปัญญาแก่ผู้มาปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นในช่วงกิจกรรมสังฆทานสติในทุกวันอาทิตย์ต้นเดือน วันขึ้นปีใหม่ วันมาฆบูชา หรือวันสำคัญต่างๆ ทำให้วัดใหม่ (ยายแป้น) ที่มีความสัปปายะทั้ง 4 ด้านคือ สถานที่ดี อาหารดี บุคคลดี และธรรมดี ซึ่งได้รับการพัฒนาและขับเคลื่อนด้วยพลังบรร-บ้าน-วัด-ราชการ ภายใต้โครงการ WAT Next เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขทำให้คนเข้ามาวัดมากขึ้นเหมาะสมที่จะดำเนินการขอจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อให้เกิดความมั่นคง และยั่งยืน ของสำนักวิปัสสนากรรมฐาน “สติริมน้ำ อารามตื่นรู้” สืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ดำเนินการทางด้านนโยบายให้วัดจัดโครงการพบพระ พบธรรม สำหรับชุมชน นอกเหนือจากวันพระหรือวันอาทิตย์ต้นเดือน เพื่อสอนการเจริญวิปัสสนากรรมฐานให้กับคนในชุมชน

1.2 คณะสงฆ์ควรมีนโยบายให้วัดทุกวัด พัฒนาวัดให้มีความเหมาะสมตามหลักสัปปายะ 4 เพื่อทำให่วัดเป็นที่รองรับสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างเหมาะสม

1.3 การจัดตั้งคณะกรรมการในการทำงานเพื่อขับเคลื่อนสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสติริมน้ำ อารามตีนรุ้ง วัดใหม่ (ยายแป้น) และมีการฝึกอบรมและทดลองใช้หลักสูตรสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมวัดใหม่ (ยายแป้น) เพื่อความเหมาะสมของหลักสูตรต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสำหรับสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด วัดใหม่ (ยายแป้น) เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

2.2 ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดเพื่อตอบโจทย์สังคมเมืองยุคใหม่ของวัดใหม่ (ยายแป้น) เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

2.3 ควรศึกษาการสอนกัมมัฏฐานสำหรับพระพระวิปัสสนาจารย์ตามแนวทางสติปัฏฐาน 4

References

- Awararamrasmi, P. (2022). *Managing the Temple to Be Happy*. Retrieved June 15, 2022, from http://www1.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=2699:-4-&catid=96:2009-09-19-10-13-59&Itemid=326
- Ban Muang Online. (2022). *The President of MCU Visited the WAT Next Project, Wat Mai (Yai Pan), Emphasizing Her Full Charisma, Doing Whatever the Masses Support*. Retrieved May 30, 2021, from <https://www.banmuang.co.th/news/education/291043>
- Charoen-rajapark, N., & Somjai, S. (2018). Dhamma Practice Model, Management and Dhamma Practice Venue Affecting on Effectiveness in Meditation. *Academic Journal Bangkokthonburi University*, 7(1), 168-179.
- Kaewhawong, T. (2000). *Community Strengthening Process Community Civil Society*. Khon Kaen: Primary Health Training and Development Center Northeast.
- Na Nakorn, T & PhramahaSophon Vijittadhammo. (2019). The 4 Foundations of Mindfulness and Human's Daily Life Development. *Buddhist Psychology Journal*, 4(1), 116-125.
- National Office of Buddhism. (2022). *Instruction Manual for Establishing a Dharma Practice Office*. Retrieved June 15, 2022, from http://www.esbuy.net/_files_school/00000837/document/00000837_0_20140904-165903.pdf
- Phon-armat, T. (2021). The Development Sup-Pa-Ya Place Contributing to the Dharma Practice of the Mindfulness Institute for Peace Prang Ku District, Srisaket Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(3), 1028-1039.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2011). *Dictionary of Buddhism*. (17th ed.). Bangkok: Dhammasapa.

- Phra Dhammaworanayok (Opas Niruttimethi). (2003). *The Development of the Temple to Be the Center of the Community in the Dharma Review 46*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing Press.
- Phra Phuttakhosachan. (2005). *Wisuddhimagga Scripture*. (6th ed). Taiwan: The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation.
- Phra Rajapariyatkavi. (2017). Meditation in Buddhism: Lessons from the Maha Satipatthana Sutra and Its Popularity in Thai Society. *Mahachula Academic Journal*, 4(2), 3-8.
- PhraAtit Silatecho. (2021). Efficient Management Model of the Meditation Center. *Journal of Education MCU*, 8(3), 225-235.
- Phrakhruwijitrdhammawiphat (Boonlerd Pañnavudho). (2019). Meditation Practice Promotion Development of Meditation Centers in Prachuap Khirikhan Province. *Journal of MCU Social Science Review*, 8(3), 44-60.
- Phrakhuwirojanakhemaguna (Pirot Khemacitto). (2020). The Administration of the Practice Office in Accordance with the Principles of Suitable Things (Sappaya) 4 in Singburi Province. *Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology*, 5(5), 12-25.
- Phrakrupaladpannavorawat, & Krongkum, S. (2022). *Open the Door to Bangkoknoy Yinyon Watmai (Yai Pan)*. Bangkok: Limited Partnership Prayoon Santhai Printing.
- Phramaha Somsong Sirindhorn. (1982). *The Role of Thai Temples and Monks in the Future*. Bangkok: Development Religious Committee.
- Rodthip, C. (2022). Leader of Wat Mai Yai Pan Community, Bangkok Noi District, Bangkok. *Interview*. August 8.
- Sripaew, W. (2022). Director of Wat Suwannaram School, Bangkok Noi District, Bangkok. *Interview*. August 8.
- Yaot, S. (2019). The Development of the Temple to Be a Sappaya. *Journal of Education MCU*, 6(2), 200-208.

สันตินวัตกรรมสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี*

The Peace Innovation of Communication for Enhancing Customer
Loyalty in Audit Firms¹สุทธิตกดิ์ จิระวิศิษฐ์นนท์, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ¹Suttisak Jivavisitnont, Khanthong Wattanapradith

and Phrakhupalad Adisak Vajirapañño

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: arr.jivavisitnont@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น แนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธสันติวิธีในการพัฒนาการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี 2) เพื่อพัฒนาสันตินวัตกรรมสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานแบบ exploratory sequential design โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 26 คน สันทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ใช้เกณฑ์คัดเลือกแบบเจาะจง ทดลองนำร่องด้วยการปฏิบัติการอบรมผู้ประกอบการวิชาชีพบัญชี จำนวน 12 คน วัดผลด้วยแบบประเมินการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วยค่าสถิติ t-test ประกอบกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสะท้อนความคิดของผู้เข้าร่วมอบรม

ผลการวิจัยพบว่า 1) สำนักงานสอบบัญชีมีการแข่งขันทางด้านราคาระหว่างกัน ส่งผลให้สำนักงานสอบบัญชีประสบปัญหาเรื่องการสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี และนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่ คุณภาพการสอบบัญชี การสื่อสารที่สร้างความภักดีด้วยการผ่อนคลายและเป็นมิตร โดยนำหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี คือ หลักสังคหวัตถุ 4 และ หลักวาจาสุภาสิต 2) การสร้างสันตินวัตกรรมสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี ด้วยหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วัน และกระบวนการติดตามผล 21 วัน โดยมีเนื้อหาอบรมประกอบด้วย 1) ตระหนักความสำคัญของการสื่อสาร 2) การสื่อสารที่เป็นมิตร 3) เข้าใจความคาดหวังลูกค้า 4) ความเชี่ยวชาญด้านวิชาชีพ 5) การบริหารการสื่อสารระหว่างกัน 6) ความเมตตาในการสื่อสาร ผลการทดลองพบว่า ค่าเฉลี่ยการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี หลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่า $t = 2.54$ องค์กรความรู้ที่ได้ “AUDIT Model”

คำสำคัญ: สันตินวัตกรรม; การสื่อสาร; ความภักดี; สำนักงานสอบบัญชี

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to explore problems, concepts and theories, as well as the Buddhist peaceful means of communication development, in order to foster customer loyalty in audit firms; and 2) to develop peace innovation of communication for enhancing customer loyalty in audit firms. The study used a mixed-method approach with an exploratory sequential design. The data collection instruments included in-depth interviews with 26 individuals and focus group discussions with 7 individuals recruited through purposive sampling. The pilot experiment was conducted by training twelve accounting professionals. The evaluation was based on an assessment form of communication to increase customer loyalty in audit firms. The data collected were analyzed using a t-test, participant observation, and after action review (AAR) by the training participants.

From the study, the following results were found: 1) There is strong price competition among auditing firms, causing problems with customer loyalty. The modern scientific concepts, i.e. audit quality, and relaxed and friendly communication that creates customer loyalty, have been applied with Buddhist peaceful means, *Sanṅahavatthu* (the four bases of social solidarity) and well-spoken words, in order to promote customer loyalty in audit firms; 2) The peace innovation of communication for enhancing customer loyalty in audit firms requires a two-day training and a 21-day follow-up, with the following content: (1) awareness of the importance of communication, (2) a friendly community, (3) understanding of customer expectations, (4) professional competence, (5) communication management with each other, and (6) loving-kindness in communication. After the training, the posttest of communication to foster customer loyalty in audit firms is higher than the pretest with a statistical significance of 0.05, with a t-test of 2.54. The knowledge gained is the “AUDIT model”.

Keywords: Peace Innovation; Communication; Loyalty; Audit Firms

บทนำ

สำนักงานสอบบัญชีเป็นคำคุ้นเคยที่ใช้ในวงการวิชาชีพบัญชี ซึ่งก็คือสำนักงานตรวจสอบบัญชีนั้นเป็นอาชีพอย่างหนึ่งที่กฎหมายกำหนดให้ทำได้ โดยมีผู้ที่มีความรู้ทางด้านบัญชี และได้รับการขึ้นทะเบียนว่าเป็นผู้สอบบัญชีรับอนุญาต (Certified Public Accountant CPA) โดยสภาวิชาชีพบัญชี ในพระราชูปถัมภ์ ซึ่งอาจจะตั้งเป็นสำนักงานตรวจสอบบัญชี หรือเป็นบุคคลธรรมดาก็ได้ โดยสำนักงานตรวจสอบบัญชีเหล่านี้จะรับจ้างธุรกิจต่างๆ เพื่อการตรวจสอบบัญชีตามกฎหมาย ซึ่งมีทั้งในกรุงเทพ และต่างจังหวัด ดังนี้ สำนักงานตรวจสอบบัญชีจะให้ บริการรับตรวจสอบบัญชี หรืออาจจะมีบริการอื่นๆ ร่วมด้วย เช่นการรับปรึกษางานด้านการทำบัญชี ตรวจสอบบัญชีภาษีอากร บริการให้คำปรึกษาด้านการวางระบบบัญชี และบริการอื่นที่เกี่ยวข้อง ด้วยทีมงานที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับงานของสำนักงานตรวจสอบบัญชี (AMT Audit Group, 2023) ซึ่งความสำคัญระดับองค์กรคือ ช่วยในการให้ความเชื่อมั่นในงบการเงินขององค์กร และให้ ความสำคัญระดับสังคมคือ ช่วยในการให้ความเชื่อมั่นต่อผู้ใช้งบการเงินที่มีส่วนได้ส่วนเสียเช่น ลูกค้า เจ้าหนี้ หรือองค์กรราชการ รวมไปถึงมีผลต่อความสำคัญระดับประเทศคือ การให้ความเชื่อมั่นในงบการเงินของลูกค้า

สำนักงานสอบบัญชีเพื่อการเสียภาษีอย่างถูกต้องครบถ้วน ทำให้มีการจัดเก็บภาษีอย่างครบถ้วนและถูกต้องเพื่อนำไปพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่ (Vittaya, 2023)

เนื่องจากการประกอบวิชาชีพสอบบัญชีโดยทั่วไปมักถูกมองว่าเป็นการประกอบอาชีพที่มีการผูกขาดในการแข่งขันซึ่งในปัจจุบันการประกอบวิชาชีพสอบบัญชีได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้การประกอบวิชาชีพสอบบัญชีมีการแข่งขันที่สูงขึ้นประกอบกับการให้บริการของสำนักงานสอบบัญชีนั่นเป็นการให้บริการที่มีรูปแบบลักษณะที่คล้ายคลึงกัน (Bloemer, de Ruyter, and Wetzels, 1999) จึงแข่งขันกันทางด้านการตั้งราคานอกจากนี้การประกอบวิชาชีพสอบบัญชีมีข้อกำหนดด้านจรรยาบรรณเกี่ยวกับการโฆษณางานสอบบัญชีที่ห้ามมีการโฆษณาเกินสมควร เพื่อชักจูงหรือจูงใจให้ลูกค้ามาใช้บริการ ดังนั้นภายใต้สภาวะการแข่งขันที่สูงขึ้นความภักดีของลูกค้าจึงเป็นเรื่องที่สำนักงานสอบบัญชีควรให้ความสำคัญ ซึ่งความภักดีเกิดได้จากความพึงพอใจของลูกค้า ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าจึงถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่จะช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของสำนักงานสอบบัญชีได้โดยปัจจัยสำคัญสำหรับการสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าก็คือคุณภาพของงานสอบบัญชี

นอกจากนี้ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงการให้บริการของสำนักงานสอบบัญชีค่อนข้างสูง จากผลการศึกษาโครงการ Value of Audit ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์ให้คำปรึกษาและพัฒนาผู้บริหารทางธุรกิจแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการศึกษารากสำคัญของปัญหาของการไม่เห็นคุณค่าของวิชาชีพการสอบบัญชีพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่เห็นคุณค่าของงานสอบบัญชี ทำให้มองเห็นราคาเป็นปัจจัยหลักในการพิจารณาเลือกผู้สอบบัญชี ในขณะที่เจ้าของกิจการส่วนมากมองว่าการมีงานสอบบัญชีแค่เพียงเพื่อการปฏิบัติตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังพบปัญหาว่า ผู้สอบบัญชีเองมองว่างานสอบบัญชีเป็นงานที่หนักและกดดันจึงมีอัตราการลาออกจากงานสูง จากผลสำรวจเชิงปริมาณจากกลุ่มผู้สอบบัญชี 3 อันดับแรกของปัญหาและอุปสรรคด้านการให้บริการงานสอบบัญชี มีดังนี้ 48% มาจากสาเหตุสำนักงานบัญชีของลูกค้าส่งเอกสารล่าช้า/ลูกค้าส่งเอกสารล่าช้า/ส่งเอกสารในระยะเวลากระชั้นชิด, 19% มาจากสาเหตุบริษัทลูกค้าไม่เข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นของการจัดทำบัญชีและการสอบบัญชี และ 10% มาจากสาเหตุความไม่เพียงพอของความรู้/ความสามารถของบุคลากรด้านบัญชี (Thammasat Consulting Networking and Coaching Center, 2023) อนึ่งปัญหาความกดดันด้านราคาทำให้นำไปสู่ความภักดีในการใช้บริการกับสำนักสอบบัญชีน้อยลง ซึ่งการที่สำนักงานสอบบัญชีที่ใช้การตั้งราคาที่ต่ำเพื่อดึงลูกค้าไปนั้น ไม่ได้สะท้อนถึงความคุ้มค่ากับต้นทุนการทำงานตรวจสอบบัญชีกับรายได้จากการตั้งราคาที่ต่ำ ดังนั้นถ้าหากปัญหาการแข่งขันกันด้านราคาไม่ได้ถูกแก้ไขนั้น จะทำให้สำนักงานสอบบัญชีที่ใช้วิธีตั้งราคาที่ต่ำเกินควรดึงดูดลูกค้าไปอาจจะไม่ได้ทำงานตรวจสอบอย่างที่ควรจะเป็น อาจส่งผลให้งบการเงินของลูกค้าไม่ได้ถูกตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนอย่างที่ควรจะเป็นจึงอาจส่งผลให้ประเทศไทยจัดเก็บภาษีได้อย่างไม่ครบถ้วนและผู้ใช้งบการเงินหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับงบการเงิน ได้งบการเงินที่ไม่มีคุณภาพไปใช้

สอดคล้องกับผลการศึกษาโครงการ Value of Audit ซึ่งอยู่ภายใต้โครงการส่งเสริมให้ Stakeholders ที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่าของงานสอบบัญชี สะท้อนสาเหตุของการที่ผู้มีส่วนได้เสียยังไม่เข้าใจบทบาทของผู้สอบบัญชีและคุณค่าของการสอบบัญชี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการสื่อสารด้วยศัพท์เทคนิคทำให้เข้าใจยากขาดการสื่อสารและสร้างความตระหนัก (Raise Awareness) ในบทบาทหน้าที่ของผู้สอบบัญชี และหนึ่งในแนวทางข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา คือ การพัฒนาทักษะทางสังคม (Soft Skills) ให้กับผู้สอบบัญชี เช่น หลักสูตรเกี่ยวกับการสื่อสาร การพัฒนาทักษะด้านบริการ เพราะการสื่อสารจะเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ผู้เกี่ยวข้องได้เห็นถึงความสำคัญของงานสอบบัญชี เกิดความรู้และสร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง (Thammasat Consulting Networking and Coaching Center, 2023) การสื่อสารที่มีคุณภาพส่งผลต่อ

ภาพลักษณ์และความเชื่อมั่น สามารถทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเลือกผู้สอบบัญชีจากคุณภาพมากกว่าราคาทำให้เกิดการใช้บริการซ้ำหรือเกิดความภักดีในการมาใช้บริการใหม่

มีผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความภักดีของลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชีที่ให้บริการกิจการที่ไม่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ พบว่า การสื่อสารในรูปแบบเป็นมิตร (Affiliation Communication Style) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการรับรู้คุณภาพงานสอบบัญชีและความพึงพอใจของลูกค้า ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความภักดีของลูกค้าที่มาใช้บริการ การสื่อสารกับลูกค้าที่มีความเป็นมิตรและจริงใจ ชัดเจน ตรงประเด็นด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายทำให้เกิดการรับรู้คุณภาพงานบัญชีมากขึ้นและความพึงพอใจเพิ่มขึ้น (Sunphichai, 2020) จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารในฐานะเป็นปัจจัยที่เชื่อมโยงไปสู่การรับรู้ถึงคุณภาพงานบัญชีและความพึงพอใจที่ส่งผลต่อการสร้างความภักดีของลูกค้า ทำให้ผู้วิจัยตั้งคำถามว่ารูปแบบการสื่อสารใดที่ช่วยเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี ซึ่งผลการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่ใช้แนวคิดตามศาสตร์สมัยใหม่ในการศึกษา แต่ยังคงขาดมิติของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักพุทธสันติวิธี ซึ่งเป็นเครื่องมือชุดปฏิบัติการที่พระพุทธเจ้าและพุทธสาวกนำมาใช้ในฐานะเครื่องมือที่จัดการความขัดแย้ง และสร้างสันติสุขในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยสนใจในการนำหลักพุทธสันติวิธีที่ใช้ในการสื่อสารที่สำนักงานสอบบัญชีสามารถนำมาเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าหรือผู้รับบริการสำนักงานสอบบัญชี จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีหลักพุทธสันติวิธี คือ หลักวาจาสุภาสิตเป็นหลักการสื่อสารที่ทำให้เป็นที่รัก มีความเจริญทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ (Thai Tripitakas: 22/198/338) และหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว ทำให้เกิดความระลึกถึงและยกย่องสรรเสริญ (Thai Tripitakas: 21/39/51) ซึ่งทั้งสองหลักธรรมนี้ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาบูรณาการใช้กับการสื่อสารตามศาสตร์สมัยใหม่เพื่อนำไปสู่การสร้างสันติวัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี

กล่าวโดยสรุปว่า ปัญหาเรื่องความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีจึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาเพื่อสร้างสันติวัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีโดยผู้วิจัยสนใจศึกษานำร่องในพื้นที่ศึกษา จังหวัดภูเก็ต จากประสบการณ์ในฐานะผู้สอบบัญชีในพื้นที่ พบว่า จังหวัดภูเก็ตมีสภาพการแข่งขันด้านราคาที่สูงในการเลือกสำนักงานสอบบัญชี การสร้างความภักดีของลูกค้าที่มาใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีเป็นเรื่องที่ทำหาย และผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาสันติวัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีโดยนำหลักพุทธสันติวิธีเป็นฐานในการพัฒนา จะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการสอบบัญชี การรักษาคุณภาพของการให้บริการที่ต้องอาศัยความเป็นมืออาชีพและจรรยาบรรณสูง และส่งผลกระทบต่อความสุจริตขององค์กรในการรายงานผลประกอบการที่ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด จะช่วยให้ทั้งด้านรายได้จากภาษีและความน่าเชื่อถือของผู้ประกอบการธุรกิจไทยมีมากขึ้นสามารถยกระดับขีดความสามารถของผู้ประกอบการธุรกิจไทยในเวทีการแข่งขันระหว่างประเทศซึ่งจะนำพาให้ประเทศไทย มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตามยุทธศาสตร์ 20 ปี อันจะนำไปสู่ความสุขของประเทศไทยสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น แนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธสันติวิธีในการพัฒนาการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี
- 2) เพื่อสร้างหลักสูตรและพัฒนาสันติวัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research Design แบบ exploratory sequential design ตามหลักการของ Tashakkori, and Teddlie และ Johnson, and Christensen ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Design) และ การวิจัยเชิงปริมาณแบบทำการทดลอง (Experimental Design) โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี ได้แก่ คุณภาพการสอบบัญชี การสื่อสารที่สร้างความภักดีด้วยการผ่อนคลายและเป็นมิตร หลักพุทธสันติวิธี คือ หลักสังคหวัตถุ 4 และ หลักวาจาสุภาสิต เพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) ผู้ที่ทำงานในสำนักงานสอบบัญชี จังหวัดภูเก็ต จำนวน 10 คน 2) เจ้าของสำนักงานสอบบัญชีจังหวัดภูเก็ต จำนวน 5 คน รวมจำนวน 15 ท่าน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose sampling) ตามเกณฑ์คือ 1) เป็นสำนักงานสอบบัญชีที่ให้บริการลูกค้าธุรกิจที่มีทุนจดทะเบียนไม่เกิน 5 ล้านบาท 2) ดำเนินธุรกิจไม่น้อยกว่า 2 ปี การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ได้ค่า IOC = 0.80

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเคราะห์เอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องมาออกแบบหลักสูตรสันติวัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี และรับรองหลักสูตร โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน ประกอบด้วย 1) ด้านจิตวิทยา 2) ด้านการบริหารงานบุคคล 3) ด้านบริหารงานองค์กรและทรัพยากรมนุษย์ 4) ด้านวิชาชีพบัญชี 5) ด้านพระพุทธศาสนา 6) ด้านนักวิชาการบัญชี และ 7) ด้านสันติศึกษาและการสื่อสาร โดยเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการประเมินผล Pre-Post test เป็นแบบวัด 5 ระดับ (Rating Scale) โดยนำไปประเมินผลแบบประเมินศักยภาพการสื่อสารของผู้ประกอบวิชาชีพทางบัญชีซึ่งประกอบไปด้วย 5 ด้านดังนี้ 1) รูปแบบการสื่อสารแบบเป็นมิตร จำนวน 5 ข้อ 2) การเข้าใจความคาดหวังของลูกค้า จำนวน 5 ข้อ 3) ความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ จำนวน 5 ข้อ 4) การบริหารการสื่อสารระหว่างกัน จำนวน 5 ข้อ 5) การเห็นอกเห็นใจ จำนวน 5 ข้อ การหาความเที่ยงตรง ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha coefficient) วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) และ วิเคราะห์อำนาจจำแนกรายข้อของแบบประเมินด้วยค่าสหสัมพันธ์ Corrected Item-Total Correlation (CITC) โดยนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่คล้ายกับกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 40 คน การหาความเที่ยงตรง ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.93 และได้รับการรับรองจริยธรรมมนุษย์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลข ว.463/2566

ขั้นตอนที่ 4 นำหลักสูตรสันติวัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี จำนวน 12 คน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก 1) เป็นผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีที่ไม่จำกัดเพศและศาสนา 2) เป็นผู้ที่สนใจที่จะศึกษาเรียนรู้ทักษะการสื่อสาร 3) มีสุขภาพพร้อมจะเข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอด ซึ่งได้จัดอบรมที่จังหวัดภูเก็ต ระหว่างวันที่ 16-17 ธันวาคม 2566 เป็นแบบ hybrid คือออนไลน์และออนไลน์ โดยมีเนื้อหาอบรมดำเนินการอบรมด้วยรูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน 2 วัน จำนวน 12.5 ชั่วโมง และกระบวนการติดตามผล 21 วัน เนื้อหาหลักสูตร วันที่ 1 (6 ชม.) ประกอบด้วย Pre-Module อุ่นเครื่องเรียกสติให้พร้อมรับสิ่งใหม่ (1.30 ชม.) Module 1 Raising Awareness of Communication

ตระหนักความสำคัญของการสื่อสาร (1.30 ช.ม.) Module 2 การสื่อสารที่เป็นมิตร (1.30 ช.ม.) Module 3 Understanding Customer Expectations เข้าใจความคาดหวังลูกค้า วันที่ 2 (6.30 ช.ม.) ประกอบด้วย Module 4 Distinctive Competencies ความเชี่ยวชาญด้านวิชาชีพ (3 ช.ม.) Module 5 Interactive Management การบริหารการสื่อสารระหว่างกัน (1.30 ช.ม.) Module 6 Tender-Hearted ความเมตตาในการสื่อสาร (1.30 ช.ม.) Wrap – Up สรุป (0.30 ช.ม.)

ขั้นตอนที่ 5 รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เชิงปริมาณใช้การ วิเคราะห์ด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อวิเคราะห์ผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย t-test วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยอุปนัยวิธี

ขั้นตอนที่ 6 สรุปและอภิปรายผลข้อมูลโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพบริบทปัญหาของสำนักงานสอบบัญชีในปัจจุบันได้ดังนี้ การที่ลูกค้าไม่เห็นความสำคัญของวิชาชีพบัญชีนั้นเป็นปัญหาที่ผู้ประกอบการวิชาชีพบัญชีจะต้องเผชิญส่วนใหญ่เนื่องจากการที่ผู้ประกอบการเห็นว่าแผนกบัญชีในองค์กรไม่ได้เป็นแผนกที่สร้างรายได้ให้กับกิจการเป็นเพียงหน่วยงานที่จัดทำรายงานทางการเงินเพื่อส่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำตามกฎหมายเท่านั้น เมื่อภาพลักษณ์ของวิชาชีพบัญชีเป็นแบบนี้ก็ส่งผลต่อสำนักงานบัญชีโดยมีการตัดราคาแข่งขันกันระหว่างสำนักงานสอบบัญชีด้วยกันเองและมีปัญหาการแย่งลูกค้าระหว่างสำนักงานสอบบัญชีกันเองอีกด้วย ส่งผลให้เกิดสงครามทางด้านราคา (Price War) เกิดขึ้น ทำให้เกิดผลเสียกับทุกฝ่าย ผู้วิจัยนำหลักการวิเคราะห์ SOAR (Stavros, and Hinrichs, 2009) มาวิเคราะห์ทั้งจุดแข็ง โอกาส รวมถึงแรงบันดาลใจ และกำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการในอนาคต ในการเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี สามารถสรุปได้ ดังนี้

จุดแข็ง (Strength) : ผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีและสำนักงานสอบบัญชี มีความประสงค์ที่อยากจะเสริมสร้างความภักดีโดยเลี่ยงการแข่งขันทางด้านราคาและอยากให้ผู้ใช้มีส่วนได้เสียให้มีความสำคัญของวิชาชีพบัญชีให้มากขึ้น **แรงบันดาลใจ (Aspiration) :** จากเสียงสะท้อนของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี แสดงถึงความต้องการจำเป็น คือ 1) ผลักดันให้ผู้ใช้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นคุณค่าของวิชาชีพสอบบัญชี 2) ส่งเสริมให้สรรพากรจัดเก็บภาษีได้ถูกต้องครบถ้วนมากขึ้น 3) การให้ความสำคัญกับการใช้ทักษะทางสังคม (Soft Skills) ในวิชาชีพบัญชีโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการสื่อสาร 4) ผู้ประกอบการมีทัศนคติต่อวิชาชีพบัญชีที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น 5) มีการตั้งระดับราคาค่าทำและสอบบัญชีที่มีมาตรฐาน **โอกาส (Opportunity):** พบว่า มีหน่วยงานภาครัฐ เช่น สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ให้การสนับสนุน และส่งเสริมการตระหนักถึงคุณค่าในทุกๆ ด้านของวิชาชีพสอบบัญชี **ผลลัพธ์ (Result) :** ความคาดหวังที่ผู้ประกอบการวิชาชีพบัญชีอยากให้เกิดขึ้น คือ 1) ผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีมีความภาคภูมิใจในคุณค่าและเกียรติของวิชาชีพตัวเอง 2) ประเทศไทยสามารถนำรายได้ที่จะเก็บได้ครบถ้วนและถูกต้องมากขึ้นไปพัฒนาประเทศ 3) ผู้ประกอบวิชาชีพหันมาใช้ Soft Skills มากขึ้นในการจัดการและสร้างความภักดีของลูกค้า 4) มีราคาทำบัญชีและสอบบัญชีที่มีมาตรฐานมากขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้ประกอบการวิชาชีพบัญชี

ทั้งนี้ แนวคิดรูปแบบการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับความภักดี ที่เน้นรูปแบบการสื่อสารที่ผ่อนคลายและหลีกเลี่ยงการสื่อสารที่แสดงถึงการควบคุมคู่สนทนา ก็จะส่งผลทำให้ลูกค้าเกิดความสบายใจที่จะสื่อสารและเกิดความภักดีขึ้นกับสำนักงานสอบบัญชี นอกจากนี้การสื่อสารที่สามารถทำให้ลูกค้ารู้สึกถึงความเป็นมิตร สามารถตระหนักได้ว่าสำนักงานสอบบัญชีมีความเมตตาเห็นอกเห็นใจลูกค้า เต็มใจช่วยเหลืออย่างเต็มที่โดยหลีกเลี่ยง

การสื่อสารแบบครอบงำลูกค้าที่ทำให้ลูกค้าอึดอัดที่จะสื่อสารด้วย ก็จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อความพึงพอใจของลูกค้า และส่งผลต่อการสร้างความภักดีเกิดความสัมพันธ์ระยะยาวกับสำนักงานสอบบัญชีได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของการสื่อสารกับความพึงพอใจของลูกค้าภักดี

หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี คือ หลักสังคหวัตถุ 4 มีดังนี้ กล่าวคือ 1. ด้านทาน เช่น การให้ความช่วยเหลือลูกค้าในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเป็นที่ปรึกษาธุรกิจ หรือการวางแผนภาษี 2. ด้านปิยวาจา เช่น การให้คำปรึกษาด้วยคำพูดคำจาที่เป็นมิตรทำให้ลูกค้าผ่อนคลายสื่อสารด้วยความเมตตาลูกค้า 3. ด้านอัตถจริยา เช่น การบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีก็เป็นการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการมีการจัดการทางการเงินที่ถูกต้องและเสียภาษีให้กับประเทศได้ครบถ้วนและถูกต้อง 4. ด้านสมานัตตตา เช่น การคิดราคาค่าบริการทางวิชาชีพไม่เอาเปรียบลูกค้า มีความยืดหยุ่น กับลูกค้า และมีความเมตตาในการช่วยเหลือลูกค้าเมื่อลูกค้าอยู่ในช่วงทุกข์ลำบาก (Thitanano, 2024)

วัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนาสันตินวัตกรรมเสริมสร้างศักยภาพการสื่อสารของผู้ประกอบวิชาชีพทางบัญชี ได้หลักสูตรเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี จากการลงพื้นที่ทำกระบวนการทดลองหลักสูตรเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมการพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพโดยสันตินวัตกรรมที่ใช้ คือ หลักสูตรการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ (Learning by Doing) เช่น การอภิปรายกลุ่ม การลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การนำไปประยุกต์ใช้และการสอนงาน (Mentoring)

การวัดและประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพการสื่อสารของผู้ประกอบวิชาชีพทางบัญชี ใช้การวัดและการประเมินผลทั้ง 2 มิติ ได้แก่ การประเมินผลระหว่างการอบรม (Formative Assessment) และการประเมินผลรวม (Summative Assessment) และการสะท้อนคิดด้วยเทคนิค After Action Review

ผลการทดลองพบว่า กลุ่มผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีที่เข้าร่วมกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยแบบวัดสมรรถนะเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่า $t = 2.54$

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยการเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีก่อน-หลังการทดลอง

สมรรถนะ	n = 12					
	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
เสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี	4.45	0.31	4.72	0.13	2.54	.03

* $p < 0.05$

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยการเสริมสร้างความภาคภูมิใจของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีก่อน-หลังการทดลอง

n = 12

ผลการพัฒนาสมรรถนะ	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1) การสื่อสารอย่างเป็นมิตร	4.61	0.39	4.80	0.18	1.75	.108
2) การสื่อสารเพื่อให้เข้าใจความคาดหวังของลูกค้า	4.27	0.35	4.62	0.23	2.57	.026*
3) มีความเชี่ยวชาญด้านวิชาชีพ	4.35	0.35	4.74	0.18	2.89	.015*
4) การบริหารการสื่อสารระหว่างกัน	4.45	0.37	4.70	0.20	2.24	.046*
5) การสื่อสารอย่างเมตตา	4.58	0.47	4.76	0.19	1.10	.295

*p < 0.05

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยการเสริมสร้างความภาคภูมิใจของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีก่อนทดลองใช้หลักสูตรอบรมระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะเสริมสร้างความภาคภูมิใจของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี รวมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และจากตารางที่ 2 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะเสริมสร้างความภาคภูมิใจของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีแต่ละด้านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้น ด้านที่ 1 การสื่อสารอย่างเป็นมิตร และ ด้านที่ 5 การสื่อสารอย่างเมตตา ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าผู้เข้าอบรมมีความรู้พื้นฐานมาก่อนอบรมอยู่แล้ว ผลค่าเฉลี่ยคะแนนหลังทดลองจึงไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

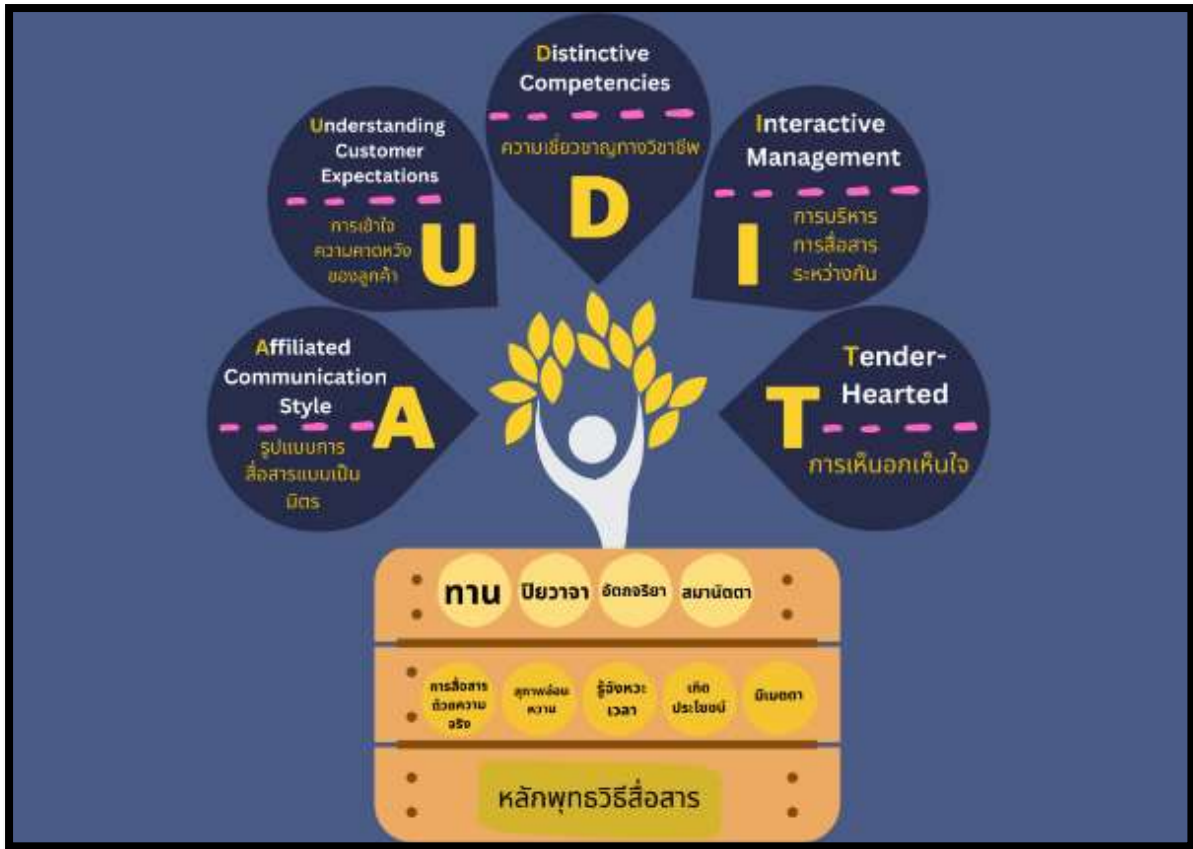
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (อ้างอิงตัวอย่างเสียงสะท้อนจากผู้เข้าอบรมทั้ง 12 คน)

1) เกิดการนำเอาองค์ความรู้เรื่องการสื่อสารและวิธีแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริงที่ได้ทำกิจกรรมในการจัดอบรมทั้ง 2 วัน นำไปใช้จริงกับลูกค้าของตนเองและรายงานผลตอบรับจากลูกค้า เห็นสิ่งอื่นใดผู้เข้าอบรมสามารถนำความรู้เรื่องการสื่อสารไปใช้ในชีวิตประจำวันในการสื่อสารไม่ว่ากับ เพื่อนร่วมงาน หัวหน้า ลูกน้องในองค์กรให้เกิดสันติภาพและลดความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) เสียงสะท้อนจากผู้เข้าอบรม พบว่า ผลของการเข้าร่วมอบรมในครั้งนี้ทำให้ผู้เข้าอบรมตั้งสติก่อนที่จะสื่อสารมากขึ้น รู้จักที่จะทำความเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของลูกค้า มีความกล้าที่จะสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเป็นมิตรและความเมตตาในการสื่อสาร แสดงออกถึงความสามารถทางวิชาชีพมากขึ้น สามารถอธิบายเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายได้ดียิ่งขึ้น มีข้อพิพาทเกิดขึ้นก็สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยหรือสื่อสารเพื่อคงไว้ซึ่งลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและนำมาบูรณาการเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพบริบท และความต้องการของสำนักงานสอบบัญชี สรุปออกมาเป็นในรูปแบบ Model ที่เรียกว่า “AUDIT Model” ทำวิธีการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี

Picture 1: “AUDIT Model”

ทำวิธีการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ **A: Affiliated Communication Style** หรือ การสื่อสารที่เป็นมิตร ความรู้สึกที่เป็นมิตรจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคู่สนทนาสามารถสัมผัสถึงความอบอุ่น ความหวังดี ความรู้สึกสบายใจและปลอดภัยที่จะพูดคุยด้วยแบบมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเอาใจใส่ช่วยให้เราเชื่อมโยงกับผู้คนและสามารถสานสัมพันธ์ในระยะยาวได้ **U: Understanding Customer Expectations** คือการเข้าใจความคาดหวังลูกค้า การที่สามารถเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของคู่สนทนาได้และสื่อสารให้คู่สนทนาได้ทราบถึงความเข้าใจได้อย่างถูกต้อง ก็จะสามารถสร้างความพึงพอใจได้ **D: Distinctive Competencies** คือการมีความเชี่ยวชาญด้านวิชาชีพ การที่สามารถสื่อสารให้คู่สนทนาได้รับทราบถึงความรู้ ความชำนาญด้านวิชาชีพทางการบัญชีได้ ลูกค้าก็จะมีความเชื่อมั่นในการรับบริการจากสำนักงานสอบบัญชี ก็จะสร้างความพึงพอใจและสร้างความภักดีได้ **I: Interactive Management** คือการบริหารการสื่อสารระหว่างกัน โดยมุ่งเน้นการสื่อสารที่ช่วยในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างลูกค้ากับสำนักงานสอบบัญชี ซึ่งความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา นอกจากช่องทาง การสนทนาแบบเผชิญหน้า รวมถึงการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ซึ่งถ้าสำนักงานสอบบัญชีไม่อัปเดตความรู้ ช่องทางใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นมาตามเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปก็มีความเสี่ยงให้เกิดการขัดแย้งได้อยู่ ซึ่งอาจจะพลิก สถานการณ์ปัญหาจากวิกฤติให้เป็นโอกาสได้ และทำให้ลูกค้าเกิดความภักดีต่อสำนักงานสอบบัญชีได้

T: Tender-Hearted คือ ความเมตตาในการสื่อสาร เมื่อธุรกิจลูกค้าเกิดปัญหาขึ้นและพยายามจะปรึกษาสำนักงานสอบบัญชีและพยายามให้แก้ปัญหาลูกค้าให้ เมื่อสำนักงานสอบบัญชีสามารถทำให้ลูกค้ารู้สึกถึงความเมตตาปราณีหรือความต้องการที่อยากจะช่วยเหลือลูกค้าแก้ปัญหาก็จะทำให้ลูกค้ารู้สึกว่าสำนักงานสอบบัญชีสามารถยืนอยู่เคียงข้าง ร่วมกันแก้ไขปัญหของตนให้พ้นทุกข์ได้ ก็จะสร้างความประทับใจและเกิดความภักดีให้เกิดขึ้นได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปที่รวบรวมได้จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหา ความต้องการและความจำเป็น และฝึกอบรม ได้ผลจากการสำรวจว่าสำนักงานสอบบัญชีมีปัญหาคือ มีการแข่งขันการตัดราคากันระหว่างสำนักงานสอบบัญชีด้วยกันเองเพื่อแย่งลูกค้ากัน ซึ่งปัจจัยทางด้านราคาจะเป็นปัจจัยภายนอกที่ถ้าสำนักงานสอบบัญชีไปมุ่งเน้นที่จะแข่งขันกันก็จะไม่สามารถชนะใจลูกค้าได้ในระยะยาว สำนักงานสอบบัญชีจึงต้องการสิ่งหนึ่งที่มาสสร้างความสัมพันธ์ในระยะยาวกับลูกค้าได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความภักดีของลูกค้า คือ ความภักดีของลูกค้าเป็นพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความรู้สึกดีต่อสำนักงานสอบบัญชีซึ่งเป็นความจงรักภักดีในเชิงทัศนคติ (attitudinal loyalty) และมีการใช้บริการซ้ำๆอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นความจงรักภักดีในเชิงพฤติกรรม (behavioral loyalty) (Dick, and Basu, 1994) การสร้างสันติวัฒนธรรมการสื่อสารตามแนวคิดคุณภาพงานสอบบัญชี เป็นแนวคิดที่แสดงถึงด้านต่างๆ ในการตรวจสอบงบการเงินของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีที่มีส่วนช่วยให้ผู้ประกอบการวิชาชีพบัญชีสามารถให้บริการลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถผลิตงบการเงินของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีได้อย่างถูกต้องและมีข้อมูลทางการเงินอย่างครบถ้วนเพื่อสื่อสารให้ลูกค้าเข้าใจและรู้สึกถึงความสามารถทางวิชาชีพที่สำนักงานสอบบัญชีเพื่อความไว้วางใจเชื่อใจในสำนักงานสอบบัญชีที่ตนเองได้เลือกรับบริการว่าสามารถจัดทำและนำเสนอรายงานทางการเงินอย่างถูกต้อง ครบถ้วนและทันเวลา นอกเหนือไปกว่านั้น สำนักงานสอบบัญชีสามารถสื่อสารกับลูกค้าให้มีความกระตือรือร้นและทะมัดทะเมาะ เพื่อให้ลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีได้เข้าใจความรู้ด้านบัญชีและนำไปใช้ประโยชน์ในธุรกิจของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Pattaramontri, 2005) อีกแนวทางหนึ่งคือ แนวคิดรูปแบบการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับความภักดี การสื่อสารที่เน้นสร้างความสัมพันธ์ที่ยาวนานกว่าการสร้างภาพประทับใจจากการใช้ปัจจัยภายนอกเช่น การตัดราคาแข่งขันระหว่างกัน จะเสริมสร้างความภักดีให้กับลูกค้าสำนักงานสอบบัญชีได้อย่างยั่งยืนมากกว่า (W. W. Norton Sapir, 1993) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของการสื่อสารกับความพึงพอใจของลูกค้าภักดี โดยมุ่งเน้นด้วยการใช้การสื่อสารสานสัมพันธ์ในระยะยาว ซึ่งเป็นการสื่อสารที่เป็นมิตร ไม่ครอบงำลูกค้าซึ่งจะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกันและจะส่งผลในการบันทึกในความสัมพันธ์ในที่สุด ดังนั้นการที่จะสื่อสารเพื่อมุ่งเน้นการเสริมสร้างความภักดีต้องเน้นสร้างความพึงพอใจจากลูกค้า (Webster and Sundaram, 2009) การนำหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี ซึ่งสอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนให้ตั้งอยู่ในความสามัคคี มาบูรณาการให้สอดคล้องกับการเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนาโดยการนำหลักพุทธสันติวิธีมาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ที่น่าสนใจในการออกแบบหลักสูตรสันติวัฒนธรรมเสริมสร้างศักยภาพการสื่อสารของผู้ประกอบการวิชาชีพทางบัญชี จากการลงพื้นที่ทำกระบวนการทดลอง โดยการนำเรื่องคุณภาพการบริการและการส่งผลต่อความพึงพอใจและความภักดีของลูกค้าซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องผลกระทบการจัดการรายได้ต่อการรับรู้คุณค่า ความพึงพอใจของลูกค้าและความภักดีของลูกค้า ของ Matsuoka (2023) พบว่า การจัดการรายได้อาจ

มีผลเสียต่อความสัมพันธ์กับลูกค้าและส่งผลเสียต่อผลการดำเนินงานที่ไม่ใช่การเงินของความสัมพันธ์กับลูกค้า และยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการส่งเสริม Growth Mindset ในองค์กร ของ Eckerwall, and Karlsson (2021) พบว่า การมี Growth Mindset จะทำให้บุคคลนั้นกล้าที่จะฝ่าฟันเรื่องยาก มองว่าอุปสรรคไม่ใช่ปัญหา กล้าที่จะสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวกับลูกค้า มาใช้ในการอบรมผู้เข้าอบรม และพัฒนาตามรูปแบบ “AUDIT Model” หัววิธีการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี

สรุป

จากผลการศึกษาผู้วิจัยได้ทราบถึงสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นของสำนักงานสอบบัญชีและผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีสามารถนำประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่ โดยบูรณาการกับหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี คือ หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา และหลักวาจาสุภาพศีล สรุปได้ว่า การนำสันติวัฒนธรรมการสื่อสารกับลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชีให้ผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีที่เข้าร่วมในหลักสูตรได้ใช้งานจะสามารถยกระดับการพัฒนาตนเอง ผู้อื่น และสังคมในชีวิตการทำงานวิชาชีพทางบัญชีเพื่อติดต่อสื่อสารกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและเสริมสร้างความภักดีให้เกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องแข่งขันกันตัดราคาระหว่างสำนักงานสอบบัญชี รวมทั้งส่งผลถึงการนำนวัตกรรมใหม่นี้มาพัฒนาอุตสาหกรรมสำนักงานสอบบัญชีและยกระดับมาตรฐานของวิชาชีพทางการบัญชีซึ่งสอดคล้องกับบริบท ปัญหา รวมถึงเป็นต้นแบบของผู้ประกอบวิชาชีพที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเครือข่าย และ สำนักงานสอบบัญชีอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพการสื่อสารของผู้ประกอบวิชาชีพทางบัญชีตามแนวทางสันติวัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าสำนักงานสอบบัญชี ให้เป็นหลักสูตรใช้ในการอบรมผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี อาทิเช่น ผู้ตรวจสอบบัญชีรับอนุญาต ผู้ทำบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีเพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการสื่อสารระหว่างลูกค้าและสำนักงานสอบบัญชี เพื่อเสริมสร้างความภักดีให้กับสำนักงานสอบบัญชี

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสนใจ เช่น กรมพัฒนาธุรกิจและการค้า (Department of Business Development) กรมสรรพากร (The Revenue Department) สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์ (Federation of Accounting Professions) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานสอบบัญชีควรนำผลการวิจัยนี้ไปถอดบทเรียน และศึกษาต่อยอดในกระบวนการเพื่อขยายผลองค์ความรู้ให้กับบุคลากรที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับสำนักงานสอบบัญชี ได้นำไปเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้ประกอบวิชาชีพหรือออกแบบหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีได้พัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง (Continuing Professional Development)

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาและออกแบบงานวิจัยที่ต่อยอดจากงานวิจัยนี้โดยพัฒนาสันติวัฒนธรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความภักดีของลูกค้าในวิชาชีพบัญชีแขนงอื่นๆ อาทิเช่น การบัญชีการเงิน การบัญชีบริหาร การบัญชีต้นทุน การบัญชีภาษีอากร การตรวจสอบภายใน ระบบสารสนเทศทางการบัญชี เป็นต้น

2.2 ควรส่งเสริมการวิจัยให้ขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ นอกเหนือจากจังหวัดภูเก็ต เพื่อให้ผลการวิจัยที่ได้ศึกษานั้นสามารถถูกนำไปต่อยอดขยายผลและเพิ่มเครือข่ายสำนักงานสอบบัญชีทั่วประเทศ

References

- AMT Audit Group. (2023). *What Is an Auditing Company or Auditing Firm?* Retrieved April 2, 2023, from https://www.amtaudit.com/view_news.php?id=572
- Bloemer, J., de Ruyter, K., & Wetzels, M. (1999). Linking Perceived Service Quality and Service Loyalty: A Multi-Dimensional Perspective. *European Journal of Marketing*, 33(11), 1082-1106.
- Dick A, S., & Basu, K. (1994). Customer Loyalty: Toward an Integrated Conceptual Framework. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 22(2), 99-113.
- Eckerwall A., & Karlsson C. (2021). *Fostering a Growth Mindset in Organizations*. Sweden: Lund University.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Matsuoka, K. (2023). Effects of Revenue Management on Perceived Value, Customer Satisfaction, and Customer Loyalty. *Journal of Business Research*, 12(5), 131-148.
- Pattaramontri, U. (2005). *Modern Internal Auditing*. Bangkok: Kasetsart University.
- Stavros, M., & Hinrichs, G. (2009). *The Thin Book of SOAR: Building Strengths Based Strategy (Vol.1)*. Oregon: Thin Book Publishing.
- Sunphichai, T. (2020). *Factors Affecting Client's Loyalty in Audit Firms Providing Services for Non-Listed Companies*. (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Thammasat Consulting Networking and Coaching Center. (2023). *The Result of Value of Audit Project*. Retrieved July 2, 2023, from <https://www.sec.or.th/TH/Documents/Seminars/seminar-021265-04.pdf>
- Thitanano, D. (2024). Lecturer of Department of Religion and Philosophy in Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Interview*. January 3.
- Vittaya, A. (2023). Auditor and Director of Balance Audit Firm. *Interview*. September 20.
- W. W. Norton Sapir, E. (1993). *Communication*. In E. R. A. Seligman. & A. Johnson (Eds.). *Encyclopedia of the Social Science*. (Vol.4). New York: Macmillan.
- Webster, G., & Sundaram. D, S. (2009). Effect of Service Provider's Communication Style on Customer Satisfaction in Professional Services Setting: The Moderating Role of Criticality and Service Nature. *Journal of Services Marketing*, 23(2), 103-113.

* Received June 22, 2023; Revised June 22, 2024; Accepted June 29, 2024

Abstract

The research article aims at the three following purposes: 1) to study and analyze the problem condition, context, necessity, and concept of the theory of The process of developing mindfulness-based learning according to the current scientific context; 2) to study and analyze the principles of Buddhist peaceful means that contribute to the process of developing mindfulness-based learning; and 3) to develop and propose the process of developing mindfulness-based learning on a case study of grade 6 students at Chakkarat Rat Samakee School, Nakhon Ratchasima Province. This study was conducted using research and development (R&D) methods according to the framework of the Noble Truth Model following the guidelines of the 9- step ladder framework. The sample group included 32 persons comprising: 6 administrators and teachers, 10 parents and students, 6 experts in activity design, 5 people in the field of Buddhism and peaceful means, and 5 people from model schools. The tools for data collection included interviews, questionnaires, observation form, and test. The results can be summarized as follows:

The research results found that: 1) The context and state of learning problems among Grade 6 Students at Chakkarat Rat Samake School, Nakhon Ratchasima Province were found as follows: (1) Physical issues, such as a lack of mindfulness during learning and inappropriate attire; (2) Behavioral issues, such as lack of discipline, and failure to submit homework on time; (3) Mental issues, such as hesitance to express themselves, lack of compassion, lack of concentration, and short study periods; and (4) Intellectual problems such as lack of skills to solve learning problems. 2) The Four Foundations of Mindfulness were found to be the principles of Buddhist peaceful means that facilitate the mindfulness-based learning process. The four foundations played a key role to develop both passive and proactive mindfulness by engaging students in physical, emotional, and thoughts. 3) The development process of mindfulness-based learning for grade 6 students at Chakkarat Rat Samake School, Nakhon Ratchasima Province, found that a proactive and passive mindfulness development process is necessary, with four stages of training development.

Keywords: Process; Learning; Mindfulness-Based

บทนำ

เนื่องจากปัจจุบันโลกได้เข้าสู่ยุคเทคโนโลยีดิจิทัล เกิดการแข่งขันกันพัฒนาระบบการสื่อสารและเทคโนโลยี จึงกลายเป็นยุคที่มีการสื่อสารไร้พรหมแดน แบบก้าวกระโดด ทุกคนสามารถเรียนรู้ และเข้าถึงได้ รวมถึงเยาวชนไทยทุกคนสามารถบริโภคข้อมูลและการสื่อสารต่างๆ เทคโนโลยีดิจิทัลได้โดยง่ายสะดวก และรวดเร็ว เป็นการเปิดโลกทัศน์ ให้ความรู้ที่หลากหลายเปิดกว้าง ยุคดิจิทัลเป็นยุคที่สะท้อนสภาวะของความไวเร็ว และแรง ดิจิทัลจึงเป็นภาพสะท้อนคุณสมบัติของเยาวชนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้ที่คิดไว และทำไว การตัดสินใจ

สถาบันไอเอ็มซี สรุปสถิติจากรายงานดังกล่าว โดย "คนไทย" ติดอันดับโลกการใช้ดิจิทัลหลายรายการจากรายงานนี้ ประเทศไทยมีอัตราส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตต่อประชากรทั้งหมดอยู่ที่ 77.8% ติดอันดับที่ 34 ของโลก แต่เราใช้เวลาในการเล่นอินเทอร์เน็ตโดยเฉลี่ยสูงถึงชั่วโมง 6 นาทีต่อวัน ติดอันดับที่ 7 ของโลก คนไทยติดอันดับสองของโลกที่ใช้เวลาเฉลี่ยในการเล่นอินเทอร์เน็ตจากมือถือที่ 5 ชั่วโมง 28 นาทีต่อวัน โดยที่ฟิลิปปินส์เป็นอันดับหนึ่งของโลกการใช้อินเทอร์เน็ตจากเครื่องคอมพิวเตอร์คนไทยใช้เวลาเฉลี่ย 3 ชั่วโมง 38 นาทีต่อวัน ติดอันดับที่ 18 ของโลก ด้านความเร็วของอินเทอร์เน็ตตามบ้าน พบว่า ประเทศไทยติดอันดับสองของโลก ที่ความเร็วที่ความเร็ว 171.37 Mbps รองจากสิงคโปร์ และความเร็วของอินเทอร์เน็ตทางมือถือของประเทศไทยอยู่ที่ 31.91 Mbps ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลกที่ 29.06 Mbps ไม่มากนัก และติดอันดับที่ 29 ของโลก คนไทยติดอันดับสองของโลกในการเล่นวิดีโอเกมจากทุกอุปกรณ์ โดยมีจำนวน 94.7 % ของจำนวนผู้สอบถามที่ใช้อินเทอร์เน็ต โดยอันดับหนึ่งคือประเทศฟิลิปปินส์ ขณะที่ค่าเฉลี่ยทั่วโลกอยู่ที่ 83.6% ฉะนั้นจึงต้องหันกลับมาคิดทบทวนทั้งผลดีและผลเสีย ของเทคโนโลยีดิจิทัล และพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน เพราะ “สติ แปลว่า แล่น การแล่น เป็นการแล่นมาของความรู้ แล่นมาแห่งความทรงจำ สติเป็นเครื่องขนส่ง หากเรามีปัญญามากหรือความจำมาก แต่แล่นมาไม่ทัน กับเวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น นั่นคือไม่มีสติ สติจึงเป็นเครื่องขนส่งความรู้ ความจำมาใช้ให้ทันเวลาที่เกิดขึ้น” (Buddhadasa Bhikkhu, 1985) กลุ่มเยาวชนคนไทย จะต้องปลูกฝังให้มีสติรู้เท่าทัน

คุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทยยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาสูงขึ้น โดยมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรวัยแรงงานอายุ 15-59 ปี เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 8.8 ปี ในปี 2551 เป็น 9.3 ปี ในปี 2558 แต่เมื่อพิจารณาคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นพื้นฐาน (O-NET) ในปี 2558 พบว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 และ ผลคะแนนสอบ PISA ที่อยู่ในระดับต่ำกว่าอีกหลายประเทศที่มีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกัน เนื่องจากข้อจำกัดที่สำคัญของการศึกษาไทย ทั้งปัญหาเรื่องหลักสูตรและระบบการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำทำให้ ขาดความคิดสร้างสรรค์ ปัจจัยสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและครูที่มีคุณภาพยังกระจายไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ขณะที่ในระดับอาชีวศึกษายังมีเด็กที่สนใจเรียนต่อสายอาชีพในสัดส่วนที่น้อย โดยในปีการศึกษา 2558 มีสัดส่วนนักเรียนสายอาชีพต่อสายสามัญเท่ากับ 36: 64 ส่วนระดับอุดมศึกษา พบว่า มีการเปิดหลักสูตรโดยไม่คำนึงถึงความต้องการของตลาดงาน บัณฑิตที่จบออกมาบางส่วนยังมีปัญหา คุณภาพ ทั้งนี้ จากการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของ IMD ปี 2559 ด้านคุณภาพการศึกษาใน มหาวิทยาลัยอยู่ในลำดับที่ 47 จาก 61 ประเทศ ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้การศึกษาไทยทุกระดับยังมี ปัญหาเชิงคุณภาพที่ต้องเร่งแก้ไข ขณะเดียวกันคนไทยส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ โดยการใช้ อินเทอร์เน็ตของคนไทยแม้ว่าจะเพิ่มสูงขึ้นเป็น 26 ล้านคน แต่เป็นการใช้เพื่อการอ่านหาความรู้เพียงร้อยละ 31.7 ส่วนอัตราการอ่านหนังสือพบว่าอยู่ที่ร้อยละ 81.8 โดยอ่านเฉลี่ยเพียงวันละ 37 นาที (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017) เพียงแต่ต้องตระหนักในการบริโภค มีทั้งคุณและโทษในการเข้าถึงแหล่งความรู้

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อทำงานวิจัยและทำกิจกรรมร่วมกับเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้พบสภาพปัญหาของเด็กนักเรียนที่มีลักษณะขาดสติสมาธิในการเรียนรู้ ขาดความตั้งใจ ใส่ใจกิจกรรมการเรียน ในขณะที่คุณครูดำเนินการสอน เกิดจากสภาพปัญหาพื้นฐานของครอบครัวนักเรียน ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของนักเรียน ทำให้ไม่มีสติสมาธิต่อการเรียน ด้วยเหตุอันเนื่องจากการติดโทรศัพท์ แต่ผู้ปกครองส่วนใหญ่นิยมซื้อโทรศัพท์มือถือให้บุตรหลานใช้จุดประสงค์เพื่อติดต่อสื่อสาร เมื่อเด็กอยู่บ้านตามลำพัง ผู้ปกครองออกไปทำงานข้างนอกเพื่อหาเลี้ยง

ครอบครัว แต่เด็กกลับนำเอาโทรศัพท์มาใช้ในการเสพข้อมูลต่างๆ อย่างขาดสติ คบเพื่อน เกเรก็มี เพราะเด็กอยู่ในวัยอยากรู้อยากเห็น มักเชื่อเพื่อนมากกว่าผู้ปกครอง หรือพ่อแม่ เสี่ยงต่ออบายมุข ทำให้เสียอนาคตได้ จะเห็นว่าสิ่งที่กล่าวมานั้นเป็นที่มาของปัญหาทำให้นักเรียนไม่มีสติและสมาธิในการเรียนเต็มที่ ความสำคัญที่ตามมาเด็กขาดศักยภาพในการเรียนรู้ ไม่พร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งด้านภายในจิตใจ และบริบทภายนอกเป็นปัญหาแก่โรงเรียน ครอบครัวทางบ้าน สังคมชุมชน ประเทศชาติ

กล่าวโดยสรุปคือเพื่อพิจารณาตามดูกาย เติบ นิ่ง นอน พิจารณาดูเวทนา อารมณ์สุข ทุกข์ ไม่สุข ไม่ทุกข์ พิจารณาดูจิต การดูจิตก็คือการมีสติระลึกรู้เท่าทัน พิจารณาทั้งราคะ โทสะ โมหะ พังขาน ทั้งในด้านมืดและด้านสว่าง โดยมีสติตามระลึกรู้สภาพเป็นจริงที่เป็นอยู่ในขณะนั้นๆ จัดได้ว่าอยู่กับปัจจุบัน ตามรู้ตามดูสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยใจที่อุเบกขาเป็นกลาง การพิจารณาธรรม มีสติรู้เท่าทันจะเห็นว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ เสื่อมสลายดับไปทั้งสิ้น เมื่อนักเรียนหรือบุคคลได้ฝึกแล้ว ส่งผลทำให้มีสติจดจ่ออยู่กับการเรียนรู้หรือกิจที่ทำ และอดทนต่อการเรียนรู้ พร้อมกับการพัฒนาปัญญาสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการเรียนรู้และใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมรับมือกับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งบริบท สภาพปัญหา สภาพแวดล้อมต่างๆ ในช่วงวัยชีวิตก้าวเข้าสู่วัยรุ่นโดยมีสติคอยกำกับตักเตือนตนเองให้ยับยั้งชั่งใจ ในการตัดสินใจกระทำอย่างมีสติ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในสังคม วัฒนธรรม จัดได้ว่าเป็นคนไม่ประมาท เป็นพลังจากโรงเรียนสู่ประเทศชาติ อันเกิดจากการใช้สติเป็นฐานการเรียนรู้

จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีแนวคิดนำเสนอหัวข้อวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ศึกษากรณีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา” เพื่อเป็นต้นแบบของการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตตามคุณสมบัติของเยาวชนที่ดี ดำเนินชีวิตตามแบบอย่างนักเรียนที่มีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ ให้เด็กนักเรียนเกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นทั้งภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมถึงไปปรับใช้จริงในชีวิตประจำวัน นำตนไปสู่ชีวิตที่ดีงาม เกิดคุณค่าต่อชีวิตตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็นและแนวคิดทฤษฎีกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานตามศาสตร์ใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารและแนวคิด ทฤษฎี (Documentary Study) โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2546 และจากเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ หนังสือตำราทางวิชาการ ทฤษฎี วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุด อินเทอร์เน็ต

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับนักเรียนเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานบริบทพื้นที่กรณีศึกษา โดยการเลือกพื้นที่แบบเจาะจงที่มีความสำเร็จในการพัฒนาการฝึกอบรมอาจมีการแจกแบบสอบถามให้กับนักเรียนตอบก่อนการปฏิบัติ และหลังการปฏิบัติ การฝึกสติการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน เด็กควรมีคุณสมบัติ คือ สังคหวัตถุ 4

เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของนักเรียนมาใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือในการวิจัยกับผู้อำนวยการโรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา ในการทำวิจัยกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 พุทธสันติศาสตร์ใหม่

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) หรือกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยใช้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงทั้งหมด 32 คน เป็น 5 กลุ่มที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก คือ 1) ด้านกลุ่มผู้ปกครองและนักเรียน จำนวน 10 คน 2) ด้านกลุ่มเจ้าหน้าที่ ผู้บริหาร และคณะครูที่ดูแลเด็กนักเรียน จำนวน 6 ท่าน 3) ด้านกระบวนการและการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 6 รูป/คน 4) ด้านพระพุทธรูปและพุทธสันติวิธีทางการเรียนการสอนพระพุทธรูป 5 รูป 5) ด้านโรงเรียนต้นแบบ จำนวน 5 ท่าน

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและวิธีการในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และบุคคลที่เกี่ยวข้อง การใช้เครื่องมือคำถามสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นระบุไว้ในแบบสัมภาษณ์ หนังสือขอความอนุเคราะห์ขอการลงพื้นที่ และการขอสัมภาษณ์ที่ออกโดยหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษาศึกษา เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักแนวคิด ทฤษฎี วัตถุประสงค์ของการวิจัย และผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพโดยการกำหนดประเด็นในการศึกษาสร้างแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม และถอดแบบอย่างของความสำเร็จที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยและพัฒนาการควบคุมคุณภาพเครื่องมือที่ใช้การตรวจสอบข้อมูลของนักเรียนโรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จะจำแนกผู้ให้สัมภาษณ์ตามความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทั้งนี้ในการให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะได้จัดเตรียมประเด็นที่จะทำการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า โดยระบุประเด็นลงในแบบสัมภาษณ์ โดยในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้ผู้ที่จะให้สัมภาษณ์อ่านจากนั้นผู้วิจัยจะเป็นผู้สอบถามผู้ให้สัมภาษณ์ทีละประเด็นด้วยตนเองในลักษณะการสนทนาโต้ตอบโดยใช้อุปกรณ์บันทึกเสียงเพื่อจัดเก็บข้อมูลการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละท่านเมื่อเสร็จสิ้นการให้สัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปสรุปเรียบเรียงลงในแบบสัมภาษณ์แล้วนำเสนอต่อไปและผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านกรอกแบบสอบถามโดยตรง

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการจัดบันทึกลักษณะการบรรยาย (Descriptive) และนำมาข้อมูลมาอธิบาย โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผู้วิจัยตรวจสอบเนื้อหาข้อมูลจำแนกประเภทข้อมูลตามประเด็นต่างๆ ที่จะดำเนินการวิจัยและคัดลอกเอาเฉพาะข้อมูลและเนื้อหาที่ถูกต้องชัดเจน เพื่ออธิบายและวิเคราะห์ ปัญหา สาเหตุอุปสรรค ผลกระทบและความจำเป็น

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Descriptive Presentation of the Research Results) ผู้วิจัยดำเนินการจัดอบรมนักเรียนเพื่อเป็นช่องทางในการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่และรับฟังความคิดเห็นสำหรับงานวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ตามกรอบของอริยสัจโมเดลตามแนวทางของบันได 9 ขั้น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักเรียนที่เกี่ยวข้อง และเพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาแนวทางการนักเรียนเกิดความสุข เกิดความคิด เกิดอารมณ์ดี เกิดความสามัคคี และมีความสำเร็จช่วยเหลือตนเองได้ไม่เป็นการละเมิดผู้อื่น มีความหนักแน่น มีจิตใจมั่นคง มีความรู้ต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถตอบคำถามวิจัย/และปัญหาที่ต้องการทราบได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นและแนวคิดทฤษฎีกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานศึกษากรณี: นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา ตามศาสตร์สมัยใหม่ ผลการวิจัยพบว่า บริบทของโรงเรียนการสอนยังไม่ตอบโจทย์ในการพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวคิดศาสตร์สมัยใหม่ ครูส่วนใหญ่ใช้ความเคยชินในการสอนไม่ค่อยยึดนักเรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ไม่ให้แรงเสริม การกระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียนรู้ นักเรียนไม่ค่อยสนใจการเรียนเท่าที่ควร หลังจากได้นำเอาหลักแนวคิดตามศาสตร์สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับเด็กนักเรียน ทำให้เข้าใจเด็กนักเรียน นักเรียนมีความพร้อมในการเรียน อุปสรรคในการเรียนการสอนมีน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด คณะครู ผู้ปกครองนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความพอใจ สภาพปัญหาทั้งหมดสามารถแก้ได้ เพียงแต่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหันหน้าเข้าหากันหาทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เชื่อว่าจะทำให้สมุทัยคือสาเหตุของปัญหานั้นหมดไปหรือลดน้อยลงไป จัดได้ว่าแก้ไขถูกทาง นักเรียนมีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ เมื่อตอบโจทย์แก้ปัญหาดตรงจุด ปัญหานั้นหมดไป

สภาพปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา ใช้หลักทฤษฎี 4 เป็นแนวทางในการประเมินผล ปัญหาทั้ง 4 ด้านพบว่า 1) ด้านกายภาพ นักเรียนยังขาดการเรียนรู้ที่มีสติ นักเรียนบางคนขาดจิตสำนึกไม่ทิ้งขยะลงในถังที่กำหนด ธรรมชาติที่ให้ประโยชน์แก่เรา ทำให้เราไม่ขาดแคลนอาหาร มีร่างกายแข็งแรงสุขภาพดี การรับประทานอาหารยังไม่คำนึงถึงคุณภาพ แต่เน้นเรื่องรสชาติ นักเรียนบางคนทิ้งขยะที่ห้ามทิ้ง ทำให้เกิดปัญหากับสภาพแวดล้อมได้ 2) ด้านพฤติกรรม ความประพฤติไม่เรียบร้อย ขาดระเบียบวินัย ส่งการบ้านไม่ตรงเวลา นักเรียนติดโซเชียล เช่น ชอบเล่นโทรศัพท์ ทางวาจา นักเรียนพูดจาไม่สุภาพ ไม่กล้าพูดความจริง 3) ด้านจิตภาพ นักเรียนไม่กล้าแสดงออก ขาดจิตอาสาเมตตา ขาดสติจดจ่อการเรียนสั้น ขาดความอดทน และความเพียร 4) ด้านปัญญาภาพ ขาดการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติ เมื่อขาดสติจิตใจจะไม่นิ่งสมาธิไม่มีเกิด การพิจารณาใคร่ครวญจะไม่เกิดขึ้น จึงขาดปัญญาในการแก้ปัญหาการเรียน และเรื่องส่วนตัว ขาดทักษะในการแก้ปัญหา ชอบแก่งแย่งเพื่อน ทะเลาะกับเพื่อน จัดได้ว่าเป็นคนขาดปัญญาชอบใช้ความรุนแรง มากกว่าการ การใช้แบบสันติวิธี มีเหตุผล ไม่เข้าใจแบบสันติขาดสติปัญญานำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้วิชาต่างๆ และการดำเนินชีวิตประจำวัน เนื่องจากขาดสติรู้เท่าทัน ทำให้นักเรียนยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง Gen me เนื่องจากเด็กติดโซเชียล ขาดสติยับยั้งชั่งใจ การเสพข้อมูลข่าวสารตามเพื่อน การเลียนแบบพฤติกรรมในทางลบ ส่งผลกระทบต่อตนเอง กลายเป็นคนมีปัญหาในกลุ่มเพื่อน และมีความยากกับการเรียน จัดได้ว่าขาดปัญญามีความทุกข์มากกว่าความสุข มองคนรอบข้างในแง่ลบ ไม่มั่นใจในตัวเอง ไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง และไม่ยอมรับผู้อื่นในทัศนคติตัวเอง จัดได้ว่าขาดการตอบสนองขั้นพื้นฐานจึงเกิดปัญหา

ความจำเป็น เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน เนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคแห่งการพัฒนาด้วยเทคโนโลยี มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเยาวชนเสพข้อมูลข่าวสารทางเทคโนโลยีได้ง่ายสะดวกรวดเร็ว ไม่จำเป็นต้องใช้ความอดทนในการรอคอย ขาดสติเชิงรับ และเชิงรุก จะเห็นได้ว่านักเรียนติดโซเชียล เช่น โทรศัพท์มือถือ มีโลกส่วนตัวไม่เข้าสังคมกับเพื่อน ผลการเรียนตกต่ำ ไม่มีระเบียบวินัย มีจิตใจเมินเฉยกับเพื่อน ไม่มีความเมตตา นักเรียนไม่สนใจการเรียน เป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนของนักเรียนต้องศึกษาแนวคิดตามศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การใช้แรงเสริม เข้าใจความแตกต่างของผู้เรียน ว่าเด็กวัยใดชอบกิจกรรมแบบใด การยึดเด็กเป็นจุดศูนย์กลางการเรียนรู้ นักเรียนสนใจอยากเข้าร่วมกิจกรรมอยากค้นหา และช่วยทำให้ความต้องการ หรือนโยบายของทางโรงเรียน ที่เน้นคุณภาพ

การเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนแสวงหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยีด้วยตนเอง สำเร็จลงได้ สิ่งสำคัญคือตั้งศรัทธาเด็กกลับมาสู่การเรียนรู้ที่มีความสุข ฉะนั้นจะเห็นว่าแนวคิดตามศาสตร์สมัยใหม่มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษา วิเคราะห์ หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ศึกษากรณีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา การพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา พบว่าการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน หลักธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติ คือสติปัญญา 4 มีสติเป็นตัวระลึกรู้และขับเคลื่อน ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ทางกาย ความรู้สึกรู้เท่าทันความคิด และปัญญาเข้าใจธรรมชาติที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงอย่างมีสติ ใช้หลักธรรมไตรสิกขา 3 เป็นตัวสนับสนุน การพัฒนาการฝึกอบรมความประพฤติของนักเรียน อบรมสติสมาธิ อบรมปัญญา ให้มีแนวคิดแบบวิเคราะหณ์ มากกว่าการท่องจำ และใช้หลักธรรมภาวนา 4 เป็นตัววัดผลการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมทางกายท่าทีต่อสิ่งแวดล้อม ความประพฤติของนักเรียน ทางอารมณ์ การแก้ปัญหา กับกลุ่มเป้าหมายที่การฝึกอบรม

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการเก็บข้อมูลวิจัยอย่างเป็นระบบโดยกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา โดยกำหนดการพัฒนาการเรียนรู้ มี 4 ขั้นตอน ขั้นตอนการจัดกิจกรรม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือขั้นตอนที่ 1 สร้างศรัทธา อย่างมีสติขั้นตอนที่ 2 สืบค้นอย่างมีความหมาย อย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาปัญญาของตนเองอย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 4 สรุปและนำไปใช้ อย่างมีสติ ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ประกอบด้วยการพัฒนา 6 ด้าน พัฒนาด้านสันติภายใน การพัฒนาด้านการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน พัฒนาด้านคุณลักษณะนักเรียนต้นแบบ พัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาแรงบันดาลใจและเป้าหมายชีวิต พัฒนาด้านการใช้สื่ออย่างมีสติ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการพัฒนาทั้ง 6 ด้านมาวิเคราะห์สังเคราะห์ ได้เป็นองค์ความรู้ใหม่ 4 ด้าน

องค์ความรู้ใหม่

กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ตามกรอบของอริยสัจจโมเดลตามแนวทางของบันได 9 ขั้น ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ตอบโจทย์เป็นกระแสไหลเวียนในกรอบไม่รู้จบสิ้นที่ส่งต่อถึงคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของการพัฒนาการสื่อสารของนักเรียนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ มีอยู่ 4 ประการ คือ ด้านสันติภายใน, ด้านความประพฤติ, ด้านคุณธรรม, ด้านปัญญา ได้แก่

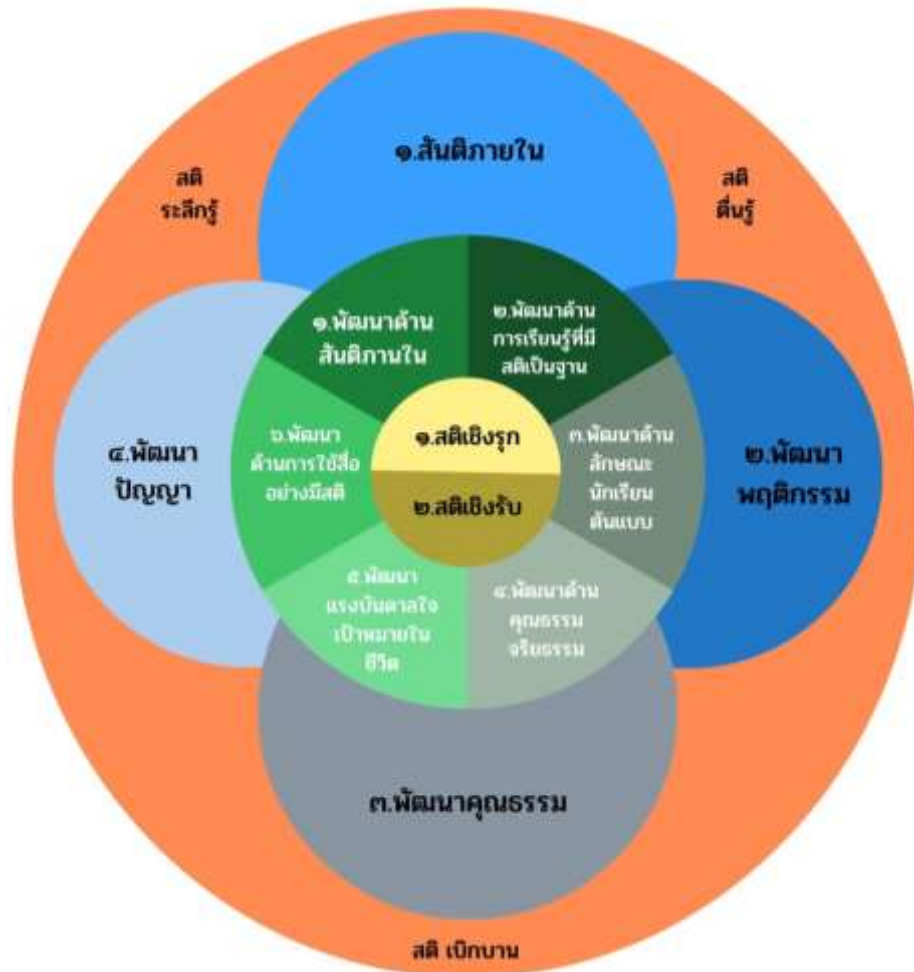

Figure 1: The Process of Developing Mindfulness Based Learning

จากแผนภาพข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า

- 1) สันติภายใน หลังจากผ่านการพัฒนาการเรียนรู้อย่างดี มีการบอมน จะช่วยทำให้มีจิตใจที่อ่อนโยน ไม่เห็นแก่ตัว มีเมตตาต่อเพื่อน มีความอดทน มีความเพียร เป็นคนตรงไปตรงมาไม่โกหก มีจิตใจหนักแน่น มีสติ รู้เท่าทันยังยั้งชั่งใจ รู้จักให้อภัย มีความละเอียดรอบคอบ เป็นคนเข้าสังคมได้ง่าย กล้าแสดงออก
- 2) พัฒนาพฤติกรรม ด้านความประพฤติ ผู้เข้าพัฒนาการฝึกอบรม มีพฤติกรรมทางวาจา ทางกาย ที่เรียบร้อย มีระเบียบวินัยดีขึ้น เป็นคนตรงเวลา มีความเข้าใจตนเอง ไม่มีเจตนาที่จะเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ไม่รังแกเพื่อน ไม่แกล้งเพื่อน มีพฤติกรรมที่อยากช่วยเหลือผู้อื่น มีจิตอาสาเสนอตัวรับใช้งานต่างๆ เป็นต้น
- 3) พัฒนาคุณธรรม เมื่อนักเรียนผ่านการเรียนรู้เมื่อผ่านการพัฒนาการเรียนรู้อย่างดี ทำให้มีความสงบ ภายใน ประพฤติตนในทางที่ดีงามไม่เบียดเบียนใคร มีจิตใจอารมณ์เย็น มีเมตตาต่อเพื่อน จิตใจตั้งมั่น มีปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริง รู้ผิดชอบชั่วดี ไม่ประพฤติชั่ว มีหิริโอตตปละความเกรงกลัวต่อบาป มีระเบียบวินัย ไม่ต้องให้ครูบังคับ ชอบช่วยเหลือเพื่อน มีจิตใจอาสา ไม่เห็นแก่ตัว ปฏิบัติตนเหมือนมีศีล แต่เป็นไปโดยธรรมชาติไม่ฝืนใจ
- 4) พัฒนาปัญญา เมื่อการพัฒนาการเรียนรู้อย่างดีที่มีสติอบรมศีลหรือความประพฤติ อบรมจิตใจ ของนักเรียนดีแล้ว ย่อมทำให้ทักษะด้านปัญญาถูกพัฒนาตามมา มีปัญญาพิจารณา เป็นจริงตามเหตุผล สติ มีความแก่กล้ามากขึ้น ทำให้มีสมาธิในการควบคุมจิตใจ ใช้เหตุผลมากกว่าความถูกใจ จัดได้ว่าเป็นคนมีปัญญา ไม่หลงไปในทางที่ผิด สามารถแก้ปัญหาได้โดยไม่ใช้ความรุนแรงในชีวิตประจำวัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพบริบท และสภาพปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์พบว่า บริบทของพื้นที่ของโรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี การคมนาคมสะดวก ทางด้านเศรษฐกิจมีผลกระทบจากโควิด นักเรียนมีปัญหาด้านกายภาพ การแต่งกายไม่เรียบร้อย ทางด้านพฤติกรรม นักเรียนมีความประพฤติไม่เรียบร้อย ขาดระเบียบวินัย ส่งการบ้านไม่ตรงเวลา นักเรียนติดโซเชียล ไม่กล้าพูดความจริง นักเรียนไม่กล้าแสดงออก ขาดจิตอาสา เมตตา ขาดสติจดจ่อการเรียนสั้น ขาดความอดทน ขาดปัญญาในการแก้ปัญหาการเรียน ขาดทักษะในการแก้ปัญหา ชอบแกล้งเพื่อน ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพแวดล้อมทางสังคม รวมไปถึงสิ่งล่อใจต่างๆ โดยเฉพาะโซเชียลที่มีความหลากหลาย มีช่องทางการเข้าถึงหลายแพลตฟอร์ม จึงทำให้เด็กนักเรียนให้ความสนใจกับโซเชียลเหล่านั้นมากขึ้น ขาดสมาธิในการเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Ruangsiri, Phramaha Hansa Dhammahaso, and Phra Promote Vadakovido (2021) เรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีสติและสมาธิเป็นฐาน: ศึกษากรณี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสวายพิทยาคม ตำบลสวาย จังหวัดศรีสะเกษ พบว่านักเรียนมีปัญหาสมาธิสั้น ไม่กล้าแสดงออก เด็กขาดวินัย เด็กติดโซเชียลมีเดีย มีผลกระทบโดยตรงต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Kaewsawatana, and Phramaha Hansa Dhammahaso (2021) เรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ศึกษากรณีนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายโรงเรียนบ้านท่าคอยนาง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่านักเรียนสมาธิสั้น ส่งผลกระทบโดยตรงต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนไม่กล้าแสดงออก และขาดความอดทน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานศึกษากรณี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี ผู้วิจัยได้สังเคราะห์พบว่า หลักธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่มีสติ หลักธรรมหลักคือสติปัฏฐาน 4 ซึ่งหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นการพัฒนาศติเชิงรับและสติเชิงรุกผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ ทางกาย ความรู้สึก รู้เท่าทันความคิด และปัญญาเข้าใจธรรมชาติที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงอย่างมีสติ โดยใช้หลักไตรสิกขา 3 เป็นหลักสนับสนุน การพัฒนาการฝึกอบรมความประพฤติของนักเรียน โดยฝึกอบรมพัฒนาสติสมาธิ อบรมปัญญา ให้มีแนวคิดที่สามารถคิดวิเคราะห์ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักธรรมที่เอื้อต่อการสร้างสติและสมาธิให้มีความมั่นคง สามารถเอาใจจดจ่อกำลังที่ควรกระทำในขณะปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เมื่อมีสติและสมาธิที่มั่นคงแล้ว ย่อมทำให้การศึกษาตามหลักไตรสิกขาสัมฤทธิ์ผล เพราะความมั่นคงของสติ ที่จะช่วยทำให้สมาธิในการเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียน รวมถึงส่งผลต่อการฝึกฝนพฤติกรรมอันดีให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Phramaha Supakij Supakijjo (Pakdisaen) (2015) ได้นำเสนอ ในหนังสือพุทธจักรโลกร่มเย็นดับเชื้อได้ด้วยศาสนานิตยสารรายเดือน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา 3 ถึงแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ด้านพฤติกรรม ความประพฤติ ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลและองค์กรสังคมโดยรวม ตลอดจนจนถึงประเทศชาติบ้านเมืองในอนาคตต่อไปอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Limcharoen (2019) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการพบว่า จิตภาพ การพัฒนาจิตใจจะส่งผลให้จิตใจมีสุขภาพจิตดี สมรรถภาพจิตดี และคุณภาพจิตดี มีจิตใจเสียสละ มีจิตสาธารณะพร้อมช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ โดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยครั้งนี้เช่นกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ต้องใช้กระบวนการพัฒนาสติเชิงรุก และสติเชิงรับ โดยมีขั้นตอนการพัฒนาการฝึกอบรม 4 ขั้นตอนประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 สร้างศรัทธาอย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 2 สืบค้นอย่างมีความหมายอย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาปัญญาของตนเองอย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 4 สรุปและนำไปใช้อย่างมีสติ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีสติเป็นตัวขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) พัฒนาด้านสันติภายใน 2) การพัฒนาด้านการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน 3) พัฒนาด้านคุณลักษณะนักเรียนต้นแบบ 4) พัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรม 5) พัฒนาแรงบันดาลใจและเป้าหมายชีวิต และ 6) พัฒนาด้านการใช้สื่ออย่างมีสติ โดยมุ่งการพัฒนาในด้านของสันติภายใน ด้านพฤติกรรมด้านคุณธรรม และด้านปัญญาของนักเรียน เป็นการพัฒนาทั้ง 4 ด้านไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้เพราะ สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์การพัฒนาต้องดำเนินไปพร้อมๆ กัน 4 ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรม หรือการพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา โดยเป็นการนำเอาหลักพุทธสันติวิธีมาบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทั้ง 6 ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือของท่าน Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammachitto) (2014) ได้นำเสนอในหนังสือวิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่พระพุทธศาสนากับความสมานฉันท์แห่งชาติ เป็นวิธีการศึกษาแบบบูรณาการ คำว่า“บูรณาการ” (Integration) หมายถึง การนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (The whole) ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ ความรู้ทั้งสองสายให้เชื่อมโยงเข้าหากัน วิธีการศึกษาแบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อเป็นเครื่องมือการพัฒนาการเรียนรู้ จัดได้ว่าสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบอริยสังฆโมเดล ตามบันได 9 ขั้น ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยที่ได้ศึกษาพบทบทวนมา ผลการวิจัยตามแนวคิดทฤษฎีตะวันตกของ สกินเนอร์ เบเนจามิน บรูม เพียเจต์ และธอร์นไคค์ มีข้อบกพร่องคือ ไม่มีแนวคิดแบบการเรียนรู้ที่มีสติ (การระลึกอยู่กับปัจจุบัน) และสมาธิ (ความตั้งมั่น) เป็นตัวขับเคลื่อนการเรียนรู้ แต่แนวคิดแบบใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัย เพื่อดึงดูดความสนใจและแรงจูงใจแก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการ จะใช้การเสริมแรงเพื่อให้เกิดพฤติกรรมซ้ำ มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่การเรียนรู้ที่ยากขึ้นเป็นต้น

หลักการนำเอาแนวคิดทฤษฎีตะวันตกและหลักพุทธสันติวิธีมาบูรณาการเข้าด้วยกัน ได้แก่ งานวิจัยของ Ruangsiri, Phramaha Hansa Dhammaso, and Phra Promote Vadakovid (2021) เรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีสติ และสมาธิเป็นฐานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสวายพิทยาคม ตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ โดยได้นำเอาหลักอิทธิบาท 4 มาบูรณาการ แนวคิดทฤษฎีตะวันตก ทำให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมรักเรียน (ฉันทะ) และเกิดความเพียรพยายาม (วิริยะ) ที่จะแสวงหาความรู้และเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้ง (จิตตะ) อยากเรียนรู้ ทำให้เกิดการปรับปรุงการเรียนรู้สิ่งนั้นสร้างปัญญา พร้อมทั้งจะแก้ไขสร้างคุณค่าเสริมให้ตนเอง

สรุป

บริบทและสภาพปัญหาการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา พบว่าพื้นที่ของโรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี การคมนาคมสะดวก 1) ทางด้านเศรษฐกิจมีผลกระทบจากโควิด นักเรียนมีปัญหาด้านกายภาพภาพการแต่งกายไม่เรียบร้อย ทางด้านพฤติกรรมนักเรียน 2) ด้านพฤติกรรม ความประพฤติไม่เรียบร้อย ขาดระเบียบวินัย ส่งการบ้านไม่ตรงเวลา นักเรียนติดโซเชียล ไม่กล้าพูดความจริง 3) ด้านจิตภาพ นักเรียนไม่กล้าแสดงออก ขาดจิตอาสาเมตตา ขาดสติจดจ่อการเรียน

ขาดความอดทน 4) ด้านปัญญาภาพ ขาดปัญญาในการแก้ปัญหาการเรียน ขาดทักษะในการแก้ปัญหา ขอบแก่่งเพื่อน และใช้เครื่องมือพัฒนาตามหลักธรรมหลักคือสติปัญญา 4 หลักสติปัญญา 4 เป็นการพัฒนา สติเชิงรับและสติเชิงรุก ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ ทางกาย ความรู้สึก รู้เท่าทันความคิด และปัญญาเข้าใจ ธรรมชาติที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงอย่างมีสติ โดยใช้หลักไตรสิกขา 3 เป็นหลักสนับสนุน การพัฒนาการ ฝึกอบรมความประพฤติของนักเรียน โดยฝึกอบรมพัฒนาสติสมาธิ อบรมปัญญา ให้มีแนวคิดที่สามารถคิด วิเคราะห์ได้ ด้านพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ 4 ด้านคือ 1) สันติภายใน 2) พัฒนาพฤติกรรม ด้านความประพฤติ 3) พัฒนาคุณธรรม 4) ด้านปัญญา ดังนั้น การพัฒนาสติ ขั้นดี สันติการเป็นนักเรียนตัวอย่าง ทั้งเชิงรับและสติ เชิงรุก ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ ทางกาย ความรู้สึก รู้เท่าทันความคิด และปัญญาเข้าใจธรรมชาติที่เกิดขึ้นตาม ความเป็นจริงอย่างมีสติ โดยใช้หลักไตรสิกขา 3 เป็นหลักสนับสนุน การพัฒนาการฝึกอบรมความประพฤติของ นักเรียน โดยฝึกอบรมพัฒนาสติสมาธิ อบรมปัญญา ให้มีแนวคิดที่สามารถคิดวิเคราะห์ได้ กระบวนการ การ พัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัด นครราชสีมา พบว่า ต้องใช้กระบวนการพัฒนาสติเชิงรุก และสติเชิงรับ โดยมีขั้นตอนการพัฒนาการฝึกอบรม 4 ขั้นตอนประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 สร้างศรัทธาอย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 2 สืบค้นอย่างมีความหมายอย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาปัญญาของตนเองอย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 4 สรุปและนำไปใช้อย่างมีสติ ผ่านกิจกรรม การเรียนรู้โดยมีสติเป็นตัวขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) พัฒนาด้านสันติภายใน 2) การพัฒนาด้านการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน 3) พัฒนาด้านคุณลักษณะนักเรียนต้นแบบ 4) พัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม 5) พัฒนาแรงบันดาลใจและเป้าหมายชีวิต และ 6) พัฒนาด้านการใช้สื่ออย่างมีสติ โดยมุ่งการพัฒนา ในด้านของสันติภายใน พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาคุณธรรม และพัฒนาปัญญาของนักเรียน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า นักเรียนยังขาดการเรียนรู้ที่มีสติ แต่งกายไม่เหมาะสม ความประพฤติไม่เรียบร้อย ขาดระเบียบวินัย ส่งการบ้านไม่ตรงเวลา นักเรียนติดโซเชียล ดังนั้น ทางโรงเรียน ควรมียุทธศาสตร์ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐานแก่เยาวชน เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับโรงเรียน ทั่วประเทศ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ ที่มีสติเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจักราชราษฎร์สามัคคี จังหวัดนครราชสีมา หลักสติปัญญา 4 มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสติ ทั้งเชิงรับและสติเชิงรุก ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ ทางกาย ความรู้สึก รู้เท่าทันความคิด และปัญญาเข้าใจธรรมชาติที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงอย่างมีสติ โดยใช้ หลักไตรสิกขา 3 เป็นหลักธรรมสนับสนุน การพัฒนาฝึกอบรมความประพฤติของนักเรียน การพัฒนาสติสมาธิ การอบรมปัญญาให้มีแนวคิดที่สามารถคิดวิเคราะห์ได้ เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและสู่ความสำเร็จที่ตนเอง ตั้งใจไว้ ตามแนวทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่ และนำมาบูรณาการร่วมกันกับหลักธรรมดังกล่าว มาประยุกต์ใช้ เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ อยากค้นหาสิ่งแปลกใหม่ แลกเปลี่ยน ทักษะคิด ให้เกิดความรัก มีความสามัคคี รู้หน้าที่ การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน การออกมาเปิดโลกทัศน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ต้องใช้กระบวนการพัฒนาสติเชิงรุก และสติเชิงรับ โดยมีขั้นตอน การพัฒนาการฝึกอบรม 4 ขั้นตอนประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 สร้างศรัทธาอย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 2 สืบค้น อย่างมีความหมายอย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาปัญญาอย่างมีสติ ขั้นตอนที่ 4 สรุปและนำไปใช้อย่างมีสติ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

- 2.1 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ควรศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลส่วนบุคคล
- 2.2 การพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติ นำไปประยุกต์ใช้ฝึกอบรมสติกับบุคคลทั่วไป
- 2.3 นำการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีสติเป็นฐาน ไปพัฒนานักเรียนโรงเรียนอื่นทั่วประเทศต่อไป

References

- Buddhadasa Bhikkhu. (1985). *Consciousness*. 2nd Edition. Bangkok: Chakranukun Printing.
- Kaewsawatana, N., & Phramaha Hansa Dhammhaso. (2021). The Developmental Process of Mindfulness-Based Learning: A Case Study Upper Primary School at Ban Tha Khoi Nang School, Sisaket Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(3), 1001-1014.
- Limcharoen, K. (2019). *A Process of Leadership Development for Peace According to Buddhist Integration*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021). Retrieved March 20, 2021, from https://www.nesdc.go.th/nesdb_en/ewt_dl_link.php?nid=4345
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammachitto). (2014). *How to Integrate Buddhism with Modern Science Buddhism and National Reconciliation*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing Press.
- Phramaha Supakij Supakijjo (Pakdisaen). (2015). Human Resource Development According to the Threefold Principles. *Buddhacakra*, 69(6), 52-58.
- Ruangsiri, N., Phramaha Hansa Dhammhaso, & Phra Promote Vadakovido. (2021). The Development of Concentration and Mindfulness Based Learning Processes: A Case Study of the Junior Secondary School Students Sawaipittayakom, Sawai Sub-district, Prang Ku District, Sisaket Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(3), 988-1000.

รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้*

A Model of Healthcare Based on the Cultural Wisdom of Lao, Khmer,
and Kui Ethnic Groups in the Southern Isan Region of Thailand

¹อภิรักษ์ สุขบท, นิสานาจ โสภภาพ และ กุลชญา ลอยหา

¹Apinan Sukbot, Nisanart Sopapol and Kulchaya Loyha

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: apinan.sg61@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์และบริบทการใช้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ 3) เพื่อประเมินรูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่างคือหมอฟันบ้านที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 576 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ การสนทนากลุ่ม จำนวน 16 คนและทดลองใช้รูปแบบ จำนวน 40 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที การวิเคราะห์เนื้อหาและการอธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชาวบ้านยังมีความเชื่อและยอมรับภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านโดยหมอฟันบ้านมีการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม 2) รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือ หมอฟันบ้านต้องปรับบทบาท รูปแบบและวิธีการรักษา โดยมีหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดนโยบายและจัดให้บริการในชุมชน จัดหายาสมุนไพรที่มีคุณภาพเพียงพอ มีระบบการจัดการความรู้และภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ของหมอฟันบ้านและส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มหมอฟันบ้าน สามารถนำรูปแบบไปใช้ได้จริง โดยมีเงื่อนไขแห่งความสำเร็จคือ มีงบประมาณที่เพียงพอต่อความต้องการ มีการส่งเสริมให้ผู้ที่มีความรู้ทำงานบริการสุขภาพแก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างจริงจัง พัฒนาแนวทางโดยการบูรณาการภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 3) ผลการประเมินรูปแบบพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อเสนอการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์คือ ส่งเสริมการนำภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: การดูแลสุขภาพ; กลุ่มชาติพันธุ์; ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the situation and context of cultural wisdom in the healthcare system of Lao, Khmer, and Kui ethnic groups in the southern Isan region; 2) to develop a model of healthcare based on cultural wisdom of Lao, Khmer, and Kui ethnic groups in the southern Isan region; and 3) to evaluate a model of healthcare based on cultural wisdom of Lao, Khmer, and Kui ethnic groups in the southern Isan region. In the study, a mixed-methods research was conducted with a group sample of 576 local doctors over the age of 50 selected by stratified random sampling. Quantitative data were obtained through focus group discussions with 16 individuals, and 40 individuals selected through purposive sampling tested the model. The obtained data were analyzed by percentage, mean, standard deviation, t-test, content analysis, and descriptive explanation.

From the study, the following results were found: 1) The villagers still believe and respect the local wisdom of the local doctors, whose approach is holistic healthcare; 2) A model of healthcare based on cultural wisdom refers to local doctors adapting their role, style and treatments, with policy determined by local government authorities. There should be services in the communities that provide sufficient herbs, as well as a system for managing knowledge and local wisdom that promotes the education of local doctors and the association of local doctors. The model can be applied under the following conditions for success: a sufficient budget to meet the needs, the promotion of people with skills to provide health services to the local people, and the development of guidelines incorporating cultural wisdom; and 3) Based on the model evaluation, the model was found to have a high level of propriety, feasibility, and utility. Recommendations for the use of the research findings include the appropriate use of local wisdom based on cultural wisdom for healthcare.

Keywords: Healthcare; Ethnic Groups; Medical Folk Wisdom

บทนำ

การดูแลสุขภาพเกิดขึ้นมาพร้อมกับการมีสังคมมนุษย์เกิดขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์ การเรียนรู้ตามความเชื่อในวัฒนธรรมท้องถิ่นและการถ่ายทอดสืบต่อกันมาสู่คนรุ่นใหม่จนกลายเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านถึงปัจจุบัน อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นภูมิปัญญาที่เป็นพหุลักษณะทางการแพทย์ (Medical Pluralism) ซึ่งมีลักษณะหลากหลายและมีพลวัตที่ชาวบ้านใช้ในชีวิตประจำวัน มีการคัดสรร อนุรักษ์และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง Sarakul (1995) สำหรับสังคมไทยนั้นการดูแลสุขภาพในอดีตตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วย วิถีคิด ความเชื่อและพฤติกรรมดูแลสุขภาพ โดยมีแนวคิดในระบบสุขภาพแบบพื้นบ้านคือ การรักษาแบบองค์รวมระหว่างกายและจิต เชื่อว่าสุขภาพที่ดีเป็นผลจากภาวะสมดุลของร่างกายและจิตใจของผู้ป่วย (Kailas, 2006) สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อม ความเชื่อ ความศรัทธา ดูแลกันอย่างอบอุ่นในชุมชน (Ganjanapan and Ramitanon, 1993) ซึ่งสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน ที่ผสมผสานทั้งความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ การบำบัดรักษาด้วยคาถาอาคมและสมุนไพรจากธรรมชาติ มีพิธีกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการรักษา โดยมีชุมชนเป็น

ส่วนหนึ่งของมิติทางกายภาพ สังคมและนิเวศวิทยา (Chuengsathiansap, 1994) ความรู้เหล่านี้ควรมีการศึกษาทบทวน วิเคราะห์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับการเสริมสร้างสุขภาพในปัจจุบันดังเช่น เอกวิทย์ ณ ถลาง Na Thalang (1997) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาคพบว่า ในแต่ละภูมิภาคต่างก็มีองค์ความรู้หลายด้านโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น ภาคเหนือมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการแพทย์พื้นบ้าน เรื่องการดูแลสุขภาพเมื่อกระดูกหัก ภาคใต้มีภูมิปัญญาในการใช้ยาสมุนไพร ยากกลางบ้าน การดูแลสุขภาพส่งเสริมสุขภาพ ความเชื่อต่างๆ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาภูมิปัญญาทางด้านสุขภาพที่มีอยู่ในสังคมไทยเพื่อนำมาสร้างเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าแก่การเรียนรู้ของประชาชนชาวไทย

แม้ว่าปัจจุบันได้นำเอาการแพทย์สมัยใหม่จากตะวันตกซึ่งมีฐานความคิดแบบวิทยาศาสตร์เข้ามาดูแลสุขภาพของคนไทย โดยสร้างการรับรู้ว่าการแพทย์ตะวันตกทันสมัยและดีกว่าการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านที่ไม่พัฒนาและไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นความไม่เข้าใจต่อการรักษาของหมอพื้นบ้าน ได้ถูกนำไปขยายสู่สังคมด้วยข้อความที่สร้างความไม่น่าเชื่อถือเช่น การรักษาด้วยไสยศาสตร์ ทำให้การแพทย์ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมถูกลดความสำคัญกลายเป็นการแพทย์นอกระบบ (Thantiphidok, 2005) จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้กระบวนการทัศน์ทางสุขภาพของสังคมไทยในปัจจุบันถูกครอบงำด้วยการแพทย์แบบชีวภาพที่มีลักษณะแยกส่วนและลดส่วน โดยลดทอนการให้บริการเหลือเพียงมิติทางชีววิทยา ทำให้ขาดการดูแลสุขภาพในมิติอื่นๆ โดยขาดความเชื่อมโยงในมิติทางชีววิทยา จิตใจ จิตวิญญาณ สุนทรียภาพ สังคม และความเป็นมนุษย์ (Chuengsathiansap, 2002) การดูแลสุขภาพของมนุษย์นั้นต้องดูแลแบบองค์รวมที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงทั้งการดูแลสุขภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาของผู้ใช้บริการ ไม่ใช่มุ่งเน้นเฉพาะการดูแลสุขภาพทางด้านร่างกายหรือดูแลโรคและความพิการเพียงอย่างเดียว (Wisawatapnimit and Tuner, 2017) มนุษย์จึงหาแนวทางในการดูแลสุขภาพให้มีความครอบคลุมในหลายมิติมากขึ้น ซึ่งการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมเป็นการดูแลสุขภาพที่มีการเชื่อมโยงร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณซึ่งมิติทางด้านจิตวิญญาณเป็นมิติที่อยู่ชั้นสูงสุดและมีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงให้ทุกมิติรักษาสภาวะสมดุลของร่างกายสู่สภาวะสมดุลแบบองค์รวมและเป็นหลักการที่ยอมรับทั้งในกลุ่มมนุษยวิทยาวัดธรรมตะวันตก และหลักทางศาสนา (Wasi, 2001 as cited in Santawaja, 2010) จังหวัดอีสานใต้ที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะ ลาว เขมร ส่วย(กูย) ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างกันในชุมชน

บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอบริบทการดูแลสุขภาพที่เป็นองค์รวมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างรอบด้านในสภาพปัจจุบัน ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าผลของการวิจัยจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงบริบทการใช้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพของประชาชนในปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการดูแลสุขภาพในชุมชน เป็นการสร้างทางเลือกของชุมชนเพื่อลดค่าใช้จ่ายในด้านสุขภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และบริบทการใช้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้
3. เพื่อประเมินรูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ทั้งนี้ได้ผ่านการรับรองโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์สำหรับโครงการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ (Social Science and Behavioral Science) จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เอกสารเลขที่ HE 642023 ลงวันที่ 22 เดือนกันยายน พ.ศ.2564 มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) โดยศึกษาจากบทความวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบการดูแลสุขภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การแพทย์พื้นบ้านและหมอพื้นบ้าน วัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการแพทย์และสาธารณสุขและสถานการณ์การแพทย์ของประเทศไทยในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ หมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาซึ่งประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย (กูย) ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีจำนวน 4,443 คน ศรีสะเกษจำนวน 196 คน บุรีรัมย์จำนวน 1,098 คน สุรินทร์ จำนวน 150 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ซึ่งยังมีบทบาทในการดูแลสุขภาพจำนวน 576 คน จากตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973 as cited in Ekakul, 2000) ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ได้ศึกษาโดยใช้แบบสอบถาม (ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดจากการระบาดโรคโควิด-19 และหมอพื้นบ้านบางคนไม่มีบทบาทแล้วเนื่องจากชราภาพและเสียชีวิต จำนวนกลุ่มตัวอย่างจึงไม่ครบตามตาราง) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกจากทั้ง 4 จังหวัด ชาติพันธุ์ละ 192 คน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบเชิงเนื้อหาและความตรง ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.6-1.0 นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะมาแก้ไขแล้วจึงนำไปทดลองใช้ (Try Out) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 40 คน นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.86

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samplings) จากหมอพื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและยังมีบทบาทในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน จำนวน 20 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไป สถานการณ์และบริบทด้านการดูแลสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่นปัจจุบัน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพ ลักษณะของแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกรายการ (Check List) จำนวน 5 ข้อ และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้วิจัย แบบสัมภาษณ์ สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง ปากกา และกล้องถ่ายรูป โดยมีวิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้

1) การสัมภาษณ์ (In-depth Interviews) ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยในกลุ่มหมอพื้นบ้าน มีแนวทางการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ข้อมูลพื้นฐาน การดูแลสุขภาพตามแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการให้การรักษายาบาลของหมอพื้นบ้าน แนวทางการสัมภาษณ์กลุ่มบุคลากรด้านสาธารณสุขและกลุ่มผู้บริหาร

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็น 4 ตอน คือ ข้อมูลพื้นฐาน การดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมการรักษาของหมอพื้นบ้าน

2) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ที่เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ เพื่อจับประเด็นและนำมาตีความหมาย และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม

3) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ประกอบด้วยนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิด้านหมอพื้นบ้าน กลุ่มหมอพื้นบ้าน บุคลากรวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข ผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นครบทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย รวมจำนวน 16 คน โดยการบันทึกข้อมูลในการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อสร้างรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้

4) การทดลองใช้รูปแบบในพื้นที่วิจัยโดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การใช้รูปแบบฯ รวมทั้งประเมินระดับความรู้ก่อนและหลังการอบรม ประเมินความพึงพอใจของผู้รับการอบรมจำนวน 40 คน โดยใช้แบบสอบถาม

5) การประเมินรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์จำนวน 16 คน ปรับปรุงแก้ไขรูปแบบตามข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผลการประเมิน

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสอบถามในพื้นที่ จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษและอุบลราชธานี ส่วนข้อมูลทุติยภูมิได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารรายงาน การวิจัย ตำรา วารสาร ยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติด้านการแพทย์และสาธารณสุข 2) ข้อมูลผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มหมอพื้นบ้านในชุมชนที่ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ (Descriptive)

ขั้นตอนที่ 7 สรุป ผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาสถานการณ์และบริบทการใช้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ในการรักษาของหมอพื้นบ้านทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ หมอยาสมุนไพร หมอพิธีกรรม หมอเป่า หมอนวดพื้นบ้านและหมอรักษากระดูก โดยสถานการณ์เป็น ดังนี้

1) ชาวบ้านในชุมชนยังคงให้การยอมรับและศรัทธาต่อการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน การแพทย์พื้นบ้านยังคงอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน โรคที่พบส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรมและความเชื่อ มีการใช้พิธีกรรมร่วมในการรักษา คือ การรำผีฟ้า โฉลมะม่วง รำสะเอ็ง คาถาอาคม การเป่าพ่น การสู่วัณญ์ การสะเดาะเคราะห์ เชื่อว่าจะช่วยให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือมาช่วยรักษา ชาวบ้านจะรักษากับหมอพื้นบ้านร่วมกับการดูแลตนเอง หากความเจ็บป่วยเกินความสามารถของหมอพื้นบ้านจะไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน หากเป็นโรคที่หาสาเหตุไม่ได้หรือแพทย์แผนปัจจุบันรักษาไม่ได้แล้วจะกลับมาหาหมอพื้นบ้าน รูปแบบและวิธีการในการรักษาบางอย่างยังคงอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หากรูปแบบและวิธีการใดที่เห็นว่าล้าสมัยก็จะยกเลิกไป

เนื่องจากวิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น คำกล่าวของ นางสาว บุญร่วมว่า “ผู้ป่วยบางคนที่รักษาในโรงพยาบาลไม่ได้ก็มารักษาที่นี่”

2) สาเหตุที่ตัดสินใจรักษากับหมอพื้นบ้านเนื่องจากใช้ภาษาถิ่นสื่อสารระหว่างกันแบบภาษาพื้นบ้าน มีวัฒนธรรมความเชื่อแบบเดียวกัน มีความเป็นกันเอง ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนเดียวกับผู้ป่วย ขณะทำการรักษา ทำให้มีเวลาในการรักษาผู้ป่วยอย่างใกล้ชิด มีรูปแบบและวิธีการรักษาที่เรียบง่ายไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน ผู้ป่วยและญาติสามารถเข้าถึงการรักษาได้เต็มที่ทันทั่วทั้งที่ นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความมั่นใจว่าสมุนไพรที่หมอพื้นบ้านใช้มีสรรพคุณในการรักษาโรคได้ เช่น คำกล่าวของ นายเปลี่ยน สิงห์หอม ว่า “เว้าภาษา คือกันมันเข้าใจง่าย หมอโรงพยาบาลบ่อเข้าใจเฮา”

3) ผู้ป่วยจะต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอพื้นบ้านอย่างเคร่งครัด ด้วยการละเว้นการรับประทานปลาร้า ปลาจ่อม และของหมักดองเชื่อว่าจะทำให้อุณภูมิในร่างกายลดลง โรคภัยไข้เจ็บจะแทรกซ้อนเพราะเป็นของบูดเน่า แม้จะนำไปต้มแล้วก็ตาม ละเว้นการรับประทานอาหารรสหวาน น้ำอัดลม และเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมแอลกอฮอล์ทุกประเภทเพราะทำให้สุขภาพอ่อนแอ เจ็บป่วยได้ง่าย ควรเลือกรับประทานพืชผัก ผลไม้ที่มีสรรพคุณในการป้องกันและรักษาโรค ละเว้นยาเสพติด และบุหรี่เพราะทำให้กลายเป็นคนที่ประพฤติดีไม่ดี ควรนอนในห้องที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ ดำเนินชีวิตไม่ฝืนธรรมชาติ มีความพอดีเป็นคนดีมีศีลธรรมยึดพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นที่พึ่ง หาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้บูชา กตัญญูต่อบิดามารดาและครูอาจารย์อยู่เสมอจะป้องกันความเจ็บป่วยที่เกิดจากสิ่งลี้ลับได้ กระบวนการรักษาผู้ป่วยของหมอพื้นบ้านทุกรายต้องยกครูหรือบูชาครู จากนั้นจะซักประวัติ ตรวจร่างกายเพื่อวินิจฉัยโรค โดยหมอพื้นบ้านแต่ละคนจะเข้าใจและจดจำวิธีการรักษาโดยไม่เปิดตำรา การรักษา มักจะใช้คาถาอาคมร่วมด้วยตามความเชื่อขวัญของหมอแต่ละคน จัดหาสมุนไพรไว้สำหรับการรักษาผู้ป่วยโดยใช้วิธีการแบบง่าย ด้วยการต้ม ชง ดอง เหล้า หมอพื้นบ้านจะไม่เรียกร้องค่าใช้จ่ายหรือประโยชน์ใดๆจากผู้ป่วยและญาติ เช่น คำกล่าวของ น.ส. พัทธพร เห็นจงชม ว่า “ถ้าปฏิบัติตัวตามที่ห้ามไม่ได้ก็ไม่หาย”

4) ชาวบ้านเชื่อมั่นว่าหมอพื้นบ้านในชุมชนสามารถรักษาโรคได้จริงแต่จะหายช้ากว่าแผนปัจจุบันและรักษาโรคเรื้อรังได้ดี ควรพัฒนาและประยุกต์ใช้กับผู้ป่วยทั่วไปโดยเฉพาะในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การแพทย์พื้นบ้านเป็นองค์ความรู้ที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ โรคที่การแพทย์แผนปัจจุบันยังรักษาไม่ได้ เบาหวาน มะเร็ง เอ็ดส์ น่าจะลองใช้หมอพื้นบ้านรักษาเพื่อประคับประคองอาการ ชาวบ้านพึงพอใจต่อค่าใช้จ่ายในการรักษากับหมอพื้นบ้านเนื่องจากราคาไม่แพงส่วนมากจะไม่คิดค่ารักษาพยาบาล มีเพียงค่ายาสมุนไพรซึ่งมีราคาน้อยมาก หมอพื้นบ้านจะอธิบายขั้นตอนการรักษา ความรู้เกี่ยวกับโรคและอาการ รวมทั้งตอบข้อซักถามของผู้ป่วยและญาติได้เข้าใจง่ายเนื่องจากมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมตลอดจนการสื่อสารเป็นภาษาเดียวกัน เข้าใจลักษณะผู้ป่วยรอบด้าน คือทราบถึงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การดำเนินชีวิตและระบบเครือญาติของผู้ป่วย หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชนอยู่แล้วทำให้การรักษาได้รับการยอมรับ ระบบการแพทย์พื้นบ้านจะมีลักษณะยืดหยุ่นและผู้ป่วยพอใจมากกว่าระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน เช่น คำกล่าวของ นายเสมียน พุ่งโสภา ว่า “นอกจากค่ายาสมุนไพร 24 บาทแล้วพอรักษาหายแล้วแต่เขาจะให้”

5) ชาวบ้านเชื่อว่าการใช้หมอพื้นบ้านเพื่อดูแลสุขภาพของประชาชนเป็นเรื่องที่ควรสนับสนุนและส่งเสริมเพราะเป็นการใช้ภูมิปัญญาไทยอย่างแท้จริง เป็นการรักษาและส่งเสริมสุขภาพแบบไทยที่มีคุณค่า ควรอนุรักษ์ซึ่งนอกจากจะให้ผลดีแล้วยังเป็นการสืบทอดและรักษาภูมิปัญญาไทยให้คงอยู่ต่อไป หมอพื้นบ้านทุกคนมีความเต็มใจที่จะใช้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านให้บริการรักษาโรคและส่งเสริมสุขภาพต่อผู้มารับ

บริการเช่น คำกล่าวของ นางดวงใจ ดีสม ว่า “การรักษาพื้นบ้านของเก่า ของโบราณมีดีหลายอย่าง อย่าสละทิ้งขอให้รักษาไว้”

6) หมอพื้นบ้านเชื่อว่าการแพทย์พื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่ควรอนุรักษ์ หากมีโครงการส่งเสริมให้นำการรักษาพื้นบ้านมาใช้ในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยจะทำให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ การแพทย์พื้นบ้านสามารถผสมผสานกับการแพทย์แผนปัจจุบันได้นอกจากจะส่งผลดีต่อผู้ป่วยแล้วยังช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ป่วยได้ ภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างหมอพื้นบ้านกับแพทย์แผนปัจจุบันในชุมชนเดียวกัน ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประยุกต์ใช้วิธีการรักษาร่วมกัน รวมทั้งจัดอบรมหมอพื้นบ้านให้มีความรู้และทักษะในการรักษาร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันเช่น คำกล่าวของ นายนิรันดร์ บุตรงาม ว่า “อยากให้นำหมอพื้นบ้านเข้าไปรักษาในโรงพยาบาล”

7) หมอพื้นบ้านสืบทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษ ครูอาจารย์ ตำราคัมภีร์โบราณที่ตกทอดมา ในอดีตเมื่อเจ็บป่วยชาวบ้านส่วนใหญ่จะผูกพันอยู่กับหมอพื้นบ้านและยาสมุนไพรกลางบ้านที่หาได้ในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีป่าไม้เป็นแหล่งสมุนไพร แบบแผนการปฏิบัติสืบทอดมาพร้อมกับองค์ความรู้ในการรักษาแบ่งออกเป็น การปฏิบัติตนเอง การปฏิบัติต่อผู้ป่วยและการปฏิบัติตนเกี่ยวกับความเชื่อ โดยให้ความสำคัญกับจรรยาบรรณและคุณธรรมซึ่งมีเงื่อนไขแตกต่างกันตามที่ครูอาจารย์สั่งสอนหรือความเชื่อสืบทอดกันมา การที่หมอพื้นบ้านเป็นผู้มีคุณธรรมทำให้คนในชุมชนเคารพไว้วางใจ ชาวบ้านเชื่อว่าโรคบางอย่างต้องรักษาด้วยหมอพื้นบ้านเท่านั้น การรักษาโรคไม่มีหลักการตายตัวขึ้นอยู่กับบุคคล เช่น คำกล่าวของ นายยงยุทธ บุญเต็ม ว่า “เป็นหมอต้องมีศีล มีธรรม ไม่อวดอ้างตนเอง”

วัตถุประสงค์ที่ 2 พัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ ผลการศึกษาพบว่า

1) รูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ การดำเนินงาน การประเมินผลและ เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ ซึ่งผ่านการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมสนทนากลุ่มดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการและเหตุผลของรูปแบบคือการพัฒนาแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเป็นการนำเอาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านซึ่งมีวิธีการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนที่นอกจะใช้ยาหรือสมุนไพรในการรักษาหรือบรรเทาอาการเจ็บป่วยแล้วยังมีองค์ประกอบในการรักษาโรคซึ่งประกอบด้วย การบูชาบวงสรวงเทวดาอารักษ์ ผีสงนางไม้ ผีบรรพบุรุษ การใช้คาถาอาคมตลอดจนการใช้พิธีกรรมตามความเชื่อของท้องถิ่นตนเอง ซึ่งมีพื้นฐานจากความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งสิ้น

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบคือ 1) เพื่อให้มีการตระหนักและส่งเสริมภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของแต่ละวัฒนธรรม 2) เพื่อให้มีการสร้างและจัดการองค์ความรู้ในการพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้านที่มีประสิทธิภาพ ปลอดภัยและน่าเชื่อถือในระบบบริการสาธารณสุข 3) เพื่อให้มีกลไกและระบบที่เข้มแข็งมีฐานข้อมูลทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพในการคุ้มครองผู้รับบริการด้านการแพทย์พื้นบ้านในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินงานรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ ประกอบด้วย 6 ด้านคือ 1) ด้านการกำหนดบทบาทและนโยบายสำหรับผู้บริหารและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ด้านการจัดให้บริการการดูแลสุขภาพในชุมชน 3) ด้านการจัดหายาและสมุนไพรที่มีคุณภาพ 4) การให้มีระบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพ

สุขภาพ 5) การจัดให้มีการเรียนรู้ (Learning) ของหมอพื้นบ้าน 6) การส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเครือข่ายหมอพื้นบ้าน โดยผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยนำองค์ความรู้และกลวิธีการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ได้จริงในชุมชนและท้องถิ่นต่างๆ

องค์ประกอบที่ 4 การประเมินผลการใช้รูปแบบฯ ของหมอพื้นบ้านประกอบด้วย การประเมินความรู้ การรับรู้ความสามารถตนเองในการดูแลสุขภาพแบบสุขภาพะองค์รวมซึ่งได้แก่ การดูแลสุขภาพทางกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณแก่คนในท้องถิ่น โดยการจัดอบรม

องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขแห่งความสำเร็จได้แก่ 1) องค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และอุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการดูแลสุขภาพเพียงพอต่อความต้องการ 2) องค์การปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานสาธารณสุขส่งเสริมให้หมอพื้นบ้านผู้ที่มีความรู้และสามารถอุทิศเวลาทำงานด้านการบริการสุขภาพแก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างจริงจัง 3) การพัฒนาแนวทางการดูแลสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่นแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

2) ผลการทดลองใช้รูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ การวิเคราะห์ความรู้เรื่องรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ของกลุ่ม ชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ โดยการเปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังการอบรม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ของหมอพื้นบ้านกลุ่ม ชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ (n=40)

รายการ	จำนวน (คน)	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	t	Sig
ก่อนการอบรม	40	20	7.23	1.65	ปานกลาง	1.57	0.00*
หลังการอบรม	40	20	18.35	1.78	สูง		

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.05$

จากตารางที่ 1 พบว่าหลังการอบรม กลุ่มหมอพื้นบ้านผู้เข้าอบรมมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ของกลุ่ม ชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ สูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วัตถุประสงค์ที่ 3 ประเมินรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้

ผลการประเมินรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 16 ท่าน แสดงผลดังตารางที่ 2

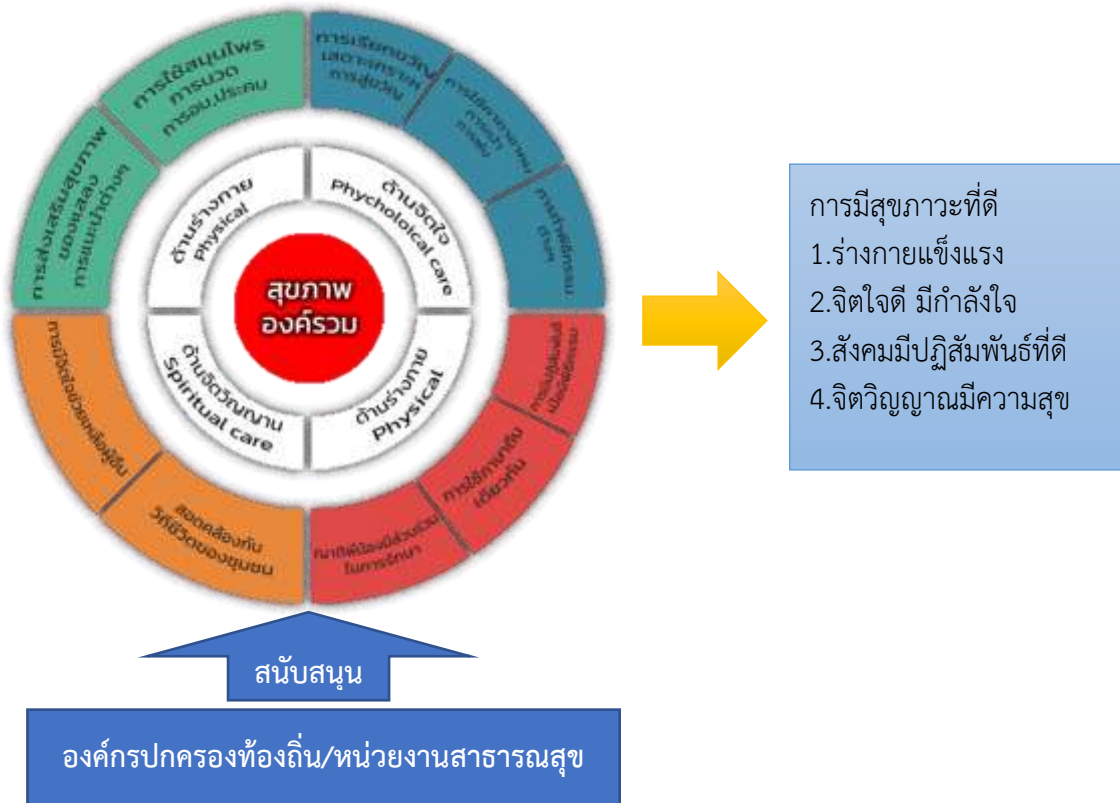
ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้

องค์ประกอบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.หลักการของรูปแบบ	4.44	0.81	มาก	4.00	0.86	มาก	4.50	0.73	มาก
2.วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.56	0.63	มากที่สุด	4.13	0.81	มาก	4.63	0.72	มากที่สุด
3.การดำเนินการด้านการกำหนดบทบาทและนโยบายสำหรับผู้บริหารและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	4.46	0.65	มาก	4.06	0.44	มาก	4.69	0.33	มากที่สุด
4.การจัดให้บริการการดูแลสุขภาพในชุมชน	4.25	0.87	มาก	3.65	1.03	มาก	4.42	0.61	มาก
5.การจัดหายาและสมุนไพรที่มีคุณภาพ	4.23	0.85	มาก	3.81	0.96	มาก	4.55	0.64	มากที่สุด
6.การให้มีระบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพ	4.67	0.43	มากที่สุด	4.17	0.61	มาก	4.71	0.41	มากที่สุด
7.การจัดให้มีการเรียนรู้ (Learning) ของหมอพื้นบ้าน	4.69	0.35	มากที่สุด	4.52	0.51	มาก	4.79	0.28	มากที่สุด
8.การส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเครือข่ายหมอพื้นบ้าน	4.69	0.29	มากที่สุด	4.17	0.76	มาก	4.75	0.34	มากที่สุด
9.การนำรูปแบบไปใช้งาน	4.81	0.40	มากที่สุด	4.38	0.72	มาก	4.88	0.34	มากที่สุด
10.เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ	4.48	0.50	มาก	4.42	0.78	มาก	4.83	0.34	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ของผู้เชี่ยวชาญ พบว่าโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (4.49 ± 0.53) มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก (4.08 ± 0.60) และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด (4.66 ± 0.35)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาสังเคราะห์ได้ว่า โดยภาพรวมของภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้มีวิธีการดูแลสุขภาพที่เป็นองค์รวม (Holistic) ซึ่งสะท้อนการดูแลสุขภาพทั้ง ด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ การดูแลด้านร่างกาย (Physical care) เป็นการจัดหาสมุนไพรมาการรักษา การนวดเพื่อรักษา การอบสมุนไพร ด้านจิตใจ (Emotional care) มีการใช้พิธีกรรมในการรักษาประกอบด้วย การรำผีฟ้า โฉลมะม่วง รำสะเอิง คาถาอาคม การเป่าพ่น การสู่วิญ การสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น ด้านสังคม (Social care) คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันจากการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาและการดูแลสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ การใช้ภาษาถิ่นสื่อสารระหว่างกันแบบภาษาพื้นบ้าน (Local language) ทำให้เข้าใจกันอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ญาติพี่น้องยังมีส่วนร่วมในกระบวนการรักษาของหมอพื้นบ้าน ด้านจิตวิญญาณ (Spiritual care) มีการดูแลสุขภาพโดยมีจิตช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเจ็บป่วย ไม่หวังผลตอบแทนจากผู้ป่วย มีวิธีการรักษาและการดูแลสุขภาพที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ทั้งนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรด้านการแพทย์และสาธารณสุขต้องมีส่วนสนับสนุนให้การดูแลสุขภาพด้วย ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายคือการมีสุขภาพที่ดีของประชาชน ดังภาพที่ 1

Picture 1: A Model of Healthcare Based on the Cultural Wisdom of Lao, Khmer, and Kui Ethnic Groups in the Southern Isan Region of Thailand

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ชาวบ้านยังให้การยอมรับและศรัทธาต่อแนวทางการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน ความเป็นมาของหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษและครอบครัวเป็นหมอพื้นบ้านทำให้เกิดความคุ้นเคยกับการดูแลสุขภาพตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ Muenhor, and Manglakeeree (2018) พบว่าความเป็นมาในการสืบทอดการเป็นหมอพื้นบ้าน คือ การที่มีคนในครอบครัวหรือบรรพบุรุษเป็นหมอพื้นบ้าน และได้รับการถ่ายทอดความรู้สืบทอดกันมา มีความสนใจและอยากช่วยเหลือผู้อื่น หรือมีคนในครอบครัวเจ็บป่วยจึงไปศึกษาความรู้เพื่อมารักษาเชื่อว่าการมีสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติมาบอกให้ช่วยเหลือผู้อื่น เชื่อว่าการเป็นหมอพื้นบ้านสามารถช่วยเหลือบุคคลอื่นได้ ตรงกับแนวคิดของ Sapcharoen (2003) ได้อธิบายว่าการสืบทอดภูมิปัญญาต่างๆ ของหมอพื้นบ้านจะสืบทอดมาจาก ปู่ย่า ตายาย ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้สืบทอดกันมาจากคนรอบข้าง การศึกษาตำราเก่าและมีบางส่วนได้รับการบอกเล่าสืบทอดกันมาจากถิ่นอื่นๆ ด้วย สำหรับผู้ที่สืบทอดเป็นหมอพื้นบ้านต้องเป็นคนดี มีศีลธรรม สอดคล้องกับ Samsungnoen, and Phuchinda (2013) ได้อธิบายลักษณะพื้นฐานของความเป็นหมอพื้นบ้านควรเป็นหมอที่ดีมีคุณธรรม สามารถดูแลสุขภาพโรคร้ายไข้เจ็บของคนในชุมชนได้ ไม่เอาเปรียบหรือหลอกลวง ไม่ทำการรักษาในเชิงพาณิชย์และค้ากำไรเกินควร มีจิตใจดีอยากช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ มีความเคารพและมีความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ ทำการรักษาผู้ป่วยที่บ้านของหมอพื้นบ้าน ไม่เร่ขายยาไปตามสถานที่ต่างๆ และเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชน มีข้อควรปฏิบัติของหมอพื้นบ้านอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติตนอยู่ในครรลองครองธรรม หากไม่ปฏิบัติวิชาอาคมที่ร่ำเรียนมาจะไม่ศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับ Jumprabut (2011) ที่พบว่าผู้ที่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญา

ของหมอพื้นบ้านไทยอีสานและลาวนั้นจะต้องเรียนรู้ถึงข้อห้ามหรือชะล่าที่หมอพื้นบ้านจะต้องจดจำและปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเพื่อที่ให้เกิดความศรัทธาต่อการรักษาด้วยยาสมุนไพรและการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ส่วนการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยระหว่างรับการรักษา หมอพื้นบ้านจะเป็นคนแนะนำสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chamarat (2002) ที่พบว่าในการรักษาของหมอพื้นบ้านให้ความสำคัญกับการงดของแสลงเพราะการบริโภคของแสลงบางชนิด ในผู้ป่วยที่มีปัญหาเกี่ยวกับระบบไหลเวียนโลหิตเพราะของแสลงทำให้อาการเจ็บป่วยกำเริบ ข้อปฏิบัติดังกล่าวเป็นคำแนะนำให้ผู้ป่วยสำหรับดูแลตนเองของภูมิปัญญาการหมอพื้นบ้านนอกจากจะใช้ประโยชน์ในการรักษายังครอบคลุมถึงการส่งเสริมและป้องกันสุขภาพในยามเจ็บป่วยด้วย โดยรูปแบบและกระบวนการรักษาของหมอพื้นบ้านมีความสัมพันธ์กับความเชื่อตามวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ได้แก่ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรและพิธีกรรมในการรักษาโรค สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kaewchin (2015) ที่พบว่าหมอพื้นบ้านมี กระบวนการรักษาโดยเริ่มจากการซักประวัติผู้ป่วยหรือสอบถามจากญาติผู้ป่วย ตรวจร่างกาย วินิจฉัยโรค และให้การรักษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yoadsomsuay, and Wongtongtair (2009) ที่พบว่าวิธีการบำบัดรักษา ความเจ็บป่วยของหมอพื้นบ้านจะใช้สมุนไพรและมนตร์คาถา ซึ่งกลุ่มผู้ป่วยที่มารับการรักษาส่วนมากเคยได้รับการรักษา จากหมอแผนปัจจุบันมาก่อน เมื่อไม่หายจึงมารักษาที่หมอพื้นบ้าน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการสร้างรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้ พบว่ามีทั้งหมด 5 องค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการ การประเมินผลและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ คือหลักการ คือ หมอพื้นบ้านมีการปรับบทบาท รูปแบบและวิธีการรักษา องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้มีการบูรณาการการดูแลสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการ ประกอบด้วย 1) การกำหนดนโยบายสำหรับผู้บริหารและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) การจัดให้บริการการดูแลสุขภาพในชุมชน 3) การจัดหายาสมุนไพรที่มีคุณภาพและเพียงพอ 4) มีระบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพ 5) การจัดให้มีการเรียนรู้ของหมอพื้นบ้าน 6) การส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มหมอพื้นบ้าน องค์ประกอบที่ 4 ประเมินผลความรู้ในรูปแบบไปใช้ได้จริง องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) มีงบประมาณที่เพียงพอต่อความต้องการ 2) ส่งเสริมให้ผู้ที่มีความรู้ด้านการดูแลสุขภาพทำงานด้านการบริการสุขภาพแก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างจริงจัง 3) การพัฒนาแนวทางการดูแลสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่นโดยการบูรณาการภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพิ่มงานวิจัยในอภิปรัชญาผล

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด รูปแบบที่ได้จึงมีความครอบคลุมในทุกการปฏิบัติตามหลักการ ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญจึงได้ประเมินว่ามีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริงในระดับมากที่สุดนี้เป็นเพราะระบบการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวบ้าน สอดคล้องกับการศึกษาของ Judprakob (2021) ที่พบว่า หมอพื้นบ้านเป็นผู้มีการเรียนรู้ พัฒนารายยาให้มีความเหมาะสมในการรักษาโรค ความสัมพันธ์ของหมอพื้นบ้านกับชุมชนที่ผู้พันด้วยความเชื่อและศรัทธา ทำให้หมอพื้นบ้านมีบทบาทจนถึงปัจจุบัน

สรุป

จากผลการศึกษาการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ในท้องถิ่นอีสานใต้พบว่า เป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ มีวิธีการดูแลสุขภาพมีการสืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษหรือจากการฝากตัวเป็นศิษย์กับครูอาจารย์ หมอพื้นบ้านจะรักษาโรคที่เกี่ยวกับความเชื่อ โรคระบบกระดูกและกล้ามเนื้อ ใช้ ปวดท้อง โรคผิวหนัง โรคที่หาสาเหตุทางกายไม่ได้และโรคอื่นๆ โดยการรักษาประกอบด้วย การยกครู การชักประวัติ สอบถาม อาการจากผู้ป่วยหรือญาติ การตรวจร่างกาย และวินิจฉัยโรคตามความรู้ความชำนาญของหมอพื้นบ้าน การดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการดูแลสุขภาพโรคให้กับประชาชนในระดับชุมชนอย่างมาก จึงควรมีการส่งเสริมสนับสนุนการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและมีความปลอดภัย โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรด้านการแพทย์และสาธารณสุขมีส่วนร่วมสนับสนุน ซึ่งจะส่งผลดีต่อระบบสาธารณสุขของประเทศและเป็นการอนุรักษ์องค์ความรู้ของชาติต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการศึกษาทำให้ทราบองค์ความรู้ที่หมอพื้นบ้านใช้ สภาพการรักษาพยาบาลและการให้บริการของหมอพื้นบ้าน การยอมรับวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านในท้องถิ่นอีสานใต้จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ดังนั้น ผู้บริหารงานด้านสุขภาพควรกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพในชุมชน ดังนี้

1.1 ส่งเสริมการนำภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพต่างๆ ไปเพื่อดูแลสุขภาพคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านต่อกันไป โดยต้องให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

1.2 ควรนำเอาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านสุขภาพของท้องถิ่นผสมผสานกับการแพทย์แผนปัจจุบัน รวมทั้งควรสนับสนุนส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ในการดูแลสุขภาพของประชาชน

1.3 ควรสนับสนุนให้หมอพื้นบ้านมีโอกาสเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ในการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน โดยผ่านสถานีอนามัยหรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

1.4 การศึกษาพบว่าองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านที่ใช้ดูแลสุขภาพขึ้นอยู่กับความเชื่อและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้นในการดูแลสุขภาพต้องดูความเหมาะสมของท้องถิ่นและวัฒนธรรมแห่งนั้นๆ ด้วย

1.5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการผสมผสานระบบการแพทย์พื้นบ้านสู่ระบบสุขภาพไทย ควรพิจารณาถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสม สำหรับเป็นทางเลือกของประชาชนในการดูแลสุขภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการวิจัยพัฒนารูปแบบการใช้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านให้ครอบคลุมไปยังทุกกลุ่มในชุมชน

2.2 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างทีมสหสาขาวิชาชีพต่างๆ ในโรงพยาบาล และเครือข่ายหมอพื้นบ้านในชุมชนเพื่อสร้างรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบบูรณาการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบเพื่อปรับปรุงระบบบริการด้านสุขภาพให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

References

- Chamarat, O. (2002). *The Wisdom of Local Healers and the Use of Herbal Medicine to Treat Illness: A Case Study of Mr. Waew Wongkhamsom, Ban Khon Phong, San Tom Sub-District, Phu Ruea District, Loei Province*. Loei: Loei Rajabhat University.
- Chuengsatiansup, K. (2002). Primary Health Care Primary Care and Community Health: Lesson Learned Challenge and New Context of Public Sector Health. *Proceeding of community Health and Primary Care Expo 2009 February 18-20*. Nonthaburi. Thailand.
- Ekakul, T. (2000). *Research Methods in Behavioral Science and Social Sciences*. (1st Edition). Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani Rajabhat Institute.
- Judprakob, C., Saeou, A., & Srichan, S. (2021). Folk Medicine Practitioners: Belief in Herbal Medicinal Treatment in Baan Song Community, Talad Sub-District, Muang District, Mahasarakham Province. *Suthiparithat Journal*, 35(2), 197-210.
- Jumprabut, B. (2011). *Methods for Transmitting the Wisdom of Traditional Thai Isan and Lao Medicine*. (Doctoral Dissertation). Surin Rajabhat University. Surin.
- Kaewchin, P. (2015). A Study of Folk Medicine Wisdom in Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima. *National Academic Conference and Research Presentation "Create and Develop to Advance towards the ASEAN Community"*. (pp. 135-143). Nakhon Ratchasima: Nakhon Ratchasima College.
- Kailas, T. (2006). *Cultural Dimensions of the Traditional Health Care of Ethnic Groups in Isan Region*. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Muenhor, M., & Manglakeeree, N. (2018). Identity and Existence Kalueng Tribe Folk Medicine in Nakhon Phanom Province. *Community Health Development Quarterly Khon Kaen University*, 6(3), 387-409.
- Na Thalang, E. (1997). *Folk Wisdom of the Four Regions: Ways of Life and Learning Process of Thai Villagers, Kittimatee Project Field of Study: Education Sukhothai Thammathirat Open University*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Samsungnoen, P., & Phuchinda, W. (2013). *Handbook for the Regulations of the Department of Thai Traditional Medicine Development and Alternative Medicine*. (1st Printing). Bangkok: Agricultural Cooperatives Association of Thailand.
- Santawaja, C. (2010). *Basic Concept Nursing Theory and Process*. (6th Edition). Nonthaburi: Project Academic Welfare Praboromarajchanok Institute.
- Sarakul, T. (1995). *Wisdom Research Paper on Self-Care in Six Hill Tribe Communities*. Nakhon Sawan: Center Training and Development of Primary Health Care in the Northern Region Nakhon Sawan Province.
- Wisawatapnimit, P., & Tuner, K. (2017). Holistic and Humanized Health Care: A Case Study of HIV/AIDS Patients at Bamrasnaradura Infectious Diseases Institute. *Journal of Health Systems Research*, 11(3), 401-413.

Yoadsomsuay, P., & Wongtongtair, S. (2009). *A Study of Wisdom of Folk Doctor in Ampur Ounkharuk, Nakhornnayok Province*. (Research Report). Faculty of Health Science, Srinakharinwirot University. Bangkok.

ข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาเฉพาะกรณีศาลเยาวชน และครอบครัว จังหวัดสมุทรสงคราม*

The Process of Mediation of Family Conflict by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Samut Songkram Youth and Family Court

¹ประภาวัลย์ บุญญานภาพันธุ์ และ อุดลย์ ชันทอง

¹Praphawal Bunyanapapan, and Adul Khunthong

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Prapha.b@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สภาพปัญหา สาเหตุ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม 2) เพื่อศึกษา การพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับ ครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด สมุทรสงครามตามหลักพุทธสันติวิธี และ 3) นำเสนอกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัว ตามหลักพุทธสันติวิธีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการ สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 8 รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน แล้วสรุปข้อมูลโดยการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัญหา สาเหตุ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีครอบครัวของศาล เยาวชนและครอบครัว คือ คุณสมบัติของผู้ประนีประนอม คู่ความไม่กล้าเปิดเผยข้อมูล ทัศนคติ ความ บุคลากร ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานไกล่เกลี่ย การประชาสัมพันธ์ในการให้ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ย 2) การพัฒนา กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงครามตามหลัก พุทธสันติวิธี คือการนำหลักธรรม สาราณียธรรม 6 มาประยุกต์ในการแก้ไขปัญหาเพื่อนำไปสู่การระงับข้อพิพาท ประกอบด้วย 1) เมตตาการุณยธรรม 2) เมตตาวิจิตรธรรม 3) เมตตาโมกขธรรม 4) สาธารณโภคี 5) สีสสามัญญตา 6) ทิฏฐิสามัญญตา 3) กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวตามหลักพุทธสันติวิธีของศาลเยาวชน และครอบครัวจังหวัดสมุทรสงครามตามหลักสาราณียธรรม 6 ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 เตรียม ความพร้อม ขั้นตอนที่ 2 การเปิดเผยปัญหาและความคิดเห็น ขั้นตอนที่ 3 เสนอแนวทางแก้ไขปัญหา ขั้นตอนที่ 4 เชื่อมโยงแผนการแก้ไขปัญหให้เป็นไปอย่างรอบคอบ

คำสำคัญ: กระบวนการไกล่เกลี่ย; ข้อพิพาท; พุทธสันติ; ศาลเยาวชนและครอบครัว

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the context of dispute mediation, problems, and causes of family dispute mediation at Samut Songkhram Juvenile and Family Court; 2) to explore the development of mediation process for family disputes at Samut Songkhram Juvenile and Family Court by using Buddhist peaceful means; and 3) to present the mediation process for family disputes at Samut Songkhram Juvenile and Family Court by using Buddhist peaceful means. The study employed a qualitative research method with data being collected via in-depth interviews and focus group discussions with experts. The obtained data were analyzed by content analysis.

From the study, the following results are found: 1) Problems of family dispute mediation at Samut Songkhram Juvenile and Family Court include qualities of mediators for family cases and poor public relations; 2) The development of mediation process for family disputes at Samut Songkhram Juvenile and Family Court by Buddhist peaceful means includes the application of *Sārāṇīyadhamma* (6 states of conciliation), which includes (1) *Mettākāyakamma* (to be amiable in deed, openly and in private), (2) *Mettāvacīkamma* (to be amiable in word, openly and in private), (3) *Mettāmanokamma* (to be amiable in thought, openly and in private), (4) *Sādhāraṇabhogitā* (to share any lawful gains with virtuous fellows), (5) *Sīlasāmaññatā* (to keep without blemish the rules of conduct along with one's fellows, openly and in private), and (6) *Diṭṭhisāmaññatā* (to be endowed with right views along with one's fellows, openly and in private); and 3) Mediation process of family disputes at Samut Songkhram Juvenile and Family Court based on *Sārāṇīyadhamma* consists of 4 stages, including (1) the 1st stage involves preparation based on *Sārāṇīyadhamma*, (2) the 2nd stage involves disclosing of problems and opinions based on *Sārāṇīyadhamma*, (3) the 3rd stage involves proposing problem-solving approaches based on *Sārāṇīyadhamma*, and (4) the 4th stage involves the careful linking of problem-solving plans based on *Sārāṇīyadhamma*.

Keywords: Mediation Process; Disputes; Buddhist Peace; Juvenile and Family Court

บทนำ

สถาบันครอบครัวจะเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดแต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่าสถาบันครอบครัวถือเป็นสถาบันที่มีความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ เป็นสถานที่บ่มเพาะความเจริญงอกงามหรือความเสื่อมถอยทั้งทางร่างกายและจิตใจของสมาชิกในสังคมตั้งแต่เริ่มแรก ดังนั้นสถาบันครอบครัวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะแหล่งผลิตสมาชิกเข้าสู่สังคมสมาชิกในสังคมจะมีคุณภาพอย่างไร ขึ้นอยู่กับครอบครัวเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามท่ามกลางของความเจริญก้าวหน้าของสังคมปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้ลักษณะโครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ความผูกพันใกล้ชิดระหว่างสมาชิกในครอบครัวลดน้อยลง พ่อแม่ไม่มีเวลาสนทนากับลูก คนแก่กับหลานมีช่องว่างระหว่างวัยไม่สามารถจะเข้าใจความต้องการของกันและกันได้ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัวซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาการติดยาเสพติด อาชญากรรม ไปจนถึงครอบครัว

แตกแยก ปัญหาความขัดแย้งของบุคคลในครอบครัวระหว่างภรรยา กับสามี หรือระหว่างบิดามารดา กับบุตร ล้วน มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการกระทำและสิทธิประโยชน์ของเด็กและเยาวชนเช่นเดียวกัน มีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก

คดีเกี่ยวกับครอบครัวเป็นคดีที่มีปัญหาละเอียดอ่อน เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับคดีเด็กและเยาวชนได้รับการพิจารณาในศาลที่มีวิธีพิจารณาเป็นพิเศษแตกต่างจากคดีธรรมดา โดยจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวขึ้นแทนศาลคดีเด็กและเยาวชน โดยเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทยเกิดขึ้นเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 เพื่อปรับปรุงคุณภาพและเสริมสร้างค่านิยมทางจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมของเด็กและเยาวชน ตลอดจนลดปัญหาความแตกแยกของครอบครัวและปัญหาเด็กและเยาวชนที่เกิดจากครอบครัวไม่ปกติสุข กำหนดวิธีการพิเศษที่จะช่วยเหลือ และคุ้มครองสถานภาพของการสมรส สามีภรรยาและบุตรได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ ในการพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัว ศาลเยาวชนและครอบครัวจะต้องพยายามไกล่เกลี่ยให้คู่ความในคดี ซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันสามารถตกลงประนีประนอมกันได้ โดยกลับมาใช้ชีวิตสมรสร่วมกันต่อไป โดยถือหลักความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันเป็นสำคัญ และหากไม่สามารถปรองดองกันได้ก็ต้องพยายามทำให้เกิดความเสียหายต่อสวัสดิภาพของบุตรผู้เยาว์ให้น้อยที่สุด โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของบุตรผู้เยาว์เป็นสำคัญ (Tajai, 2016) โดยมีผู้ประนีประนอมคดีครอบครัวเป็นคนกลาง ซึ่งในข้อ 31 แห่งข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและการรายงานผลการไกล่เกลี่ยในคดีครอบครัว พ.ศ. 2554 กำหนดให้กระบวนการไกล่เกลี่ยให้ดำเนินการเป็นการลับและไม่ให้มีการบันทึกรายละเอียดของการไกล่เกลี่ยไว้ เว้นแต่คู่ความจะตกลงกัน และมาตรา 148 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2554 ได้กำหนดให้หลักเกณฑ์ วิธีการไกล่เกลี่ยและการรายงานผลเป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา (Mahathalaeng, 2022)

การจัดการความขัดแย้งด้วยแนวทางสันติวิธี แบ่งได้หลายแนวทาง เช่น การฟ้องร้องดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม การชุมนุมเรียกร้องเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของตนเอง การสานเสวนาซึ่งเป็นการมารับฟังและพูดคุยกันเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน การเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางโดยมีคนกลางเข้ามาช่วยกำกับกระบวนการที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่ข้อตกลงที่พึงพอใจร่วมกันระหว่างคู่กรณี (Pratheuangrattana, 2019) สันติวิธี คือมุมมองในการจัดการกับความขัดแย้งที่ยึดมั่นในวิถีแห่งสันติ โดยปฏิเสธวิธีการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ ซึ่งรวมถึงการไม่ตอบโต้อีกฝ่ายโดยใช้ความรุนแรง แม้ว่าจะถูกกระทำด้วยความรุนแรง แม้ว่าจะถูกกระทำด้วยความรุนแรงก็ตาม สันติวิธีไม่ใช่ความเฉื่อยชา หรือการอยู่เฉยๆ โดยไม่ทำอะไร แต่เป็นการกระทำที่ไม่ใช้ความรุนแรง เพื่อรับมือกับความขัดแย้งที่เผชิญอยู่ แต่สันติวิธีเป็นวิธีที่เราจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและมีความสุข แนวทางการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยสันติวิธีสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย และการระงับความขัดแย้ง 1) การเจรจาต่อรอง คือ กระบวนการที่สองคนหรือมากกว่าสองคน เจรจาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ซึ่งอาจเป็นวัตถุประสงค์ของหรือบริการก็ได้ โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพยายามหาข้อยุติที่ยอมรับร่วมกัน การเจรจาต่อรองจึงเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 2) การไกล่เกลี่ย คือกระบวนการยุติธรรมหรือระงับข้อพิพาท หรือความขัดแย้งด้วยความตกลงยินยอมของคู่ความเอง โดยที่มีบุคคลที่สามมาเป็นคนกลางคอยช่วยเหลือแนะนำ เสนอแนะหาทางออกในการยุติหรือระงับข้อพิพาทให้คู่ความต่อรองกันได้สำเร็จ (Selaphumpittayakom School, 2022)

การใกล้เคียงตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมเป็นจำนวนมากที่เกี่ยวข้อง แต่ในที่นี้เลือกหลักธรรมที่เกี่ยวข้องที่เอื้อต่อกระบวนการใกล้เคียง ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 โดยนำหลักธรรมดังกล่าวมาสังเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใกล้เคียง ประกอบด้วย เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง เพราะเป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความระลึกถึงกัน การปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม มีความเคารพในสิทธิและเงื่อนไขข้อจำกัดของกันและกัน การหาข้อสรุปในทิศทางที่เกื้อกูลต่อข้อจำกัดและเงื่อนไขของแต่ละคน การปล่อยวางทิฐิไม่ทะเลาะกัน การสร้างความสมัคปรองดองสามัคคีการก้าวไปพร้อมกันอย่างเป็นเอกภาพ หลักธรรมประกอบด้วย 1) เมตตาภยกรรม 2) เมตตาจริกรรม 3) เมตตาโมกรรม 4) สาธารณโภคี หรืออปปปฏิวัตตโภคี 5) สีสสามัญญตา 6) ทิฐีสสามัญญตา หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใกล้เคียงนี้คือความเมตตา ทั้งคิดดีพูดดีและทำดี (Pratheuangrattana, 2019)

ดังนั้น กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีครอบครัว จึงจำเป็นต้องมีการจัดการความขัดแย้งนั้นๆ ด้วยวิธีการที่ปราศจากความรุนแรง หรือที่เรียกว่า สันติวิธี การใช้แนวทางสันติวิธีสามารถนำไปสู่สันติภาพได้ จึงจำเป็นต้องเข้าใจเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ วิธีการ และสันติวิธี สำหรับการเสริมสร้างความผูกพันต่อกันเพราะสามารถนำไปปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลเพื่อจะได้เป็นข้อมูลและแนวทางในการเสนอแก้ไขปรับปรุงกระบวนการการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม ให้มีความเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทการใกล้เคียงคดีพิพาท สภาพปัญหา สาเหตุ การใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับ ครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงครามตามหลักพุทธสันติวิธี
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวตามหลักพุทธสันติวิธีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาเฉพาะกรณีศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภาคสนาม เพื่อศึกษาซึ่งมีขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิดทฤษฎี ได้ทำการศึกษาเอกสาร ตำราวิชาการ บทความ หนังสือ วารสาร สื่อออนไลน์ เกี่ยวกับกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัว และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากของไทยและของต่างประเทศ เพื่อศึกษาแนวทางการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัว

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม การกำหนดเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่จริง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ชัดเจนตรงตามกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยได้มีการกำหนดไว้ โดยในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ชัดเจน ครบถ้วนตามประเด็นที่ศึกษา นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี ผู้ทรงคุณวุฒิด้านข้อกฎหมายเกี่ยวกับการใกล้เคียงข้อพิพาท ประจำศาลยุติธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี/การจัดการความขัดแย้ง/การใกล้เคียงข้อพิพาท จำนวน

8 รูป/คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) แล้วพัฒนากระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวตามหลักพุทธสันติวิธี โดยการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับคณะผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านข้อกฎหมายเกี่ยวกับการใกล้เคียงข้อพิพาท ประจำศาลยุติธรรม 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี/การจัดการความขัดแย้ง/การใกล้เคียงข้อพิพาท และ 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านการใกล้เคียงข้อพิพาท

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 8 รูป/คน มีกรอบแนวทางของคำถาม แต่จะให้ผู้ตอบคำถามสามารถตอบอย่างอิสระ โดยเน้นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบไม่รู้สึกรู้ถูกขึ้น และสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง

1) การสัมภาษณ์ (In-depth Interviews) ใช้การสัมภาษณ์มีแนวคำถามหลักสำหรับการสัมภาษณ์เป็นวิธีการหลักสำหรับการรวบรวมข้อมูลซึ่งเกิดจากการดำเนินการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดแนวประเด็นการสัมภาษณ์แบบกว้างๆ โดยมีพื้นฐาน จากทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาเป็นแนวคำถามสำหรับการเก็บข้อมูล โดยครอบคลุมประเด็นกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีครอบครัวโดยพุทธสันติวิธี

2) การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อนำร่างกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม มาพิจารณาโดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน โดยเลือกแบบเจาะจง ซึ่งกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้ ๑) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการใกล้เคียงข้อพิพาท ๒) เป็นผู้มีบทบาทและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการใกล้เคียงข้อพิพาท หรือ ๓) เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใกล้เคียงข้อพิพาท

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ศึกษาค้นคว้า เอกสาร แนวคิดทฤษฎี ได้ทำการศึกษาเอกสาร ตำรา วิชาการ บทความ หนังสือ วารสาร สื่อออนไลน์ เกี่ยวกับกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัว และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากของไทยและของต่างประเทศ ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกเป็นการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามเพื่อการค้นคว้าประเด็นตามข้อคำถามของผู้ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวโดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาจัดทำเป็นระบบ เพื่อเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลดังกล่าวโดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถประมวลได้เป็นขั้นตอนหลักของการวิจัย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนที่สำคัญ โดยสามารถอธิบายขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้น ดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวโดยพุทธสันติวิธี: กรณีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม 2) กำหนดกรอบแนวคิด ขอบเขต ของการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาการวิจัย 3) สร้างแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดที่กำหนด 4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบประเด็นการสัมภาษณ์ ว่าครอบคลุมหรือไม่ และปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้นตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา 5) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อดูความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ 6) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ก่อนนำไปสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สภาพปัญหา สาเหตุ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า บริบทการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สภาพปัญหา สาเหตุ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัย พบว่า ประเด็นปัญหา สาเหตุ ประกอบด้วย 1) ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ประนีประนอมคดีครอบครัวที่เหมาะสมในการทำหน้าที่คนกลางช่วยเหลือแนะนำคู่พิพาทในการเจรจาข้อยุติในการแสวงหาทางออกร่วมกัน 2) ปัญหาที่คู่ความไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการไกล่เกลี่ย 3) ปัญหาเกี่ยวกับทนายความทนายความเพราะเป็นบุคคลสำคัญต่อการเกลี้ยกล่อมให้คู่ความยอมเข้าระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีแบบปกติ 4) ปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยปัจจุบันค่อนข้างประสบปัญหา เนื่องจากเจ้าหน้าที่เข้ามาทำงานชั่วคราวเท่านั้น เมื่อเจ้าหน้าที่มีทักษะมากพอควรแล้ว ก็จะโยกย้ายเปลี่ยนงาน หรือได้งานทำที่ดีกว่าในขณะเดียวกันตัวระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเองก็จำเป็นต้องเอื้ออำนวยและสร้างแรงจูงใจให้กับเจ้าหน้าที่ด้วย 5) ปัญหาการประชาสัมพันธ์ในการให้ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยให้แก่คู่กรณีและประชาชนรับทราบ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับ ครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงครามตามหลักพุทธสันติวิธี ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงครามตามหลักพุทธสันติวิธี ผลการวิจัย พบว่า ใช้หลักสาราณียธรรมเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสังคม เป็นหลักธรรมที่เน้นการสร้างความปลอดภัยกัน กล่าวคือ การยึดหลักปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้สามารถนำเอาความรู้ที่นำมาปรับใช้ในสังคมที่ตนอยู่อาศัย มีความเมตตากรุณาต่อกันทั่วหน้า ประกอบไปด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทางร่างกาย วาจา และใจ ในกิจกรรมต่างๆ หรือแม้กระทั่งการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อเติมเต็มในส่วนที่บุคคลอื่นต้องการความช่วยเหลือ เป็นการป้องกันความขัดแย้งเชิงรุก ในแง่ของการสร้างความสัมพันธ์ ถือได้ว่าเป็น “หัวใจ” ประการหนึ่งของหลักการสันติวิธี ที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่น สามารถสนับสนุนให้เกิดกระบวนการในเสริมสร้างหลักการจัดการความขัดแย้งให้เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำเสนอกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวตามหลักพุทธสันติวิธีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวตามหลักพุทธสันติวิธีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัย พบว่า การไกล่เกลี่ยโดยใช้หลักสาราณียธรรม เป็นหลักการปฏิบัติต่อกันเพื่อป้องกันความขัดแย้ง แก่นของสาราณียธรรม คือ 1) การบูรณาการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของพุทธสันติวิธีสามารถนำไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การเจรจาด้วยความเพียรเน้นความสุภาพและการแก้ไขปัญหายอย่างสร้างสรรค์ ส่วนการเพิ่มอำนาจต่อรองเน้นการใช้อำนาจหรือความสำคัญของบุคคล 3) การเจรจาระหว่างฝ่ายด้วยความเพียรและการเพิ่มอำนาจต่อรองช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยไม่ต้องใช้อำนาจหรือกดขี่ผู้อื่น 4) หลักสาราณียธรรมสามารถนำมาเอื้อต่อการไกล่เกลี่ยโดยใช้หลักการของพุทธสันติวิธี โดยการเจรจาไกล่เกลี่ยต้องปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม 6 ประการ 5) ในกรณีที่คู่พิพาทตกลงกันได้และมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ผลของสัญญาประนีประนอมยอมความจะทำให้ข้อเรียกร้องเดิมของคู่พิพาทถูกระงับไป โดยคู่พิพาทจะได้สิทธิ์ตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่ได้ทำขึ้นใหม่ ตามหลักสาราณียธรรม ๖ (หลักการจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยพุทธสันติวิธี)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษา ผู้วิจัยใช้กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวโดยพุทธสันติวิธีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม แสดงดังภาพ

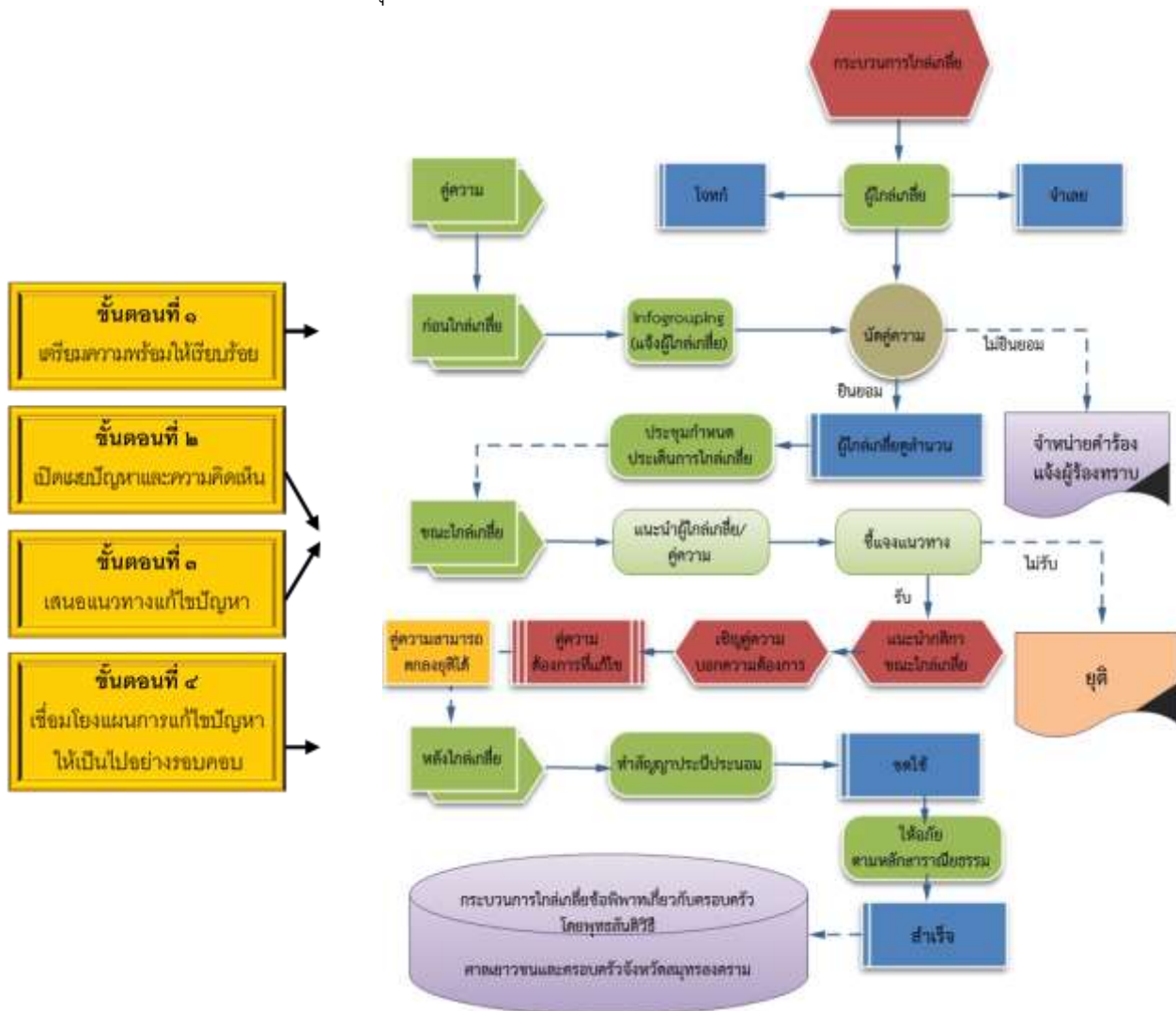

Figure 1: Explicit knowledge the process of Mediation of Family Conflict by Buddhist Peaceful of Samut Songkram Youth and Family Court

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยโดยการศึกษเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนา กลุ่ม ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวโดยพุทธสันติวิธีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงครามผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมให้เรียบร้อยตามหลักสารนิยธรรมดังนี้ (1) เตรียมความพร้อมทั้งกายและใจ (2) เตรียมความพร้อมด้านความรู้และปฏิบัติ (3) เตรียมความพร้อมด้านการสื่อสารและการเจรจา (4) เตรียมความพร้อมด้านบุคลากร ข้อมูล เทคโนโลยี และกระบวนการ (5) เตรียมความพร้อมด้านกฎหมายและข้อกำหนด

2. ขั้นตอนการเปิดเผยปัญหาและความคิดเห็น เพื่อให้ผู้ที่มีความขัดแย้งแต่ละฝ่ายสื่อสารและเปิดเผยปัญหาและความคิดเห็นของตนเอง โดยการเปิดเผยปัญหาและความคิดเห็นจะช่วยให้ทุกฝ่ายสามารถพูดคุยกันได้อย่างโต้แย้งและไม่ต้องใกล้เคียงข้อพิพาท

3. ขั้นตอนการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมีหลักใหญ่ๆ 3 ประการ คือ 1) แยกคน 2) แยกสำนวน 3) แยกห้องการจัดระบบ

4. ขั้นตอนการเชื่อมโยงแผนการแก้ไขปัญหให้เป็นไปอย่างรอบคอบ จะต้องมีส่วนดังนี้ 1) ระบุปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของหลักสารณียธรรม 2) วิเคราะห์สถานการณ์จากมุมมองที่เกี่ยวข้องกับหลักสารณียธรรม 3) พัฒนาแผนการแก้ไขปัญหที่ใช้หลักสารณียธรรมเป็นพื้นฐาน 4) ดำเนินการตามแผนการที่ถูกพัฒนาโดยใช้หลักสารณียธรรมเป็นแนวทาง 5) ประเมินผลการดำเนินงานและปรับปรุงแผนการต่อไปตามความจำเป็น โดยให้คำนึงถึงหลักสารณียธรรมในทุกขั้นตอนของกระบวนการแก้ไข

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัญหา สาเหตุ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับคดีครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม สาเหตุโดยภาพรวมเกิดจาก ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว ปัญหาที่คู่ความไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลบางอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อการไกล่เกลี่ย ปัญหาเกี่ยวกับทนายความ การสรรหาในกระบวนการไกล่เกลี่ย การประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกศาลให้ประชาชนหรือคู่ความได้ทราบถึงผลดีของการไกล่เกลี่ย การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับในด้านคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยให้ผู้ไกล่เกลี่ยมีความรู้ความชำนาญ หรือผู้มีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยคดีครอบครัว อันจะนำไปสู่การปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยคดีครอบครัว ให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ และควรแยกบทบาทหน้าที่ของผู้พิพากษาสมทบ และผู้ไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวให้ชัดเจน โดยบัญญัติห้ามมิให้ทำหน้าที่ทั้ง 2 หน้าที่ในเวลาเดียวกัน สอดคล้องกับ Tajai (2016) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทชั้นศาลในคดีครอบครัว: ศึกษาเฉพาะกรณีศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทชั้นศาลในคดีครอบครัวสามารถแบ่งเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นด้านกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ ประเด็นด้านตัวความ ประเด็นด้านกระบวนการไกล่เกลี่ย การติดต่อนัดหมาย การสื่อสารปัจจัยด้านสถานที่ สิ่งแวดล้อม ในการเจรจาไกล่เกลี่ย และประเด็นด้านคุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถของผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงครามตามหลักพุทธสันติวิธี ใช้หลักสารณียธรรมเป็นหลักธรรมสำหรับสร้างความสามัคคีปรองดองในการแสดงออกถึงหน้าที่และความสัมพันธ์ของคนที่ต้องปฏิบัติต่อกันในสังคมเพื่อความสามัคคี การให้อภัยเป็นหนึ่งในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีการที่ใช้ในการแก้ไขข้อขัดแย้ง ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องชี้แจงถึงประโยชน์ที่จะได้รับหากสามารถแก้ไขปัญหได้อย่างสมบูรณ์ และใช้คำพูดที่ชัดเจน เพื่อให้คู่พิพาทเข้าใจว่าการไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการที่คาดหวังได้ว่าจะช่วยแก้ไขปัญหาสอดคล้องกับ Nuyimsai (2018) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยแนวทางพุทธสันติวิธี: กรณีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสหภาพนายความ กรุงเทพมหานคร พบว่า บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและเทคนิคในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยใช้บทบาทด้านเมตตาตามหลักสารณียธรรม และสอดคล้องกับ Tiansongjai (2011) ได้ศึกษาเรื่อง พุทธวิธีในการจัดการความขัดแย้งในระบบสาธารณสุขของไทย พบว่า ในการปฏิบัติการจัดการความขัดแย้งทางพระพุทธศาสนานั้น แบ่งออกได้เป็น 3 วิธี คือ (1) การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง (2) อภัยทาน และ (3) ทางเลือกอื่นตามแนวทางแห่งพระวินัย ซึ่งได้แก่ การไต่สวน การประนีประนอม การใช้เสียงข้างมาก และการพิจารณาตัดสินโดยสังฆสภา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การนำเสนอกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับครอบครัวตามหลักพุทธสันติวิธีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การใช้หลักธรรมมาใช้ในการไกล่เกลี่ยเป็นการแก้ไขปัญหาเป็นต้องสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นในผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการใช้ภาษาที่ชัดเจนและไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และต้องพิจารณาระบบค่านิยมที่ถูกต้อง เพื่อไม่ให้กระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีโดยการใช้การพูดที่สุภาพและไม่เจ็บใจผู้อื่น และการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่ละเมิดสิทธิ์ของผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม และช่วยเพิ่มความมั่นใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม สอดคล้องกับ Tiansongjai (2011) ได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีในการจัดการความขัดแย้งในระบบสาธารณสุขของไทย พบว่า รูปแบบของพุทธวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ (1) ขั้นตอนกัลยาณมิตร (2) ขั้นตอนโยนิโสมนสิการ และ (3) ขั้นตอนการจัดการปัญหาความขัดแย้ง ในขั้นตอนกัลยาณมิตรนั้น คนกลางจะต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่โดยตรง แต่ในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ทั้งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลาง และคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จะต้องมีบทบาทหน้าที่ร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เกิดสัมมาทิฐิในการหาจุดสนใจอย่างแท้จริงของคู่กรณี และส่งเสริมความเข้าใจอันดีของทั้งสองฝ่าย

สรุป

การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท คือ วิธีการระงับข้อพิพาท หรือยุติข้อพิพาทด้วยการเจรจาต่อรองและตกลงยินยอมระหว่างคู่ความ โดยมีคนกลางเป็นผู้ประนีประนอมสภาพปัญหาที่พบคือ ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ประนีประนอมคดีครอบครัว ปัญหาที่คู่ความไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลบางอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อการไกล่เกลี่ย ปัญหาเกี่ยวกับทนายความ ไม่มีข้อมูลให้ผู้สมัครเพื่อรับการสรรหาในกระบวนการไกล่เกลี่ย การประชาสัมพันธ์ การจัดการความขัดแย้งด้วยแนวทางสันติวิธีโดยหลักสารานิยธรรม 6 คือความปรารถนาดีต่อกัน เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะพูด ทำ หรือคิด ก็ให้เป็นไปด้วยเมตตา (กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม) แบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร (สาธารณโภคี) ประพฤติสุจริตตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะไม่เอาเปรียบผู้อื่น (ศีลสามัญญตา) และปรับความเห็นให้ตรงกัน (ทิฐิสามัญญตา) เป็นหลักธรรมที่เน้นการสร้างความปลอดภัยพร้อมใจกัน กล่าวคือ การยึดหลักปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้สามารถนำเอาความรู้ที่นำมาปรับใช้ในสังคมที่ตนอยู่อาศัย มีความเมตตากรุณาต่อกันทั่วหน้า สนับสนุนให้เกิดกระบวนการในเสริมสร้างหลักการจัดการความขัดแย้งให้เกิดขึ้น หลักการบูรณาการกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสารานิยธรรม ๖ ของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ การเตรียมความพร้อมให้เรียบร้อย ขั้นตอนที่ ๒ การเปิดเผยปัญหาและความคิดเห็น ขั้นตอนที่ ๓ การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา ขั้นตอนที่ ๔ การเชื่อมโยงแผนการแก้ไขปัญหาให้เป็นไปอย่างรอบคอบ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 งานวิจัยชิ้นนี้เผยให้เห็นว่าผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยจะต้องได้รับความรู้จากการฝึกอบรมพื้นฐานทางด้านทฤษฎีทางด้านความขัดแย้ง ทฤษฎีหลักความยุติธรรมทฤษฎีหลักธรรมทางศาสนา และแนวคิดหลักการเจรจา เพื่อสร้างมาตรฐานและยกระดับประสิทธิผลของการบริหารการเจรจาให้เกิดการยอมรับการไกล่เกลี่ยในศาล จำเป็นที่จะต้องมีความรู้หรือเชี่ยวชาญเกี่ยวกับข้อพิพาทนั้นๆ รวมถึงจะต้องมีความเป็นกลาง ไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้ง การรักษาความลับ จริยธรรมที่เกี่ยวกับการดำรงตนและครอบครัว และประพฤติดน

ให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เพื่อนำไปสู่การไกล่เกลี่ยคดีครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีการทำหน้าที่ในการเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2 กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธีควรเริ่มต้นด้วยการพิจารณาถึงคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยมีคุณสมบัติภายในเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและมีศีลธรรม ไม่มีอคติภายในใจตลอดจนมีคุณสมบัติภายนอกที่มีคุณวุฒิที่เหมาะสมแก่ความน่าเชื่อถือ

1.3 ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย นอกจากต้องมีความเป็นกลางแล้ว ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านงานคดี ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความเชื่อถือแก่คู่พิพาท

1.4 หน้าที่สำคัญของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยนอกจากควบคุมการเจรจาให้เป็นไปโดยเรียบร้อยแล้ว ต้องสามารถเสนอทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้คู่พิพาทพิจารณาได้ มิฉะนั้น การไกล่เกลี่ยจะถึงทางตัน ไม่สามารถเจรจากันต่อไปได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาวิจัยปัญหาอุปสรรคของกระบวนการไกล่เกลี่ยของศาลเยาวชนและครอบครัวในประเทศอื่นๆ เพื่อทราบถึงปัญหาหลักร่วมกัน และสามารถเสาะหาหนทางในการพัฒนาในระดับสากลต่อไปในอนาคต

2.2 ศึกษาความพึงพอใจของกระบวนการไกล่เกลี่ยของศาลเยาวชนและครอบครัวในจังหวัดอื่นๆ

2.3 ศึกษาศักยภาพของผู้ประนีประนอมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลเยาวชนและครอบครัว

References

- Mahathalaeng, T. (2022). *Alternative Dispute Resolution: A Choice of Justice in the Family Litigation*. Retrieved January 22, 2023, from <https://www.spu.ac.th/award/19381/academic>
- Nuyimsai, W. (2018). *A Model of the Mediation by Buddhist Peaceful Means: A Case of the Mediation Center of Lawyers Council, Bangkok*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Pratheuangrattana, C. (2016). *Factors Leading to the Success of Mediation in Schools*. (Research Report). Bangkok: Peace and Governance King Prajadhipok's Institute.
- Pratheuangrattana, C. (2019). Principle and Methods of Buddhist Integration that Lead to Success in Mediation. *Journal of MCU Peace Studies*. 7(1), 193-212.
- Selaphumpittayakom School. (2022). *Conflict Management by Non-Violence*. Retrieved March 14, 2023, from <https://shorturl.asia/9H1Fz>
- Tajai, S. (2016). *Problems and Obstacles of the Mediation in Family Cases: A Case Study at Central Juvenile and Family Court (Meenburi Branch)*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Tiansongjai, C. (2011). *Buddhist Mediation: Concept and Tools for Conflict Management*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

แนวทางการพัฒนาสันติสุขภาวะผู้สูงอายุโดยพุทธสันติวิธี เพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน*

Guidelines for the Development of Peace for the Elderly Through Buddhist Peaceful Methods to Promote the Health of the Elderly Sustainably

กันยารัตน์ คอนกรีต

Kanyarat Khonkrit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: kcongreet@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาสันติสุขภาวะผู้สูงอายุโดยพุทธสันติวิธี ซึ่งในปัจจุบันสังคมไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ การเตรียมความพร้อมในการใช้ชีวิตช่วงบั้นปลายของผู้สูงอายุมีความจำเป็นต้องนำความรู้ หลักวิชาการมาดูแลสุขภาพที่ดี ในการขับเคลื่อนในการพัฒนาสันติสุขภาวะผู้สูงอายุโดยพุทธสันติวิธี และการดูแลส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ควรมีทักษะการจัดการความรู้เพื่อดูแลส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนในชุมชน รวมถึงมีการเสริมสร้างสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ทำให้สามารถอยู่อย่างมีคุณค่า ไม่ทอดทิ้ง มีความสุขในชีวิตและเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ด้วยการประยุกต์หลักไตรสิกขาใช้ในการพัฒนาสันติสุขภาวะของผู้สูงอายุ อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา โดย 1) ศีล: ผู้สูงอายุสามารถนำศีล 5 หรือ ศีล 8 มาเป็นพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมให้ถูกต้อง ซึ่งหากรักษาศีลให้เป็นปกติแล้ว ย่อมส่งผลถึงสุขภาพกายและใจที่ดี ควรมีอินทรีย์สังวร โดยการฝึกฝนพฤติกรรมสำรวมการใช้อินทรีย์และพิจารณาการรับประทานอาหารอย่างมีสติ 2) สมาธิ: ช่วยให้ผู้สูงอายุใช้สติ ให้ระลึกรู้ ควบคุมจิตของตนเอง ด้วยการทำสมาธิ เพื่อสร้างพลังจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง วางใจ รับการเปลี่ยนแปลงได้ มีจิตเมตตา อารมณ์แจ่มใส ร่าเริงเบิกบานใจ และ 3) ปัญญา: ผู้สูงอายุสามารถฝึกอบรมในระดับโลกิยปัญญาได้ด้วยการตั้งใจศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รับฟังคำแนะนำจากกัลยาณมิตร ผู้มีความรู้ ผู้ทรงธรรม เพื่อให้คิดวินิจฉัยพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างเป็นระบบตามหลักโยนิโสมนสิการ โดยเฉพาะสิ่งที่บอกกล่าวต่อกันด้านสุขภาพทางสื่อสังคม ผู้สูงอายุควรฝึกพิจารณาด้วยปัญญาว่าสิ่งใดจริงสิ่งไม่จริง สิ่งใดควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อตามหลักแห่งความเป็นเหตุและผล ควรเข้าใจสภาวะธรรมของสังขารที่เสื่อมไป

คำสำคัญ: สันติสุขภาวะผู้สูงอายุ; ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ; พุทธสันติวิธี

Abstract

This academic article aims to develop peace and well-being for the elderly using Buddhist peaceful methods. At present, Thai society is an increasingly aging society. To

*Received July 1, 2023; Revised November 28, 2023; Accepted December 4, 2023

prepare for the final phase of life of older people, knowledge and academic principles must be applied to their health care. To advance the development of peaceful health for the elderly through Buddhist peaceful means and to promote the health care for the elderly, knowledge management skills are required to sustainably promote health care for the elderly. This involves promoting the health of the elderly, mentally and physically, so that they can live meaningful lives, refrain from giving up, be happy, and benefit society as a whole. The application of *Tisikkhā* (the threefold learning) to develop peaceful health for the elderly includes *sīla* (morality), *samādhī* (concentration), and *paññā* (wisdom). (1) On *sīla* or morality, the elderly can apply the five or eight precepts as a foundation for correct behavior. The observance of the precepts will improve one's mental and physical health. One should also practice *Indriyasamvara* (restraint of the senses) to regulate one's actions and eat mindfully. (2) With *samādhī* or concentration, the elderly can cultivate mindfulness to recollect and control their own mind, resulting in a strong mind that is able to accept change, has loving kindness, and a pleasant disposition. (3) With *paññā* (wisdom), the elderly can train themselves on the mundane level by constant study, listening to suggestions from good and knowledgeable friends. This will enable one to contemplate things systematically on the basis of *Yonisomanasikāra* (thorough attention), especially what is said on social media. Elderly people should use wisdom to contemplate on what is real and what is not, what to believe and what not to believe based on rationality, and to understand the reality of all things, that everything changes.

Keywords: Peaceful Health for the Elderly; Promoting Health of the Elderly; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ปัจจุบัน ประเทศทั่วโลกต่างประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในโครงสร้างทางอายุของประชากรสูงวัย ตลอดจนโครงสร้างครอบครัวและสายสัมพันธ์ระหว่างรุ่น (United Nation, 2020a) โดยสำหรับประเทศไทยนั้น กระทรวงสาธารณสุขได้ระบุว่า จะก้าวเข้าสู่สังคมของผู้สูงวัยโดยสมบูรณ์ ภายในปี พ.ศ. 2568 จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น (Wanitchakham, 2021) ส่งผลกระทบด้านลบในหลายมิติ เช่น ตลาดแรงงาน การเงิน ความต้องการสินค้า การคุ้มครองทางสังคม เป็นต้น (Prachuabmoh, 2013) ประกอบกับสถานการณ์ในปัจจุบันตั้งแต่ต้นปี 2563 ทั่วโลกต่างได้รับผลกระทบจากการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 (Coronavirus Disease 2019) ซึ่งในวัยสูงวัยที่มีอัตราการติดเชื้อและการเสียชีวิตมากกว่าบุคคลวัยอื่นๆ (United Nation, 2020b) ยังส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง ตลอดจนครอบครัวที่มีผู้สูงวัย เพราะผู้สูงวัยมีร่างกายที่เสื่อมถอยลงไปตามกาลเวลา จึงมีความเสี่ยงในด้านสุขภาพ ต้องการการดูแลที่มากกว่าและเป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยเกษียณ ไม่มีรายได้หรือมีรายได้ที่น้อยกว่าในวัยทำงาน จึงได้รับผลกระทบที่รุนแรงกว่าบุคคลวัยอื่น (Watcharakup, and Chitsuchon, 2020) ซึ่งหลายฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้พยายามหามาตรการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังนั้น การเตรียมพร้อมที่จะ

รับมือกับปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มผู้สูงอายุ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องวางแผนรองรับปัญหาดังกล่าวเป็นเบื้องต้น เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาผู้สูงอายุ คือการทำให้ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกที่เข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ซึ่งจะทำให้ได้จากการที่ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี มีความรู้ความสามารถและโอกาสในการทำงานต่างๆ รวมทั้งมีเงินสำหรับการใช้สอยเพื่อสิ่งจำเป็นในชีวิต (Siriphanich, 2007)

วัยสูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม เช่น ปัญหาสุขภาพ ความภาคภูมิใจในตนเองลดลง ทำให้การทํากิจกรรมต่างๆ ลดลง เกิดความรู้สึกทางลบและทำให้ผู้สูงอายุไม่มีความสุข ทั้งที่ผู้สูงอายุถือว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่สูงค่า เพราะมีการสั่งสมองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่าในหลายๆ ด้าน ทั้งในด้านของประสบการณ์การทำงาน การดำรงชีวิต ภูมิปัญญา ผู้สูงอายุจึงยังสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ ดังนั้น การทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นความรู้สึกเชื่อภายในตนขั้นพื้นฐาน ที่ผู้สูงอายุรู้สึกว่าเป็นที่รัก เป็นคนมีประโยชน์ และมีความสามารถซึ่งเป็นความรู้สึกที่ผู้สูงอายุมองเห็นความสามารถของตนเองในการเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สัมพันธ์กับอารมณ์ ความรู้สึก การกระทำ พฤติกรรม ทักษะคติ รวมทั้งความสามารถด้านต่างๆ ของคนเรา (Pankong, 2010) สอดคล้องกับ อุมพร ตรังคสมบัติ (Trangkasombat, 2010) ที่กล่าวว่า ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นพื้นฐานของสุขภาพจิต เกิดขึ้นจากที่บุคคลได้รับการตอบสนองทางด้านร่างกาย ความปลอดภัย ได้รับความรัก ความเป็นเจ้าของ มีความรู้สึกกว่าตนเองเป็นคนมีประโยชน์ และต้องการแสดงความสามารถต่างๆ ที่มีอยู่ นอกจากนั้น ความรู้สึกเห็นคุณค่าของตนเองยังเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในชีวิตได้

ความสุข (Happiness) เป็นสภาวะที่มนุษย์ต้องการให้คงอยู่กับตนเองยาวนาน เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ต้องการ ความสุขจึงเป็นเป้าหมายของชีวิตที่มนุษย์ทุกคนต้องการจะมีในการดำรงชีวิต บางคนมีความสุขกับการมีทรัพย์สินเงินทอง มีอาชีพ มีรายได้ หรือบางคนก็มีความสุขกับการที่ได้มีครอบครัวที่อบอุ่น ได้รับความรัก การดูแลเอาใจใส่ เป็นต้น ดังนั้น การแสวงหาความสุขของคนเรานั้นจึงแตกต่างกัน การจะวัดค่าความสุขของแต่ละคนว่ามีความสุขมากหรือน้อยนั้น ก็ขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตที่กำลังดำเนินอยู่ ประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต และทัศนคติที่มีการดำเนินชีวิต หลักวิถีคิด ซึ่งประสบการณ์ชีวิตของแต่ละบุคคลก็อาจจะมีทั้งความสุขและความทุกข์ คนที่จะมีความสุขอย่างแท้จริงนั้น จึงขึ้นอยู่กับวิถีคิด มุมมองต่อชีวิตในการใช้ชีวิต (Thamon, 2011) ดังที่ Alexandrova (2005) ได้กล่าวถึงความสุขในทางจิตวิทยาว่า เป็นความรู้สึกรวมทางอารมณ์ที่แต่ละบุคคลตัดสินใจว่ามีความสุขมากหรือน้อย ซึ่งขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตที่กำลังดำเนินอยู่ ประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต และทัศนคติที่มีต่อการดำเนินชีวิต หลักการวิถีคิด ประสบการณ์ชีวิตอาจมีทั้งที่ก่อให้เกิดความสุขและความทุกข์ และระดับของความสุขและความทุกข์ ขึ้นอยู่กับการจะจำประสบการณ์นั้นได้มากหรือน้อยด้วย

ดังนั้น ความสุขจึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขที่จะกล่าวถึงนี้ คือ ปัจจัยด้านสุขภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุ DiMatteo, Lepper, and Croghan (2004) กล่าวว่า ความสุขมีความเกี่ยวข้องกับการให้ความร่วมมือในการรักษาของผู้ป่วย และเป็นปัจจัยที่เป็นตัวทำนายสุขภาพที่ดี ซึ่งหมายความว่าอารมณ์ที่เป็นสุขมีความสัมพันธ์สูงกับความอดทนต่อความเจ็บปวด กล่าวคือ ผู้ที่มีความสุขมาก จะมีความอดทนต่อความเจ็บปวดมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรู้เท่าทันตามสภาวะความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและความเป็นไปของสังขาร หรือที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยหลักของการศึกษาเรียนรู้ ที่เรียกว่า ไตรสิกขา จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างมีความสุข

ไตรสิกขา เป็นหลักธรรมที่สรุปโดยย่อจากอริยมรรค 8 ซึ่งประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา โดยอธิศีลสิกขา เป็นการปฏิบัติตนอยู่ในกฎ ระเบียบ วินัย มารยาท เพื่อพัฒนาพฤติกรรม

ทางกาย วาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม อธิจิตตสิกขา เป็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณสมบัติของจิต พัฒนาคุณภาพของจิตหรือด้านคุณธรรม เพื่อเสริมสร้างจิตใจให้ตั้งงาม มีความเข้มแข็ง มั่นคง ให้จิตมีสุขภาพจิตที่ดี และอธิปัญญาสิกขา เป็นการปฏิบัติเพื่อมีความเห็น ทศณคติ ความคิด ความเชื่อ ที่สอดคล้องกับความเป็นจริง รู้เหตุรู้ผล รู้จักบาปบุญคุณโทษ ละเว้นความชั่ว ทำความดีได้อย่างถูกต้อง เมื่อผู้สูงวัยนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ดูแลสุขภาพ รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ รู้จักสำรวมอินทรีย์ ควบคุมอารมณ์ตนเองเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ นำไปใช้ในทุกๆ กิจกรรม ในขณะที่กายลงมือทำ ใจก็ทำด้วยสติ พร้อมกับใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้อย่างถูกต้องตามลักษณะของกิจกรรม ซึ่งจะให้เห็นคุณค่าในตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (Chanpaiboon, 2016)

จากที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาหาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยการนำหลักพุทธธรรม อันได้แก่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัย จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะหลักการดำเนินชีวิตในทางพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เหมาะสมในแต่ละช่วงวัยของบุคคล ซึ่งท่ามกาสภาพปัญหาต่างๆ ของผู้สูงวัยในปัจจุบัน ทั้งปัญหาทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม จึงควรมีแนวทางในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัย มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัยให้มีสุขภาวะที่ดี และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น รวมถึงเป็นบุคคลที่มีคุณค่าต่อตนเองและผู้อื่นต่อไป

สุขภาวะและการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงวัย

สุขภาพ คือรากฐานสำคัญของชีวิต ดังนั้นการดูแลและการสร้างเสริมสุขภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะผู้สูงวัย เพื่อให้ชีวิตในปัจจุบันดำเนินไปได้ตามปกติสุขและมีคุณภาพ จึงควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสุขภาพและแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างสุขภาพ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงวัย สามารถดูแลสุขภาพของตนเองได้ตามอัตรภาพด้วยความมั่นใจและมีความสุข

องค์การอนามัยโลก ได้นิยามไว้ว่า “สุขภาพ หมายถึง สุขภาวะที่ดี มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา มิใช่เพียงการปราศจากโรคหรือความพิการเท่านั้น” หรือ สุขภาวะที่ดีแสดงให้เห็นถึงความเป็นองค์รวมอย่างแท้จริง ครบทั้ง 4 ด้าน คือ

1. สุขภาวะทางกาย ได้แก่ การมีร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ โดยมีการออกกำลังกายดี มีอาหารที่ดี มีอากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดี และมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิตประจำวัน
2. สุขภาวะทางจิต ได้แก่ การมีจิตเมตตา มีสติอยู่กับตัว มีสมาธิ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีความสุขแจ่มใส
3. สุขภาวะทางสังคม ได้แก่ การรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งในครอบครัว ชุมชน หรือในสังคมอื่นๆ เข้ากับคนอื่นได้ง่าย ไม่ถือตัวถือตน ชอบทำงานจิตอาสาด้วยน้ำใจไมตรีเป็นที่รักของคนรอบข้าง ทำให้สังคมมีความสุข
4. สุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) หมายถึง ความสุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ลดละความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าถึงสิ่งสูงสุด ซึ่งหมายถึงพระนิพพาน หรือพระผู้เป็นเจ้าหรือความดีสูงสุด สุดแล้วแต่ความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละคน (Sornchai et al. 2019)

สุขภาวะ จึงหมายถึง การดำรงชีพของบุคคลอย่างมีความสุข ทั้งกายและจิตใจ อาจกล่าวได้ว่า มิใช่เพียงไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ แต่รวมถึงการมีชีวิตที่มีร่างกายแข็งแรง จิตแข็งแรง มีความสุขอยู่ในสังคมโลกในปัจจุบัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว บางอย่างที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดภาวะคุกคามต่อสุขภาวะคนไทย เกิดเป็นปัญหาด้านสุขภาพ มลภาวะที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับอาหาร วิถีชีวิต ค่านิยมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพตามมาทั้งสิ้น ก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ

เช่น เกิดโรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือด เกิดอุบัติเหตุสูงขึ้น เป็นต้น มีโรคหลายโรคที่อาจป้องกันหรือสามารถลดอัตราเสี่ยงลงได้ ซึ่งต้องการความร่วมมือร่วมใจจากหลายๆ ฝ่าย ช่วยกันสร้างเสริมสุขภาพให้กับสังคม

การสร้างเสริมสุขภาพ หมายถึง กระบวนการสร้างเสริม สนับสนุนด้านสุขภาพโดยให้บุคคลมีการปฏิบัติและการพัฒนาสุขภาพ ตลอดจนจัดการสิ่งแวดล้อมและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ เพื่อให้บรรลุการมีสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่ง เพนเดอร์ (Pender) ได้กล่าวว่า ความหมายของการสร้างเสริมสุขภาพ คือการจูงใจหรือการกระทำใดๆ ที่มีผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล มีองค์ประกอบอยู่ 3 ด้าน ด้วยกัน ได้แก่ การให้ความรู้ (Health Education) การป้องกัน (Health Prevention) และการให้ภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพ (Health Protection) จะเห็นได้ว่า การสร้างเสริมสุขภาพนั้นเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมต่างๆ หลายอย่าง (Moonmeang, 1998)

การสร้างเสริมสุขภาพในผู้สูงอายุ ควรตระหนักเกี่ยวกับการช่วยเหลือตัวเองให้มากขึ้น สามารถควบคุมตัวเองทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และจิตวิญญาณ และการนึกถึงความรับผิดชอบของตนเองต่อภาวะผาสุกของตนเพิ่มมากขึ้น (Srimoragot, 2008) แต่ผู้ดูแลและครอบครัวก็ยังคงคอยช่วยเหลือด้วย ไม่ควรปล่อยให้ผู้สูงอายุหรือผู้สูงวัยที่มีภาวะพึ่งพิงอยู่เพียงลำพัง เนื่องจากผู้สูงวัยมีลักษณะเฉพาะบางประการที่ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องให้การส่งเสริมสุขภาพในลักษณะเฉพาะกลุ่ม คือกระบวนการชราที่ทำให้กำลังสำรองลดลง มีโอกาสเกิดโรคหรือความพิการ/ทุพพลภาพสูง มีโรคหรือปัญหาทางสุขภาพหลายๆ อย่างพร้อมกัน เกิดภาวะแทรกซ้อนจากการดูแลรักษาได้ง่าย เกิดปัญหาทางสังคมได้ง่าย ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือการเปลี่ยนแปลงได้ไม่ดี และทัศนคติที่ไม่ดีต่อความชราและผู้สูงวัยของสังคม นอกจากนี้ ยังเกิดผลกระทบจากการเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ และมีภาวะทุพพลภาพ/พิการในระดับสูง ทั้งต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยและผู้ดูแลต่อระบบบริการและต่อทรัพยากรของประเทศ จึงมีความจำเป็นในการส่งเสริมสุขภาพของประชากรสูงวัย เพื่อจะพยายามให้ผู้สูงวัยสามารถมีช่วงอายุที่มีสุขภาพดีและดูแลตนเองได้อย่างเหมาะสมให้ยาวนานที่สุด หรือถ้าอยู่ในภาวะพึ่งพิงก็มีคนดูแลคอยช่วยเหลือทำให้มีความสุข

ดังนั้น การส่งเสริมสุขภาพหรือการสร้างเสริมสุขภาพ (Health Promotion) จึงเป็นกระบวนการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การพัฒนา การคงไว้ และการป้องกันการเสื่อมถอยของสถานะทางสุขภาพ หรือหมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์และสถานการณ์ของสิ่งแวดล้อมโดยพิจารณาจากการกระทำทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เป็นการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคหรือการใดๆ ที่มุ่งกระทำเพื่อสร้างเสริมบุคคลให้มีสุขภาพทางร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยสนับสนุนพฤติกรรมของบุคคล สภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมที่จะนำไปสู่การมีร่างกายที่แข็งแรง สภาพจิตที่สมบูรณ์ อายุยืนยาว และมีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือการสร้างเสริมสุขภาพ มิได้มีความหมายเพียงแค่การจัดบริการสาธารณสุขเพื่อการส่งเสริมสุขภาพแก่ประชาชนเท่านั้น แต่การสร้างเสริมสุขภาพยังรวมถึงการใดๆ ที่มุ่งกระทำโดยสนับสนุนพฤติกรรมบุคคล สภาพสังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อการสร้างเสริมให้บุคคล ครอบครัว และชุมชนมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงวัย ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ ประกอบด้วยการสร้างเสริมสุขภาพด้วยอาหาร การออกกำลังกาย การส่งเสริมสุขภาพจิต และการส่งเสริมสุขภาพทางสังคม (Nansuppawat, 2009)

สำหรับการสร้างเสริมสุขภาพในผู้สูงวัย (Health Promotion in Older Adults) เมื่อมีจำนวนผู้สูงวัยเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นสังคมผู้สูงวัย เมื่อผู้สูงวัยขึ้นสุขภาพก็เริ่มเสื่อมลงตามสภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไป ยิ่งบางคนไม่ได้ดูแลสุขภาพอย่างถูกต้อง เหมาะสม ประกอบกับบางคนเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่างๆ ก็ยิ่งทำให้ร่างกายทรุดโทรม และเมื่อกายเริ่มป่วย สภาพจิตใจก็จะป่วยตาม ทำให้ป่วยทั้งกายและใจ และเมื่อยิ่งอายุมากขึ้นๆ ก็อาจต้องมีคนช่วยดูแล ซึ่งผู้ดูแลต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการชราที่ปกติ ดูแล

การเตรียมการดูแลผู้สูงวัยที่มีภาวะการเจ็บป่วยเรื้อรัง และต้องดูแลให้การพยาบาลแบบองค์รวม มุ่งเน้นเรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และประคับประคองที่เป็นความเฉพาะในภาวะสุขภาพที่ดีของผู้สูงวัย (Srimoragot, 2008) เพื่อให้สามารถดูแลผู้สูงวัยหรือผู้สูงวัยที่ภาวะพึ่งพิงได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ส่งผลให้ผู้สูงวัยที่มีภาวะพึ่งพิง ครอบครัว ชุมชน สังคม มีความสงบสุข

การส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงวัยที่มีภาวะพึ่งพิง

การป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในผู้สูงวัย จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้กับผู้สูงวัยในการปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น ได้แก่การปรับตัวให้เข้ากับสภาพร่างกายที่เสื่อมลง การปรับตัวให้สามารถ รับการเปลี่ยนแปลง การไม่ได้ทำงานรายได้ลดลง รวมทั้งสังคมที่เปลี่ยนไป ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องเตรียมตัวเตรียมใจ หาวิธีจัดการอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งแต่ละคนมีวิธีแตกต่างกันไปในการจัดการ ให้อยู่มีความสุขทั้งสุขภาพทางกายสุขภาพทางใจ เพื่อพัฒนาให้เกิดความสุขเชิงจิตวิทยาในผู้สูงวัย เป็นความสุข ที่พร้อมจะปฏิบัติและสามารถวัดผลลัพธ์ในเชิงสัมพันธได้ กรมสุขภาพจิตจึงได้นำเสนอแนวคิดเรื่องสุข 5 มิติ เพื่อส่งเสริมสุขภาพให้ผู้สูงวัยมีสุขภาพจิตที่ดี ประกอบด้วยความสุข 5 มิติ (Department of Mental Health, 2013) ดังนี้

1. สุขสบาย (Health) หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ที่ตอบสนองความต้องการ มีสิ่งแวดล้อมดี อากาศ ดี สามารถออกกำลังกายได้ ที่อยู่มีความปลอดภัย ไม่มีความกังวล เรื่องรายได้พออยู่พอกินตามสมควร
2. สุขสนุก (Recreation) หมายถึง การรู้จักเลือกวิถีการใช้ชีวิตอย่างรื่นรมย์ สรรหากิจกรรมที่มีความ สนุกสนาน ทำให้อารมณ์สดชื่น รื่นเริง แจ่มใส
3. สุขสง่า (Integrity) หมายถึง ผู้สูงวัยได้รับการยกย่องเคารพนับถือ ทำให้เกิดความพอใจในชีวิต เชื่อมั่นในตัวเอง และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อด้วยความเมตตา อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
4. สุขสว่าง (Cognition) หมายถึง ผู้สูงวัยมีการคิดอย่างมีเหตุผล มีการวางแผนในการทำงานหรือ แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างง่าย รวมทั้งจัดการสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. สุขสงบ (Peacefulness) หมายถึง การปรับใจ ใช้การปฏิบัติธรรมสร้างพลังจิตให้เข้มแข็ง ไม่อ่อนไหวต่อสิ่งที่มากระทบ ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ มีใจเป็นกลางพอดี ไม่มากไม่น้อย มีความสุขเมื่อปรับตัว ปรับใจได้ด้วยตนเอง

ผู้สูงวัยมีความสามารถในการรับรู้ เข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์และการจัดการสภาวะ อารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถปรับตัวและยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงได้

การส่งเสริมสุขภาพจิตด้านจิตวิญญาณ

การดูแลผู้สูงวัยด้านมิติจิตวิญญาณ นับว่าเป็นการส่งเสริมที่ต้องอาศัยความมั่นคงทางสติและมุ่งมั่น ในการทำดีหาทางหลุดพ้น ผู้สูงวัยมีความสุขจากการดูแลอย่างใกล้ชิดอบอุ่น ให้ความเคารพในทุกขณะ ด้วยความรักและเอาใจใส่โดยไม่ห่าง สร้างความเชื่อมั่นให้กำลังใจท่านอยู่เสมอด้วยความอ่อนโยน คำว่า “สุขภาวะทางจิตวิญญาณ” นั้น หมายถึง ภาวะที่บุคคลมีความสมดุลหรือความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตของ ตน มีความสุข มีความศรัทธา และปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ท่านนับถือ เข้าถึงคุณค่าของการเกิดมาเป็นมนุษย์ มีความรักและเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่น ตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ สามารถดำรงตนได้ อย่างสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาสมรรถนะด้านจิตวิญญาณนั้น ควรกระทำไปพร้อมๆ กับการพัฒนาสุขภาพทางด้าน ร่างกาย จิตใจ และสังคม การดูแลบุคคลในมิติจิตวิญญาณจึงถูกสอดแทรกเนื้อหาเข้าไปในทั้งภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ดูแลสามารถวางแผนการดูแลผู้ป่วยหรือผู้สูงวัยได้อย่างครอบคลุม แต่นอกจากการ เสริมสร้างสุขภาวะจะเป็นความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลแล้ว รัฐบาลก็ควรมีหน้าที่ในการให้ความรู้ จัดเตรียม

ทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้มีความเหมาะสมแก่บุคคลและชุมชนด้วย โดยกิจกรรมที่เน้นการเสริมสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณ มีดังต่อไปนี้ (Thongpratheep, 2009)

1. การปฏิบัติตามคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือ ในแต่ละศาสนาจะมีคำสอนเรื่องชีวิตและการดำเนินชีวิต การอยู่ในสังคมอย่างเกื้อกูลและไม่เบียดเบียนกัน กิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ การฝึกสมาธิหรือการทำสมาธิและการฝึกสติ ด้วยวิธีการต่างๆ จะช่วยให้เกิดสติคือความคิดอยู่กับปัจจุบัน (ลมหายใจหรืออริยาบถต่างๆ) จิตจึงสงบ ก่อให้เกิดความสุขและสบาย และการศึกษาคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ ยังช่วยให้มีหลักในการดำเนินชีวิตหรือมีเครื่องยึดเหนี่ยวของจิตใจ ทำให้มีอารมณ์มั่นคงไม่หวั่นไหวไปกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตมากนัก ทำให้มีสติและคิดบวกได้เร็ว ด้านพิธีกรรมทางด้านศาสนาหรือความเชื่อก็จะช่วยก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ มีการรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือให้กำลังใจ เพราะทุกชีวิตย่อมต้องเผชิญต่อความทุกข์ยากและเดือดร้อนเช่นเดียวกัน การมีเพื่อร่วมทุกข์ร่วมสุขจะทำให้ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว และเมื่อมีคนเข้าใจ จึงทำให้มีกำลังใจในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในชีวิต

2. การบำเพ็ญกิจกรรมสาธารณประโยชน์ กิจกรรมประเภทนี้ เช่น การช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคมด้วยกำลังกายต่างๆ ทรัพย์สินของ หรือเสียสละเวลาเพื่อช่วยผู้อื่น การมีโอกาสได้ช่วยเหลือผู้อื่นที่มีความทุกข์ยากเดือดร้อนให้มีความสุข ผู้ให้ย่อมได้รับความสุขและเมื่อระลึกถึงความสุขและความอิ่มใจที่ได้บุคคลก็จะเกิดความภาคภูมิใจและตระหนักในคุณค่าที่ตนเองสร้างประโยชน์ต่อผู้อื่นได้

3. การได้มีเวลาศึกษาธรรมชาติ การได้สัมผัสความสวยงามตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ป่าไม้ ทะเลภูเขา รวมทั้งสัตว์นานาชนิด ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจในระบบนิเวศวิทยาว่าสิ่งทั้งปวงนั้นล้วนอิงอาศัยกันเพื่อดำรงอยู่เช่นเดียวกับมนุษย์ ที่มนุษย์ดำรงอยู่ได้ก็เพราะมีอากาศ มีน้ำ มีพื้นดิน และมีแหล่งอาหารจากธรรมชาติ และกฎของธรรมชาติได้ การพยายามฝืนธรรมชาติอาจก่อประโยชน์ได้ในบางเรื่อง แต่มักเกิดปัญหาหรือมีผลกระทบอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาเสมอ

4. การศึกษาศิลปะต่างๆ กิจกรรมทางศิลปะ เช่น การวาดภาพ การปั้น การแกะสลัก ศิลปะในการทำอาหาร ตลอดจนการศึกษาและการเล่นดนตรี จะทำให้จิตใจอ่อนโยน มีความสงบ รู้สึกผ่อนคลายและมีความสุข การได้สัมผัสถึงความงดงามของดนตรี และศิลปะที่ตนเองชื่นชอบ จะทำให้เกิดจินตนาการหรือมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

5. การออกกำลังกายหรือการเล่นกีฬา เป้าหมายของการเล่นกีฬาคือเสริมสร้างสมรรถภาพในทุกมิติคือทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ เมื่อสุขภาพดีก็ย่อทำให้สุขภาพจิตใจและจิตวิญญาณดีตามไปด้วย

6. การใช้เวลากับญาติมิตร การให้เวลาเพื่อมีปฏิสัมพันธ์หรือมีกิจกรรมร่วมกับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง มิตรสหาย หรือผู้มีพระคุณ มีความสำคัญต่อการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ ความรักและความอบอุ่นระหว่างสมาชิกในครอบครัวหรือญาติมิตรมีความสำคัญต่อความสุขทางใจ ความมั่นคงด้านอารมณ์และความมั่นใจในตนเองของบุคคล การได้มีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตระหว่างกันในหมู่ญาติที่มีวัยต่างกัน ทำให้เกิดความเข้าใจ ความรัก และความอบอุ่นเกิดขึ้น อีกทั้งยังมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างผู้ส่งวัยไปสู่ลูกหลานด้วย

7. การใช้เวลากับตนเอง มนุษย์ทุกคนต้องการเวลาเป็นส่วนตัวเพื่อไตร่ตรองความคิดและการปฏิบัติในแต่ละวัน อันจำนำมาซึ่งความเข้าใจตนเอง เข้าใจธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงของชีวิต และตระหนักในบทบาทของตนเองมากขึ้น คุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์มีความหมายมากกว่าจะอยู่เพื่อแสวงหาความสุขด้วยการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย (ตา หู จมูก ลิ้น และสัมผัสทางกาย) เท่านั้น สุขภาพใจและจิตวิญญาณเป็นความสุขที่ประณีตกว่า และมีส่วนสำคัญที่ทำให้มนุษย์สัมผัสได้ถึงความพอใจและความ

พอดี มนุษย์โดยเฉพาะในช่วงปลายของชีวิตจึงควรหันกลับมาศึกษาและทำความเข้าใจกับสัจธรรมในตนเอง นั่นคือ เข้าใจความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของตนเอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเสริมสร้างสุขภาพเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นต่อทุกคน ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้สูงอายุ เป็นเรื่องของทุกคนที่ควรร่วมมือกัน ทั้งตัวผู้สูงอายุเอง ครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน สำหรับวิธีการเสริมสร้างสุขภาพ มี 4 ด้าน คือ 1. การสร้างเสริมสุขภาพทางกาย เป็นการทำให้ร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ที่ทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อน ส่งผลให้ร่างกายได้รับความเจ็บป่วย หรือพิการ จนกลายเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงได้ในที่สุด 2. การสร้างเสริมสุขภาพทางสุขภาพจิต เป็นการส่งเสริมให้มีสุขภาพจิตที่ดี อารมณ์แจ่มใส ร่าเริง ไม่มีภาวะเครียด แสดงอารมณ์ที่เหมาะสมต่อคนรอบข้าง ทำให้ทุกคนมีความสุข 3. การสร้างเสริมสุขภาพทางสังคมเป็นการให้ความร่วมมือกับสังคม สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามต่อสังคม ทำให้เกิดสังคมสันติสุข 4. การสร้างเสริมสุขภาพทางปัญญา เป็นการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อทำให้ชีวิตพบความสุข สำหรับวิธีการที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง มีสุขภาพที่แข็งแรงตามสภาพ ช่วยเหลือตัวเองได้บางส่วน ให้คงความสามารถในการช่วยเหลือตัวเองได้เท่าๆ เดิม ไม่กลายเป็นภาระของครอบครัว คือ การออกกำลังกายหรือทำกายภาพบำบัดอย่างสม่ำเสมอ รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เน้นผักและผลไม้มากกว่าอาหารประเภทแป้งและไขมัน สวดมนต์ การนั่งสมาธิ การนวด ผ่อนคลาย ระวังระวังเกี่ยวกับอุบัติเหตุโดยเฉพาะการหกล้ม หากหกล้มจะมีโอกาสเกิดกระดูกหัก ทำให้เดินไม่ได้ จนกลายเป็นภาระให้ครอบครัว และสุดท้ายผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ก็ควรมีการตรวจสุขภาพทุกปี

นอกจากนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับความสุขกายสุขใจ จนสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง และกับครอบครัว ชุมชน สังคมได้อย่างสันติสุข จึงควรเน้นการเสริมสร้างสุขภาพทางจิตวิญญาณไปพร้อมๆ กัน ด้วยการปฏิบัติดังนี้ 1. การปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา นำหลักธรรมที่ดั่งมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อยู่ในสังคมอย่างเกื้อกูลช่วยเหลือ ไม่เบียดเบียนกัน 2. การบำเพ็ญกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ต่อสังคม เช่น บริจาคสิ่งของ ช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสหรือขัดสน 3. การได้มีเวลาศึกษาธรรมชาติ ได้สัมผัสกับสิ่งที่เปี่ยมธรรมชาติดูอยู่รอบๆ ตัว เช่น ต้นไม้ แม่น้ำ สัตว์ ทำให้จิตใจแจ่มใส เป็นสุข 4. การศึกษาศิลปะต่างๆ รวมถึงการฟังเพลง ฟังธรรมะ ทำให้จิตใจเบิกบาน อิ่มเอม เป็นสุข 5. การออกกำลังกาย เปื่อกการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย เช่น การแกว่งแขน การยืดเหยียดกล้ามเนื้อและข้อต่างๆ ทำให้ร่างกายมีกำลัง ไม่ล้า 6. การใช้เวลากับญาติมิตรหรือครอบครัว มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น รับประทานอาหารพร้อมกัน พูดคุยกัน แสดงความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน 7. การให้เวลากับตนเอง นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก จะได้คิดทบทวนเรื่องต่างๆ ของตนเอง ทำความเข้าใจตนเอง ดูแลตนเองตามความเหมาะสม พอดี จำทำให้ชีวิตเป็นสุขมีสันติสุขภาวะ และพบกับความสุขอย่างแท้จริงและยั่งยืน

หลักไตรสิกขากับการพัฒนาสันติสุขภาวะของผู้สูงอายุ

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งการรู้แจ้ง เพื่อเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาตนเอง สำหรับหลักไตรสิกขานั้น เป็นหลักที่บอกวามมนุษย์จะต้องแก้ไขพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และจะต้องพัฒนาตลอดเวลา โดยไม่ประมาท ดังนั้น มนุษย์จะต้องถือหลักการไว้ก่อนว่า 1) สิกขา ต้องฝึกฝนพัฒนาแก้ไขปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ 2) ต้องไม่ประมาท คือหยุดไม่ได้ ต้องเดินหน้าจนกว่าจะถึงจุดหมายในการพัฒนาคนตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์โดยเน้นการสร้างเสริมคุณภาพแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ความหมายของไตรสิกขา

คำว่า ไตรสิกขา สามารถแยกวิเคราะห์ออกได้ เป็น 2 คำ คือ ไตร แปลว่า 3 อย่าง หรือ 3 ประการ หรือ 3 ข้อ ส่วนคำว่า สิกขา แปลว่า การศึกษา หรือการเล่าเรียน หรือการเรียนรู้ หรือข้อที่ต้องศึกษา หรือ

ข้อที่ต้องปฏิบัติ (Royal Institute, 2003) ดังนั้น คำว่า ไตรสิกขา จึงแปลว่า ข้อที่จะต้องศึกษา หรือ ข้อที่จะต้องปฏิบัติ มี 3 อย่าง ได้แก่ ศีล เรียกว่า สีสสิกขา สมาธิ เรียกว่า จิตสิกขา และปัญญา เรียกว่า ปัญญาสิกขา รวมเรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งทั้ง 3 อย่างนี้ จะต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยเริ่มจากศีลก่อน นั่นคือ บุคคลต้องมีศีล หรือต้องรักษาศีลก่อนเป็นอันดับแรก แล้วจึงเจริญสมาธิได้อย่างแน่วแน่ ต่อจากนั้นปัญญา คือ การรู้แจ้ง ก็เกิดขึ้นภายในจิตใจของตนเอง

พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ) (Phra Dhammakosacariya (Ngeam Indapañño), 2009) ให้ความหมายของไตรสิกขา ไว้ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ข้อปฏิบัติหมวดนี้ เรียกว่า ไตรสิกขา สิกขาขั้นแรก เรียกว่า “ศีล” หมายถึงการประพฤติดี ประพฤติถูกต้องตามหลักทั่วๆ ไป ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน และไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน จำแนกเป็นศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 ศีล 227 หรืออื่นๆ อีก เป็นการปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อย ปราศจากโทษขั้นต้นๆ ทางกาย ทางวาจา ของตน ที่เกี่ยวกับสังคมและส่วนรวม สิกขาขั้นที่ 2 เรียกว่า “สมาธิ” ข้อนี้ได้แก่การบังคับจิตใจของตัวเองไว้ให้อยู่ในสภาพที่จำทำประโยชน์ให้มากที่สุดตามที่ตนต้องการ สิกขาขั้นที่ 3 นั้น เรียกว่า “ปัญญา” หมายถึง การฝึกฝนอบรมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ ถึงที่สุดในสิ่งที่พึงตามที่มีเป็นจริง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2012) ได้ให้ความหมายของไตรสิกขาไว้เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน ซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์ ทั้ง 3 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย

1. อธิศีลสิกขา เป็นการฝึกอบรมด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ให้มีความสุจริตทั้งทางกายทางวาจาและสมาอาชีวะให้มีความสัมพันธ์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
2. อธิจิตตสิกขา เป็นการฝึกอบรมทางใจ ด้วยการสร้างเสริมคุณธรรมในการพัฒนาคุณของจิตและรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนสมาธิ มีพลังจิตที่เข้มแข็ง มั่นคงต่อสิ่งเร้า หรือกิเลสโดยไม่หวั่นไหว ดำเนินจิตได้อย่างสม่ำเสมอ มีความสงบสุข
3. อธิปัญญาสิกขา การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สมารถชำระจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์

บุญมี แท่นแก้ว (Thankeow, 1996) ให้ความหมายไว้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติ 3 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นศีล คือการเว้นชั่ว ทำดี และปฏิบัติเพื่อความเป็นปกติสงบเรียบร้อย ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน เรียกว่า ศีลสิกขา 2) ขั้นสมาธิ คือการฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม สงบ เยือกเย็น มีเมตตา ตื่นรู้ เรียกว่า จิตสิกขา 3) ขั้นปัญญา คือ การฝึกอบรม พิจารณาสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง เมื่อได้ปฏิบัติต่อเนื่อง จะเกิดความรู้แจ้งเห็นตามความเป็นจริงในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง จนเกิดความปลอดกังวล เบื่อหน่าย ในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา นี้เรียกว่า ปัญญาสิกขา

กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการศึกษาและอบรมเกี่ยวกับศีล สมาธิ และปัญญา นั่นคือ ถ้ามีการฝึกฝนด้านกายและวาจา เรียกว่า อธิศีลสิกขา ถ้าฝึกฝนด้านจิตใจให้มีคุณภาพ เรียกว่า อธิจิตตสิกขา และถ้ามีการฝึกฝนอบรมด้านปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา ซึ่งมีดังนี้

1. อธิศีลสิกขา (ศีล) คือ การฝึกฝนอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ
2. อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) คือ การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ เป็นการปลูกฝังคุณธรรมด้วยความประพฤติดี ช่วยทำให้ชีวิตดี ส่งผลดีต่อตนเอง สังคม รวมทั้งสร้างการเคลื่อนไหวคล่องแคล่วว่องไว โดยไม่ต้องอาศัยผู้อื่น และช่วยให้สุขภาพของจิตดี มีอารมณ์แจ่มใส มีความสุข สนุกสนาน

3. อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) คือ การฝึกฝนอบรมทางปัญญา จนเข้าใจสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามความเป็นจริง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิต หลุดพ้นจากความยึดติดถ้อยมั่นในสิ่งต่างๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบาน (Thai Tripitakas: 11/304/272)

ความสำคัญของไตรสิกขา

ไตรสิกขานั้น สามารถจำแนกตามพุทธโอวาทที่แสดงไว้ถึงความสำคัญของไตรสิกขาออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

1) ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมใหญ่เพื่อกำจัดกิเลสของภิกษุและบุคคลทั้งหลาย ดังปรากฏในอนุพุทธสูตรว่าด้วยการตรัสรู้ธรรมเป็นเหตุสิ้นภพ ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดธรรม 4 ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้ ธรรม 4 ประการ อะไรบ้าง คือ อริยสัจ 1 อริยสมาธิ 1 อริยปัญญา 1 และอริยวิมุตติ 1 เราถอนภพตัณหาได้แล้ว ภพเนติสิ้นไปแล้ว ธรรมเหล่านี้คือ สัจ สภาธิ ปัญญา และวิมุตติอันยอดเยี่ยม พระโคตมผู้มียศได้ตรัสรู้แล้ว ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายเพื่อความรู้ยิ่ง (Thai Tripitakas: 21/1/1-2)

2) ไตรสิกขา รากฐานที่สำคัญของพระวินัย ดังปรากฏในวัชชีปุตตสูตร ว่า

พระพุทธองค์ ทรงให้คำแนะนำภิกษุรูปหนึ่งว่า หากเธอไม่อาจประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทที่บัญญัติไว้ได้ครบถ้วนบริบูรณ์ ก็ให้พึงศึกษาปฏิบัติในสิกขา 3 เพื่อการละราคะ โทสะ โมหะ ทำให้เป็นผู้ไม่ประกอบอกุศลกรรม (Thai Tripitakas: 20/85/310-311) เพราะสิกขา 3 ประการนี้เป็นที่รวมของสิกขาบทนั่นเอง (Thai Tripitakas: 20/87/312, 20/88/314, 20/89/317)

3) ไตรสิกขา เป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น ดังที่แสดงในปฐมสิกขาสูตร ว่า

ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณในสมาธิและปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบันหรือเป็นพระสกทาคามี ขณะที่ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีลและสมาธิ ทำพอประมาณในปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระอนาคามี ส่วนภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง (Thai Tripitakas: 20/87/312-314)

ไตรสิกขา จึงสอนเพื่อให้เจริญขึ้นในส่วนที่ดี ที่เป็นกุศล ให้ละในส่วนที่ไม่ดี ที่เป็นกิเลส เพราะเมื่อกิเลสเกิดขึ้น ย่อมมีความต้องการ ความอยากได้ไม่มีประมาณ ขาดความพอเพียงในความสามารถของตน (Thankeow, and Thankeow, 2003) ดังคำกล่าวที่ว่า “ทุกข์มีเพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยาก ทุกข์มากเพราะพลอย ทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะปล่อย” เมื่อปล่อยวางแล้วย่อมหลุดพ้นทุกข์ และพบความสุขสงบคือสันติ ดังนั้น มนุษย์ที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนา จึงหมายถึงผู้บรรลุวิมุตติ คือเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เพราะฉะนั้น วิมุตติจึงเป็นเป้าหมายของการศึกษาตามหลักไตรสิกขาตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ (Phra Thepsophon (Prayoon Dhammacitto), 2003)

ดังนั้น ความสำคัญของไตรสิกขาจึงพอสรุปได้ว่า ไตรสิกขานี้เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติทั่วไป ได้ปรากฏในหลักที่เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ (พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ 3 อย่าง) คือ 1. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทั้งทางกาย ทางวาจา จัดเป็นศีล 2. การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม จัดอยู่ในการปฏิบัติจิตขั้นที่เรียกว่า สมาธิ และ 3. การทำจิตของตนให้ผ่องใส จัดเป็นการฝึกปฏิบัติในขั้นสูงสุด เรียกว่า ปัญญา

การพัฒนาสันติสุขภาวะของผู้สูงวัยโดยพุทธสันติวิธี

ในด้านการดูแลสุขภาพของผู้สูงวัย องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้ให้ความหมายของสุขภาพ (Health) ไว้ โดยไม่ได้หมายถึงความปราศจากโรคเท่านั้น แต่หมายถึงภาวะของความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ และการอยู่ร่วมกับสังคมด้วยดี หรือเรียกว่า การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic health care) อาจแยกภาวะของสุขภาพได้เป็น 3 ส่วน คือ สุขภาพทางกาย คือความสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคและความพิการใดๆ สุขภาพทางจิต (ใจ) คือไม่เป็นโรคประสาท โรคจิต มีความสมหวังต่างๆ และสุขภาพทางสังคม คือช่วยตนเองและสังคมได้ อยู่ร่วมกับสังคมด้วยดี เมื่อประยุกต์กับหลักการทางพระพุทธศาสนาจะพบว่า กายและใจของมนุษย์ทุกคนประสานกัน มีอาจแยกตัวอยู่โดดๆ ได้

นอกจากนี้ กายและใจของผู้สูงวัยยังต้องสัมพันธ์กับพ่อแม่ลูกหลานญาติพี่น้องผู้คนในสังคมด้วย ดังนั้น การส่งเสริมดูแลสุขภาพของผู้สูงวัยนั้นจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยทั้งสามด้านเสมอ ในหลักพระพุทธศาสนา การส่งเสริมดูแลสุขภาพของผู้สูงวัย สามารถย่อได้เป็นหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา โดยสามารถประยุกต์หลักไตรสิกขากับการพัฒนาสันติสุขภาวะของผู้สูงวัย เพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงวัยอย่างยั่งยืน ได้ดังนี้

1. ศีล ผู้สูงวัยสามารถนำศีล 5 หรือ ศีล 8 มาเป็นพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมให้ถูกต้อง ซึ่งหากรักษาศีลให้เป็นปกติแล้ว ย่อมส่งผลถึงสุขภาพกายและใจที่ดี รวมถึงส่งผลดีต่อโรคประจำตัวของตน เป็นต้นว่า ไม่ดื่มสุราของมึนเมา อันจะส่งผลเสียต่อสุขภาพทั้งกระเพาะอาหารอักเสบ ตับอักเสบ ตับอ่อนอักเสบ ไชมัน ไตรกลีเซอไรด์สูง การไม่ประพฤติดินในกาม ไม่มีคู่นอนหลายคน จะช่วยลดความเสี่ยงการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้สูงวัยควรรักษาศีลเป็นอาจิน เพื่อดูแลสุขภาพประพจน์ทางกาย วาจา ก่อเกิด ความสงบร่มเย็นทั้งกายและใจของผู้สูงวัยเอง ส่งผลถึงความสงบสุขของสังคม ทำให้เกิดสุขภาพดีแบบองค์รวม

อีกทั้ง ผู้สูงวัยควรมีอินทรีย์สังวร โดยการฝึกฝนพฤติกรรมสำรวมการใช้อินทรีย์และพิจารณาการรับประทานอาหารอย่างมีสติ ผู้สูงวัยโดยเฉพาะผู้ที่มีโรคประจำตัว ต้องควบคุมการรับประทานอาหารหรือปรับพฤติกรรมบางประการ เช่น โรคความดันโลหิตสูง ควรเลี่ยงการบริโภคเค็ม โรคเบาหวาน ควรเลี่ยงการบริโภคอาหารที่มีส่วนประกอบของแป้งและน้ำตาลสูง โรคอ้วน ควรบริโภคอาหารเพื่อได้รับพลังงานแต่พอดีและลดของทอดของมัน โรคกระดูกสันหลังเสื่อม ต้องสำรวมและมีสติในการเคลื่อนไหวร่างกายหลีกเลี่ยงท่าทางบางอย่าง เช่น การก้มยกของหนัก เป็นต้น ผู้สูงวัยที่มีโรคประจำตัวเหล่านี้ล้วนต้องใช้ศีลร่วมกับการมีสติ ซึ่งพัฒนาได้จากการเจริญสมาธิและปัญญาเข้าใจอย่างถูกต้องต่อสภาวะความเจ็บป่วยหรือความชราของตนเองมาช่วยดูแลสุขภาพของผู้สูงวัย

2. สมาธิ ช่วยให้ผู้สูงวัยใช้สติ ให้ระลึกรู้ ควบคุมจิตของตนเอง ด้วยการทำสมาธิ เพื่อสร้างพลังจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง วางใจ รับการเปลี่ยนแปลงได้ มีจิตเมตตา อารมณ์แจ่มใส ร่าเริงเบิกบานใจ โดยมีแนวทางในการฝึกฝนอบรมด้านสมาธิ ดังนี้

- การเจริญสมาธิตามวิธีธรรมชาติ เป็นวิธีปฏิบัติตามหลักการเกิดสมาธิโดยมีศีลเป็นฐานรองรับ ผู้สูงวัยสามารถปฏิบัติได้ด้วยการมีความประพจน์ที่สุจริต ดึงตาม เมื่อนึกถึงความประพจน์ที่ถูกต้องดึงตามของตน นึกถึงหลักธรรมที่นำมาพิจารณาจะเกิดความปลื้มใจ มีความสุข ส่งผลให้จิตเป็นสมาธิได้

- การเจริญสมาธิตามหลักอิทธิบาท เป็นวิธีปฏิบัติที่ทำให้เกิดสมาธิที่ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ผู้สูงวัยสามารถทำงานหรือกิจกรรมที่ดึงดูดและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ทำได้ทุกที่ทุกเวลา แม้ร่างกายจะอ่อนแอลง แต่จิตใจที่เข้มแข็ง แน่วแน่ จดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำก็จะทำให้ร่างกายแข็งแรงขึ้นพร้อมกับ

การตรวจสอบงานหรือกิจกรรมที่กำลังทำอย่างมีเหตุและผล ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามเหตุและปัจจัย ก็จะทำให้การทำงานหรือกิจกรรมนั้นสำเร็จได้ด้วยสมาธิ

- การเจริญสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวนำ หรือการเจริญสมาธิอย่างสามัญ เป็นวิธีปฏิบัติโดยใช้สติตั้งและกุ่มจิตไว้กับอารมณ์ ผู้สูงวัยจึงสามารถนำวิธีการของสติไปฐานมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้วยการใช้สติควบคุมจิตไว้กับงานหรือกิจกรรมที่กำลังทำอยู่

- การเจริญสมาธิอย่างมีแบบแผน เป็นวิธีปฏิบัติด้วยการกำหนดจิตกับสิ่งชักนำให้เกิดสมาธิเร็วและมั่นคงที่สุด วิธีที่เหมาะสมกับผู้สูงวัย คือ อานาปานสติ เพราะปฏิบัติง่าย ไม่ต้องใช้อุปกรณ์ จึงปฏิบัติได้ทุกเวลาทุกสถานที่ เมื่อเริ่มปฏิบัติก็จะเห็นประโยชน์อย่างต่อเนื่องทันที เพราะกายใจผ่อนคลาย จิตสงบสบายลึกซึ้งขึ้นเป็นลำดับ จึงเป็นกรรมฐานที่นอกจากจะทำให้กุศลธรรมระงับ ส่งเสริมให้กุศลธรรมเกิดขึ้นแล้ว ยังแก้กฏต่อสุขภาพให้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หากมุ่งมั่นเรื่องความแข็งแรงทางร่างกาย ควรสนับสนุนผู้สูงวัยออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอซึ่งมีผลต่อความดันโลหิต ระดับไขมัน และระดับน้ำตาลในเลือดอย่างประจักษ์ชัดแจ้ง ส่วนการฝึกสมาธิหรือเจริญสมาธิขณะพักหรือขณะออกกำลังกายนอกจากแสดงผลด้านความสงบของจิตใจแล้วยังสามารถส่งผลเพิ่มเติมต่อระดับความดันโลหิต บางงานวิจัยแสดงผลระดับน้ำตาลในเลือด และระบบภูมิคุ้มกันทำงานดียิ่งขึ้นอีกด้วย

3. ปัญญา ผู้สูงวัยสามารถฝึกอบรมในระดับโลกปัญญาได้ด้วยการตั้งใจศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง รับฟังคำแนะนำจากกัลยาณมิตร ผู้มีความรู้ ผู้ทรงธรรม เพื่อให้คิดวินิจฉัยพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างเป็นระบบตามหลักโยนิโสมนสิการ โดยเฉพาะสิ่งที่บอกกล่าวต่อกันด้านสุขภาพทางสื่อสังคม ผู้สูงวัยควรฝึกพิจารณาด้วยปัญญาว่าสิ่งใดจริงสิ่งไม่จริง สิ่งใดควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อตามหลักแห่งความเป็นเหตุและผล ควรเข้าใจสภาวะธรรมของสังขารที่เสื่อมไป เช่น กล้ามเนื้อไม่แข็งแรงเหมือนหนุ่มสาว กระเพาะปัสสาวะเล็กลงและหูดหย่อนยานทำให้กลั้นปัสสาวะไม่ค่อยได้ เป็นต้น

ผู้สูงวัย ควรใช้ปัญญาเพื่อรู้จักตนเอง ซึ่งครอบคลุมถึงการรู้จักเหตุและการรู้จักผลที่เชื่อมโยงไปสู่การรู้จักบุคคล รู้จักชุมชน รู้จักประมาณ รู้จักเวลาที่เหมาะสม นำความรู้ความสามารถมาปฏิบัติ ดำเนินการให้สำเร็จผล ป้องกันปัญหาที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วได้ตรงจุด พัฒนาตนให้มีทัศนคติและแนวประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ทำให้ผู้สูงวัยนั้นมีความสุข เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้เป็นอย่างดี มีเพื่อนมากมายเป็นกัลยาณมิตรที่ดี ใช้ปัญญาในการแยกแยะผู้รอบข้างอย่างเข้าใจ ให้คำแนะนำได้เป็นที่รักเคารพและเชื่อมั่น ดำรงคุณความดี ทำตนเป็นตัวอย่างให้กับลูกหลานได้เคารพ ศรัทธาในความอาวุโสทางการงานและความประพฤติปฏิบัติทางศาสนา ใช้ปัญญาคิดพิจารณาปัญหาหรือทุกข์ที่เกิดขึ้น สามารถดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับครอบครัว ชุมชน สังคมได้อย่างมีความสุข มีทุกข์น้อยแม้จะยังไม่สามารถละกิเลสได้อย่างเด็ดขาดก็ตาม เพียงมีสมรรถภาพจิตที่ดี มีสุขภาพจิตที่ดี เมื่อจิตพัฒนาถึงที่สุดก็จะพิจารณาเห็นไตรลักษณ์ รู้เท่าทันธรรมชาติ เห็นชีวิตซึ่งประกอบด้วยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ปราศจากตัวตนที่ไม่มีสิ่งใดฝืนได้ในการดำเนินชีวิต จึงไม่ควรหลงมัวเมาไปกับทรัพย์สิน เงินทอง อันมีอาจหมดไปหรือพลัดพรากจากของที่มีอยู่ หรือบุคคลอันเป็นที่รักต้องรู้จักทำให้สงบ ระงับได้ เห็นสรรพสิ่ง เมื่อมีเกิดก็ต้องมีดับเป็นธรรมดา

กล่าวได้ว่า สติศึกษา การรักษาศีลเป็นแนวทางหรือกรอบในการพัฒนาการดำรงชีวิตให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สภาพความเป็นอยู่ ชุมชน และสังคม จิตศึกษา เป็นกรอบในการฝึกฝนจิต ให้รู้จักยับยั้งชั่งใจ มีความมั่นคงแน่นแฟ้น เข้มแข็งในการทำดี มีจิตอันเป็นกุศล มีสติสัมปชัญญะอยู่กับตัว และ ปัญญาศึกษา เป็นกรอบในการคิดพิจารณาไตร่ตรอง สิ่งใดควรไม่ควร สิ่งใดมีโทษสิ่งใดมีประโยชน์ เรียนรู้เข้าใจ คิดเห็นตามความเป็นจริง มุ่งหมายให้การพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้องได้ผล จนหลุดพ้นจากปัญหาดับทุกข์ได้ให้เป็นอิสระ

สรุป

การสังเคราะห์หลักไตรสิกขามาใช้ในการดูแลผู้สูงอายุ ต้องคำนึงเสมอว่าหลักไตรสิกขาเปรียบเสมือนหลักการหรือกรอบของการพัฒนา และแนวทางการพัฒนานั้นมีความหลากหลายแนวทางตามหลักคำสอนต่างๆ สำหรับประเทศไทยเองในอนาคตอันใกล้ จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ การนำหลักพุทธศาสนา คือหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสันติสุขภาวะของผู้สูงอายุ ส่งผลให้การดำเนินชีวิตเป็นไปได้ อย่างเหมาะสมมีความสุข ตามสภาพแวดล้อมของครอบครัว ซึ่งสามารถสรุปเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อให้ เห็นหลักการและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสันติสุขภาวะของผู้สูงอายุโดยพุทธสันติวิธี อันเป็นการเสริมสร้าง และส่งเสริมให้เห็นหลักความเป็นจริง อันประกอบด้วยหลักไตรลักษณ์ ด้วยการรู้เท่าทันความจริงของชีวิตเป็น กฎแห่งธรรมชาติ ด้วยแนวทางการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ดังได้กล่าวมาแล้ว ข้างต้น เพื่อให้ผู้สูงวัยมีสันติสุขภาวะที่ดียิ่งขึ้น และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชุมชน สังคม ได้อย่างมีความสุข และรู้สึกถึงคุณค่าอันเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่นและสังคมได้

References

- Alexandrova, A. (2005). Subjective Well-Being and Kahneman's Objective Happiness. *Journal of Happiness Study*, 6, 301-324.
- Chanpaiboon, U. (2016). Application of the Three Buddhist Principles of Training (Tisikkha) in Balancing Life for the Aged. *Ramkhamhaeng University Journal Humanities Edition*, 35(1), 41-64.
- Department of Mental Health. (2013). *Guide to "5 Dimensions of Happiness" for the Elderly*. Nonthaburi: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand, Ltd.
- DiMatteo, M. R., Lepper, H. S., & Croghan, T. W. (2000). Depression Is a Risk Factor for Noncompliance with Medical Treatment. *Archives of Internal Medicine*, 160(14), 2101-2107.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Moonmeang, N. (1998). *Health Promotion: Professional Perspectives*. Chonburi: Burapha University.
- Nansupawat, W. (2009). *Elderly Nursing: Challenges with the Aging Population*. (2nd ed.). Khon Kaen: Khon Kaen Printing.
- Pankong, O. (2010). *Elderly Nursing*. Nonthaburi: Academic Welfare Project, Praboramarajchanok Institute.
- Phra Dhammakosacariya (Ngueam Indapañño). (2009). *Handbook for Mankind*. Bangkok: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand, Limited.
- Phra Thepsophon (Prayoon Dhammacitto). (2003). *Direction of Thai Education*. Bangkok: MCU Press.
- Prachuabmoh, W. (2013). *Annual Report Thai Elderly B.E. 2555*. Nonthaburi: SS Plus Media Co., Ltd.
- Royal Institute. (2003). *Dictionary, Royal Institute Edition B.E. 2542*. Bangkok: Nanmeebooks Publications.

- Siriphanich, B. (2007). *Elderly Handbook: Preparatory Edition for Elderly (Prepare before Retirement)*. Bangkok: Moh-Chao-Ban Press.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2012). *Buddhadhamma*. Bangkok: MCU Press.
- Sornchai, P. et al. (2019). A Study on the Elderly Health Strengthening Model Following the Buddhist Principles in Ubon Ratchathani Province. *Journal of MCU Ubon Review*, 4(3), 145-154.
- Srimoragot, P. (2008). *Medical-Surgical Nursing: Clinical Management for Positive Outcomes*. Bangkok: I-Group Press.
- Thamon, P. (2011). *Happiness of the Elderly in the Urban City: A Case Study at Wat Chaitid Community Bangkok Metropolis*. (Master's Thesis). Thammasa University. Bangkok.
- Thankeow, B. (1996). *Ethics*. Bangkok: Odeonstore.
- Thankeow, B., & Thankeow, U. (2003). *Dhamma*. Bangkok: Odeonstore.
- Thongpratheap, Th. (2009). *One Dimension of Spirituality in Nursing*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Trangkasombat, U. (2010). *Everest: Takes your Child to Find Self-Esteem*. Bangkok: Sunta Press Co., Ltd.
- United Nation. (2020a). *Ageing*. Retrieved June 12, 2023, from <https://www.un.org/en/global-issues-ageing>
- United Nation. (2020b). *World Population Ageing 2020 Highlights: Living Arrangements of Older Persons*. New York: Office of the Director, Population Division.
- Wanitchakham, A. (2021). The Preparation for Entering the Aging Society: A Case Study of Wat Sai Sub-District, Mueang Nakhon Sawan District, Nakhon Sawan Province. *Journal of Modern Learning Development*, 6(2), 59-74.
- Watcharakup, Y., & Chitsuchon, S. (2020). *Impact of COVID-19 towards the Elderly*. Retrieved June 8, 2023, from <https://tdri.or.th/2020/09/the-impact-of-covid-19-on-older-persons>

การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี*

Dispute Mediation and Resolution by Buddhist Peaceful Means

สุทธิธรรม รัตนแสนยานุภาพ

Suttitham Rattanasanyanuphap

สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

Judicial Training Institute, Thailand.

Corresponding Author's Email: suttitham_r@hotmail.com

บทคัดย่อ

การบูรณาการการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทโดยพุทธสันติวิธี เพื่อการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและการบังคับคดีนั้น หลักสาราณียธรรมมีสอดคล้องกับหลักการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ซึ่งสามารถนำมาเป็นกรอบหลักการพัฒนา หรือนำออกไปช่วยเสริมกระบวนการในการนำออกไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประนีประนอมข้อพิพาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ต้องสร้างบรรยากาศในการเจรจา รู้จักการวางตนที่ดี เพื่อจะรับรู้และรับฟังคู่พิพาท อีกทั้งเสนอแนะเพื่อหาทางออก ปรับความเห็นในความเข้าใจผิด ไม่ว่าจะเป็นด้วยการรับหรือส่งข้อมูล ช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน สามารถกลับคืนความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และเพื่อช่วยหาทางออกที่ดีที่สุดให้เกิดแก่คู่พิพาท หลักสาราณียธรรม เป็นชุดแนวคิดแห่งพุทธสันติวิธีที่ใช้เพื่อการแก้ไขความขัดแย้ง เป็นช่องทางที่ช่วยเสริมสร้างเกื้อกูลคนในสังคมให้เกิดความรักและสามัคคีกัน สามารถขจัดความขัดแย้งและแก้ปัญหาคความขัดแย้งได้ การดำรงตนเป็นผู้มีเหตุผล การยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมปรับตัวให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นบ่อเกิดแห่งความสุข และเป็นความเจริญแก่สังคม หลักธรรมดังกล่าวจึงเป็นแนวทางที่ดี ที่จะหยุดยั้งปัญหาคความขัดแย้งที่มีอยู่เดิมและปัญหาคความขัดแย้งอื่นๆ ที่กำลังเกิดขึ้นตามมาภายหลังได้

คำสำคัญ: การไกล่เกลี่ย; การประนอมข้อพิพาท; สาราณียธรรม; พุทธสันติวิธี

Abstract

An integration of dispute mediation and resolution by Buddhist peaceful means aims to defend rights while also helping the public with legal aspects and law enforcement. *Sārāṇīyadhamma* (six states of conciliation) is aligned with dispute mediation and resolution, which can be used as a development framework or to foster the potential development of dispute mediators. In particular, in dispute mediation, one should create an atmosphere suitable for negotiation, acknowledge and listen to the other side of the conflicting party, propose solutions, exchange opinions on misunderstandings whether from sending or receiving information, help both sides of the conflicting party and all sides to come to a mutual agreement and restore good relations. *Sārāṇīyadhamma* is the Buddhist peaceful means of

*Received September 5, 2023; Revised June 16, 2024; Accepted June 18, 2024

conflict resolution, designed to help people in society build affection and unity, and resolve conflicts and problems. It also cultivates the ability to maintain reason, accept diversity in cultures, views, and beliefs, and be prepared to live together peacefully. This is the source for happiness and prosperity in society. As a result, it serves as a constructive guideline for avoiding potential problems or disputes.

Keywords: Mediation; Dispute Mediation; *Sārāṇīyadhamma*; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

สังคมเป็นการรวมตัวของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในขณะเดียวกันมนุษย์ในสังคมก็อาศัยบรรทัดฐานหรือกฎหมาย ระเบียบ ประเพณี และสมมติสถานภาพพร้อมทั้งบทบาทที่เหมาะสมให้แก่บุคคลต่างๆ ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี มีอภิสิทธิ์และมีเกียรติ แต่ทว่าสังคมในโลกปัจจุบันเป็นสังคมยุคโลกาภิวัตน์เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความไร้ระเบียบ (Chaos) (Adiwattanasit, 2001) หากมนุษย์เกิดความขัดแย้งหรือมีขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว มักจะถือตามต้องการและความคิดของตนในการจัดการข้อขัดแย้งเพื่อเป้าหมายนั้น (Liengboonlertchai, 2004) ส่วนเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งนั้นจะมีทั้งเหตุปัจจัยภายใน และเหตุปัจจัยภายนอกสำหรับเหตุปัจจัยภายนอกจะมุ่งเน้นไปที่สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม อำนาจ และพฤติกรรมต่างๆ ที่มนุษย์ได้แสดงออกมา

อย่างไรก็ตาม ในทางพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะให้ความสำคัญต่อเหตุปัจจัยภายในเป็นสำคัญ แต่ก็ยังมองถึงความสำคัญของเหตุปัจจัยภายนอกด้วย ดังพุทธพจน์ที่วิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่ว่าด้วยการวิวาทว่า “ถ้าเธอทั้งหลาย พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายในหรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปภายในหรือภายนอกนั้นแล ถ้าเธอทั้งหลายไม่พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายใน หรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อให้มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นไม่ยืดยื้อต่อไป การละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมมิได้ และมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมไม่ยืดยื้อต่อไป”(Thai Tripitakas: 14/44/43, 6/216/332-335)

ปัญหาของข้อพิพาทหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น มิใช่ว่าจะจัดการความขัดแย้งให้หมดสิ้นไปเลยทีเดียว เพราะเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ เบอร์นาร์ด เมเยอร์ ได้กล่าวในประเด็นนี้อีกว่า “ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เป็นสิ่งจำเป็น และเป็นเรื่องปกติ ปัญหาไม่ใช่เรื่องของการมีความขัดแย้ง แต่เป็นเรื่องของวิธีการที่จะเราจะต้องจัดการ ทว่าเราเองกลับไม่เต็มใจที่จะยอมรับว่า เราอยู่ในท่ามกลางความขัดแย้ง” ในเมื่อความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ดำรงอยู่ทั่วไปในสังคมของมนุษย์ยากที่เราทุกคนจะหลีกเลี่ยงได้ความขัดแย้งจึงถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมดาและฝังรากลึกอยู่ในสังคม (Landau, Landau, and Landau, 2006) ดังนั้น สิ่งที่จะต้องทำก็คือเราจะจัดการความขัดแย้งในแต่ละเรื่องด้วยวิธีอะไร

การประนอมข้อพิพาท จึงเป็นทางเลือกหนึ่งของการยุติความขัดแย้ง หรือระงับข้อพิพาทที่ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ต้องการระงับข้อพิพาทที่มีอยู่หรือที่จะมีขึ้นให้เสร็จสิ้นไป โดยคู่พิพาทต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน ซึ่งวิธีการประนอมข้อพิพาทในประเทศไทยแยกพิจารณาได้ 2 วิธี ดังนี้ 1) วิธีการระงับข้อพิพาทโดยเจ้าหน้าที่/เจ้าพนักงานของรัฐ ได้แก่ ฝ่ายปกครอง คณะกรรมการหมู่บ้าน ตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล กรมคุมประพฤติ และ 2) วิธีการระงับข้อพิพาทโดยประชาชน ซึ่งเป็นวิธีการแบบดั้งเดิมที่ประชาชนมีส่วนร่วมแก้ปัญหาข้อพิพาทกันเอง (Office of the Attorney General, 2016) ทั้งนี้ หากวิธีระงับข้อพิพาทดังกล่าวข้างต้นไม่ประสบผลสำเร็จ จะอาศัยกระบวนการยุติธรรมเข้าช่วยเหลือโดยการ

ฟ้องศาลต่อไปคณะรัฐมนตรี จึงมีมติเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 เรื่อง แนวทางการลดปริมาณคดีชั้นศาล โดยกำหนดให้สำนักงานอัยการสูงสุดดำเนินการหารูปแบบแนวทางที่เหมาะสม เช่น การชะลอการฟ้องมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน และเป็นการตอบสนองความต้องการของรัฐในการลดปริมาณคดีชั้นศาล เพื่อแก้ปัญหากระบวนการยุติธรรม และทำให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมง่ายขึ้น (Office of the Attorney General, 2016) ดังนั้น สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบ และให้ความสำคัญของการดำเนินการประนีประนอมข้อพิพาทเพื่อลดความขัดแย้งของคนในสังคม และเพื่อเป็นการลดปริมาณคดีในชั้นศาล ซึ่งได้กำหนดให้เป็นหนึ่งในภารกิจของหน่วยงานในการดำเนินการประนีประนอมข้อพิพาทให้แก่ประชาชนโดยทั่วไป โดยเป็นการให้ความช่วยเหลือที่ไม่คำนึงถึงฐานะรายได้ของผู้ขอความช่วยเหลือยุติข้อพิพาท อันจะมีผลทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมตามระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ.2533 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2547) ซึ่งลักษณะของข้อพิพาทที่ประนีประนอมได้ต้องเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับความแพ่ง หรืออาญา ซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้ โดยอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.) ภาค 1 – 9 (Office of the Attorney General, 2016) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การประเมินผลโครงการนาร่องเพื่อเสริมสร้างกระบวนการปฏิบัติงานและเพิ่มศักยภาพอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.)” พบว่า ปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยในศาลจังหวัดและศาลแขวงในทุกจังหวัดที่ศึกษาส่วนใหญ่มีประสิทธิผลในระดับมาก ส่วนปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.) ส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จซึ่งจัดว่ามีประสิทธิผลในระดับมากเช่นกัน การพิจารณาประสิทธิภาพในด้านความคุ้มค่าของงบประมาณในการดำเนินการนั้น พบว่าปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลช่วง ปี พ.ศ. 2548 - 2549 มีอัตราปริมาณคดีลดลง ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.) มีความสามารถการปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทุกจังหวัด อันแสดงให้เห็นถึงทักษะ ความรู้ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงาน และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาระบบในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของ อ.ก.ช. เพิ่มขึ้นหลังจากเข้ารับการฝึกอบรมและปฏิบัติงาน ทำให้ประชาชนที่ได้รับบริการจากการดำเนินงานไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทมีความเห็นด้วยมากที่สุดว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททำให้ประหยัดเวลาและมากที่สุดในเรื่องของความรู้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน (Dispute Resolution Office, Office of the Judiciary, 2007)

การประยุกต์หลักการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นอีกแนวทางปฏิบัติหนึ่ง ที่จะช่วยสร้างหลักการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทของพนักงานอัยการเพื่อการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและการบังคับคดี เพื่อก่อให้เกิดความสุขสมานฉันท์แบบบูรณาการสร้างความสุขให้กับสังคม โดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้แพ้หรือผู้ชนะ ซึ่งถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกหนึ่งที่สำคัญในสังคมปัจจุบัน

การไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท

การที่กฎหมายเป็นเอกเทศของตัวเองมีลักษณะเฉพาะของกฎ หมาย แต่กฎหมายมิใช่สิ่งที่ดำรงอยู่อย่างลำพัง โดยตัวเองหากแต่กฎหมายยังมีความสัมพันธ์กับศาสตร์อื่นด้วย เช่นเกี่ยวกับศีลธรรม จารีต ประเพณี กฎหมายถือเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ในสังคม ซึ่งมีการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ เช่น ในสังคมสมัยก่อนหากมีการฝ่าฝืน ประเพณีสำคัญก็จะก่อให้เกิดความรู้สึกที่รุนแรงต่อคนในสังคมว่าการกระทำนั้นเป็นความชั่ว ซึ่งอาจก่อให้เกิดเสนียดจัญไรแก่สังคมได้ จึงมีการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน

กฎเกณฑ์ของสังคม เช่น การขับไล่หรือการบังคับตามประเพณี ต่อมาเมื่อสังคมเจริญขึ้นเป็นกฎหมายที่รัฐใช้บังคับ เริ่มมีลักษณะที่เป็นแบบชัดเจน มีสภาพบังคับที่ชัดเจนแน่นอนแตกต่างจากศีลธรรมหรือศาสนา ซึ่งผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายได้รับความยุติธรรมมากขึ้น ซึ่งไม่ว่าจะเป็นศีลธรรม จารีต ประเพณี หรือกฎหมาย ต่างก็มีขึ้นเพื่อความเป็นธรรมหรือก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคมทั้งสิ้น ความยุติธรรมเป็นเสมือนบางสิ่งบางอย่าง ที่สามารถรู้สึกหรือรับรู้ได้โดยสัญชาตญาณ แต่เป็นสิ่งที่ยากแก่การอธิบาย (Worakitsophonphaisal, 2009) อาจกล่าวได้ว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดของการเจรจา (Kho, Bonpin, Narvadez, and Fuentes, 2002) (Negotiation) ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่ประกอบด้วยคนสองคนหรือมากกว่านั้น สมควรใจพุดคุยปรึกษาถึงความแตกต่างในเรื่องความคิดเห็น และพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน คนส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเจรจา ไม่ว่าจะเป็นแบบทางการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการทำงาน เช่น การเจรจาเพื่อสมัครงาน เจรจาทูรจิกกับคู่ค้า หรือเจรจาในที่ประชุม ล้วนแต่เป็นการเจรจาในรูปแบบทางการ การเจรจาอีกประเภทคือแบบปกป้องหลักการหรือแบบไม่เป็นทางการ เช่น เจรจากับเพื่อน ครอบครัว หรือคนรู้จัก เป็นต้น

ความสำคัญของการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึงกระบวนการระงับข้อพิพาทที่มีบุคคลที่สามเข้ามาช่วยเหลือคู่พิพาทในกระบวนการเจรจาต่อรองมีลักษณะสำคัญคือ การดำเนินการจะต้องเริ่มต้นและดำเนินไปบนพื้นฐานความสมัครใจของคู่พิพาท รักษาความลับ และไม่มุ่งหาข้อสรุปถูกผิดแต่ส่งเสริมให้คู่พิพาทแสวงหาทางออกร่วมกัน กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือก (alternative dispute resolution) ซึ่งหมายถึง วิธีการระงับข้อพิพาทที่นอกเหนือไปจากการฟ้องร้องต่อศาล (litigation) ประกอบด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่

1. การเจรจาต่อรอง (negotiation) หมายถึง การที่คู่พิพาทสมัครใจเจรจาต่อรองเพื่อหาข้อตกลงกันเองโดยไม่มีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง
2. การไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท (mediation หรือ conciliation) หมายถึงการที่คู่พิพาทสมัครใจให้มีบุคคลที่สามซึ่งเรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” หรือ “ผู้ประนอมข้อพิพาท” เข้ามาช่วยให้เกิดการประนีประนอมยอมความกัน แต่ไม่มีอำนาจบังคับให้คู่พิพาทตกลงกัน หรือกำหนดผลลัพธ์ของกระบวนการ ทั้งนี้ในทางทฤษฎีอาจมีการแยกรูปแบบการไกล่เกลี่ย (Mediation) กับการประนอมข้อพิพาท (Conciliation) ออกจากกันโดยแบ่งตามบทบาทของคนกลางกล่าวคือ “ผู้ไกล่เกลี่ย” ในกระบวนการไกล่เกลี่ยมีหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารเท่านั้น ในขณะที่ “ผู้ประนอมข้อพิพาท” มีอำนาจในการจัดทำข้อเสนอทางออกให้คู่พิพาทพิจารณาด้วย อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยไม่มีการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของคนกลางอย่างชัดเจน และมีการใช้คำว่า การไกล่เกลี่ยกับการประนอมข้อพิพาทสลับกันมาโดยสื่อถึงความหมายเดียวกัน (Dharmasakti, 2007)

3. การอนุญาโตตุลาการ (arbitration) หมายถึง การที่คู่พิพาทสมัครใจให้อนุญาโตตุลาการซึ่งหมายถึงบุคคลหรือคณะบุคคลที่เป็นกลาง ที่มาจากการเลือกร่วมกันระหว่างคู่พิพาท หรือได้รับการแต่งตั้งตามวิธีการที่คู่พิพาทตกลงกันหรือตามที่กฎหมายกำหนด มาทำหน้าที่พิจารณาชี้ขาดข้อพิพาท โดยผลคำชี้ขาดดังกล่าวจะผูกพันคู่พิพาท หากมีการละเมิดคำชี้ขาดขึ้นภายหลัง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถฟ้องร้องต่อศาลหรือองค์การของรัฐได้ ในแง่ความสำคัญ กล่าวได้ว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นช่องทางที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัญหา เนื่องจากในปัจจุบันข้อพิพาทมีจำนวนเพิ่มขึ้น และทวีความซับซ้อนในแง่เนื้อหาเกินกว่ากระบวนการทางศาลจะสามารถรับภาระได้เพียงลำพัง นอกจากนั้น ตัวกระบวนการเองยังมีจุดเด่นในเรื่องการช่วยรักษาความสัมพันธ์หรือผลประโยชน์ร่วม ระหว่างคู่พิพาทได้ดีกว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล

เพราะมุ่งหาทางออกสำหรับอนาคตมากกว่ามุ่งหาข้อสรุปเรื่องในอดีต เพื่อทำการแก้แค้น ชดเชย ซึ่งหลายครั้งไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นไปแล้ว

กล่าวโดยสรุป กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางเลือกที่ดีจะสร้างประโยชน์ต่อประชาชนและระบบยุติธรรม (Bodhirangsiyakon, 2009) คือ

1. เป็นทางเลือกที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีต้นทุนเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่ำกว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินในชั้นศาล ส่งผลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ในราคาที่ถูกลง
2. ส่งเสริมการบรรลุเป้าประสงค์ร่วมกันระหว่างคู่พิพาท (win - win situation) เนื่องจากลักษณะของกระบวนการที่สนับสนุนให้คู่พิพาทหันหน้าเข้าหากัน มีแนวทางการดำเนินการที่เอื้อให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และเปิดให้สามารถร่วมกันหาทางออกแตกต่างจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินในชั้นศาลที่เป็นวิธีการแบบปฏิปักษ์ (adversary system) ให้คู่ความแข่งขันเพื่อหาผลแพ้ - ชนะ (win - lose situation)
3. ช่วยแบ่งเบาภาระคดีจากศาล ส่งผลให้ศาลสามารถทำงานที่เหลืออยู่ได้รวดเร็วและมีคุณภาพมากขึ้น

หลักสาราณียธรรมกับการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

เมื่อนมนุษย์มีความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันในฐานะของสัตว์สังคม ย่อมเป็นเหตุให้เกิดการกระทบกระทั่งกันบ้าง และอาจทำให้มีมาซึ่งคิดที่ไม่ตรงกันบ้าง มีความขัดแย้งกันบ้างเป็นปกติ พระพุทธศาสนาได้มีหลักแนวทางการสร้างความสัมพันธ์สร้างความสมานฉันท์สร้างปรองดองหรือความสามัคคีนั้นคือ หลักสาราณียธรรม (Thai Tripitakas: 12/492/531; 14/54/59) เป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ระลึกถึงกัน, ทำให้เกิดความสามัคคี ให้เกียรติและความเคารพซึ่งกันและกัน (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2003) ทั้งยังเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นหลักธรรมสำหรับการเสียสละ เป็นธรรมเป็นที่ตั้งเพื่อทำความเคารพกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน (Thai Tripitakas: 11/317/257) ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสว่า “ธรรมเป็นเหตุที่ให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรมว่านี้คือหลักสาราณียธรรม”(Thai Tripitakas: 12/492/531)

หลักสาราณียธรรม มีความหมายตามที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมเป็นเหตุที่ให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรมว่านี้คือหลักสาราณียธรรม”

ความหมายของหลักสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจใจจึงมีความสำคัญยิ่งดังนี้ “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สิ่งทั้งหลายสำเร็จมาแต่ใจ เพราะฉะนั้น หากว่าบุคคลใดมีใจผ่องใส จะพูดอะไรก็ตาม จะทำอะไรก็ตาม เพราะเหตุที่มีใจผ่องใส นั้นความสุขย่อมจะติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตัว” (Thai Tripitakas: 25/2/24) หลักสาราณียธรรมจึงหมายถึงสภาวะการแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน, ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน, การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน, การแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน, การมีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่

หมู่คณะ, การเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในการสำคัญ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), (2008)

องค์ประกอบและวิธีการของการปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม

สาราณียธรรม คือ หลักธรรมสำหรับพัฒนาตนเองให้มีความเสียสละ เมตตา กรุณา กตัญญู กตเวที และ สามัคคี ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นหน้าที่หรือข้อปฏิบัติที่ประชาชนควรปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคม มีวิธีการหรือขั้นตอนที่ประมวลเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. เมตตากายกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาทางกายแก่เพื่อนในสังคมเดียวกัน ทั้งต่อหน้า และลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง กล่าวคือ

- 1) การปฏิบัติทางกายด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูล
- 2) แสดงอาการกิริยาสุภาพต่อกัน เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลังโดย

สรูปก็คือ การไม่ระราน หรือทำให้คนอื่นเดือดร้อนด้วยการกระทำของเรา อยู่ในหลักของศีล 5 ที่เกี่ยวข้องด้านกายกรรมโดยตรงมีศีลข้อที่ 1 ข้อที่ 2 และข้อที่ 3 ตามลำดับโดยไม่เลือกปฏิบัติเฉพาะบุคคลใด บุคคลหนึ่งเป็นสำคัญ

2. เมตตาวจีกรรม คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจา ต่อเพื่อนร่วมสังคม ประเทศชาติเดียวกัน เช่น การช่วยบอกสิ่งที่ เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือนในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดีกล่าววาจาสุภาพ เป็นประโยชน์ อ่อนหวานทั้งต่อหน้าและลับหลัง กล่าวคือ

- 1) กล่าววาจาที่สุภาพต่อกันไม่กล่าวร้ายหรือพูดคำหยาบ
- 2) แนะนำ หรือ บอกสิ่งที่ เป็นประโยชน์ สั่งสอน ตักเตือนด้วยความหวังดี
- 3) พูดถึงกันด้วยความเคารพ ให้เกียรติ

โดยสรูปก็คือ การกล่าววาจาที่สุภาพต่อกันไม่กล่าวร้ายหรือพูดคำหยาบ บอกสิ่งที่ เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนกันด้วยความหวังดี พูดถึงกันด้วยความเคารพ รวมถึงมีการสำรวจทางวาจาให้เรียบร้อย ดังาม สามารถเรียกอีกอย่างว่า จิสฺสุจิริต อันสามารถขยายประกอบให้ชัดเจนขึ้นด้วย 4 ประการ คือ สัจจวาจา (พูดจริง) อปิสุณวาจา (พูดไม่ส่อเสียด) สันทวาจา (พูดอ่อนหวาน) และ มันทภาสา (พูดด้วยปัญญา) วจิสุจิริต เป็นการกระทำทางวาจา อันเป็นการประพฤติดีทางวาจาด้วยการพูดที่ไพเราะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ พูดแล้วสบายกายสบายใจ ทั้งผู้พูดและผู้ฟังดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระวังคีสะ ในตอนหนึ่งว่า “บุคคลพึงกล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รักที่ชนทั้งหลายชื่นชอบ ไม่พึงพูดหยาบคายต่อชนเหล่าอื่นพึงพูดแต่วาจาอันเป็นที่รัก” (Thai Tripitakas: 15/213/310)

3. เมตตามโนกรรม คือ การตั้งจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคม ร่วมหมู่คณะเดียวกัน มีจิตปรารถนาดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดีไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน กล่าวคือ

- 1) จิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์
- 2) มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

โดยสรูปก็คือ การปลูกสำนึกให้แกจิตใจ ตั้งอยู่บนความเพียรพยายามในฝึกคิด ฝึกละชั่วทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใสด้วยเมื่อยายถึงความเมตตาทางด้านจิตใจ 3 ประการ คือการเว้นจากมโนทุจริต 3 กล่าวหรือเว้นความชั่วที่เกิดทางใจทั้ง 3 กล่าวคือ 1) โลภอยากได้ของเขา 2) พยาบาทปองร้ายเขา 3) เห็นผิดจากคลองธรรม (Thai Tripitakas: 15/213/310; 11/394/359-360)

4. สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน แม้ว่าจะเป็นสิ่งของเล็กน้อยแต่เป็นสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม ก็ไม่ควรหวงไว้แต่ผู้เดียว นำมาให้ได้มีส่วนร่วมบริโภคใช้สอยร่วมกัน กล่าวคือ

- 1) แบ่งปันกันกินแบ่งกันใช้ให้คนอื่น
- 2) การเสียสละให้ตกเป็นของกองกลางเพื่อการใช้สอยบริโภคร่วมกัน

โดยสรุปก็คือ การแบ่งปันกันกินแบ่งกันใช้ ให้ทุกครัวเรือนในชุมชนได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน รับของกินของใช้ไม่ควรมากเกินไป ให้เพียงพอต่อความต้องการของชีวิตและการใช้สอยเท่าที่จำเป็น ส่วนทรัพย์สินส่วนเกินอื่นที่ได้มาในภายหลังไม่ว่าจะเป็นลหุภัณฑ์หรือครุภัณฑ์ ก็ต้องสละเข้าไปเป็นของกองกลางเพื่อให้มีโอกาสได้ใช้สอยร่วมกัน ดังคำกล่าวในธรรมะจากพระไตรปิฎกว่า “ทพมานะ ปิโย โหติ ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก” (Thai Tripitakas: 22/37/44) ผู้ให้ย่อมไม่ว่าจะให้ในลักษณะไหนก็ตาม แต่การให้ที่ประกอบไปด้วยกุศล ที่ดำเนินไปในทางแห่งความดี ผู้รับย่อมได้ทั้งความสุขความสดชื่น และผู้ให้ก็ย่อมอานิบุญมือของผู้ให้จะอยู่เหนือมือผู้รับเสมอ แต่การให้ที่สมบูรณ์นั้นต้องประกอบด้วยปัญญาจึงจะได้อานิสงส์ในบุญที่ทำ

5. ศีลสามัญญตา คือ จะต้องมศีล มีความประพฤติเสมอเหมือนกับบุคคลที่ร่วมในสังคมหมู่เดียวกัน ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ เคารพกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม กล่าวคือ

- 1) การประพฤติที่สุจริตดีงาม
- 2) รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม
- 3) ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสีย

โดยสรุปก็คือ ศีลสามัญญตา คือ ความสม่ำเสมอโดยศีล คือการประพฤติที่สุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่ชุมชนในหมู่บ้านหรือตำบลของตน มีความประพฤติสุจริต ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล เข้าไปหาบริษัทใดๆ คือ ชัตติยบริษัท พราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัทหรือสมณบริษัท เป็นผู้กล่าวกล้า ไม่เก้อเขินเข้าไปหา คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลงทำกาละ คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมเข้าถึง สุคติโลกสวรรค์ (Thai Tripitakas: 11/291/228) ระหว่างลูกหลาน สามภริยาอยู่ด้วยกันก็เป็น ผาสุก พุดอะไร มีผู้เคารพเชื่อถือ

6. ทิฐุสามัญญตา คือ จะต้องมีความเห็นที่ดีงามเสมอเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกันมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหา มิใช่เป็นความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม กล่าวคือ

- 1) เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน
- 2) เห็นชอบร่วมกัน
- 3) ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ
- 4) ไม่สร้างข้อขัดแย้งโดยไม่มีเหตุผล (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2008)

โดยสรุปก็คือ การยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ และอุดมคติที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ มีความเห็นเสมอกันมีการยอมรับในหลักการเดียวกัน ยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น การดึงกลุ่มคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (Phramaha Hunsā Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2004) การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ปรึกษาหารือหรือการเปิดโอกาสให้ฝ่ายได้ร่วมกันตรวจสอบ และเสนอความคิดเห็นเพื่อให้นโยบาย หรือโครงการมีความสมบูรณ์และสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ฝ่ายร่วมกันคิด รับผิดชอบ และตรวจสอบ (Phramaha Hunsā Dhammahaso (Nithibunyakorn), (2011)

การประยุกต์หลักสราณียธรรมกับการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

หลักสราณียธรรมเป็นหลักธรรมที่ดีของสังคม เพราะเป็นหลักที่ส่งเสริมการแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคม ถ้าสังคมปฏิบัติได้ตามหลักการดังกล่าวนี้ เชื่อแน่ว่าสังคมสันติสุขย่อมเป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นได้จริง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เมตตาทายกรรม

เมตตาทายกรรม คือ การมีพฤติกรรมทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เป็นการกระทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการร่วมชุมชนด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมตตาทายกรรม เป็นการเข้าไปตั้งกายกรรมอันประกอบด้วยในความหมายของชุมชนนั้น

ความเมตตา คือ การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน ไม่ก่อสงคราม แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกของมวลมนุษยการแสดงความมีน้ำใจ เช่น การช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ขวนขวายในกิจการงานต่างๆ ที่สมควร เป็นการสร้างความประทับใจทางกิริยาอาการ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน เป็นหลักธรรมที่ต้องนำไปใช้ทั้งสองฝ่ายจึงจะได้ผลดี ไม่ทำร้ายกัน ให้ได้รับความทุกขเวทนา ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา มีความเสียสละต่อผู้อื่น ช่วยเหลือขวนขวาย การงานในสิ่งที่จะทำได้ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นทุกอย่าง รู้จักปกป้องและช่วยเหลือบุคคลอื่นเมื่อประสบภัย

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น จากท่าทีที่ไม่เป็นมิตร หลายฝ่ายได้พยายามหาทางออกและช่องทางการช่วยเหลือ วิธีการดังกล่าวได้มีความสอดคล้องกับหลักเมตตาทายกรรม ด้วยเล็งเห็นว่า หลักเมตตาทายกรรม เป็นหลักธรรมที่สร้างประพฤติที่เหมาะสมที่ควร ทำให้เกิดความรักความสามัคคี ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนของการนำหลักเมตตาทายกรรมมาใช้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

1. การรู้จักข่มใจ มีท่าทีอดทนต่อสิ่งที่เข้ากระทบ คือ การเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ในฐานะประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรจะต้องแสดงไมตรีและความหวังดีต่อกันด้วยการสร้างสัมพันธ์ที่ดีมีการประสานร่วมมือกันที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน

2. การไม่ลงมือลงไม้หรือไม่ประทุษร้ายกัน

3. การมีความจริงใจต่อประชาชน

4. การปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกัน ใช้หลักการการยอมรับในความหลากหลายและการฟังพาดำกันและกัน

5. การกระทำการใดเพิ่มเติม ควรมีการแจ้งส่วนที่เกี่ยวข้องก่อน

6. การเพิ่มเมตตาทางกายกรรมเข้าไปในการปฏิบัติงาน

7. การเข้าถึงและเข้าใจประชาชน เช่น การดูแลรักษาพยาบาลประชาชนในชุมชนที่มีความต้องการระดับขั้นพื้นฐาน

แนวทางการกระทำที่ดีต่อกันของชุมชน ตามหลักเมตตาทายกรรม คือ ทางภาครัฐหรือผู้บริหารให้ความสำคัญกับหลักเมตตาทายกรรม โดยมีการแสดงกิริยาอาการสุภาพในการปฏิบัติงานต่อประชาชนและผู้ร่วมงาน มีน้ำใจช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อประชาชนและเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจในการรับฟัง ตลอดจนมีความเอาใจใส่ มองปัญหาเป็นเรื่องปกติ และมีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์ มีการแสดงออกต่อบุคคลอื่น ตลอดจนผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อประชาชนในชุมชน แม้กระทั่งเพื่อนร่วมงาน เมื่อเมตตาแล้วก็จะปฏิบัติออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ ที่ผ่านใจที่งดงาม

เกิดขึ้นดีเมื่อมีประชาชนมาให้ความช่วยเหลือ แม้คนในหน่วยงานหรือผู้ร่วมงานได้รับความรุ่งเรือง หรือประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ผิดคนให้มีอหิชาศัยอ่อนน้อมไม่แสดงอาการรังเกียจหรือดูหมิ่นเหยียดหยามต่อประชาชนให้ชุมชน หรือคนอื่นผู้ที่มีความคิดเห็นที่ต่างกับเรา

2. เมตตาวจีกรรม

เมตตาวจีกรรม หมายถึง การใช้วาจาคำพูดที่เป็นสัมมาทฐิ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่ศรัทธา และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นการมีพฤติกรรมทางวาจาที่ประกอบด้วยเมตตา เป็นการพูดด้วยเมตตา กล่าวแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี และแสดงความเคารพนับถือกัน

การตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา เป็นหลักการด้านการพูดที่มีการเจรจาให้เข้าใจกันไม่กล่าวร้าย เสียดสีกัน จะพูดอะไรก็ประกอบด้วยเมตตาต่อกัน พูดแต่คำสัตย์คำจริง การใช้เมตตาวจีกรรม ก็คือภาวะแห่งความอดทน หรือกิริยาที่อดทน อดกลั้น ความไม่ดูร้าย ความไม่เกรี้ยวกราด ความเข้มแข็งแห่งจิต

จากสภาพปัญหา การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนในด้านวาจา การพูดคุยกันมีน้อย ประชาชนเป็นผู้รับข้อมูลมากกว่าและภาครัฐ ส่วนใหญ่ต้องการให้ภาคประชาชนทำตามนโยบาย ดังนั้น ภาคประชาชนจึงเป็นฝ่ายรับฟัง และปฏิบัติตามเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาความขัดแย้งด้านการใช้วาจา จึงเป็นปัญหาสำคัญที่สืบเนื่องมายาวนาน และควรยกมาพิจารณา เพราะทำให้เกิดความบกพร่องในการรับข้อมูล ด้านการสื่อสารตามมา มีรายละเอียดดังนี้

1. การพูดของเจ้าหน้าที่และประชาชนต่างพูดกัน ด้วยความไม่มีความอดทน อดกลั้นต่อกัน และการยับยั้งใจ
2. เจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนพูดด้วยอารมณ์และลุแก่อำนาจ
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน มีลักษณะการพูดที่ขัดกันและไม่แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์
4. เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน ไม่ได้มีการพูดคุยในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อย ทำให้เกิดการรับรู้ข้อมูลและปัญหาไม่ครบถ้วน
5. บรรยาการไม่เอื้อต่อการพูดคุย เพราะการพูดคุยไม่ตรงประเด็น และไม่เป็นประโยชน์ต่อภาคประชาชนที่อยู่ในสภาพของความเดือดร้อน
6. การพูดคุยมีลักษณะของการขู่มขู่บังคับต่อภาคประชาชน

ปัญหาการพูดคุยหรือการสื่อสาร ด้านข้อมูลระหว่างรัฐกับชุมชนยังมีน้อย ซึ่งหลายฝ่ายเห็นด้วย ควรหันมาใช้หลักการหรือแนวทางเมตตาวจีกรรมให้มากยิ่งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยแต่ละฝ่ายต่างได้เสนอแนวทางและขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

1. ควรมีการเน้นการฟังมากขึ้น คือต้องตั้งใจฟัง และรู้จักฟังข้อเรียกร้องฟังโดยตั้งใจให้เป็นกุศล เพราะอยู่ในฐานะผู้รับ จึงต้องปรารถนาที่จะเข้าใจเรื่องราวทั้งหมด ที่ก่อให้เกิดความทุกข์อดทนฟังถ้อยคำที่พูดออกมา เพื่อค้นหาสิ่งที่ยังไม่ได้พูด ฟังเพื่อให้ได้ข้อมูลดีที่สุด
2. ต้องเปิดพื้นที่ในการพูด และการรับฟังเรื่องที่เกี่ยวกับข้อเรียกร้องที่ต้องการให้มีความรู้สึกที่เป็นมิตร ปรารถนาประโยชน์สุขแก่กันโดยไม่มีการแบ่งแยก
3. การเปิดพื้นที่การพูดด้วยข้อมูลที่เป็นจริงต่อกัน มีประโยชน์และไม่ถูกครอบงำด้วยความกลัว ความเหมาะสมด้านเวลาและสถานการณ์ในเข้าไปพูดชี้แจง ด้วยวิธีการที่นุ่มนวลอ่อนโยน
4. ด้วยการพูดด้วยวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ชวนฟัง ไม่พูดในสิ่งที่ฟังแล้ว รู้สึกสะเทือนใจ น้อยใจ หรือคับแค้นใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีความเป็นกันเอง ทุกฝ่ายควรใช้คำพูดภาษาที่สุภาพเมื่อสนทนาพูดคุยกับคนในระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

5. การพูดคุยควรมีการระดมความคิดเห็นและรับฟังข้อมูลอย่างรอบด้าน ควรมีการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และยอมรับในมติที่มีการความเห็นร่วมกัน มีการปลูกจิตสำนึกให้มีความรู้สึกรู้ว่าเป็นสมาชิกของสังคมเดียวกัน

แนวทางการพูดเจรจาที่ดีต่อกัน ตามหลักเมตตาตาวจีกรรม คือ ความคิดเห็นของผู้นำหรือผู้บริหารทุกภาคส่วนไม่พูดในสิ่งที่ฟังแล้วทำให้ประชาชนหรือผู้อื่นได้รับความรู้สึกสะเทือนใจ น้อยใจ หรือคับแค้นใจ เมตตาต่อเขา ด้วยการให้คำแนะนำหรือหักท้วงต่อผู้เกี่ยวข้องอย่างสุภาพ ส่งสารการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วนและถูกต้อง และผู้นำหรือผู้บริหารมีเมตตาภายในแล้วนั้น เขาจะใช้วาทศิลป์ในการพูดคุย แม้แสดงต่อกัน แม้ประชาชนในชุมชนทุกระดับ แม้คนในครอบครัว หรือเพื่อนร่วมงาน ความเมตตานี้จะออกมาจากใจที่ดีงาม สู่การแสดงการให้เกียรติซึ่งกันและกัน อันเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาที่ออกมาจากใจที่เมตตา อ่อนน้อม และเกื้อกูลต่อผู้อื่นในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับใดผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ และประชาชนก็ตาม เมื่อผ่านการฝึกแล้วก็ย่อมมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีงาม พูดด้วยปิยวาจา มีอัธยาศัยไมตรีที่เมตตา ก็จะยิ้มแย้มแจ่มใส ออกมาเอง ยินดีจะรับฟังความทุกข์ของผู้อื่นและยินดีที่จะให้ความรู้ ให้คำปรึกษาด้วยรอยยิ้มที่ออกมาจากใจที่ปรารถนาดีต่อบุคคลอื่นไม่เลือกสีไม่เลือกข้างไม่เลือกฐานะความเป็นอยู่ของผู้ใดด้วยเมตตา

3. หลักเมตตาโมกกรรม

เมตตาโมกกรรม คือ ทำหน้าที่ที่เกิดจากคุณภาพทางใจที่ประกอบพร้อมด้วยเมตตา ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักพรหมวิหาร 4 ที่เป็นหลักธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ

การได้รับผลกระทบทางจิตใจที่สะท้อนออกมาสู่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ก่อปัญหาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือท้องถิ่นกับชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น บางท่านไม่ใช้ความเมตตาทางมโนกรรม กับปฏิบัติหน้าที่ด้วยรูปแบบแนวทาง หรือขั้นตอนเด็ดขาดด้วยการจับปรับและดำเนินคดียึดแนวนโยบายของภาครัฐอย่างเข้มงวด อีกด้านหนึ่งก็มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือท้องถิ่นบางท่าน ได้ยึดหลักเมตตาโมกกรรมเป็นที่ตั้ง ก่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติที่ประนีประนอมต่อภาคประชาชนมากขึ้น นอกจากนี้ผลกระทบของการขาดเมตตาโมกกรรม ยังส่งผลให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบการดำรงชีพและด้านจิตใจก็ได้รับผลกระทบ เครียด ไม่สบายใจ จึงแสดงอาการต่อต้านเจ้าหน้าที่ บางส่วนก็ยอมเพราะความกลัวต่อความผิดและอำนาจในมือของเจ้าหน้าที่มาแสดงตนในมิตินของผู้รับผิดชอบ

จากสภาพของการไม่มีเมตตาโมกกรรม ได้ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ส่งผลให้ง่ายต่อการเกิดความขัดแย้ง กล่าวคือ

1. เจ้าหน้าที่ไม่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรหรือชุมชน กล่าวคือมองเห็นภาคประชาชน คือ ผู้รองรับอำนาจดูแลอำนาจอได้ง่าย ขาดจิตใจปรารถนาดีต่อประชาชน
2. ทำให้มองไม่เห็นคุณค่าของความเป็นเพื่อนมนุษย์ คือการขาดเมตตาโมกกรรมยอมทำให้ทุกฝ่ายต่างมองกันและกันในด้านลบ ไม่มุ่งสร้างประโยชน์แก่กัน ไม่มองกันในแง่ดี
3. หน้าตาเคร่งเครียด กล่าวคือ ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือท้องถิ่นก็จะเกิดพฤติกรรมที่ไม่มีความเสียสละ ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงแต่ประโยชน์ส่วนหลักของหน่วยงานตน ถ้าเป็นภาคประชาชนก็จะมองภาครัฐด้วยสายตาที่ฝ่ายตรงข้าม
4. ความสัมพันธ์ที่เหินห่าง กล่าวคือ เมื่อขาดเมตตาโมกกรรม ทำให้ภาครัฐกับชุมชนเกิดช่องว่าง ไม่เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของภาคประชาชน มีจิตใจที่ไม่ซื่อสัตย์สุจริต มีความชิงชังหรือความรังเกียจเป็นมูลเหตุ

5. การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง กล่าวคือ การเมตตามโนกรรมทำให้เกิดความลำเอียง ขาดความยุติธรรมไม่เป็นกลาง

สรุปได้ว่า การขาดเมตตามโนกรรมนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ที่ยากแก่การแก้ไข เพราะเป็นมูลเหตุปัจจัยของความขัดแย้งที่ฝังอยู่ภายใต้จิตสำนึก ดังนั้น ถ้าทุกฝ่ายน้อมนำหลักเมตตามโนกรรมมาปฏิบัติ ย่อมช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างดียิ่ง

จากแนวคิดดังกล่าว ภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และประชาชน ต่างก็เล็งเห็นคุณค่าของเมตตามโนกรรมที่จะนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งและเกิดสันติสุข มีวิธีการนำเอาหลักเมตตามโนกรรมนี้มาใช้กับชุมชนหรือต่อภาครัฐ เป็นการนำหลักธรรมเพื่อมาใช้เพื่อการปรับตัวในการอยู่ร่วมกัน จึงได้ร่วมกันเสนอแนวทาง และขั้นตอนปฏิบัติเมตตามโนกรรม ดังนี้

1. การอุทิศตนเพื่องานของชุมชน คือ ผู้บริหารงาน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐควรเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

2. การเข้ามารับรู้ปัญหา และรับรู้ข้อมูลร่วมกันทั้งภาครัฐและชุมชน เช่น ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดขึ้นกับชุมชน มีผู้นำส่วนท้องถิ่นควรออกมาเป็นตัวแทนของภาคประชาชนอย่างแท้จริง

3. ขอโอกาสให้ภาคประชาชน โดยการเพิ่มความเห็นอกเห็นใจต่อกันให้มากขึ้น

4. การสงเคราะห์งานสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน ด้วยความยุติธรรม เป็นกลางไม่ลำเอียง บริหารงานด้วยการเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของชุมชนและคนในสังกัด คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ บริหารงานด้วยความมีจิตใจที่ซื่อสัตย์สุจริต ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน

จะเห็นว่า หลักเมตตามโนกรรม เป็นหลักการที่ทุกฝ่ายต่างก็ยอมรับว่าเป็นเครื่องมือที่จะสามารถแก้ไขความขัดแย้งและสร้างสันติสุข เพราะก่อให้เกิดการไม่คิดทำร้ายซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีจิตเมตตาต่อกัน จะเกิดความรู้สึกรักในคนและสัตว์ทั้งหลายว่าชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ต่างก็ต้องการความสุข เพราะฉะนั้น จึงควรไม่มีเวรไม่มีภัยไม่เบียดเบียนกันไม่ประทุษร้ายกันต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยาไม่คิดอคติ ไม่พยาบาทไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้อภัยและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ มีความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขและเข้าใจหัวอกของบุคคลอื่น

แนวทางความซื่อสัตย์และจริงใจต่อกัน ตามหลักเมตตามโนกรรม คือ ในความคิดเห็นของบุคคลทุกระดับชั้น ตั้งแต่ผู้บริหารย่อมให้ความสนใจกับบุคลากร จนกระทั่งถึงระดับประชาชนระดับรากหญ้า เมื่อมีเมตตาในหัวใจแล้วจะปฏิบัติงานด้วยความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมพร้อมอุทิศตนเพื่องาน ความเมตตาทางใจนี้จะฉายออกมา ถ้าเป็นระดับผู้บริหารก็จะบริหารงานด้วยความยุติธรรมเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ปราศจากอคติ เมื่อบริหารงานด้วยการเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชาต่อประชาชนทุกภาคส่วน คิดและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แม้เป็นผู้นำก็จะบริหารงานด้วยจิตเมตตา เมื่อมีจิตใจที่บริสุทธิ์ เปี่ยมด้วยความเมตตา จะมีความซื่อสัตย์สุจริต โดยไม่มีความโลภไม่ใช้อำนาจและหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน

4. หลักสาธารณโภคี

สาธารณโภคี คือ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้มาด้วยความชอบธรรมแก่เพื่อนมนุษย์ การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นเครื่องสะท้อนความเป็นผู้มีน้ำใจโอบอ้อมอารีของผู้ให้และผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีน้ำใจมีจิตใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ ย่อมเป็นที่รักแก่ชนทั้งหลาย การขาดหลักสาธารณโภคี ทำให้ชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เกิดความรู้สึกอึดอัด เพราะความไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ทำให้ความทุกข์ ความลำบาก ที่มีอยู่แล้วกลับเพิ่มปัญหามากยิ่งขึ้น ต้องมีแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐและชุมชน

ตามหลักสาธารณโภคี ได้มีผู้เสนอแนะว่าถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือส่วนท้องถิ่นก็ดี จะต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์แก่กัน เช่น การหันมาช่วยส่งเสริมให้ชุมชนได้มั่นใจในชีวิตและความเป็นอยู่ในชุมชนอย่างปลอดภัย ให้ชุมชนได้มีอยู่มีกิน ตามอัตภาพ ประหยัดและเหมาะสม มีข้อสรุปและเสนอแนะ ดังนี้

1. การช่วยเหลือแบ่งปันอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ผู้นำที่ยึดแนวปฏิบัตินี้จะทำให้ประชาชน ในทุกชุมชนที่ได้รับความช่วยเหลือมาโดยตลอด จะเลือกผู้นำเพื่อให้ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาทำงาน เพื่อประชาชนโดยรวมทุกสมัย

2. การจัดสรรสวัสดิการให้ประชาชน กล่าวคือการให้ผลประโยชน์สูงสุดแก่ภาคประชาชนในชุมชน

3. การเอื้อเฟื้อกล่าวคือการสงเคราะห์อนุเคราะห์เฉลี่ยความสุข ให้แก่กันและกันในชุมชน

4. การเสียสละทรัพย์และเจือจานต่อกัน ด้วยความเสมอภาค การกระทำเช่นนี้ไม่ใช่เพียงต้องการ คະแนนเสียง หรือให้ใครมาชอบมารักเพิ่ม เมื่อคนในหมู่ของตนมีความสุขสบายแล้วเราก็มีความสุขใจ ที่ได้เห็นเพื่อนบ้านที่เรารัก ได้รับในสิ่งที่เราพอจะมี พอจะให้แก่เขาด้วยความห่วงใยไม่เพียงแค่นั้นการมี มนุษย์สัมพันธ์ต่อกัน ล้วนเป็นสิ่งที่เราต้องปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์

5. ของบประมาณเพิ่มเติม ให้แก่ผู้ที่รับความเดือดร้อนเป็นรูปธรรม

ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ ตามหลักหลักสาธารณโภคี ก็คือการมุ่งเน้นผลประโยชน์ของชุมชน ที่ต้องมาก่อนประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องของตน การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้เป็นสิ่งของ ที่ตนมีอยู่ให้กับผู้ที่ต้องการ ให้แก่ผู้ที่ขาดแคลนหรือเดือดร้อน ยังมีความหมายถึงการให้ความรู้ คำปรึกษา แก่ภาคประชาชนในชุมชน มีการเริ่มต้นด้วยการแบ่งปันวัตถุดิบของภายนอก จะช่วยสร้างนิสัยให้ชุมชนมีความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกัน มีการให้และรับ นอกเหนือจากการแบ่งปันเรื่องความรู้ประสบการณ์ อันเป็น ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) แสดงถึงสังคมที่มีความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจทำให้รักใคร่รั บถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำการแบ่งปันในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยสมควรแก่เหตุ กล่าวโดยรวมก็คือการแบ่งปัน โดยสิทธิอันชอบธรรม การแบ่งปันผลประโยชน์ในพื้นที่ชุมชนที่ร่วมกันได้โดยยุติธรรม แม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้มีส่วนร่วมได้รับหรือได้บริโภคทั่วถึงกันนั่นคือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน มีการประชาสัมพันธ์ ต่อทุกระดับของชุมชน และทุกหมู่บ้านควรได้รับสิทธินั้น

แนวทางการแบ่งปันผลประโยชน์ต่อกัน ตามหลักสาธารณโภคีคือความคิดเห็นของผู้บริหารองค์การ และหน่วยงานใด มีฐานของความเมตตาแล้ว ก็ย่อมยึดถือผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ให้เกียรติต่อประชาชนที่มาร้องเรียนหรือเรียกร้องจากความทุกข์ที่เขาได้รับ และต้อนรับด้วยไมตรีจิตที่ยิ้มแย้ม แจ่มใส มีสัจจะมีความซื่อสัตย์รักษาคำมั่นสัญญาที่ตกลงกันไว้ และถึงมีความรับผิดชอบ

5. หลักสามัญญาตา

ศีลสามัญญาตา หรือศีลสามัญญาตา คือมีศีลที่ไม่ขาดไม่ทะลุไม่พร้อย ที่เกิดจากคุณภาพของการ ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีศีลที่บริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนพรหมจรรย์ ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสีย แก่หมู่คณะ ในมิติของการนำไปใช้ ได้แก่ การเคารพระเบียบ วินัยกฎหมาย วัฒนธรรม จารีตประเพณี และการ มีกิริยามารยาทด้วยการมองในมิติของการดำเนินนโยบายต่างๆ ต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมติสากล สามารถใช้หลักการที่ตกลงร่วมกันการฝ่าฝืนมติ หรือหลักการอันจะก่อให้เกิดความหวาดระแวง ขาดการเชื่อใจ กัน ก็กลายเป็นที่น่ารังเกียจ การแสดงอาการออกด้วยการดูหมิ่นเหยียดหยามกัน เป็นเหตุให้การอยู่ร่วมกันไม่ เป็นปกติสุขตามเป้าประสงค์ของชุมชนสันติสุข

แม้ว่าการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชน ไม่เปียดเบียนผู้อื่น แต่ก็ยังพบว่า

1. ขาดวิธีการปรับท่าทีต่อกันด้วยการประพฤติดีต่อกันที่ดีงาม ภาคประชาชนมองภาครัฐว่ารักษาระเบียบวินัย กฎ ข้อบังคับมากเกินไปจนความจำเป็น

2. การมองข้ามความสำคัญของการปฏิบัติตน หรือมิติการพัฒนาตนให้เกิดการยอมรับ
 3. ขาดการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติทั่วทั้งที่ เพื่อมุ่งหมายจะประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ
 อื่นๆ ทางกายภาพ

4. ขาดการประสานความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจต่อภาคประชาชนในชุมชน ให้มีความสำคัญต่อระเบียบ
 ปฏิบัติมากกว่าการพัฒนาภายในจิตใจ

5. เป็นความขัดแย้งด้านระเบียบ วินัย ข้อบังคับระดับโครงสร้างของภาครัฐ

วิธีการของผู้นำภาครัฐได้เน้นการยึดกฎ ข้อบังคับ และระเบียบวินัย และการที่ภาครัฐใช้หลักข้อบังคับ
 และระเบียบผ่านความเมตตาจริกรรม เมตตาโมกกรรม เมตตาทายกรรม เมื่อมีเมตตาทั้ง 3 แล้ว ก็ย่อมประสบ
 ความสำเร็จได้ ด้วยขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

1. อดทน และทำความเข้าใจว่า ภาครัฐต้องการสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ผู้นำทั้งภาครัฐและ
 ภาคท้องถิ่นก็ต้องมีวินัย และความจริงใจต่อชุมชน

2. มุ่งเน้นการส่งเสริมศีลธรรมให้เกิดมีในตัวผู้นำ เช่น มีความซื่อสัตย์สุจริต

3. การคงศักยภาพของผู้นำและยึดมั่นในความดีให้เกิดมีในมิติที่ต่อเนื่อง

4. นำหลักเมตตาทั้งกาย วาจา ใจ ออกมาใช้ให้เป็นรูปธรรมแบบยั่งยืน

5. สร้างกิจกรรม ส่งเสริมบุคคลต้นแบบ มีการมอบรางวัลเชิดชูบุคคลระดับผู้นำให้มีศีล

การก้าวสู่สันติภาพจะขาดฐานหลักที่มั่นคงไปไม่ได้ คือมีศีล การมีศีลครบในการดำเนินชีวิต
 ให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม หากปฏิบัติได้ถูกต้องตามระเบียบวินัยขอบ้านเมือง ก็คือ ถูกกฎหมาย
 โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม ประพฤติตนในข้อปฏิบัติเดียวกัน กับศีลทั้ง 5 ก็คือ
 การปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อ ยึดถือ เคารพในสิ่งเดียวกันของสังคมนั้นเอง แต่ในสภาพความเป็นจริงของสังคม
 ปัจจุบันมนุษย์ส่วนใหญ่มองข้ามความสำคัญในเรื่องศีลสามัญญตา

6. หลักทฤษฎีสамัญญตา

ทฤษฎีสамัญญตา คือ มีความเห็นที่ตรงกันเหมือนกับผู้อื่นในสังคมเดียวกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน
 ในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสู่การขจัดปัญหา มิใช่เป็นความเห็นที่ก่อให้เกิดปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็น
 ของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม

แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและชุมชน ส่วนใหญ่มีความขัดแย้งด้านการรับสารกับ
 การส่งสารด้านข้อมูลที่ไม่ตรงกัน หรือข้อมูลต่างชุดกัน และความขัดแย้งด้านโครงสร้าง โดยเฉพาะภาครัฐและ
 ภาคประชาชนขาดความคิดเห็นร่วมกัน เห็นไปคนละอย่าง แต่ละภาคส่วนก็ต่างคิดว่าอีกฝ่ายควรจะเข้าใจหรือ
 ทราบข้อกฎหมายดังที่ตนทราบ การเข้าใจไปคนละอย่างนี้เองเป็นองค์ประกอบให้ปัญหาทับถม และยากเกิน
 กว่าที่จะแก้ไขตัวอย่างที่ก่อปัญหาขึ้นได้ เช่น การเป็นผู้ฟังแต่ฝ่ายเดียว การไม่เคยเสนอแนะอะไรหรือฟัง
 อย่างเดียว ก็เป็นความเห็นที่ผิดไม่นำไปสู่การพัฒนาในระดับสังคม การมีความเห็นต่างกันระหว่างระเบียบ
 ข้อบังคับ ของหน่วยงานที่ต่างกันของภาครัฐ หรือภาคประชาชนต่อรัฐ และภาคประชาชนกับท้องถิ่นก็ตาม
 แต่ก็ยังพบว่า

1. ขาดการแสดงความเห็น ขาดการนำข้อเสนออุปสรรคระหว่างประชาชนกับหน่วยงาน การไม่เห็น
 ด้วย หรือเห็นต่างจะผลักดันความขัดแย้งให้เกิดขึ้นได้ง่าย

2. ขาดการมีส่วนร่วม เพราะเป็นเรื่องสำคัญมาก คนทั้งหมดต้องร่วมมือกัน

3. การมีความเห็นต่าง ทำให้เกิดการดิ้อยู่ในสังคม ย่อมเกิดการกระทบกระทั่งกัน

4. ขาดการอดกลั้น ขาดการเจริญสติ เพื่อยับยั้งความโกรธ การแสดงอารมณ์ต่อกัน ระหว่างภาคประชาชนต่อภาครัฐ ด้วยมุมมองที่ไม่เป็นมิตรต่อกัน อันเกิดจากความเห็นที่ไม่ตรงกัน ผลกระทบย่อมทำให้เกิดความร่วมมือไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้

5. ขาดการเคารพในกฎกติกาของสังคมในชุมชน หรือ ขาดการสร้างความเห็นร่วมกัน พนักงานอัยการยังรักษาแนวปฏิบัติตามหน้าที่ได้ดี แต่ก็ควรมี

1. การเปิดพื้นที่การพูดคุยด้วยข้อมูลที่เป็นจริงต่อกัน มีประโยชน์และไม่ถูกครอบงำด้วยความไม่ทราบข้อมูลที่แท้จริง เพิ่มจริงใจต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2. ทำการผ่อนปรน บางกรณีที่อยู่ในระดับที่พอเมตตาต่อกันด้วยกาย วาจา ใจ

3. เปิดโอกาสให้มีการเจรจา หรือสานเสวนา

4. ควรปรับความคิดเห็นเดิมของเจ้าหน้าที่ให้คลายจากความคุ้นชินกับการใช้อำนาจ

5. อดทน ตั้งสติ เพิ่มความสำคัญในการเข้าไปชี้แจงด้วยวิธีการที่นุ่มนวล อ่อนโยน

6. การปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกัน สร้างและรักษาความเข้าใจร่วมกันให้ยืนนาน

แนวทางความคิดเห็นที่ดีต่อกันในชุมชน ตามหลักทฤษฎีสามัญญตา คือ ผู้นำหรือผู้บริหารในทุกภาคส่วน หากให้ความสำคัญในหลักทฤษฎีสามัญญตา ย่อมแสดงออกด้วยการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นแม้จะทำงานร่วมกันหรือไม่ก็ตาม มีความอดทนอดกลั้นและเปิดกว้าง นำความคิดเห็นมาวิเคราะห์เพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขตลอดเวลา ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่ของส่วนงานใด ก็ควรมีการยอมรับและปรับความเห็น การหันหน้าเข้าหากัน คือเคารพรับฟังความคิดเห็นกันและกัน มีความเห็นชอบร่วมกันตกลงกันให้คนกลางมาเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยเท่าที่จะกระทำได้เพื่อลดความบาดหมาง

ด้วยหลักการสำคัญใช้แนวทางแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ตามหลักอุดมคติบนฐานแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน ก่อนปฏิบัติหน้าที่ควรมีการให้องค์ความรู้แก่ชาวบ้าน มีการเปิดประชุมรับฟังความคิดเห็น เอาอุปสรรคมาเป็นอุปสรรคในการวางแผน การป้องกันมากกว่าการแก้ไข มีการวางแผนการทำงานเชิงรุกอยู่เสมอ เมื่อลงปฏิบัติการ แล้วพบปัญหาก็จะมีการค้นหาสาเหตุ มีการประชุม ในการป้องกันปรามมากกว่าการปราบปราม ชี้แจงกัน เพราะต่างก็ใช้พื้นที่ร่วมกัน ช่วยให้โอกาสชุมชน ได้มีส่วนในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันเพื่อให้เกิดผลสำเร็จของงานลุล่วงไปด้วยดี กล่าวคือ ถ้าเป็นผู้นำจะต้องมีการบริหารงาน โดยมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญ การเพิ่มภาวะผู้นำให้เกิดมีและเปี่ยมด้วยความรับผิดชอบสูงขึ้น และรับฟังจุดต่างของความเห็นของผู้อื่นที่ไม่เหมือนเรา และควรยอมรับในบางส่วนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังต้องมีการเพิ่มความยุติธรรมในการพิจารณาและตัดสินเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งปวง เมื่อการปฏิบัติงานติดปัญหาใดจะต้องมีการนำปัญหานั้นเข้าที่ประชุมแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยและประนีประนอมเชิงพุทธบูรณาการ แม้จะจัดแยกไว้ต่างหากก็ตาม มิใช่แยกขาดจากกันเพียงแต่จัดแยกออกไปตามด้านที่ปรากฏเด่นชัด ที่แตกต่างกันคุณลักษณะทั้ง 4 ด้าน เป็นองค์รวมที่มีความเนื่องกัน สัมพันธ์กันเชื่อมโยงกัน และพัฒนามาด้วยกัน คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยและประนีประนอมในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีรูปแบบของชุดแนวคิดเพื่อแก้ไขความขัดแย้งไว้มากมาย ขึ้นอยู่กับการจะนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ หลักธรรมที่ทรงคุณค่า เช่น สาราณียธรรมเป็นหลักธรรมที่ขึ้นต้นด้วยเมตตาเป็นแกนหลัก จัดว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นชุดเครื่องมือหรือเป็นพุทธวิธีในการแก้ไขความขัดแย้งทางสังคมได้เป็นอย่างดี

สรุป

การเสนอแนวทางการประยุกต์การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายและการบังคับคดี จะเห็นได้ว่าหลักสาราณียธรรมสอดคล้องกับหลักการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท มาเป็นกรอบการหลักการพัฒนาหรือนำออกไปช่วยเสริมกระบวนการวิธีในการนำออกไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประนีประนอมข้อพิพาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ต้องสร้างบรรยากาศในการเจรจา รู้จักการวางตนที่ดีเพื่อจะรับรู้และรับฟังคู่พิพาท อีกทั้งเสนอแนะเพื่อหาทางออก ปรับความเห็นในความเข้าใจผิด ไม่ว่าจะเป็นด้วยการรับหรือส่งข้อมูล ช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน สามารถกลับคืนความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และเพื่อช่วยหาทางออกที่ดีที่สุดให้เกิดแก่คู่พิพาท แม้ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางคดีจะบรรลุตามความประสงค์ทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่ก็ตาม แต่ก็สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการและจัดอุปสรรคแห่งการไกล่เกลี่ยและการเจรจามีประสิทธิผล หลักสาราณียธรรมทำให้สังคมเป็นที่รัก ทำให้เป็นที่ความเคารพ เพื่อส่งเสริมกัน เพื่อการไม่ทะเลาะวิวาทกัน เพื่อความสามัคคีปรองดองกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหลักสาราณียธรรมเป็นชุดแนวคิดแห่งพุทธวิธีที่ใช้เพื่อการแก้ไขความขัดแย้งเป็นช่องทางที่ช่วยเสริมสร้างเกื้อกูลคนในสังคมให้เกิดความรักและสามัคคีกัน สามารถจัดความขัดแย้งและแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ การดำรงตนเป็นผู้มีเหตุผล การยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมปรับตัวให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นบ่อเกิดแห่งความสุข และเป็นความเจริญแก่สังคม หลักธรรมดังกล่าวจึงเป็นแนวทางที่ดี ที่จะหยุดยั้งปัญหาความขัดแย้งที่มีอยู่เดิมและปัญหาความขัดแย้งอื่น ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นตามมาภายหลัง

References

- Adiwattanasit, Ch. (2001). *Sociology According to Buddhist Principles*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Bodhirangsiyakon, N. (2009). *Legal Problems Regarding Conflict Management Through Mediation*. (Research Report). Office of the Judiciary. Bangkok.
- Dharmasakti, N. (2007). *Role of the Judge and Problems in Court Annexed Conciliation*. (Master's Thesis). Dhurakij Pundit University. Bangkok.
- Dispute Resolution Office, Office of the Judiciary. (2007). *Conflict Management and Mediation*. Bangkok: Tana Press Co., Ltd.
- Kho, J., Bonpin, T. T., Narvadez, M. E., & Fuentes, A. L. (2002). *Guide to Increasing the Capacity of the Dispute Management Process*. [Empowering Dispute Management Processes]. (Wattanasap, Burikun, and Permpoonwivat, Translators). Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute.
- Landau, S., Landau, B., & Landau, D. (2006). *From Conflict to Creativity*. (Ong-Insee and Makhasiranon, Translators). Bangkok: Tankamol Press (2001).
- Liengboonlertchai, S. (2004). *The Concept of Mediation in Disputes*. Bangkok: n.p.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

- Office of the Attorney General. (2016). *Including Laws, Regulations, Orders, Announcements and Circulars Related to the Operations of the NCPO*. Bangkok: Office of the Attorney General.
- _____. (2016). *Manual for Assisting Citizens in Conciliation*. Bangkok: Office of the Attorney General.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2008). *Buddhist Dictionary Dhamma Compilation Edition*. (16th ed.). Bangkok: S. R. Printing Massproduct Co., Ltd.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2003). *Buddhist Dictionary Glossary Edition*. (11th ed.). Bangkok: MCU Press.
- Phramaha Hunsa Dhammahas (Nithibunyakorn). (2004). *A Pattern of Conflict Management by Buddhist Peaceful Means: A Critical Study of Mae Ta Chang Watershed Chiang Mai*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok.
- Phramaha Hunsa Dhammahas (Nithibunyakorn). (2011). *Buddhist Peaceful Means: Integrating Conflict Management Principles and Tools*. Bangkok: 21 Century Co., Ltd.
- Worakitsophonphaisal, W. (2009). *Legal Problems on the Civil Conciliation before Submitting the Case to the Court*. (Master's Thesis). Sripatum University Chonburi Campus. Chonburi.

การศึกษาวิเคราะห์เวทนาชั้นฐในฐานะประตูสู่สันติบท*

“Vedanākhandha” Gateway to Peace

ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์

Danai Preechapermprasit

สาขาวิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Program in Philosophy, Faculty of Liberal Arts, Thammasart University, Thailand.

Corresponding Author's Email: jo_danai@hotmail.com

บทคัดย่อ

เวทนาชั้นฐปรากฏในพระสูตรสำคัญหลายแห่ง โดยเวทนามี 3 ประเภท คือ สุข ทุกข์ และอุเบกขา ซึ่งในบางที่แสดงเป็นเวทนา 5 และเวทนา 9 ซึ่งความสัมพันธ์ของเวทนานั้นสัมพันธ์กับหลักธรรมอื่นๆ หลายเรื่อง เช่น เวทนาเป็นหนึ่งในวงจรของปฏิจลสมุปบาท โดยมีผัสสะเป็นเหตุให้เกิดเวทนา เวทนาเป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน เป็นของร้อนเพราะถูกกิเลสทั้ง 3 คือ โลภะ โทสะและโมหะเผาอยู่เป็นนิจ เวทนายังเป็นอารมณ์ของสติปัฏฐานสูตรโดยการพิจารณาเห็นเวทนาว่าไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา และเมื่อเห็นเวทนาเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป ย่อมทำให้เกิดสัมมาทิฐิจนเป็นปัจจัยในการบรรลุสันติบทซึ่งแบ่งได้ 2 แบบ คือ สันติภายใน และสันติภายนอก

การกำหนดรู้เวทนาชั้นฐด้วยสติทำให้เกิดธรรมะหลายอย่างภายในจิตได้ เช่น ทมะ อุปสมะ เมตตา ขันติ สัมมาทิฐิไปจนถึงนิพพาน ธรรมเหล่านี้ทำให้เกิดสันติภายใน คือ ความสงบ ซึ่งจะส่งผลต่อสันติภายนอก คือ การระงับความขัดแย้งและความรุนแรงในด้านต่างๆ ตามที่ปรากฏหลักฐานในสมัยพุทธกาลและสมัยต่อมาว่ามีพระภิกษุมามากมายที่กำหนดรู้เวทนาชั้นฐจนบรรลุถึงสันติภายในและทำให้เกิดความสงบต่อบุคคลอื่นๆ ด้วยการระงับข้อพิพาทในเรื่องความขัดแย้งและความรุนแรง อันส่งผลต่อสันติภายนอกได้เป็นอย่างดี นับเป็นต้นแบบที่พุทธศาสนิกชนที่แสวงหาแนวทางสันติวิธีสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้ได้จนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: เวทนา; สันติบท; สันติภาพ; นิพพาน

Abstract

Vedanākhandha, a concept extensively referenced within various Pali canons, exhibits a diverse categorization into three fundamental types, namely *sukhā* (pleasant), *dukkha* (unpleasant), and *upekkhā* (neutral) in some scriptural sources. Conversely, alternative classifications into five or even nine types are encountered in other textual traditions. *Vedanākhandha* is intrinsically linked with numerous dhammas. Notably, it occupies a pivotal role within the *paṭiccasamuppāda* (dependent origination) cycle, where it is causally associated with phassa (contact). Vedana is characterized by its anatta (non-self) nature and is always susceptible to the pervasive influence of the three *kilesa* (afflictions), namely *lobha* (greed), *dosa* (hate), and *moha* (delusion). *Vedanā* is also an *ārammaṇa* of the *Satipaṭṭhāna*

*Received September 27, 2023; Revised November 10, 2023; Accepted November 13, 2023

Sutta by considering *vedanā* that it is not an animal, a person, a self, a person, and seeing that *vedanā* arise, remain, and disappear, it creates *sammādiṭṭhi* (right view) until it is a factor in achieving peace, which can be divided into 2 types: peace. Inside and outside peace.

Mindfully knowing *Vedanākhandha* can create many dharmas within the mind, such as *dama*, *upasama*, *mettā* (loving-kindness), *khanti* (tolerance), *sammādiṭṭhi* and *nibbāna*. These dharmas create internal peace, which is peace, which will affect external peace, which is the suppression of conflict and violence in various fields as evidenced during the Buddha's time and later, there were many monks who learned about feelings and aggregates to the point of achieving inner peace and causing peace to other people. By resolving disputes regarding conflict and violence which has a great effect on external peace It is considered a model that Buddhists who seek peaceful methods can use as an example for learning until now.

Keywords: *Vedanā*; *Santipada*; Peace; *Nibbāna*

บทนำ

แนวคิดเกี่ยวกับสันติวิธีนั้นมีหลายทฤษฎี พระพุทธศาสนาก็เป็นหนึ่งในแนวคิดที่มีหลักธรรมเกี่ยวข้องกับสันติวิธีอยู่มาก โดยส่วนใหญ่แล้วสันติวิธีแนวพุทธจะเน้นกระบวนการสร้างสันติภายในโดยเชื่อว่าหากใครก็ตามสามารถฝึกจิตใจให้บรรลุถึงสันติภายในได้แล้วย่อมส่งผลต่อกระบวนการสันติภายนอกได้ไม่ยาก การสร้างสันติวิธีภายในด้วยการฝึกจิตนั้นสามารถสร้างได้ 2 วิธีหลักๆ คือ การฝึกจิตด้วยสมถกรรมฐาน 40 แบบและการฝึกวิปัสสนากรรมฐานด้วยสติปัฏฐาน 4 ซึ่งกรรมฐานทั้งสองนั้นส่งผลต่อจิตใจในรูปแบบที่ต่างกัน กล่าวคือ สมถกรรมฐานให้ผลเป็นความสงบ ในขณะที่วิปัสสนากรรมฐานให้ผลเป็นความรู้แจ้งในสภาพธรรมต่างๆ เช่น ชั้น 5 อายุตนะ 12 ธาตุ 18

พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าสัตว์ทั้งหลายล้วนเป็นที่ประชุมรวมกันของชั้น 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ในคัมภีร์มิลินทปัญหาที่มีการแสดงธรรมอุปมาการประชุมกันของชั้น 5 ว่าเปรียบเหมือนรถ เมื่อมีองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น ล้อ เพลา มาประชุมรวมกันก็ถูกสมมติเรียกว่ารถ ชั้น 5 ก็เช่นเดียวกัน เมื่อรูป เวทนา สัญญา เป็นต้น มาประชุมรวมกันก็สมมติเรียกว่าเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน (Pranee Samroengrat Foundation, 1995) เวทนาเป็นหนึ่งในชั้น 5 ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายแห่งและหลายนัย จึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญเรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนาซึ่งพุทธศาสนิกชนรู้จักกันดี แต่อาจจะยังไม่ค่อยมีผู้ศึกษาว่าชั้น 5 นั้นสามารถเป็นอารมณ์ของสติปัฏฐานได้อย่างไรและการกำหนดสติเรียนรู้เวทนาชั้นนั้นเป็นไปเพื่อพัฒนาสันติภายในและภายนอกได้อย่างไร

ในบทความนี้ จะกล่าวถึงความสำคัญของเวทนาชั้น 5 ในฐานะที่เป็นประตูสู่สันติบททั้งภายในและภายนอก โดยอาศัยหลักฐานในคัมภีร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องว่าเวทนามีที่ประเภทและกระบวนการฝึกจิตจนทำให้รู้แจ้งสภาวะลักษณะและสภาวะธรรมที่เกี่ยวข้องกับเวทนาเป็นอย่างไร โดยจะศึกษากระบวนการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้เวทนาชั้น 5 กับการบรรลุสันติบททั้งภายในและภายนอกว่ามีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอย่างไร การกำหนดสติเพื่อเรียนรู้เวทนาชั้น 5 จะต้องผ่านกระบวนการอย่างไรบ้างและมีใครที่สามารถอาศัยแนวทางดังกล่าวในการบรรลุถึงสันติทั้งภายในและภายนอกได้จริง โดยศึกษาพุทธาธิบายและจากบุคคลต้นแบบทั้งในสมัยพุทธกาลและสมัยหลังพุทธกาลมาเป็นแบบอย่างในการศึกษารวมทั้งนำเสนอวิธีที่ผู้สนใจจะเป็น

นักสันติวิธีเชิงพุทธสามารถอาศัยการศึกษาเวทนาชั้นนี้เป็นหนึ่งในแนวทางการพัฒนาสันติภายในให้มีความชัดเจนมากขึ้น

ในเบื้องต้นจะกล่าวถึงเวทนาชั้นที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะพิจารณาถึงเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเวทนาชั้นจนนำไปสู่การบรรลุสันติบทในที่สุด

เวทนาชั้นที่ปรากฏในพระสูตรสำคัญ

เวทนาชั้น ปรากฏในอนัตตลักขณสูตรเป็นครั้งแรก พระสูตรนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หลังจากที่ตั้ง 5 ท่านได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันแล้ว โดยหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ พระพุทธเจ้าทรง แสดงอนัตตลักขณสูตรเกี่ยวกับความไม่มีตัวตนของชั้น 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ ว่าเป็นอนัตตา โดยข้อความที่เกี่ยวข้องกับเวทนานั้นความว่า ถ้าเวทนานี้จักเป็นอัตตาแล้ว เวทนานี้จะไม่พึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลพึงบังคับได้ในเวทนาว่าเวทนาของเราจะเป็นอย่างนี้ เวทนาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น แต่เพราะเวทนาเป็นอนัตตา ฉะนั้น เวทนาจึงเป็นไปเพื่ออาหาร และบุคคลย่อมบังคับไม่ได้ในเวทนาว่า เวทนาของเราจะเป็นอย่างนี้ เวทนาของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น (Thai Tripitakas: 4/20/27)

หลังจากทรงแสดงอนัตตลักขณสูตรแล้ว พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงพระสูตรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเวทนาชั้น 3 ถัดเป็นพระสูตรลำดับที่ 3 หลังตรัสรู้ คือ อาทิตตปริยายสูตร ที่ทรงแสดงแก่ชฎิล 3 พี่น้อง ณ ตำบลคยาสิสะ ริมฝั่งแม่น้ำคยา พร้อมกับบริวารของชฎิล 1,000 รูป โดยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเวทนานั้นพระพุทธเจ้าตรัสว่าเวทนาทั้ง 3 นั้นเป็นของร้อนเพราะกิเลส และร้อนเพราะความเกิดแก่เจ็บตาย ความว่า จักขุรูป จักขุวิญญาณ จักขุสัมผัส เป็นของร้อน แม้สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรือทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัส เป็นปัจจัยก็เป็นของร้อน ร้อนเพราะไฟ คือ ราคะ โทสะ โมหะ ร้อนเพราะชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส (Thai Tripitakas: 4/54/63-64)

พระสูตรต่อมาที่เกี่ยวข้องกับเวทนาชั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดง “เวทนาปริคคหสูตร” หรือในบางที่เรียกว่า “ทีฆนขสูตร” ซึ่งเป็นชื่อหลานพระสารีบุตรที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาสูตรนี้จนบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันพร้อมกับพระสารีบุตรผู้เป็นลุงที่ยืนถวายงานพัดอยู่เบื้องหลังของพระพุทธเจ้าและได้ฟังพระธรรมเทศนานี้ด้วยจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ ณ ถ้าสุกรขาตา ภูเขาคิชฌกูฏ เมืองราชคฤห์ เนื้อหาของพระสูตรนี้มีสาระใจความว่า ทีฆนขปริพาชกเข้ามาเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วได้สนทนากันถึงเรื่องความเห็นต่างๆ ว่าแบบใดควร แบบใดไม่ควร ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าความเห็นต่างๆ ทำให้เกิดการวิวาทจึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในความเห็น

หลังจากนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมให้เห็นโทษของกายเพื่อให้ละความพอใจในกายและในท่ายที่สุดทรงแสดงเรื่องความไม่ยึดมั่นในเวทนาทั้งสามว่าสุขเวทนา ทุกขเวทนา แม้ทุกขมสุขเวทนา ก็ไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่งขึ้น อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไป เสื่อมไป คลายไป ดับไปเป็นธรรมดา อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมหน่ายทั้งในสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา เมื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้วก็มิญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้มีได้มี ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ย่อมไม่วิวาทแก่งแย่งกับใครๆ โวหารใดที่ชาวโลกพูดกัน ก็พูดไปตามโวหารนั้นแต่ไม่ยึดมั่นด้วยทิฐิ (Thai Tripitakas: 13/201-205/239-244)

เวทนาชั้นยังถูกกล่าวถึงในพระสูตรสำคัญในการปฏิบัติธรรม คือ มหาสติปัฏฐานสูตร โดยที่พระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าทรงให้กำหนดสติในฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิต และธรรม จะเห็นว่าเวทนาชั้นนั้นเป็น 1 ใน 4 ของอารมณ์ในการกำหนดสติปัฏฐาน อันเป็นทางสายเอกเพื่อการบรรลุธรรม ดังข้อความว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานหนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ 4 ประการ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้” (Thai Tripitakas: 10/371/301-302)

จากพระสูตรต่างๆ ที่ยกมาในหัวข้อนี้ ทำให้เห็นว่าเวทนาชั้นนั้นปรากฏอยู่ในพระสูตรสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในหลายแห่ง และทำให้เห็นว่าเวทนาชั้นนั้นเป็นสภาวะธรรมที่สำคัญและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพระสูตรอื่นๆ ดังที่จะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ลักษณะและกระบวนการทำงานของเวทนาชั้น

เวทนามีอุปมาดุจพระราชเสวยพระกระยาหาร (Abhidhammatha Bhavinidika: 1996) เวทนาแบ่งได้หลายประเภท บางที่แสดงเวทนา 2 อย่าง คือ เวทนาทางกายและเวทนาทางใจ (Thai Tripitakas: 18/270/302) ในคัมภีร์ส่วนใหญ่จะแสดงเวทนา 3 อย่าง คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อุเบกขาเวทนา (Thai Tripitakas: 11/353/372-373) บางแห่งแสดงเวทนา 5 อย่าง ด้วยการเพิ่มโสมนัสเวทนาและโทมนัสเวทนาจากเวทนา 3 ข้างต้น (Thai Tripitakas: 18/270/303) ในบางพระสูตรแสดงเวทนา 6 อย่าง ที่เกิดขึ้นทางอายตนะทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้แก่ จักขุสัมผัสสชาเวทนา คือ เวทนาเกิดจากสัมผัสทางตา โสตรสัมผัสสชาเวทนา คือ เวทนาเกิดจากสัมผัสทางหู โสมนัสสัมผัสสชาเวทนา คือ เวทนาเกิดจากสัมผัสทางจมูก ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา คือ เวทนาเกิดจากสัมผัสทางลิ้น กายสัมผัสสชาเวทนา คือ เวทนาเกิดจากสัมผัสทางกาย และ มโนสัมผัสสชาเวทนา คือ เวทนาเกิดจากสัมผัสทางใจ (Thai Tripitakas: 18/434/287)

ส่วนในสติปัฏฐาน 4 แสดงเวทนาถึง 9 อย่าง โดยนำเวทนาทั้ง 3 อย่าง มาจำแนกเป็นอิงอามิสและไมอิงอามิสซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อที่ 3 ลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น ในทางนัยของพระอภิธรรมจะเรียกว่าลักษณะเฉพาะหรือวิเสสลักษณะ แต่สภาพธรรมทั้งหลายยังมีลักษณะอีกอย่างที่เราเรียกว่าลักษณะทั่วไปหรือสามัญลักษณะ คือ ไตรลักษณ์ ได้แก่อนิจจตา คือ ความไม่เที่ยง ทุกขตา คือ ความคงทนในสภาพเดิมไม่ได้ และอนัตตตา คือ ความไม่มีตัวตนนั่นเอง ทั้งนี้ สภาพธรรมทั้งหลายที่ล้วนตกอยู่ภายใต้สามัญลักษณะก็เพราะว่าเป็นธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งตามกฎของปฏิจจสมุปบาทซึ่งถือได้ว่าเป็นกฎเดียวกัน (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2003)

หากจะพิจารณาตามกฎของปฏิจจสมุปบาทปัจจัยของเวทนาที่ปรากฏในพระสูตรต่างๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วนั้นจะพบว่าพระพุทธเจ้าแสดงว่าเวทนานั้นมีปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น ในบางพระสูตรก็ไม่ได้กล่าวไว้ว่าปัจจัยปรุงแต่งของเวทนาคืออะไร ธรรมะที่กล่าวถึงเหตุปัจจัยอย่างเด่นชัดที่สุดก็คงไม่พ้นหลักธรรมเรื่องปฏิจจสมุปบาท หากพิจารณาในฝ่ายอนุโลมแล้วก็จะพบว่าผัสสะเป็นปัจจัยแก่เวทนานั่นเอง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมีเพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมีเพราะวิญญาณเป็นปัจจัย

นามรูปจึงมีเพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมีเพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมีเพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมีเพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมีเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมีเพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ (ความเศร้าโศก) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) จึงมีความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้ นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท (Thai Tripitakas: 16/1/2) หากพิจารณาจากหลักธรรมนี้ ปัจจัยหรือสาเหตุของเวทนา คือ ผัสสะ

หากพิจารณาในเวทนาปริคคหสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าสุขเวทนาไม่เที่ยง ทุกขเวทนามก็ไมเที่ยง แม้ทุกขมสุขเวทนามก็ไมเที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่งขึ้นอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไป เสื่อมไป คลายไป ดับไป เป็นธรรมดา หากใช้หลักปฏิจจสมุปบาท ปัจจัยของเวทนามก็ได้แก่ผัสสะนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ทั้งก่อนตรัสรู้และหลังตรัสรู้ที่พระพุทธเจ้าก็ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาทเช่นเดียวกัน กล่าว คือ ในปัจฉิมยามคืนวันตรัสรู้พระพุทธเจ้าก็ทรงพิจารณาปัจจยการหรือปฏิจจสมุปบาทและเมื่อตรัสรู้แล้ว ตอนเสวยวิมุตติสุขใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ พระพุทธเจ้าได้ทรงมนสิการปฏิจจสมุปบาทอันเป็นอนุโลมด้วยดีตลอดปฐมยามแห่งราตรีกว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด ซึ่งในวงจรของปฏิจจสมุปบาทนั้นมีเงื่อนไขหนึ่งที่กล่าวว่า เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงมีเวทนา เป็นต้น หลังจากนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงเปล่งพุทธอุทานว่า เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียร พังอยู่เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะมารู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ (Thai Tripitakas: 4/1/1-3)

ในทางตรงกันข้าม เมื่อผัสสะดับไป เวทนามก็ย่อมดับไปเช่นกัน ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักปฏิจจสมุปบาทในฝ่ายปฏิโลม ว่าเพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้ หลังจากนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงเปล่งพุทธอุทานว่า เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลาย ปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียร พังอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ความสิ้นแห่งปัจจัยทั้งหลาย (Thai Tripitakas: 4/2/1-3)

หากอ้างอิงตามหลักการของปฏิจจสมุปบาทและพุทธอุทานทั้งสองบทนี้ การพิจารณาถึงความเกิดดับของเวทนามจึงเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้ความสงสัยในธรรมนั้นหมดสิ้นไปได้ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาตามนัยของปฏิจจสมุปบาทเมื่อเห็นว่าเวทนาดับ ตัณหาก็ย่อมดับด้วย โดยวิธีการนี้สอดคล้องกับการกำหนดรู้เวทนาขั้นที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตรอีกด้วย ความว่าภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายภายในอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายภายนอกอยู่ หรือพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในเวทนาทั้งหลายอยู่ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลายอยู่ หรือพิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในเวทนาทั้งหลายอยู่ หรือว่าภิกษุนั้นมีสติปรากฏอยู่เฉพาะหน้าว่าเวทนามีอยู่ก็เพียเพื่ออาศัยเจริญญาณ เจริญสติเท่านั้น ไม่อาศัย (ตัณหาและทิฏฐิ) อยู่ และไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรๆ ในโลก (Thai Tripitakas: 10/380/314) เมื่อพิจารณาเวทนาตามนัยพระสูตรนี้เมื่อเห็นเหตุเกิด คือ ผัสสะเกิดขึ้น เวทนามก็เกิดขึ้นและเมื่อเห็นเหตุดับ คือ ผัสสะดับลง เวทนามก็ดับด้วย เมื่อเวทนาเกิดขึ้น ตัณหาก็เกิดขึ้น เมื่อเวทนาดับลง ตัณหาก็ดับลงด้วย ดังนั้น สภาวธรรมดังกล่าวก็จะสอดคล้องกับพุทธพจน์ในอนัตตลักขณสูตรที่ว่า

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็น
สิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา ... เวทนาทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลาย

พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ของเรา’ ... อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” (Thai Tripitakas: 17/59/95-96)

การกำหนดความเกิดดับของเวทนานี้เองที่จะนำไปสู่การเห็นไตรลักษณ์เพื่อถ้อยถอนความยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 ทั้งหมดว่าเป็นสวั บุคคล หรือตัวตน เราเขา จนจิตเกิดความคลายกำหนัดและหลุดพ้นจากกิเลสจนบรรลุสันติบทในลำดับขั้นต่างๆ ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

การกำหนดรู้เวทนาขั้นเพื่อการบรรลุสันติบท

คำว่าสันติบทนั้นกล่าวถึงในพระสูตรหลายแห่ง โดยอธิบายว่า สันติ สันตะ สันติบท เป็นคำเดียวกันนั้น คือ อมตนิพพาน ได้แก่ ธรรมอันเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง เป็นที่ออกจากตัณหาเครื่องร้อยรัด บทนั้นเป็นความสงบ เป็นธรรมชาติประณีต อีกความหมายหนึ่ง ธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นไปเพื่อบรรลุความสงบ เพื่อถูกต้องความสงบ เพื่อทำให้แจ้งความสงบ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 ธรรมเหล่านี้เรียกว่า สันติบท (ทางสงบ) ตาณบท (ทางปกป้อง) เลณบท (ทางหลีกเร้น) สรณบท (ทางเป็นที่พึ่ง) อภยบท (ทางไม่มีภัย) อัจจุตบท (ทางที่ไม่เคลื่อนไหว) อมตบท (ทางอมตธรรม) นิพพานบท (ทางดับตัณหา) (Thai Tripitakas: 29/150/410)

คัมภีร์มหานิทเทศแบ่งลักษณะของสันติออกเป็น 3 อย่าง คือ 1) อัจจันตสันติ 2) ตทังคสันติ 3) สมมติสันติ โดยกล่าวว่า อมตนิพพาน เรียกว่า อัจจันตสันติ คือ ธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดทิ้งอุปธิทั้งหมด เป็นที่สิ้นตัณหา เป็นที่คลายกำหนัด เป็นที่ดับกิเลส เป็นที่เย็นสนิท ตทังคสันติ คือ ผู้บรรลุปฐมฌานก็มีนิ वर्ณสงบไป ผู้บรรลุทุติยฌานก็มีวิตกวิจารณ์สงบไป ผู้บรรลุตติยฌานก็มีปีติสงบไป ผู้บรรลุจตุตถฌานก็มีสุขและทุกขสงบไป ผู้บรรลุอากาศาณญาณตนสมาบัติก็มี 1) รูปสัญญา 2) ปฏิมสัญญา 3) นานัตตสัญญา สงบไป ผู้บรรลุวิญญาณญาณตนสมาบัติ ก็มีอากาศาณญาณตนสัญญาสงบไป ผู้บรรลุอากาศัญญาญาณตนสมาบัติ ก็มีวิญญาณญาณตนสัญญาสงบไป ผู้บรรลุเนวสัญญานาสัญญาตนสมาบัติ ก็มีอากาศัญญาญาณตนสัญญาสงบไป ส่วนสมมติสันติ คือ ความสงบแห่งทวิภูฏี 62 อธิบายความว่าสันติที่กำหนดทั่วแล้วเห็นความไม่เที่ยง อันปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยกันเกิดขึ้น มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็นธรรมดา มีความดับไปเป็นธรรมดา (Thai Tripitakas: 29/19/88-89)

หากพิจารณาเนื้อความในคัมภีร์มหานิทเทศก็จะเห็นว่าคำว่าสันติแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับโลกุตตระ หมายถึง นิพพาน ระดับโลกียะ คือ การสงบจากกรรมเบื่องต่ำด้วยกรรมเบื่องสูง และในระดับสมมติ คือ การสงบจากความเห็นต่างๆ 62 ประการตามพรหมชาลสูตร (Thai Tripitakas: 9/28-147/11-46) พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ที่พระเมธีวชิรบัณฑิต) กล่าวว่า สันติในพระพุทธศาสนาอาจไม่ใช่เป็นเรื่องของโลกุตตรธรรมซึ่งเป็นเรื่องสันติภายในเพียงอย่างเดียว แต่อาจรวมไปถึงสันติที่เป็นโลกียธรรมซึ่งเป็นเรื่องสันติภายนอกได้อีกด้วย (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2021) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์มหานิทเทศ โดยคำว่าสันติบททั้งภายนอกและภายใน อาจใช้เทียบเคียงกับคำว่าโลกียสันติและโลกุตตรสันติ ซึ่งในบทความนี้จะใช้คำเหล่านี้เป็นโวพจน์ซึ่งกันและกัน

การกำหนดรู้เวทนาขันธเป็นหนทางไปสู่การบรรลุสันติภายในและภายนอกได้อย่างไร หากพิจารณาจากทีฆนขสูตรจะเห็นว่าพระพุทธเจ้าตรัสว่าเวทนาแต่ละอย่าง คือ สุข ทุกข์ และอุเบกขา นั้น สามารถรู้ได้ทีละอย่าง คือ ในขณะที่เสวยสุขเวทนาอยู่นั้น ในขณะที่นั้นไม่ได้เสวยทุกข์เวทนา ไม่ได้เสวยอุเบกขาเวทนา เสวยแต่สุขเวทนาเท่านั้น ในขณะที่ได้เสวยทุกข์เวทนา ในขณะที่นั้นไม่ได้เสวยสุขเวทนา ไม่ได้เสวยอุเบกขาเวทนา ได้เสวยแต่ทุกข์เวทนาเท่านั้น ในขณะที่ได้เสวยอุเบกขาเวทนา ในขณะที่นั้นไม่ได้เสวยสุขเวทนา ไม่ได้เสวยทุกข์เวทนา ได้เสวยแต่อุเบกขาเวทนาเท่านั้น (Thai Tripitakas: 13/205/243) พระพุทธพจน์นี้แสดงว่าจิตสามารถรับรู้หรือเสวยเวทนาในแต่ละขณะได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น การที่พระพุทธเจ้าตรัสเช่นนี้ คือ การกำหนดรู้เวทนาที่เป็นปัจจุบันอารมณ์นั่นเอง ในมหาสติปัฏฐานสูตรได้ขยายรายละเอียดของเวทนาที่ต้องกำหนดรู้ไว้ถึง 9 ประเภท ดังต่อไปนี้

“ภิกษุในธรรมวินัยนี้เมื่อเสวยสุขเวทนามารู้ชัดว่า ‘เราเสวยสุขเวทนาเมื่อเสวยทุกข์เวทนา ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยทุกข์เวทนา’เมื่อเสวยอุทกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยอุทกขมสุขเวทนาเมื่อเสวยสุขเวทนาที่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยสุขเวทนาที่มีอามิส’เมื่อเสวยสุขเวทนาที่ไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยสุขเวทนาที่ไม่มีอามิส’เมื่อเสวยทุกข์เวทนาที่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยทุกข์เวทนาที่มีอามิส’เมื่อเสวยทุกข์เวทนาที่ไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยทุกข์เวทนาที่ไม่มีอามิส’เมื่อเสวยอุทกขมสุขเวทนาที่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยอุทกขมสุขเวทนาที่มีอามิส’เมื่อเสวยอุทกขมสุขเวทนาที่ไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยอุทกขมสุขเวทนาที่ไม่มีอามิส’” (Thai Tripitakas: 10/380/313)

เมื่อสติสัมปชัญญะสามารถกำหนดรู้เวทนาที่เป็นปัจจุบันได้แล้ว ก็กำหนดรู้หาสาเหตุว่าเวทนาเหล่านี้เกิดจากอะไร ซึ่งได้กล่าวไปแล้วว่าเวทนาทั้งปวงเกิดขึ้นเพราะผัสสะ และเวทนาเหล่านั้นก็ล้วนดับไปเพราะผัสสะดับ ความรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับพุทธอุทานหลังการตรัสรู้และสอดคล้องกับสติปัฏฐานสูตรที่กล่าวว่าให้พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในเวทนาบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในเวทนาบ้าง ดังที่ได้กล่าวแล้วในหัวข้อที่ 2 หากพิจารณาเวทนาขันธดังนี้ จิตก็จะเริ่มเข้าสู่สันติบทได้ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในบทนำของมหาสติปัฏฐานสูตรว่า ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม 4 เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน (Thai Tripitakas: 10/373/301) พระนิพพาน คือ สันติบทที่เป็นโลกุตตรสันติหรือสันติภายในนั่นเอง การเจริญสติปัฏฐานจึงเป็นหนทางเอกในการเข้าสู่สันติภายในตามพุทธพจน์ที่กล่าวมานี้

การเข้าสู่สันติบทภายในย่อมเป็นปัจจัยแก่วิถีปฏิบัติหรือสันติภายนอกได้เช่นกัน หากพิจารณาจากเนื้อหาในคัมภีร์ต่างๆ เช่น คัมภีร์ธัมมปาฏิฐกถา อรรถกถาพุทธกนิยา คณาธรรมบท ยมกวรรคที่ 1 กล่าวว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพระทัยสม่าเสมอในบุคคลทั่วไป คือ ในนายขมังธนู ในพระเทวทัต ในโจรองคุลิมาล ในช้างธนบาล และในพระราหุล (Thai Tripitakas and Commentary: 40/197) การที่บุคคลใดจะวางจิตเสมอกันได้ทั้งในผู้ที่ควรรักหรือควรเกลียดซึ่งถือเป็นโลกียสันติหรือสันติภายนอกนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยากหากบุคคลนั้นยังไม่บรรลุโลกุตตรสันติ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้แสดงว่าจิตของผู้ที่เจริญพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา จนถึงขั้นฌานนั้น จิตจะเข้าถึงสภาวะที่เรียกว่า “สมาสัมเปท” คือ การทำลายเขตแดน ไม่มีขอบเขต หรือเรียกได้อีกอย่างว่า “อัปมัณญา” คือ ความไม่มีประมาณ หมายถึงการที่จิตนั้นมีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา แก่สัตว์โลกทั้งหลายเสมอกันหมดโดยไม่มีขอบเขตหรือไม่มีที่สุดไม่มีประมาณ ไม่ว่าบุคคลอื่นๆ นั้นจะเป็นผู้ที่รัก รักมาก รักปานกลาง หรือแม้แต่ผู้ที่ศัตรูกัน (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2003) ความมีเมตตาจนถึงมุทิตานั้นเป็นสุขเวทนา การกำหนดรู้สุข

เวทนาจึงเป็นเหตุให้เกิดสันติทั้งภายในเพราะจิตนั้นย่อมเต็มไปด้วยความไม่โกรธอันเป็นอารมณ์ของเมตตาจิต และส่งผลไปสู่สันติภายนอกเพราะเกิดความต้องการช่วยเหลือและปรารถนาดีแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย

ส่วนการกำหนดรู้อุเบกขาเวทนาจนจิตเป็นกลางได้นั้นก็ย่อมทำให้เกิดสันติภายในเพราะมีใจเป็นกลาง ไม่มีความยินดีและยินร้ายในสรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง และเมื่อวางใจเป็นกลางแล้วก็จะเกิดสันติภายนอก เพราะว่าบุคคลเหล่านั้นย่อมวางเฉย ไม่มีความขัดแย้ง ไม่ประทุษร้าย สร้างความรุนแรงต่อบุคคลอื่น ๆ ไม่ว่า บุคคลนั้นจะมาทำดีหรือทำไม่ดีกับผู้ที่มิใช่เป็นอุเบกขาก็ตาม ในเมตตสูตรได้แสดงว่าการเจริญโพชฌงค์ 7 เช่น สติสัมโพชฌงค์ ถึงอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ทำให้บรรลุเมตตาเจโตวิมุตติได้ ความว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสพรหคด้วยเมตตา ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันสพรหคด้วยเมตตา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงเว้นสิ่งไม่ปฏิกุลและปฏิกุลทั้งสองนั้นออกเสีย แล้ววางเฉยมีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ (Thai Tripitakas: 19/235/177-178) พุทธพจน์ดังกล่าวแสดงว่าผู้ที่เจริญจิตจนถึงอุเบกขาสัมโพชฌงค์แล้วก็จะสามารถวางเฉยได้ทั้งในสิ่งที่ เป็นปฏิกุลและไม่เป็นปฏิกุล ซึ่งก็สอดคล้องกับที่การกล่าวไว้ที่ถึงสันติบสามารถวางจิตเป็นกลางได้ทั้งในผู้ที่รักและเกลียดนั่นเอง

ทั้งนี้อาจอนุมานได้ว่าสภาวะจิตที่จะเป็นเช่นนี้ได้ ต้องไม่เห็นว่าคุณค่าทั้งรักและเกลียดเป็นสัตว์บุคคล ตัวตน เรา เขา แต่เป็นเพียงสภาวะของผัสสะที่มากกระทบจนทำให้เกิดเวทนาเท่านั้น ดังนั้น บุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคนที่เคยรัก เคยโกรธ บุคคลเหล่านั้นล้วนมีสภาวะเสมอกันหมดเพราะเป็นเพียงผัสสะที่มากกระทบเท่านั้น หาได้มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา อยู่ในสภาวะของผัสสะและเวทนาแต่อย่างใดไม่ หากกำหนดรู้เวทนาได้อย่าง คล่องแคล่วก็จะสามารถขยายการเรียนรู้ได้ว่าสภาพธรรมทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นกิเลสและสังขารที่ต่างๆ ก็เป็นเพียงผัสสะที่มากกระทบเสมอกับสิ่งอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ลมหายใจ รสชาติอาหาร ความเย็น ความร้อน ความอ่อน ความแข็ง ความฟู้ง ฯลฯ การเรียนรู้กระบวนการเกิดดับของเวทนาเช่นนี้เป็นสัมมาทิฐิ ดังข้อความจากสัมมาทิฐิสูตรว่า เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดเวทนา เหตุเกิดแห่งเวทนา ความดับแห่งเวทนาและข้อปฏิบัติ ให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ เมื่อนั้น ท่านละราคานิสัยโดยประการทั้งปวง ฯลฯ เป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้พระอริยสาวกรัก็ชื่อว่า มีสัมมาทิฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้ (Thai Tripitakas: 12/96/92) เมื่อมีสัมมาทิฐิคือความเห็นที่ถูกต้องโดยอาศัยการเรียนรู้ เวทนาขั้นแล้วก็ย่อมเป็นผู้สงบจนถึงนิพพานได้นั่นเอง

ในหัวข้อต่อไปจะกล่าวถึงบุคคลต้นแบบในสมัยพุทธกาลและสมัยหลังพุทธกาลที่สามารถกำหนดรู้ เวทนาขั้นจนบรรลุสันติบทั้งภายในและภายนอกได้

บุคคลต้นแบบที่บรรลุสันติบด้วยการกำหนดรู้เวทนาขั้น

เรื่องราวของพระภิกษุที่เป็นตัวอย่างของการกำหนดรู้เวทนาและสามารถอดทนอดกลั้นกับเวทนา ต่างๆ โดยเฉพาะทุกขเวทนานั้นปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาอยู่หลายเรื่อง โดยพุทธพจน์ ที่กล่าวถึงเรื่องนี้อย่างชัดเจนที่สุดพระสูตรหนึ่ง คือ กกจูฬสูตร ที่มีความว่าหากพวกโจรผู้ประพฤติดำทราวมจะ พึงใช้เสียที่มีที่จับ 2 ข้างเสียอวัยวะน้อยใหญ่ ผู้มีใจคิดร้ายแม้ในพวกโจรนั้น ก็ไม่เชื่อว่าทำตามคำสั่งสอนของ เรา เพราะเหตุที่อดกลั้นไม่ได้ นั่น เธอทั้งหลายควรสำเหนียกว่าจิตของเราจักไม่แปรผัน เราจักไม่เปล่งวาจาชั่ว หยาบ และจักอนุเคราะห์ด้วยสิ่งที่เป็นประโยชน์ (Thai Tripitakas: 12/232-233/244) จะเห็นว่าแนวทาง จากพระสูตรดังกล่าว พระพุทธเจ้าทรงยกทุกขเวทนาอย่างแรงกล้าที่พระสาวกต้องกำหนดรู้เพื่อแสดงให้เห็นถึง ภาวะของสันติภายในที่ส่งผลต่อสันติภายนอกอย่างชัดเจน ตัวอย่างของพระภิกษุที่สามารถประพฤติปฏิบัติได้ ตามพระสูตรนี้มีปรากฏในบุณโณวาทสูตร ดังมีเรื่องราวต่อไปนี้

เมื่อพระปुณณะทูลพระพุทธเจ้าว่าตนจะเดินทางไปยังสุนาปรีตชนบท พระพุทธเจ้าตรัสว่า ชาวสุนาปรีตชนบทดุร้ายหยาบช้า หากชาวสุนาปรีตชนบททำร้ายพระปุณณะ ท่านจะอย่างไร ถ้าชาวสุนาปรีตชนบทด่าบริภาษตน พระปุณณะจะคิดว่ายดีที่ไม่ได้ประหารด้วยฝ่ามือ ถ้าชาวสุนาปรีตชนบทประหารด้วยฝ่ามือ พระปุณณะจะคิดว่ายดีที่ไม่ประหารด้วยก้อนดิน ถ้าชาวสุนาปรีตชนบทประหารด้วยก้อนดิน พระปุณณะจะคิดว่ายดีที่ไม่ประหารด้วยท่อนไม้ ถ้าชาวสุนาปรีตชนบทประหารด้วยท่อนไม้ พระปุณณะจะคิดว่ายดีที่ไม่ประหารด้วยศาสตรา ถ้าชาวสุนาปรีตชนบทประหารด้วยศาสตรา พระปุณณะจะคิดว่ายดีที่ไม่ปลิดชีพด้วยศาสตราอันคม ถ้าชาวสุนาปรีตชนบทปลิดชีพตนด้วยศาสตราอันคม พระปุณณะจะคิดว่า มีเหล่าสาวกของพระผู้มีพระภาคที่อดอดเกลียดชังร่างกายและชีวิต พวกเขาส่งหาศาสดาสังหารชีพอยู่แต่เราไม่ต้องแสวงหาสิ่งดังนั้นเลยก็ได้ ศาสดาสังหารชีพแล้ว

พระพุทธเจ้าจึงกล่าวว่าพระปุณณะประกอบด้วยหเมและอุปสมะ จักสามารถอยู่ในสุนาปรีตชนบทได้ ท่านพระปุณณะได้เดินทางจาริกไปยังสุนาปรีตชนบท ทำให้ชาวสุนาปรีตชนบทกลับใจแสดงตนเป็นอุบาสกประมาณ 500 คน อุบาสิกาประมาณ 500 คน ภายในพรรษานั้นเอง ส่วนตัวท่านได้ทำให้แจ้งซึ่งวิชชา 3 ภายในพรรษานั้นเช่นกัน (Thai Tripitakas: 18/88/85-88) จะเห็นว่าธรรมะข้อหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงพระปุณณะ คือ คำว่าอุปสมะ หมายถึง ความสงบซึ่งสามารถตีความถึงลักษณะของสันติทั้งภายในและภายนอกได้ดังที่กล่าวแล้วในหัวข้อที่ 3 การถูกบริภาษจนถึงขั้นทำร้ายร่างกายก็ย่อมทำให้เกิดทุกข์เวทนาอย่างมาก การกำหนดรู้ทุกข์เวทนาด้วยหเมเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าการกำหนดรู้เวทนาจนทำให้เกิดความสงบย่อมนำไปสู่สันติภายใน คือ อุปสมะหรือความสงบได้ เมื่อจิตเกิดความสงบภายในแล้วก็ย่อมส่งผลต่อความสงบหรือสันติภายนอกดังที่พระปุณณะสามารถประพฤติธรรมและเผยแผ่ธรรมภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความรุนแรงแต่กลับเปลี่ยนให้คนสังคมที่มีความขัดแย้งในสุนาปรีตชนบทกลายเป็นคนที่กลับใจเป็นพุทธบริษัทถึง 1,000 คน

ตัวอย่างพระอีกรูปที่กำหนดรู้เวทนาปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท โดยกล่าวถึงเรื่องพระติสสะเถระถูกทำร้ายโดยช่างทำแก้วมณีที่เป็นโยมอุปัฏฐากของท่านเอง ท่านถูกสงสัยว่าขโมยแก้วมณีไป ซึ่งความจริงแล้วนักรกระเรียนตัวหนึ่งได้กลืนแก้วมณีไป แต่พระติสสะเถระไม่ยอมบอกความจริงเพราะเกรงว่าช่างแก้วมณีจะผ่านนักรกระเรียนตัวนั้น ช่างทำแก้วมณีจึงทำทารุณกรรมพระเถระด้วยการนำเชือกพันศีรษะพระเถระ ขันด้วยท่อนไม้จนโลหิตท่านไหลออกจากศีรษะ หูและจมูก ตาทั้งสองทะลักออก ท่านเจ็บปวดมากจึงล้มลง นกกระเรียนได้กลืนโลหิตจึงมาตีมกิลโลหิตของท่าน ช่างแก้วมณีนักรกระเรียนตายเพราะความโกรธแล้วจึงทราบความจริงจากพระเถระว่านักรกระเรียนตัวนี้กลืนแก้วมณีนั้น หากนกนี้ไม่ตาย แม้พระเถระจะตายก็จักไม่บอก ช่างแก้วมณีได้แก้วมณีคืนแล้วขอขมาพระติสสะเถระ มีใจสลด หมอบลงใกล้เท้าของพระเถระ ขอให้พระติสสะอดโทษ พระเถระกล่าวว่าโทษของท่านและเราไม่มี มีแต่โทษของวิญญูเท่านั้น (Thai Tripitakas and Commentary: 42/50-53) เรื่องพระติสสะนี้เป็นตัวอย่างของการกำหนดรู้เวทนาขั้นดี โดยเฉพาะทุกข์เวทนาที่ท่านพระติสสะได้รับอย่างแสนสาหัสแต่ท่านก็ได้แสดงถึงการเข้าถึงสันติภายในด้วยการกำหนดทุกข์เวทนานั้นอย่างอุกฤษฏ์ โดยส่งผลทำให้เกิดสันติภายนอก คือ ท่านเลือกที่จะทำให้เกิดสันติภายนอกคือการไม่ประทุษร้ายโต้ตอบช่างแก้วด้วยความรุนแรงในแบบที่ท่านถูกรกระทำและเลือกที่จะทำให้นักรกระเรียนไม่ต้องตายเพราะความรุนแรง

ในคัมภีร์สุมังคลวิลาสนี้ อรรถกถาที่มกนิยาย มหาวรรคกล่าวถึงพระภิกษุรูปหนึ่งในกรุงสาวัตถีว่า บุตรของภุมมที่ชื่อติสสะละหรีพย์ 40 โกฏิ ออกบวชโดดเดี่ยวอยู่ในป่า ภริยาของน้องชายท่านส่งโจร 500 ให้ไปฆ่าท่านเสีย พวกโจรไปล้อมท่านไว้ ท่านจึงถามว่าอุบาสกมาทำไมกัน พวกโจรตอบว่ามาฆ่าท่าน ท่านจึงพูดขอร้องโจรว่าโปรดรับประกันให้ชีวิตสักคืนหนึ่งเถิด พวกโจรกล่าวว่าใครจักประกันท่านในฐานะอย่างนี้ได้

พระเถระจึงจับหินก้อนใหญ่ทุบกระตุกขาทั้งสองข้างแล้วกล่าวว่าประกันแบบนี้พอไหม โจรพวกนั้นไม่หลบหนีไปไหน พวกกันก่อไฟนอนใกล้ที่จึงกรม พระเถระข่มเวทนา พิจารณาศีล อาศัยศีลที่บริสุทธิ์ก็เกิดปิติและปราโมช ลำดับต่อจากนั้นก็เจริญวิปัสสนา ทำสมณธรรมตลอดคืน ในยามทั้งสามพออรุณขึ้นก็บรรลुพระอรหัตต์ (Thai Tripitakas and Commentary: 14/267-268) กรณีนี้ก็เป็นอย่างของการกำหนดรู้ทุกขเวทนาจนบรรลุสันติบททั้งภายในและภายนอกเช่นเดียวกับกรณีของพระติสสะเพียงแต่คู่กรณีเปลี่ยนจากนกกระเรียนเป็นโจร กล่าวคือ พระติสสะเถระได้กำหนดทุกขเวทนาที่เกิดจากหินทุบขาทั้งสองข้างจนเกิดปิติและปราโมชจนบรรลุอรหัตต์เป็นการบรรลุสันติภายใน เมื่อเป็นพระอรหัตต์ก็ย่อมเป็นผู้ทำให้เกิดสันติภายนอกแก่หมู่โจรด้วยเพราะท่านย่อมไม่ทำร้ายหรือประทุษร้ายโจรตอบอย่างแน่นอน

เรื่องต่อไป คือ ภิกษุกลุ่มหนึ่งจำนวน 30 รูป เรียนกัมมัฏฐานจากพระพุทธเจ้าแล้วจำพรรษาในวัดป่า ท่านเหล่านั้นทำติดากันว่าจะทำสมณธรรมตลอดคืนในยามทั้งสามและจะต่างคนต่างอยู่ เมื่อภิกษุเหล่านั้นทำสมณธรรมแล้วโงกหลับ เสือก็มาจับภิกษุไปกินทีละรูปๆ แต่ไม่มีภิกษุรูปใดเปล่งวาจาว่าเสือคาบผมแล้ว ภิกษุจึงถูกเสือกินไปถึง 15 รูป เมื่อถึงวันอุโบสถ ภิกษุที่เหลือเมื่อทราบเรื่องแล้วจึงตกลงกันว่าถ้าถูกเสือกินให้ร้องบอกกัน ต่อมาเสือกินภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง ภิกษุนั้นก็ร้องแจ้งเตือน ภิกษุทั้งหลายถือไม้เท้าและคบเพลิงติดตามหมายว่าจะให้เสือปล่อย เสือหนีขึ้นไปยังเขาขาด จนภิกษุทั้งหลายตามไปไม่ได้และเริ่มกินภิกษุนั้นตั้งแต่นั้นทำ ภิกษุทั้งหลายก็ได้แต่กล่าวว่ากิจที่พวกเราจะต้องทำไม่มี ความวิเศษของภิกษุทั้งหลายมันปรากฏในสถานการณ์เช่นนี้ ภิกษุหนุ่มนั้นนอนอยู่ในปากเสือ ข่มเวทนาเจ็บปวดแล้วเจริญวิปัสสนา ตอนเสือกินถึงข้อเท้าบรรลุเป็นพระโสดาบัน ตอนกินไปถึงหัวเข่าเป็นพระสกทาคามี ตอนเสือกินไปถึงท้องเป็นพระอนาคามี ตอนเสือกินไปถึงไม่ถึงหัวใจ ก็บรรลุพระอรหัตต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา (Thai Tripitakas and Commentary: 14/268-269) กรณีนี้ก็เป็นอย่างของการกำหนดรู้ทุกขเวทนาจนบรรลุสันติบททั้งภายในและภายนอกเช่นเดียวกับ 2 กรณีข้างต้น ภิกษุรูปดังกล่าวกำหนดรู้เวทนาจากการที่ถูกเสือกินจนบรรลุสันติบทภายในและแสดงถึงสันติวิธีภายนอกอย่างอุกฤษฏ์ที่จะไม่ทำร้ายแม้กระทั่งเสือที่กำลังทำลายชีวิตตนเอง

กรณีสุดท้าย คือ กรณีพระสังฆราชสรณังกรแห่งประเทศศรีลังกาในรัชสมัยของพระเจ้ากิริติศรีราช-สิงหะ ภายหลังที่พระอุปาสัมมณภาพด้วยโรคหูดักเสบ ณ กุฏิของพระโกแบกัตตเวในเมืองแคนดีตรงกับเดือนสามข้างขึ้น พ.ศ. 2299 (Sankut, 2006) เมื่อพระอุปาสัมมาเถระถึงมรณภาพ พระเจ้ากิริติศรีราชสิงหะจึงทรงแต่งตั้งพระสรณังกรเป็นพระสังฆราชองค์แรก (Somdej Krom Phraya Damrong Rajanubhab, 2003) ต่อมาราว พ.ศ. 2303 พระสังฆราชสรณังกรทรงถูกสงสัยว่ามีส่วนร่วมในการวางแผนก่อกบฏและลอบปลงพระชนม์พระเจ้ากิริติศรีราชสิงหะ คณะทหารจึงจับพระองค์ไว้ในคุกที่เกเหลละ ในเวลาต่อมาพระเจ้ากิริติศรีราชสิงหะ ทรงไคร่ครวญถึงคุณงามความดีของพระสังฆราชสรณังกรนานปีการทรงสงสัยเป็นอย่างยิ่งว่าเหตุใดพระสังฆราชไม่ตรัสบอกเหตุการณ์ทั้งปวงแก่พระองค์จึงเสด็จไปทูลถาม พระสังฆราชถวายพระพรให้เหตุผลว่าหากพระองค์ทรงบอกแก่พระเจ้ากิริติศรีราชสิงหะ คนหลายคนจะต้องถูกประหารเพราะพระองค์เองทรงเป็นต้นเหตุ พระองค์ดำริว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนจึงทรงวางเฉยเสียพร้อมกันนั้นทรงยื่นพระหัตถ์ให้พระเจ้ากิริติศรีราชสิงหะทอดพระเนตรแผลที่นิ้วพระหัตถ์ที่เรื้อรังมานานซึ่งพระองค์ไม่ได้ทรงใส่ยาอะไรลงไปเลยเพราะเกรงว่ายาจะไปทำลายชีวิตของสัตว์เล็กๆ ในแผลนั้น ด้วยเหตุนี้เจตนาที่จะทรงทำลายชีวิตของคนอื่นจะมีได้อย่างไร พระเจ้ากิริติศรีราชสิงหะได้ทรงสดับคำอธิบายของพระสังฆราชสรณังกรแล้วทรงเข้าใจความเป็นสมณะอย่างแท้จริงของพระสังฆราช และได้ตรัสขอมาโทษที่ได้ทรงกระทำไปแล้วแก่พระสังฆราช (Sankut, 2006)

พระสังฆราชสรณังกรเป็นตัวอย่างของการเข้าถึงสันติภายในและสันติภายนอกที่จะไม่เบียดเบียนผู้ใดด้วยการกำหนดรู้เวทนาของท่านเองจนเกิดสันติภายในจิตของท่านที่ก่อปรด้วยเมตตาและกรุณาต่อ

เหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นคนที่ลอบปลงพระชนม์พระเจ้ากัณโฏราชสิงหะจนไปถึงสัตว์เล็ก ๆ ในผลของพระองค์อันเป็นตัวอย่างของการสร้างสันติภายนอก จากเรื่องราวของพระภิกษุรูปต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงสมัยหลังพุทธกาลจะเห็นว่าพระภิกษุที่ปรากฏในเรื่องราวทั้งหลายล้วนเป็นผู้กำหนดรู้เวทนาชั้นในวาระต่างๆ จนทำให้บรรลุสันติภายใน คือ การเข้าถึงสันติภายในที่ประกอบด้วยคุณธรรมที่เป็นกุศลชั้นต่างๆ จนถึงธรรมสูงสุดที่เป็นสันติบทคือพระนิพพาน และเป็นการก่อกุลสันติภายนอก คือ การทำให้ไม่เกิดความขัดแย้ง ความรุนแรงกับสรรพชีวิตทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าบุคคลเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ด้วยกันเอง และแม้แต่สัตว์เดรัจฉานที่จะมาทำร้ายตัวท่านเองก็ตาม

สรุป

การกำหนดรู้เวทนาชั้นและธรรมะที่เกี่ยวข้องกับเวทนาเกี่ยวข้องกับธรรมะหลายหมวด เช่น ชั้น 5 อัมมัญญา 4 ปฏิจสุมุปปาท 12 สติปัฏฐาน 4 โพชฌงค์ 7 สัมมาทิฐิ ธรรมะเหล่านี้ล้วนมีสติปัฏฐานเป็นหลักในกระบวนการเรียนรู้เวทนาชั้น เพราะเวทนาชั้นเป็นอารมณ์หนึ่งของสติปัฏฐานที่สามารถทำให้เกิดสันติทั้งภายในและภายนอก คือ เมื่อเจริญสติจนเห็นเวทนาว่าเกิดจากเหตุปัจจัย ไม่ใช่สัตว์บุคคล ตัวตน เราเขา ก็จะเกิดสัมมาทิฐิรู้ตามจริงว่าสภาพธรรมเหล่านั้นล้วนเป็นเพียงนามธรรมและรูปธรรมที่มาประชุมกันตามเหตุและปัจจัยเท่านั้น เมื่อกำหนดรู้เวทนาชั้นได้เช่นนี้ก็จะบรรลุถึงสันติภายนอกด้วยทมะและขันติจนสามารถสงบการทะเลาะวิวาทอันจะทำให้ความขัดแย้งและความรุนแรง ดังตัวอย่างพระเถระทั้งในสมัยพุทธกาลและสมัยหลังที่สามารถสงบจิตของตนและส่งผลให้เกิดความสงบ ระวัง การทะเลาะเบาะแว้ง การทำร้ายร่างกายและจิตใจ อันเป็นสันติภายนอกกับคู่ขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉานก็ตาม และหากสามารถกำหนดรู้เวทนาชั้นจนรู้แจ้งเห็นความเกิดขึ้น ความดับไปตามลำดับจนรู้แจ้งอริยสัจจนไม่ยึดมั่นถือมั่นเวทนาชั้นด้วยตัณหาและอุปาทานก็จะสามารถบรรลุถึงสันติบทภายใน คือ การบรรลุนิพพานอันเป็นธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนาได้ในที่สุด ดังที่พระอริยบุคคลในสมัยพุทธกาลได้เป็นต้นแบบในการกำหนดรู้เวทนาชั้นจนบรรลุถึงสันติบททั้งภายในและภายนอกได้อย่างมากมายนั่นเอง

References

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Abhidhammathavibhavinidika*. (2nd ed.). Bangkok: Wat Phra Chetuphon Foundation.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Mahamakutratchawitthayalai. (1993). *Thai Tripitakas and Commentary*. (3rd ed.). Bangkok: Mahamakutratchawitthayalai Printing House.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2003). *Buddhadhamma*. (11th ed.). Bangkok: Mahamakutratchawitthayalai Printing House.
- Phra Dhammapitaka. (P.A. Payutto). (2003). *Visuddhimagga*. (4th ed.). Bangkok: Prayurawong Printing Co., Ltd.
- Phramaha Hansa Dhammahas Nithibunyakorn). (2021). *Buddha Santhiwithi*. (3rd ed.). Bangkok: Prayurasan Thai Printing.
- Pranee Samroengrat Foundation. (1995). *Milindapanha*. (1st ed.). Bangkok: Chuanpim Printing.
- Sankut, S. (2006). *Siamwong in Lanka*. (4th ed.). Bangkok: Sahathammik Co., Ltd.

Somdej Krom Phraya Damrong Rajanubhab. (2003). *The Matter of Enshrining Monks of the Siamwong in Lanka*. (1st ed.). Bangkok: Ganesha Printing Center Co., Ltd.

วิกฤตจำนวนศาสนทายาทเพื่อการรักษาพระพุทธศาสนา*

The Crisis in the Number of Religious Heirs to preserve Buddhism

¹ปวีณา อุดมสถาผล และ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท

¹Paweena Udomsataphol and Phra Pramote Vādakovito

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: paweenau@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอภาวะวิกฤตของจำนวนศาสนทายาท ที่มีแนวโน้มว่าจะลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยชี้ให้เห็นว่าผู้ที่บรรพชาเข้ามาเป็นศาสนทายาทรายใหม่ก็ลดน้อยลง ส่วนผู้ที่เป็นศาสนทายาทอยู่แล้วก็ไม่สามารถอยู่ในเพศบรรพชิตได้ยาวนานเพียงพอที่จะเป็นกำลังหลักในการรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการวิจัยปริมาณของศาสนทายาทที่ลดลงอย่างต่อเนื่องนั้น เห็นได้ชัดจากจำนวนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแทบจะทุกแห่งลดลงเช่นเดียวกัน มีศาสนทายาทเข้ามาศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจำนวนน้อยลงอย่างต่อเนื่องอันเป็นการสนับสนุนให้เห็นถึงจำนวนศาสนทายาททั่วประเทศที่ลดลงเช่นเดียวกันการลดลงของศาสนทายาทนั้นเกิดจากทั้งปัญหาทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับโครงสร้าง โดยระดับปัจเจกบุคคลนั้นเกิดจากความไม่มั่นใจในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านสวัสดิภาพ พบว่าไม่มั่นใจด้านความรุนแรง ความปลอดภัย และความอบอุ่นที่ศาสนทายาทจะได้รับจากคณะสงฆ์ 2) ด้านสวัสดิการ พบว่าไม่มั่นใจด้านการดูแล เช่น โภชนาการ สวัสดิการการรักษาเมื่อยามเจ็บป่วย 3) ด้านการศึกษา พบว่าไม่มั่นใจด้านคุณภาพการศึกษาภายในคณะสงฆ์ ส่วนระดับโครงสร้างพบว่าเกิดความเหลื่อมล้ำทั้งทางสังคมและทางการศึกษา โดยทางสังคมนั้นเกิดความไม่สมดุลระหว่างความต้องการศาสนทายาทกับจำนวนศาสนทายาท ส่วนความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ระบบการศึกษาภายในคณะสงฆ์นั้นมีคุณภาพที่แตกต่างจากโรงเรียนข้างนอก

แนวทางการแก้ปัญหาในระดับปัจเจกจะต้องสร้างแรงจูงใจในการบรรพชาให้เกิดขึ้นกับทั้งเด็กและเยาวชนรวมทั้งผู้ปกครอง โดยแรงจูงใจจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) เป็นกลไกที่ไปกระตุ้นให้เกิดการกระทำ และ 2) เป็นแรงบังคับให้กระทำอย่างมีทิศทาง ซึ่งการสร้างแรงจูงใจจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่ระดับสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และภาครัฐ บูรณาการร่วมมือกันสร้างแรงจูงใจขึ้น โดยใช้ระบบสวัสดิภาพ สวัสดิการ และการศึกษา เป็นเครื่องมือในการสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้เด็กและเยาวชนและครอบครัวมั่นใจได้ว่าเมื่อเข้ามาบรรพชาเป็นศาสนทายาทแล้วจะไม่ถูกทอดทิ้งให้อยู่ด้านหลังมีความปลอดภัย มีระบบการศึกษาที่ดีเพียงพอ เมื่อมีเครื่องมือที่ดีเพียงพอที่จะสร้างแรงจูงใจจนสามารถนำแรงจูงใจนั้นไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปริมาณศาสนทายาทจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นกำลังที่จะรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

คำสำคัญ: ศาสนทายาท; พระพุทธศาสนา; วิกฤตศาสนทายาท

Abstract

The purpose of this research article is to present the crisis situation of the declining number of ordained monks, with the trend indicating a continuous decrease. It highlights that there is a decreasing number of individuals entering the monastic order as novice monks, while those who are already ordained monks are unable to remain in the monastic life for an extended period to serve as a significant force in the preservation and propagation of Buddhism.

The continuous decrease in the number of ordained monks is evident not only in the overall quantity but also in the declining enrollment of students in Dhamma schools. The diminishing number of novice monks entering Dhamma schools consistently supports the observation of a nationwide decline in the number of ordained monks. The decline in the number of ordained monks arises from both individual-level and structural-level issues. At the individual level, this decline is attributed to uncertainties regarding socioeconomic status, welfare, and education, with the following details: 1) In terms of socioeconomic status, it is found that there is uncertainty regarding the level of violence, security, and warmth that ordained monks can receive from the monastic community; 2) In terms of welfare, there is uncertainty regarding the level of care provided, such as nutrition and healthcare, during times of illness or distress; and 3) In terms of education, there is uncertainty regarding the quality of education within the monastic community. At the structural level, there is evidence of social and educational disparities. In terms of the social aspect, there is an imbalance between the demand for ordained monks and the actual number of individuals entering the monastic order. As for educational disparities, the educational system within the monastic community exhibits distinct differences in quality compared to external schools.

The guidelines for solving problems at the individual level require the promotion of motivation for ordination in children, adolescents and their parents. Motivation is associated with two important components: 1) Serving as a mechanism to stimulate action, and 2) Acting as a compelling force for action with direction. The establishment of motivation should commence at the institutional level, involving collaboration among family institutions, educational institutions, religious institutions, and the government. This collective effort aims to foster motivation effectively. By utilizing the systems of socioeconomic status, welfare, and education as tools, motivation can be generated to ensure that children, adolescents, and their families are confident that once they enter the monastic order as ordained monks, they will not be abandoned or left behind. They will experience security and have access to an adequate educational system. With sufficient and effective tools to generate motivation, the quantity of ordained monks will steadily increase, providing the strength necessary for the preservation and propagation of Buddhism.

Keywords: Ordained Monks; Buddhism; Crisis of Ordained Monks

บทนำ

ปัจจุบันความสนใจที่จะเข้ามาบวชเรียนในระบบการเรียนของพระพุทธศาสนาน้อยลงเป็นอย่างมาก สำนักงานสถิติแห่งชาติได้บันทึกและรวบรวมจำนวนของสามเณรในพระพุทธศาสนาในประเทศไทยไว้ โดยย้อนหลังไปในปี พ.ศ.2548 มีสามเณรทั่วราชอาณาจักรทั้งสิ้น 76,352 รูป ในขณะที่ พ.ศ.2561 ลดลงเหลือเพียง 55,327 รูป ลดลง 21,026 รูป ลดลงถึงร้อยละ 27.5 (National Statistical Office of Thailand, 2022) จากจำนวนสามเณรที่ลดลงอย่างมากนี้แม้หน่วยงานทางพระพุทธศาสนาทุกหน่วยงานจะพยายามสร้างกิจกรรมเพื่อชักจูงหรือเชิญชวนให้เด็กและเยาวชนชายเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นศาสนทายาทรักษาพระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นการให้ทุนการศึกษา การจัดระเบียบการศึกษา โดยนำการศึกษาสมัยใหม่เข้าสู่โรงเรียนพระปริยัติธรรมมากยิ่งขึ้น ทันสมัยทัดเทียมกับโรงเรียนฆราวาสโดยทั่วไป ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี และอื่นๆ กระนั้น ความสนใจในการบวชเรียนก็ไม่ได้เพิ่มขึ้น โดย Phrakhrusangkakitbanhan (Kanchana Santikaro) (2022) กล่าวว่า ปัจจุบันเด็กและเยาวชนสนใจจะบวชน้อยลงเป็นอย่างมากเพราะข้างนอกสามารถเรียนได้ฟรี ประกอบกับความเป็นพระพุทธศาสนาไม่เป็นแรงจูงใจต่อเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมองว่าการศึกษาในวัดล้าหลังกว่าข้างนอก โดยจากการลงศึกษาพื้นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดธรรมมงคล พบว่าเดิมทุกโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดธรรมมงคลเคยมีนักเรียนโดยเฉลี่ยมากกว่า 300 รูป ปัจจุบันเหลือเพียงไม่ถึง 200 รูปเท่านั้น Phraratwatraphon (Sompong Thitavangso) (2022) ในฐานะประธานกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า จำนวนสามเณรของทุกวัดลดลงอย่างต่อเนื่องและไม่มีทีท่าว่าจะเพิ่มขึ้นในระยะเวลาอันใกล้ นอกจากนี้ Bannaruj (2022) ในฐานะนักวิชาการศาสนายังได้ย้ำว่า อาจจะไม่สามารถคาดหวังอุดมการณ์ที่ไกลเกินไปถึงขั้นรักษาพระพุทธศาสนากับสามเณรได้ เพราะสามเณรอาจจะไม่ได้อยู่ครองเพศบรรพชิตตลอดไป หากจะปลูกฝังอุดมการณ์ควรจะเป็นอุดมการณ์ด้านการเรียนที่มุ่งเน้นในระยะสั้น เพราะสมกับวัย และตามยุคสมัย ซึ่งสะท้อนถึงปริมาณของสามเณรที่จะลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเหตุผลมาจากทั้ง 1) มีสามเณรบวชใหม่ลดลง และ 2) สามเณรที่บวชอยู่แล้วไม่สามารถอยู่ได้ตลอด

จากสภาพปัญหาและที่มาของสภาพปัญหานั้นสะท้อนถึงแรงจูงใจในการบวชเป็นสามเณร ซึ่งจะต้องได้รับการส่งเสริมด้านแรงจูงใจอย่างเป็นระบบ โดย Phramaha Suwit Dhammikamuni (Theeranet), and Homthuanlum (2018) ได้กล่าวถึงวิธีสร้างแรงจูงใจในการบรรพชาว่าจะต้องส่งเสริมด้านต่างๆ 4 ด้าน คือ 1) ด้านประเพณี จูงใจให้เปลี่ยนแนวคิดทัศนคติในการบรรพชาเพื่อการสงบหลุดพ้น มาเป็นบรรพชาเพื่อตอบแทนคุณบิดามารดา หล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนที่มีพฤติกรรมพึงประสงค์ 2) ด้านการดูแล จูงใจให้พระพี่เลี้ยงดูแลสามเณรประดุจพ่อแม่ ให้ความรักความอบอุ่น ให้การศึกษาฝึกอบรมเพื่อให้สามารถอยู่ในสมณเพศได้อย่างมีความสุข 3) ด้านการศึกษา จูงใจให้สามเณรมีกำลังใจในการเรียนหนังสือ ขวนขวายศึกษาเล่าเรียน ในด้านการบริหารงานก็จูงใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องขับเคลื่อนและพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ดียิ่งขึ้น และ 4) ด้านสวัสดิการ จูงใจให้เกิดสวัสดิการและสวัสดิภาพกับสามเณร มีการให้รางวัลปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ซึ่งสอดคล้องกับ Woolfolk (1993) ที่ได้กล่าวว่า บางสิ่งบางอย่างที่อยู่ภายในตัวของบุคคลที่มีผลทำให้บุคคลต้องกระทำ หรือเคลื่อนไหว หรือมี พฤติกรรม ในลักษณะที่มีเป้าหมายเด็กจึงต้องสร้างแรงจูงใจเพื่อกำหนดพฤติกรรมหรือความต้องการบางอย่าง นอกจากนี้ Loudon, David, and Bitta (1998) ยังได้กล่าวในทำนองเดียวกันกับ Woolfolk ว่า เด็กและเยาวชนจำเป็นจะต้องมีแรงจูงใจเพื่อสร้างสถานะที่อยู่ภายในตัวที่เป็นพลัง ทำให้ร่างกายมีการเคลื่อนไหว ไปในทิศทางที่มีเป้าหมายที่ได้เลือกไว้แล้ว ซึ่งมักจะเป็นเป้าหมายที่มีอยู่ในสถานะสิ่งแวดล้อม

จากจำนวนสามเณรที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ในปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ความต้องการศาสนทายาทเข้ามาทำหน้าที่จรรโลงใจพุทธบริษัทเพิ่มขึ้น แต่จำนวนศาสนทายาทกลับลดลง นับเป็นความขัดแย้งเชิงโครงสร้างทางสังคมอย่างเด่นชัด เกิดความไม่สมดุลระหว่างความต้องการกับปริมาณศาสนทายาท และยังเห็นความขัดแย้งชัดเจนยิ่งขึ้นหากมองลึกลงไปถึงความเหลื่อมล้ำของระบบการศึกษา ที่ปัจจุบันเน้นความเป็นเลิศทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งการศึกษาของคณะสงฆ์อาจจะยังไม่ตอบโจทย์ความต้องการในปัจจุบัน จากภาวะที่ส่อว่าจะเกิดวิกฤตการขาดแคลนศาสนทายาท จนอาจกระทบถึงสภาพสังคมไทยในอนาคต ผู้เขียนเห็นถึงความจำเป็นที่จะไม่เพิกเฉยในฐานะพุทธศาสนิกชน และมีความคาดหวังว่าจะสะท้อนให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องรักษาศาสนทายาทเพื่อทำหน้าที่รักษาพระพุทธศาสนาต่อไปในภายหน้า เพราะหากขาดศาสนทายาททั้งด้านปริมาณและคุณภาพ พระพุทธศาสนาก็ย่อมอยู่ในวิกฤตเฉกเช่นเดียวกัน ในทางกลับกันหากสามารถจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งได้ ศาสนทายาทที่เข้มแข็ง สังคมไทยก็จะได้รับประโยชน์ เป็นสังคมที่เข้มแข็งทั้งระบบทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต

ผู้เขียนจึงมุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงวิธีการรักษาศาสนทายาทในสมัยพุทธกาลและวิธีการรักษาศาสนทายาทของสังคมไทยปัจจุบัน ตลอดจนแนวทางการรักษาและสืบทอดศาสนทายาทในอนาคต

รูปแบบและวิธีการสร้างศาสนทายาทในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาลหรือในระยะเวลาการประกาศศาสนาของพระพุทธองค์ บรรดาพระสาวกและสาวิกาทั้งหลาย ยังไม่จัดว่าเป็นศาสนทายาท (ตามความหมายที่เข้าใจกันในปัจจุบัน) ได้ แต่คงเรียกได้ว่าเป็นธรรมทายาท เพราะแต่ละท่านที่บวชเข้ามาในพระศาสนาล้วนมีความประสงค์ที่จะเข้าถึงความหลุดพ้น จึงมุ่งบำเพ็ญความเพียรเพื่อให้บรรลุผลตามความประสงค์นั้น การดำเนินตามปฏิปทาของพระศาสดา การปฏิบัติธรรมที่พระองค์ทรงแนะนำสั่งสอน จนถึงการบรรลุผลของท่านเหล่านั้นจึงได้ชื่อว่าเป็นธรรมทายาท เพราะรับมรดกธรรมของพระศาสดาจนกระทั่งพระพุทธศาสนาได้มีลักษณะของสถาบันศาสนา คือการที่ผู้นำของแคว้นใหญ่ในชมพูทวีปและประชาชนส่วนใหญ่ในแคว้นนั้นๆ ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา มอบตนเป็นพุทธมามกา การเผยแผ่ศาสนาจึงได้ทำอย่างเป็นระบบคล้ายกับกองทัพที่จะยกออกไปรบ โดยเปรียบพระพุทธเจ้าเป็นดุจพระธรรมราชา มีพระอัครสาวกเบื้องขวาคือพระสารีบุตรเป็นดุจพระธรรมเสนาบดี ทั้งทรงยกย่องพระสาวกและพระสาวิกาทั้งที่เป็นบรรพชิตและฆราวาสที่มีคุณสมบัติโดดเด่นในด้านต่างๆ ขึ้นเป็นเอตทัคคะ ดุจเป็นผู้นำในงานพระศาสนาในแต่ละด้าน ดังนั้นพระภิกษุที่ดี พระภิกษุณีสงฆ์ที่ดี รวมทั้งอุบาสกและอุบาสิกาที่เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันพระพุทธศาสนา จึงมีลักษณะของศาสนทายาทชัดเจนขึ้น

ในพุทธกาลคือก่อนพุทธเจ้าจะปรินิพพาน มีหลักฐานในพระสูตร แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระดำริสในการฝากฝังพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง 4 ในฐานะที่เป็นศาสนทายาท โดยที่พุทธบริษัททั้ง 4 นั้นต้องมีคุณสมบัติในการเป็นผู้เผยแผ่ศาสนาได้ สามารถแนะนำสั่งสอนธรรมแก่ผู้อื่นได้ และนอกจากนี้ยังต้องสามารถปกป้องพระพุทธศาสนาได้ (Thai Tripitakas: 10/175/124) แต่ในพุทธบริษัททั้ง 4 นั้น ฝ่ายที่มีคุณสมบัติเหล่านี้ครบบริบูรณ์และสามารถทำหน้าที่ศาสนทายาทได้อย่างเต็มที่ก็คือฝ่ายบรรพชิต โดยเฉพาะภิกษุสงฆ์ เพราะมีโอกาสศึกษาและปฏิบัติธรรมมากกว่าฆราวาสและอยู่ใกล้ชิดศาสนามากกว่า ดังนั้นเมื่อฆราวาสไม่มีคุณสมบัติบริบูรณ์ในการเผยแผ่และปกป้องธำรงรักษาพระพุทธศาสนาได้ จึงได้เป็นฝ่ายอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาไปโดยปริยาย อย่างไรก็ตามลำดับของการเกิดขึ้นของศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา คือพุทธบริษัททั้ง 4 นั้นปรากฏว่า บริษัทที่เกิดขึ้นก่อนบริษัทอื่นทั้งหมด คืออุบาสิก

(พระนางสุชาดา) ถัดจากนั้นเป็นอุบาสก (ตปุสสะและภัลลิกะ) ภิกษุ (พระอัญญาโกณฑัญญะ) และภิกษุณี (พระนางมหาปชาบดีโคตมี) ตามลำดับ

1. อนุญาตให้มีพระอุปัชฌาย์เพื่อกระจ่ายการศาสนทายาท

ศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา ได้ช่วยพระพุทธเจ้าประกาศเผยแผ่ศาสนาโดยตลอด มีทั้งที่ติดตามพระพุทธองค์ไปประกาศศาสนาตามสถานที่ตั้ง และที่แยกไปประกาศศาสนาด้วยตนเอง พระสาวกที่แยกตนไปประกาศศาสนาในภูมิลำเนาเดิมของตนเองนั้น มีส่วนสำคัญในการทำให้พระศาสนาสามารถแผ่ขยายออกไปได้อย่างกว้างขวาง เช่น พระรัฐบาลได้ทำให้พระเจ้าโกรัมพะแห่งแคว้นกุรุและชาวเมืองได้รู้จักและเกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนามีการสร้างทายาทโดยการเผยแผ่ธรรม เพื่อโน้มน้าวใจกุลบุตรให้เข้ามาบวชเรียน หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงใช้ในระยแรกคืออนุปพิภพิกถา ที่ทรงแสดงให้กุลบุตรเห็นประโยชน์ของการทำความดี ในทางฆราวาสได้แก่การให้ทานและการรักษาศีล เป็นต้น ท้ายที่สุดตรัสถึงประโยชน์ที่ประเสริฐกว่านั้นคือการออกบวชนั่นเอง เมื่อเหล่ากุลบุตรมีศรัทธาขอเข้ามาบวช พระพุทธองค์ทรงมีวิธีการรับกุลบุตรเหล่านั้นเข้าหมู่เป็นภิกษุ เรียกวิธีการนี้ว่า “อุปสัมปทา” อุปสมบทกรรมนี้เป็นวิธีการคัดเลือกบุคคลเข้ามาเป็นศาสนทายาทในพระศาสนา พระพุทธเจ้าทรงวางหลักเกณฑ์ไว้อย่างละเอียดและรัดกุมเพื่อให้ได้ศาสนทายาทที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา

วิธีอุปสมบทกรรมที่ในพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน เช่น พระพุทธเจ้าทรงรับกุลบุตรผู้ได้ธรรมจักขุเข้าเป็นภิกษุในพระศาสนาด้วยพระองค์เอง ทรงใช้คำสั้นๆ ว่า “เอहि ภิกษุ” (เธอจงมาเป็นภิกษุ) เท่านั้น ก็เป็นอันเสร็จพิธี

การสืบทอดศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาในระยะแรกเป็นการสืบทอดทางศาสนธรรมเริ่มจากพระสาวกรุ่นแรกที่ได้บรรลุธรรมแล้ว แล้วแยกย้ายกันไปประกาศศาสนธรรม ผู้มีศรัทธาปรารถนาจะออกบวชก็นำมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อให้ประทานการอุปสมบท เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้นำหลานชื่อ ภูณณมานีบุตรมาทูลขออุปสมบท ต่อมาเมื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่างๆ ทำให้มีผู้ศรัทธาที่จะเข้ามาบวชมากยิ่งขึ้น การเดินทางมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าจึงเป็นเรื่องที่กระทำได้ลำบาก พระพุทธองค์จึงได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกสามารถที่จะทำการบรรพชาอุปสมบทกุลบุตรเองได้ อีกทั้งมีความสามารถที่จะอบรมสั่งสอนให้ศิษย์ตั้งอยู่ในพระธรรมวินัยและหมั่นบำเพ็ญความเพียรเพื่อการบรรลุมรรคผลท่านเหล่านั้นเมื่อบรรลุมรรคผลแล้วก็ช่วยกันประกาศศาสนธรรมต่อไปด้วยวิธีติสฺรณคฺคณูปสัมปทา นับเป็นก้าวแรกของการกระจ่ายการสร้างศาสนทายาทของพระพุทธศาสนา เพราะทำให้เกิดการกระจ่ายการบวชและเพิ่มจำนวนศาสนทายาทเป็นอย่างดี แม้ในภายหลังวิธีการบวชจะเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ตามแต่เหตุปัจจัยและสภาพสังคมในขณะนั้น แต่โดยหลักการด้านการกระจ่ายการสร้างศาสนทายาทยังคงดำเนินเรื่อยมา

ในปัจจุบันการให้กุลบุตรเข้ามาเป็นศาสนทายาทใช้อุปสมบทกรรมเพียง 2 วิธี คือหากรับศาสนทายาทที่เป็นสามเณรก็ใช้ ติสฺรณคฺคณูปสัมปทา ได้แก่การให้ผู้บวชรับไตรสรณคมน์ ส่วนวิธีรับศาสนทายาทที่เป็นภิกษุก็ใช้วิธี ญัตติจตุตถกรรมวาจา ซึ่งเป็นวิธีการคัดเลือกผู้บวช ในขั้นแรกพระอุปัชฌาย์ต้องคัดเลือกผู้บวชที่มีคุณสมบัติเหมาะสมหลังจากนั้น ที่ประชุมสงฆ์จะทำการกลั่นกรอง แล้วมีมติโดยเสียงที่เป็นเอกฉันท์ว่าจะรับกุลบุตรนั้นเข้าหมู่หรือไม่

ส่วนพิธีการบวชนั้นในทางพระวินัย เรียกว่า “พิธีทำสังฆกรรม” เป็นการทำพิธีกรรมเฉพาะหมู่ของสงฆ์ และถือเป็นกิจที่ถึงทำโดยที่ประชุมสงฆ์สังฆกรรมเรียกว่าญัตติจตุตถกรรมหมายถึงกรรมมีญัตติเป็นที่สี่ คือเป็นกรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาถึง 3 จบ เพื่อสงฆ์คือที่ประชุมนั้นจะได้มีเวลาพิจารณาหลายเทียวว่าจะอนุมติหรือไม่ถือเป็นสังฆกรรมที่สำคัญ ในการอุปสมบทพิธี หรือ “ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา”

แปลว่า การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมได้แก่วิธีอุปสมบทที่สงฆ์เป็นผู้กระทำอย่างที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน โดยภิกษุสงฆ์ประชุมครบองค์กำหนด ภายในเขตประชุมซึ่งเรียกว่า “สีมา” แล้วกล่าววาจาประกาศเรื่องความที่จะรับคนนั้นเข้าหมู่และได้รับความยินยอมของภิกษุทั้งปวงผู้เข้าประชุมเป็นสงฆ์นั้น (National Office of Buddhism, 1997)

2. กำหนดให้มีผู้ดูแลสั่งสอนศาสนทายาทและรับผิดชอบหน้าที่ต่างๆ

ในระยะแรกของการประดิษฐานพระพุทธศาสนา การสืบทอดศาสนธรรมในฐานะที่เรียกว่า ธรรมทายาท ยังคงเป็นการทำเพื่อประโยชน์ตนเอง และประโยชน์ผู้อื่น (ตนเองบรรลุธรรมแล้วสอนผู้อื่นต่อ) ต่อมาจึงมีการเผยแผ่ศาสนาอย่างเป็นระบบขึ้น และมีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยพระสาวกต่างรับรู้ของ พระศาสนาตามความสามารถของตน ในการเผยแผ่ธำรงรักษา รวมถึงปกป้องพระธรรมวินัยคือพระศาสนา จนกระทั่งพระพุทธองค์ทรงชราภาพก่อนเข้าสู่ปรินิพพานพระองค์ได้ตรัสพระพุทธดำรัสที่สำคัญไว้ว่า “พระธรรมวินัย จักเป็นศาสดาแทนพระองค์” (Thai Tripitakas: 10/216/164)

ดังนั้น การธำรงรักษาพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นองค์แทนพระบรมศาสดา จึงเป็นภาระหน้าที่อันสำคัญยิ่งของพุทธบริษัททั้ง 4 โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ ที่จะต้องรับภาระดังกล่าวในฐานะศาสนทายาท ท่านเหล่านั้นได้ช่วยกันธำรงรักษาพระธรรมวินัยซึ่งเป็นตัวแทนพระศาสดาและถือเป็นตัวแทนพระศาสนา ด้วยการส่งทายาทเล่าเรียน และสั่งสอนสืบทอดกันต่อมาถึงปัจจุบันเพราะเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องมีศาสนทายาท และศาสนทายาทเหล่านั้นจะต้องได้รับการดูแล อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย

ในภายหลังเมื่อพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในชมพูทวีป จนกลายเป็นสถาบันศาสนาหลักไปแล้ว กระบวนการสืบทอดศาสนาจึงเริ่มซับซ้อนมากขึ้น จากการที่พระอุปัชฌาย์อาจารย์มุ่งสอนศิษย์เพียงเพื่อให้บรรลุธรรมตามเท่านั้น ก็เพิ่มให้ความรู้แก่ศิษย์ในหลักของพระธรรมและพระวินัยอย่างเป็นระบบมากขึ้น เช่น พระอาจารย์ที่มีความทรงจำพระธรรมได้มากก็เรียกว่า “พระธรรมธ” มีหน้าที่ในการสอนศิษย์ให้มีความรู้ในด้านหลักธรรม ส่วนพระอาจารย์ที่ทรงจำพระวินัยได้มาก ก็ได้เป็น “พระวินัยธ” มีหน้าที่สั่งสอนให้ศิษย์มีความรู้ในด้านพระวินัย รวมถึงพระภิกษุที่มีคุณธรรมเป็นเลิศด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ ควรค่าแก่การยกย่อง พระพุทธองค์ก็จะยกย่องให้เป็น “เอตทัคคะ” ในด้านต่างๆ โดยนัยหนึ่งก็เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจแก่ผู้ที่ปฏิบัติตนจนได้รับยกย่องให้เป็นเลิศในด้านนั้นๆ ส่วนอีกนัยหนึ่งก็จะเป็นประโยชน์ในด้านการเป็นบุคคลต้นแบบ (Role Model) ให้สาวกน้อมนำแนวทางปฏิบัติตนของท่านเหล่านั้นมาปฏิบัติส่วนตัว

ดังนั้นกระบวนการสืบทอดศาสนทายาทในระยะหลังจึงไม่เพียงแต่การบวชเข้ามาแล้วบำเพ็ญเพียรจนบรรลุธรรม และอบรมสั่งสอนศิษย์ให้บรรลุตามเท่านั้น แต่ยังได้มีการสืบสานความรู้ทางด้านพระธรรมวินัย โดยมีการเรียนการสอนอีกด้วย ซึ่งอาจเรียกโดยสรุปว่า การสืบทอดศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาก็คือ “การบวชเรียน” นั่นเอง ซึ่งในสมัยพุทธกาลเองก็มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลศาสนทายาท แม้จะเป็นการกำหนดโดยกว้าง ไม่เจาะจงภารกิจมากนัก แต่ยังคงสามารถเห็นเป็นร่องรอยได้เป็นอย่างดี

สถานการณ์ศาสนทายาทในประเทศไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาและสังคมไทยมีความผูกพันกันมาช้านาน มีความเกี่ยวเนื่องเกี่ยวโยงกันในฐานะผู้ต่างฝ่ายต่างสนับสนุนกันและกันมาโดยตลอด ในอดีตพระพุทธศาสนาซึ่งนำโดยพระภิกษุเป็นแกนนำในการสร้างรากฐานทางสังคมโดยใช้ฐานของพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระธรรมคำสอน ข้อวัตรปฏิบัติ จาริต ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนรูปแบบการดำเนินชีวิต

พระสงฆ์อยู่กับสังคมไทยทั้งในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำทางสังคม เมื่อใดก็ตามที่สังคมไทยอยู่ในภาวะวิกฤติ ก็จะเห็นว่ากลุ่มคนกลุ่มหนึ่งจะถูกชักชวนมาเป็นผู้นำทางสังคมเสมอ กลุ่มคนเหล่านั้นคือพระภิกษุ ไม่ว่าจะเป็นการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ คอยปลอบขวัญ และสร้างจิตสำนึกให้ลุกขึ้นแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้น (Lapthananon, 1986) ช่วงเวลาหลายศตวรรษที่ผ่านมา สังคมไทยหรือหากจะย้อนไปจนไม่เหลือความเป็นไทยจะเห็นว่าภูมิประเทศย่านที่เรียกว่าแหลมทองนี้ ไม่เคยขาดสายพระพุทธศาสนาเลย หากจะมีขาดช่วงบ้างก็อาจจะเพียงระยะเวลาสั้นๆ ไม่นานพระพุทธศาสนาก็กลับเข้ามาทวงคืนพื้นที่ย่านนี้ให้กลายเป็นดินแดนแห่งผ้ากาสาพุทธอีกครั้ง

การสืบทอดสืบทอดมาอย่างช้านานนั้นจะเกิดขึ้นได้ย่อมต้องมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการมีผู้สืบทอดหรือศาสนทายาทที่เข้มแข็ง ทั้งศาสนทายาทที่เป็นพระภิกษุ สามเณร อันเป็นศาสนทายาทโดยตรงที่มีหน้าที่รักษาพระพุทธศาสนา หรือศาสนทายาทฝ่ายคฤหัสถ์ อันได้แก่ อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นกำลังทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงกล่าวคือเป็นผู้ศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ส่วนทางอ้อมศาสนทายาทฝ่ายคฤหัสถ์ก็ยังเป็นผู้สนับสนุนให้ศาสนทายาทฝ่ายบรรพชิตบำเพ็ญสมณธรรมได้อย่างไม่ต้องกังวลในการเลี้ยงชีพ โดยสนับสนุนในรูปแบบปัจจัย 4 (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2016)

ส่วนการบวชเป็นศาสนทายาท โดยเฉพาะศาสนทายาทที่เป็นสามเณรนั้น มีเหตุผลที่แตกต่างหลากหลายขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

1. บวชเพื่ออุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา

ด้านอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงประกาศพระศาสนาเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ โดยเริ่มจากการสละสิ่งที่ถือครองในเพศฆราวาสไว้เบื้องหลัง ดังพระพุทธองค์ทรงทำเป็นตัวอย่างพระองค์ทรงสละพระราชอำนาจ ทรัพย์สิน วรรณะอันสูงส่ง แม้กระทั่งคู่ครองและบุตรไว้เบื้องหลัง ขณะเดียวกันสาวกของพระองค์ในยุคนั้นก็ปฏิบัติเฉกเช่นเดียวกันกับพระองค์ สาวกหลายรูปเป็นเศรษฐี เป็นพราหมณ์ เป็นผู้มั่งมีวรรณะสูง แม้กระทั่งเป็นผู้มีบริวารมากก็ยอมสละเช่นเดียวกัน เพื่อเข้าสู่เส้นทางสู่ความเป็นอริยะหลุดพ้นจากสังสารวัฏ มีกุลบุตรกุลธิดาเข้ามาบวชและปฏิบัติตามแนวของพระพุทธเจ้ามากมาย ทั้งอุปสมบทเป็นพระภิกษุหรือบรรพชาเป็นสามเณรเพื่อสร้างอุดมการณ์นั้น

แม้กาลล่วงผ่านไปในสังคมปัจจุบัน การบวชเพื่ออุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนายังมีอยู่จำนวนไม่น้อย ทั้งระดับพระภิกษุหรือสามเณร ดังจะเห็นว่าผู้บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาจำนวนหนึ่ง ทั้งทรัพย์สิน เงินทองเพื่อบวชเป็นศาสนทายาท ได้ทั้งประโยชน์ในระดับบุคคลและทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัว

2. บวชตามประเพณี

จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน สิ่งยั่วยุ ภาระหน้าที่ต่างๆ ที่ถาโถมเข้ามาอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ การบวชเพื่ออุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาย่อมลดน้อยถอยลงไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน อย่างไรก็ตามด้วยความที่ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักประจำชาติมาช้านาน การบวชในพระพุทธศาสนาจึงเป็นธรรมเนียมประเพณีอย่างหนึ่งที่กุลบุตรจะพึงปฏิบัติอย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิต โดยประเพณีที่เปิดโอกาสให้บวชนั้นมีหลากหลาย เช่น บวชทดแทนบุญคุณบิดามารดา บวชหน้าศพ(หน้าไฟ) บวชแก้บน บวชอุทิศส่วนกุศล บวชก่อนแต่งงาน บวชฤดูร้อน การบวชตามประเพณีอาจจำแนกได้ตามระยะเวลาในการบวช

1) การบวชตามประเพณีระยะยาว ในการบวชระยะยาวนั้น ส่วนใหญ่จะเจาะจงไปที่การบวชในระยะเข้าพรรษา ซึ่งจะมีระยะเวลาดังแต่ 1 พรรษา หรือ 3 เดือนเป็นต้นไป จนอาจถึง 1 ปี หรือมากกว่านั้น เมื่อครบเวลาตามที่ตั้งใจไว้ก็จะลาสิกขาออกมาสู่เพศฆราวาสเช่นเดิม ส่วนเหตุผลของการเข้ามาบวชนั้นจะมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับส่วนบุคคล อาจจะเป็นการบวชเพื่อทดแทนบุญคุณ หรือบวชเพื่อศึกษาพระธรรม ในระยะเวลาหนึ่ง ในการบวชระยะยาวนั้นอาจจะมีทั้งการบวชเป็นสามเณรหรือบวชเป็นพระภิกษุ แต่ด้วย

ข้อจำกัดของเด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในวัยเรียนจึงพบเห็นเด็กและเยาวชนบวชระยะยาวในระดับนี้ค่อนข้างน้อย ที่พบเห็นส่วนใหญ่จึงมักจะเป็นการบวชเป็นพระภิกษุ และมักจะบวชในช่วงเข้าพรรษาเพราะมีความเชื่อว่าจะได้บุญมากกว่าช่วงเวลาอื่น

2) การบวชตามประเพณีระยะกลาง อาจมีระยะเวลาตั้งแต่ 2 สัปดาห์ – 1 เดือน หรือมากกว่านั้น แต่ไม่เกิน 3 เดือน ส่วนใหญ่ที่พบเห็นนั้นจะเป็นการบวชในโครงการใดโครงการหนึ่งที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบ เช่น การบวชสามเณรฤดูร้อน ซึ่งมักจะเจาะจงช่วงเวลาในการจัดโครงการตามความสะดวกของผู้จะบวช เช่น ช่วงปิดภาคการศึกษา การบวชในระยะนี้มักจะจัดเพื่อการบรรพชาเป็นสามเณรมากกว่าพระภิกษุ

3) การบวชตามประเพณีระยะสั้น อาจเป็นการบวชเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งเป็นสำคัญ เช่น บวชศพ (หน้าไฟ) โดยมีความเชื่อว่าผู้วายชนม์จะได้เกาะชายผ้าเหลืองบุตรหลานขึ้นสวรรค์ บวชแก้บน บวชอุทิศส่วนกุศล อาจเกิดขึ้นจากการบนบานต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้ว่าหากบรรลุในสิ่งที่ตนขอจะบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับสิ่งที่ตนขอพรเอาไว้ โดยการบวชระยะสั้นนั้นมักจะอยู่ในระหว่าง 1 – 7 วัน เท่านั้น และไม่มุ่งเน้นที่จะศึกษาพระธรรมอย่างจริงจัง ส่วนผู้บวชในระยะสั้นนี้พบเห็นได้ทั้งการอุปสมบทเป็นพระภิกษุและบรรพชาเป็นสามเณร

การบวชตามประเพณี แม้จะเป็นการเพิ่มจำนวนศาสนทายาท แต่เป็นการเพิ่มศาสนทายาทเพียงระยะเวลาสั้นๆ และอาจหวังผลจากการเป็นศาสนทายาทได้เพียงน้อย Phra Debvedhi (P.A. Payutto) (1993) ได้กล่าวว่า การบวชเณรนี้เป็นส่วนสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นศาสนทายาท เป็นผู้ที่บวชเข้ามาแล้วมีโอกาสเล่าเรียนมาก และส่วนใหญ่จะได้เล่าเรียนพระธรรมวินัย เพราะวัยอยู่ในระยะเวลาที่จะเล่าเรียนศึกษา ช่วงเวลาของการที่จะเล่าเรียนได้ก็เต็มที่ หลังจากเรียนแล้วก็ยังมีเวลาอีกมากที่จะทำงานให้พระศาสนาต่อไป แต่ปัจจุบันนี้เราหาสามเณรได้ยาก สำหรับในภาคกลางนี้หาสามเณรได้ยากอย่างยิ่งโดยเฉพาะในเมืองแทบจะไม่มีเด็กบวชเลย จนกระทั่งเราต้องใช้วิธีจัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อน อันนี้เป็นทางออกอย่างหนึ่ง ถึงแม้จะแก้ไขปัญหานั้นไม่ได้ แต่ก็ยังเป็นตัวผ่อนเบาว่าให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสรู้จักพระศาสนาบ้าง แต่เราจะหวังให้สามเณรเหล่านี้มาเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการพระศาสนาต่อไป

3. เปิดโอกาสในการศึกษา

ในสมัยหนึ่งมีการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่งซึ่งเรียกกันอย่างติดปากว่า “บวชเรียน” หมายความว่า หากผู้ที่สนใจใคร่จะเรียนหรือศึกษาศิลปวิทยาการในแขนงหนึ่งก็จะมีช่องทางหนึ่งที่สามารถทำได้โดยไม่ปิดกั้นคือการ “บวช” ไม่ว่าจะเป็นบวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุ เพื่อ “เรียน” โดยมุ่งการศึกษาเพื่อรักษาพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาไว้ ซึ่งก็หมายรวมถึงการรักษาพระพุทธศาสนาไปในตัวนั่นเอง ทั้งนี้ การจะศึกษาพระธรรมคำสอนได้นั้น ย่อมจะต้องมีการศึกษาพื้นฐานบางประการเพื่อเป็นฐานในการศึกษาพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็น “ภาษาศาสตร์” “อักษรศาสตร์” อันเป็นเครื่องมือบันทึกและส่งต่อพระธรรมคำสอนจากรุ่นสู่รุ่น หรือแม้แต่การศึกษาสรรพวิชาอันเจ้าสำนักหรืออาจารย์แต่ละสำนักท่านจะเชี่ยวชาญเป็นอันว่าหากได้เข้ามา “บวชเรียน” แล้ว บุคคลผู้นั้นก็จะเป็นบุคคลที่มีศักยภาพเหนือกว่าผู้ที่ไม่ได้บวชเรียนอยู่ไม่น้อย และนอกจากจะเป็นผู้ที่มีศักยภาพแล้ว ยังได้รับความเคารพนับถือในฐานะที่เป็นผู้ที่ผ่านการฝึกหัดพัฒนาใจมาแล้วและเชื่อว่าจะเป็นที่มีศีลธรรมอันดีงาม

กาลเวลาผ่านไป เมื่อการศึกษา มีการจัดระบบระเบียบมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงสมัยล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงปฏิรูปการศึกษาไทยทั้งระบบ มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นให้ฆราวาสเป็นผู้สอนแทนพระ มีการเรียนภาษาต่างประเทศ ซึ่งนับเป็นการเรียนการสอนที่เป็นสากลเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก นับเป็นการสั่นคลอนการศึกษาภายในวัดไม่น้อย ระบบการศึกษาที่เป็นสากลค่อยๆ พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ จนแลดูเหมือนการศึกษาภายในวัดนั้นเป็นการศึกษาที่ล้าหลัง คงไว้เฉพาะเพียงการศึกษา

ด้านพระพุทธศาสนาและภาษาบาลีเพียงเท่านั้น กระนั้นวัดก็ยังเป็นทางเลือกในการศึกษาที่น่าสนใจอยู่ไม่น้อย เพราะการศึกษาที่อยู่ภายในวัดนั้นมิได้จำกัดเพียงการศึกษาที่เป็นสากล หากแต่เป็นการให้การศึกษาที่พัฒนา ด้านกายภาพ พุทธิภาพ จิตภาพ ปัญญาภาพ อันจะส่งผลต่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนี้แล้วจึงยังมี ศาสนทายาทโดยเฉพาะที่เป็นเด็กและเยาวชนบรรพชาเป็นสามเณรเข้ามาอย่างต่อเนื่องและไม่ขาดสาย โดยเฉพาะกับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา มีพื้นที่ที่อยู่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดานห่างไกล จนความขัดสนนั้นส่งผลให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นกลายเป็นเด็กชายขอบเข้าไม่ถึงระบบการศึกษาในที่สุด การบวชเรียนจึงเป็นทางออกหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นสามารถยกระดับตนเองขึ้นได้ (Office of the Education Council, 2009)

เมื่อการศึกษาของคณะสงฆ์ถูกจัดระบบขึ้นอย่างเป็นระบบ มีการสถาปนาสภามหาวิทยาลัย อันถือเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกที่วัดบวรนิเวศวิหาร โดยวิธีการจัดการศึกษาแบบสมัยใหม่ อันเป็นการ ยกระดับการศึกษาขึ้นเป็นอย่างมาก นับแต่นั้นความสนใจในการศึกษาศิลปวิทยาการสมัยใหม่ก็เริ่ม แพร่กระจายในวงคณะสงฆ์เรื่อยมา การมีศาสนทายาทที่เป็นสามเณรจึงไม่ใช่เรื่องยาก มีความพยายามที่จะ บวชเรียนเพื่อที่จะศึกษาวิทยาการทั้งทางพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง อีกแห่งหนึ่งคือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (Mahamakut Buddhist University, 2022) มีศาสนทายาทจำนวนมากสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง และนำวิชาความรู้ความสามารถ กระจายไปสร้างประโยชน์ยังท้องถิ่นต่างๆ และเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์หลักคือการรักษาพระพุทธศาสนา

ในส่วนของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับศาสนทายาท ได้มีการตั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมตามทั้งรูป แบบเดิมคือการศึกษาแผนกธรรม และแผนกบาลี ตลอดจนรูปแบบใหม่ที่ปรับให้เข้ากับสภาพสังคมสมัยใหม่คือ แผนกสามัญ ซึ่งเป็นการเรียนระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลายเช่นเดียวกับโรงเรียนมัธยม ของเยาวชนฝ่ายฆราวาส ปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้ง 3 แผนก อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษา พระปริยัติธรรม พ.ศ.2562 โดยมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัตินี้ได้มุ่งเน้นให้ต้องมุ่งปลูกฝังศาสนทายาท ให้เป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนาและเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม มีความรู้และทักษะในวิชาการ พระพุทธศาสนา อันจะเห็นว่าพระราชบัญญัตินี้มุ่งเน้นให้ศาสนทายาทสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่กำลัง เปลี่ยนแปลงได้อย่างกลมกลืนและมีศักยภาพ ทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมทั่วประเทศต่างก็ต้องปรับตัวให้เข้า กับสังคมปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ปัจจุบันท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ โลกมีความเจริญขึ้นมาก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และ วิทยาการรุดหน้าไปอย่างไม่หยุดหย่อน กระแสความคิดที่ก้าวหน้ามีความเป็นตัวของตัวเองสูงจนเหนือกว่า ความเชื่อในรูปแบบดั้งเดิมรวมทั้งศาสนาใดๆ ด้วย ความเจริญต่างๆ เหล่านั้นได้คืบคลานเข้ามาในวัดสันคลอน ระบบการศึกษาภายในวัดเป็นอย่างยิ่ง สิ่งยั่วยุทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้หลั่งไหลเข้าสู่วัดและระบบ การศึกษาเป็นอย่างมากจนไม่อาจต้านทานไหว คณะสงฆ์ผู้มีปฏิภาณก็สามารถปรับตัวเข้าสู่กระแสสมัยใหม่ และใช้ประโยชน์จากกระแสนั้นได้ไม่ยาก หลายรูปหลายหน่วยงานทำได้ดีสามารถใช้กระแสสมัยใหม่ตีกลับเป็น เครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกทางด้วย ในทางกลับกันก็ยังมีจำนวนหนึ่งที่พ่ายแพ้ต่อกระแส เหล่านั้นจนตนเองไม่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้รักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้

นอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เป็นกระแสสมัยใหม่ที่รุนแรงจนทำให้สันคลอนระบบการศึกษาภายในวัด แล้ว การมีทางเลือกทางการศึกษาที่หลากหลายยิ่งขึ้นก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่นักวิชาการต่างให้ความเห็นไปใน ทานองเดียวกันว่าส่งผลต่อแรงจูงใจในการ “บวชเรียน” เป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นระบบการศึกษา แบบการศึกษาผู้ใหญ่ในอดีต การศึกษานอกระบบโรงเรียน (กศน.) ในปัจจุบัน หรือแม้แต่การจัดให้มีการศึกษา ภาคบังคับซึ่งรัฐจะต้องจัดให้มีการศึกษาฟรีตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ระบบการศึกษา

เหล่านี้ที่เกิดขึ้นแม้จะเป็นสิ่งที่ดีที่ก่อให้เกิดทางเลือกทางการศึกษา แต่มีผลกระทบต่อการคัดสรรเด็กและเยาวชนเข้ามาบรรพชาในพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาและเป็นศาสนทายาทรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

วิกฤตการขาดศาสนทายาท

ในปัจจุบันนี้ถ้าจะพูดถึงศาสนทายาทโดยเฉพาะสามเณรแล้วถือว่า "ชั้นวิกฤตอย่างยิ่ง" ซึ่งอาจจะไม่ได้พูดกันจริงจัง เพราะหลากหลายปัจจัยภายในภายนอก จึงต้องสร้างศาสนทายาทผ่านวิกฤต แสดงถึงผู้นำสงฆ์รุ่นใหม่ โดยมุ่งเฉพาะผู้นำการปกครองคณะสงฆ์จะต้องมองอนาคต มิใช่ทำเพียงในยุคตนเองเท่านั้น โดยใช้ชีวิตให้มีคุณค่าในฐานะผู้นำ ผู้นำสงฆ์รุ่นใหม่จะต้องมองทะลุไปถึงความมั่นคง ยั่งยืน ที่หวังไว้อย่างมากอนาคตจะต้องสร้างศาสนทายาท ซึ่งถ้าไม่สามารถสร้างศาสนทายาทไว้ได้จะมีการเหยียดหยามกันในบางกลุ่ม จึงจำเป็นต้องสร้างศาสนทายาท

1. ปัญหาระดับปัจเจกบุคคล

การบวชเป็นศาสนทายาทตามประเพณีระยะยาวแทบจะเป็นไปไม่ได้ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยหากมองไปที่เด็กและเยาวชนที่จะบวชเป็นสามเณรก็แทบจะไม่มีโอกาส เพราะการศึกษาในระบบมีการเรียนอย่างต่อเนื่อง เด็กและเยาวชนไม่สามารถปลีกตัวออกมาเพื่อการบวชนั้นได้ในระยะเวลานาน ส่วนกุลบุตรที่มีโอกาสอุปสมบทเป็นพระภิกษุก็เป็นไปได้ยากเช่นกัน เพราะเมื่อสำเร็จการศึกษาก็ต้องเข้าทำงานเพื่อรับผิดชอบครอบครัว โอกาสที่จะลางานเพื่อบวชเป็นพระภิกษุตลอดพรรษาหรือแม้แต่ระยะกลางถึงระยะสั้นก็เป็นไปได้ยากเช่นกัน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะข้อจำกัดด้านภาระหน้าที่และความรับผิดชอบต่อองค์กรที่ตนสังกัดอยู่

ด้านการบวชไม่ว่าจะเป็นการบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลหรือเพื่อการศึกษาถึงประสบปัญหาการขาดแคลนมากยิ่งขึ้น จากการวิจัยพบว่าศาสนทายาทขาดความมั่นใจในด้านสวัสดิกภาพ สวัสดิการ และการศึกษา โดย

1) ด้านสวัสดิกภาพ เด็กและเยาวชนตลอดจนผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มั่นใจด้านสวัสดิกภาพที่วัดจะจัดให้กับบุตรหลานของตน พบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นห่วงด้านความรุนแรง ความปลอดภัย และความอบอุ่นที่จะได้รับจากคณะสงฆ์

2) ด้านสวัสดิการ เด็กและเยาวชนตลอดจนผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มั่นใจด้านสวัสดิการ หรือด้านการดูแล เช่น โภชนาการ สวัสดิการการรักษาเมื่อยามเจ็บป่วย เป็นต้น

3) ด้านการศึกษา เด็กและเยาวชนตลอดจนผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มั่นใจด้านคุณภาพการศึกษา โดยส่วนหนึ่งไม่ทราบว่ามีการศึกษาในแผนกสามัญศึกษา แต่ในส่วนที่รู้นั้นก็มั่นใจว่าคุณภาพการศึกษาจะทัดเทียมโรงเรียนข้างนอกหรือไม่ โดยเฉพาะหากวัดที่ไม่ได้จัดให้มีการศึกษาแผนกสามัญ ผู้ปกครองส่วนใหญ่เกิดความกังวลว่าวุฒิการศึกษาที่ได้จากการศึกษาแผนกธรรมและแผนกบาลีจะทำได้ยอดเยี่ยมได้อย่างไรหากไม่สามารถอยู่ในสมณเพศต่อไปได้

2. ปัญหาจากระบบโครงสร้างและความเหลื่อมล้ำ

จากประเด็นปัญหาทั้ง 3 ประการส่งผลให้จำนวนผู้ที่บวชเข้ามาใหม่และจำนวนผู้ที่เป็นศาสนทายาทอยู่แล้วลดลงอย่างต่อเนื่อง แม้หน่วยงานทางพระพุทธศาสนาทุกหน่วยงานจะพยายามสร้างกิจกรรมเพื่อชักจูงหรือเชิญชวนให้เด็กและเยาวชนชายเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นศาสนทายาทรักษาพระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นการให้ทุนการศึกษา การจัดระเบียบการศึกษา โดยนำการศึกษาสมัยใหม่เข้าสู่โรงเรียนพระปริยัติธรรมมากยิ่งขึ้น ทนสมัยทัดเทียมกับโรงเรียนฆราวาสโดยทั่วไป ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและอื่นๆ กระนั้นความสนใจในการบวชเรียนก็ไม่ได้เพิ่มขึ้น

ในขณะที่ในปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา อัตราการเกิดลดลงในขณะที่อัตราการตายเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อในทางอ้อมให้สัดส่วนการบวชเป็นศาสนทายาทลดลงด้วย ในขณะที่สังคมเปลี่ยนแปลงมีความริบเร่เคร่งเครียด ความต้องการศาสนทายาทเข้ามาทำหน้าที่จรรโลงใจพุทธบริษัทเพิ่มขึ้น แต่จำนวนศาสนทายาทกลับลดลง นับเป็นความขัดแย้งเชิงโครงสร้างทางสังคมอย่างเด่นชัด เกิดความไม่สมดุลระหว่างความต้องการศาสนทายาทและปริมาณการเกิดขึ้นของศาสนทายาท และยังเห็นความขัดแย้งชัดเจนยิ่งขึ้นหากมองลึกลงไปถึงความเหลื่อมล้ำของระบบการศึกษาที่ปัจจุบันเน้นความเป็นเลิศทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งการศึกษาของคณะสงฆ์อาจจะยังไม่ตอบโจทย์ความต้องการในปัจจุบัน

จากความขัดแย้งทั้งทางสังคมและระบบการศึกษาของคณะสงฆ์และอาจหมายรวมถึงปัจจัยอื่นๆ ที่ไม่ได้พูดถึงในขณะนี้ สะท้อนถึงความลดลงของของศรัทธาของเด็กและเยาวชนที่จะเข้ามา “บวชเรียน” เมื่อไม่มีศรัทธาที่จะเข้ามาบวชแล้ว เราจึงไม่ได้เห็นความวิริยะหรือความเพียรที่จะมุ่งศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ด้านสติและสมาธิจึงยังไม่ปรากฏออกมาตามปริมาณดังกล่าว ด้วยเหตุนี้การจะสร้างความเป็นเลิศแก่ศาสนทายาท ให้เป็นผู้ที่มีปัญญา สามารถรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงนับเป็นอุปสรรคใหญ่หลวงที่รอเวลาที่จะแก้ไขให้ทัน่วงที

แนวทางการแก้วิกฤตการขาดศาสนทายาท

จากสถานการณ์โลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงก้าวเข้าสู่ความทันสมัยอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงได้เข้าสู่คณะสงฆ์มาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน และเป็นที่ทราบกันดีว่าแม้คณะสงฆ์จะพยายามสักเพียงใดก็ย่อมไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก อย่างไรก็ตามแม้ปัญหาวิกฤตการขาดศาสนทายาทจะยังไม่ส่งผลกระทบในวันนี้ แต่เป็นปัญหาที่ต้องตั้งรับให้ทันเพื่อไม่ให้ปัญหาในอนาคต โดยทางออกของวิกฤตนั้นต้องแยกเป็น 2 ระดับ คือ 1. ระดับปัจเจกบุคคล และ 2. ระดับโครงสร้าง

1. แนวทางการแก้ปัญหาในระดับปัจเจกบุคคล

ในระดับบุคคลนั้น ปัญหาที่สำคัญคือการรับรู้ข่าวสารและความเชื่อมั่นต่อคณะสงฆ์ใน 3 ด้าน คือ ด้านสวัสดิภาพ ด้านสวัสดิการ และด้านการศึกษา จึงไม่ส่งบุตรหลานเข้ามาบวชเป็นศาสนทายาท จากการวิจัยได้พบว่าสามารถแก้ปัญหาได้โดยการสร้างแรงจูงใจส่วนบุคคลทั้งต่อเด็กและเยาวชนและต่อผู้ปกครอง Ua-amnoey (2006) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจว่า เงื่อนไขหรือสภาวะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม 3 ทิศทาง คือ การทำให้เกิดพฤติกรรม การยับยั้งพฤติกรรม และการกำหนดพฤติกรรม ในทางจิตวิทยา แรงจูงใจหมายถึงพลังที่มีอยู่ในตัวบุคคลซึ่งพร้อมที่จะกระตุ้น หรือชี้ทาง (Urge or Direct) ให้อินทรีย์กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ขณะที่ Kananurak (2004) ก็ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจไปในทำนองเดียวกันว่า หมายถึงสภาวะภายในที่เป็นผลจากความต้องการแล้วคอยกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรม ที่จะตอบสนองความต้องการ แรงจูงใจที่เกิดจากความต้องการทางกายเรียกว่าแรงขับ (Drive) ความต้องการ (Need) หมายถึงสภาวะเมื่อรู้สึกขาดแคลนทางกายและทางใจ ทั้งหมดเป็นกระบวนการภายในที่อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์

จากความหมายนี้จะเห็นได้ว่า แรงจูงใจจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) เป็นกลไกที่ไปกระตุ้นให้เกิดการกระทำ และ 2) เป็นแรงบังคับให้กระทำอย่างมีทิศทาง

1) กระตุ้นให้เกิดการกระทำ เราไม่อาจอนุมานได้ว่านโยบายด้านการศึกษาของภาครัฐเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดแนวโน้มการขาดแคลนศาสนทายาท เพราะอย่างไรก็ตาม นโยบายด้านการส่งเสริมการศึกษาก็ยังให้คุณต่อเด็กและเยาวชนตลอดจนสังคมไทยอย่างปฏิเสธไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องย้อนไปที่ปัจจัยระดับปัจเจก กล่าวคือ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการขาดแคลนศาสนทายาท คือ เด็กและเยาวชนไม่มีแรงจูงใจที่จะบรรพชาเข้ามา

เป็นศาสนทายาท ทางแก้จะต้องย้อนกลับไปที่ต้นตอของปัญหา เมื่อมีแรงกระตุ้นก็ต้องสร้างแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจให้เกิดขึ้น และหากจะกล่าวถึงการสร้างแรงจูงใจ อาจจะต้องย้อนกลับไปที่ถามว่า ใครจะเป็นผู้สร้างแรงจูงใจนี้ให้เกิดขึ้นได้ ภายใต้บริบททางสังคมไทย ที่อยู่กันเป็นครอบครัว ผู้ที่มีโอกาสที่จะสร้างแรงจูงใจให้กับเด็กและเยาวชนได้เข้ามาบวชมากที่สุดคงหนีไม่พ้นหน่วยทางสังคมในระดับครอบครัว โดยครอบครัวส่วนใหญ่จะมีอิทธิพลทางความคิดต่อบุตรหลานภายในครอบครัว ซึ่งเป็นทุนที่สำคัญที่จะสามารถสร้างแรงจูงใจ ไม่ว่าจะเป็นทางการพุทธรูป การแสดงพฤติกรรมด้านความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือการนำพาบุตรหลานเข้าวัดเพื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของพระภิกษุสามเณร อย่างไรก็ตามแม้ครอบครัวจะเป็นผู้ใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชน แต่ครอบครัวจะไม่สามารถสร้างแรงจูงใจได้หากครอบครัวไม่เห็นถึงความสำคัญของการบรรพชาเป็นศาสนทายาท หน่วยงานที่ใหญ่กว่าระดับครอบครัวจึงจะเข้ามามีบทบาทในช่วงรอยต่อนี้ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา หรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จะต้องร่วมมือกับเป็นภาคี ผลักดันให้เกิดกิจกรรมทางศาสนาโดยเฉพาะเจาะจงลงไปในระดับศาสนทายาท เช่น การบวชภาคฤดูร้อน ให้เด็กและเยาวชนได้มาทดลองใช้ชีวิตเป็นสามเณร เป็นต้น เมื่อครอบครัวเล็งเห็นถึงประโยชน์ของการบวชเป็นศาสนทายาทแล้ว ครอบครัวก็จะสามารถสร้างแรงจูงใจให้กับบุตรหลานของตนเองได้

2) การบังคับอย่างมีทิศทาง การกำหนดพฤติกรรมโดยการสร้างแรงจูงใจนั้น อาจจะอนุมานได้ว่าเป็นการสร้างความสำเร็จ แต่อย่างไรก็ตามยังมีช่องว่างบางประการที่ไม่อาจมองข้ามได้ เช่น ความขัดสนพฤติกรรมที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ เป็นต้น ช่องว่างตรงนี้หากปล่อยปะละเลยอาจจะสร้างปัญหาให้กับสังคมได้ในอนาคต เช่น เด็กและเยาวชนติดสารเสพติด ลักเล็กขโมยน้อย ไปจนถึงก่ออาชญากรรม เพราะต้องการที่จะดิ้นรนแก้ปัญหาปากท้องให้กับตนเองหรืออาจเกิดจากพฤติกรรมการเล่นแบบ การให้บรรพชาเพื่อศึกษาพระพุทธศาสนา อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย นับเป็นการฝึกหัดตนเองให้ยกระดับจิตใจและพฤติกรรมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นช่องทางหนึ่งที่จะสามารถยกระดับทางสังคมผ่านระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ได้ Phrakhrusutachayaporn, (Phramaha Singchai Dhammajayo), and Pramaha Keerati Worakiti (2014) กล่าวว่า การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของประเทศชาติ พระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของการศึกษา แต่เดิมวัดเป็นแหล่งที่มาของการศึกษา พระเป็นครูสอนให้การศึกษาในด้านต่างๆ วัดจึงเป็นแหล่งพัฒนาการศึกษาของไทยมาตั้งแต่อดีตกาล และมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาประชาชนในชาติ ให้ความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอย่างสงบสุข อย่างไรก็ตามแม้จะเห็นว่าการบรรพชาเป็นศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาจะมีคุณูปการต่อทั้งระดับปัจเจกและระดับสังคม แต่การบังคับเข้ามาบรรพชานั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจทำได้โดยง่าย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีนโยบายหรือทิศทางให้ชัดเจนว่า หากเด็กและเยาวชนเข้ามาบวชเป็นศาสนทายาทแล้ว จะมีวิถีชีวิตอย่างไร เปลี่ยนแปลงไปจากที่เป็นอย่างในปัจจุบันอย่างไร ผลตอบแทนที่จะได้รับมีอะไรบ้าง เพื่อเป็นเครื่องมือต่อรองให้กับผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนใช้สำหรับต่อรองอีกทอดหนึ่ง

เมื่อสร้างแรงจูงใจได้แล้ว และมีเด็กและเยาวชนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นได้แล้ว สิ่งที่น่าตกใจไปไม่ได้ถัดจากนี้ คือ ระบบสวัสดิภาพ สวัสดิการ และการศึกษาของศาสนทายาท วัดจะต้องสร้างความมั่นใจด้านสวัสดิภาพของกุลบุตรที่สมัครใจเข้ามาบรรพชา ว่าเมื่อกุลบุตรเหล่านั้นออกจากบ้านมาแล้วจะมีชีวิตที่มีความสุขและปลอดภัย มีระบบสวัสดิการในการดำรงชีวิตที่ไม่ขัดสนไปกว่าเดิมที่เคยเป็นอยู่ ตลอดจนมีระบบการศึกษาที่ทัดเทียมกับการศึกษากระแสหลักที่รัฐจัดให้

2. แนวทางการแก้ปัญหาในระดับโครงสร้าง

ในระดับโครงสร้างนั้นประกอบไปด้วยโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างทางการศึกษาและระบบราชการ และโครงสร้างคณะสงฆ์ โดยทั้ง 3 โครงสร้างนี้จะต้องบูรณาการร่วมกัน เพื่อปรับโครงสร้างลดความเหลื่อมล้ำทั้งด้านสวัสดิภาพ สวัสดิการ และการศึกษา โดย

1) โครงสร้างทางสังคม ซึ่งสังคมแต่ละสังคมมีความหลากหลายแตกต่างกัน และบางส่วนทับซ้อนกัน โดยในทางโครงสร้างทางสังคมจะต้องปรับให้เอื้อต่อการเข้ามาบรรพชาเป็นสามเณร ทายาท เช่น เปิดโอกาสหรือช่องทางการบรรพชา สร้างการรับรู้และยอมรับในระดับสังคมว่าการบรรพชาเป็นสามเณร ทายาท นับเป็นการยกระดับทางสังคมและสร้างคุณภาพการต่อสังคมอย่างหนึ่ง

2) โครงสร้างทางการศึกษาและระบบราชการ โดยเฉพาะระบบราชการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จะต้องปรับให้การศึกษาของคณะสงฆ์และโรงเรียนข้างนอก ทัดเทียมกันทั้งด้านคุณภาพและโอกาสทางการศึกษา

3) โครงสร้างคณะสงฆ์ โดยโครงสร้างคณะสงฆ์นั้นจะต้องปรับปรุงรูปแบบการสร้างสามเณร ทายาท จากเชิงรับเป็นเชิงรุกอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีแนวทางหรือนโยบายหรือยุทธศาสตร์ในการจัดหาหรือสร้างสามเณร ทายาท ที่ชัดเจน และพัฒนาและปรับปรุงการบริหารงานด้านสวัสดิภาพ สวัสดิการ และการศึกษาภายในคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบ มีการบูรณาการร่วมกันทุกภาคส่วน

สรุป

ปัจจุบันมีสถิติจำนวนสามเณร ทายาท ที่บ่งชี้ว่าสามเณร ทายาท ลดลงอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลจาก 2 ประการ คือ เด็กและเยาวชนขาดแรงจูงใจในการเข้ามาบรรพชาเป็นสามเณร ทายาท และ การศึกษาภาคบังคับของรัฐถึงเด็กและเยาวชนให้อยู่กับระบบการศึกษานั้น นับว่าเป็นความขัดแย้งเชิงโครงสร้างทางสังคม เพราะสังคมต้องการบุคลากรและหน่วยงานที่ซื่อสัตย์สุจริตของคนในสังคม ซึ่งพระภิกษุ-สามเณรสามารถตอบเจตยานี้ให้กับสังคมพุทธในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี แต่เมื่อจำนวนสามเณร ทายาท ลดลงอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างทางสังคมที่เคยสมดุลคลาคลายความสมดุลนั้น ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างทางสังคมก็นับวันจะเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

การจะทำให้จำนวนสามเณร ทายาท เพิ่มขึ้นจะต้องสร้างปริมาณการบรรพชาเป็นสามเณร ให้มากขึ้น และรักษาสามเณรที่มีอยู่แล้วให้สามารถอยู่ได้นานๆ โดยการเพิ่มจำนวนสามเณร ทายาท ด้วยการเพิ่มปริมาณการบรรพชานั้นจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเด็กและเยาวชนมีแรงจูงใจที่จะบรรพชา ทางด้านครอบครัวมีแรงจูงใจที่จะส่งบุตรหลานเข้ามาบรรพชาเช่นกัน ส่วนการรักษาสามเณร ทายาท ที่มีอยู่แล้วนั้น จะต้องมีการสวัสดิภาพ สวัสดิการ และระบบการศึกษาที่ดีทัดเทียมกับการศึกษาที่รัฐจัดให้ข้างนอก

หากสามารถดำเนินการให้เกิดความเท่าเทียมกับทั้งระบบสวัสดิภาพ สวัสดิการ และการศึกษา จะสามารถลดความขัดแย้งเชิงโครงสร้างทางสังคมได้ สามารถทำให้สังคมกลับสู่ภาวะสมดุลได้ เพราะสามเณร ทายาท เมื่อเติบโตใหญ่ไปในภายหน้าจะเป็นพระภิกษุที่เป็นกำลังสำคัญทั้งด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือเป็นผู้นำทางสังคมและจิตวิญญาณในสังคมไทยต่อไป

References

- Bannarujji, B. (2022). Professor of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Interview*. January 27.
- Kananurak, M. (2004). *Psychology and Human Communication*. Bangkok: Odeonstore.

- Lapthananon, P. (1986). *On Role of Buddhist Religious in Development of Rural Areas in Thailand*. Bangkok: Social Research Institute, Chulalongkorn University.
- Loudon, D., & Bitta, A. (1998). *Consumer Behavior: Concepts and Applications*. (3rd ed.). New York: McGraw Hill.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Mahamakut Buddhist University. (2022). *The History of Mahamakut Buddhist University*. Retrieved September 29, 2022, from <https://www.mbu.ac.th/about/post-416/>
- National Office of Buddhism. (1997). *Preceptor's Guide*. Bangkok: National Office of Buddhism Print.
- National Statistical Office of Thailand. (2022). *Statistics of Religious Personnel and Places of Worship in Thailand*. Retrieved September 29, 2022, from http://ittdashboard.nso.go.th/preview.php?id_project=56
- Office of the Education Council, Ministry of Education of Thailand. (2009). *Proposed Educational Reform in the Second Decade (2009-2018)*. Bangkok: Office of the Education Council.
- Phra Debvedhi (P.A. Payutto). (1993). *Buddhism Situation: Changing Crisis to Development*. Bangkok: Religious Affaires Printing
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2016). *Follow the New Monks to Study Dharma*. Bangkok: Buddha Dham Foundation.
- Phrakhrusangkakitbanhan (Kanchana Santikaro). (2022). Director of Phrapariyattidham Wat Dhammamongkol School. *Interview*. November 24.
- Phrakhrusutachayaporn (Phramaha Singchai Dhammajayo), & Pramaha Keerati Worakiti. (2014). The Way for Education Management for Buddhism Successor in Thai Society. *Nakorn Lampang Buddhist College's Journal*, 4(1), 1-14.
- Phramaha Suwit Dhammikamuni (Theeranet), & Homthuanlum, T. (2018). The Motivation for Novice Rodination in Thai Society. *Journal of Graduate Studies Review Mahachulalongkornrajavidyalaya University*, 14(2), 55-65.
- Phraratwatraphon (Sompong Thitavangso). (2022). Committee Chairman of Phrapariyattidham Secondary School. *Interview*. January 28.
- Ua-amnoey, J. (2006). *Social Psychology*. (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Woolfolk, A.E. (1993). *Education Psychology*. (5th Ed.). Boston: Allyn & Bacon.

การพัฒนากอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจ เมื่อเผชิญปัญหา*

Developing a Growth Mindset for Empowering Resilience when Facing the Problems

¹จิตตินันท์ บุญสธิกรกุล และ ²คาลอส บุญสุภา

¹Jittinun Boonsathirakul and ²Carlos Boonsupa

¹ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา

¹Department of Educational Psychology and Guidance, Faculty of Education,
Kasetsart University, Thailand.

²Kasetsart University Laboratory School,
Center for Educational Research and Development, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: fedujnb@ku.ac.th

บทคัดย่อ

กรอบความคิดแบบเติบโตเป็นตัวแปรที่ถูกพูดถึงมาหลายทศวรรษโดยเฉพาะในประเทศไทยได้นำมาบรรจุเป็นนโยบายในการสร้างความก้าวหน้าให้กับวงการการศึกษา และการพัฒนากอบความคิดแบบเติบโตสามารถเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจเมื่อเผชิญปัญหาได้ โดยอาศัยทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประกอบไปด้วย 1) การเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถพัฒนาเพื่อเอาชนะปัญหาได้ 2) การยอมรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นความเข้าใจว่าอารมณ์เชิงลบเป็นการตอบสนองตามธรรมชาติของมนุษย์เพื่อดำรงชีวิตให้อยู่รอด และ 3) การมีสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งเป็นการดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยกลุ่มคน เพื่อนฝูง หรือครอบครัว โดยอาศัยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เดิมทีกรอบความคิดแบบเติบโตคือตัวแปรที่สอดคล้องกับสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือการทำงาน แต่บทความนี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อสามารถบรรลุตัวแปรทั้งหมดนี้ ย่อมส่งผลให้มีภูมิคุ้มกันต่อสิ่งกระตุ้นเชิงลบที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว รวมไปถึงการเข้าใจหรือตระหนักรู้ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจนสามารถฟันฝ่ากลับมาสู่เส้นทางได้อีกครั้งหนึ่ง

สำคัญ: กรอบความคิดแบบเติบโต; ความยืดหยุ่นทางจิตใจ; การเผชิญปัญหา

Abstract

A growth mindset is a variable that has been talked about for decades, especially in Thailand. It has been incorporated into a policy to advance the education industry. Developing a growth mindset can increase your mental resilience when facing problems. By relying on both internal and external factors, consisting of 1) Believing in ourselves that can develop to cope with the problems 2) Accepting the problems that arise, It's the understanding that negative emotions are a natural human response to survival, and 3) healthy relationships, which is live in an environment full of people, friends or family, that helping each other. A

*Received September 16, 2023; Revised December 21, 2023; Accepted December 22, 2023

growth mindset has traditionally been linked to academic and work achievement, but this article displays the circumstances under which all of these variables can be accomplished, inevitably results in immunity to negative stimuli that arise around, including understanding or awareness of what happened, and will be able to revive back to the pathway again.

Keywords: Growth Mindset; Resilience; Facing the Problems

บทนำ

แนวความคิดกรอบความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) ถูกพูดถึงครั้งแรกเมื่อประมาณสี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา โดยเริ่มต้นแนวคิดดังกล่าวถูกเกิดขึ้นมาจากข้อสังเกตของ Elliott-Moskwa (Elaine, and Carol, 2023) เขาพบว่าปัญหาแปลกประหลาดที่เด็กฉลาดๆ ประสบกับความล้มเหลว เมื่อต้องเผชิญกับความยากลำบาก ทั้งๆ ที่พวกเขามีความสามารถค่อนข้างสูง Elliott-Moskwa มองว่าคนที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตจะมีทัศนคติที่ต่อให้พวกเขาต้องเผชิญกับอุปสรรคหรือความท้าทาย ก็จะสามารถประสบความสำเร็จ (Elaine, and Carol, 2023) ซึ่งในตอนนั้นเป็นความคิดที่ใหม่มาก เพราะแนวความคิดนี้กำลังจะบอกว่า ความคิดของเราก่อให้เกิดผลสำเร็จ ไม่ใช่แค่ความพยายามเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามความคิดดังกล่าวยังเป็นความคิดที่ค่อนข้างกว้างๆ ไม่มีการทำการศึกษาวินิจฉัยขยายผล หรือไม่ได้มีใครให้ความหมายเอาไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ไม่มีใครรู้ว่าหากต้องการจะพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตจะต้องทำอย่างไรบ้าง และอะไรที่อยู่ตรงกันข้ามกับแนวคิดดังกล่าวที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้และการพัฒนา (York, 2022)

ต่อมา Dweck (2007) ศาสตราจารย์และนักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ได้พัฒนาแนวคิดบางอย่างที่สอดคล้องกับ Elliott-Moskwa จนโด่งดังและนำไปใช้กับทุกวงการจนถึงทุกวันนี้ เธอได้จำกัดแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติที่พร้อมจะเติบโต ให้เป็นสองแนวทางที่สามารถกำหนดผลลัพธ์ได้ คือ กรอบความคิดแบบตายตัว (Fixed Mindset) คือความเชื่อที่ว่าสติปัญญา คุณสมบัติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถหรือพรสวรรค์เป็นสิ่งตายตัว ไม่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ และ กรอบความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) คือความเชื่อที่ว่าสติปัญญาและคุณสมบัติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถหรือพรสวรรค์สามารถพัฒนาได้ด้วยความพยายาม การเรียนรู้ และความทุ่มเท (Dweck, 2007)

ในประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดนี้มาปรับใช้ในหลายวงการโดยเฉพาะวงการการศึกษาที่ถูกนำมาใช้โดย นายแพทย์ ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ ในสมัยที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education, 2017) ท่านให้ความสำคัญกับกรอบแนวคิดแบบเติบโตและมองว่า การที่ได้แก่นักเรียนหรือครูอยากเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และความผิดพลาดถือเป็นบทเรียนและย้ำว่า “แนวคิดนี้จะต้องเริ่มจากผู้บริหารสถานศึกษา ครู ไปสู่ตัวเด็กนักเรียน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะอยากเรียนรู้ตลอดเวลาและทำให้เด็กขยันมากขึ้น (Ministry of Education, 2017) ซึ่งสอดคล้องกับหนทางสู่ความสำเร็จ 4 ประการ หรืออิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ (อยากเรียนรู้) วิริยะ (มีความเพียร) จิตตะ (มีความใส่ใจ) และวิมังสา (ทบทวนตรวจสอบตนเองตลอดเวลา)” (Ministry of Education, 2017)

นายแพทย์ ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์จึงได้จัดการประชุมเพื่อพัฒนา 202 โรงเรียนให้มีคุณภาพต่อเนื่อง หรือเรียกว่า “sQip” (School Quality Improvement Program) โดยมีจุดมุ่งหมายจะส่งเสริมการพัฒนาโรงเรียน โดยเฉพาะคุณภาพการเรียนการสอนที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรประจำโรงเรียนเป็นหลัก ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งองค์กร (Learning Organization) โดยมีโค้ชคุณภาพ หรือ Q-Coach เป็นพี่เลี้ยง มีการพัฒนาแบบ Professional Learning Community (PLC) ที่เสริมด้วยการเรียนรู้

ระหว่างเครือข่ายโรงเรียน (Q-Network) ผู้บริหารรู้จักและมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับเด็ก (Q-Info) นอกจากนั้นแต่ละโรงเรียนสามารถกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาตนเอง ร่วมกับการค้นหาวิธีปรับปรุงระบบงานภายในเพื่อให้สามารถบรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งเป็นการคัดเลือกโรงเรียนที่ผู้บริหารและคณะบุคลากรมีความสนใจ และมุ่งมั่นที่จะร่วมกันพัฒนาโรงเรียนให้ดีขึ้นจนเห็นผลลัพธ์ต่อนักเรียน โดยได้รับความร่วมมือจากศึกษาธิการจังหวัดและผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษาใน 14 จังหวัด คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย น่าน ลำปาง สุโขทัย กาญจนบุรี เพชรบุรี อยุธยา ชลบุรี สุรินทร์ อำนาจเจริญ สุราษฎร์ธานี และภูเก็ต และนพ.ธีระเกียรติยังอธิบายในท้ายการประชุมว่า “การปฏิรูปการศึกษาต้องเกิดในพื้นที่จริง จะต้องปฏิรูปเพื่อพัฒนาโรงเรียน และมุ่งมั่นให้ไปถึงตัวเด็ก จึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อคุณภาพอย่างแท้จริง” (Ministry of Education, 2017)

กรอบความคิดแบบเติบโตถูกนำมาบรรจุเป็นนโยบายในการสร้างความก้าวหน้าให้กับวงการการศึกษา แต่ยังไม่ใช้ทั้งหมดเพราะกรอบความคิดแบบเติบโตสามารถยกระดับจิตใจของผู้คนได้อย่างน่าสนใจ

ลักษณะเด่นของกรอบความคิดแบบเติบโตไม่ใช่การพัฒนาผลลัพธ์ออกมาให้ดี แต่เป็นการกระตุ้นให้เกิดความเพียร พยายาม มุ่งมั่นที่จะเผชิญและเอาชนะอุปสรรค ไม่ว่าจะสิ่งเหล่านั้นจะเป็นอะไรก็ตาม กรอบความคิดแบบเติบโตทำให้บุคคลมีความยืดหยุ่นในการเผชิญกับปัญหามากยิ่งขึ้น และหากพูดถึงความยืดหยุ่นในยุคสมัยนี้แล้วปฏิเสธไม่ได้เลยว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาและส่งเสริมความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจ (Resilience) ให้กับผู้คนในปัจจุบันโดยเฉพาะของเด็กรุ่นใหม่ที่กำลังจะเติบโตขึ้นมาเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนประเทศชาติ เนื่องจากในปัจจุบันผู้คนกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้าอย่างปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence - AI) ที่ทุกวันถูกใช้ในการทำงานมากขึ้น ซึ่งในการศึกษาของ Butr-Indr (2018) ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์ลำปาง จะชี้ให้เห็นว่าปัญญาประดิษฐ์จะถูกนำมาใช้มากขึ้นในอนาคตแต่จำเป็นที่จะต้องควบคุมและจัดให้มีกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม (Code of Ethics) ในการประมวลผลและทำให้ปลอดภัยต้องสอดคล้องกับกฎระเบียบว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป

ด้วยความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังกล่าวจึงทำให้ความยืดหยุ่นทางจิตใจกลายมาเป็นหัวข้อสำคัญที่คนพูดถึงกันมากขึ้น เพราะหากผู้คนมีความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจมากขึ้น ก็จะล้มแล้วลุกเร็วทุกครั้งที่เจอปัญหาและมีแนวโน้มที่สามารถลดความเสี่ยงของการเป็นโรคทางจิตเวชได้ (Shrivastava, and Desousa, 2016) หรือสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยความเครียดและความยากลำบากพร้อมกับลุกขึ้นอย่างแข็งแกร่งมากกว่าเดิม (Harvard Business Review, 2015) แต่สิ่งที่เป็ปัญหาก็คือตัวแปรนี้ค่อนข้างเป็นนามธรรม จึงทำให้มีนักวิชาการหลายสาขายกย่องที่จะหาตัวแปรที่จะสามารถส่งเสริมให้ผู้คนมีความยืดหยุ่นทางจิตใจมากยิ่งขึ้น

การวิจัยที่ได้ทำการออกแบบวิธีการให้คำปรึกษาตามกรอบความคิดเติบโตเพื่อพัฒนาความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจ แบ่งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ผลการศึกษาพบว่าวิธีการดังกล่าวสามารถพัฒนาให้เกิดความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจได้ (Warunwutthi, Wattananonsakul, and Ekpanyaskul, 2022) แสดงให้เห็นว่ากรอบความคิดแบบเติบโตสามารถเป็นเครื่องมือหนึ่งเพื่อพัฒนาการให้เกิดความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจได้ จึงเป็นที่น่าสนใจว่ากรอบความคิดแบบเติบโตคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร และสามารถพัฒนาความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจเมื่อผู้คนเผชิญเข้ากับปัญหาอย่างไรบ้าง เพื่อผู้คนในปัจจุบันและเด็กรุ่นใหม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความพร้อมที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะมาถึง

กรอบความคิดแบบเติบโตคืออะไร

อย่างที่คุณเขียนได้กล่าวเอาไว้ข้างต้นกรอบแนวคิดเติบโตเริ่มมาจากวงการการศึกษา เนื่องจาก Elliott-Moskwa (Elaine, and Carol, 2023) มองเห็นความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน และตั้งข้อสังเกตถึงปัจจัยบางอย่างที่ทำให้เด็กนักเรียนบางคนมีทัศนคติที่ต่อให้พวกเขาต้องเผชิญกับอุปสรรคหรือความท้าทาย ก็จะสามารถประสบความสำเร็จ ในขณะที่นักเรียนอีกหลายๆ คนไม่ได้เป็นแบบนี้ ซึ่งต่อมา Dweck (2007) พัฒนาแนวคิดกรอบความคิดโดยแบ่งออกเป็น 2 แบบ โดยเริ่มต้นมาจาก นักศึกษาปริญญาเอกของเธอชื่อ Mary Bandura (Dweck, 2007) พยายามทำความเข้าใจว่า เพราะเหตุใดนักศึกษาบางคนถึงชอบพิสูจน์ความสามารถของตัวเองนัก ในขณะที่คนอื่นๆ แค่อ่อนน้อมและเรียนรู้ไป พวกเขาจึงตระหนักว่า ความสามารถไม่ได้มีแค่ความหมายเดียว แต่มีสมรรถนะความหมาย นั่นคือ ความสามารถแบบตายตัวที่จำเป็นต้องอาศัยการพิสูจน์กับความสามารถแบบเปลี่ยนแปลงได้ที่พัฒนาผ่านการเรียนรู้ สุดท้ายแนวคิดดังกล่าวได้เป็นจุดเริ่มต้นของกรอบความคิดทั้ง 2 แบบ (Dweck, 2007) ที่ประกอบไปด้วย

1. กรอบความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) คือความเชื่อที่ว่าสติปัญญาและคุณสมบัติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถหรือพรสวรรค์สามารถพัฒนาได้ด้วยความพยายาม การเรียนรู้ และความทุ่มเท หรือการได้ ทดลองทำสิ่งใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นทำสิ่งนั้นสำเร็จหรือไม่ก็ตาม เป็นการค้นคว้าสิ่งไหนที่มันทำแล้วได้ผลหรือไม่ได้ผล เพราะมันไม่ได้ผลจริงๆ ก็สามารถหาหนทางไปความสำเร็จด้วยวิธีอื่นได้หรือเป็นวิธีอื่นที่ดีกว่าเดิม บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตจะเชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตัวเองให้ฉลาดขึ้นได้มากกว่าที่เป็นอยู่

2. กรอบความคิดแบบตายตัว (Fixed Mindset) คือความเชื่อที่ว่าสติปัญญา คุณสมบัติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถหรือพรสวรรค์เป็นสิ่งตายตัว ไม่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ คนที่มีกรอบความคิดแบบตายตัวมักจะเอาตัวเองไปเทียบกับคนอื่นที่เก่งกว่า และเมื่อหันกลับมามองตัวเองก็มักท้อแท้จนไม่เกิดความพยายามทุ่มเทขึ้นมา บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบตายตัวจึงมักจะเลือกแนวทางที่ปลอดภัยไว้ก่อน เพราะพวกเขาไม่พร้อมที่จะเผชิญกับความผิดพลาดหรือความล้มเหลว ดังนั้นพวกเขาจึงไม่ลองทำสิ่งใหม่ๆ เพราะมองว่าแบบเดิมมันดีอยู่แล้ว ทำแบบใหม่ก็กลัวจะแย่ อย่าเปลี่ยนแปลงอะไรเลยดีกว่า หรือพยายามไปก็ไม่มีทางที่อะไรจะดีมากกว่านี้แล้ว

Blackwell, Trzesniewski, and Dweck (2007) ทั้งสามได้ทำการติดตามนักเรียน 373 คน ในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่เกรด 7 (มัธยมศึกษาปีที่ 1) จากนั้นจึงติดตามผลการเรียนทางคณิตศาสตร์ของพวกเขาในอีกสองปีข้างหน้า พวกเขาพบว่า การรับมือต่อผลการเรียนที่ไม่ดีของนักเรียนที่มีความกรอบแนวคิดแบบตายตัวและเติบโตแตกต่างกัน กลุ่มนักเรียนที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตจะบอกว่า พวกเขาจะอ่านหนังสือให้ได้มากขึ้น สำหรับการสอบครั้งหน้า และพวกเขายังเชื่อในพลังของความพยายาม พวกเขาเชื่อว่าความพยายามสามารถส่งเสริมความสามารถให้ดีขึ้นไปได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ในทางกลับกันนักเรียนที่มีกรอบความคิดแบบตายตัว กลับบอกว่า จะอ่านหนังสือให้น้อยลง พวกเขาบอกว่าเสียเวลาไปทำไมในเมื่อตัวเองไร้ความสามารถ พวกเขาเชื่อว่าความพยายามจำเป็นสำหรับผู้ที่ขาดความสามารถเท่านั้น และความพยายามยังมีแนวโน้มที่จะไม่เกิดผลสำหรับพวกเขา นอกจากนั้นแล้วผู้ที่มีกรอบความคิดเติบโตยังมีแนวโน้มที่จะใช้กลยุทธ์เชิงบวก เช่น ความพยายามมากขึ้นกว่าเดิม แตกต่างกับผู้ที่มีกรอบความคิดแบบตายตัวที่บอกอย่างจริงจังยิ่งกว่าตนเองคิดเรื่องโกงข้อสอบ เพราะถ้าไร้ความสามารถก็ต้องหาวิธีอื่น ยิ่งไปกว่านั้นแทนที่จะพยายามเรียนรู้จากความล้มเหลวและแก้ไขให้ดีขึ้น อีกทั้งนักเรียนที่มีกรอบความคิดแบบตายตัวกลับพยายามเพิ่มพูนความภาคภูมิใจในตัวเองโดยการมองหาคนที่คะแนนน้อยกว่าตนเองอีกด้วย (Blackwell, Trzesniewski, and Dweck, 2007) การศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยอีกชิ้นของ Carol Dweck ที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยฮอว์ก (Dweck, 2007) Dweck ศึกษาโดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่เรียน

เนื้อหาเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เนื่องจากมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ใช้การเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอน ตำรา หรือข้อสอบ แต่นักศึกษาบางคนก็ยังใช้ภาษาอังกฤษได้ไม่คล่องนัก ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นมาเพื่อหาทางทำอะไรสักอย่างให้นักศึกษาเรียนภาษาอังกฤษได้ดีมากยิ่งขึ้น

Dweck (2007) ให้เหล่านักศึกษาอ่านและประเมินข้อความเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความแน่นอนของระดับสติปัญญา ยกตัวอย่างเช่น "คุณมีสติปัญญาในระดับหนึ่งและคุณไม่สามารถทำอะไรเพื่อเปลี่ยนแปลงมันได้" หรือ "คุณสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ แต่คุณไม่สามารถเปลี่ยนแปลงระดับสติปัญญาขั้นพื้นฐานของตัวเองได้" เมื่อได้คำตอบจากนักศึกษาที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อแนวคิดเหล่านี้ นักวิจัยก็ได้แบ่งนักศึกษาออกเป็นสองกลุ่ม นั่นคือกลุ่มที่มองว่าสติปัญญาของพวกเขาเป็นสิ่งที่ตายตัว และกลุ่มที่มองว่าสติปัญญาของพวกเขาสามารถเติบโตพัฒนาขึ้นได้

จากนั้นนักวิจัยก็ถามนักศึกษาทั้ง 2 กลุ่มว่าพวกเขาตั้งใจจะลงเรียนวิชาซ่อมเสริมภาษาอังกฤษในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าหรือไม่ แน่นอนว่าคนที่ได้คะแนนภาษาอังกฤษดีมากสมัยมัธยมปลายมีแนวโน้มจะลงเรียนน้อยกว่านักศึกษาที่ได้เกรด C หรือแย่กว่านั้น ไม่เพียงแค่นั้นในบรรดานักศึกษามองว่าระดับสติปัญญาเป็นสิ่งที่ตายตัวที่ได้คะแนนต่ำจะมองว่าไม่เห็นมีความจำเป็นอะไรที่ต้องลงเรียน พวกเขาคิดว่าตัวเองเก่งเท่าที่จะเก่งได้แล้วในเรื่องภาษาอังกฤษ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีเหตุผลมากพอที่จะต้องลงเรียน ในทางตรงกันข้ามนักศึกษาที่มองว่าสติปัญญาสามารถเติบโตพัฒนาได้ และได้คะแนนต่ำกลับเต็มใจจะลงเรียนภาษาอังกฤษเพิ่มเติมตามที่พวกเขาจำเป็นต้องเรียนจริงๆ

สรุปก็คือ การมองว่าสติปัญญาเป็นสิ่งที่ตายตัวส่งผลให้นักศึกษาปกป้องตัวเองและหลอกตัวเอง คะแนนสอบที่ย่ำแย่หรือผลการประเมินการปฏิบัติงานที่ต่ำกว่ามาตรฐานก็จะกลายเป็นภัยคุกคามที่เลวร้ายเกินจะทนไหว หรือจะพูดง่าย ๆ ก็คือ มันคือสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ดังนั้นปล่อยมันไปเถอะ กลับกันสำหรับนักศึกษาที่มีกรอบความคิดแบบเติบโต จะเชื่อว่าสติปัญญาสามารถพัฒนาได้ ดังนั้นภาษาอังกฤษของตัวเองก็สามารถพัฒนาได้เช่นกัน

เดิมทีวงการการศึกษามีข้อถกเถียงเกี่ยวกับความฉลาดของบุคคลว่าเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ผ่านการอบรมเลี้ยงดู หรือเป็นสิ่งที่ติดตัวมาจากพันธุกรรม ซึ่งในปัจจุบันก็ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้อย่างชัดเจนว่าปัจจัยใดมีอิทธิพลมากกว่ากัน เพียงแต่ว่าความเชื่อที่ว่าความฉลาดคือสิ่งที่ติดตัวมาและไม่สามารถพัฒนาได้เป็นแนวความคิดที่มีประโยชน์น้อยกว่า เพราะแม้แต่ Binet (1905) (as cited in Dweck, 2007) นักจิตวิทยาชาวฝรั่งเศสผู้ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งการทดสอบความฉลาดที่ยอมรับว่าเด็กแต่ละคนมีสติปัญญาที่แตกต่างกัน แต่เขาเชื่อว่าการศึกษากับการฝึกฝนสามารถเปลี่ยนแปลงระดับสติปัญญาของเด็กๆ ได้ เขาอธิบายว่านักวิชาการในปัจจุบันจำนวนมากเชื่อว่าสติปัญญาของแต่ละคนเป็นสิ่งที่ตายตัวและไม่สามารถพัฒนาได้ ดังนั้นเขาจึงพยายามอย่างยิ่งที่จะต่อต้านการมองโลกในแง่ร้ายแบบนี้ บีเนตเชื่ออย่างแท้จริงว่าการฝึกฝน การอบรม และกลวิธีต่างๆ สามารถช่วยให้เด็กๆ มีความตั้งใจมากขึ้น จดจำสิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้น ตัดสินใจได้แม่นยำมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เขากลายเป็นคนที่ฉลาดมากขึ้นกว่าเดิม (Dweck, 2007)

ที่น่าเสียดายก็คือแบบทดสอบสติปัญญาของ Binet (1905) (as cited in Dweck, 2007) ได้ถูกใช้เพื่อบอกระดับเชาวน์ปัญญาของเด็กๆ ทั้งที่จริงๆ แล้วแบบทดสอบดังกล่าวถูกสร้างโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นว่าเด็กคนไหนบ้างที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการเรียนการสอนของโรงเรียนรัฐบาลในกรุงปารีส เพื่อที่จะได้มีการออกแบบหลักสูตรการศึกษาเสียใหม่และทำให้เด็กเหล่านี้ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนักการศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนไม่ว่าพวกเขาเหล่านั้นจะมีพื้นฐานแบบใดก็ตาม ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่ากรอบความคิดแบบเติบโตทำให้เด็กนักเรียนมีความพยายามมากขึ้น แต่ก็มีงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าเด็กที่มีกรอบความคิดเชิงบวกสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

มากกว่าเด็กที่มีกรอบความคิดเชิงลบ ในหนังสือ *Situations Matter: Understanding How Context Transforms Your World* ที่เขียนโดย Sommers (2012) เขาได้เล่าถึงการศึกษาครั้งหนึ่งที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัย พวกเขาถูกขอให้เขียนจดหมายเพื่อท้าทายกับนักเรียนมัธยมต้นที่มีปัญหาการเรียน นักศึกษาเหล่านี้ได้รับมอบหมายให้เขียนจดหมายเพื่อให้กำลังใจแก่เด็กมัธยมต้นโดยบอกว่า “ตัวพวกเขาเองก็เคยมีช่วงเวลาที่ยากลำบากสมัยอยู่โรงเรียน แต่พวกเขาก็มุ่งมั่นและพากเพียรจนในที่สุดก็ประสบความสำเร็จ พวกเขาตระหนักว่าพรสวรรค์ถูกให้ความสำคัญมากเกินไป และสติปัญญาไม่ใช่ความสามารถที่มีขอบเขตจำกัด และความสามารถทุกด้านสามารถเพิ่มพูนและพัฒนาได้”

แม้ว่านักศึกษาบางคนอาจจะไม่ได้เชื่อแบบนั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ ไม่เพียงแค่นั้นจดหมายดังกล่าวไม่ได้ถูกส่งไปจริงๆ เพราะสิ่งที่งานวิจัยนี้ต้องการจะรู้ก็คือ “ประสบการณ์การเขียนจดหมายนี้ส่งผลอย่างไรกับนักศึกษาที่เขียนจดหมายให้กำลังใจเหล่านั้น” ซึ่งพบว่า ผลกระทบของการเขียนจดหมายนั้นส่งผลต่อตัวตนของนักศึกษาที่เป็นกลุ่มทดลองในระยะยาว เพราะหลายเดือนต่อมา นักศึกษาที่เขียนจดหมายยังคงบอกว่าพวกเขามีความสุขกับสถานศึกษา มากกว่านักศึกษาปริญญาตรีคนอื่นๆ ของสแตนฟอร์ดคนอื่นๆ ที่เป็นกลุ่มควบคุม นอกจากนั้นเกรดเฉลี่ยของพวกเขายังสูงขึ้นด้วย ไม่เพียงแค่นั้นผลของการเขียนจดหมายยังส่งผลมากเป็นพิเศษในหมู่ผู้เข้าร่วมการทดลองที่เป็นชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกา

เหตุผลที่การเขียนจดหมายส่งผลกระทบต่อทัศนคติและผลการเรียนของนักศึกษาที่เป็นกลุ่มทดลองก็เพราะว่ามันทำให้พวกเขาตระหนักว่าตนเองมีกรอบความคิดที่สามารถพัฒนาได้ โดยมองย้อนกลับไปที่ความพยายามและความทุ่มเทของพวกเขากว่าที่จะมาถึงจุดนี้ได้ นอกจากนั้นการเขียนจดหมายนี้มันยังทำให้เขาได้รู้สึกของตัวเองกำลังทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น แม้ว่าจะมีนักศึกษาบางคนที่ไม่โอ้อวดและเปรียบเทียบตัวเองกับผู้อื่นที่ประสบความสำเร็จในโลกใบนี้ก็ตาม แต่กระบวนการนี้ทำให้พวกเขาได้ตระหนักถึงความสำคัญ ความมีค่าของตัวเอง และข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นว่าสติปัญญาและความสามารถไม่มีจุดสิ้นสุด มันสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับความยืดหยุ่นทางจิตใจที่สามารถพัฒนาได้เมื่อบุคคลเชื่อว่าสติปัญญาและคุณสมบัติอื่นๆ สามารถพัฒนาได้หากมีความพยายามหรือความเพียรที่มากพอ

กรอบความคิดแบบเติบโตและความยืดหยุ่นทางจิตใจเกี่ยวข้องกันอย่างไร

อย่างที่ผู้เขียนได้อธิบายไปแล้วว่ากรอบความคิดแบบเติบโตคือความเชื่อที่ว่าสติปัญญาและคุณสมบัติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถหรือพรสวรรค์สามารถพัฒนาได้ด้วยความพยายาม การเรียนรู้ และความทุ่มเท นอกจากนั้นผู้เขียนยังได้อธิบายถึงความสำคัญของการมีกรอบความคิดดังกล่าว ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทัศนคติ และความพยายามที่มากขึ้น แต่ก็มีบางการศึกษาที่เชื่อมโยงระหว่างกรอบความคิดแบบเติบโตและความยืดหยุ่นทางจิตใจ ยกตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ Warunwutthi, Wattananonsakul, and Ekpanyaskul (2022) ที่ได้ศึกษาประสิทธิผลของกรอบความคิดแบบเติบโต ที่ส่งผลต่อความยืดหยุ่นทางจิตใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยกำกับของรัฐในประเทศไทย ดังนั้นบุคคลที่สามารถที่จะพัฒนาความยืดหยุ่นทางจิตใจจากการมีกรอบความคิดแบบเติบโต แต่เพราะอะไรจึงเป็นแบบนั้น

ความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resilience) คือความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับประสบการณ์ชีวิตที่ยากลำบากหรือท้าทายได้สำเร็จ (American Psychological Association, 2014) หากบุคคลมีความยืดหยุ่นทางจิตใจต่อให้เจอสถานการณ์ที่ยากลำบากหรือปัญหาที่มีความซับซ้อนก็จะสามารถฟื้นกลับมาสู่เส้นทางได้อีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตามความยืดหยุ่นทางจิตใจไม่ใช่คนไม่ทุกข์ ไม่เครียด ไม่เศร้า แต่ทำให้คนที่กำลังเผชิญความรู้สึกดังกล่าว กลับเข้าหาสมดุลของชีวิตได้อย่างรวดเร็วและแข็งแกร่ง นอกจากนั้นแล้วความยืดหยุ่นทางจิตใจยังสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง (Sandberg, and Grant, 2019)

Fred Luthans ศาสตราจารย์ด้านการจัดการที่เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมองค์กรได้พัฒนา ทฤษฎี ได้พัฒนาแนวคิดทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychological Capital) ที่หมายถึง ศักยภาพในเชิงบวก ของมนุษย์ ที่ทำให้สามารถเข้าใจและจัดการสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาได้ Luthans, Abolio, Avey, and Norman (2007) ได้ทำการสังเคราะห์จากแนวคิดทางจิตวิทยาเชิงบวกเพื่อมาปรับใช้ ในการทำงานกับพนักงานในองค์กร โดยมองว่าเป็นศักยภาพให้บุคคลสามารถนำมาใช้รับมือกับสถานการณ์ ต่างๆ ในชีวิต หากเรามีทุนทางจิตใจจะสามารถรับมือกับอุปสรรคที่เกิดขึ้น และสามารถบรรลุเป้าหมายต่างๆ ในชีวิตได้ อีกทั้งยังพบว่าคนที่พนักงานมีทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกสามารถทำให้พนักงานปฏิบัติงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีความพึงพอใจในงานมากขึ้น Luthans มีความเห็นว่าการเติบโตในองค์กร จำเป็นต้องมุ่งเน้นไปที่ด้านจิตใจมากกว่าการพัฒนาทางการศึกษา นอกจากนั้นเขายังมองว่าทรัพยากรมนุษย์ สามารถทำหน้าที่เป็นข้อได้เปรียบในการแข่งขันเนื่องจากคู่แข่งเลียนแบบไม่ได้ แตกต่างจากทรัพยากร ทางกายภาพอื่นๆ เช่น โครงสร้าง และทรัพยากรทางการเงิน กล่าวคือ Luthans ให้ความสำคัญกับศักยภาพ มนุษย์มากกว่า ทรัพยากรอื่นๆ เนื่องจากทรัพยากรเหล่านั้นสามารถเลียนแบบได้ทั้งสิ้น

ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก มีองค์ประกอบแบ่งเป็น 4 องค์ประกอบคือ การมองโลกในแง่ดี (Optimism) ความหวัง (Hope) การรับรู้ความสามารถในตนเอง (Self-efficacy) และสุดท้ายเป็นปัจจัยสำคัญที่สอดคล้อง กับบทความนี้คือ ความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resiliency) ซึ่งทั้ง 4 องค์ประกอบล้วนเป็นลักษณะเชิงบวกที่มี ความสัมพันธ์กัน ซึ่งจะช่วยสร้างให้บุคคลมีรากฐานทางจิตใจที่แข็งแกร่ง และสามารถพัฒนาความสามารถ ในการก้าวข้ามอุปสรรค ความล้มเหลว ความยากลำบากในอดีต และสามารถเอาชนะปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมา ได้ (Boonsupa, 2021)

แม้ความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจต้องอาศัยประสบการณ์ในการพัฒนา แต่การวิจัยทางจิตวิทยาแสดงให้เห็นว่าความสามารถดังกล่าวสามารถปลูกฝังและฝึกฝนได้ ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาของ Tsai, and Morissette (2022) ที่พบว่า มีเหตุการณ์ในชีวิตหลายอย่างที่สามารถใช้ความเพียร พยายามในการเอาชนะ เช่น ปัญหาครอบครัวและความสัมพันธ์ ปัญหาสุขภาพร้ายแรง ความเครียดในที่ทำงานและการเงิน และการ สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจและความพากเพียรในการเผชิญกับความทุกข์ยากเป็น สิ่งจำเป็นสำหรับประชากรมนุษย์ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลาย สอดคล้องกับการศึกษาของ Duckworth (2017) ที่ค้นพบว่า บุคคลที่เอาชนะอุปสรรคและประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่ผู้ที่มีความฉลาด ทางด้านสติปัญญา (IQ) เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีความพยายามด้วย ซึ่งตามนิยามของการมีกรอบความคิด แบบเติบโตของ Dweck (2007) พบว่า บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตจะเชื่อว่าสติปัญญาและคุณสมบัติ อื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถหรือพรสวรรค์สามารถพัฒนาได้ด้วยความพยายาม การเรียนรู้ และความทุ่มเท ดังนั้นความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจสามารถพัฒนาได้จากบุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโต ซึ่งสอดคล้องกับ สิ่งที่ Hardy (2022) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ Personality isn't permanent ว่า “บุคคลจะมีความยืดหยุ่น ทางจิตใจที่สูงขึ้นในกรณีที่เรามีความคิดเพื่อการเติบโต”

นอกจากนั้น Hardy (2022) ยังได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับโรคเครียดหลังจากเผชิญเหตุการณ์ที่กระทบ จิตใจ (Post-Traumatic Stress Disorder: PTSD) พบว่าบุคคลที่ทรมานจากโรคนี้จะทำให้เรามีความยืดหยุ่น ทางจิตใจลดลง สอดคล้องกับการศึกษาของ Bibi, Kalim, and Khalid (2018) ที่พบว่า บุคคลที่เผชิญกับแผล ไฟไหม้จะมีอาการ PTSD สูงมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจ แสดงให้เห็นว่าความยืดหยุ่น ทางด้านจิตใจเป็นปัจจัยที่สามารถป้องกัน PTSD ได้ เนื่องจากความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจเกิดมาจากการ สนับสนุนจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการที่บุคคลรู้สึกยินดีกับสิ่งที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว และเกิดจากการที่บุคคล วิเคราะห์ว่าตนเองจะข้ามผ่านอุปสรรคหรือปัญหาและยอมรับความทุกข์หรือความไม่สบายใจที่เกิดขึ้นอย่างไร

(Sandberg, and Grant, 2019) ดังนั้นหากจะพัฒนาความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจนอกเหนือจากการเชื่อในความสามารถของตนเองตามกรอบความคิดแบบเติบโตแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยอมรับต่อปัญหาหรือความทุกข์ที่เกิดขึ้น และอาศัยการสนับสนุนจากภายนอกโดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

พัฒนารอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจเมื่อเผชิญปัญหา

ทั้งการศึกษาของ Duckworth (2017); Dweck (2007); Tsai, and Morissette (2022) และงานอื่นๆ ที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ในบทความนี้แสดงให้เห็นว่า การเอาชนะอุปสรรคหรือปัญหาที่เกิดขึ้นจำเป็นอย่างยิ่งที่บุคคลจะต้องมีความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจ และมีความพยายามในการเอาชนะ (Duckworth, 2017; Tsai, and Morissette, 2022) ทั้งหมดนี้จะไม่สามารถเกิดขึ้นมาจากความว่างเปล่า แต่ต้องมาจากกรอบความคิดแบบเติบโต ซึ่งบุคคลสามารถพัฒนาได้โดยอาศัยทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ซึ่งตัวแปรที่สามารถพัฒนารอบความคิดแบบเติบโตเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจเมื่อเผชิญปัญหา ประกอบไปด้วย การเชื่อว่าคุณเองสามารถพัฒนาเพื่อเอาชนะปัญหาที่เกิดขึ้นได้ การยอมรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และการมีสัมพันธภาพที่ดีโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถพัฒนาเพื่อเอาชนะปัญหาได้ ตัวแปรนี้เป็นจุดสำคัญของการมีกรอบความคิดแบบเติบโต เพราะการที่บุคคลจะสามารถเอาชนะปัญหาที่เกิดขึ้นได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเชื่อมั่นในตนเองเสียก่อน เนื่องจากตัวแปรทั้งหมดที่กล่าวมาคือความรู้สึกเชิงบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง หากรู้สึกแย่กับความผิดพลาด ความล้มเหลว ความอับอาย ความเศร้า จนทำลายตัวแปรใดตัวแปรหนึ่ง ตัวแปรเชิงบวกทั้งหมดที่กล่าวมาจะกอดกันลดลงพร้อมกันทั้งหมด Kristin Neff (Neff, 2011) รองศาสตราจารย์ในภาควิชาจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยเท็กซัส ออสตินได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง และพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองสัมพันธ์เชิงบวกกับ การมีสุขภาวะที่ดี (Well-Being) ซึ่งหมายถึงภาวะที่เป็นสุข ทั้งทางกาย (Physical) ทางจิต (Mental) ทางสังคม (Social) ทางจิต วิญญาณ (Spiritual) และทางสติปัญญา (Intellectual) นอกจากนี้ Neff ยังสรุปอีกว่าการเห็นคุณค่าในตนเองนำมาซึ่งการประเมินตนเองในเชิงบวก และมักเกี่ยวข้องกับความตึงเครียดที่สูงกว่าค่าเฉลี่ย กล่าวคือความเชื่อมั่นในตนเองเป็นการประเมินตนเองในเชิงบวกเช่นเดียวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง ดังนั้นหากมีความเชื่อมั่นในตนเองว่ามีตนเองมีกรอบความคิดแบบเติบโตย่อมส่งผลให้ความรู้สึกต่อตนเองเชิงบวกในส่วนอื่นๆ สูงขึ้นตามไปด้วย และสุดท้ายเมื่อเผชิญกับปัญหาต่างๆ ความล้มเหลวหรือความผิดพลาดก็จะสามารถกลับเข้าหาสมดุลของชีวิตได้อย่างรวดเร็วและแข็งแกร่งได้อีกครั้งหนึ่ง

2. การยอมรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งในปัจจุบันปัญหาต่างๆ มีความซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะกับเด็กรุ่นใหม่หรือแม้แต่ผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ชีวิตมาพอสมควรต่างกำลังเผชิญกับปัญหาสุขภาพจิตที่เกิดมาจากการมีอารมณ์เชิงลบสะสม เช่น ความเครียด ความไม่สบายใจ ความไม่พึงพอใจ ความกลัว ความเศร้า แต่จริงๆ แล้วอารมณ์เชิงลบเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มีหน้าที่ของตัวเอง โดยเฉพาะอารมณ์เชิงลบที่เป็นพื้นฐาน เช่น ความกลัว และความขยะขียง ตามมุมมองเชิงวิวัฒนาการ อารมณ์ดังกล่าวมีหน้าที่ไว้เพื่อให้มนุษย์มีชีวิตรอด ยกตัวอย่างเช่น เมื่อบรรพบุรุษของมนุษย์เผชิญหน้ากับสัตว์ป่าดุร้าย ภัยอันตรายจากธรรมชาติอื่นๆ อาหารที่มีกลิ่นน่าขยะขียง และการคุกคามในรูปแบบอื่นๆ รวมไปถึงความเศร้าก็เป็นสัญญาณขอความช่วยเหลือจากคนรอบข้าง เพื่อให้มาช่วยเหลือ ปลอดภัย (Keltner, Sauter, Tracy, and Cowen, 2019)

ด้วยเหตุผลนี้จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องหลีกเลี่ยงอารมณ์เชิงลบเพราะอารมณ์ทุกชนิดเป็นการตอบสนองตามธรรมชาติของมนุษย์เพื่อดำรงชีวิตให้อยู่รอดในสังคม โดยเฉพาะอารมณ์เครียด ซึ่งเป็นหนึ่งในอารมณ์ที่มักคนเข้าใจผิดอย่างน่าเสียดาย ความเครียด คือความรู้สึกที่ไม่สบายใจ คับข้องใจ กัดดัน เป็นการ

ตอบสนองของร่างกายหรือจิตใจ ส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลขึ้นชั่วคราว สภาวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาเด็กแห่งชาติ (National Scientific Council on the Developing Child) แบ่งประเภทของความเครียดออกเป็น 3 ประเภท ความเครียดที่เป็นพิษ (Toxic Stress) ความเครียดที่พอทนไหว (Tolerable Stress) และความเครียดเชิงบวก (Positive Stress) โดยเฉพาะความเครียดเชิงบวก เป็นความเครียดที่กระตุ้นเด็กและผู้ใหญ่ให้เติบโต กล้าเสี่ยง และทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (National Scientific Council on the Developing Child, 2014) มีการศึกษาที่พบว่าความเครียดที่พอประมาณก็มีผลกระทบในทางบวก หรือเรียกความเครียดประเภทนี้ว่า ความเครียดเชิงบวก (Eustress) เป็นความเครียดที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น เช่น การเรียน การทำงาน มีสมาธิมากขึ้น กระตือรือร้นมากขึ้น และมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ (Rudland, Clinton, and Wilinon, 2019) ดังนั้นความเครียดจึงไม่ใช่เรื่องที่น่ากลัวเสมอไป เพราะแม้แต่ระดับความเครียดที่พอทนไหวยังสามารถฟื้นคืนกลับสภาพเดิมได้หากมีความยืดหยุ่นทางจิตใจ เช่นเดียวกับอารมณ์เชิงลบอื่นๆ ผู้ที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตย่อมสามารถฟื้นฟูตนเองกลับมาได้ด้วยความสำเร็จในศักยภาพของตนเอง และเชื่อว่าตนเองมีกรอบความคิดแบบเติบโตที่สามารถเอาชนะปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นได้

3. การมีสัมพันธภาพที่ดี ในอดีตบรรพบุรุษของเราต่างก็เคยเผชิญกับบาดแผลทางจิตใจด้วยกันทั้งนั้น เพราะทุกยุคทุกสมัยย่อมเต็มไปด้วยสิ่งกระตุ้นมากมาย ในอดีตเป็นเรื่องความอันตรายหรือความไม่ปลอดภัย แต่ในปัจจุบันอาจมาจากการเปรียบเทียบต่อกันและกันโดยมีเครือข่ายสังคมเป็นตัวกลาง กล่าวคือ ไม่ว่าจะอดีตหรือปัจจุบันผู้คนก็มีปัญหาทางสุขภาพจิตด้วยกันทั้งนั้น เพียงแต่ว่าบรรพบุรุษในอดีตดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยเครื่องมือที่สามารถเยียวยาได้อยู่แล้ว สิ่งนั้นคือ "ความสัมพันธ์" หากมนุษย์มีเพื่อนฝูง ครอบครัว และคนอื่นๆ ที่เข้มแข็งกันนับได้ว่าพวกเขามีสภาพแวดล้อมที่ช่วยในการเยียวยาโดยธรรมชาติได้อย่างดี ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคน การสร้างเครือข่าย อย่างเช่นหมู่บ้าน หรืออะไรก็ตามที่คนทั่วไปเรียกกัน ทำให้ผู้คนมีโอกาสดูแลไปสำรวจบาดแผลทางจิตใจในปริมาณพอเหมาะและควบคุมได้ในท้ายที่สุด (Perry, and Winfrey, 2021) ดังนั้นสัมพันธภาพทำให้บุคคลที่เผชิญกับปัญหา ความล้มเหลว ความผิดหวัง หรือตัวประหลาดอื่นๆ สามารถฟื้นคืนกลับได้อีกครั้งหนึ่งได้ นอกจากนั้นการมีความสัมพันธ์ที่ดียังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกบวกกับตัวเอง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการมีกรอบความคิดแบบเติบโต

หากสามารถเสริมสร้างการเชื่อในตนเอง การยอมรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และการมีสัมพันธภาพที่ดี ก็จะส่งผล และทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ประสบความสำเร็จ แม้จะล้มลงจากอุปสรรคในการดำเนินชีวิตก็สามารถกลับขึ้นมายืนได้อีกครั้งหนึ่ง สิ่งที่คุณมักจะลืมไปก็คือความทุกข์เป็นส่วนสำคัญในชีวิตไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่การพัฒนาให้เกิดความยืดหยุ่นทางด้านจิตใจเป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลมีภูมิต้านทานต่อสิ่งกระตุ้นเชิงลบต่างๆ ที่เข้ามา รวมไปถึงการเข้าใจและตระหนักรู้ต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ว่ามันคงอยู่ได้ไม่นาน แล้วสุดท้ายมันก็จะหายไป ทั้งนี้ทั้งนั้นบุคคลจำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีกรอบความคิดแบบเติบโต เพราะการทำความเข้าใจและมองปัญหาเหมือนกับเป็นเรื่องธรรมดา และความสามารถในการรับมือปัญหาอย่างยืดหยุ่นบุคคลจะต้องมีกรอบความคิดที่เชื่อในศักยภาพในการเข้าใจและแก้ไขปัญหาของตัวเองได้ ซึ่งนั่นคือกรอบความคิดแบบเติบโต

สรุป

กรอบความคิดแบบเติบโตเป็นตัวแปรที่ถูกประยุกต์มาใช้ในหลายบริบทไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือการศึกษา ซึ่ง Dweck (2007) ศาสตราจารย์และนักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดได้ทำให้กรอบความคิดแบบเติบโตมีชื่อเสียงขึ้นอย่างมาก โดยเธอให้นิยามกรอบความคิดนี้ว่าคือความเชื่อที่ว่าสติปัญญาและ

คุณสมบัติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถหรือพรสวรรค์สามารถพัฒนาได้ด้วยความพยายาม การเรียนรู้ และความทุ่มเท ถึงขนาดที่ประเทศไทยได้นำกรอบความคิดแบบเติบโตมาบรรจุเป็นนโยบายในการสร้างความก้าวหน้าให้กับวงการการศึกษา ลักษณะเด่นของกรอบความคิดแบบเติบโตคือ ความเชื่อว่าตนเองสามารถพัฒนาไปข้างหน้าได้ โดยพยายามและทุ่มเท จึงทำให้ไม่ว่าจะเจอกับปัญหาอะไรก็ตามก็เชื่อว่าตนเองสามารถเอาชนะได้หากพยายาม ซึ่งสอดคล้องกับความยืดหยุ่นทางจิตใจ ดังนั้นกรอบความคิดแบบเติบโตสามารถเพิ่มความยืดหยุ่นทางจิตใจเมื่อเผชิญปัญหาได้ แต่จะต้องอาศัยปัจจัยภายในและภายนอกที่ประกอบไปด้วย 1) การเชื่อในตนเองว่าสามารถพัฒนาเพื่อเอาชนะปัญหาได้ ที่สัมพันธ์กับการประเมินตนเองในเชิงบวก เช่นเดียวกับกรอบความคิดแบบเติบโต หากมีความเชื่อมั่นในตนเองว่ามีกรอบความคิดแบบเติบโต สุดท้ายเมื่อเผชิญกับความล้มเหลวหรือความผิดพลาด สุดท้ายก็จะสามารถกลับเข้าหาสมดุลของชีวิตได้อย่างรวดเร็วและแข็งแกร่งได้อีกครั้งหนึ่ง 2) การยอมรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นความเข้าใจว่าอารมณ์เชิงลบคือการตอบสนองตามธรรมชาติของมนุษย์เพื่อดำรงชีวิตให้อยู่รอด เช่น ความเครียด หากมีกรอบความคิดแบบเติบโตย่อมมองความเครียดเป็นแรงผลักดันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น เช่น การเรียนหรือการทำงาน และ 3) การมีสัมพันธ์ภาพที่ดี คือการดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยกลุ่มคนเพื่อนฝูง หรือครอบครัว โดยอาศัยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สัมพันธภาพทำให้บุคคลที่เผชิญกับปัญหาความล้มเหลว ความผิดหวัง หรือตัวแปรเชิงลบอื่นๆ สามารถฟื้นคืนกลับได้อีกครั้งหนึ่ง หากสามารถบรรลุปัจจัยภายในและภายนอกที่กล่าวมาข้างต้นย่อมส่งผลให้มีภูมิคุ้มกันต่อสิ่งกระตุ้นหรือสิ่งเร้าที่เกิดรอบๆ ตัว รวมไปถึงการเข้าใจและตระหนักรู้ต่อสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะสิ่งที่ผู้คนมักจะหลงลืมไปก็คือความทุกข์เป็นส่วนสำคัญในชีวิตไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นการมีกรอบความคิดแบบเติบโตจะมีมุมมองที่เข้าใจและมองปัญหาเหมือนกับเป็นเรื่องธรรมดา สุดท้ายก็จะสามารถเผชิญและแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

References

- American Psychological Association. (2014). *The Road to Resilience*. Retrieved July 28, 2023, from <http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx>
- Bibi, A., Kalim, S., & Khalid, M. (2018). Post-Traumatic Stress Disorder and Resilience among Adult Burn Patients in Pakistan: A Cross-Sectional Study. *Burns & Trauma*, 6(1), 1-6.
- Blackwell, L., Trzesniewski, K., & Dweck, C. S. (2007). Implicit Theories of Intelligence Predict Achievement across an Adolescent Transition: A Longitudinal Study and an Intervention. *Child Development*, 78(1), 246-263.
- Boonsupa, C. (2021). *Positive Psychological Capital*. Retrieved August 1, 2023, from <https://sircr.blogspot.com/2021/06/positive-psychological-capital.html>
- Butr-Indr, B. (2018). Law and Artificial Intelligence (AI). *Thamasart Law Journal*, 47(3), 491-511.
- Duckworth, A. (2017). *Grit: Why Passion and Resilience Are the Secrets to Success*. United Kingdom: Penguin Random House.
- Dweck, C. (2007). *Mindset: The New Psychology of Success*. New York: Ballantine Books.
- Elaine, E., & Carol, D. (2023). *The Growth Mindset Workbook: CBT Skills to Help You Build Resilience, Increase Confidence, and Thrive through Life's Challenges*. California: New Harbinger.

- Hardy, B. (2020). *Personality Isn't Permanent: Break Free from Self-Limiting Beliefs and Rewrite Your Story*. New York: Portfolio.
- Harvard Business Review. (2015). *HBR's 10 must Reads on Emotional Intelligence*. Massachusetts: Harvard Business School Publishing. Retrieved July 23, 2023, from <https://archive.org/details/modernideasabout0000bine/page/n3/mode/2up>
- Keltner, D., Sauter, D., Tracy, J., & Cowen, A. (2019). Emotional Expression: Advances in Basic Emotion Theory. *Journal of Nonverbal Behavior*, 43(2), 133-160.
- Luthans, F., Abolio, B., Avey, B., & Norman, M. (2007). Positive Psychological Capital: Measurement and Relationship with Performance and Satisfaction. *Personnel Psychology*, 60(3), 541-572.
- Ministry of Education. (2017). *Growth Mindset and Educational Reform*. Retrieved August 3, 2023, from <https://www.moe.go.th/growth-mindset-กับการปฏิรูปการศึกษา/>
- National Scientific Council on the Developing Child. (2014). Excessive Stress Disrupts the Architecture of the Developing Brain. *Journal of Children's Services*, 9(2), 143-153.
- Neff, K. (2011). Self-Compassion, Self-Esteem, and Well-Being. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(1), 1-12.
- Perry, B., & Winfrey, O. (2021). *What Happened to You? : Conversations on Trauma, Resilience, and Healing*. New York: Flatiron Books; An Oprah Book.
- Rudland, J., Clinton, C., & Wilinon, T. (2019). The Stress Paradox: How Stress Can Be Good for Learning. *Medical Education*, 54(1), 40-45.
- Sandberg, S., & Grant, A. (2019). *Option B: Facing Adversity, Building Resilience, and Finding Joy*. New York: Knopf.
- Shrivastava, A., & Desousa, A. (2016). Resilience: A Psychobiological Construct for Psychiatric Disorders. *Indian Journal of Psychiatry*, 58(1), 38-43.
- Sommers, S. (2012). *Situations Matter: Understanding How Context Transforms Your World*. United States: Penguin Publishing Group.
- Tsai, J., & Morissette, S. B. (2022). Introduction to the Special Issue: Resilience and Perseverance for Human Flourishing. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 14(S1), S1-S3.
- Warunwutthi, N., Wattananonsakul, S., & Ekpanyaskul, C. (2022). The Effectiveness of Growth Mindset Counseling Program to Enhance Students Resilience in a Public Autonomous University in Thailand. *Journal of Research and Curriculum Development*, 12(1), 1-9.
- York, J. (2022). *Bosses Have Long Said Workers Need a Growth Mindset. Now, this Skill Is More Important than Ever - and It's Possible to Master It*. Retrieved July 27, 2023, from <https://www.bbc.com/worklife/article/20221026-the-growth-mindset-all-workers-need-to-cultivate>

พุทธวิธีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักขายอย่างมืออาชีพ*

Buddhist Methods for Promoting the Morality and Ethics of Professional Salesmen

พิมพ์ชญา บุญญชนะ

Pimchaya Boonchana

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: Luckpimchaya@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาพุทธวิธีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักขายอย่างมืออาชีพ เพื่อมาปรับใช้ในสังคมปัจจุบัน ผู้ค้าขายต้องมีความรู้ มีปัญญาเท่าทันต่อเหตุการณ์มีความรับผิดชอบต่ออาชีพ มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีเมตตาต่อลูกค้า คือ ไม่พูดเพ้อเจ้อและมีความโลภ ไม่หลอกลวงลูกค้าหรือผู้มุ่งหวัง โดยหวังผลกำไรเกินไป พูดเกินความเป็นจริงเท่ากับหลอกลวงให้เชื่อโดยมีเจตนาทำให้ผู้ฟังหลงผิดและ เชื่อตามโดยขาดความเข้าใจและไว้วางใจกับตัวผู้ค้าขาย เป็นการทำให้ผู้ขายได้ผลกำไรหรือผลตอบแทนกลับมาอย่างไม่บริสุทธิ์ขัดต่อหลักการทางพุทธศาสนาหรือหลักธรรมที่กล่าวมา อันเป็นเหตุของการประพฤติและปฏิบัติที่ผิดกับสัมมาชีพ และก่อเกิดของความไม่เจริญรุ่งเรืองทางการค้าขายและความไม่บริสุทธิ์กับการกล่าวอ้างสัมมาวาจา และคำสุภาพอ่อนโยน คำสัตย์จริง เป็นรากฐานของการประกอบอาชีพนักธุรกิจค้าขาย ที่ต้องสร้างความพึงพอใจต่อลูกค้า ฉะนั้น ผู้ค้าขายควรนำหลักธรรมไปใช้และปรับให้เข้ากับการ ประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยไม่ไปพูดความหลอกลวงลูกค้าหรือผู้มุ่งหวัง มีความมั่นใจในการกล่าววาจาที่ดีมีคุณธรรมในจิตใจ คือ มีความซื่อสัตย์และจริงใจกับลูกค้า ขายสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสม ให้กับผู้ซื้อหรือลูกค้าที่สมควรแก่ฐานะซื้อ ในเวลาที่เหมาะสม สร้างกัลยาณมิตร ยึดในหลักคุณธรรมและพัฒนาอาชีพการค้าของตนเอง เพื่อความเจริญมั่นคงถาวรและความก้าวหน้าสืบไปในอนาคต

คำสำคัญ: พุทธวิธี; การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม; นักขายมืออาชีพ

Abstract

A study entitled “Buddhist Methods for Promoting the Morality and Ethics of Professional Salesmen” is aimed at application in today’s society. Salesmen must be knowledgeable, intellectual, responsible towards their profession, honest and compassionate towards their customers. They must also refrain from babbling and being greedy, deceiving customers, or focusing just on profits. Exaggerating the facts is the same as fooling others with the purpose to deceive the listeners into believing without understanding and trusting the salesmen. This way, salesmen are seen to gain unethical profits or benefits, which contradict Buddhist precepts. This behavior violates sammājīva (right livelihood) and leads to the lack of

*Received July 6, 2023; Revised June 16, 2024; Accepted June 18, 2024

prosperity in trade. Polite, honest, and pleasant words form the basis of a business career that must satisfy customers. Consequently, salesmen should utilize the Buddhist teachings and apply them properly without deceiving customers. This includes being honest and sincere to customers, selling things that are useful and appropriate, selling at the right time, making good friends, following moral principles, and developing their careers, in order to achieve prosperity and progress in the future.

Keywords: Buddhist Methods; Promotion of the Morality and Ethics; Professional Salesmen

บทนำ

กระทรวงวัฒนธรรมได้วางยุทธศาสตร์โดยวางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย โดยให้ความสำคัญกับการสืบสานความเป็นไทย และยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ มีภูมิคุ้มกันที่ดี เน้นในจริยธรรมสากลของความเป็นมนุษย์ เป็นคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ที่เป็นข้อห้ามทำ และข้อควรทำ โดยยึดความถูกต้องของส่วนรวม สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยให้ความสำคัญกับการฝึกกำลังทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในสังคมใหม่ซึ่งเป็นสังคมยุคดิจิทัล เร็ว แรง และเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน ให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในทุกกลุ่มเป้าหมาย (National Moral Promotion Committee, 2016)

การขายเป็นกระบวนการทั้งขายทางตรงและขายทางอ้อมเพื่อจูงใจให้คาดหวังจะได้เป็นลูกค้าในอนาคตจะซื้อสินค้าหรือบริการหรือยินยอมกระทำการหนึ่งสิ่งใด ซึ่งจะทำให้เกิดผลประโยชน์ทางการค้าแก่ผู้ขาย ลักษณะพื้นฐานของการขายที่ดี คือการให้ความช่วยเหลือลูกค้า, การชักจูงใจลูกค้า, การติดต่อสื่อสาร, การแก้ปัญหาของลูกค้า, การให้ความรู้แก่ลูกค้า ดังนั้น จึงเกิดปรัชญาการขายสมัยใหม่ที่เรียกว่าการขายที่มุ่งเน้นการเป็นหุ้นส่วน แนวคิดนี้เน้นว่าความสำเร็จของผู้ขายขึ้นอยู่กับความสำเร็จของลูกค้าจึงเน้นความพึงพอใจและความไว้วางใจที่มีต่อกันเป็นสำคัญ

ความหมายของการขายถือว่าเป็นงานทางการตลาดที่มีความสำคัญ ดังคำโบราณกล่าวไว้ว่า “สิ่งต่างๆ จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย จนกว่าการขายจะเกิดขึ้น” ในอดีตคนทั่วไปมักจะคิดเสมอว่าพนักงานขายต้องพูดเก่ง ขอบตีสินทิ พูดจา เชื่อถือไม่ได้ แต่ปัจจุบันพนักงานเป็นมากกว่าผู้รับคำสั่งซื้อ โดยพนักงานขายต้องค้นหาความต้องการจริงๆ ของลูกค้า และมีความสามารถในการตอบสนองความต้องการนั้นๆ ได้ คนที่ทำหน้าที่ในด้านการขายอาจมีชื่อเรียกได้หลายๆ อย่าง เช่น พนักงานขาย ตัวแทนขาย จัดการฝ่ายลูกค้า ที่ปรึกษาการขาย วิศวกรการขาย ตัวแทนขายภาคสนาม ตัวแทนผู้จัดการเขต และตัวแทนการตลาด เป็นต้น การขายโดยพนักงานขายจึงเป็นสิ่งสำคัญในการติดต่อสื่อสารทางการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ การขายโดยพนักงานขายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ลูกค้าใช้สินค้าใหม่ เพิ่มยอดขาย และให้ลูกค้าได้รู้ถึงสินค้าของบริษัท ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การขายโดยพนักงานขาย คือ รูปแบบของการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคลที่พนักงานขาย ใช้ความสามารถ ในการกระตุ้นให้ผู้ซื้อทำการซื้อสินค้าหรือบริการของบริษัท จะเห็นได้ว่าการขายโดยพนักงานขายเป็นกระบวนการติดต่อสื่อสารสองทางที่ทั้งพนักงานขายและลูกค้าคาดหวังสามารถตอบสนอง ซึ่งกันและกันอย่างทันที่ทันใด ดังนั้น พนักงานขาย คือ บุคคลที่รับผิดชอบในการติดต่อ แสวงหา ลูกค้า เสนอขาย กระตุ้นให้ลูกค้า เกิดความตั้งใจและตัดสินใจซื้อ ให้บริการก่อนและหลังการขาย รวมถึงการให้คำแนะนำลูกค้า ภายในองค์การซึ่งประกอบ ด้วยพนักงานขายมากกว่าหนึ่งคนจึงจัดตั้ง หน่วยงานขาย

ซึ่งหมายถึง กลุ่มของพนักงานขายตั้งแต่ หนึ่งคนขึ้นไปที่ได้รับผิดชอบในการติดต่อ แสวงหาลูกค้า เสนอขาย ตลอดจนให้บริการก่อนและหลังการขายแก่ลูกค้า

ความสำคัญของการขายโดยบุคคล หรือพนักงานขาย เป็นการขายโดยอาศัยกระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลแบบตัวต่อตัว อันเป็นการสื่อสารที่มีลักษณะแตกต่างจากการติดต่อสื่อสารแบบอื่นๆ ในแง่ที่ว่า ข่าวสารจะไหลผ่านจากผู้ส่งข่าวคนหนึ่ง (หรือเป็นกลุ่มบุคคล) ไปยังผู้รับสารคนหนึ่ง (Thangsupap, 2012) การขายโดยพนักงานขาย คือกระบวนการขาย หรือวิธีการขาย กิจกรรมต่างๆ ที่จะทำให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการโดยมีวิธีการต่างๆ ที่จะทำให้ลูกค้าซื้อสินค้า เช่น การจัดทำโปรโมชั่นเพื่อส่งเสริมการขายสินค้า เป็นการลดแลกแจกแถม หรือการจัดจำหน่ายสินค้าร่วมกัน เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจของลูกค้าให้ซื้อสินค้า ตลอดจนบุคลิกภาพของพนักงานขายประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อให้สามารถนำเสนอขายสินค้าและบริการแก่ลูกค้าได้ การกิจของพนักงานขายมีหน้าที่ขายตามขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการขายจะแตกต่างกันออกไป แล้วแต่สินค้าและบริการ กลยุทธ์การตลาด นโยบายการตลาด ตลาด และสภาวะการณ์ต่างๆ เช่น พนักงานขายบางท่านมีหน้าที่ในการให้บริการ แต่ในบางสถานการณ์จะมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายการเงิน รวมไปถึงในบางสถานการณ์พนักงานขายก็มีหน้าที่บริหารสินค้า ที่มีอยู่ของลูกค้าให้สามารถขายได้เพิ่มมากขึ้น (Osathanon, 2007) การจงใจพนักงานขายก็เพื่อที่จะมุ่งหวังได้รับผลงานที่ดีขึ้นจากพนักงานขาย ผลงานที่ดีไม่ได้มาจากแรงจูงใจเพียงอย่างเดียว จะต้องมาจากความสามารถของพนักงานขาย และความรู้จักบทบาทหน้าที่ที่ต้องกระทำด้วย ความสามารถส่วนตัวของพนักงานขายนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการคัดเลือกของผู้บริหารงานขาย และความรู้จักเข้าใจในการยอมรับในบทบาทหน้าที่ หมายถึงการปฏิบัติเพื่อที่จะนำไปสู่ความสำเร็จซึ่งจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการอบรมความสามารถส่วนตัวของพนักงานขาย ประสบการณ์ ความชำนาญ และการสั่งสอนอบรมในระหว่างปฏิบัติงาน (Mektub, 2002)

การศึกษาพุทธวิธีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักขายอย่างมืออาชีพ เพื่อมาปรับใช้ในสังคมปัจจุบัน ผู้ค้าขายต้องมีความรู้ มีปัญญาเท่าทันต่อเหตุการณ์มีความรับผิดชอบต่ออาชีพ มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีเมตตาต่อลูกค้า คือ ไม่พูดเพื่อเจ้อและมีความโลภ ไม่หลอกลวงลูกค้าหรือผู้มุ่งหวัง โดยหวังผลกำไรเกินไป พูดเกินความเป็นจริงเท่ากับหลอกลวงให้เชื่อโดยมีเจตนาทำให้ผู้ฟังหลงผิดและ เชื่อตามโดยขาดความเข้าใจและไว้วางใจกับตัวผู้ค้าขาย เป็นการทำให้ผู้ขายได้ผลกำไรหรือผลตอบแทนกลับมาอย่างไม่บริสุทธิ์ ขัดต่อหลักการทางพุทธศาสนาหรือหลักธรรมที่กล่าวมา อันเป็นเหตุของการประทุติและปฏิบัติที่ผิดกับสัมมาชีพ และก่อเกิดของความไม่ เจริญรุ่งเรืองทางการค้าขายและความไม่บริสุทธิ์กับการกล่าวสัณเภาวจา และคำสุภาพอ่อนโยน คำสัตย์จริง เป็นรากฐานของการประกอบอาชีพนักธุรกิจค้าขาย ที่ต้องสร้างความพึงพอใจต่อลูกค้า ฉะนั้นผู้ค้าขายควรนำ หลักธรรมไปใช้และปรับให้เข้ากับการประทุติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยไม่ไปพูดความหลอกลวงลูกค้าหรือผู้มุ่งหวัง มีความมั่นใจในการกล่าววาจาที่ดีมีคุณธรรมในจิตใจ คือ มีความซื่อสัตย์และจริงใจกับลูกค้า ขายสิ่งที่เป็ประโยชน์เหมาะสม ให้กับผู้ซื้อหรือลูกค้าที่สมควรแก่ฐานะซื้อ ในเวลาที่เหมาะสม สร้างกัลยาณมิตร ยึดในหลักคุณธรรมและพัฒนาอาชีพการค้าขายของตนเอง เพื่อความเจริญมั่นคงถาวรและความก้าวหน้าสืบไปในอนาคต

แนวคิดเกี่ยวกับนักขายอย่างมืออาชีพ

นักขายที่แท้จริงรักที่จะได้ขาย ไม่ใช่ชื้อรอแค่การขายได้ ดังนั้นนักขายที่รักในงานขายย่อมมีโอกาสประสบความสำเร็จมากกว่า ใครนำเสนอขายได้มาก ย่อมมีโอกาสปิดการขายได้มาก คุณลักษณะที่ นักขายควรพัฒนาตัวเอง เพื่อให้เป็นธรรมชาติ เช่น มองเป้าหมายยอดขายเป็นเรื่องท้าทาย, ค้นหาความต้องการซื้อของ

ลูกค้าเป็นหลัก, พัฒนาความรู้ความสามารถของตัวเองอยู่เสมอ, บริหารงานขายของตัวเองด้วย, รักในงานขาย เป็นชีวิตจิตใจ มีทัศนคติเชิงบวกต่องานขายของตัวเอง เป็นต้น

การอยู่ในอาชีพงานขายอย่างมืออาชีพย่อมรู้สึกมีแต่แรงกดดัน ทำให้พนักงานส่วนใหญ่เกิดความเครียดขึ้น หลายคนก็เลิกอาชีพงานขายไปเลย พนักงานขายมืออาชีพที่ประสบความสำเร็จ ควรปฏิบัติตัวตามพื้นฐานงานขายอยู่เป็นประจำ คือ **1. มองเป้าหมายยอดขายเป็นเรื่องท้าทาย** นักขายมืออาชีพที่มองเป้าหมายยอดขายเป็นเรื่องท้าทาย ก็จะเกิดความกระตือรือร้นในงานขายมากขึ้น และพยายามค้นหาเทคนิค วิธีการขายต่างๆ ที่เหมาะสมกับตัวเอง เพื่อพิชิตเป้าหมายยอดขายให้ได้ แต่ถ้านักขายที่รู้สึกว่าการขายเป็นเรื่องยาก ไม่สามารถปฏิบัติได้ ก็จะเกิดอาการท้อถอย แล้วยอมแพ้ไปล่วงหน้า ทำให้ไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จแน่นอน

2. ค้นหาความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก นักขายมืออาชีพที่แท้จริงจะไม่เริ่มต้นนำเสนอขายในทันที แต่จะค้นหาความต้องการซื้อของลูกค้าก่อน โดยการใช้คำถาม และพูดคุย ถึงสิ่งที่ลูกค้าคาดหวังจากสินค้าและบริการ จึงค่อยนำเสนอคุณค่าให้เหมาะสมและตรงความต้องการซื้อให้มากที่สุด โอกาสในการขายก็จะสูงขึ้นตามไปด้วย เพราะลูกค้าไม่สนใจในสิ่งที่นักขายให้หรอก ถ้าไม่รู้สึกรู้ว่ามีประโยชน์ต่อลูกค้า

3. พัฒนาความรู้ความสามารถของตัวเองอยู่เสมอ ความต้องการของลูกค้าก็มีอยู่ไม่จำกัด พนักงานขายที่หยุดการเรียนรู้ ก็จะไม่สามารถทำยอดขายได้ตามเป้าหมาย สิ่งที่พนักงานขายควรพัฒนา คือ ความรู้ในสินค้า/บริการ, เทคนิคการขายและเจรจาต่อรอง, การจูงใจให้ลูกค้าเห็นคุณค่า, การทำงานตามแผนงาน

4. บริหารงานขายของตัวเองด้วย นักขายอย่างมืออาชีพทั่วไปจะมุ่งเน้นที่ยอดขายเป็นสำคัญ แต่นักขายที่ประสบความสำเร็จจะให้ความสำคัญตั้งแต่เริ่มเปิดการขาย เพราะถ้าเราเปิดการขายมาก ย่อมมีโอกาสปิดการขายมากตามไปด้วย Sales Pipeline เป็นสิ่งที่มีสำคัญมาก เพราะถ้าพนักงานขายคนใดดำเนินการตาม Sales Pipeline อย่างต่อเนื่อง ก็จะสามารถเห็นอนาคตการขายของตัวเอง ได้อย่างชัดเจน เพราะข้อมูลใน Sales Pipeline จะระบุให้เราเห็นได้เลยว่าเรามีแนวโน้มที่ปิดการขายได้เท่าไร ในแต่ละช่วงเวลา วันนี้นักขายควรกำหนดเป้าหมายตั้งแต่ การเปิดการขายควรทำได้กี่ราย/เดือน, การเสนอราคาสมควรมีมูลค่าที่เท่าของเป้าหมายปิดการขาย, การดำเนินการขายตามใบเสนอราคาที่มีโอกาสสูงก่อน

5. รักในงานขายเป็นชีวิตจิตใจ นักขายที่แท้จริงจะทำงานในสิ่งที่รัก ซึ่งก็คือ งานขาย นั่นเอง เพราะถ้าเราไม่รักในสิ่งที่เรากำลังทำอยู่ ก็จะทำให้เราไม่ประสบความสำเร็จ หรือถ้าสำเร็จก็จะไม่แน่นอน อาจเกิดขึ้นเพียงชั่วคราวชั่วคราว ไม่ยั่งยืน ดังนั้นหากต้องการเป็นนักขายอย่างมืออาชีพที่แท้จริง ควรมีคุณลักษณะที่รักในงานขายของตัวเอง เช่น มองปัญหาเป็นโอกาสของการพัฒนา, เห็นประโยชน์ของการทำงานขายที่จะได้รับ, ทำงานขายอย่างเต็มที่ เท่าที่ศักยภาพมีอยู่, ไม่ท้อถอยแม้จะเจออุปสรรคก็ตาม

6. มีทัศนคติเชิงบวกต่องานขายของตัวเอง ทัศนคติของพนักงานขายมืออาชีพบ่งบอกถึงความสำเร็จของพนักงานขายได้เลย เพราะทัศนคติจะนำไปสู่การกระทำ ดังนั้น พนักงานขายควรสร้างและรักษาทัศนคติเชิงบวกกับงานขายอยู่เสมอ โดยการคิดว่าเป็นไปได้เสมอในงานขาย แม้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอาจไม่แน่นอน ก็ตาม หลีกเลี่ยงการคิดลบ โดยหันมาใช้ความคิดเชิงบวกแทน นักขายมืออาชีพที่แท้จริงจะมีบุคลิกลักษณะตามหัวข้อดังกล่าว และถ้าหมั่นพัฒนาตัวเองให้มีคุณลักษณะเหล่านี้ ก็จะทำให้ประสบความสำเร็จต่องานขายอย่างแน่นอน นอกจากนี้ คุณสมบัติของนักขายที่ดี ที่นักขายอย่างมืออาชีพที่ดีต้องมีดังนี้ 1. ต้องการเป็นที่สุดในด้านการขาย, 2. เก่งในด้านการสร้างความสัมพันธ์, 3. ทักษะการสื่อสารชั้นยอด, 4. ไม่ยอมแพ้ และมองแง่บวกเสมอ, 5. ต้องมีวินัย และมีคุณธรรมจริยธรรม (Venio, 2023)

พนักงานขายอย่างมืออาชีพที่ประสบความสำเร็จ จึงควรปฏิบัติตัวตามพื้นฐานงานขายอยู่เป็นประจำ และ มองเป้าหมายยอดขายเป็นเรื่องท้าทาย ก็จะเกิดความกระตือรือร้นในงานขายมากขึ้น และพยายามค้นหาเทคนิค วิธีการขายต่างๆ ที่เหมาะสมกับตัวเอง นักขายอย่างมืออาชีพที่แท้จริงนั้นจะไม่เริ่มต้นนำเสนอขายในทันที แต่จะค้นหาความต้องการซื้อของลูกค้าก่อน เช่น พนักงานอาจจะใช้คำถาม และพูดคุยถึงสิ่งที่ลูกค้า

คาดหวังจากสินค้าก่อน ความต้องการของลูกค้าก็มีอยู่ไม่จำกัด พนักงานขายที่หยุดการเรียนรู้ ก็ไม่สามารถทำยอดขายได้ตามเป้าหมายแน่นอน สิ่งทีพนักงานขายควรพัฒนาคือ ความรู้ในสินค้าการบริการ, ต้องมีเทคนิคในการขายและเจรจาต่อรองเป็นการแสดงถึงการจงใจให้ลูกค้าเห็นคุณค่าเสมอ นักขายอย่างมืออาชีพโดยทั่วไปจะมุ่งเน้นที่ยอดขายเป็นสำคัญจึงจะประสบความสำเร็จ ถ้าดำเนินการอย่างต่อเนื่องก็สามารถเห็นอนาคตการขายของตัวเองได้อย่างชัดเจน และนักขายที่แท้จริงจะทำในสิ่งที่รัก คืองานขายนั่นเอง แต่ถ้าเราไม่รักในสิ่งที่เรากำลังทำอยู่ ก็จะทำให้เราไม่ประสบความสำเร็จ หากต้องการเป็นนักขายอย่างมืออาชีพอย่างแท้จริง ควรมีคุณลักษณะที่รักในงานขายของตัวเองและต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอเท่าที่ศักยภาพมี และให้รักษาทัศนคติเชิงบวกกับงานขายของตนอยู่เสมอ แม้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอาจไม่แน่นอนก็ตามควรหลีกเลี่ยงการคิดลบ โดยหันมาใช้ความคิดเชิงบวกแทนจึงจะทำให้ตนเองประสบความสำเร็จต่องานขายอย่างแน่นอน ที่สำคัญต้องมีวินัย และมีคุณธรรมจริยธรรมเสมอ

จรรยาบรรณที่นักขายพึงมี

จรรยาบรรณ (Code of Ethics) หมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ (Royal Institute, 1999) จรรยาบรรณนักขายที่ควรมีเป็นอันดับแรก ประกอบด้วย

- 1) รายงานผู้บริหารทราบถึงปัญหา** เมื่อพบเหตุการณ์ที่ลูกค้าแสดงความคิดเห็นด้านลบเกี่ยวกับคุณภาพสินค้า สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกก็คือ รายงานเหตุดังกล่าวให้กับผู้บริหารทราบ เพื่อที่จะหาทางปรับปรุงแก้ไขสินค้าดังกล่าว หรือพยายามปรับปรุงคุณภาพสินค้าให้ดีขึ้น
- 2) บอกกับลูกค้าตรงๆ** ว่ามีทางเลือกอื่นๆ ให้ลูกค้าเลือก การบอกกล่าวนี้ต้องทำอยู่บนพื้นฐานของความจริงใจต่อลูกค้าเป็นหลัก ไม่ให้ลูกค้ามองว่าการที่ไม่เชื่อในสินค้าตัวนั้น เพราะได้ผลประโยชน์น้อยกว่าสินค้าที่เชียร์เป็นอันดับแรก ถึงแม้ว่าสินค้าที่มีปัญหาจะให้ผลประโยชน์มากกว่าก็ตาม เพราะมันไม่ใช่หมายถึงชื่อเสียงของพนักงาน แต่นั่นหมายถึงชื่อเสียงของบริษัทด้วย
- 3) พยายามทำให้สินค้านั้นหมดไปจากบัญชีรายชื่อสินค้าที่เราจะขาย** คือ ลบออกไปจากระบบสินค้าเลย ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร หรือในบางครั้งสินค้าก็มีคุณภาพอยู่ในระดับที่มันควรจะเป็นก็ให้เราเสนอขายไปตามที่มันควรจะเป็นจะดีกว่า แล้วต้องไม่ลืมบอกกล่าวข้อมูลให้ลูกค้าทราบก่อน
- 4) เรายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้** วิธีที่ดีที่สุด คือ ควรมองหางานใหม่ดีกว่า ที่แนะนำเช่นนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า การเป็นนักขายไม่ใช่เป็นเครื่องรองรับคำต่อว่าจากลูกค้าแทนบริษัท จะทำให้ได้รับผลกระทบไปด้วยหากอยู่นานไป จึงต้องมีวิจารณญาณในการเลือก และให้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง เป็นวิธีการแสดงความห่วงใยของลูกค้าอีกแบบที่นักขายควรคำนึงถึง (Siamturakij, 2009)

ความสำคัญของจรรยาบรรณต่องานขาย

งานขายเป็นงานที่ต้องติดต่อสื่อสารกับลูกค้า การให้บริการทางการขายที่ดีและเหมาะสมแก่ลูกค้าย่อมนำมาซึ่งความพึงพอใจ ไว้วางใจ และภักดีต่อผลิตภัณฑ์ที่เราเป็นตัวแทนจำหน่าย ดังนั้นการมีจรรยาบรรณในการขายจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่องานขาย ทั้งนี้จรรยาบรรณมีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพการขาย (Rattanalert, 2012) ดังนี้

1. เป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมมาตรฐานการประกอบอาชีพงานขาย
2. เป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพให้ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต
3. เป็นสิ่งที่ใช้ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพ
4. เป็นสิ่งที่ใช้ส่งเสริมจริยธรรมของผู้ประกอบอาชีพผู้ผลิต
5. เป็นสิ่งที่ใช้ลดปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น เช่น ลดปัญหาการหลอกลวง คดโกง

จรรยาบรรณของพนักงานขาย (Selling Ethics)

จรรยาบรรณของพนักงานขาย คือ ความรับผิดชอบของพนักงานขายที่มีต่อสังคม ต่อบริษัท และต่อลูกค้าเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในอาชีพการขาย ดังนั้นจรรยาบรรณจึงมีความสำคัญต่ออาชีพการขาย พนักงานขายที่ดีจึงมีความจำเป็นต้องทราบและปฏิบัติตามจรรยาบรรณของพนักงานขายอันประกอบด้วย (Rattanalert, 2012)

แนวทางการปฏิบัติโดยทั่วไปที่บริษัทสามารถนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการขายสำหรับพนักงานมีดังต่อไปนี้ 1. ใช้วิธีการที่ซื่อสัตย์ การดำเนินการขายนั้นความซื่อตรงต่อลูกค้า เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างมากของพนักงานขาย 2. ให้ความใส่ใจแก่ความสนใจของลูกค้า นักขายทุกประเภทที่เป็นมืออาชีพต้องมีความจริงใจในการให้บริการช่วยเหลือลูกค้าแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการ การบริการหลังการขายมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการดำเนินการขาย เนื่องจากบริการหลังการขายที่มอบให้กับลูกค้าจะสะท้อนถึงความใส่ใจ ดูแล และติดตามผลหลังการใช้งานผลิตภัณฑ์ของลูกค้า 3. ปฏิบัติงานหลังการขายอย่างสม่ำเสมอ บริการหลังการขายสามารถทำได้หลากหลายวิธี อาทิ การส่งมอบ ติดตั้ง ให้คำแนะนำรวมถึงการเยี่ยมชมลูกค้า การมอบของขวัญ ของสมนาคุณ การเลี้ยงขอบคุณ และการให้บริการต่างๆ เพิ่มเติมภายหลังการขาย เพื่อให้ลูกค้าพึงพอใจ นับเป็นการรักษาสัมพันธภาพที่ดีกับลูกค้าซึ่งนำไปสู่การซื้อซ้ำได้ในอนาคต

จรรยาบรรณของพนักงานขายต่อบริษัท (Selling Ethics for Company)

นอกเหนือจากจรรยาบรรณที่มีต่อลูกค้าแล้ว พนักงานยังต้องมีจรรยาบรรณต่อองค์กรหรือนายจ้าง โดยพยายามปฏิบัติหน้าที่ อุทิศเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร ถือประโยชน์ขององค์กรก่อนผลประโยชน์ของตนเอง และปฏิบัติตามในฐานะตัวแทนของบริษัทเต็มความสามารถ ความรับผิดชอบของพนักงานขายที่มีต่อบริษัทเป็นสิ่งที่สำคัญ ดังนั้น พนักงานขายจึงควรมีความรับผิดชอบต่อบริษัทโดยต้องทำงานด้วยความมุ่งมั่นที่จะสร้างความมั่นคงเจริญเติบโตก้าวหน้าแก่บริษัท พนักงานขายต้องมีความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์ ศึกษาข่าวสารทางการตลาด เรียนรู้และทำความรู้จักองค์กรคู่แข่ง ช่วยรักษาภาพลักษณ์ด้านดีของบริษัท ช่วยรักษาความลับของบริษัท ไม่แจ้งบัญชีค่าใช้จ่ายที่สูงเกินกว่าที่เป็นจริง ใช้ทรัพย์สินของบริษัทอย่างประหยัดระมัดระวังมิให้เกิดการเสียหาย ไม่ร่วมมือกับบุคคลอื่นเพื่อสร้างความเสียหายต่อบริษัท หลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรของบริษัทอย่างไม่เหมาะสม ไม่นำทรัพย์สินขององค์กรไปใช้ส่วนตัว รวมไปถึงไม่เบียดบังเวลาของบริษัทไปทำงานอื่นซึ่งเป็นงานส่วนตัว(Rattanalert, 2012)

จรรยาบรรณของพนักงานขายต่อคู่แข่ง (Selling Ethics for Competitor)

นักการขายที่ดีไม่เพียงมีความรับผิดชอบต่อลูกค้า และต่อบริษัทที่ตนเองทำงาน พนักงานต้องมีจรรยาบรรณต่อคู่แข่งของบริษัทด้วย โดยงดเว้นพฤติกรรมที่ไม่ถูกจริยธรรม เช่น หลีกเลี่ยงการโจมตีคู่แข่ง กล่าวถึงผลิตภัณฑ์หรือนโยบายของคู่แข่งในแง่ลบ เปรียบเทียบคู่แข่งอย่างไม่ยุติธรรม การกระทำได้กล่าวถือเป็นกระทำที่ผิดจรรยาบรรณ และอาจทำให้ลูกค้ามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพนักงานและบริษัทได้ นอกจากนี้ พนักงานควรระลึกด้วยว่าการมีคู่แข่งจะช่วยกระตุ้นให้ลูกค้าเกิดความต้องการสินค้ามากขึ้น ทั้งนักขายที่ดีควรสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างบุคคลที่ทำงานในบริษัทของคู่แข่ง ด้วยเหตุผลที่ว่าต่างอยู่ในวงจรธุรกิจเดียวกันย่อมสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และประสานความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจได้ดีกว่าการดำเนินงาน โดยองค์กรใดองค์กรหนึ่งเพียงลำพัง

จรรยาบรรณของพนักงานขายต่อสังคม (Selling Ethics for Social)

นักขายมืออาชีพที่ต้นสิ่งที่ไม่ได้คือการมีจรรยาบรรณทางการขายต่อสังคม กล่าวคือ ควรมุ่งขายสินค้าที่มีคุณภาพและไม่เป็นโทษต่อสังคมเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมเพื่อสร้างความรู้สึกละ

ทัศนคติที่ดีแก่ผู้บริโภค อันมีผลต่อการขายสินค้าในทางอ้อมและเป็นประโยชน์ต่อความจงรักภักดีต่อสินค้าของผู้บริโภคในระยะยาว ขณะเดียวกันพนักงานต้องไม่ขัดแย้งกับความพอใจหรือบรรทัดฐานของสังคม ไม่มุ่งหวังดำเนินการขายสินค้าโดยไม่สนใจถึงผลกระทบที่จะตามมา อันอาจสร้างความเดือดร้อน เสียหายให้กับลูกค้าที่เคยซื้อสินค้าของบริษัท ในการปฏิบัติหน้าที่ พนักงานขายต้องมีความพร้อมอยู่เสมอในทุกๆ ด้านที่จำเป็น ตลอดจนมีการวางแผนการขาย สามารถใช้ศิลปะทางการขายและเทคนิควิธีการขาย ให้เป็นไปตามขั้นตอนการปฏิบัติงาน

จรรยาบรรณของพนักงานขายต่อตนเอง (Selling Ethics for Themselves)

จรรยาบรรณในการขายไม่ใช่เพียงนำไปใช้กับลูกค้า องค์กรที่พนักงานขายทำงานอยู่ บริษัทคู่แข่ง หรือต่อสังคมส่วนรวมเท่านั้น หากแต่พนักงานต้องมีจรรยาบรรณต่อตนเองด้วย เนื่องจากการรักษาภาพลักษณ์ที่ดีต่อสินค้าและองค์กรจรรยาบรรณเป็นสิ่งที่สำคัญมาก การยอมผิดจรรยาบรรณเพื่อผลประโยชน์ในระยะสั้น อาจเกิดผลเสียในระยะยาวได้ พนักงานขายอาจได้รับความกดดันในการขายที่อาจทำให้พนักงานขายกระทำสิ่งที่ผิดจรรยาบรรณ ย่อมส่งผลให้ลูกค้าขาดความเชื่อมั่นและหมดความเชื่อถือต่อพนักงานขายและสินค้าในที่สุด (SARA-DD.com, 2012)

ดังนั้น หากพนักงานขายต้องการความสำเร็จในหน้าที่การงานต้องมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองอย่างสูง ปฏิบัติตนเองให้ถูกกาลเทศะ โดยพยายามเตือนตนเองตลอดเวลาให้มีความซื่อตรงต่อลูกค้า ให้ความเอื้อเฟื้อแก่เพื่อนพนักงานขายด้วยกัน และพึงสำนึกเสมอว่าตนเองคือตัวแทนของบริษัทในการพบปะลูกค้า ขณะเดียวกันก็เป็นตัวแทนของลูกค้าในการติดต่อกับบริษัทในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างลูกค้ากับบริษัท เพื่อให้เกิดผลดีต่อการขายในปัจจุบันและในอนาคต

พุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับนักขาย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมคำสั่งสอนถึงแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง 45 เล่ม เนื่องมาจากพระพุทธองค์ได้แสดงธรรมเผยแผ่หลักธรรมเพื่อให้ชาวโลกได้พ้นจากทุกข์นับเป็นเวลาที่ยาวนาน หลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาจึงประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ได้ทุกอย่างแม้กระทั่งในเชิงการตลาด วงจรผลิตภัณฑ์ในท้องตลาดจะเปรียบไปว่าเป็นความจริงแท้ของชีวิต เช่นเดียวกับพุทธศาสนาที่มีรากฐานยาวนานกว่า 2,500 ปี ก็คงจะไม่เกินความจริงไปเท่าใดนัก เช่น วงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์หนึ่งอย่างในทางการตลาดนั้นมีหลักเช่นเดียวกับเรื่องของไตรลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนา คือการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ไตรลักษณ์ เป็นธรรมะที่ทำให้เป็นพระอรหันต์ (อริยกรธรรมา) แปลว่า ลักษณะ 3 ประการ หมายถึงสามัญลักษณ์ คือ กฎธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งปวง อันได้แก่ อนิจจลักษณะ ความไม่เที่ยง ทุกสิ่งในโลกย่อมมีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ทุกขลักษณะ ความเป็นทุกข์ คือ มีความบีบคั้นด้วยอำนาจของธรรมชาติทำให้ทุกสิ่งไม่สามารถทนอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป และ อนัตตลักษณะ ความที่ทุกสิ่งไม่สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามต้องการได้ เช่น ไม่สามารถบังคับให้ชีวิตยั่งยืนอยู่ได้ตลอดไป ไม่สามารถบังคับจิตใจให้เป็นไปตามปรารถนา เป็นต้น

ข้อกำหนดที่แน่นอนทางด้านการตลาดนั้นผลิตภัณฑ์ที่นำเสนอต่อผู้บริโภคก็มีวงจรอยู่ 3 ช่วงวัย เช่นเดียวกันนั้นคือ 1. เปิดตัวผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักต่อผู้บริโภคและสื่อต่างๆ 2. ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักและครองความนิยมในตลาดอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง 3. ผลิตภัณฑ์หมดความนิยมหรือความต้องการจากตลาด เช่น มีสินค้าทดแทนได้ คู่แข่งทางการตลาดสูง หลักไตรลักษณ์ หลักการตลาด 1. หลักอนิจจตา (ความไม่เที่ยง) จะปรากฏขึ้นเมื่อสรรพสิ่งไม่ว่าจะมีรูปร่าง (รูปธรรม) หรือไม่มีรูปร่าง (อรูปธรรม) ก็ตาม มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสูญสลายไป ถ้าบุคคลใส่ใจพิจารณาให้ดีในตนเอง และสรรพสิ่งรอบข้างก็จะเห็นได้ คนเรามักจะเข้าไป

ยึดติดสิ่งต่างๆ จนเกิดความเข้าใจผิดคิดว่า สิ่งที่เราเห็นหรือเกี่ยวข้องมีตัวตนจริงๆ แล้วถ้ามั่นยึดมั่นพยายามรักษาป้องกันมิให้สิ่งที่ตนชอบ พอใจ รักใคร่ เปลี่ยนแปลงไป แต่ถ้าเป็นสิ่งที่ตนไม่ชอบ หรือไม่รักใคร่ก็จะพยายามให้สิ่งนั้นๆ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ภาวะของความไม่เที่ยงมีสภาพเป็นกลางๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว ขึ้นอยู่กับการสมมติบัญญัติ แต่ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบเจริญหรือเสื่อม ก็คือความไม่เที่ยงเปลี่ยนแปลงนั่นเอง

2. หลักรุกขตา (ความเป็นทุกข์) จะปรากฏขึ้นเมื่อสรรพสิ่งไม่ว่าจะมีรูปร่าง (รูปธรรม) หรือไม่มีรูปร่าง (อรูปธรรม) ก็ตาม กำลังตั้งอยู่หรือดำเนินไป ถ้าบุคคลใส่ใจพิจารณาให้ดีในตนเอง และสรรพสิ่งรอบข้างก็จะได้เห็นคำว่า “ทุกข์” ที่หมายถึงในหลักไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์นี้ มีความหมายกว้างทั่วไปทั้งแก่สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต มีการจัดแบ่งประเภทของทุกข์ไว้หลายแบบด้วยกัน

3. อนัตตตา (ความไม่ใช่ตัวตน) หรือความไม่มีตัวตนแท้จริงของสรรพสิ่ง และไม่สามารถควบคุมให้คงอยู่ได้ตามความมุ่งหมายของตน กล่าวคือ ชีวิตหรือร่างกายนี้มีอายุกล่าวได้ว่าเป็นตัวตนแท้จริงของบุคคล เพราะที่เรามองเห็นเป็นรูปร่างหรือเป็นชีวิตนี้ ก็เพราะมีการรวมกันของขันธ์ 5 (Chandnasaro, 2014)

เป้าหมายการขายไม่ได้อยู่ที่ขายได้ครั้งเดียวแล้วจบเลิกคบเลิกติดต่อกันอีก ใครๆ ก็ต้องการให้ลูกค้ากลับมาซื้อซ้ำ และเป็นลูกค้ากันไปนานๆ นักขายที่ดีต้องมีจรรยาบรรณในอาชีพด้วย ลูกค้าจึงจะเชื่อถือและมั่นใจที่จะใช้บริการกับคุณ

1. ใช้ภาษาที่ไพเราะ สละสลวย ระวังหู และพูดในแง่บวก
2. มีกิริยาวาจา และท่าทางที่ทำให้เกียรติลูกค้า แต่ไม่มากเกินไปจนน่าเกลียด
3. เรียกชื่อเขาให้ถูกต้อง ชัดเจน และจำได้เสมอ
4. จงแน่ใจว่าคุณสามารถรักษาคำมั่นสัญญาได้ก่อนที่จะให้คำมั่นสัญญา
5. มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกค้า เพื่อนร่วมอาชีพ และบริษัท
6. เสนอขายอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ลูกค้าเข้าใจถึงข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง
7. ให้บริการที่ดีสม่ำเสมอ ชี้แจงให้ลูกค้าทราบถึงสิทธิ และสิ่งที่ควรปฏิบัติ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของลูกค้า
8. หมั่นเยี่ยมเยียนลูกค้าเสมอ ทั้งด้วยตนเอง โทรศัพท์ จดหมาย บัตรอวยพรต่างๆ ที่รักษาความลับของลูกค้า และของบริษัท Phra Methidhammaporn (Payoon Dhammacitto) (1998) ให้ความหมาย จริยธรรม (Ethics) มาจากภาษากรีกว่า Ethos คือ Habit นั่นคือนิสัย ดังนั้น จริยธรรมและจริยศาสตร์จึงเป็นเรื่องของการฝึกนิสัย ตามทฤษฎีของชาวกรีก กล่าวว่า “คนเราเกิดมาเหมือนผ้าขาวแล้วมาฝึกกันโดยต้องทำบ่อยๆ ทำซ้ำๆ จนเป็นนิสัยแล้วจะกลายเป็นคุณธรรม เป็นการเริ่มจากภายนอกเข้าไปสู่ภายใน เป็นลักษณะนิสัยเป็นคุณสมบัติที่ดีในจิตใจ ฉะนั้นการทำดีต้องทำบ่อยๆ จนเป็นนิสัย

ดังนั้น นักการตลาดจะต้องทำให้ผลิตภัณฑ์ของตนเองที่ครองความนิยมในความต้องการของผู้บริโภคต้องอยู่ในขั้น (Phase) ที่ 3 (ต่อไป) อย่างเด็ดขาด ด้วยการกระตุ้นผลิตภัณฑ์ของตนเองด้วยวิธีการต่างๆ เช่นใช้หลักของ 1 ใน 4P ตามหลักการตลาดคือ P=Promotion (ลด, แลก, แจก, แถม) หรือวิธีการที่เห็นได้ง่ายและบ่อยที่สุดสำหรับผู้บริโภคสมัยนี้ที่ใช้ชีวิตส่วนหนึ่งในการเสพสื่อต่างๆ เป็นต้น

อย่างที่เราได้กล่าวแล้วว่าพระไตรปิฎกเปรียบเหมือนแหล่งรวมแห่งสรรพวิทยาการในทุกๆ ศาสตร์ แม้ในเรื่องของการค้าขายโดยพระพุทธเจ้าได้ทรงให้ข้อแนะนำสำหรับการดำเนินชีวิต นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพค้าขายไว้ใน ทุติยปาปณิกสูตร ว่า “พ่อค้า” ซึ่งหมายถึง ผู้ประกอบการทางธุรกิจในทุกสาขาอาชีพนั้น จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการคือ

1. มีตาดี หมายถึงพ่อค้าที่รู้จักว่า สินค้านี้ซื้อมาเท่านี้ ขายไปอย่างนี้ จักมีมูลค่าประมาณนี้ มีกำไรเท่านี้
2. มีธุรกิจดี หมายถึงพ่อค้าที่เป็นคนฉลาดซื้อและขายสินค้าได้
3. เพียบพร้อมด้วยที่พักพิง หมายถึงพ่อค้าที่เพียบพร้อมด้วยที่พักพิงซึ่งหมายถึงมีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มาก หมายความว่าผู้ประกอบการที่จะประสบความสำเร็จได้ต้องมีคุณสมบัติครบทั้ง 3 ประการ และได้ตรัสถึงกฎเกณฑ์ในการทำการค้าว่าจำเป็นต้องเป็นการค้าที่ถูกต้อง คือไม่ผิดใน 5 ประเด็นเรียกว่า วณิชชา 5 ได้แก่ 1. ไม่ค้าขายอาวุธ 2. ไม่ค้าขายมนุษย์ 3. ไม่ค้าขายสัตว์ที่เลี้ยงเพื่อฆ่าแล้วนำไปขาย 4. ไม่ค้าขายของมีนเมา 5. ไม่ค้าขายยาพิษ

ดังนั้น การตลาดกับศาสนาจะอยู่ในฐานะอะไรอย่างไร สามารถสรุปได้ว่า การตลาดจึงดำรงอยู่ในฐานะเป็น "เครื่องมือของศาสนา" มากกว่า "ศาสนาจะเป็นเครื่องมือของการตลาด" เพราะการตลาดจะเข้ามาทำหน้าที่ในการพัฒนาช่องทางให้ศาสนาในฐานะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางสติปัญญา เพื่อจะพาให้มนุษย์หลุดรอดออกจากความกลัว ความสับสนวุ่นวาย เมื่อนำหลักพุทธศาสนามาเป็นส่วนหนึ่งของส่วนผสมทางการตลาดจะทำให้การตลาดบนโลกใบนี้การการตลาดสีขาว เป็นการตลาดอันงดงามต่อไป ดังนั้น จันทรเจ้าฉาย นักธุรกิจสีขาว ผู้ไม่เน้นกำไรเป็นจุดประสงค์เดียวของการดำเนินธุรกิจได้นำเสนอ 4 P ในการกลยุทธ์ด้านสีขาว อันประกอบด้วย (1) People คือ คนในองค์กรเน้นเรื่องคนที่ทำงานด้วยว่าจะต้องสุขใจ สุขกาย เช่นองค์กรจัดสรรห้องประชุมขนาดใหญ่ให้พนักงานได้ทำวัตรสวดมนต์เพื่อผ่อนคลายจิตใจ เรียกได้ว่า เป็น "สถานปฏิบัติธรรมกลางเมืองที่ใหญ่มากแห่งหนึ่ง"

หลักจักขุมา วิธูโร นิสยสัมปันโน

พระพุทธเจ้าได้ตรัสคุณสมบัติของพ่อค้าที่ประสบความสำเร็จรุ่งเรืองไว้ 3 ประการ เรียกว่า ปาปณิกธรรม คือหลักแห่งการเป็นพ่อค้าที่ดี, องค์คุณของพ่อค้า 3 ประการ คือ 1. จักขุมา เป็นคนตาดี คือ รู้จักสินค้า ดูของเป็นมีความรู้ในการค้าขาย รู้จักต้นทุน รู้จักกำไร สามารถคำนวณราคา กะทุนเก่งกำไร แม่นยำ 2. วิธูโร เป็นคนฉลาด หมายความว่า จัดเจนธุรกิจรู้แหล่งซื้อขาย รู้ความเคลื่อนไหวความต้องการของตลาด สามารถในการจัดซื้อจัดจำหน่ายรู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้ารู้จักทำเลที่เหมาะสม รู้จักว่าที่ไหนควรขายสิ่งใดไม่ทอดธุระหน้าที่ของตน 3. นิสยสัมปันโน หมายถึง พร้อมด้วยแหล่งทุนเป็นที่อาศัย เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ๆ หาเงินมาลงทุนหรือดำเนินกิจการโดยง่ายมีนิสัยเหมาะสมแก่การค้าขาย มีไมตรีจิตมิตรภาพกับลูกค้าทั่วไป มีมิตรสหายมากรู้จักสร้างความนิยมให้แก่ตนเอง เป็นที่เชื่อถือของคนทั่วไป (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2016)

หลักธรรมที่ช่วยสนับสนุนนักขายมืออาชีพ ดังนี้

หลักธรรมสุจริต 3 ประการ ได้แก่ 1. กายสุจริต ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ต้องถูกต้องประพฤติชอบด้วยกาย 2. วาจาสุจริต ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ต้องถูกต้องประพฤติชอบด้วยวาจา 3. มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ต้องถูกต้องประพฤติชอบด้วยใจ โดยที่นำหลักสุจริตธรรมมาบูรณาการกับการบริหารนั้น จะสามารถบูรณาการได้หลากหลายเหตุการณ์ที่อาจมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในการปฏิบัติงาน เพราะด้วยหลักการบริหารแล้วนั้นจะเห็นว่าการบริหารงานเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือมีหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎีที่เชื่อถือได้อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหารงาน (Sanguannam, 1993)

หลักธรรมอิทธิบาท 4 ประการ เป็นหลักธรรมสนับสนุน และส่งเสริม พุทธวิธีในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมเพื่อธุรกิจขายตรง ดังนี้ 1. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป 2. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง 3. จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝั ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลือนลหายไป 4. วิมังสา หมั่นตรอง พิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่อง อยู่เสมอ คิดวางแผนหาวิธีแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้น ใช้ปัญญาไตร่ตรองสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมในวิชาชีพของตนเอง มีให้ต่างพร้อม (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2016)

หลักพรหมวิหาร 4 ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์เชกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วย 1. เมตตา ความรัก ปรารถนาดีอยากให้เขามีสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์

สัตว์ท้าวหน้า 2. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ 3. มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้น 4. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามทีพิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่ลำเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลาย กระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับ ความรับผิดชอบของตน ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษยสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากรุณา และย่อมรักษารัษฎธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีภรรยานักที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรมพรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม, ธรรมเครื่องอยู่อย่างพรหม, ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม, หรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่ (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2016)

หลักสังคหัตถ์ 4 การประยุกต์ใช้หลักสังคหัตถ์ 4 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนวัดใหม่ทุ่งคา แก่ปัญหาการขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โดยใช้หลัก คือ 1. ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น 2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ 3. อตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินิสัยที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น 4. สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย การวางตนพอดี (Thianchaipruek, 2009)

จะเห็นได้ว่า หลักสุจริตธรรมที่มีผลต่อการขายโดยสร้างบรรทัดฐานให้กับพนักงานขาย โดยมีขั้นตอนในการขาย คือ พนักงานขายจะต้องมีความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยกาย, ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยวาจา, ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยใจ เป็นต้น ส่วนหลักธรรมนำไปสู่ความสำเร็จสำหรับผู้ขายนั้น พนักงานขายต้องเสริมพุทธวิธีในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมเพื่อธุรกิจขายตรง คือ ความพอใจ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป และต้องมีความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง มีความคิดคือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาใจคิดฝักใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป และผู้ขายต้องหมั่นตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องอยู่เสมอ คิดวางแผนหาวิธีแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้น ใช้ปัญญาไตร่ตรองสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมในวิชาชีพของตนเองมิให้ต่างพร้อย, พนักงานขายนั้นต้องมีหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ เถกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วย ความรัก ปรารถนาดีอยากให้เขามีสุข มีจิต อันแผ่เมตตาและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ท้าวหน้า, ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์, พนักงานต้องแสดงออกถึงความยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ และพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข และให้ความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามทีพิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่ลำเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลาย กระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ โดยหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อขายของจากสภาพปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย จึงใช้หลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย สังคหัตถ์ 4 เป็นธรรมยึดเหนี่ยว คือ

ยึดใจบุคคล และประสานไว้ในหมู่ชนในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ คือให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ, การใช้วาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานนุ่มนวลใจ ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ, การประพฤติประโยชน์ คือ ช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงและส่งเสริมในทางจริยธรรม และการทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนชั้น และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้และร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

พุทธวิธีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักขายมืออาชีพ

การทำงานของนักขายให้มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องอาศัยหลักพรหมวิหารในการทำงาน โดยแบ่งออกเป็นเมตตากับการทำงานกับคนอื่น กรุณากับการทำงานกับคนอื่น มุทิตากับการทำงานกับคนอื่น และอุเบกขาในการทำงานของนักขายกับคนอื่น ซึ่งสามารถนำเสนอต่อไปนี้

1) เมตตาในการทำงานกับคนอื่น คือ ความปรารถนาดีให้ผู้อื่นมีความสุข ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งทางกายและทางใจ ได้แก่ ความสุขจากการมีทรัพย์ ความสุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ ความสุขจากการไม่เป็นหนี้ และความสุขจากการทำงานที่ปราศจากโทษหรือปราศจากอันตราย เมตตาที่ส่งเสริมการทำงานของนักขาย โดยให้ความรักใคร่ปรารถนาดีมีไมตรีต่อกันและกันในบริษัทปรารถนาให้เพื่อนร่วมงานได้มีความสุขกับการทำงาน มีจิตใจอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่เพื่อนร่วมงานเป็นความรักใคร่ที่ปราศจากราคะความกำหนัด

2) กรุณากับการทำงานกับคนอื่น คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและความไม่สบายใจ และเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกันไม่ว่าจะเป็นทุกข์ประจำหรือทุกข์โดยสภาวะที่สิ่งที่มีชีวิตจะต้องประสบ ซึ่งเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ คือ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย สิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เรียกว่า กายิกทุกข์ส่วนทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ เป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุภายนอก เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์เรียกว่า เจตสิกทุกข์กรุณาที่ส่งเสริมการทำงานของนักขายด้วยความสงสารคือช่วยเหลือกันและกันให้พ้นจากความทุกข์ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความเดือดร้อน ความสงสารคิดช่วยให้คนอื่นพ้นทุกข์ให้ความเอ็นดูพอใจในการช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้รับความสุขโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์

3) มุทิตากับการทำงานกับคนอื่น คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีการมีความสุขหรือมีความสุขเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึงความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยที่ไม่มีจิตใจอิจฉาริษยา การมุทิตาเป็นการส่งเสริมการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานก็รู้สึกชื่นชมยินดีกับความสำเร็จของเพื่อน ความพลอยยินดีชื่นใจ เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีมีความสุข และเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป ความยินดีพอใจในการช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้รับความสุขความเจริญหรือผู้ที่เขามีความสุขความเจริญอยู่แล้ว ซึ่งตรงข้ามกับความริษยา ให้พิจารณาถึงสุขสมบัติและคุณสมบัติ ทั้งในระดับโลกียสมบัติและโลกุตตรสมบัติ

4) อุเบกขากับการทำงานกับคนอื่น คือการวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดีย่อมได้ดีตามกฎแห่งกรรม ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเห็นใครได้รับผลกรรมในทางที่เป็นโทษก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมในเรื่องที่เกิดขึ้น ควรมีความปรารถนาดี คือ พยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม อุเบกขาก็จะเป็นการส่งเสริมการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ความวางใจเป็นกลางดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญากล่าวคือ มีจิตเรียบตรง

เที่ยงธรรมดุจตราขังไม่เอนเอียงด้วยรักและซัง ไม่ซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นประสบความทุกข์พิจารณาเห็นการกระทำของนักรบ

ดังนั้น นักขานมืออาชีพ ต้องมีความเมตตากรุณาต่อ “เพื่อนร่วมงานหรือพนักงานในบริษัท” ด้วยการไม่ทำให้ “เพื่อนร่วมงาน” ต้องทุกข์ใจกับการที่ต้องทำงานกับ “เจ้านาย” ที่ไม่มีความกรุณา เช่น เป็นคนเกรี้ยวกราด มีอารมณ์ฉุนเฉียว ว่ากล่าวโดยไม่รับฟังเหตุผล พุดจาถูกเหยียดหยาม ทำให้ได้รับความอับอายต่อหน้าธารกำนัล ใช้อำนาจข่มขู่ ใช้อำนาจข่มเหงจิตใจ มีวิถีพิฆาตเป็นอาวุธประจำกาย รับประทานกับผู้อื่นว่าทำงานแล้วเสร็จได้ในเวลาจำกัดโดยที่ “เพื่อนร่วมงาน” เป็นผู้รับผิดชอบแต่ “เจ้านาย” ไม่ใช่ผู้รับผิดชอบ การมีมูทิตาจิตกับ “เพื่อนร่วมงาน” ด้วยการยินดีกับความสำนึก และส่งเสริมให้ก้าวหน้าโดยไม่อคติ และไม่โอ้อวดโดยเกรงว่าจะได้ดีกว่าตนเอง ซึ่งเป็นความคิดที่ผิด เพราะหาก “เพื่อนหรือลูกน้อง” ไม่สามารถทำงานได้อย่างผู้ที่เป็น “เจ้านาย” ผู้ก็ไม่อาจจะก้าวหน้าไปกว่าที่เป็นอยู่ เพราะ ไม่สามารถที่จะก้าวขึ้นมาแทน และการมีอุเบกขากับ “เพื่อนร่วมงานหรือลูกน้อง” เมื่อประสบกับอุปสรรคในการทำงาน จะให้ความช่วยเหลือให้ผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ ไม่ซ้ำเติมด้วยการลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม ลงโทษโดยไร้เหตุผล หรือลงโทษเพราะมีอำนาจอยู่ในมือ

สรุปได้ว่า การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า หลักพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เหล่านี้คือธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐเป็นธรรมประจำใจและปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์โดยชอบเมตตา ความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิงพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้น อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขัง ไม่ลาดเอียงด้วยรักและซัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำหลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้กับนักขายที่สามารถเคลื่อนไหวไปด้วยกันได้อย่าง สว่างงาม เมื่อการควบคุมของมนุษย์นักขายที่สามารถทำงานจึงมีพลังมหาศาลที่สามารถสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งสำคัญจึงอยู่ที่การปลูกฝังคุณธรรมและจิตสำนึกที่ดีงามแก่นักขายในการดำเนินธุรกิจจึงมุ่งส่งเสริมการทำงานที่เกื้อกูลทั้งต่อตนเองและสรรพสิ่งรอบข้างการกระทำที่เป็น อุปสรรคต่อความงอกงามทางจิตใจของผู้กระทำความสำเร็จของการดำเนินงานภายใต้จริยธรรม จำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่มีความมุ่งมั่นและอุดมการณ์ที่แน่วแน่และที่ขาดไม่ได้คือต้องมีคุณธรรมประจำใจ ผู้นำ คือ บุคคลที่ประสานและผลักดันให้ทุกสมาชิกในองค์กรร่วมมุ่งหน้าสู่จุดหมายเดียวกัน เป็นผู้สร้างแรงจูงใจให้กับทุกคน เป็นผู้ที่คอยควบคุมให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายตลอดจนเป็นผู้หล่อหลอมให้เกิดวัฒนธรรมในการทำงานสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สรุป

พุทธวิธีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักขายอย่างมืออาชีพ เพื่อส่งเสริมกับการค้าขายและนำมาปรับใช้ในสังคมปัจจุบัน ผู้ค้าขายต้องมีความรู้ มีปัญญาเท่าทันต่อเหตุการณ์มีความรับผิดชอบต่ออาชีพ มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีเมตตาต่อลูกค้า คือ ไม่พูดเพ้อเจ้อและมีความโลภ ไม่หลอกลวงลูกค้าหรือผู้มุ่งหวัง โดยหวังผลกำไรเกินไป พุดเกินความเป็นจริงเท่ากับหลอกลวงให้เชื่อโดยมีเจตนาทำให้ผู้ฟังหลงผิด และไว้วางใจกับตัวผู้ค้าขาย เป็นการทำให้ผู้ขายได้ผลกำไรหรือผลตอบแทนกลับมาอย่างไม่บริสุทธิ์ ซึ่งขัดต่อหลักการทางพุทธศาสนาหรือหลักธรรมที่กล่าวมา อันเป็นเหตุของการประทุพผิตและปฏิบัติที่ผิดกับสัมมาชีพ และก่อให้เกิด

ของความไม่เจริญรุ่งเรืองทางการค้าขาย ผู้ขายมีอาชีพที่ดีควรมีคุณสมบัติ คือ มีปัญญา มีความรับผิดชอบต่ออาชีพของตนเอง มีความสุจริตเป็นรากฐาน ของการประกอบธุรกิจ สุจริตใจในการกล่าววาจา มีคุณธรรมในจิตใจ มีสติสัมปชัญญะมีความรับผิดชอบชั่วดี มีอุปนิสัยความตั้งใจและเจตนาที่ดีงาม และมีคุณธรรมจริยธรรมในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจลูกค้า พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเป็นการปฏิบัติดี เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความรุ่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคีความอบอุ่น มั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

พุทธศาสนาเป็นเรื่องของการปฏิบัติซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาให้กับชีวิตและความเป็นอยู่จริงของมนุษย์พุทธศาสนามุ่งเน้นการสอนความจริงที่เป็นประโยชน์ ความเป็นพุทธธรรมจึงต้องอาศัยการพิจารณาคุณค่าทางจริยธรรมประกอบด้วย และหลักพุทธธรรมยังสามารถใช้ในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนโดยใช้ สุจริต 3 เป็นหลักแห่งความซื่อสัตย์ โปร่งใส, อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรม เพื่อความสำเร็จ พรหมวิหาร 4 เป็นหลักแห่งเมตตาธรรมค้าจุนโลก และสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักแห่งการให้สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน หลักธรรมทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักพุทธธรรมที่ช่วยส่งเสริมการดำเนินธุรกิจการค้าขายเป็นอย่างมั่นคงและยั่งยืน

References

- Chandnasaro, Dh. (2014). *The Dance from Concept of Trilaksana in Buddhism*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Mektub, W. (2002). *The Analysis of Success Factors in the Selling Process of Sales Representatives for Hospital Laboratory Product*. (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.
- National Moral Promotion Committee. (2016). *National Morality Promotion Master Plan No. 1 (2016-2021)*. Retrieved October 19, 2022, from <https://nmpc.go.th/content-ebook/view?id=13>
- Osthanon, J. (2007). *Sales Force Automation System*. Nakhon Si Thammarat: Information Technology Management Major, Walailak University.
- Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2016). *Dictionary of Buddhism*. (12th ed.). Retrieved September 22, 2022, from http://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=95
- _____. (2016). *Dictionary of Buddhism*. (34th ed.). Bangkok: Education for Peace Foundation (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto)).
- Phra Methidhammaporn (Payoon Dhammacitto). (1998). *Morality for Executives*. Bangkok: Buddhadham Foundation.
- Rattanalert, B. (2012). *Salesperson's Code of Ethics*. Retrieved November 9, 2022, from https://docs.google.com/document/d/1v0F0q4eJ6W-n-f4-l0gSC7HU7X6lZb7_XN-R7HFkF24/edit
- Royal Institute. (1999). *Royal Institute Dictionary B.E. 2542*. Bangkok: Nanmeebooks.
- Sanguannam, Ch. (1993). *Documents for Teaching Lectures on Executive Courses Higher Educational Institutions*. Bangkok: M.T.P.

- SARA-DD.com. (2012). *Ethics in Selling*. Retrieved September 12, 2022, from http://www.sara-dd.com/index.php?option=com_content&view=article&id=718:ethics-in-selling&catid=25:the-project&Itemid=72
- Siamturakij. (2009). *Tips for Sellers*. Retrieved October 25, 2022, from http://peungae.blogspot.com/2009/01/blog-post_08.html
- Thangsupap, Ch. (2012). *Motivation Factors Influencing Salespersons of Housing Projects in Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Thianchaiphruet, P. (2009). *Application of the Principles of Sanghawattthu 4 to Build Organizational Commitment: A Case Study of Bangkok Hospital*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Venio. (2023). *5 Great Things that Good Salesman Must Have*. Retrieved October 19, 2023, from <https://www.veniocrm.com/blog/sales-management/5-things-for-super-salesman/>

“สิกกุ” ในสายธารประวัติศาสตร์ไทย*

“Sikuk” in Thailand History

ศุภกานต์ นานรัมย์

Supakan Nanrum

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: supakann@yahoo.com

บทคัดย่อ

สิกกุ เป็นชุมชนเก่าแก่มากแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและยังได้รับการกล่าวถึงในเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยในฐานะค่ายพม่า ครั้งสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 ด้วยสภาพที่ตั้งชุมชนริมแม่น้ำน้อย หรือ แควสิกกุ สามารถเชื่อมการเดินทางไปยังเมืองสุพรรณบุรี ทั้งยังสามารถเดินทางด้วยเรือผ่านคลองบางบาลไปยังเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้ ด้วยเหตุนี้ สิกกุ จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการตั้งเป็นค่ายเพื่อรับมือกับข้าศึกทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม มีความไม่สอดคล้องของข้อมูล ดังเช่น พระราชพงศาวดารของไทยกล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า ค่ายสิกกุเป็นค่ายใหญ่ของพม่า ในขณะที่มหาดวงษ์ พงศาวดารพม่า ระบุว่า ค่ายสิกกุ มีลักษณะเป็นเมือง มีการก่อกำแพงอิฐล้อมรอบอย่างแน่นหนา ครั้นเมื่อมังมหานรธาแม่ทัพพม่าตีค่ายสิกกุแตกแล้วได้เคลื่อนทัพไปตั้งที่บ้านกันนี้ ปากคลองบางบาลซึ่งเป็นจุดบรรจบของแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อรั้งทัพรอข่าวจากเนเมียวสีหบดีแม่ทัพฝ่ายเหนือ หรือแม้กระทั่งการมรณกรรมของมังมหานรธา ก็มีเพียงพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาฉบับเดียวที่ระบุว่า มังมหานรธาป่วยถึงแก่กรรม ณ วัดสิกกุ ซึ่งหลังจากปลงศพแล้ว ให้อำเภอพระเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ นอกจากนี้ สิกกุ ยังมีความสำคัญที่ยึดโยงกับการเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2449 พระองค์ได้เสด็จประทับแรม ณ วัดสิกกุ กลายเป็นความทรงจำทางประวัติศาสตร์อันแข็งแกร่งของชุมชนที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ไทย ปัจจุบันวัดสิกกุเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีสิ่งปลูกสร้างที่น่าสนใจ ยกตัวอย่างเช่น ศาลมังมหานรธา ศาลาอนุสรณ์ ร.5 เป็นต้น ส่วนบริเวณอันเป็นค่ายพมานั้น กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานค่ายสิกกุมาตั้งแต่ พ.ศ. 2542

คำสำคัญ: สิกกุ; ค่ายสิกกุ; ประวัติศาสตร์ไทย

Abstract

Sikuk is an old community, having been mentioned in Thai historical records since the Ayutthaya era as a Burmese camp. The fall of Ayutthaya in 1767, with the location of the community on the Noi River or Sikuk Khwae, can connect to travel to Suphan Buri, can also travel by boat through Bang Ban canal to the island of Ayutthaya. Hence, Sikuk was a good strategic suited to camp against the enemy in the southwest. However, there is inconsistency

*Received July 21, 2023; Revised December 28, 2023; Accepted January 14, 2024

in the data, such as The Royal Prophet of Thailand mentioned similarly that Sikuk camp is the main camp of Burma, while the Hmannan Mahayazawindawgyi indicated that Sikuk is a town. There was a solid brick wall surrounding it. When Mang Maha Nawrahta, Burmese general defeated Sikuk camp and moved their troops to Ban Kanni, the entrance to Barn Barn canal, which is the confluence of the Chao Phraya River, to wait for news from Ne Myo Thenapati, the northern general or even the death of Mang Maha Nawrahta, they is only one royal chronicle that states Mang Maha Nawrahta was sick and dies at Wat Sikuk. After cremation to build a pagoda containing the ashes. In addition, Sikuk is also important in connection with the early visit of the reign of King Rama V in 1906. His Highness stayed at Wat Sikuk. It has become a strong historical memory of the community linked to Thai history. Wat Sikuk is now the center of the community. There are interesting buildings, for example, Maha Nawrahta shrine, King Rama V Memorial hall, etc. As for the area that is the Burmese camp, The Fine arts Department has announced the registration and determination the land area of Sikuk camp archeological site since 1999.

Keywords: Sikuk; Sikuk Camp; Thai History

บทนำ

สีกุก ชุมชนเก่าแก่มากมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและเป็นที่รู้จักในหน้าประวัติศาสตร์ในฐานะค่ายพม่า ครั้งสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 สีกุกเป็นชุมชนที่มีประชาชนอาศัยอยู่อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นชุมชนริมแม่น้ำน้อย หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า คลองสีกุก หรือ แควสีกุก หรือ คลองบางบาล ด้วยสภาพพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวสีกุกผูกพันกับการเกษตรกรรม แต่เดิมชาวสีกุกเดินทางด้วยเรือ ล่องตามลำน้ำไปทางตะวันตกยังอำเภอเสนา และเชื่อมการเดินทางไปทางใต้สู่อำเภอบางไทร บริเวณอันเป็นที่ตั้งของวัดสีกุกเป็นจุดบรรจบของคลองบางบาลกับแม่น้ำน้อย หากล่องเรือไปยังคลองบางบาลทางด้านเหนือจะจรดปากคลองบางบาลสู่แม่น้ำเจ้าพระยาที่สามารถล่องเรือไปยังเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้ ด้วยสภาพที่ตั้งอันเป็นจุดเชื่อมไปยังฝั่งตะวันตกจรดสุพรรณบุรีและเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาทางตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้สีกุกกลายเป็นจุดยุทธศาสตร์สงครามในฐานะ “ค่ายสีกุก” อันมีกำแพงล้อมรอบแข็งแรง เหตุการณ์สงครามและการมรณกรรมของมังมหานรธาแม่ทัพพม่าฝ่ายใต้ของพม่ายังถูกเล่าขานผ่านเอกสารประวัติศาสตร์ สิ่งปลูกสร้าง ดังเช่น เจดีย์สมัยอยุธยา ศาลมังมหานรธา และยังคงปรากฏร่องรอยแนวค่ายสีกุก อย่างไรก็ตาม หากย้อนพินิจความสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ยังเชื่อมโยงสู่การเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราช ครั้งเสด็จประพาสต้น ร.ศ. 125 หรือ พ.ศ. 2449 พระองค์เสด็จประทับแรม ณ วัดสีกุก จนกลายเป็นความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและยังสืบต่อความทรงจำนั้นผ่านวัดสีกุกศูนย์รวมจิตใจของชุมชนจนถึงปัจจุบัน

ภูมิศาสตร์ “สีกุก”

ปัจจุบัน สีกุก ตั้งอยู่ ณ ตำบลน้ำเต้า อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลักษณะพื้นที่เป็นทุ่งราบแม่น้ำเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ดังจะเห็นได้ว่า ปัจจุบัน สีกุกตั้งอยู่บริเวณอันเป็นจุดบรรจบของคลองบางบาล หรือ แม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมกับแม่น้ำน้อย หรือ แควสีกุก บริเวณอันเป็นปากคลองบางบาล

คือ จุดบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณวัดจุฬามณี อันเชื่อมไปสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และหากลองเรือจากปากคลองบางบาลเพื่อลงมายังสักก็จะถึงปากคลองมหาพราหมณ์ฝั่งตะวันตกอันเชื่อมสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ชุมชนมีความผูกพันกับแควสัก หรือ คลองสัก ซึ่งแผนที่อธิบายแม่น้ำระยะแรกที่เขียนขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกแม่น้ำตอนใต้ของจังหวัดอ่างทองลงมาว่า “แม่น้ำสัก” แม่น้ำสายนี้ไหลแยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “แควใหญ่” ที่บ้านปากแพรก อำเภอเมืองชัยนาทคู่ขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่ทางตะวันออกและแม่น้ำท่าจีนทางด้านตะวันตก ไหลผ่านอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท อำเภอบางระจัน อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี จากนั้นไหลผ่านอำเภอโพธิ์ทอง อำเภอวิเศษไชยชาญ จังหวัดอ่างทอง ก่อนจะไหลเข้าสู่อำเภอผักไห่ อำเภอเสนา แล้วบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านราชคราม อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Phanpee, 1993)

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าแม่น้ำไหลผ่านไปยังพื้นที่ใดชาวบ้านมักเรียกชื่อตามพื้นที่ชุมชนดังเช่น ชุมชนสัก แต่โดยข้อเท็จจริง คือ แม่น้ำน้อย แต่เมื่อแม่น้ำสายนี้ไหลผ่านบริเวณชุมชนสัก จึงเรียกแควสัก หรือ แม่น้ำสัก อันเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทยมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ในฐานะ “ค่ายพม่า” เมื่อครั้งมาตีกรุงศรีอยุธยา ในละแวกนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ตามทุ่งนาสมัยโบราณมีปลาชุกชุม โดยเฉพาะปลาหมอที่มีมากกว่าปลาชนิดอื่นๆ จึงมีหมู่บ้านแห่งหนึ่งเรียกว่าบางปลาหมอ และมีวัดครั้งกรุงศรีอยุธยาทางด้านตะวันตก คือ วัดบางปลาหมอ ริมแม่น้ำน้อย ใกล้ค่ายพม่าสัก กองทัพพม่าจึงใช้แม่น้ำน้อยเป็นเส้นทางส่งกำลัง และอาศัยปลาในละแวกนี้เป็นอาหารด้วย (Plainoi, 2012) ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ กอปรกับการเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่สืบต่อมาอย่างยาวนาน ส่งผลต่อวิถีชีวิตชุมชนที่ยังเกาะเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรม ปลูกข้าว การหาปลาในการหล่อเลี้ยงชีวิต บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ณ ปัจจุบัน ยังคงมีการตั้งบ้านเรือนริมฝั่งแม่น้ำและยังคงปรับตัวให้เข้ากับสภาวะน้ำท่วมที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี แม้ว่าการสัญจรทางเรือจะไม่ได้ได้รับความนิยมอีกต่อไปแล้ว แต่ชาวบ้านยังคงได้ประโยชน์จากแควสักและยังผูกพันกับวิถีชีวิตดั้งเดิมมาแต่ครั้งอดีต

“สัก” ในเอกสารประวัติศาสตร์

“สัก” ปรากฏนามในพระราชพงศาวดารของไทยและพม่า นามสักนี้ไม่ปรากฏว่ามีที่มาอย่างไร เชื่อว่าอาจมาจาก สัก หมายถึง ไม้ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีมากบริเวณทุ่งราบ หรือ ริมฝั่งแม่น้ำบริเวณภาคกลางของไทย ความในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ระบุถึงการใช้ประโยชน์ของสัก ดังความว่า “ครั้นเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยยกออกไปตีค่ายพม่า ที่ออกไปตั้งอยู่วัดป่าฝ้ายปากน้ำประสบให้สานสักแบกไป ถ้าจะทำค่ายที่ใดจะเอาสักตั้งเรียงให้ชิดกันแล้วขุดมูลดินไปบังเป็นค่ายละคน” (Chronicle Meeting Golden Jubilee Edition No. 3, 1999) ถึงกระนั้น นามสักยังถูกเรียกในลักษณะที่ต่างออกไป ดังความในคำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) ความว่า “... ณ วัดป่าฝ้าย ฝ่ายปากแม่น้ำประสบให้สานซี่ซึกแบกไป ถ้าจะตั้งที่ใด เอาซี่ซึกตั้งเรียงชิดกัน แล้วจะขุดดินใส่บังเป็นค่าย” (Krung Sri Ayutthaya Testimony Meeting, 2010) ด้วยเหตุนี้ นาม สัก ที่ปรากฏในเอกสารจึงมีชื่อเรียกแตกต่างกันเล็กน้อย ดังเช่น สัก ซิซึก สัก ถึงกระนั้นความที่ดังกล่าวได้สื่อความหมายว่าสักเป็นไม้ที่ถูกสานแล้วแบกไป หรือ นำไปตั้งเรียงชิดกันแล้วขุดดินใส่เป็นค่าย เหล่านี้ได้เชื่อมโยงสู่นาม “ค่ายสัก” อันเป็นลักษณะเฉพาะในการสร้างค่ายป้องกันข้าศึกโดยนำไม้ “สัก” มาสร้างเป็นปราการล้อมรอบแนวค่าย

ค่ายสัก กลายเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์การสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับพม่า พ.ศ. 2310 หากย้อนกลับไป ใน พ.ศ. 2303 พระเจ้าอลองพญาได้ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา แต่เหตุที่พระองค์สวรรคต

ระหว่างล้อมกรุงฯ เป็นเหตุให้พม่าต้องยกทัพกลับไป ภายหลังจากที่พระเจ้ามังระขึ้นครองราชย์แล้ว ทรงเตรียมการศึกมาเป็นอย่างดี กองทัพพม่าได้ยกทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง ราว พ.ศ. 2309 โดยจัดทัพเป็น 2 ทัพ คือ กองทัพฝ่ายใต้ให้มังฆานรธาเป็นแม่ทัพเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ กองทัพฝ่ายเหนือให้เนเมียวสีหบดีเป็นแม่ทัพยกไปปราบปรามเมืองเชียงใหม่ เมืองหลวงพระบางให้ราบคาบแล้วยกทัพลงมาทางเหนืออีกทางหนึ่ง ทั้งมังฆานรธาและเนเมียวสีหบดีจำนวนพลฝ่ายละ 5,000 ยกเข้ามาในดินแดนไทย เมื่อเดือน 7 (เดือนมิถุนายน) ปีระกา พ.ศ. 2308 (The Prince Damrong Rachanubhap, 1917) ในสงครามครั้งนี้ พม่ามีกลวิธีในการทำสงคราม กล่าวคือ ถ้าเมืองไหนต่อสู้เมื่อตีได้แล้วให้เก็บบริบททรัพย์จนหมดส่วนผู้คนก็จับเป็นเชลยส่งไปพม่า แล้วให้เผาบ้านเรือนเสียไม่ให้เหลือ ถ้าเมืองไหนเข้าอ่อนน้อมโดยดี ให้กระทำสัตย์แล้วไม่ปล้นสะดมเก็บบริบททรัพย์สมบัติ แต่เรียกเอาเสบียงอาหาร ผู้คน พาหนะมาใช้สอยตามแต่กองทัพต้องการ ด้วยเหตุนี้ตามหัวเมืองรายทางที่พม่ายกทัพเข้ามาบางแห่งจึงสู้รบ บางแห่งอ่อนน้อมกับพม่าโดยดี (The Prince Damrong Rachanubhap, 1917) ส่วนทัพพม่าฝ่ายใต้ที่ยกทัพเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ในเดือน 12 ปีระกา (เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2308) นั้น เมื่อยกทัพมาถึงราชบุรี ให้กองทัพหน้าเข้ามาตีเมืองธนบุรี การเข้ามาธนบุรีครั้งหลัง พม่าไม่ว่ามีผู้ใดรักษาเมืองธนบุรี ก็เข้ายึดป้อมวิไชยประสิทธิ์แล้วเอาปืนใหญ่ป้อมยิงตอบโต้เรือกำปั่นของอังกฤษ อังกฤษจึงถอยเรือกลับไปอยู่เหนือเมืองนนทบุรี หลังจากยึดค่ายเมืองนนทบุรีได้แล้ว มังฆานรธาได้ยกทัพเข้ามาทางเมืองสุพรรณบุรีมาตั้งค่ายที่สีกก

อย่างไรก็ตาม สีกก เป็นที่รับรู้ในเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยในฐานะ “ค่ายพม่า” เมื่อไล่เรียงเอกสารประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยมีเนื้อหาไปในทิศทางเดียวกัน ดังเช่น คำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) บันทึกประวัติศาสตร์ที่ได้จากการซักถามเชลยอยุธยา เมื่อครั้งพม่ากวาดต้อนไปยังพม่า แปลจากภาษามอญในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า “ฝ่ายพม่าขึ้นไปตั้ง ณ บางไทรและสีกก” (Krung Sri Ayutthaya Testimony Meeting, 2010) ส่วนคำให้การชาวกรุงเก่า หนังสือที่ค้นพบที่เมืองร่างกุ้ง พบในหอหลวงในพระราชวังเมืองมันตะเล พ.ศ. 2429 ความว่า “ฝ่ายกองทัพพม่าที่ตั้งอยู่เมืองราชบุรีนั้น ... มหานรธาก็ให้ยกทัพติดตามเข้ามาตั้งอยู่ที่ตำบลสีกก ห่างจากกรุงศรีอยุธยา ๓๐๐ เส้น” (Krung Sri Ayutthaya Testimony Meeting, 2010) เช่นเดียวกับพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ชำระพงศาวดารครั้งแรก พ.ศ. 2338 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ใต้ระบุว่า “ฝ่ายพม่าก็ยกเข้ามาตั้งค่ายตำบลบางไทรและสีกก” (Chronicle Meeting Golden Jubilee Edition No. 3, 1999) อย่างไรก็ตาม มีการเพิ่มเติมเนื้อความให้รายละเอียดเกี่ยวกับค่ายสีกกในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รับสั่งให้กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงชำระใหม่ แก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ขึ้น ความว่า

“ฝ่ายมังฆานรธาแม่ทัพทางใต้ ก็ยกทัพใหญ่พลหมื่นหนึ่งมาจากเมืองทวายมาบรรจบกับทัพหน้าซึ่งตั้งอยู่ต่อกระออม แล้วแบ่งทัพให้ปันห่วน แยกออกมาจิกะเรจอบู่ ดิงจาไปบรรจบกับเสน่ดห่วนกองหน้าให้ยกทัพเรือหนุนทัพเมฆราโบเข้ามา ณ เมืองนนทบุรี และตัวมังฆานรธากับดิงจาแมงช่อง จอกกาโบ จอกยีโงจันจวน จิกแกทวาย ยกทัพมาทางเมืองสุพรรณบุรี เข้ามายังพระนคร ตั้งค่ายใหญ่อยู่ตำบลสีกก และกองทัพเรือนั้นยกขึ้นมามาตั้งค่ายใหญ่ อยู่ตำบลบางไทร และพม่าล้วนมีใจหยาบซำมิได้ละอายแก่บาป ให้รู้พลไปรื้อเอาอิฐโบสถ์วิหารวัดน้อยใหญ่ทั้งปวง มาก่อกำแพงล้อมเป็นค่ายทั้งสองตำบล” (Royal Chronicle, Royal Writing Version, 2021)

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ระบุว่าค่ายสีกกเป็นค่ายใหญ่ของพม่า อีกทั้งได้เพิ่มเติมเนื้อความถึงพฤติกรรมของพม่าในการรื้ออิฐจากวัดมาก่อกำแพงล้อมค่ายสีกกให้แข็งแรงขึ้น แตกต่างจากมหาราชวงศ์ พงศาวดารพม่า หรือ พงศาวดารฉบับหอแก้ว (The Glass Palace Chronicles) ที่ให้รายละเอียด

ที่ต่างออกไป กล่าวคือ สึกก มีลักษณะเป็นเมืองที่มีแนวกำแพงล้อมรอบแข็งแรงและมีผู้รักษาเมือง ดังความว่า “... แล้วเลยเข้าไปตีเมืองสึกกทั้งสี่ด้าน บ้างซุดกำแพง บ้างเอาบันไดพาดป็นกำแพง ฝ่ายผู้รักษาเมืองสึกก ก็เอาปืนใหญ่น้อยสาตราอาวุธทั้งปวงทุ่มทิ้งยิงลงมาเพนอันมาก ข้างพลทหารของมหานรทาก็ได้ย้อยท้อเกรง กลัวลูกกระสุนปืนและสาตราอาวุธ ซุดทำอยู่ดังนั้นสักครู่หนึ่งก็เข้ามาเมืองสึกกได้” (Nay Tor Translate, 2019) ภายหลังที่กองทัพพม่าตีเมืองสึกกได้แล้วก็จับผู้รักษาเมือง พลทหาร เกือบช้างม้าสาตราอาวุธไว้ทั้งหมดแล้ว มังมหานรทาได้ตั้งหัวหน้าที่ยอมอ่อนน้อมเป็นผู้รักษาเมืองสึกกต่อไป จากนั้นก็ยกทัพจากเมืองสึกกไปตั้งค่ายที่ตำบลบ้านกันนี้ที่ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของกรุงศรีอยุธยา

จากความในมหาราชวงศ์ พงศาวดารพม่า ทำให้ทราบว่า เอกสารของพม่าไม่ได้ให้รายละเอียดอื่นเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับสึกกอีกเลยโดยเฉพาะประเด็นที่ถกเถียงกัน คือ การถึงแก่อนิจกรรมของมังมหานรธา ค่ายสึกก ซึ่งหากมองพัฒนาการของเหตุการณ์นี้ เอกสารประวัติศาสตร์ของไทยที่ระบุอย่างตรงไปตรงมามีเพียงฉบับเดียว คือ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัดถเลขา ดังความว่า “ในขณะนั้น มังมหานรธาแม่ทัพใหญ่ซึ่งอยู่ ณ ค่ายสึกกป่วยหนักถึงแก่กรรม พม่านายทัพนายกองทั้งปวงทุกข์ ค่ายมาพร้อมทำการปลงศพเสร็จแล้ว ให้ก่อพระเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ในค่ายนั้นแล้ว จึงประชุมปรึกษากันซึ่งจะตั้งโขกแม่ทัพใหญ่ขึ้นแทน” (Royal Chronicle, Royal Writing Version, 2021)

ส่วนเอกสารประวัติศาสตร์ฉบับอื่น ยกตัวอย่างเช่น คำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารพม่า พระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นวิสุทธิวงศาตร์ และไทยรบพม่า พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ หรือแม้แต่เอกสารของพม่าอย่าง มหาราชวงศ์ พงศาวดารพม่า ก็กล่าวแต่เพียงว่ามังมหานรธาป่วยเป็นไข้ถึงแก่อนิจกรรม ด้วยเหตุนี้ เนเมียวสีหบดีแม่ทัพพม่าที่ปากแม่น้ำประสะจึงได้สิทธิ์ขาดในการบัญชาการสงคราม ทั้งนี้ คำให้การชาวกรุงเก่า ระบุว่า เมื่อมังมหานรธาเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา มาตั้งค่ายล้อมกรุงศรีอยุธยาที่ตำบลต่างๆ 8 แห่ง คือ “1 ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งที่เพนียดริมแม่น้ำ 2 ทิศตะวันออก ตั้งที่หัวรอ 3 ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งที่คลองสวนพลู 4 ทิศใต้ ตั้งที่บ้านสัตตหีบ 5 ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งที่ตำบลสึกก เป็นค่ายของมหานรธาแม่ทัพ 6 ทิศตะวันตกเฉียงใต้ อีกค่าย 1 ตั้งที่วัดถนนการาม (เข้าใจว่าวัดไชยวัฒนาราม) 7 ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งอีกค่าย 1 ที่คลองตะเคียน 8 ทิศตะวันตก ตั้งที่วัดวัดวรเชษฐ (อยู่ที่ทุ่งหลังวัดท่าการ้อง) (Krung Sri Ayutthaya Testimony Meeting, 2010) สงครามครั้งนี้ต่อสู้กว่า 2 ปี ท้ายที่สุดพม่าเข้าพระนครได้ทางด้านตะวันออก เวลากลางคืนเจ็ดทุ่มเศษ (1 ทุ่ม) กรุงศรีอยุธยาจึงเสียแก่พม่า ณ วันอังคาร เดือน 5 ขึ้น 9 ค่ำ ปีกุนนพศก (7 เมษายน 2310)

ค่ายสึกก

ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า เอกสารฝรั่งเศสได้ระบุว่า “เมื่อพม่าได้เผาบ้านเรือนในพระนครตลอดจนพระราชวัง และวัดวาอารามหมดสิ้นแล้ว พวกพม่าจึงเตรียมการที่จะยกกลับไป พวกพม่าได้ยกทัพออกจากกรุงเมื่อวันที่ 15 เมษายน ค.ศ. 1767 (พ.ศ. 2310)” (Royal Chronicle, Phanchanthanumat Version and Others, 2021) เมื่อกรุงศรีอยุธยาถูกทิ้งร้างไป การสถาปนาราชธานีแห่งใหม่ ณ กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร ในห้วงเวลาที่ไทยต้องติดพันสงครามกับพม่าจนเกิดทุกข์เข็ญและภาวะข้าวยากหมากแพงอยู่นั้น ได้ส่งผลต่อทรัพยากรในการก่อสร้างพระนครแห่งใหม่ สมเด็จพระเจ้าตากสินโปรดให้รื้ออัฐิจากกรุงเก่าเพื่อมาก่อสร้างกรุงธนบุรี ดังความว่า “กรุงธนบุรียังไม่มีกำแพงเป็นที่มั่น จะได้ป้องกันราชศัตรูหมู่ปัจจามิตรยังหาเป็นกษัตริย์ราชธานีไม่ ... แล้วให้เกณฑ์คนไปรื้อเอาอิฐกำแพงเก่า ณ เมืองพระประแดงและกำแพงค่ายพม่า ณ โพธิ์สามต้นและสึกกบางไทรทั้งสามค่าย ขนบรรทุกเรือมาก่อกำแพงและป้อมตามที่ถมเชิงเนินดินสามด้าน

ทั้งสองฟาก” (Royal Chronicle, Royal Writing Version, 2021) ในรัชกาลต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ ให้รื้ออิฐกำแพงเมืองกรุงเก่า ไปใช้สร้างกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะแต่กำแพงป้อมปราการเท่านั้น ยังทำการรื้อเอาอิฐปราสาทราชฐานตำหนักน้อยใหญ่ การที่โปรดเกล้าฯ ให้รื้อป้อมกำแพงกรุงเก่าขึ้น ด้วยเกรงว่า ถ้าทิ้งไว้เกิดมีผีบุญแฝงฤทธิ์อยู่ในเมือง ต้องปราบปรามทำให้เสียชีวิตผู้คน ถ้ารื้อเอาออกเสีย ก็จะได้เอาอิฐมาใช้ประโยชน์ในการสร้างพระนคร (The Story of Old Capital, 2018) ด้วยเหตุนี้ กำแพงค่าย ป้อมปราการทั้งหลาย รวมไปถึงกำแพงเมือง ปราสาทราชวัง จึงถูกรื้อทำลายไป ก่อปรกับการปล่อยทิ้งร้างของวัดวาอารามโบราณสถานทั้งหลาย ส่งผลให้เกิดความทรุดพังเสียหาย แก่โบราณสถานจนแทบไม่เหลือร่องรอย ดังเช่น ค่ายสีกุก ที่มีการยืนยันความสำคัญผ่านเอกสารประวัติศาสตร์ โดยยึดโยงกับสิ่งปลูกสร้างมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา คือ วัดสีกุก

การสำรวจโบราณวัตถุสถานในพระนครศรีอยุธยาของ ประยูร อุรุชาภูะ หรือ น. ณ ปากน้ำ ระหว่าง พ.ศ. 2509-2510 ผ่านหนังสือเรื่อง “ห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา” ในการสำรวจครั้งนี้ น. ณ ปากน้ำ ได้สำรวจโบราณสถานตามแนวคลองบางบาลเรื่อยมาจนถึงวัดสีกุก ในวันที่ 21 ธันวาคม 2509 โดยบันทึกข้อมูลจากการสำรวจไว้ว่า

“วัดสีกุก ตั้งอยู่ตรงข้ามกับวัดปากคลองบางบาล พื้นที่ตรงนั้นเป็นหัวเลี้ยวโค้งของแม่น้ำใหญ่ อุโบสถ แม้จะถูกตกแต่งเป็นของใหม่ก็ยังเห็นเค้าของเก่าได้ชัดคือเสาแปดเหลี่ยมซึ่งเป็นโครงเสาเดิม ภายในอุโบสถ ทำเสียใหม่เอี่ยมลอบไปหมด หน้าอุโบสถด้านทิศตะวันออกมีเจดีย์ย่อมุมมีสิบแบบสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ตั้งอยู่บนฐานทักษิณสี่เหลี่ยม นอกจากนี้ยังมีเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมสมัยอยุธยาตอนปลายอีกหลายองค์ หลังวัดนี้ ออกไปไม่กี่กิโลเป็นซากค่ายพม่า เนื่องจากบริเวณแถบนี้ทางแม่น้ำโค้งเป็นรูปเกือกม้า พม่าจึงตั้งค่ายตรงวัดสีกุก แล้วทำกำแพงตัดปลายเกือกม้าจรดสองข้างแม่น้ำ กำแพงก่ออิฐอย่างแข็งแรง แต่ถูกชาวบ้านรื้อเอาอิฐไปขายเสียเกือบหมดแล้ว ค่ายสีกุกนี้เป็นค่ายอันมีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ ภายในค่ายกว้างขวาง อาณาบริเวณหลายสิบไร่ มีโคกช้าง โคกม้าพร้อม ดูแล้วไม่ผิดอะไรกับเมืองเมืองหนึ่งทีเดียว” (Na Paknam, 2015) ข้อมูลการสำรวจไม่เพียงแต่ทำให้ทราบถึงโครงสร้างโบราณสถาน รูปแบบศิลปกรรมของวัดสีกุกเท่านั้น ยังอธิบายสภาพของบริเวณอันเป็นค่ายพม่า ซึ่งการตั้งค่ายตรงวัดสีกุกติดกับแนวโค้งของแม่น้ำเป็นรูปเกือกม้า แล้วทำกำแพงตัดปลายเกือกลงมาทางใต้จากนั้นทำแนวเชื่อมมาทางฝั่งตะวันออกโดยก่อกำแพงอิฐเป็นปราการ ล้อมรอบเป็นแนวกำแพงค่าย

การสำรวจพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของค่ายสีกุก ทำให้ทราบว่าบริเวณหลังวัดสีกุกอันเป็นตอนกลางของค่าย ที่มีอาณาบริเวณกว้างขวาง สันนิษฐานว่าเป็นที่ตั้งของโคกช้าง โคกม้า หรือ บริเวณอันเป็นที่พักของช้าง ม้า ขนาดของค่ายอันใหญ่โตทำให้พม่าเรียกค่ายสีกุกนี้ว่า “เมืองสีกุก” มีผู้รักษาเมืองประจำอยู่ ค่ายสีกุก ในปัจจุบันแทบไม่หลงเหลือร่องรอยที่ชัดเจน การตัดถนนผ่ากลางค่ายสีกุก คือ ถนนหมายเลข 3263 จากตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาสู่อำเภอเสนา ได้นำพาความเจริญมายังบริเวณสีกุกด้วย กล่าวคือ ริมสองฝั่งถนน มีอาคารบ้านเรือน ร้านอาหาร ร้านค้า และโรงงานตั้งอยู่ บริเวณภายในของค่ายสีกุกยังกลายสภาพเป็นชุมชน กระจายตัวทั่วไป ซึ่งเรียกว่า บ้านสีกุก จุดที่พบซากกำแพงค่ายเป็นพუნาติดกับบริษัทเปียร์ทิพย์ บริวเวอรี่ (1991) จำกัด โดยพบแนวค่ายก่อด้วยอิฐเป็นแนวยาวมีเศษอิฐกระจัดกระจายไปตามแนวกำแพงค่ายจาก ฝั่งตะวันตกมาฝั่งตะวันออกจนจรดถนนหมายเลข 4014 เชื่อมระหว่างอำเภอเสนากับบางไทร

Figure 1: The Clues of Sikuk Camp Wall

(Source: Author)

การพบแนวค่ายสิกกุทำให้ทราบในเบื้องต้นว่า ค่ายสิกกุเป็นค่ายที่มีความสำคัญแห่งหนึ่ง เนื่องด้วยขนาด อีกทั้งการก่ออิฐเป็นแนวกำแพงค่ายขนาดใหญ่ ซึ่งค่ายแห่งนี้เป็นค่ายทางด้านตะวันตกของกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตในเบื้องต้นว่า เดิมสิกกุเป็นชุมชนที่เรียกว่า ตำบลสิกกุ ที่ถูกพัฒนามาเป็นค่ายสิกกุเพื่อรับศึกกับพม่า เดิมค่ายสิกกุเป็นค่ายของกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากลักษณะค่ายที่มีความกว้างใหญ่ในลักษณะของเมือง อันหมายถึง การเตรียมการมาอย่างดีในการรับศึกกับพม่าในสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 หลังจากพม่ายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาแล้วก่อนหน้าแล้ว ใน พ.ศ. 2303 คราวศึกอลองพญา การจัดตั้งค่ายสิกกุให้เป็นค่ายเพื่อรับศึกกับพม่าจึงถือว่ามีความเหมาะสม ด้วยสภาพพื้นที่ตั้งของค่ายที่อยู่ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งหากทัพของพม่าเดินทางมาจากเมืองสุพรรณบุรีตามแนวแม่น้ำน้อย การสร้างค่ายสิกกุถือว่ามีความเหมาะสมในการตั้งรับศึกอย่างมาก การกล่าวว่าค่ายสิกกุเป็นค่ายใหญ่ของพม่าอาจด้วยเหตุผลที่พม่าสามารถยึดค่ายสิกกุอันเป็นค่ายของกรุงศรีอยุธยามาก่อนเมื่อยึดพม่ายึดค่ายสิกกุได้แล้ว จึงกลายเป็นว่า ค่ายสิกกุเป็นของค่ายใหญ่ของพม่า อย่างไรก็ตาม ความใหญ่โตของค่ายสิกกุทำให้สำคัญไปว่าค่ายสิกกุ คือ เมืองสิกกุ ซึ่งหลักฐานที่ยืนยันว่าค่ายสิกกุถูกเรียกว่า “เมือง” มีเพียงมหาราชพงษาวดารพม่า ส่วนเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยเห็นพ้องไปในทางเดียวกันว่า ค่ายสิกกุเป็นค่ายใหญ่ของกองทัพพม่าที่บัญชาการโดยมังมหานรธา แต่ถึงกระนั้น การเดินทางจากค่ายสิกกุสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ต้องล่องเรือมาตามแนวคลองบางบาลมายังปากคลองบางบาล อันเป็นจุดบรรจบของแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อนล่องเรือไปที่แม่น้ำเจ้าพระยาเข้าสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นระยะทางที่ไกลเกินไป

และหากศึกษายุทธศาสตร์การล้อมกรุงศรีอยุธยาจะเห็นว่าจุดที่เหมาะสมในการตั้งเป็นค่ายใหญ่ของพม่า คือ บริเวณปากคลองบางบาลซึ่งสามารถเดินทางไปยังเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้โดยสะดวก

มหาราชวงษ์ พงศาวดารพม่า ระบุว่า หลังจากตีเมืองสุโขทัยแตกแล้วก็ยกจากเมืองสุโขทัยไปถึงตำบลกันนี้ที่ตั้งอยู่ข้างฝั่งตะวันตกของกรุงศรีอยุธยา มังมหานรธาที่ตั้งค่ายที่ตำบลบ้านกันนี้นั้น (Nay Tor Translate, 2019) สอดคล้องกับพระราชพงศาวดารพม่า พระนิพนธ์ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ กล่าวว่า “เมื่อมหานรธาเข้ามาถึงเมืองกาญจนบุรีแล้ว วาดหน้าตรึงมากรุงศรีอยุธยาทีเดียวต่อรบกับกองทัพไทยอย่างเข้มข้นเบื่องตะวันตกแห่งกรุงศรีอยุธยา ข้างพม่ามีชัยได้ไทยหลายข้างและปืนใหญ่น้อย มหานรธายังไม่ได้เข้ากองทัพสืบทียกลงมาสมทบจากนครเชียงใหม่ ก็ตั้งทัพยับยั้งอยู่ ณ ตำบลกันนี้ เป็นหมู่บ้านใกล้กรุงศรีอยุธยา” (Narathippaphanpong, 2007) ตำบลบ้านกันนี้ หรือ ตำบลกันนี้ ในเอกสารของพม่า เชื่อว่าเป็นบ้านบางชะนี หรือ ตำบลบางชะนี อำเภอบางบาลในปัจจุบัน อันเป็นบริเวณใกล้กับปากคลองบางบาล โดยมีวัดปราสาท หรือ วัดเจดีย์หัก เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เมื่อวัดระยะทางจากบ้านบางชะนีมายังเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระยะทางราว 20 กิโลเมตร ซึ่งหากพิจารณาการตั้งค่ายใหญ่ของพม้ามักจะตั้งตรงจุดปากแม่น้ำ เพื่อควบคุมเส้นทางคมนาคม (Aunthaphan, 2021) การรั้งทัพของมังมหานรธาที่บ้านกันนี้เป็นเพียงการรั้งรอข่าวจากทัพของเนเมียวสีหบดีแม่ทัพที่ยกทัพมาจากทางเหนือ ครั้นทราบข่าวว่า เนเมียวสีหบดี ตั้งค่ายที่ปากแม่น้ำประสบทางฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงศรีอยุธยาแล้ว มังมหานรธาจึงจัดทัพยกจากบ้านกันนี้มาตั้งค่ายที่พระบรมธาตุที่พระเจ้าช้างเผือกหงสาวดีทรงสร้างไว้ (The Glass Palace Chronicles, 324) หรือที่รับรู้กันว่า ค่ายวัดภูเขาทองเป็นค่ายใหญ่ของพม่าทางด้านเหนือของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ถกเถียงกันอีก ดังกรณี การป่วยไข้จนถึงแก่อนิจกรรมของมังมหานรธานั้น มหาราชวงษ์ พงศาวดารพม่า ระบุว่า “เมื่อมาตย์อยุธยากลับไปได้สัก 5 วัน มหานรธาแม่ทัพก็ป่วยเป็นไข้ถึงแก่อนิจกรรม และเนเมียวสีหบดีปะเต๊ะแม่ทัพซึ่งยกมาทางเมืองเชียงใหม่ นั้น เป็นแม่ทัพควบคุมนายทัพนายกองแลพลทหารทั้งปวงสิ้น” (Nay Tor Translate, 2019) ส่วนเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยกล่าวสอดคล้องกันว่ามังมหานรธาป่วยเป็นไข้จนถึงแก่อนิจกรรมแต่ไม่ได้รับุสสถานที่ถึงแก่อนิจกรรม ยกเว้นพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ระบุว่า มังมหานรธาถึงแก่อนิจกรรม ณ ค่ายสุโขทัย ยังมี การปลงศพแล้วให้ก่อพระเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ในค่ายสุโขทัย (Royal Chronicle, Royal Writing Version, 2021) กอปรกับบริเวณวัดสุโขทัยปรากฏเจดีย์ย่อมุมสมัยอยุธยาตอนปลายอยู่ 3 องค์ ติดกับแควสุโขทัย และยังมีการสร้าง “ศาลมังมหานรธา” บริเวณใกล้เคียงกันด้วยจึงเป็นการผลิตซ้ำความเชื่อที่ว่ามังมหานรธาได้ถึงแก่อนิจกรรม ณ ค่ายสุโขทัย ซึ่งความเชื่อนี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนสุโขทัยไปแล้ว ปัจจุบันเจดีย์ย่อมุมสมัยอยุธยาตอนปลายเหลือเพียง 2 องค์ อีก 1 องค์ได้ถูกน้ำเซาะพังทลายลงแล้ว หลังมหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 รัฐบาลได้จัดงบประมาณในการดำเนินการก่อสร้างเขื่อนป้องกันน้ำเซาะตลิ่งตามแนวแม่น้ำน้อย หรือ แควสุโขทัย แนวเขื่อนดังกล่าวได้กลายเป็นแนวป้องกันน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก ดังจะเห็นว่า ตามแนวแม่น้ำอันเป็นบริเวณวัดสุโขทัยที่มีแนวเขื่อนโดยรอบจะมีการวางแนวกระสอบทรายเพื่อป้องกันน้ำท่วมในกรณีที่มีปริมาณน้ำจำนวนมากจนเกิดความเสียหายที่น้ำจะล้นทะลักเข้าท่วมวัดสุโขทัย หรือ ชุมชนสุโขทัยได้

จากการสัมภาษณ์ นายสมนึก มีภษณี อายุ 85 ปี ชาวบ้านสุโขทัย ได้บอกเล่าเกี่ยวกับศาลมังมหานรธาไว้ว่า ในเวลาที่เขายังเด็ก ราว พ.ศ. 2492 ไม่ปรากฏว่ามีศาลแห่งนี้ หากแต่เขามีความทรงจำเกี่ยวกับเรื่องเล่าจากบรรพบุรุษว่าบริเวณอันเป็นบ้านสุโขทัยนั้น เดิมเป็นค่ายพม่ามาก่อน ในวัยเด็กยังพบแนวค่ายริมแม่น้ำสุโขทัยเป็นแนวยาวเลียบไปตามริมฝั่งแม่น้ำบริเวณวัดสุโขทัย จนกระทั่งมีการสร้างแนวเขื่อนริมแม่น้ำ แนวค่ายเหล่านั้นได้หายไป (Meepasane, 2022) ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการสำรวจวัดสุโขทัยของ น. ณ ปากน้ำ ใน พ.ศ.

2509 ผ่านหนังสือห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา ก็ไม่ได้กล่าวถึงศาลมังมหานรธาเช่นกัน ระบุแต่เพียงว่า พบอุโบสถที่ปฏิสังขรณ์ใหม่ เจดีย์ย่อมุมยี่สิบบนฐานสี่เหลี่ยม และเจดีย์ย่อมุมตอนปลายอีกหลายองค์ นั้นหมายความว่า ศาลมังมหานรธาสร้างขึ้นในภายหลัง พ.ศ. 2509 การสร้างศาลมังมหานรธาและการดำรงอยู่ของศาลจึงเป็นการตอกย้ำความเชื่อที่ว่าบริเวณวัดสี่กุกเป็นส่วนหนึ่งของค่ายสี่กุกซึ่งเป็นค่ายใหญ่ของพม่า นอกเหนือไปจากหลักฐานเชิงประจักษ์อื่นอย่างแนวกำแพงอิฐที่ถูกเรือทำลายลงจนแทบไม่เหลือร่องรอย แต่ถูกระบุในเอกสารพม่าในลักษณะของเมืองย่อมสะท้อนความสำคัญของค่ายสี่กุก หรือ ตำบลสี่กุก อันเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำของประวัติศาสตร์สงครามระหว่างไทยกับพม่า

สี่กุกคราวเสด็จประพาสต้น ร.ศ. 125

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตรัชสมบัติ ถือเป็นช่วงเวลาที่ยามเผชิญกับแรงกดดันทางการเมืองทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือ การขึ้นครองราชย์ในภาวะที่อำนาจทางการเมืองอยู่กับผู้สำเร็จราชการ คือ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) อีกทั้งภัยจากจักรวรรดินิยมตะวันตกอย่างอังกฤษและฝรั่งเศสที่คุกคาม ยึดครองหลายประเทศในภูมิภาคเอเชีย รวมถึงเพื่อนบ้านของสยามภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้พระองค์ต้องเร่งสร้างอำนาจทางการเมืองภายในไปพร้อมกับการปฏิรูปประเทศให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับตะวันตก ความตึงเครียดทางการเมืองได้ส่งผลต่อพระอาการประชวร พระราชกัณฑ์ บรมมไม่หลับ การเสด็จประพาสต้นหนึ่งจึงเป็นความห่างไกลกังวล ทั้งยังเสด็จตรวจราชการ ความเป็นไปของบ้านเมืองได้ ส่งผลให้พระองค์มีพระราชอัธยาศัยโปรดฯ การเสด็จประพาสมาโดยตลอด

สมเด็จพระเจ้าบรมพาราจักราชานุภาพได้มีพระอรรถอธิบายเกี่ยวกับการเสด็จประพาสต้นไว้ในพระนิพนธ์ “เสด็จประพาสต้น” ไว้ว่า การเสด็จประพาสต้นครั้งแรก ร.ศ. 123 (พ.ศ. 2447) เป็นผลจากพระอาการประชวร มีพระราชกัณฑ์และพระราชกิจ หาเวลาพักไม่ใคร่ได้ เสวยไม่ได้และบรมมไม่หลับ หมอถวายความเห็นว่าจะต้องเสด็จประพาสไป ขอให้ทรงรับพระราชธุระเสด็จประพาสตามคำแนะนำของหมอ ให้ทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถ จึงละราชกิจต่างๆ เสด็จประพาสหัวเมืองเป็นการส่วนพระองค์ (The Prince Damrong Rachanubhap, 1976) แต่โปรดฯ ให้จัดการที่เสด็จไปให้ง่ายยิ่งกว่าเสด็จไปประพาสเพื่อสำราญพระราชอิริยาบถอย่างสามัญ คือ ไม่ให้มีท้องตราสั่งหัวเมืองให้จัดทำที่ประทับแรมที่ใดๆ สุดแต่พอพระราชหฤทัยที่จะประทับที่ไหนก็ประทับแรมที่นั่น บางทีก็ทรงเรือเล็กหรือเสด็จโดยรถไฟไป มิให้ใครรู้จักพระองค์ (Chulalongkorn, 1934) อีกสองปีต่อมาถึง ร.ศ. 125 จึงเสด็จประพาสต้นครั้งที่สอง

ในการเสด็จประพาสต้น ร.ศ. 125 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสออกจากสวนดุสิต ในวันที่ 27 กรกฎาคม 2449 โดยมีเส้นทางเสด็จประพาสต้นล่องตามแม่น้ำเจ้าพระยามาที่นนทบุรี อยุธยา สระบุรี พระพุทธบาท แล้วเสด็จโดยรถไฟมาที่สามเสน จนกระทั่ง วันที่ 3 สิงหาคม 2449 ล่องเรือตามแม่น้ำเลียวเข้าแควสี่กุก ในวันที่ 4 สิงหาคม 2449 พระองค์ได้เสร็จประทับ ณ วัดสี่กุก ความว่า

“วันที่ 4 นอนดิ๊กตื่นสาย และท้องไม่สู้ปกติ กินข้าวกลางวันแล้วจึงได้ออกเรือพายโหม่ง ล่องลงมาเลียวเข้าแควสี่กุก ทำหนังสือไปบางกอก ฝนตกเรื่อยมาจนเวลาเย็นมีพายุ ทางเรือไม่กินน้ำปั่นจะต่อไปก็เห็นว่าฝนตกไม่หยุดและจะมีต้ำจึงจอดนอนวัดสี่กุก เวลาบ่ายกินข้าวต้มเวลาหนึ่ง วันนี้น้ำขึ้นสูงปรากฏ เห็นไม่ได้เพราะฝนตกจนหมดเวลา ที่วัดนี้มีมณฑปอยู่ตรงเรือจอด แต่ยังไม่รู้ว่าอะไรอยู่ในนั้น น้ำขึ้นมากน้ำท่วมจะขึ้นบกถึงต้องใช้เรือ” (The Prince Damrong Rachanubhap, 1976)

ในคืนนั้นทรงประทับแรม ณ วัดสี่กุก วันถัดมาพระองค์ขึ้นไปถ้ำรูปที่มณฑป ทั้งยังกล่าวถึงพระอาจารย์สุน วัดบางปลาหมอ พระเกจิอาจารย์ที่ชาวสี่กุกให้ความนับถือ ดังความว่า

“วันที่ 5 เช้าโมง 1 น้ำลดสะพานเดินได้ขึ้นไปถ้ำรูปในมณฑปที่พูดเมื่อวานนี้ มีพระปาเลไลย์และรูปเจ้าอธิการวัดบางปลาหมอ ที่เขาเรียกในคำจารึกแต่ว่าพระอาจารย์วัดหมอ (อาจารย์สุน) รูปร่างหน้าตาตามขนาดเท่าตัว ท่านอาจารย์คนนี้เป็นหมอรักษาบ้างว่าเป็นพระญาติสมเด็จพระปวเรศ เพราะเดินขึ้นไปไม่มีใครได้เจริญพร (โดยไม่รู้จัก) ...” (The Prince Damrong Rachanubhap, 1976)

ในการเสด็จประพาสต้น ณ วัดสีฎก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายพระรูปศาลาการเปรียญวัดสีฎก และมณฑปที่ประดิษฐานพระปาเลไลย์ ไว้เป็นที่ระลึกอีกด้วย หนังสือเสด็จประพาสต้นครั้งที่สอง มีปรากฏว่าผู้ใดเขียนจดหมายเหตุเหมือนครั้งเสด็จประพาสต้นครั้งแรก จนกระทั่ง พ.ศ. 2467 พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ทรงพระปรารภใครจะพิมพ์หนังสือประพาสตอบแทนผู้ถวายร่น้ำสงกรานต์ ตรัสปรึกษาสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าไพฑิธยาธรรมาธิราชวรดิษฐ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ กษัตริย์ปิณฑิตา ทรงค้นหนังสือเก่าซึ่งเก็บรวบรวมไว้ พบสำเนาจดหมายเหตุเสด็จประพาสต้นครั้งที่ 2 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้สมเด็จพระสังฆราชเจ้าเขียนไว้ ในเวลาสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมชนกนาถ เป็นตำแหน่งราชเลขาธิการฝ่ายใน อยู่ในคราวเสด็จประพาสต้นคราวนั้น จึงประพาสสำเนาถวายหอบพระสมุทวชิรญาณสำหรับพระนครและมียรับสั่งว่า หนังสือเรื่องนี้ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระราชทานไว้ถึง 17 ปีแล้ว (Chulalongkorn, 1934)

การรวมเอกสารฉบับนี้จึงทรงคุณค่าที่ส่งต่อถึงประวัติศาสตร์ ความทรงจำเกี่ยวกับระยะทางเสด็จประพาสต้น นั้นหมายรวมถึงวัดสีฎกด้วย แม้ว่าจะไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของวัดในมุมอื่น ดังเช่นวัดแห่งนี้เป็นวัดเก่าแก่มากแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา หรือ ในฐานะค่ายพม่าของมังมหานรธา แต่อย่างน้อยก็ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการล่องเรือผ่านแม่น้ำน้อย หรือ แควสีฎก วัดสีฎก บุคคลสำคัญ คือ พระอาจารย์สุน วัดบางปลาหมอที่มีความเกี่ยวพันกับวัดสีฎก ซึ่งท่านมีส่วนสำคัญในการบูรณะวัดสีฎกให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งในฐานะศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ปัจจุบันภายในวัดได้มีการสร้างศาลาอนุสรณ์สถาน ร.5 จัดแสดงพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จประพาสต้นไว้ให้ประชาชนได้เคารพสักการะอีกด้วย

วัดสีฎก

วัดสีฎก สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา ราว พ.ศ. 2240 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา ราชวงศ์บ้านพลูหลวง วัดแห่งนี้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้วประมาณ พ.ศ. 2250 หลังเสียกรุงศรีอยุธยา วัดสีฎกได้ร้างไป ในประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 4 พ.ศ. 2528 ระบุว่า วัดสีฎกประกอบด้วย อาคารเสนาสนะต่างๆ มีอุโบสถ ศาลาการเปรียญสร้างด้วยไม้ ศาลาราย หอสวดมนต์ กุฏิสงฆ์ สำหรับปูชนียวัตถุ มีพระประธานในพระอุโบสถ รอยพระพุทธรูปบาทจำลอง และเจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุม ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่พลตรีหลวงจกระบวนยุทธ พร้อมคณะ อัญเชิญมาจากอินเดีย พร้อมต้นพระศรีมหาโพธิ์ พระพุทธรูปซึ่งเป็นพระประธานในอุโบสถเดิมได้ชำรุด ชาวบ้านได้รวบรวมบรรจุไว้ในเจดีย์ใหญ่นี้ สำหรับเจ้าอาวาสที่ทราบนาม 9 มีรูป คือ พระอาจารย์หรั่ง พระอาจารย์หง่า พระอาจารย์เสงี่ยม พระอาจารย์หวล พระใบฎีกาถนอม พระสมุห์อำไพ พระครูถาวรธรรมคุณ (พ.ศ. 2495-2507) พระครูสังฆรักษ์ทองหยด (พ.ศ. 2507-2518) และ พระปลัดประยูร ชินปุตโต (พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา) (Department of Religion Affair, 1985) ปัจจุบัน พระครูชินธรรมาภรณ์ (ประยูร ชินปุตโต) เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งท่านได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมณศักดิ์เป็น พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ พระครูชินธรรมาภรณ์มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้วัดเจริญก้าวหน้าเป็นที่รู้จักแก่สาธารณชน

วัดสีกุกยังเปิดสอนพระปริยัติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา บริเวณวัดยังมีโรงเรียนวัดสีกุก (สุนสามัคคีราษฎร์วิทยา) ตั้งอยู่ด้วย โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนประชาบาลชนิดประชาชนจัดตั้งมาก่อน ต่อมาขุนอดุลย์ภักขิต นายอำเภอบางบาล พร้อมด้วยนายสวัสดิ์ พรหมทรัพย์ ศึกษาธิการบางบาล ได้มาทำการเปิดโรงเรียนแห่งนี้ เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2477 ให้เป็นโรงเรียนประชาบาลชนิดนายอำเภอแต่งตั้ง ชื่อว่าโรงเรียนประชาบาลน้ำเต้า 3 (วัดสีกุก) และได้แต่งตั้งให้มหาหมื่น กล่อมเกลี้ยง เป็นครูใหญ่ นายชื่น สรยนต์ เป็นครูน้อย เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 โดยอาศัยศาลาการเปรียญวัดสีกุกเป็นที่เล่าเรียน จากนั้นประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียนขึ้นบริเวณที่ดินของวัดสีกุก เป็นอาคารยกพื้น 3 ห้องเรียน โดยได้รับเงินบริจาคจาก นางสุน วงษ์สุนทร นายก่วย นางซ้อย จุลวานิช และประชาชนรวมเป็นเงิน 40,286 บาท สร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2492 แล้วได้ให้นามโรงเรียนแห่งนี้ว่า โรงเรียนวัดสีกุก (สุนสามัคคีราษฎร์วิทยา) ใน พ.ศ. 2510 อาคารเรียนได้ทรุดโทรมจนใช้งานไม่ได้ จึงกลับไปขออาศัยศาลาการเปรียญของวัดสีกุกใช้เป็นการชั่วคราว ปีถัดมาประชาชนในชุมชนได้ร่วมใจกันปลูกสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ณ ปัจจุบัน มีอาคารเรียน 2 หลัง อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง โรงเรียนได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 (Sikuk School, 2023) โรงเรียนแห่งนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัดสีกุกในการเชื่อมกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมสาธารณประโยชน์สำหรับชุมชน

ความสำคัญของสีกุกในบริบทประวัติศาสตร์ส่งผลให้กรมศิลปากร ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานค่ายสีกุก โดยมีพื้นที่โบราณสถานประมาณ 48 ไร่ 94 ตารางวา ในวันที่ 4 มีนาคม 2542 (Royal Gazette, 2000) อย่างไรก็ตาม ด้วยวิถีชีวิตชุมชนส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ดังเช่นการสร้างถนนหมายเลข 3263 ไปยังอำเภอเสนา การสร้างบ้านเรือน ชุมชนในบริเวณอันเป็นที่ตั้งเดิมของค่ายสีกุก แม้ว่าจะมีการสำรวจจนเห็นร่องรอยแนวกำแพงอิฐอันเป็นแนวค่ายสีกุกแล้ว แต่กรมศิลปากรยังไม่ได้ดำเนินการขุดแต่งโบราณสถานแต่อย่างใด อีกทั้งในส่วนของวัดสีกุกอันถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาได้รับการบูรณะอย่างต่อเนื่อง เช่น โบสถ์ เจดีย์ย่อมุมย์สิบล้อ เจดีย์ย่อมุมย์ที่เหลือเพียง 2 องค์ เป็นต้น ในส่วนของสิ่งปลูกสร้างที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัด เช่น ศาลเจ้าพ่อจ้อย ศาลมั่งมืมหานรธา เป็นต้น เหล่านี้ กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน อย่างไรก็ตาม วัดสีกุกได้กลายเป็นศูนย์กลางในการทำพิธีสำคัญทางศาสนาของชุมชน และยังจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป ทั้งยังขับเคลื่อนชุมชนด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการยกระดับรายได้ของชุมชนโดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ดังเช่น โครงการนวัตกรรมเชิงพื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธตามรอยประวัติศาสตร์ค่ายสีกุกและการเสด็จประพาสต้นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ชุมชนวัดสีกุก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุป

สีกุกเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 ในฐานะค่ายพม่า ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งลักษณะทุ่งราบแม่น้ำเหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม ทั้งยังมีแม่น้ำน้อย หรือ ที่เรียกกันอีกหลายชื่อ ได้แก่ คลองสีกุก แควสีกุก สามารถเชื่อมแนวการเดินทางมาทางฝั่งตะวันตกของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเชื่อมไปยังสุพรรณบุรีทำให้สีกุกกลายเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การสร้างค่ายป้องกันข้าศึกจนถูกส่งต่อการรับรู้ผ่านเอกสารประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและพม่า อย่างไรก็ตาม เอกสารดังกล่าวมีความคาดเคลื่อนกันในเรื่องของการระบุว่า สีกุกเป็นค่ายใหญ่ของพม่า โดยเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยกล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า สีกุกเป็นค่ายใหญ่ของพม่า เอกสารประวัติศาสตร์ที่ระบุรายละเอียดไว้อย่างเด่นชัดในเรื่องของการก่อสร้างค่ายพม่า คือ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา กล่าวว่า พม่า

ให้เรือเอาอิฐวัดมาก่อสร้างแนวกำแพงล้อมรอบ ในขณะที่มหาสารคาม พงศาวดารพม่า กล่าวว่า สีกุกมีลักษณะเป็นเมืองที่มีกำแพงอิฐแน่นหนา มีผู้รักษาเมืองประจำการอยู่แล้ว ต่อมาเมื่อตีได้ค่ายสีกุกแล้วได้เคลื่อนทัพไปตั้งค่ายบริเวณตำบลบ้านกันนี้ หรือ บางชนะนี้ อันเป็นปากคลองบางบาลจุดบรรจบแม่น้ำเจ้าพระยาที่สามารถล่องเรือไปเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้โดยสะดวก กระนั้น ยังมีประเด็นที่มีการกล่าวถึงที่แตกต่างกันออกไป ดังเช่น การมรณกรรมของมังมหานรธาแม่ทัพใหญ่ของพม่า พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา กล่าวว่า มังมหานรธาป่วยถึงแก่กรรม ณ ค่ายสีกุก จากนั้นได้ทำการปลงศพก่อเจดีย์บรรจุไว้ในค่าย ในขณะที่เอกสารประวัติศาสตร์ของฉบับอื่น ไม่ได้ระบุว่าถึงแก่กรรมที่ใด อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาบริบทของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ผู้เขียนเชื่อว่า ค่ายสีกุกเป็นค่ายที่ถูกสร้างบนบริเวณที่เป็นชุมชนจึงมีลักษณะความเป็นเมือง อย่างที่เรียกกันว่า ตำบลสีกุก ต่อมาเมื่อพม่ามาตีค่ายจนแตกแล้วจึงเคลื่อนทัพไปที่ปากคลองบางบาล บ้านกันนี้ อันเป็นจุดที่มีความเหมาะสมในการเคลื่อนทัพไปกรุงศรีอยุธยาเป็นลำดับ

การเป็นชุมชนเก่าแก่โดยมีวัดสีกุกเป็นศูนย์กลางชุมชนอย่างยาวนาน แม้ว่าเวลาจะเคลื่อนผ่าน ภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยา ผู้คนกลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามแนวคลองสีกุกเพราะในอดีตนั้น การสัญจรด้วยเรือถือเป็นการคมนาคมหลัก ครั้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสต้น ร.ศ. 125 หรือ พ.ศ. 2449 พระองค์ได้ประทับแรมที่วัดสีกุก ครั้งนั้นพระองค์ได้ทรงฉายพระรูปศาลาการเปรียญและมณฑปไว้เป็นที่ระลึก ความทรงจำครั้งเสด็จประพาสต้นที่วัดสีกุกยังส่งเสริมให้วัดสีกุกเป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและยังเชื่อมสู่ประวัติศาสตร์ชาติ การสำรวจของ น. ณ ปากน้ำ ในหนังสือเรื่อง ห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา การสำรวจวัดสีกุก ใน พ.ศ. 2509 ได้อธิบายร่องรอยโบราณสถาน อุโบสถ เจดีย์ย่อมุม เจดีย์ย่อมุ้ยสิบในสมัยอยุธยา ลักษณะค่ายพม่า ทั้งยังพบกำแพงก่ออิฐ ความกว้างขวางของค่ายสีกุกในลักษณะไม่ต่างจากเมือง ความสำคัญของค่ายสีกุกส่งผลให้กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานค่ายสีกุก ในวันที่ 4 มีนาคม 2542 ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจแนวค่าย พบ กำแพงอิฐเป็นแนวยาวบริเวณติดกับบริษัทเปียร์ทิพย์ บิวเวอร์รี่ (1991) จำกัด ส่วนวัดสีกุกมีการบูรณะวัด โบสถ์ เจดีย์ ไม่ให้ทรุดพังกาลเวลา ในบริเวณวัด ยังมีการก่อสร้างศาลามังมหานรธา นอกจากเหนือจากนี้ ยังมีการก่อสร้างศาลาอนุสรณ์ ร. 5 เพื่อระลึกถึงการเสด็จประพาสต้นและให้ประชาชนได้เคารพสักการะอีกด้วย

References

- Aunthaphan, A. (2021). Sikuk Is Not Big Camp of Mangmahanorhatha and Where is Kannee Village. *Silpawatthanathum*, 42(4), 12-23.
- Chronicle Meeting Golden Jubilee Edition No. 3*. (1999). Bangkok: Office of Literature and History, The Fine Art Department.
- Chulalongkorn, King. (1934). *First and Second of King Rama V's Private Royal Trip Archives*. Phranakhon: Sophonphiphatthanakhon Press.
- Department of Religion Affair, Ministry of Education. (1985). *Nation Wide Temples History 4*. Bangkok: Department of Religion Affair Press.
- Krung Sri Ayutthaya Testimony Meeting*. (2010). Bangkok: Sangdao.
- Meepasane, S. (2022). Wat Sikuk's Villager. *Interview*. November 28.
- Narathipphaphanpong, Prince. (2007). *The Royal Chronicle of Burmese*. (2nd ed.). Nonthaburi: Sripanya.

- Nay Tor Translate. (2019). *The Glass Palace Chronicles*. Bangkok: Thai Quality Books (2006).
- Phanpee, B. (1993). *Importance of the Rivers and Canals in the Lower Chao Phraya River Basin to the Ayutthaya Kingdom*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Plainoi, S. (2012). *Rivers and Canals*. Bangkok: Matichon.
- Royal Chronicle, Phanchanthanumat Version and Others*. (2021). Nonthaburi: Sripanya.
- Royal Chronicle, Royal Writing Version*. (10th ed.). (2021). Nonthaburi: Sripanya.
- Royal Gazette. (2000). *Announcement of the Fine Art Department, Subject: Register and Specify Historic Site*. Retrieved October 9, 2000, 117 volumes, Special while 104.
- Sikuk School. (2023). *Sikuk School (Sun Samakhkhiratsadon Wittaya)*. Retrieved March 24, 2023, from <https://data.bopp-obec.info/web/indexkru.php?SchoolID=1014310139>
- The Prince Damrong Rachanubhap. (1917). *Phrachumphongsawadan Past 6, the Chronicle of our Wars with the Burmese*. Phranakhon: Aksornnit.
- _____. (1976). *The Private Royal Trip*. Bangkok: Silpabannakhan.
- The Story of Old Capital*. (2nd ed.). (2018). Bangkok: The Fine Art Department.